

Malý mystický slovník naučný

KVĚTOSLAV
MINAŘÍK

MALÝ MYSTICKÝ
SLOVNÍK NAUČNÝ

Vydavatelská řada PŘÍMÁ STEZKA
Svazek 8

CANOPUS

KVĚTOSLAV MINAŘÍK

MALÝ MYSTICKÝ
SLOVNÍK NAUČNÝ

CANOPUS
PRAHA
1992

PŘEDMLUVA

Po napsání několika děl o mystice jsem uvažoval o tom, že by bylo nejlépe doplnit je slovníkem. Především proto, že by čtenář mohl některým termínům v knihách užitým rozumět jinak, než byly myšleny; dále proto, že slovník může obsahovat další poučky k doplnění mystické teorie, potřebné pro mystickou praxi. Tak se mi v duchu rýsoval jeho rozsah, který by měl být přímo závislý na termínech v těchto knihách užitých. Ale vzhledem k okolnostem jsem své rukopisy o mystice neměl přímo po ruce, a proto jsem dospěl k závěru, že se nebudu výhradně držet termínů užitých v mých knihách — ostatně by to bylo na úkor této práce.

Termíny pro tento slovník jsem tedy vybíral čistě náhodně, ovšem se zřetelem na to, aby v sobě zahrnoval především fyziku a psychologii, pokud jejich speciální výrazy mají vztah k mystice. Tím vzniklo dílo, které je podle mého názoru z jistého hlediska sice neúplné, ale jinak teorii mystiky dostatečně vyčerpávající.

Domnívám se, že ti, kdo mají zájem o mystiku v nejmodernějším pojetí, si v tomto slovníku mohou najít dosti látky k poučení a o to vlastně šlo především.

Něco jiného ovšem je, když by čtenář v tomto slovníku hledal vyčerpávající vědeckou encyklopedii; taková práce je podle mého názoru spíš pro mystické teoretiky, zatím co já sám se považuji za praktika. Je tedy nezbytné posuzovat tuto práci s ohledem na to, že ji zpracoval mystický praktik pro mystickou praxi, což nakonec podle mého úsudku ukáže, že byla myšlena dobře.

Všechny mé předchozí spisy měly čtenáře obrátit k praktické mystice; pokud se tak skutečně stalo, pak pro ně jistě bude i tato kniha knihou pouček. A kdyby snad ve čtenáři vznikaly ještě další otázky, nechť si připomene, že k praktické mystice je třeba jen omezeného počtu pouček. Co je navíc, to vede pouze k rozporům. Často se pak zabíhá do protikladů, které teoretik může chápat jako nedokonalost mystické nauky. Z toho důvodu je nejlepší vyzbrojit se pouze nezbytným teoretickým ponaučením a s ním se dát na mystickou cestu, protože to zaručuje, že na ní člověk nezbloudí.

Kromě toho se domnívám, že jsem tímto slovníkem vyčerpал soubor teoretických pomůcek pro mystickou cestu, a nyní mohu čtenáři jenom přát, aby jich používal ke správné korektuře v názorech a postupu k svému vlastnímu dobru i k dobru těch, které svým jednáním nezbytně ovlivňuje.

Květoslav Minařík

Poznámka vydavatele:

K. M. začal pracovat na tomto slovníku v druhé polovině let padesátých za neustálého pronásledování totalitním režimem. V té době bylo v Čechách životu nebezpečné přechovávat doma rukopisy děl o mystice, proto je K. M. ukryl u přátel a dlouhá léta své vlastní rukopisy vůbec neviděl; neměl přístup ani k jiné duchovní literatuře. K rukopisu svého slovníku se až do konce života v r. 1974 vždy znovu vracel. Upravoval a rozšiřoval původní hesla, doplňoval další, ale nikdy neuváděl datum, kdy byla zpracována. Tak slovník vznikal a utvářel se do konečné podoby v rozmezí přibližně patnácti let. Toto prvé vydání bylo připraveno do tisku z originálu autorova rukopisu poslední, tj. čtvrté verze, z počátku let sedmdesátých.

Zora Šubrtová

A

Abhidhammapitaka (sans. abhi nad, dhamma učení, pitaka koš) „to, co je nad učením“. Je to sbírka buddhistic kých traktátů metafyzického obsahu o psychologické etice, metafyzice a filozofii. Pitaky koše jsou tři; názory se stavené v této pitace přednesl podle buddhistické tradice nejučenější z Buddhových žáků Kassapó krátce po Gautamově smrti (*Buddha Gautama*) na koncilu v Rádžagrze u Magadhy. Jsou doplněním původního prostého Buddhova učení, zaměřeného pouze k problému osobní strasti, který mistrně řešilo. Lidstvo ovšem problémy strasti vždycky dost netíží, proto vznikají abstraktní otázky. Ty však nikdy nemohou být zodpovězeny naprosto autoritativně, protože když ne v současnosti, tak jistě v budoucnosti mohou být zodpovězeny podstatně jinak. Co ovšem žádná doba nemůže řešit podstatně jinak než přítomnost, je právě otázka strasti. Proto je Buddhovo učení úplně, kdežto metafyzické problémy jsou pouze dočasným abstraktním nazíráním. Kromě „čtyř Buddhových pravd“ můžeme proto považovat vše ostatní v buddhismu za dočasné nebo doplňkové učení. (O dalších dvou pitakách viz *pitaka*, *Suttapitaka*, *Vinajapitaka*.)

abhimukhí (sans.) šestý z deseti stupňů cesty k buddhovské dokonalosti podle *mahájány*. Osmidílná cesta, jak ji znal raný buddhismus, je zde rozpracována do deseti bhúmi, čili stupňů. O těchto dokonalostech se předpokládá, že se za činají vyvíjet po tom, kdy se stoupenec buddhismu vzdá rodinného a společenského života a odejde do bezdomoví,

aby se věnoval vývoji duchovních kvalit svého osobního života. Pak se předpokládá vnitřní vývoj, který je dále popsan.

Když se buddhistický mnich zřekne světa, počínaje vlastní rodinou a konče světskou existencí, vstoupí do prvního stupně dokonalosti, který se jmenuje *pramuditá*, což se překládá jako „mocně se radující“. Charakter tohoto stupně ukazuje jasně na to, že tělo mnicha, „nevymyté“ dosud kvalitami duchovního světa, reaguje na vliv světa, do něhož postupnou očistou právě vstupuje, na vliv světa duchovního. Neboť jak dokazují zkušenosti ze zřeknutí se světa, ne vzniká ze zřeknutí bolest, nýbrž radost. Radost je však psychologicky dosti hrubé pocity hnutí, takže se může posuzovat jako světskost jemnějšího stupně; světskost, která sahá po člověku v podobě takřka fyzické vibrace. Proto se musí mnich zaměřit na klid, který je za úplným zřeknutím se světa. Když se mu to podaří a setrvá v tomto stavu určitou dobu, vstoupí do druhého stupně dokonalosti zvaného *vimála*, což se překládá jako „neposkrvněný“.

Po zániku radosti, provázející první stupeň dokonalosti *pramuditá*, uniká mnich kladnému vlivu světa, radosti, čímž dosahuje stavu neposkrvnění. V tomto stavu se má věnovat „meditativnímu ponoření“ v sebe, to je jemné mu soustředění na tělo s tendencí myslit nebo uvažovat. Tím vstoupí do třetího stupně dokonalosti, zvaného *prabhákári*, to je „vytvářející světlo“.

Při správném noření se myslí do těla nezapomíná člověk na tělo. Tím se zavádí centripetální tendence energetických kvant těla, což vede ke zvýšení energetického napětí; zvyšováním tohoto napětí zesílí luminiscence těla, někdy do té

miry, že je zjevná i běžnému zrakovému postřehování.

Mnich však má intenzitu postřehování zvyšovat. Když to bude činit, dosáhne čtvrtého stupně dokonalosti, zvaného *arčíšmatí*, to je světlo (nebo paprsek) rozptylující. Neboť je-li dosaženo stupně, v němž se chaotické vyzařování bytosti změnilo ve kvantitativní pulsy fotonů, čili potenciálního záření, v záření nebo světlo „normálních“ kvalit, pak již opravdu stačí zvýšení intenzity koncentrací usměrněného myšlení, aby došlo k záření tvrdšímu, jakým se vyznačují svítící nebeská tělesa, např. slunce.

Po dosažení tohoto stupně dokonalosti má člověk vyvinout schopnost nebo sílu obracet i směr záření, vyvozující světlo, k jeho centru nebo zřídlu. Tím dosáhne pátého stupně dokonalosti, zvaného *sudurdžajá*, což se překládá jako „velmi obtížné ke cvičení“. K této schopnosti se člověk nejlépe propracuje tzv. dvojitou koncentrací, totiž na objekt a subjekt současně. Cílem této koncentrace je řídit jak vyzařování vlastní bytosti, tak její pohlcování tohoto vyzařování. Když se to podaří, pak se tzv. valenční energie bytí centralizují jako energie působící nebo činné; tím se dospívá k šesté dokonalosti, zvané abhimukhí, to je „vynikající“ nebo „zaměřený“.

Komu se podaří centralizovat valenční energie svého bytí, vytvoří ze sebe „svět sám pro sebe“, který proto, že své záření živí ze sebe sama, jako to např. činí slunce, stává se vynikajícím nebo samo zářným. Když se potom v tomto dosaženém stupni dobře orientuje, dosahuje sedmé dokonalosti, zvané *dúramgamá*, to je „velmi pokročilý“. Neboť co více může člověk dosáhnout než orientace ve dvojitěm vyzařování bytosti a tím i vládou nad ním, nad vyzařováním jak do-

středivým, tak odstředivým? Zvláště když víme, že běžný člověk symbolizuje bytost vyzařující pouze centrifugálně, při čemž se ještě navíc vůbec neovládá. Ale i stav *dúramgamá* je přechodný. Identifikace současného stavu, který je již dobrý, a proto těší, se stává postupem času méně zajímavá; když se to stane ve stavu *dúramgamá*, dosáhne člověk osmého stavu dokonalosti, zvaného *ačálá*, to je „nepohnutelnost“.

V tomto stavu se stává nezajímavým všechno, co souviselo s dosavadním duchovním růstem nebo postupem, takže ke slovu dosud se hlásící idea žít se modifikuje v ideu „bytí tu je“. Toto „bytí“ je však již ve světle, na druhém břehu činností; protože tu je ještě právě toto bytí, hledá mnich jeho příčiny a nachází je v mysli. Tím dosahuje deváté dokonalosti zvané *sádhumati*, to je jemně rozeznávající mysl.

Kdo dobře rozeznává mysl, nachází ji jako prapůvod všech jevů. Neboť ona to je, která vznikla diferenciací stavu zvaného vědomí, které je ve svém nejvyšším aspektu samým absolutnem, samozřejmě v kosmickém pojetí. A tato mysl na své periférii spěje do stvoření, což je další stupeň dekadence stavu vědomí. Na této cestě přestává její soudržnost, takže její kvanta se již rozdužují, dává jíce vzniknout kvantům jiným, která se nám již manifestují jako jevy jak fyzikální, tak hmotné.

Podaří-li se mnichovi zachovat i zde dostředivou tendenci vyšších substancí, které poznal, vytvořil nebo našel v předchozích dokonalostech, vytvoří tyto substance resorpční materiál, světlo, které náleží desáté dokonalosti a jmenuje se *dharmamégha*, to je „oblak ctnosti“. Tento oblak zakryje jeho bytí a on zmizí v přírodě tak, že o něm nebu-

de možno říci ani že je, ani že není.

Tím konečně zmizí strast, provázající lidské bytí, ono moře *sansára*, v němž bytosti musí putovat pod neovladatelnými tlaky energií. Ony samy ovšem zploodyly tyto energie a nemohou jim vzdorovat, protože je jejich zpětné působení dostihuje v jiné době, v jiném stavu a na jiném místě. Tak jsou oblakem ctnosti všechny karmy vyrovnány, a proto mizí každá diference lidského bytí; to je přestup z časnosti do věčnosti.

Co pak mne se týká, nedomnívám se, že se těmito dokonalostmi vyčerpávají všechny stavy bytí a vědomí. Příroda je na tyto stavy značně bohatá, ale du chovní nauky z nich vybírají vždy jen některé a jimi je pak každá nauka reprezentována.

abhikéšam (tamil.) „pomazání“. Zasněcovací ritus, jímž se laikům nebo kněžským novosvěcencům dostává zvláštního předznamenání, které je má připravit k nabytí nadpozemských zkušeností a sil (podle indického *tantrismu*). Tento fakt se vymyká zkušenosti Evropanů, proto jej nemohou posuzovat. Ale tak jako z mocnáře vyzařuje autorita, tak z duchovního člověka vyzařuje nahromaděná kvalita nadpozemského světa, duchovna, již může vůlí přenést na každého, na něhož ji zaměřil. A čím vyšší je tato kvalita, tím zvláštnější kategorie se přenášejí. Tyto kategorie jsou ovšem spjaty jak s poznáním, tak i s vlivem, jímž každý člověk působí na své okolí. Proto je zasněcování možné, a to přesně v tom smyslu, jak o něm můžeme být informováni tradicí.

abnormalita (z lat.) nepravidelnost, výjimečnost, úchylnost, zrůdnost. Ve fyzikologickém pojetí se a. chápe jako nepravidelnost ve fyzickém ustrojení a tento názor na a. se uplatňuje i v psychologii.

Výraz a. však můžeme chápat i v dobrem smyslu. Např. v mystice se usiluje o realizaci a. poznání a schopností, ale klade se přitom požadavek na to, aby vše abnormální bylo vůlí ovládáno a přidruženo k obvyklému chování. Výsledky mystického školení se tak sice stávají nepřehlednými pro vědecké zkoumání, ale požadavek, aby se člověk jevil jako normální, je tak rozhodující, že se mu mystika podrobuje. Někteří mystikové tento požadavek nerespektují, jeví se jako lidé abnormální, ačkoli to vždy nemusí znamenat, že jsou nemocní. Mentální asociace i prožitkové kategorie mohou být odchýlné od obecného průměru, ale mohou být ucelené, takže zdraví nemusí být porušeno.

absolutno (z lat.) nezávislé, neměnné a nepodmíněné jsoucní; v hierarchii kosmických jevů to nejvyšší. Zářící prvek, který přijímá a duchovně oživuje všechno stvořené. Nevymezitelné pole nebo prostředí, v němž existuje všechno stvoření, tj. viditelný vesmír jako svět makroskopický a svět fyzikální jako svět mikroskopický. Proto na a. nelze vzta hovat pět základních přírodovědných dimenzí, totiž délku, šířku, výšku, prostor a čas. Tato okolnost se stává patrnou zejména při vylučovacích mystických pracích. Jogin nebo mystik, který vylučovacími postupy myslící činností vyčistil vědomí ode všech determinujících momentů, pozná, že v tomto vědomí je obsažen nejen svět, nýbrž celý vesmír jako objekt, jenž v něm sídlí. Fyzikálně mysticky to znamená, že první a poslední determinující moment činného osobního vědomí je tzv. zvrátovou mezi; za ní vědomí přesahuje všechno, co před ní můžeme chápat jako fyzicky i pomyslně neobsáhnutelné lidskou myslí vzhledem k objemu nebo vzdále

nostem. Tím realizace stavu a. vede ke zkušebnímu zjištění relativních dat vše ho stvoření ve vesmíru i v živé přírodě.

absorpce (z lat.) vstřebání, vsáknutí, pohlcování. Z mystického hlediska se fenomen a. uplatňuje především při zastavení mysli s tendencí pozorovat fiktivní bod ve vlastním těle nebo bytosti. Životní síla těla nebo bytosti totiž jindy působí difúzně, což souvisí s orientací a zájmy člověka, směřujícími ven do jeho okolí. Když se mysl zastaví a pozorování jemně usměřuje do těla nebo nitra vlastní bytosti, mizí tento vskutku robustní oblak životní síly. Bytost jej totiž pohltí a přetváří jej ve faktor vzpružující tělo — v životní sílu, která obíhá sítí subtilních drah v těle. Jinými slovy: Životní síla není absolutně vázána na tělo a pro ni příslušné dráhy v něm. Podle zaměření duševní orientace se buď přetváří v oblak, který se jeví jako magnetické prostředí tělesné existence, nebo je jinou orientací mysli zcela absorbována a přetváří se v životní sílu těla. Proto je fenomen a. v mystice tak zajímavý.

abstrahovat odvodit, odvozovat, vyvodit, vyvozovat, nepřihlížet k něčemu. V procesu mystického zdokonalování má mystik mentálně a. od všeho, co může probouzet jeho smyslové žádosti. Když to nečiní, vytvářejí v něm věci probouzející smyslovou žádost napětí, které jistě překoná jeho vůli. Tím mu unikne výsledek zřikání se světa, tj. rozvoj duševního uvolnění a lepších duševních stavů. Kdo mentálně neabstrahuje od věcí probouzejících smyslovou žádost, může v procesu mystického úsilí dosáhnout nanejvýš toho, že se jeho smyslové sklony skryjí v podvědomí. Takový člověk se nemůže duševně rozvinout do náležitě širě. Proto posuzuje vše, co vidí jako svět, subjektivně, tj. nenachází

pravdu v dosti širokém pojetí.

abstrakce (z lat.) zobecnění; myšlenko vě zobecnění na základě analýzy; pomyslné skutečnosti v mystice v poměru k normálnímu smyslovému vnímání. A. jsou skutečně v jiných dimenzích, které se nám skrývají za oblastí vykázanou našim smyslům. Ale abstraktní skutečnosti mají vztah i k smyslu vnímanému světu; tento vztah se v prvotním projevu zakládá na fyzikálních vlastnostech, je jichž vnímání je rozvinutější u psychicky citlivých lidí. To proto, že abstraktní diferencované jevy mají také vibrační charakter, jsou tedy reálné pro všechny jevy té sféry, k níž náležejí. V mystické terminologii, odlišné od terminologie vědecké, se a. považují za jevy *astrální* sféry. Ví se o nich, že se na psychické úrovni stýkají s jevy světa forem konkrétních. Jindy jevy abstraktní oblasti působí na podvědomí živých bytostí našeho světa a racionalisté to snadno označují jako halucinace nebo výsledky poruch duševní rovnováhy. Ve skutečnosti jsou však a. jevy reálné, neboť mají též charakter jako jevy hmotné; frekvence silokřivek, vytvářejících tyto jevy, je však činí zdánlivě neskutečnými.

absurdní (z lat.) nesmyslný, protismyslný. V mystice můžeme za a. pokládat názor, že citově pasivní člověk, který věří a doufá v Boha a případně mu projevív svou náklonnost některými druhy mystické kázně, může dosáhnout pravých a dobrých duchovních výsledků. I v mystice je totiž nutná aktivita, která se projevuje ve vyhledávání duchovních kvalit a v jejich uplatňování v bytí člověka. Jí nak tlak a příval podnětů k smyslovému životu přemůže každý subtilní vliv duchovních kvalit, takže člověk prokazuje cí Bohu a duchovním kvalitám pouze uznání nebo pasivní oddanost, se z těch-

to podnětů nevymaní.

ačalá (sans.) osmý stupeň z deseti na cestě k buddhistické dokonalosti podle *mahájány*. Značí „nepohnutelný“. Po drobněji viz *abhimukhí*.

áčarja (sans.) má různé významy v různých indických náboženských hnutích, ale vždy je to v nějakém smyslu mistr, učitel a vůdce v jógickém vývoji. Á. musí tedy znát všechny pochody související s duchovním vývojem a mít schopnosti zjišťovat je u svých žáků. Jinak ty, kdo se u něho ucházejí o rady, uvede buď do zmatku, nebo je zavede na scestí, nebo je poškodí. Jenže á. hledající člověk nemůže poznat. Nemusí totiž překvapovat vědomostmi o tom, co se v něm děje, ani dokazovat, že je jasnovidný, ani ho povzbuzovat chválou nebo příjemnými řečmi. Musí však, když někdo přijme jeho vedení na mystické cestě nebo ještě lépe v životě, svým působením dokazovat, že chaos mizí a poznání se zvětšuje; toto poznání se však týká životních situací a nikoli filozofických zvláštností.

Adam lidský archetyp, který si můžeme představovat jako člověka dosud neznečištěného bezvýhradnou orientací do světa smyslů a na slastné prožitky. Proto je A. člověk prostý a z vyššího hlediska mravně bezúhonný. Nemá však zkušenost ze strastí běžného lidského života, proto není odolný proti smyslovým pokusem a postupně jim propadá. Tak se pomalu zaplétá do rozporů a strastí. Jejich dostatečná míra vede na cestu mravní očisty, která vrcholí v téměř stavu nevinnosti, ovšem zlepšené zářícím „kristovstvím“.

V absolutním smyslu bychom tedy mohli A. považovat za prvotní fyzický projev božství, který postupně propadal mravní a fyziologické degeneraci, při níž posléze vznikli lidé. Ale tato sestup-

ná tendence ještě stále trvá, protože je skryta v samém uzpůsobení lidí, které tmelily věky. A jestliže kdy dojde k obratu na této sestupné cestě, bude to cesta mystická. Ta se v nejvyšším pojetí vyznačuje spalovacím procesem, obnovujícím stagnující bytí. Tak se A. znovu zrodí a stane se opět božskou bytostí, která již bude mít zkušenosti z úpadku a tím bude schopna udržet vyšší znovu nabyté vlastnosti.

Původní elementy stvoření, které mají božskou povahu, musí své vyšší kvality stále obnovovat. Každý druh projevu bytí je totiž emanací bytí centrálního nebo duchovního, a proto již představuje periferii kvalit s odstředivou tendencí, tj. s tendencí k dalším stupňům degenerace, příp. k vlastnostem ztuhnutí. Proto je mystické úsilí nezbytným momentem bytí; nejprve zpomaluje, pak zastavuje a posléze obrací proces úpadkový v proces vzestupný. Tuto změnu tendence pociťuje každý tvor, u něhož k ní dochází, jako množící se a stupňující krize a utrpení.

A. je stav, který je ještě vzdálen rychleho úpadku. Proto symbolizuje blaženost karmického mládí, které trvá jistou dobu, ale pak přestává; jakmile se stav A. stane starým bytím, musí se obrodit ohněm zreknutí se světa, které ho duchovně nebo kvalitativně regeneruje a vrací opět do rajskeho stavu.

Adam Kadmon první Adam, který byl podle *kabaly* nejdokonalejší emanací božství a tím i reprodukcí vesmíru, mikrokosmem nejen podle vnitřního uspořádání, nýbrž i podle osoby, či snad ještě lépe podle psychického vybavení. To znamená, že vesmír myslí a uvažuje jako bytost lidská. Jako v lidské bytosti žijí organismy, které nic nevědí o člověku jako o myslicím a uvažujícím tvor, tak

ve vesmíru žijí lidé, kteří nedovedou pochopit, že vesmír je psychicky dobře vybaveným individuem.

adept (z lat.) mistr jógy, který prošel celým kursem mystického vývoje a na základě toho poznal procesy mystickým usilím vyvolávané a celou bytost přetvářející. A protože jsou tyto procesy pod míněné zákonitým ovládním psychických napětí a sil, dovede a. řízením těchto napětí a sil působit na přírodu magicky.

Adeptství však není vždy nutně spojeno s používáním robustních magických sil, jako je známe z hypnózy a fyzikálních jevů vyvolaných médii apod. Adeptství je zpravidla vyvrcholením úsilí o dosažení poznání a překonání strasti, a proto se vztahuje spíše na schopnosti jemnější, na schopnosti působit v říši příčin. Tam se efekt většinou nejeví bezprostředně, ale působení bývá dlouho dobé a uplatňuje se v rámci přirozeného dění.

adheze (z lat.) přilnavost; síla, kterou k sobě lnou dva předměty, např. voda ke sklu. Tento fyzikální jev je analogický se stavem všech jevů, složených z rozdílných fyzických prvků. V mystickém smyslu se a. projevuje zdnalivě přirozenou soudržností fyziologických a psychických činitelů. V duchovním pojetí vládne této soudržnosti *karma* jako u fyzických složek gravitace, i když u přilnavosti rozdílných fyzických faktorů není zřejmá.

Díváme-li se na přírodu z fyzikálního hlediska, vidíme ji jako složenou z činitelů mikroskopického světa. Jednotlivé složky tohoto světa k sobě pevně lnou a to se nám může jevit buď jako fenomen povahy elektromagnetické, nebo gravitační. Tam, kde věda tyto fyzikální síly nevidí, nalezla další fenomen, feno-

men a. Avšak z hlediska sil živých a nikoli pouze mechanických je soudržnost složek přírodních jevů podmíněna karrou. Jejím uvaděčem na scénu je fiktivní psychologický činitel, totiž vůle, která také používá elektromagnetických sil a která formou chtění strhuje mikroskopické částice fyzikálního světa do proudu v omezeném prostoru. V tomto prostoru se pak projevují vlastnosti jevů v podobě gravitačních, elektromagnetických nebo adhezních sil. Tak vznikají jevy, které jsou někde minerálem, jinde rostlinou a jinde zase živou bytostí. Vůle, kterou hlavně v minerálech vůbec najít nemůžeme, je i u nich uložena jako sdružující síla pudu, který i planetám a sluncím uděluje sklon putovat nebo rotovat v nekonečných dálavách kosmu.

adhiátmá (sans.) třetí tvůrčí proces v kosmu, který se týká stvoření vůbec, totiž nepřetržitého proudu tvorby, bez počátku a konce. Podle toho je tedy a. makroskopický proces, který jakoby chaoticky formuje substance do neurčitých tvarů, z nichž později vznikají jak spořádané světy, tak i bytosti. Proto se a. vztahuje na vesmír vnější i vnitřní, na vznik kosmické propasti, v níž se formují světové systémy, i na psychický svět, jehož hladina je rušena touhami a chťením a tím i lnutím k životu nebo projevům sebezáchovy. Tím se systém a. zachovává a vyvíjí do dalšího aspektu tvůrčího procesu, vyvolávaného bytostí. Proto nelze tři tvůrčí procesy v kosmu, totiž a., *adhidaiva* a *adhibhúta*, od sebe odlišovat. I když poslednější dva se udávají v prvním procesu, přece mohou být všechny tři považovány za silové vlnobití, které se týká i povrchu a., i nitra tohoto silového pole, které se rozpadá v tvorbu kosmických jevů, světů i bytostí pozemských i nadpozemských.

adhibhúta (sans.) první ze tří tvůrčích procesů v kosmu, který se týká stvoření „pinda“ nebo „dživa“ jako individuálních duší, které se „zráním“ stávají živými bytostmi. Jelikož bhúta v tomto případě znamená „bytí“, znamená výraz a. vznik nebo stvoření Boha, pána vesmíru. Viz též *adhidaiva*, *adhiátmá*.

adhidaiva (sans.) druhý ze tří tvůrčích procesů v kosmu, který se týká sfoření jednoho světového systému, *brahman-da*. Tento běh se týká vesmíru jak fyzického, tak fyzikálního. Viz též *adhiátmá*, *adhibhúta*.

adhithana (sans.) „pevnost, stálost, neotřesitelná mysl“, osmá z deseti *buddhistických dokonalostí*; podrobněji viz *abhimukhi*.

ádi (sans.) první, pra. V našem smyslu začátek tvůrčího procesu i dílčího, který se objevuje v kosmu.

Ádi-bhúta (sans.) tolik jako *Adam*. Ádi = první, bhúta = oživený tvar. Vzhledem k tomu je Á. prabytost, v kosmickém smyslu antropomorfní Bůh, jehož vlastnosti nemusí zcela odpovídat vlastnostem křesťanského Boha Otce.

ádi-buddha (sans.) pra-buddha, neboli prvotní projev životní moudrosti a zkušenosti, což jest v kosmickém pojetí „světlo“, zprostředkující vztahy mezi bytím a absolutnem. Vzhledem k tomu je v nižším smyslu á. stav značící resorbující se nebo již resorbované emanace, které kdysi vznikly duševními vztahy člověka ke světu a později se obrátily k prabožským kvalitám kosmu. Ve vyšším smyslu je á. individualizovaná nebo personifikovaná kosmická moudrost; ta ze sebe vyzáhuje jiné aspekty božskosti a moudrosti pět druhů nejvyššího poznání které se nazývají *dhjánibud-dhové*.

ádi-buddhi (sans.) prvotní inteligence,

resp. moudrost. Ve kvalitativním smyslu je *buddhi* látkou, která se manifestuje jako rozum, intelekt a inteligence, a proto je v kosmickém pojetí psychickým ja sem a tím „světlem světa“. Z toho důvodu je buddhi v bytostném světě vlastností, kdežto ve vesmíru první emanací absolutna, je již linie směřuje k vývoji živých tvorů. Ádi pak značí její duchovní charakter.

ádikája (sans.) prvotní tělo, synonymum *dharmakáji*.

ádišakti (sans.) prasila, která tvoří následkem akcelerací a retardací ve víbračních postupech. Vzhledem k tomu je á. výraz podmíněný a značí stav před prvním kosmickým impulsem, resp. je to stav přechodný mezi rovnovážným stavem kosmického klidu a kosmickou tvůrčí činností.

Aditi (sans.) „bezhraničná“, vědská vesmírná matka (viz *védy*), mateřské božství. Matka bohů zvaných *Áditjové*; personifikace nekonečných prostor vesmíru. Podpírá nebeskou klenbu, podporuje veškeré bytí a je krávou živitelkou.

Áditjové dvanáct hlavních védských bohů (viz *védy*), synů védské vesmírné matky *Aditi*. Patří sem např. Indra, Višnu, Varuna, Mitra, Rudra, Púšan, Tvaštr, později sluneční bůh Savitr (Viva svant). Postupem doby byl přívlastek *Áditja* spojován hlavně s personifikací slunce, bohem Súrjou.

Adonai (hebr. můj pán) hebrejské jméno boží, množné číslo slova Adoni. Je to výraz, jež židé, vedeni posvátnou úctou k pravému a nevýslovnému jménu božimu, vyslovují vždy, když v Písmě sv. je psáno Jehovah. Podle moderních kabalistů (*kabala*) znamená A. tvůrčí božské personifikované síly, které jsou činné na počátku, to je při stvoření světa.

advaita (sans. nedvojný) jednota, myšlenka absolutno, neosobní bůh.

advaitisté stoupenci školy advaitské, kteří vycházejí z tzv. advaita védanta, filozofie velkého indického reformátora a filozofa Šankary (8. — 9. stol.). Slovo „advaita“ znamená „nedvojný“. A. považují za skutečno pouze absolutno. To znamená, že jejich názor je založen na zkušenosti, která dokazuje, že stvoření je emanací, a proto je druhotné; prvotní je vždy silové pole, v němž se skutečňují projevy.

adventismus náboženské hnutí založené na víře v druhý příchod *Ježíše* jako *Krista*. Adventistická církev vznikla v 1. pol. 19. stol. v USA a řídí se doslovně biblí.

ádžňa (sans.) šesté psychické nervové centrum; leží mezi obočím. Viz *čakra*.

adžňána nevědomost, čili nepřítomnost moudrosti. Opak poznání, *džňány*.

aeon viz *eon*.

afekt (z lat.) prudké hnutí myslí; strojenost, nepřirozené chování. U a. jde o hnutí neovládané a nevyrovnané. Pro to je a. odlišný od mystického zanicení, které je podmíněno stálým živením psýchy zájmy o transcendentní věci. Oproti tomu je a. spíše chorobný stav, v němž nelze hledat nějaké kladné psychologické hodnoty.

afinita (z lat.) příbuznost; v chemii slučivost prvků, z nichž se tvoří nové látky. Např. molekula vody vzniká sloučením dvou atomů vodíku a jednoho atomu kyslíku. Stejným způsobem vznikají jiné látky hmotného světa, které vnímáme jako jevy pasivní. Avšak a. je také strůjcem živé přírody, z níž nás nejvíc zajímá lidská bytost. V ní jsou podmíněně sloučeny kvality světa hmotného i duchovního, přičemž výraz duchovní můžeme chápat jako kvalitativní nebo fyzikální.

Podmíněná a. těchto, řekli bychom též prvků, je příčinou jevu, který nazýváme životem; ten zase pulsuje a tím se i slučuje s kvalitami světa rozporů nebo harmonie. O působení a. tohoto druhu se právě zajímá jóga, která se naprosto nemíní spokojit s poměry, vytvářenými přirozenými náklonnostmi lidských bytostí, v nichž převaha kvality, podobající se pasivní hmotě způsobuje, že celkový ráz jejich vývoje směřuje k degeneraci. Jako v chemii lidská dovednost tvoří vhodnými sloučeninami různých prvků nové látky, tak zase v józe vhodnými stavy myslí a případně i citu vznikají působením a. stavy, které čelí běžné degeneraci. To a. pomáhá i na úrovni aktivní psychologie, která se jinak nazývá jógou.

A. se tedy v józe chápe jako zachování energie. Může-li se např. bytost přirozenými sklony, získanými zrozením, slučovat s kvalitami, které jsou příčinou postupné degenerace, může se také nově vytvářenými sklony slučovat s kvalitami, které jsou příčinou rozvoje a vzestupu ke stavům příznivějším. Právě fenomen slučivosti činí ve snaze změnit tendence bytí obtíže; zpevňuje každou tendenci, ať již je to tendence vrozená nebo nově vytvořená. A podaří-li se někomu tendence vytvářet, pak pozná, že a. může znamenat permanentní změny stavů duševních, fyziologických a dokonce fyzických. S těžce překonatelnými obtížemi se člověk setkává jenom na začátku změn náklonností. Měnit náklonnosti je nová činnost, na niž není zvyklý a již vidí jako zbytečnost; tím se omlouvá lenost. Přání měnit stavy, alespoň duševní, má sice každý člověk, ale něco jiného je toužit a něco jiného přivodit změny činem. Vyhrává lenost ve prospěch úpadku. A protože je tento jev takřka

všeobecný, je běžný způsob života faktor neovlivnitelný vůlí, a proto úpadkovitý. Prostřednictvím a. složek bytí vznikají různé zplodiny, které se ukazují být jedy ničícími život.

agens (z lat.) činitel, původce; síla, působící jako skrytá příčina úkazů.

Agni védský bůh (viz *vědy*) svatého obětího ohně, při němž je on prostředníkem mezi bohy a obětujícími lidmi.

agnosticismus (z řec. zákl. a = ne, gno-sis = poznání) nauka, podle které věci samy o sobě jsou a navždy pro nás zůstávají úplně nebo částečně nepoznání. Pravou zásadou a. je „ignoramus et ignorabimus“, to jest neznáme a nepoznáme. Tato beznaděj a nevíra v sílu intelektu a analyzující mysli svědčí o morálních nedostacích. Kdo ji vyznává, přiklání se k elementárnímu pojetí života, protože se přestává zajímat o všechno, co nemůže ukázat bytostné pudy do tykovými fenomény.

Je jistě nesnadné pochopit a poznat to, co není v přímém dosahu zraku a hmatu, dvou smyslů, jimž elementární lidé nejvíce věří při hodnocení skutečnosti nebo neskutečnosti. To však je indispozice založená na tom, že se lidé duševně ztotožňují s tím, co vidí. Když budou zdrženliví a to, co vidí, budou považovat pouze za jevy předstupující do jejich zorného pole a zneomažní jim, aby je ovlivňovaly, pak místo masky uvidí živou skutečnost. To je počátek poznávání toho, co agnostikové jako poznatelné vylučují. Kdo se chová jako neovlivnitelný pozorovatel všech jevů předstupujících před jeho zrak, získává pozici bytostí poznávajících nejen děje, nýbrž i principy vzniku. Tak si pomalu proklestí cestu až k prapůvodu jevů a bytí, čímž se konečně veškerá nevědomost rozprchne a on se stane vědoucím jako

mudrc, který o sobě může tvrdit, že dohlédl absolutního vědění.

ahamkára (sans.) „já“ nebo pocit vlastní osobitosti, čili jáství, osobnost, ego. Viz *jáství*.

Ahasver „věčný žid“, symbol bytí putujícího v *sansáru* bez vyhlídky na spásu. Situace se však pro něho změní v okamžiku, kdy uzná kvality, symbolizované božstvím, které trůní nad sansarickým světem a které kdysi zavrhl. Údajně to měl být vrátný Pilátův, který prý pobízel Ježíše s posměchem: „Jdi přece, Ježíši, jdi rychleji, proč jsi tak váhavý?“ Ježíš prý mu odpověděl: „Jdu již, ty však zůstaš.“ Od té doby prý A. bloudí po světě a po stu letech vždy onemocní zvláštní chorobou, opět se uzdraví a je jako třicetiletý.

ahinsa (sans.) nenásilí, ctnost neublížení, nezabíjení, nenásilného odporu; první z *Pataňžalího* zákazů *jama*. Náleží k velikým ctnostem v mravní jogické kázni. Jejím uzráním zaniká u druhých bytostí pocit nepřátelství. Bytost dodržující tuto ctnost je karmicky (viz *karma*) vedena ke zrození v přátelském prostředí.

akáša (sans.) stavební látka stvoření, která souvisí s prostorem. Proto pokud musíme chápat vesmír jako absolutno, musíme stavební látku těl, a., považovat za neexistující resp. za latentní a nekonkrétně řídký pra element. Jakmile chápeme vesmír jako prostor, tu již můžeme a. považovat za smyslově působivý nebo vnímatelný jev. Jinými slovy: konečný prostor nelze oddělovat od stavebního materiálu, který je po dobu existence prostoru vždy v činnosti. Na úrovni elektromagnetických oscilací je tento materiál tak „hustý“, že se z něho mohou vytvářet formace, které se samy sebou stávají jevy, vybavenými gravitač

ni silou, která porušuje rovnovážný stav kosmického stavebního materiálu. Tím to způsobem se vytváří empirický vesmír s rotačními momenty formujících se podprostorů, čili kosmických těl. Tím je konečně a. přiřčen charakter prapodstaty kosmických těl a tím všech těl vůbec. Tato prapodstata je v prvopočátku pouze prostorem, v další etapě kosmickými tělesy, nezapomínáme-li ovšem přitom na relativní povahu existujícího bytí. Za těchto okolností si nemůžeme pojem existence něčeho odmyslit od pojmu „pole“, na němž se promítá jakákoli existence, která je v prapůvodním stavu a. Z jiného hlediska je a. synonymum světového éteru, s jehož existencí se snad nyní již nepočítá.

Akáśadhátvišvari (sans.) „vládkyně nebeského prostoru“, ženský protipól nejvyššího *dhjánibuddhy Vairočany*, ztělesnění ženského principu ve vesmíru.

Akáśagarbha (sans.) „luno éteru nebo nebes“, tj. první stav absolutna směrem ke stvoření, jeho vymezení jakožto podmínka dalších stupňů diferenciacce. A. je rovněž jméno *bódhisattvy*, který doprovází *dhjánibuddhu Ratnasambhavu*. Jeho průvodcem je Samantabhadra, „nejvyšší dobrý“ *bódhisattva*.

akce (z lat.) jednání, činnost, výkon, skutek. V mystice je a. psychologický moment, jímž se začíná překonávání neodolatelných nutkání k činnosti nepodmíněné vlastním rozhodováním, resp. k činnosti, podmíněné niternými popudy a netlumené rozumovým rozhodnutím. Teprve ve vyšším stadiu mystiky znamená a. úsilí být zcela nečinný.

akcelerace (z lat.) zrychlení, opak retardace, zpomalení. Nás zajímá a. jako jev v gravitačním poli země ve smyslu fyzikálním i psychologickém. Když hodíme kamenem, udělíme mu a. ve snaze pře-

konat zemskou gravitaci. Stejně je tomu s umělými nebeskými tělesy. Udělujeme jim a. mechanickými prostředky tak velikou, že tato tělesa již nedopadnou na zem. Buď dopadají o „kousek dále“ a tím se dostanou na eliptickou dráhu s perigeem na druhé straně místa výstřelu, nebo dost daleko, aby obíhaly okolo země v kruhu, nebo nadměrně daleko, s apogeem na druhé straně výstřelu, případně s apogeem kdesi v kosmickém prostoru, za hranici zemské gravitace. Když ponecháme stranou tyto známé věci z užití fyziky a všimneme si samého života, pak zrození bytostí není ničím jiným než energií udělenou tělu, která sice vzdoruje zmrtvující síle zemské gravitace, ale která se přece jen postupně spotřebovává, až posléze se život zastaví. V tomto případě však gravitace nepůsobí na uvedení žijícího těla ke kličdu jako např. vržené kamene. Spotřebování energie života se týká brzdění vibrace kvant, která je příčinou vzniku života. Této skutečnosti lze stejně dobře čelit jako nehnutosti kamene, který při padně zvedneme a hodíme jím. Ale běžnému přibrzdování vibrace kvant musí čelit napětím vůle. V józe je známo, že když pozorujeme tělo, působí na naši mysl jako nehybný faktor. A to je fakt, který je jen málo obměňován energií mládí. V každém případě se spotřebování energie života odráží v mizení energie mládí; s tím souvisí přechod od optimismu mládí k pesimismu stáří, které skutečně může nalézt vlastní tělo jako nehybný faktor. Joginové se s tímto stavem nesmířili. Zkoumáním zjistili, že když se bdělé a dobře kontrolované myšlení usměřňuje vůlí k tělu, pak nehybnost těla přestává, alespoň na úrovni subjektivního zjišťování. Proto konali tuto práci stále a tím dospěli k zjištění,

že tělo tímto způsobem může žít bez ohledu na fondy energie, které získalo zrozením. Ve skutečnosti tím našli prostředek jak spotřebovanou energii mládí doplňovat, čili jak síle, brzdící kvanta energie života, čelit příslušnou a.

Objektivní zkoumání životního procesu nás tedy vede k poznání, že zrozením získané fondy životní síly nebo energie se spotřebovávají. To je pravá příčina, proč mizí optimismus mládí a objeví se a rozvíjí pesimismus stáří. Tomuto „přirozenému vývoji“ lze čelit snad jedině silou myšlení, usměrňovanou vůlí na tělo. Usměrňovat myšlení znamená tolik jako je přirychlovat. A a. energie je činitel, kterým vyvoláme fenomen nestárnutí buď duševního, nebo fyziologického, nebo obojího.

akceptovat (z lat.) přijmout, přijímat, souhlasit. Člověk může něco a. mentálně, něco pocitově, něco bytostně. A právě na to musí být mystik velmi pozorný. Musí sledovat, zda to, co se mu vnučuje jako myšlenka, pocit nebo duševní stav, nepřijímá pasivně neboť jen takto je podroben okolnostem nebo se nad tento stav povznese jako bytost ovládající okolnosti. Mystik musí být schopen každý stav mysli, citu nebo nálady přijmout až po úvaze. Každý stav, který se ho chce zmocnit, musí odmítnout, neboť jinak by se nikdy nevymanil z otroctví běžného reflexně reagujícího lidství. Kromě toho je třeba každý, a především duševní stav, kvalitativně hodnotit, což se podaří právě tím, když ho mystik nechce pasivně přijmout. Poznává, že některé stavy, které se chtějí člověka zmocnit, jsou povahy lidské, jiné božské a jiné pekelné. A když stav, který se ho chce zmocnit, není povahy božské, musí ho nekompromisně odmítnout. Lidská bytost je nemocná nižšími sklony, které je

nutno odstranit, aby se v ní mohly rozvíjet božské sklony a vlastnosti. Na nižším stupni to znamená duševní ozdravení a na vyšším duchovní znovuzrození. Když jsou božské vlastnosti rozvinuty, je člověk vůči lidským a podlidským stavům imunní. Pak už nebude a. stavy nevhodné, a proto se v něm budou rozvíjet stavy božské. Tento stav rychle dozrává v nadlidský nebo božský, což je předpoklad dosažení stavu spásy, který se vy značuje odumřením smyslovému světu. A protože tohoto stavu bylo dosaženo metodicky a systematicky, není toto odumření provázáno duševním úpadkem, nýbrž naopak schopností kvalitativního pozorování světa.

Akšóbhja (sans.) „neotřesený, nehybný“; je to druhý z pěti tzv. meditativních buddhů, *dhjánibuddhů*. Jeho přílastkem je *Vadžrasattva*, tj. ten, jehož podstatou je *vadžra*, nebo „triumfující s božským heroickým duchem“. Jeho tělo je blankytně modré, v ruce drží „hromový klín“ *vadžru*, sedí na sloním trůnu a personifikuje princip vody; přichází z východu. Jeho ženská družka je *Budhdhalóčana*. Provázeli je mužští *bódhisattvové Kšitigarbha* a *Maitréja* a ženští *bódhisattvové Lásja* a *Pušpa*.

akt (z lat.) čin, výkon. V mystice má znamenat první krok k psychickému oproštění od vnučujících se vnitřních popudů jako činitelů udržujících to, co nazýváme *osud*.

aktivita (z lat.) činnost, činorodost; stá se obnovující činnost, ve které se mají projevat známky vůle a chtění. Vyplývá-li a. pouze z přemíry životnosti, je z mystického hlediska buď bezvýznamná, nebo i škodlivá podle toho, je-li pouhou výkonností, nebo úsilím získat a nahromadit smyslově potěšující věci. A., kterou můžeme hodnotit jako pou-

hou výkonnost, je bezvýznamná pouze tehdy, když není nikam zaměřena, což je běžné u a. vyplývající z přebytku energie mládí. Když je však tato a. provázána zaměřením na transcendentní kvality, pak je to a. osvobozující z otroctví osudu. Neboť vítězství nad osudem nevyplývá ani z neplánované činnosti ani z nahromadění smyslově potěšujících věcí. Získává se pouze stálou činností, kterou se dosazuje energie působící proti tendencím předepsaným mystikou, totiž netečnosti vůči zevnímu světu. Proto je a. v mystice činitelem významnějším, než se předpokládá; od a. se očekává psychická transmutace, jež výsledkem je oproštění ode všech psychických momentů připoutanosti na svět smyslových faktů. Tato připoutanost se utužuje netečností k samovolným tendencím bytosti.

akumulace (z lat.) hromadění, nahromadění; v mystických postupech hromadění nebo nahromadění potenciální energie pomocí soustředění s oporami. Oporou má být fiktivní faktor v organismu, neboť především organismus je schopen poutat energie. Fiktivním faktorem pak je centrum, které vzniká tím, že si člověk organismus uvědomuje. Když si člověk zvykne na trvalé uvědomování si těla, stane se organismus akumulátorem elektromagnetických sil, které se manifestují tím, že se člověk začne jevit jako silný a energický. Ale to je jen jeden aspekt a. jako průvodního jevu v mystice. Jiným aspektem a. sil, vznikajících uvědomováním si organismu, je vyvolávání fenomenu vnitřní nebo bytostné proměny, k níž dochází působením akumulované energie. Tato energie totiž vykonává práci v tomto případě postupně rozvíjení fyzikálních částic v těle nebo v bytosti což pak mění

nejen stav, ale i polaritu bytí. K a. energie však nedochází, když mystik nebo jogín nedrží pevně ve vědomí svou bytost jakožto fyzickou soustavu. Neboť jenom fyzické faktory mohou poutat energii; mysl a vědomí, jejichž náplní jsou abstrakce, vedou energii do tohoto prostředí, kde se potom rozplývá. Naopak při velmi pevném zpřítomnění organismu ve vědomí se akumulováno mnoho energie, která se projeví zvýšením kmitočtu fyzikálních částic těla, a tím zesílí bytostné vyzařování nebo indukční fenomen. Tím se z bytosti nepůsobivé (nemagnetické) stává bytost působivá (magnetická).

álaja (sans.) netvářící vesmírný stav nebo také potenciální vesmírný klid, jehož povaha odpovídá představě o duši vesmíru. Přesněji: vesmírné ticho jako protiklad vesmírného tvůrčího údobí. Jinak ovšem ticho s potenciální energií jako předpokladem tvůrčího údobí.

alegorie (z řec.) jinotaj, vyjádření myšlenky obrazem; obrazné vypravování, jímž se má zakrýt nějaká myšlenka tak, aby nezasvěcený bez určité přípravy nepoznal, o čem se jedná. Do a. zahrnují některé mystické společnosti popis vnitřních přetvořovacích a přerazovacích pochodů mystiků; nezdá se však, že je to šťastně uvádění mystických nauk na svět. Po čase se totiž na skutečné přetvořovací procesy zapomene a mystické společnosti pak vegetují ve stínu a., jímž chybí reálná náplň. Mystika se obejde bez a.; ty snad měly význam pouze v době, kdy církev mystiky pronásledovala. Dnes, kdy psychologie svými objevy potvrzuje skvělý výchovný systém mystický, může být a. jako pomůcka v mystice zavržena, aby se tím nepřispívalo k rozvoji prázdných a k ničemu dobrému nepřispívajících tzv. my-

stických teorií. Stačí totiž spojit psychologii s mystickými disciplinami a tím vytvořit hlubokou, psychologicky správnou nauku. Ta přestane být pasivní vědou, protože se ujme učení o vlivu kvality v psychické oblasti. Pak konečně bude spolupůsobit k mravní a duchovní obrodě, ne-li k fyzické záchraně lidstva.

alchymie (arab.) od *ul-khémí*, čili chemie přírody. Její myšlenkou bylo vydobýt a zachytit lehce se odpařující látky rostlin a jejich spoutáním získat tzv. *kvintesenci*, čili pátou tresť. Souběžně s chemií rostlin se vyvíjela chemie týkající se těžších látek, hlavně kovů, které měly být zušlechťeny, resp. transmutovány na kov nejlepší, na zlato. Na rozvoj a. působila myšlenka, že zkvalitněním prchavých esencí, které se odpařují z rostlin, může být získána energicky působící látka a že tyto esence lze dobýt i z kovů, neboť i kovy mají svou auru, jejíž kvalita odpovídá nespoutané tresti, kvintesenci. Ostatně myšlenka a. je aplikací mystických pochodů. Při nich se hlavní zřetel také obrací ke spoutání prchavých trestí fyzické bytnosti, které se podrobí vůli za předpokladu, že se vytvoří psychické vztahy a tím i vztahy těchto esencí k látkám hutnějším, jejichž představitelem je lidské tělo. A. tedy má smysl a význam; je jen otázka, zda prchavé esence, unikající z rostlin a kovů, bude člověk umět spoutat pomocí činitelů psychických, nebo fyzikálních, nebo chemických. Máme-li na mysli jeden základ fyzické přírody a působivost psychických činitelů ve věci upoutávání prchavých esencí (aury) těla, má a. věcný podklad. Záleží pouze na tom, zda ti, kdo prošli kursem mystického sebezdokonalování, budou umět aplikovat mysticko-psychologické postupy na alchymistickou myšlenku.

Álóka (sans., tib. *Áloke*) ženský *bódhisattva*, průvodkyně čtvrtého *dhjánibudhy Amitábhy*. Drží lampu nebo pochoděň a zpívá při hudbě mužského *bódhisattvy Maňđušriho*.

alopatie (z řec.) léčba pomocí léků, které vyvolávají opačný obranný proces, potlačují nemoc (opak *homeopatie*).

alternativní řešení v mystice se týká volby opor pro mysl a vědomí. Při cestě ke spáse se bere za oporu prázdnota symbolizující absolutno, kdežto při cestě k poznání a životním zkušenostem síly jakožto emanace smyslových skutečností. V žádném případě se nevolí jako opora tradičně chápaná hmota, zvláště když aktivně působí na mysl nebo vědomí člověka tím, že v něm vyvolává dojmy. Když se hmota stane předmětem pozorování, může se volit za oporu pro mysl a vědomí, protože pozorování mění působení hmoty tak, jako by byla silou. Když je již mysl ustálena, opory se opouštějí, protože brání rozpínání vědomí.

A.ř. se stává nutným, když mystikovy vztahy k zevnímu světu jsou na základě jeho fyziologických dispozic silné a současně jsou silné i jeho vztahy k věcem a řešením mystickým. Za těchto okolností se mu stále vnucuje volba mezi dvěma věcmi, kterou nebude moci učinit s konečnou platností právě vzhledem k duševnímu stavu, v němž se nalézá. V takovém případě mnohdy mystika doporučuje, aby se člověk stal tzv. světským přívržencem nauky, což znamená, že se má řídit jejími morálními příkazy, kdežto technických pouček se má vystříhat. Skutečně živý zevní život je právě mravním úsilím ovlivněn dostatečně. Mystikou předepisovaná mravnost za těchto okolností znamená boj, jehož výsledkem je kvalitativní přepodstatnění

člověka, což je jiným aspektem mystického růstu. A když světský přívrženec mystické nauky překoná silou mravní kázně všechna strhující pokušení do světa, čili zcela se ovládne, stane se mystikem, který dosahuje mystických výšin způsobem života, na rozdíl od mystika, který jich dosahuje spojením mravního a technického úsilí. V otázkách skutečného vykoupení totiž nejde o získání božských nebo mystických sil a vlastností, nýbrž především o dokonalé zvládnutí sebe především v náklonnostech ke světu; proto může i světský přívrženec mystiky dosáhnout podstatného mystického výsledku na této cestě. Na rozdíl od asketů bude muset počítat pouze s tím, že stav vykoupení nemusí být pro něho bezprostředně evidentní, nýbrž pouze odvoditelný z nově vznikajících tendencí mysli, citu a duševních stavů.

Překážky na cestě k vykoupení se tedy nedají vždy překonávat „akcemi za každou cenu“. Proto se dospívá k a.ř.; člověk si musí rozmyslet, zda bude moci splnit povinnosti askety, nebo jen světského přívržence nauky. Když se bude cítit pouze na to druhé, nechť tedy jde dále po této cestě; i na ní je možno mystický vývoj mocně urychlovat, protože svody světa jsou silné a člověk jim může čelit jako neporazitelný vítěz. A to je právě mystická cesta, po níž člověk jde způsobem života a nikoli technickými mystickými pracemi.

altruismus (z lat.) nesobecký způsob myšlení a citění. Jednání k dobru jiných bytostí a tím ovšem i vzdávání se všech mravních nedostatků spjatých s jástvem, tedy egocentrismu. A. je opak egoismu; v mystice je a. uváděn v systém, který je vyjádřen mahájánským buddhismem. Viz *mahájána*.

Ambika bohyně ve staroindickém eposu Mahábhárate, matka Dhrtarašástry, jedné z hlavních postav eposu.

ambrózie (řec.) pokrm olympských bohů, který udílí nesmrtelnost. Viz též *amrita*. Je to onen duchovní pokrm, který přijímají mystikové, když ještě jako lidé vstoupí do kontaktu s božstvím. Pak božské kvality vstupují do těla mystikou cévou *brahmárandhra*, čímž se dotýkají zadního konce patra v ústech a tím vzniká typický chuťový efekt. V *hathajóze* se má docílit téhož efektu polykáním jazyka a vytvořením *khečari-mudra*.

V hlubším mystickém smyslu je přijímání a. naprosto nutné. A. je totiž věcnou duchovní substancí, která se chová jako mysticky posilující potrava právě při dotyku s hrdlem. Odtud se pak rozlévá do celého těla jako faktor mystika tak posilující, že doslova strašlivě napětí, které se vyvolává mystickými snahami, jeho tělo nemůže zničit. Přijetím a. je tedy tělo mystika zpevněno do té míry, že je nemožno zničit ani magické síly, které se někdy jakoby náhle rozpoutávají. Když posléze mystik projde úskalím realizace nebo znovuzrození, působí a. v jeho těle dále jako činitel prodlužující jeho život až do okamžiku realizace vrcholné, která znamená dosažení spásy za živa a v těle. Bez působení a. by dožití spásy za života v těle nebylo možné.

amen (hebr.) tak jest, staň se. Často jako závěrečné slovo v modlitbách náboženství, která vzešla ze židovství.

Amitábha (sans.) „nekonečný jas“, čtvrtý z pěti *dhjánibuddhů*, božská personifikace ohně; neohraničené, nepochopitelné světlo. Není osobním božstvem, jak bývá někdy uctíván, nýbrž božskou silou, božským principem, ztělesněním buddhovské moudrosti, perso

nifikací souhrnu pocitů, podobou božství nekonečně milosrdného, božskou láskou, věčným životem. Je považován za mírného vladaře nad *Sukhávati*, rájem západu, odkud přichází a vede své přívržence k osvobození. Barva jeho těla je červená, v ruce drží lotos, sedí na pavím trůnu. Jeho družkou je *Pándaravásini*, „bíle oděná“ (tib. Gekarmo). Doprovázejí jej mužští *bódhisattvové Avalókitéšvara*, „zřící pronikavým zrakem“, a *Maňđušrí*, dva ženští *bódhisattvové Gíta* a *Álóka*. A. je mahájánskou (*mahájána*) legendární postavou buddhy, který je pod jménem Amida ještě dnes uctíván ve velké japonské církvi.

Amóghasiddhi (sans.) „vševědoucí“, „mocný vítěz“, zhuštění božského principu, vše způsobující moudrosti; personifikace vzduchu, souhrn chťení. Je to pátý a poslední z *dhjáníbuddhů*. Přichází ze severu, jeho tělo je zelené; v ruce drží dvojvadžru (viz *vadžra*), sedí na *harpýji* šangšang. Jeho družka je Samajatára, „zachránkyňe svatého slova“. Doprovázejí jej dva mužští *bódhisattvové Vadžrapáni*, „ten, kdo drží dordže“, a *Sarvanivaranašikambhin*, „ten, kdo odstraňuje všechny překážky“; dále dva ženští *bódhisattvové Gandha*, bohyně vůně, a *Nrtja* (jinde Naivedja, tib. Nirtima), „ta, která nese sladkosti“.

amoralismus popírání zásad mravnosti, která je účelná jak pro společenské soužití, tak pro individuální blaho. A. vyplývá z bezpodmínečného podřizování se animálním pudům a je tedy symbolem hluboké duševní zatmělosti a primitivismu. Z mystického hlediska vyjadřuje velké karmické zatížení, které člověka předurčuje pro všestrannou bídu a utrpení, vytvářející i beznaději na ukončení strasti v příštích inkarnacích a. postižené bytosti. Bezprostředně při

spívá a. k rozvoji mocného zla ve světě, protože vede ke vzájemnému ubližování všech bytostí. Ale přesto, že lze snadno pochopit, že a. vede k rozvoji zla ve světě, nemohou jej často ani mystikové snadno zamítnout, protože se i v nich může primitivismus hlásit o právo na tzv. světské štěstí. V takovém případě se musí mystikové opírat o autority zdůrazňující potřebu morálky. Když překonají naléhavé pokušení získat „štěstí“ na světě, poznají, že morálka je záchrana jak v průběhu reinkarnací, tak i v bezprostředním žití.

amorfní (z řec.) beztvary, bez podoby. Takový je stav přírody před jejím objevením se. Neexistuje ve tvaru, nýbrž pouze v beztvárném stavu; ten se mění následkem gravitačního fenomenu, který působí jak mezi hmotnými tělesy, tak i v kategoriích substancí, tvořících formace.

amplituda (z lat.) rozkmit, rozkyv. V mystice nás zajímá a. životních sil jako biologického elektromagnetického potenciálu. Zpravidla je člověku určité a. životních sil dána zrozením. Z toho pramení optimismus, který se vzrůstajícím věkem mizí právě s a. tohoto potenciálu. Jogínové vyzorovali, že úpadek rozkyvu tohoto potenciálu je příčinou stáří, a proto se tomuto úpadku postavili na odpor. Duševní napětí, pocházející ze soustředění, v němž se vyhledávají vztahy mezi sídlem uvědomění (hlavou) a oporou pro soustředění (která se zpravidla umisťuje dolů do trupu a nohou) docela dobře udržuje a. životnosti v náležitě výši. Tím vlastně jogínové získali klíč k zachování mladosti, především duševní.

Na život tvorů musíme hledět jako na projev chvění elektromagnetických sil. Toto chvění může mít menší nebo větší

rozkyv. To závisí na směru, kterým se ubírají zájmy. Člověk zcela orientovaný vně své bytosti, do světa, a žijící proto zcela reflexivně, trpí malou a fyzikálních kvant, jimiž se projevuje jeho žití. Když však obrátí pozornost k sobě sa mému, k tělu, které musí pozorovat jako předmět, který jej v takové míře zajímá, že se to podobá pozorování analytické mu, zvýší silně a. těchto kvant. Tím celá jeho bytost řádově postoupí, takže se stane inteligentnější, kdežto elementární projevy ustoupí a stanou se méně výraznými.

Bytí tedy není faktor ustálený, nýbrž silový. Jeho fyzikální podstata nemá mít tendenci ke klidu, ale musí setrvávat ve vlnivé pulsaci, aby docházelo k rozličným psychickým a fyzikálním dotykům, které jsou podmínkou prožívání, udělení jího věčné životní zkušenosti. A tuto pulsaci je možno udržovat nebo obnovovat, protože a. bytí není jednou pro vždy stanovena. Jógické úsilí jistě původní rozkyv bytí změni; tím se sice na ruší quasiharmonické vlnění vzhledem k danému prostředí, ale vyvolá se vlnění harmonické k světům božským. Tímto způsobem se vytváří zvláštní situace: jedinec vystoupí ze světa, v němž dosud setrval, a vstoupí (psychicky ovšem) do světa dříve nepoznávaného. To je výsledek změněné a. podstatných fyziologických elementů, kterou běžný člověk nezaznamenává, protože je těmi to elementy psychicky úplně ovládan. Teprve když se mu podaří vyvolat rozkyv neharmonický (vzhledem k současnému začlenění), začne jej zjišťovat. Začne totiž působit jako nevyvážené kývání nádob s vodou, která se začne vzhledem k dosavadnímu prostředí vlnit neharmonicky a tím jakoby vystřikuje.

amrita (sans.) „nesmrtelný“; totéž jako

ambrózie; pokrm bohů, nektar věčného života. Mystik jej poznává tehdy, když se uschopní vnímat molekulární vibrace, které mají přímý vztah k vnitřnímu hmatu, modifikovanému v chuť. To znamená, že je to v podstatě vzduch, který jogín vnímá trávicími orgány. Tento vzduch se mění ve živinovou látku přirozenými vztahy, které se duchovně pozměňují díky stavu mysli a uvědomování.

anagamin (sans.) „nevracející se“. Značí tedy člověka, který v „proudu učení“ (buddhistického) dosáhl stupně, kdy jeho reinkarnace probíhají pouze v nadpozemských oblastech. Proto se nemusí vtělit znovu na zemi, leda by byl pohnut soucitem a chtěl pomáhat lidstvu k osvědčení a k nalezení cesty ke spáse. Stav a. je třetím stupněm svatosti na cestě Budhova učení. Je to ten, kdo je zcela prost prvních pěti pout, která způsobují znovuzrození ve smyslové oblasti, tj. bludu Já, pochybovačnosti, lpění na obřadech, smyslového chťiče a zášti. Další pouta jsou: touha po oblasti čisťých forem, touha po oblasti beztvare, domýšlivost, hloubavost, nevědomost (zaslepenost). O stupni *sótapatii* a *sakadagamin* viz tato hesla.

anáhata (sans.) čtvrté psychické nervové centrum (*čakra*); leží v mišni oblasti srdce.

anáhata-šabda (sans.) „zvuk bez původu“; mystický zvuk nebo melodie, zvaná často „hudba sfér“. Na určitém stupni vývoje ji slyší kajicník na počátku meditačního cyklu při *lájajóze*. Vyvíjí se při probouzení srdečního psychického centra (*čakra*).

analýza (z řec.) rozbor, rozčlenění. V mystickém vývoji je a. pomůckou. Aby totiž člověk mohl rozvíjet pouze je diný druh psychických a prožitkových

kvalit, musí nezbytně poznat mechaniku duševního života. A k tomu právě vede a., která se do mystiky zavádí systematickým sebezpozorováním. To se mění v a., jakmile se stává utkvělým následkem toho, že se zakládá na soustředění na dva nebo na tři body na těle nebo v těle. Na tomto soustředění je zajímavé to, že nejen rozkládá a činí poznatelnými duševní pochody a stavy, které duševní kontrole unikají, ale odstraňuje také duševní útlum, který je předpokladem vzniku strastných duševních stavů. Tímto způsobem a. napomáhá tomu, aby se objevily nadsvětské duševní stavy, jako je např. blaženost a nadsmyslové postřehování, přičemž a. umožňuje tyto stavy dále rozvíjet a tím vlastně potlačovat stavy zlé. Proto je a. v mystice pomůckou, bez níž není možné duševní stavy rozlišit a následkem toho žádoucí podržet. Kromě toho je možné a. dosáhnout schopnost identifikovat stav nebo samo absolutno a dále pak její pomocí stav absolutna realizovat, neboť jen její pomocí lze vyloučit ty stavy, které nereprezentují absolutno.

analyzující přemítání viz *svasamvédana*.

ánanda (sans.) nadmyslové blaho; prvotní stav *átmana*. Často se používá jako druhá část mnišských jmen.

ánandadita (sans.) dosažení nejvyššího blaha (ánanda) a schopnost setrvat v něm i v bdělém stavu. Trvání tohoto blaha je zpravidla omezeno na extatický duševní stav, zvaný vytržení. To je ovšem nedostatečné. Toužíme po trvalých a evidovaných dobrých stavech; extatické dobré stavy, které se mohou rozvinout přímo úměrně s potlačením maxima bdělosti svědčí o neschopnosti člověka dosáhnout vyššího stupně bdění, které se zakládá na zvyšování exten-

zity pozorování a vnímání.

Mystika, která našla nejvíce přívrženců mezi lidmi neuchvácenými racionalismem, udělovala stav blaženosti zpravidla při prohlubujícím se útlumu bdělosti a rozumářství. Ale tak úzké pole mystika nezajímá. Stavy blaženosti jsou také dosažitelné rozšiřováním bdělosti a vystupňováním kritičnosti, jejímž účelem je vylučovat každý moment zužující vědomí. To je jistě nové tvrzení, ale je podloženo zkušenostmi. Když totiž člověk silného rozumu a kritičnosti bude řídit mysl tak, aby se musela naplňovat pouze zvolenými předměty a s velkou rozvahou ji přinutí, aby měla stejně eminentní zájem o dvě nebo tři věci najednou a tímto postupem se uschopnila k abstraktnímu myšlení, pak jistě dosáhne extatických prožitků. Dosáhne jich proto, že jsou výsledkem buď rozšíření, nebo prohloubení uvědomování za určitou mez, která je vědomí vykázána obvyklými postřehy a diferencovaným vnímáním. Proto je a. výsledkem praktické psychologie.

ánandamaja-kóša (sans.) první vrstva nebo obal *dživátmana* individuální duše; souhrn všech možností projevu *átmana*.

Ananta (sans.) „nekonečný“, král mystických hadů, který obepíná celou zemi. Často se ztotožňuje s hadem Šésou, který má tisíc hlav, symbolizuje věčnost a nese celý svět jako nádherný diadém. Spočívá na něm bůh *Višnu*.

anarchie (z řec.) stav bez řádu, zmátek, porušování společenské kázně, svévole. Je výrazem mravního úpadku, kdy lidé dávají průchod pudům a elementárním, živočišným sklonům. Proto a. nemůže vést k šťastnému společenskému životu a k dobrému soužití. Pudy a živočišné sklony vedou vždy k tomu, aby člověk

chtěl to, co je vlastnictvím jiných a čeho se často velmi neradi vzdávají. To vede nejprve k společenskému napětí a potom k boji, který je výrazem bezpráví a všeho zla s tím spojeného.

Pokud je člověk orientován na to, aby ukájel své živočišné pudy, nesmí mít svobodu, jejímž projevem je a. Tím se totiž ničí všechno, co může vytvářet lidské štěstí. A to je poznatek, který vedl k vůdčí mystické myšlence, že je nezbytné vykořenit osobitost ve smyslu sobectví. Když je osobitost zničena, člověk také pociťuje svobodu; ta však ve společenském životě nepůsobí rušivě, protože jí přiznává každému.

Teorie anarchismu je tedy vadná. Pokud existuje lidská společnost, musí se její členové cítit omezováni mravními zřeteli, které usnadňují společenský život. To nutně vede k přemáhání chtivosti. Když je chtění zničeno, může člověk přijmout vznikající pocit volnosti, protože v něm nevyvstává sklon někomu ubližovat za tím účelem, aby se sám mohl obšťastnit.

Ancikrist (z řec. Antichrist) protivník Kristův, ďábel. Bytost, jejíž konání je motivováno čistě sobecky, čili je zlé v nejvyšší míře. Též bytost, která existuje na opačném konci snahy o odosobnění, to je bytost lpící na hmotných věcech a tím spějící k intelektuálnímu zatemnění; to se posléze obráží v životě plném utrpení. Vzhledem k tomu nelze A. považovat za mocnou bytost, která volně disponuje zlem, nýbrž pouze za bytost, která se ocitla na mravním scesti, kde je možno pomocí intelektuální síly dělat zlo pouze na počátku. Později se vlivem nezaslužné (zlé) *karmy* její intelekt otupí a tato bytost se pak stane nešťastnou, protože je bez dobré naděje a poznání.

anděl (z řec.) z křesťanského hlediska

mravně čistá a ušlechtilá bytost nadsmý slového světa. Je jich více druhů. Nejnížší a. se odlišují od lidí pouze tím, že žijí v harmoničtějším prostředí; ovšem sami si je vytvářejí. Jejich já se však stejně jako u lidí jeví jako pevně stmelené komplex psychického ulpívání. To znamená, že se tyto bytosti nedokázaly povznést k takovému stupni odosobnění, aby ze svého bytí zcela vyloučily tamsický prvek (viz *tamas*) a tím zrušily nevědomost. Vyšší druhy a. jsou karmicky tak očištěné, že jsou zbaveny *karmy* projevující se elementárními tendencemi; proto se jeví jako bytosti světelné nebo dokonce zářivé. Všechny druhy a. mají tak silné jáství, že jejich pojetí světa je dualistické; toto pojetí je však tím méně výrazné, čím vyššího druhu a. jsou. Nejvyšší druh a., archanděl, jsou světloňši a zvěstovateli pravdy; jeví se jako zářivé bytosti a tato je jejich záře symbolizuje je spalování jáství.

anděl strážce personifikovaná emanace bytí, jejíž charakter byl utvářen zbožňovacími mentálními akcemi. Proto je to génus neviditelná, který reaguje na nepříznivé předzvěsti svého tvůrce člověka; génus tím skutečnější, čím větší důvěru má člověk v dobré nebo božské vedení. Proto je a.s. podmíněný jev a jeho přítomnost u člověka je umožněna živými a přímými vztahy k duchovnímu světu, zejména na citové a mentální úrovni.

androgyn (z řec.) bytost se znaky obojího pohlaví. Na duchovní úrovni pak bytost (lidská), u níž je rozum a cit v dokonalé rovnováze. Proto je to stav, jímž se také prochází na cestě k duchovní dokonalosti, případně projev snahy o dokonalost.

Anguttaranikájó „Sbírka o jeden článek více“; čtvrtá nejobsáhlejší část budhistické sbírky *Suttapitaka* („koš kázá

ní“. Skládá se ze 2300 sutt.

anima mundi (lat.) duše světa, synonymum *álaji*.

animalita (z lat.) živočišnost, smyslovost. V mysticko psychologickém smyslu je a. výrazem ducha zcela orientovaného do světa, protože abstraktní svět je mu naprosto vzdálený a cizí. Taková orientace vede k jednání, které utužuje pouta, jimiž je člověk vázán na smyslový svět. Tím se vytváří *karma*, která linií zážehů vědomí udržuje v oblasti elementárního bytí a žití a tím ovšem i *reinkarnace* sil bytí v této oblasti. V čistě mystickém smyslu symbolizuje a. trvalé ohrožení existence bytí, protože průběh zážehů vědomí a inkarnací probíhá sférou existencí podléhajících neodolatelnému chtění; z něho plyne vzájemné ubližování, útoky, boje a zabijení. Proto kdo touží po štěstí, musí v sobě animální sklony potlačovat a naopak se snažit vyššími touhami a zřeteli a. vyhladit. Její vyhlazení je předpokladem pro vytvoření nebeských životních podmínek na zemi.

animan (sans.) první z osmi jógických sil, schopnost stát se malým. Viz *siddhi*.

animismus (z lat. zákl. anima duše) 1. Náboženství primitivních národů; všechnu duchovní moc připisuje duchům, bůžkům a démonům, kteří jsou nejvyšší instancí fyzické a duchovní přírody. 2. Názor něm. lékaře George Stahla (1660–1734), že myslící duše jakožto myslící princip určuje všechnu činnost v těle a ve spojení s vědomím pronáší soudy nebo úsudky. 3. Filozofický směr, který tvrdí, že celá příroda je oduševně na stejně jako člověk, a vysvětluje spirítistické úkazy jako jevy pocházející z bytosti média nebo z účastníků seancí.

annamaja-kóša (sans.) jiný výraz pro hmotné tělo (*sthūlašarira*). Tento pátý

obal duše, vyživovací obal, se skládá z pěti hrubých elementů (*bhūtam*), z nichž se skládají všechna těla. Do těla se tyto prvky dostávají jídlem, jejich hrubé částice se ukládají nebo vyměšují, jemné se přetvářejí. Viz též *džívátman*.

anomálie (z řec.) odchylka od pravidla, výjimečnost, úchylnost od průměru. Z psychologického hlediska je a. odchylkou vrozenou, z mystického hlediska může být povahy dobré nebo zlé podle toho, kam je tato nepravidelnost zaměřena. Je-li možno zjistit, že má člověk vrozený sklon mravně se očišťovat tak, jako to činí mystikové asketi, je to a. s kladnými znaky. Když však člověk má vrozený sklon k silnému sobectví, je to a. se zápornými znaky. Ideálem však není jedno ani druhé. Člověk má nad vrozenými sklony zvítězit a stát se takovým, jakým se být rozhodne; když bude dobrým po pevném a konečném rozhodnutí, bude mystikem, který vyhrál důležitou bitvu o vítězství nad sklony.

antagonismus (z řec. zákl.) nesmiřitelný rozpor, nesmiřitelný protiklad. Ve světě lidí např. snahy světské a duchovní, exploatační snahy vědecké a od sobectví osvobozující snahy mystické, sobectví a bódhisattvické zřeknutí se světa aj. Tyto rozpory jsou ve skutečných psychologických tendencích, ale každý moudrý člověk se názorověmu a. vyhýbá. Jednak totiž nemá smysl potírat názory jiných lidí, jednak je znamením světských sklonů, když quasi duchovní člověk vytýká něco lidem, jejichž snahy jsou jiného druhu než jeho. Každý druh úsilí se totiž může považovat za výsledek stupně karmické zralosti nebo nezralosti (viz *karma*). Až se světský člověk nabaží světských zkušeností, bude také usilovat o mystické a duchovní hodnoty. A vytýkají-li mistři mystiky světským lidem, že

jednají špatně, nechtějí se tímto způsobem stát měřítkem správného jednání, nýbrž jen varují před způsobem života, který vede k většímu a většímu zlu.

antahkarana (sans.) „vnitřní orgán“, spojnice mezi jástvím a autonomní psychickou podstatou bytí. Jelikož je tato podstata nezávislá na duchovních složkách bytí, které mobilizují vůli k uchopovacími aktům ve smyslu bytostných chťičů, můžeme ji považovat za devičkou, božskou. Jáství zase symbolizuje ryze světskou psychologickou orientaci. Proto je mezi těmito podstatami lidského bytí nezbytný most, jakási psychická potence, kterou orientální mystikové jmenují a. Tento most neboli spojnice při fyzické smrti mizí, ale její pozůstatky se sdružují a vytvářejí „lemurický otisk“ (viz *lemurové*) v „duševním prostoru“, čili tzv. *astrální tělo* (viz tam), které se též pomalu rozpadá a zaniká.

antariķša sféra za naším světem smrtelných bytostí, totiž světů dévů (bohů), asurů, lidí, zvířat, prétů a bytostí pekelných. Při mystickém pronikání psychickým vesmírem se joginům jeví jako sféra prázdnoty, za níž pak nalézají další světy bytostí andělských a božských. Viz *sféry*.

antropocentrismus (z řec. zákl. anthrópos – člověk) názor, že člověk je středem všeho (světového) dění. Věda jej sice již vyvrací, ale životní praxe se jím řídí. Např. na rozdíl od Indů spatřuje Evropan svět jako sféru věcí, z nichž každá je určena k tomu, aby mu sloužila. Z toho důvodu se upírá zvířatům právo na svobodný a individuální život; jsou hodnocena jako užitková věc. Ba i plazení a život zvířat se považuje za odvětví výroby, tedy jakýsi strašný a hluboce démonický názor na svět, je hož středem se člověk prakticky cítí.

Proti tomu mystikové poznávají, že se před Bohem musí zařadit do kategorie tvorů duševně téměř stejně hodnotných jako např. zvířata, jen své inteligence by měl užívat k ochraně duchovní a duševně méně vyvinutých tvorů a nikoli k jejich využívání jako věcí sloužících jeho potřebám a chťičům. Pak teprve přestává být vyznavačem a. de facto.

antropomorfismus (z řec. zákl.) názor, že přírodní jevy i duchovní nehmotné a nadsmyslové bytosti mají lidské vlastnosti; dokonce i sám Stvořitel má podle a. lidskou podobu a vlastnosti. Je to názor úzký a omezený. Vždyť stvoření je akt utváření, který probíhá nesčetnými stavy a formami. Jestliže toto stvoření nezměnilo své tendence, je si podobné pouze v tom, že je puzeno vydat ze sebe plod bez ohledu na vlastní zánik. Mluví se např. o Bohu Stvořiteli a my si ho můžeme představovat jako tvůrčí princip, který ze sebe neustále vydává bytí stejně jako tvorové puzení pohlavností. Rozdíl je však v tom, že Bůh Stvořitel není bytím v našem pojetí. Je principem a proto silou, která má také tendenci něco ze sebe vydávat a vytvářet; tvorové a rostliny jsou puzení vydat ze sebe plod sobě podobný. Se zřetelem na to je a. správný pouze v tvůrčích tendencích, kdežto v jiných pojmech je nesprávný. Kdyby měl Bůh zcela stejnou podobu jako člověk, měl by i jeho mravní nedostatky, neboť podoba a vlastnosti spolu přímo souvisejí, alespoň v základních rysech. Proto je lépe považovat Boha za všepromikajícího Ducha.

Ryze antropomorfní představa Boha se u lidí měnila. Dnes náboženství při pouštění, že „Bůh je pouhý Duch“, ale přiznává se mu lidský charakter v tom, že prý může z vlastní vůle a vlastního rozhodnutí a tím ovšem proti mechanic

ky působící zákonitosti světa udělovat komukoli božské nebo i jiné dary. Tuto přestavu můžeme považovat za nesprávnou, neboť vesmír je organismem, v je hož „nitru“ probíhají mechanické, ale zákonité procesy na základě gravitačních nebo elektromagnetických vztahů. Životní osudy vesmírných jevů musíme považovat za výsledek vzájemného ovlivňování různých kvalit a jejich směšování s relativní převahou kvalit dobrých nebo zlých, světlých nebo temných, které pak vytvářejí dobré nebo špatné, božské nebo pekelné osudy.

antropozofie (z řec. *anthropos* člověk, *sophia* moudrost) hnutí založené něm. okultistou dr. R. Steinerem (1861 1925) po jeho rozchodu s teozofickou společností v r. 1913. A. se zakládá na osobních tzv. transcendentních poznacích svého zakladatele. Přitom je ovšem naprosto jasné, že čerpá hlavně z filozofických systémů indických, které dokresluje svými rozumovými konstrukcemi. Tím a. představuje nauku nevěcnou, která člověku dává abstraktní poznatky. Jejím středem je zbožštělá lidská podstata.

antiklerikalismus hnutí proti *klerikalismu*, proti politickému zasahování náboženství do občanského politického života a myšlení. Přesně vzato, náboženství nelze upírat právo zasahovat do politického života, neboť má člověka vychovávat celkově, nikoli jen „niterně“. Otázka spásy souvisí s otázkou vytváření nebeského souzítí a k obojímu lze dospět přiměřeným chováním a jednáním. A zde se právě stýká náboženství s politikou, která ovšem není ani mravná ani se nestará o všeobecné blaho. Když politika není podložena náboženstvím, vede spíše k mravnímu úpadku než k jaké mukoli dobru lidí. Ostatně náboženství

má člověka vychovávat k mravnému jednání společenskému i hospodářskému a to si jako oblast svých zájmů při vlastňuje politika. A neosvědčil li se v tomto ohledu klerikalismus, neosvědčila se již dávno ani politika. Klerikalismus by měl spojovat náboženství i politiku a z toho důvodu mu nelze nic vytýkat, ba naopak by měl být hodnocen nad „politiku samu o sobě“, protože tu je třeba obohatit o náboženské mravní hodnoty.

Antikrist viz *Ancikrist*.

antipatie (z řec.) protiklad *sympatie* znamená tedy nechuť, odpor, nelibost k někomu nebo k něčemu stejně na základě fyziologickém a mravním jako psychickém. Mystikové jsou povinni a. ze sebe vyhladit. Mají se totiž řídit příkazem neublížovat žádnému tvoru ani skutkem, ani citem, ani myšlenkou, ani úsudkem. Kde vzniká a., tam tento příkaz nelze dodržovat. A najde li mystiko vi vyvíjející se a. skutečného nepřítel, má se mu pouze vyhnout, ale nemá se ho dotknout zlým pocitem.

antiteze (z řec.) protiklad; popření předcházejícího tvrzení, popření výchozího stavu ve vývojové řadě; v Hegelově dialektice (G. W. F. Hegel, 1770 1831) protiklad teze, druhý ze tří stupňů vývojového procesu triady: teze, antiteze a synteze.

anupadaka (sans.) bez tvaru, bez rodičů. Je to název druhé kosmické úrovně, která se vyvíjí z úrovně ádi k světovému éteru (*akáše*) a dále k žvlům, z nichž je složena příroda a všechny její jevy.

apána (sans.) druhý z deseti *vájů* nebo dechů, manifestujících se jako funkce *prány*, životní síly těla. Je umisřována do krajiny vyměšovacího ústrojí, kde vládne podvědomým komplexům. Proto je považována za „nižší oheň“, který jo

gín mění ve vyšší tím, že jej zvedá v těle pomocí vůle. Když se mu podaří zvednout jej jako jistý druh napětí ze spodu trupu do středu prsou, promísí jej s pránou, čímž vzniká *pránajáma*, čili vnímá ní dechu, který působí kladně na nižší sklony a všechny duchovní hodnoty tvoří. Udrží-li jogín trvale a. ve střední části prsou, zničí se v něm všechny nižší sklony a dostane se u něho do pohybu vyšší *karma*, která ho vede k vyšším zrodům; za těchto okolností zraje k vyššímu (duchovnímu) typu. Současně s udržováním a. ve střední části prsou jsou rušeny podvědomé podněty k uchopování smyslovým aktům, neboť tento stav napomáhá k vystupování podvědomých sklonů do denního vědomí.

aparigraha (sans.) nehrabivost po slední z pěti zdrženlivostí *jamy*, prvního stupně *Patañďžalího* jógického školení.

apatie (z řec.) netečnost, lhostejnost. Apatie ve vztahu k běžné činnosti smyslů je velká mravní překážka na mystické cestě, neboť pak se mohou nižší sklony uplatňovat v životě zcela nekontrolovatelně. Proto a. znamená duševní uvolnění, které dává elementárním sklonům možnost duševně člověka zcela ovládnout a tím ho usměrnit do nižších a karmicky horších podmínek (viz *karma*).

Dále se a. vysvětluje jako netečnost, která je buď přirozeným nebo chorobným stavem, při němž jsou odezvy na zevní popudy značně sníženy nebo nejsou zjevné. Např. podle stoické filozofie jsou vášně příčinou všeho zlého, takže negativní podmínkou dobra je bezvášnivý stav duševní, čili a. Obecně se však a. rozumí lhostejnost nebo nevší mavost spíše ve špatném než v dobrém smyslu.

Z mystického hlediska je a. výrazem hlubokého duševního odklonu od světa

a provádí pouze vysoký stupeň mystického zdokonalení. Začátečníci v mystice si však musí všimnout toho, zda a. není výsledkem jejich vlastní duševní netečnosti. Mají totiž své psychické uzpůsobení hodnotit podle stupně duševní živosti, vyjádřené hlavně bdělostí a jasným uvědomováním. Jakmile je duševní živost spojena s naprostou lhostejností ke všem vznikajícím situacím ve světě člověka obklopujícím, může to být považováno za duchovní nebo mystickou zralost a tím i za a., jak ji chápali stoikové (*stoicismus*) a jak ji chápou mystikové.

apercepce (z lat. zákl.) osvobodování před stav; vnímání, uvědomění si něčeho. A. představuje tajemný psychologický proces, který je podle jógy možný jen za předpokladu existence jáství, které je odrazovou deskou vědomí. Neboť jakmile jogín prostřednictvím kázně zříkáni zamezí tomu, aby v něm vznikaly dojmů, změní se i jeho vnímání. Místo jevových asociací, pocházejících ze smyslového vnímání okolního (hmotného) světa, začne se v něm vyvíjet schopnost vnímat jevy světa nadsmyslového, což se zase mění podle stupně vyloučení jáství (z vědomí) až k uvědomění si stavu absolutna. Schopnost a. se spojuje s existencí jáství, které jakožto vyhraňující činitel umožňuje tzv. určité vnímání. V univerzálním pojetí umožňuje a. sloučovat kvality, které se vyjadřují jednak jako vědomí, jednak jako psychická přirozenost a jednak jako přirozenost fyzická, které dohromady tvoří bytí nebo bytost.

aplikace (z lat.) použití, využití, uplatnění. V mystice pak užití běžných psychických pochodů na pochody vyšší, aby byla upevněna psychická proměna bytosti pocházející z mystické praxe.

apokalypsa (z řec.) Zjevení sv. Jana v Novém Zákonu; přeneseně děs, hrůzná zjevení.

apokatastaze (z řec.) napravení všeho, uvedení všech bytostí a věcí do původního stavu nevinnosti a blaženosti (skr ze mesiáše). Tato víra vylučovala, že peklo a pekelné tresty jsou věčné. Ještě církevní otec Origenes vyslovil naději, že druhým příchodem Kristovým budou ukončena pekelná muka a že i satan se všemi padlými druhy andělů bude spasen, protože hřích bude zbaven své ničující moci. Teprve od čtvrtého století se ustalovala víra ve věčnost pekla a pekelných trestů.

Z hlediska mystiky je nevinnost a blaženost stavem na vlně života ctnosti a hříchu, které se mění časem. Spása se nemůže dostat bytostí výhradně na podkladě jejich víry ve spasitele a tím méně ovšem na podkladě víry v jeho existenci. Problém spásy je řešen vztahy ke světu a k božským kvalitám. Tyto vztahy samy rozhodnou o cestě do utrpení nebo ke spáse. Spasitel je totiž pouze ukazatelem cesty ke spáse, po níž musí jít každý sám prostřednictvím zřeknutí se světa. V tomto ohledu je působení světa a nebes čistě mechanické; reakce odpovídají akcím.

apokryf (z řec.) nepravý, podvržený spis; biblický spis, který církev nepřijala do kánonu biblických textů. Znamená vlastně skrytý nebo utajený. Mezi a. ze starozákonních knih jsou např. kniha Ježíše Siracha a První kniha Makabejských. Kromě toho je celá řada apokryfních evangelií jako např. evangelium Tomášovo, evangelium o narození Marie aj.

Není však třeba se domnívat, že a. mohou křesťanské náboženství rozšířit nebo obohatit. V poměru k naukovému sy-

stému *mahájány* je křesťanské Písmo životné jen v morálních poukazech, jejichž dosah je podle *buddhismu* světský nebo nadsvětský podle toho, jaké zřetel provázejí morální úsilí. Vzhledem k tomu, že v křesťanském Písmu nejsou nadsvětské zřetel zdůrazněny, je jak kánonické, tak apokryfní učení z hlediska dosažitelnosti spásy neobyčejně málo účinné. Bylo by spíše třeba obohatit křesťanskou nauku zkušenostmi praktické psychologie, která pomáhá rozvíjet mystické a duchovní hodnoty bytí.

apoštol (z lat., pův. řec.) jeden ze dvanácti prvních Ježíšových učedníků; věrozvěst, hlasatel víry; horlivý šířitel nějaké myšlenky. Při apoštolství je vždycky nutné, aby myšlenka, již chce člověk šířit, byla vyzkoušena v praxi a praktickém životě vůbec. Jinak je nebezpečí, že se apoštolství stane fanatismem, který natropí více škod, než přinese užitek. Zejména v mystických naukách se do poručuje metodiku dokonalé vyzkoušet a nechat ji v praxi osvědčit. Kdo bude takto postupovat, pozná, že mystikem se může stát pouze ten, kdo chce všechny příkazy této nauky uskutečňovat. Ti, kdo horují pro tuto nauku a neřídí se ve svém životě **všemi** jejími příkazy, rozšiřují jen bludy, které často na sebe berou církevní formu.

Jsme svědky toho, že jak všechny směry zevního náboženství, tak i směry politické dovedou vytvářet především organizace, kdežto charaktery, které by vedly k vytvoření šťastného života na zemi nebo k dosažení spásy, již nikoli. Všechno je zaměřeno na zevní způsoby, ale nikotro vůdčích stoupců takových organizací zůstává nedotčeno, protože zanedbali mravní kázeň a zdokonalování. A organizace láká lidi posedlé ambicemi vyniknout společensky a sociálně,

takže církve stejně jako politické strany jsou stále ohroženy demoralizujícími sílami. To falešný apoštolát vykonal své špatné dílo.

a priori (lat.) z dřívějšího, od prvního; předem, nezávisle na zkušenosti; tvrzení vyvozené z vnitřní povahy věci bez ohledu na zkušenost.

apriorismus (z lat.) filozofický směr pokládající za zdroj poznání činnost rozumu, nezávisle na smyslové zkušenosti. Dosahy rozumu jsou závislé na zřetelích a smyslové zkušenosti na subjektivním postoji k jevům; proto musíme usilovat o to, aby naše poznání pramenilo především z citové nezaujatosti k vnímaným faktům smyslového světa. Elementární rozum je užíván především k tomu, jak se vyhnout nebezpečí při úsilí o úspěch ve společenském životě; pro smysly je skutečností pouze to, co dovede v bytosti vyvolat smyslový vzruch, vztahující se především k hmatovému (citovému) efektu. Tyto elementární projevy se neustále vměšují do našich úsudků o povaze skutečnosti, čili znemožňují identifikovat realitu. I když se rozum naučí pohybovat v abstraktních pojmech, přece je stále nespolehlivý ve zjišťování pravé povahy skutečnosti. I takový rozum dovede poznané věci posoudit s ohledem na smyslovou průkaznost, která mívá poslední slovo v otázkách o povaze skutečnosti. Proto se člověk vždy pohybuje na nejisté půdě hodnocení skutečnosti, pokud není všim zklamán. Z toho pak vyvodí, že je třeba odvrátit se ode všeho světského. Když se již odvrátí, je jeho zrak již schopen svět prohlédnout a poznat, že je iluzí, jejíž vliv je závislý na osobním poměru k němu. Tím je konečně rozřešena otázka povahy světa a je vů; člověk pak začne být šťasten pouze z vnitřních důvodů.

ápta (sans.) ten, kdo dosáhl osvětlení.

Áranjaka (sans.) součást *véd*; texty určené jako předmět k meditaci pro poustevníka, který se uchyluje do džunglí a žije v lesích, když se stává jogínem.

arcanum (lat.) tajnost, tajemství.

arčišmatí (sans.) rozptylující paprsek, světlo. Čtvrtý stupeň z deseti na cestě k buddhistické dokonalosti podle *mahájány*. Podrobněji viz *abhimukhi*.

Ardžuna v indickém eposu Mahábhárate „boží bojovník“, model člověka hrdiny, který se dovede vzdát vlastní vůle a jednat jako nástroj boží. Reprezentant člověka toužícího po vykoupení (spáse). V *Bhagavadgítě* je jeho vozatajem bůh *Kršna*, vtělení boha *Višnu*.

arhat (sans.) ctihodný. Především jde o světce, který dosáhl na zemi poznání a je zbaven podrobenosti reinkarnačnímu zákonu (*reinkarnace*). Žije *nirvánu* v tomto životě, není tedy pro něho pouze pro posmrtným stavem.

archanděl anděl vyššího řádu, příp. vládce nebeských sfér. Archandělé ve své bytosti potlačili tamasické prvky (*tamas*) na nejnižší míru, a proto se mystikovi představují jako bytosti zářivé, plannoucí. Jsou podobní vyšším druhům *dévvů* a mohou být s nimi zaměňováni.

archetyp (z řec. zákl.) pratytyp, původní typ. Za a. jsou někdy pokládány lemurovitě (viz *lemurové*) postavy *astrálního světa*, z nichž se vyvinuly bytosti s hmotnými těly. Ve skutečnosti je a. lidského bytí v rajske oblasti. Ve vyšší oblasti je bytím andělským.

arishta znamení, předzvěsti. Za určitých okolností může jogín předzvěsti čerpat ze všech seskupení věcí světa, který ho obklopuje. Ale všechna seskupení nejsou stejně významná, jako ne jsou významné všechny životní události. Když však životní běh jogína dostane

dramatický spád, pak se a. může stát všechno. Ale a. nejsou významná pouze pro jogína. Setkává se s nimi každý člověk, jenže si je nedovede vyložit. V žádném případě však mezi ně nepatří souvislost mezi osobními osudy a tím, že někdo vidí kominika nebo jeptišku, leda by se s nimi člověk setkal jako s významnou předzvěstí v závažných momentech života. V tomto případě však výklad může být různý, tu příznivý, onde nepříznivý, podle toho, v jakém vztahu je člověk spatřil. Vzhledem k tomu je třeba a. vztáhnout na rezonance vnitra, které jsou první reakcí na životní osudy.

árja-satja (sans.; pálij. aria satta) čtyři Buddhovy ušlechtilé pravdy: 1. dukkha, to je utrpení a soužení, které je nevyhnutelným průvodcem lidského bytí; 2. samudaja, to je samozřejmá pravda, že utrpení se zvětšuje lidskou chtivostí a vášněmi; 3. nirodha, to je poučka, že nastoupení spásné cesty je možné pouze potlačením a vyhlazením těchto pocitů; 4. marga, to je úzká cesta, která vede k zničení bolesti. Podrobněji viz *bud dhismus*.

arúpa (sans.) ne-forma, resp. to, co je bez formy, nebo to, co nemá tvar. Od povídá čtyřem spojením neboli čtyřem nejvyšším nebím a také čtyřem stupňům vývojového procesu, při němž se jogín osvobozuje od nejjemnějších představ sansarického světa. Viz *trilóka, sansáró*.

arúpa-dévas (sans.) bohové čtyř nejvyšších nebí, kde není forem. Vzhledem k tomu výraz bohové značí, že se jedná o vlastnosti s tendencí. Nejvyšší z těchto čtyř druhů bohů označuje stav, v němž se nevnímá ani něco, ani nic. Další druh bohů představuje stav vědomí, jehož náplň je prázdnota, která se označuje za „říši docela ničeho“. Třetí druh svazků

arúpa, počítá je od nejvyšších, koresponduje s vědomím rozpjatým do nekonečnosti a označující se výrazem „nekonečnost vědomí“. Čtvrtý druh těchto svazků odpovídá vjemu „nekonečného prostoru“; tento stav myslí a uvědomování je první, když člověk na cestě duchovního vývoje překročí oblast diferencujících zážehů uvědomování. Právě tímto stavem myslí a uvědomování vstupuje jogín na cestě duchovního vývoje do oblasti bytí skutečně nadsvětských, do oblasti, kde se přestává projevat každý druh „vyhránění“ v psychologických postupech uvědomovacích a mentálních. Viz *trajlókja*.

arúpávačara (sans.) oblast toho, co je bez formy.

arzenik filozofů (z řec. zákl.) struska nebo také mrtvá země, která se vylučuje při výrobě kamene nebo elixíru mudrců. V přírodovědeckém smyslu je a.f. onou hmotou, z níž byla zcela vyloučena životnost tedy molekulární stav, který ve hmotě vytváří prostor, v němž se vyskytuje duch. Jde tedy o hmotu, z níž byl živý prostor vyloučen do té míry, že se již jeví jako astrální slupka, čili jev bez životnosti.

ásana (pův. sans. pohodlný, hindsky ásan) jógická pozice těla. Á. se užívají v *hathajóze*, která věnuje pozornost vztahům mezi polohami těla a duševními stavy. Tak se přišlo na to, že dokonale sedění se vzprímeným trupem, vypjatým hrudníkem a bradou vtlačenou ke krčnímu dříčku vyrovnává oběh životních sil v těle, stupňuje bdělost a umožňuje soustředění mysli. Hathajogínové pozorovali vliv i jiných poloh na oběh životních sil v těle a do jógického školení byly začleněny různé polohy se zřetelem na vykonávání tlaků na různá psychická nervová centra v těle. Posléze se

dospělo až k poznání, že pozice těla mohou vést k rozvoji psychických sil, proto lze jimi životní síly nejen uvolňovat, ale i usměrňovat a zesilovat jejich proudění.

Á. samy o sobě musí přivodit fyzickou svěžest, vypětí ducha, zvýšení bdělosti a tím jednoduše člověka uzpůsobit k do sazení vyšších duchovních etap, pokud je to v zájmu hathajógické školy nebo jejich stoupenců. Ale á. náleží ke třetímu členu jógického školení a z toho vyplývá, že nejsou samoučelné. Ostatně to je zřejmé z hlavních ásan, jimiž jsou: siddhásana (pozice *siddhú*), čili dokonalá pozice, dále svastikásana, čili pozice štěstí, potom padmásana, čili lotosová pozice a posléze paščimótásana, to je pozice zářky vzhůru předklon vsedě. O prvních třech platí výhradně to, co bylo o á. řečeno; poslední má vyvodit tlak na konec páteře, aby se tím uvolnila semenná síla, zvaná hadí (viz *hadí síla*). Kromě toho první tři jsou přípravou pro ráadžajógu; poslední je součástí hathajógy. Ale všech pozic je 84 a druží se k nim tzv. *mudry* (sans., gesta rukou); ty již nejsou přípravou těla na duchovní vývoj, nýbrž symbolickými gesty, kterými se vyjadřuje mystická síla. Jen některé, snad původní, mají hodně společné ho s á., ale odlišují se od nich tím, že přivádějí do bytosti více mystických sil z prostoru; tím se přímo budí mystický život člověka. Mudry náleží do speciálních mystických postupů. Proto musí me vždy obracet zřetel toliko k á., na něž se vztahuje upozornění, že musí při vodit vnitřní klid, bdělost a schopnost snadného soustředování. Jinak á. nebyly správně zaujaty.

asimilace (z lat.) připodobnění, přízpu sobení, plynutí. V jógických pracovních postupech se jedná o a. kvalit, kte

ré jsou nejprve náplní mysli a vědomí, ale později se musí stát náplní i těla. Žádoucí náplní mysli a vědomí jsou spásné stavy. Jsou-li právě takovéto stavy slučovány s tělem, pak bude výsledkem tohoto úsilí zcela nová náplň vědomí, jejíž zkonkretizování pomocí a. znamená definitivní přestup ze světské sféry uvědomování do sféry nadsvětské. Ten to přestup se kvalifikuje jako duchovní realizace.

asketa (z řec.) kajícník. Zásadně se dělí na dvě skupiny. Jedna se oddává zevnímu sebetřýznění, např. zdvižení ruky nebo rukou, vystavování se slunci a ohňům a jiným mukám. Tito asketi bývají odměňováni některými nižšími magickými nebo kouzelnými silami. Druhá skupina se oddává odříkání v duševním životě (citu nebo mysli); podle výsledků dosahují tito a. nižšího nebo vyššího zařazení v hierarchii bytosti.

askeze (z řec.) přísný způsob života, odříkání. A. můžeme zhruba rozdělit do tří kategorií. Za nejnižší druh a. se považuje tělesné odříkání bez vyšších cílů. Proto tato a. může napomáhat rozvoji truchlivých myšlenek a názorů, z nichž se vyvíjí osobní tvrdost. Když tato tvrdost uzraje, může se v jednání objevit bezohlednost, je jimž vlivem se již asketa dostává na karmické scesti (viz *karma*), ústící v pekelných inkarnacích. Je-li a. provázena spokojeností a pocity štěstí, vede ke šťastným světským vyústěním, ke zlepšení karmy a ke šťastnějším světským inkarnacím. Nejvyšším druhem a. je potlačování světských sklonů, vášní a pudů a též systematický rozvoj duševního uvolnění se zaměřením mysli k Bohu, světlu a pravdě. Když posléze při této a. potlačí kajícník všechnu duševní činnost a věnuje se rozvíjení pocitu boží přítomnosti, je to božská a dokonalá a.

asmitá (sans.) *jáství* v dobrém i ve špatném smyslu. Ve špatném smyslu je a. projevem já, které se manifestuje při osobních vztazích k tomu, k čemu člověk vede planoucí chtíč. V dobrém smyslu je a. zosobňujícím činitelem duchovních kvalit, které již člověk realizoval, ale dosud nepřiměl k tomu, aby se staly jeho osobním majetkem, s nímž by mohl disponovat k dobru jiných.

asmitásamádhi (sans.) božské nebo duchovní obrození v *jáství*. Dosahuje se ho mystickými pracovními postupy, které obměňují kvalitativní náplň vědomí, při nichž *jáství* zůstává dobře uceleno a zpevněno. Jelikož *samádhi* značí upevnění stavu při vnitřním vytržení, znamená a. stav, v němž se *jáství* upevňuje v božském prožívání. Vysoce uzrálé a. značí upevnění *jáství* ve stavu, který možno označit slovy „zbavený těla“. To znamená, že za tohoto stavu zůstává vědomí stále soudržné, ale vyšlehuje až za hranici fyzického uvědomování, za přírodou, jak ji známe, chápeme a vnímáme.

asociace (z lat.) sdružení. V psychologii sdružování psychických obsahů, soubor představ, myšlenek nebo duševních stavů. V mystice se usiluje o to, aby byly vyvolány a. povahy nadpřirozené, resp. takové, které neodpovídají běžným smyslovým vjemům a reakcím. Vytvořením takových a. je člověk chráněn před opětovným naplňováním vědomí a myslí světskými věcmi a to je záruka, že se udrží na cestě nadsvětské, která vede k postupné realizaci nadsvětských stavů. Trvalé naplňování myslí a vědomí světskými věcmi vede k realizaci světského stavu a tím i ke strasti.

aspekt (z lat.) vzhled; pojetí, stanovisko, hledisko, názor. V astrologickém smyslu vzdálenost dvou planet od sebe

nebo také setkání dvou planet na obloze. Setkání se jmenuje konjunkce, největší vzdálenost opozice. Jiné účinné a. vznikají tím, že se dělí největší vzdálenost, opozice = 180, některými čísly. Např. kvadrát vznikne dělením 180 dvěma = 90. Polokvadrát = $180 : 4 = 45$. Trigon $180 : 2/3 = 120$, sextil = $180 : 3 = 60$ a kvintil = $180 : 2/5 = 72$. Tyto aspekty charakterizuje *astrologie* takto: povaha konjunkce odpovídá povaze světél (Slunce a Měsíce), totiž její vliv je různý podle planet, které ji uzavírají. Sextil má povahu jako Venuše, kvintil jako *Merkur*, kvadrát jako *Mars*, trigon jako *Jupiter* a opozice jako *Saturn*.

aspirace (z lat.) snaha o lepší uplatnění své osoby, touha po vyniknutí. A. tedy symbolizuje psychické vypětí, které je překážkou na cestě k mystickému zdokonalení. Mystický cíl není totiž dosažitelný stupňováním přivlastňovacích akcí, nýbrž odstraňováním toho, co jej jako psychické vrstvy určitého charakteru zakrývá. Mystický cíl, resp. mystická dokonalost, je původním nebo principiálním bytostným stavem, který byl zastíněn osobitými akcemi bytosti. Proto může být dosažen právě opačným postupem, než kterým se lidé něčeho dohájí, totiž potlačováním psychických vzdutí, porušujících niternou rovnováhu. Proto místo o a. v obvyklém pojetí musí mystik usilovat o stav bezžádostivosti, který znamená psychické vyrovnání a tím vznik podmínek pro vyvstání stavu zvaného mystický cíl.

Uvedený postup je však běžnému člověku cizí a nepochopitelný. Ze zkušenosti ví, že dosahování čehokoli musí být spojeno s úsilím o to, proto nedovede pochopit, že může dosáhnout mystického cíle, který správně hodnotí jako vyšší a lepší než všechny cíle, které si kdy

mohl zvolit, hlubokým psychickým uklidňováním; tedy potlačením každé ho vzruchu, to je i snahy mysticky ně kam jít nebo postupovat. Z toho důvodu je mystický postup psychologicky zvláštní. Zakládá se na zjednodušování a nikoli komplikování situace. To znamená, že se takový člověk dostává do nezvyklé situace. Má odstranit veškeré vnitřní vzruchy, aniž smí dopustit, aby se v něm rozvinula ospalá malátnost, tak snadno se dostavující po dlouhotrvajícím stavu psychického vypětí.

ášram (novoinde.) budova, klášter nebo poustevna pro *askety* a pro ty, kdo se oddávají jógickým cvičením a duchovnímu životu.

ášrama (sans.) čtyři stadia života muže, který se narodil ve vyšší kaste hinduistické společnosti: 1. brahmačarja, čili celibát a studium svatých knih; 2. grhasthja, čili život hospodáře, který se cele věnuje práci a službě pro svou rodinu; 3. vānaprasthja, čili život poustevníka a 4. sannjāsa, čili dokonalé odříkání.

astéja (sans.) nekradení; třetí ze zdržlivostí *jamy* podle *Pataňžalího* systému jógického školení.

astrál (z lat.) sféra více méně personifikovaných vyjádření lidské duše. Jsou to jednak subjektivní vize personifikovaných vztahů, dojmů, citů atd., jednak objektivní sféry osamostatněných již existencí, vzniklých z myšlenek, představ a záření životní síly, způsobeného meditací nebo jiným druhem soustředění. Mohly vzniknout nejen ze záření bytostí lidských, nýbrž i bytostí jiných (vyšších) sfér. Proto tvoří skupiny nebo sféry velmi rozdílné povahy, od zlovlných až k andělským. (Viz *astrální, astrální tělo*.)

astrální (z lat.) hvězdný; nadpозemský. Ona část neviditelného světa, který

je obydlen elementárními typy a personifikacemi více nebo méně podrobenými pudovým složkám své bytosti. Také svět útvarů, jejichž původ je v kvantech energie, která se uvolňuje z bytosti duševními vzruchy, ale tyto útvary nepostrádají příslušného vědomí. Z absolutního hlediska sféra bytostí, jejíž obdoby je celá psychická oblast tvorů. Proto se do této sféry zařazují všechny zpozdávající se emanace, které vznikají z citových pudových vzruchů bytostí; proto je jejich podoba velmi rozdílná. V astrálním světě nacházíme všechny druhy podob od ďábelských s vůlí škodit svému zploditeli až po andělské a děvické, které se chovají jako poslové nebe. Jsou to tedy jevy a personifikace, které povstaly z duševní energie, vyzářované lidmi při duševní činnosti. Později se od nich oddělily, protože samy bytostně dozrály, takže se staly zdánlivě samostatnými existencemi. Kromě těch to bytostí jsou do astrální sféry zařazovány i přírodní duchové, kteří vznikli z energetických emanací přírody, příp. z pulsace žilů. Proto by se tyto bytosti neměly zařazovat do a. oblasti, uváděné v okultních naukách. Vcelku však a. oblast zahrnuje v sobě všechny neviditelný svět, který má obdobu v duševním životě bytostí, pokud jej chápeme jako pozitivního činitele. Psychická aktivita znamená totiž uvolňující se energii, která se sráží ve formy jednak se zdokonalující, jednak rozpadající; tyto formy naplňují duševní prostor subjektu i prostor objektivního světa, ba i vesmíru.

astrální tělo silueta hmotného těla člověka. Vzniká z fyzikálních emanací hmotného těla; jeho forma je vytvářena pojmy, s nimiž pracuje mysl a vědomí člověka. A.t. se projevuje ve dvojnásobu: jako pasivní duchovní jev, samovol

né vyzařování bytosti zatížené nižšími zřeteli; jako jev poněkud zářivý a fosforeskující, který vzniká z nahromaděných zásluh; ze zásluh vznikají karmické síly, které jsou též energií podléhající personifikačnímu procesu. Proto se a.t. pokládají za éterického dvojníka. Jeho povaha je vyšší než dvojníka astrálního, jeho soudržnost je malá a který tudíž podléhá rychlému rozkladu. Když však je člověk velmi aktivní ve zlu a silně bázíruje na svém jáství, vytváří nižší druh a.t. s velkými znaky hutnosti. Tento dvojník zůstává jako plastický otisk v neviditelnou velmi dlouho po smrti jeho tvůrce člověka. Analogicky může být vytvořen méně strašidelný, dokonce až příznivě působící jev z jiných prudkých duševních nebo citových vzduchů; lidé, kteří setrvávají v silném afektu u vědomí silně vyhraněného já, mohou po své smrti zanechat v prostoru dvojníka při jemněji působícího. Z toho je možno dedukovat, že a.t. je útvar, jehož výraz a podoba závisí na podmínkách. Jogínové, kteří působí všemi svými duševními silami do svého vlastního nitra, a.t. vyhlazují a když své jáství zcela zničí, zničí i své a.t.

astrální útvar jev utkaný z duševních emanací a obývací duševní prostor bytosti. Viz *astrální tělo*; *astrální*.

astrální zrak druhý stupeň smyslového vidění, umístěný na temeni hlavy. Vyvíjí se soustředěním na představu, která neobsahuje fyzické prvky.

astrologie (z řec. astron hvězda) nauka o hvězdných vlivech; hvězdoprapectví. A. nevznikla z pověrečnosti a dohadů, ale ze zkušenosti v mystice a v různých jiných duchovních, resp. magických disciplínách, které vedly své žáky k tomu, aby uvedli svá těla do trpného stavu při zachování schopnosti ob-

jektivního, neovlivněného pozorování.

Ocitne-li se tělo v trpném stavu a uvědomění si zachová neztenčenou reflexní schopnost pro registraci duševních a fyzických stavů, může člověk poznat, že tyto změny jsou podmíněny planetárními vlivy. A má-li člověk dispozice k rozpoznávání vlivu jednotlivých planet, pozná, že jedna z těchto změn je vyvolána Marsem, druhá Venuší, třetí Sluncem, čtvrtá Lunou atd. Tyto změny, na což je třeba zvláště upozornit, nejsou vyvolány ani hmatatelnou přitažlivostí planet ani jejich teplem, nýbrž vnitřním drážděním; to je ve shodě s povahou silněji působící planety někdy kosmické, jindy ve vztazích k individuální nativitě. Pro to kdybychom se snažili identifikovat působící vlivy planet, sotva by se nám to podařilo. Ocitli bychom se v situaci jako vědec, který by v prostoru slunečního systému měl identifikovat gravitaci. Stále by ji dovedl vysvětlit pouze tak, že „dvě nebeská tělesa vždy na sebe působí, i když nejsou ve spojení, vyjma vzájemné vzdálenosti“. Tím věda (fyzika) stejně jako a. může tvrdit pouze jedno: existuje vzájemné ovlivňování nebeských těles. Přitom fyzika může zakládat své tvrzení pouze na nevysvětleném jevu (gravitaci), kdežto a. na zkušenosti stech žáků duchovních nauk, kteří pomocí dobrého sebezpozorování poznali, že v jejich bytostech zesílují ty nebo ony stavy ve shodě se stupňováním vlivu té které planety.

Jiným problémem a. je její technická stránka. Je možno si klást otázku: platí stará pravidla a.? Musely by se vést základy o zesilování vlivu jednotlivých planet v určitých okamžicích a pak je uvádět do souladu s událostmi. Pokud jde o mou osobu, identifikoval jsem dobře vlivy jednotlivých planet, ale ne

napadlo mi zaznamenávat dobu zesílení jejich vlivu, protože moje pozornost byla obrácena k mystickým a duchovním realizacím. Těmito realizacemi se citlivost na zesílený vliv planet snížila, protože realizace znamená upevnění stavu. Proto je dobré doporučit, aby tyto záznaky vedli další aspiranti duchovní dokonalosti, pokud budou mít schopnost zesilování vlivu planet zjišťovat.

V podstatě je však možno říci: povaha planet odpovídá poučkám starých astrologů. Také je jisto, že planety, které vycházejí nebo vrcholí, působí silněji, než když procházejí jinými úseky oblohy. A pak je tu také otázka vlivu polí zvířetníku, to je ekliptikálních znamení. Při těchto studiích musí být užito statistiky. A vliv planet považujeme za stupně draž dění různých složek bytosti, což se pak projeví v různých akcích člověka a také reakcích světa. Tímto způsobem vzniká obraz osudu. Dispozice pro dlouhý nebo krátký život, dobré nebo špatné zdraví hledíme v harmonických nebo disharmonických vlivech planet a jejich aspektů. Tím dospějeme k velmi zajímavým poznatkům. Zvláště působí poznání vztahu mezi nejsilněji postavenými planetami v nativitě na jedné straně a fyziognomií a povahou člověka, který se za tohoto vlivu narodil, na druhé straně. Již tím můžeme dospět k přesvědčení, že a. je věda pravá, i když neúplná.

Pokud jde o a. ve smyslu hvězdoprapectví, nepovažujeme ji za správnou. Ne lze totiž používat neohebných astrologických pravidel. Je nutno se rozhodovat pro případně se vyskytující dva stejně silné, ale rozdílně působící vlivy. To je namáhavé studium a astrolog, který si v a. hledá obživu, nemůže vyžadovaný čas *horoskopii* věnovat.

A. ve smyslu planetářství je možno za-

mítnout úplně. Horoskopické vlivy nelze vyvozovat z postavení Slunce v jednotlivých zvířetnických znameních. Vzhledem k tomu je planetářství žebrotou, která za almužnu nabízí zajímavost.

Viz též jména jednotlivých planet a termíny *aspekt* a *zvířetník*.

asura (sans.) démon, zlý duch. V hinduismu nabylo jméno a. záporného smyslu v *Rgvédu* jsou a. protivníky bohů. V buddhismu mají smysl kladný nebo záporný. A. může znamenat nižší bohy, kteří žijí na svahu nebo na vrcholku duchovní hory *Méru*; v záporném aspektu jsou součástí sféry smyslových žádostí. Viz *trajlokja*.

atala (sans.) prvé ze sedmi podsvětí *pátála*, které koresponduje s mystickými středisky v nohách.

atavismus (z lat. zákl.) dědičné duševní a tělesné vlastnosti po předcích. Z psychologického hlediska také základna, na níž se zažehuje uvědomování individa a z níž individuum posuzuje svět. Z mystického hlediska soubor duševních komplexů, zmenšujících sféru intelektu a vědomí, to znamená faktický projev karmických nezásluh, stísnujících člověka a bránících mu realizovat svoji bodu. Proto teprve rozbitím atavistických komplexů se uvolňuje cesta ke svobodě a získává se možnost dosáhnout nejvyšších duchovních realizací. To znamená, že všechny tzv. výsledky mystického školení jsou bezcenné, pokud nevycházejí z ničení atavistických komplexů. Jejich ničením se dokonce rozpouští celá bytost, tj. vlastně soubor karmických svazků, které se vyvinuly jako fyziologická a psychická soustava. V tomto případě je tedy vědomí pouze nejvyšší kosmickou kvalitou, poutanou a zažehující se v konglomerátu těchto svazků.

ateismus (z řec. zákl.) myšlenkový směr popírající existenci Boha. Z mysticko-psychologického hlediska vyplývá a. z nepokročilého stadia psychického a mravního vývoje. Jeho hlavní závadou je, že vytváří psychologické bariéry proti vyšším kvalitám našeho světa. A. je ta ké prokletím za karmické nezásluhy člo věka. Tyto nezásluhy se projevují v tom, že se člověk následkem psychického uzavření vyšším kvalitám našeho světa otevírá kvalitám strhujícím do špatných duševních stavů a prožitků, což se rovná inkarnaci do pekelného stavu. Proto vliv a. můžeme pozorovat nejprve v silné orientaci do smyslového světa a jeho požitků, potom v rozvoji závadných znaků charakteru a posléze v naprosté bezohlednosti ke všem mravním zřete lům, které zlepšují společenské soužití. Tedy vlastně znak jednoho ze stupňů na mravním scesti, který má psychologický podklad.

Atharvavéd druhá nejstarší ze čtyř indických véd, obsahující hymny, kouzelné formule, prokletí atd. Viz *védy*.

Atiša indický učenec (982 — 1054), který odešel v r. 1042 do Tibetu a zrefor moval tam *buddhismus*.

átmá (sans.) psychicko-fyziologická kvalita, která odpovídá pojmu duše; po dle své podstaty je ryze duchovní, nehmotná, jednotná, neproměnná, bez obsahu a nesmrtelná. Synonymum *brahmana* v mikrokosmu.

átmadžňání (sans.) ten, kdo zná atmá jakožto jediné univerzální Já.

átmán (sans.) „svůj“ kosmické Já božské povahy, nesmrtelná a nepomíjející podstata každého jedince, jež se v člověku upevňuje a zosobňuje silou sebeuvě domění.

átmánam viddhi (sans.) „poznej sám se be“; „sebepoznání“ na úrovni kvality

átmána, čili nejvyššího principu v člo věku.

átmaváda (sans.) víra v osobní duši nebo správněji v oddělenost duše nebo já od Vše-já. Pokládá se za bludnou víru.

átmavidjá (sans.) poznání *átmána*. Těž filozofie, mystická cesta, která se vyznačuje dokonalou orientací vědomí k átmanovi, z čehož vzniká předpoklad jeho realizace na úrovni denního vědomí. Na této cestě je tedy realizací vědomé zažití stavu *átmána*, které se pak stává náplní běžného denního uvědomování.

atmosféra (z řec. zákl.) ovzduší; plynný obal, který obklopuje nebeská tělesa. V mystickém smyslu ovzduší, které obklopuje každou živou bytost a které bý vá vnímáno jako *aura*.

atom (z řec.) nejmenší část chemického prvku, skládající se ze záporně nabitých *elektronů* a kladně nabitého jádra, jejichž elektromagnetická energie je vyvážena, pokud ovšem vnějším působením nevznikne porucha v uspořádání jádra nebo elektronů. Tato teorie potvrzuje skutečnost, že a. (prvek, *hmota*) je jis tím stavem elektromagnetického napětí a tím ovšem něčím, co není tak pevné, jak se jeví lidským smysln.

AUM (óm), posvátná slabika, součást známých *manter*; u hinduistů symbol jednoty tří nejvyšších bohů, totiž *Brahmy*, *Višnu*a a *Šivy*, jindy též prostě symbol absolutna. Pro buddhisty je zase symbolem trojice Buddhy, učení a obce. Může být užito jako *džapa*, spojené s úvahou o vzniku, udržování a zániku všeho bytí a o božských atributech tohoto tvůrčího průběhu.

aura (z řec.) ovzduší, opar, vánek. V mystickém smyslu obtížně postřehnutelná fosforescence obklopující každý jev. A. může být vnímána zrakem, slu-

chem, čichem, chutí i hmatem nebo citem. Na cit působí téměř všeobecně, což je dokázáno tím, že každý v každém vzbuzuje dojmy. Ve fyzikálním smyslu je a. emanační energií hmoty, která většinou nemá dost energie, aby se stala vnímatelným zářením, ale někdy tomu tak skutečně je. Někdy je to fosforescence, jindy elektromagnetické siločáry. Fosforeskování můžeme dělit na hrubé a jemné. Z hrubého je viditelné to, které provází tlení látek, kdežto subtilní se zpravidla zachycuje pouze citem. Subtilní fosforeskování přechází do elektromagnetických siločár, které působí energeticky. Jako takové vytváří pole, jehož dějová automatika vytváří subtilní prostředí, které zná okultismus pod výrazem aurické vejce. Toto vejce je prostředí, v němž dochází k afinitě substancí, což budi dojem vytvářejícího se velmi jemného fluida, obklopujícího živé organismy. Toto je ovšem pravá a., jejíž povaha je na základní bázi elektromagnetická, kdežto na bázi periferní prostředí dějů, které působí na smysly živých tvorů jako jemné, téměř *astrální* tělo.

aureola (z lat.) zlatozář, svatozář, gloriola. Oproti auře je a. viditelná, čili více zhuťnělá zář díky posunu ve spektru. Její vznik se vysvětluje jako následek do konanějšího potlačení jáství na jedné straně a vystupňování oddanosti k Bohu na druhé straně. Tím je totiž difúzní vyzařování aurické energie brzděno a lépe usměrňováno, takže se jeho energie zvyšuje. Uctíváním Nejsvětějšího je toto vyzařování tak usměrněno, že se stane zářícím světlem vytvářejícím a. Proto a. ne spatříme u nikoho jiného než u světců, kteří dosáhli vysokého stupně mravní čistoty klaněním se Bohu a jeho uctíváním. Přitom a. nemusí vytvářet zářící

disk nad hlavou, jak se to zpravidla kreší na obrazech světců, nýbrž může být zářením, které vyraší z celého těla jako světlo, jaké má např. Slunce.

autokritika (z řec. autos sám) sebekritika. Výrazem a. by se mělo rozumět takové posuzování sebe, jako když posuzujeme druhé. Neboť ačkoli u jiných dovedeme zpravidla dosti dobře posoudit, v čem jsou dobří a v čem zlí, u sebe si něco přikrašlujeme a něco zkruslujeme. Chceme být před sebou samými dobří, schopní, chytří atd., a proto se za takové považujeme bez ohledu na fakta. Někdy raději ani sebe neposuzujeme, protože kdybychom se posuzovali věcně, museli bychom si přiznat mnoho zlého. A tak tu máme a., která nás má poučit, že se máme dívat na sebe jako na člověka cizího a přiznat si dobré a zlé stejně tvrdě, jako to činíme ostatním. To je nejlepší pomoc na cestě uskutečňování mravních příkazů jógy, náboženství i lidské společnosti. Z jiného hlediska a. ovšem nemá nic společného s posuzováním sebe pro potřeby politických nebo náboženských skupin, jichž jsme příp. členy. Ty na nás žádají, abychom byli mravní a uvědoměli podle jejich vkusu, který určují jejich vedoucí činitelé, aby si zachovali moc. Podle toho je a. členů takových organizací nebo skupin plna neupřímnosti, která demoralizuje víc než naprostá nevychova. Jí se tedy nejen vytváří, nýbrž i silně upevňuje zlořád.

automatický (z řec. zákl. autos sám) samočinný, mimovolný, samovolný; z vnitřních popudů vycházející, bezděčný. Z mysticko-psychologického hlediska jsou a. úkony důkazem toho, že bytost nebyla podrobena kontrole, která svědčí o uvědoměném a světlem vědomí prostoupeném žití symbolu mystické

dokonalosti. Proto je možno mystický vývoj spatřovat v tom, že a. projevy jsou nahrazovány jednáním uvědoměným. Čím výše je mystik vnitřně vyvinut, tím dokonaleji uvědoměle jedná. Na vrchole mystického vývoje neexistuje neuvědomělý a. výkon, jehož by se člověk do pustil.

Mystická dokonalost se tedy nevyznačuje rozvojem tajemných schopností a libovolným porušováním zákonů, vládnoucích všemu existujícímu. Mnohem víc se projevuje prosvícením žití dokonalým uvědoměním, které nese mnohem příznivější a reálnější plody než tajemná mystická moc, jak ji chápe běžný člověk. Kdo totiž prosvítíl své žití dokonalým uvědoměním, ten může reagovat na co chce, jak chce a kdy chce; to je záruka, že se bude moci vyhýbat zlu, do něhož padají ti, kdo reagují bezděčně. Ti reagují jenom na podkladě svého vnitřního uzpůsobení, které je dobré nebo špatné podle toho, jak je člověk vychován nebo je inteligentní.

O mystikovi, který vystoupil vysoko na cestě mystického vývoje, se předpokládá, že ukončil periodu života, která se vyznačuje a. počínáním. On o sobě stále ví, a proto může reagovat podle svého uvážení; tak se vyhýbá jakoby tajemnou mocí osudovým zlům, takže mu mohou nevědomí lidé závidět.

autonomie (z řec.) samospráva, svéprávnost, samostatnost. Ve fyziologickém smyslu nezávislost nějaké funkce nebo orgánu na denním vědomí. V psychologickém smyslu nezávislost nějakého psychického pochodu na vůli a denním vědomí, které vytvářejí z bytosti svébytnou jednotku. Z toho důvodu je jedním z mystických zřetelů to, aby byly mechanické psychické pochody vyzvednuty na úroveň, kde jsou vůle a denní

vědomí činné. Tím přestane automatika psychických asociací, která znamená, že část psychické přirozenosti je autonomní a tím přispívá k neuvědomělému duševnímu životu. V tom smyslu je a. závadná a musí být překonána, jestliže si člověk přeje dosáhnout toho, aby jeho žití bylo prostoupeno zevrubným sebeuvědomováním a aby se tak stal bytostí náležející vyšší karmické (viz *karma*) a duchovní úrovni.

autorita (z lat.) vážnost, vlivnost, moc budící úctu; obecně uznávaná osobnost; na slovo vzatý odborník. Mystik má získat a. na základě velkých osobních zkušeností v mystické praxi. Ty se pak odrážejí v logickém uspořádání naukového systému, který vytvářejí a který navazuje na poznatky přírodních věd, jestliže jsou tyto poznatky správné. Ne splňuje-li mystik tyto předpoklady pro a. a jeho vliv stoupá pouze šířením mystických myšlenek, jde jen o věhlas, který může mít podklad stejně dobrý jako špatný. Právě se zřetelem na to se musí každý mystik, který šíří mystickou nauku, opírat o veliké vlastní vnitřní zkušenosti a o přímé zažití nejvyšších mystických stavů souvisejících s nejvyššími božskými světy, nebo o zažití kvalit svého absolutna. Jinak se jeho a. bude opírat o bludné názory fanatiků a povede jak jeho, tak i jeho stoupence na scenu.

autosomnambulismus (z řec. a lat.) uvedení sebe sama do somnambulního stavu, většinou za účelem rozvinutí jasnovidnosti. Somnambulní stav se vyznačuje permanentním trnutím těla, které tímto způsobem vydává energii smyslům. Smysly se tím stávají činnými za obvyklého vidění a často i času, což je právě podmínkou jasnozření. Z mystického hlediska je a. přípustný, ale pouze

jako zkušební stav. Neboť jakmile se jednou člověk stane jasnovidným, velmi nesnadno se této schopnosti vzdává; kromě toho autosomnambulní stav se také může stát samočinným nebo téměř samočinným, takže jej člověk velmi těžko ovládne, neboť lze těžko ovládnout i stav běžný. Mystika dovoluje setrvat pouze na hranici somnambulního stavu, to je v částečném zcitlivění nebo stavu transu, při němž denní vědomí setrývá pevně v obvyklém stavu. V takovém případě bývá člověk podmíněně jasnovidný, což je dovoleno, jestliže této schopnosti používá k urychlení mystické cesty, k rychlejšímu dosažení stavu spásy.

autosugesce (z řec. a lat.) namlouvání něčeho sám sobě. A. má více stupňů, z nichž nejnižší se vyznačuje ujišťováním sebe o nějaké myšlence nebo pře svědčení. Nejvyšší potlačení soudnosti a uchvácením sugerovanou myšlenkou tak, že i funkce denního vědomí je snížena nebo potlačena až do stavu spánku. Cílem a. je vytvořit psychické napětí, pod jehož tlakem všechny síly bytosti směřují k tomu, čeho chce člověk dosáhnout. V mystice se může a. užít jen za tím účelem, aby bytost přijala žádoucí tendence prostřednictvím rozvíjení a uplatnění poznanych vyšších nebo nadsvětských kvalit. Jinak bývá a. škodlivá a na mystické cestě může překážet odstraňování všech názorů a pře svědčení, kterých člověk nabyl jako rodového psychického dědictví nebo jako plodů výchovy a vlivů společnosti. To všechno totiž musí mystik překonat, neboť ničeho takového nesmí být otrokem.

avadhúta (sans.) člověk, který dosáhl božského vědění a vzdal se všech vztahů ke světu. Viz též *titikšá*.

Avalókitéšvara (sans.) „zřící pronikavým zrakem“, symbol nekonečného

soucití a milosrdenství. *Bódhissatva* do provázející čtvrtého *dhjánibuddhu Amítábhhu*. Podrobněji viz pod jeho tibetským jménem *Čánrzig* a čínským *Kuan-šinjín*.

avasthá (sans.) stav vědomí. Existují čtyři a.: *džágrat* bdění, zvaný ve védách též vaišvára; *svapna* snění; *sušupti* hluboký spánek; *turija* „čtvrtý“. Podrobněji viz *džágrat-sušupti*.

avatára (sans.; novoind. avatár) božské vtělení ve tvaru bytosti. Jsou známé a. *Višnuovy*, z nichž devátým byl *Buddha*. Ale k vtělení zvanému a. nemusí dojít pouze při narození, nýbrž i v průběhu života, když se někdo na vtělení připravil. Pak se vtěluje komplex vlastností, připisovaných té které božské inteligenci. Ostatně každý z nás máme kromě pekelného i nebeského dvojníka. Většinou lidé se však nepodaří žádného z těchto dvojníků přimět, aby se do něho vtělil. Je to proto, že nebýváme jednoznační. Jsme chvíli dobří, chvíli špatní, chvíli utlumení, chvíli zase rozjaření a to nejsou podmínky k vtělení nebeského nebo pekelného dvojníka. To je totiž ona biblická vlažnost.

Avesta sbírka částí, jež se zachovaly ze staroiránských svatých písem. Slovo *avesta* snad souvisí se staroperským *ábaštá* zákon. A. jsou připisovány *Zarathuštrovi*, obsahují jeho učení, moudrity, mravní předpisy aj. Texty A. byly snad zaznamenány ve 4. stol. po Kr., ale jsou patrně mnohem staršího původu.

avidja (sans.) zaujetí světem, nevědomost jako protiklad osvícení. První ze dvanácti posloupných příčin znovuvtělování *nidána* podle buddhismu. V nejširším pojetí je projevem a. každý osobitý názor, pokud není objektivní v pravém slova smyslu. A jelikož je naše čin

nost inspirována právě osobitými názory, je a. pravou příčinou strasti v celém jejím rozsahu. Ale nejdůležitějším následkem a. je osobní činnost, podložená sobeckými zřeteli. Následkem a. je člo věk stále činný proto, aby nahromadil věci, o nichž si myslí, že mu dají spokojenost nebo štěstí; to však není možné, protože a. zvyrazňuje pojem já a ty. Štěstí může vzniknout teprve, když vše, co existuje, považujeme buď za já, nebo za ty. Neztotožnění já se vším existujícím, podmíněné a., potřebuje nástroje, jimiž jsou smysly, které zprostředkují abstraktní fakt, totiž dotyk. Dotyk vyžaduje funkci zvanou pociťování. Pociťování vyvolává touhu po zkušenostech, z čehož se zase rodí lpění. Na lpění je zase závislé dění jako aktivita opakující se za účelem potlačení pocitu bezduché prázdnoty. Dění přechází v setrvačnost energetických vibrací, jejichž následkem je reinkarnování (viz *reinkarnace*); reinkarnování je spjato se stárnutím, nemocí, zmíráním, starostmi, bolestmi a zoufalstvím. Tím se a. stává pravou příčinou existence *sansára*; jejím odstraněním je v normálním průběhu dosaženo nejprve duchovní svobody a později rozplynutí bytí jakožto komplexu strasti. V józe se proti a. postupuje tak, že si jogínové vytvoří názor o ničem, co předně představuje jako životní nahodilost, nebo jev, nebo skutečnost se všemi jejími charakteristickými znaky. Tím na ně všechny skutečnosti začnou působit pouze fyzikálně, takže mohou být správně posouzeny a zhodnoceny a nakonec

překonány, protože jogín poznal jejich pomíjelnost.

aviči (sans.) temná nebo relativně černá sféra, pohlcující nebo ničící lidskou individualitu. Je nejnižší sférou bytí, nejtemnější z buddhistických pekelných *sfér*. Otevírá se těm bytostem, které nechtějí nic vědět o existenci vyšších kvalit, než jsou např. předměty určené k vzbuzování slastných smyslových zážitků. Proto se tato sféra otevírá především těm *ateistům*, kteří popírají existenci kvalit nadsmyslového světa a kteří toto popírání zdůrazňují buď přirozeným, nebo zatvrzelým uznáváním smyslových vjemů jako jediných reálných nebo racionálních. Takoví lidé se psychicky sýtí pouze těmi kvalitami, jejichž tendence je ve vztahu k životu zmrtvující a její cíl je v úplném zmrtvění.

axiom (z řec.) zásada, základní, samozřejmá a nesporná věta nebo poučka, kterou není třeba dokazovat.

azot (z řec. zoe život) v *alchymii* jákysí druh kvality přírody, která umožňuje jak transmutaci kovů, tak i vnitřní bytostnou proměnu. V mystice onen činitel, který mystik poutá, když myslí výhradně na Boha nebo na božské principy, a který právě tím, že je poután v oblasti uvědomění, pomalu proměňuje mystika začátečníka v mystika zasvěceného. Proto je a. činitel pomyslný, ale působivý podle psychologické zásady, že člověk je vždy ovlivňován tím, co má trvale na zřeteli. Vzhledem k tomu je a. činitel skutečný.

B

baptismus (z lat. a řec.) křesťanské vyznání, připouštějící křest pouze u lidí dospělých. Novokřtěnecství.

barbar (z řec.) původně pro staré Řeky a Římány člověk žijící mimo jejich hranice a nevzdělaný; dnes nevzdělanec, surovec. Rozhodně však člověk, který více žije a méně předstírá. Proto je výraz b. vyjádřením stavu přirozeného proti stavu vzdělanosti, která je často v mystice velmi na překážku. To je patrné zejména při mystické výchově tibetské, již mohou s úspěchem podstupovat pouze lidé vnitřně zdraví, ale zřídka kdy lidé tzv. kultivovaní; těm často bývají přirozené stavy odporné. Výchova *tibetské mystiky* a měla by to činit každá mystika staví člověka tváří v tvář skutečnosti, s níž se může setkat v době úporné choroby nebo umírání. Proto je tak drsná, že její potřebu tzv. vychovaní člověk nemůže ani pochopit, ani ji nechce uznat. Když ji však podstoupí a má v ní úspěch, sjednotí se v něm b. s člověkem nejvyšší duchovně vyspělým. To je projevem pravého zasvěcení, jakého dosáhli pouze ti, kdo nám mohou být vzory jako mystičtí mudrci.

bardo (tib. bar uprostřed, do dvou) stav mezi okamžikem smrti a okamžikem nového vtělení, v němž je pasivní intelekt zemřelého člověka vystaven kaleidoskopu jevů nejprve pokojných, pak hrozivých a posléze sféře přeludů jako např. ve snu. Než se však tento kaleidoskop rozvine, představuje se intelektu zemřelého nebo umírajícího člověka nediferencované božské světlo b. zvaného *chi khai*, které souvisí se svítáním stavu *dharmakája*. Když člověk bě

hem života pozná toto světlo pomocí mystických zkušeností, pojme k němu náklonnost, čímž je realizuje a dosáhne spásy. Nezná li je však, protože věnoval zájem pouze jevům diferencovaným, nepojme k němu náklonnost a tím se vlastně zdrží na úrovni obvyklého sebeuvědomění. To je předpokladem rozvoje druhého stupně b., zvaného *chos nid*. Toto b. začíná vizemi božských personifikací jednotlivých živlů, které se nazývají *dhjánibuddhové*. Když člověk na základě karmických zásluh pojme k těmto buddhům náklonnost, bude jimi absorbován v jejich světě a dosáhne božského ztělesnění ve stavu *sambhógakája*, kterou možno chápat jako prvotní projev emanací absolutna, jako vysoký božský svět. Když však nemá potřebné karmické zásluhy, zdrží se jeho intelekt v oblasti bytí, kterou právě (smrtí) opouští, takže se dočká obráceného aspektu těchto buddhů, které vnímá jako *héruky*, strážce božských oblastí s hrozivým vzezřením, jímž odstrašují každého, kdo se nenaučil vidět ve všem dobrotivého a milosrdného Boha. Když se tomu naučil, bude zachráněn na tomto stupni b., což znamená spásu na úrovni božského ztělesnění, zvaného *sambhógakája*. Když se tomu nenaučil, setrvá jeho intelekt ve smrtných stavech pln strachu, dokud se nebe *chos nid* barda neuzavřou a nezačnou se rozvíjet vize diferencované a podléhající *karmě*, což souvisí s b. zvaným *srid pai*.

Jakmile se rozvine toto b., začne působit síla karmických zásluh nebo nezásluh, vedoucí člověka světem nám známých skutečností. Veskrze dobrý člověk, který je schopen vidět ve všem světém dění hru, kterou se těší sám Bůh, a který má nezničitelnou důvěru v dobro, má zpravidla čáku zachytit se na ně-

kterém stupni srid-pai barda; když se na takovém stupni pozná jako svobodná, Bohem omilostněná bytost, bude za chráněn ve stavu *nirmānakája*, v němž se nacházejí lidské bytosti božstvím velmi prostoupené, jako byli např. *Buddha*, *Ježíš* a jiní velcí božští mudrci. Když ne bude mít žádoucí karmické zásluhy, které mu poskytují takový názor na život a dění, bude podroben jevům, které se rozvíjejí před jeho zrakem a na základě své karmy se zachytí ve stavu, který od povídá jeho skutkové karmě. Nebude již zachráněn před znovutělením, ale zrodí se znovu jako bytost podrobená přírodním zákonům a ve svém budoucím životě bude prožívat osudy, které budou odpovídat povaze jeho dřívějšího počínání. Bude tedy muset dále putovat *sansarem* a čekat na další příležitost k vykoupení.

Kromě uvedených bard existují ještě tři další, totiž b. zrození, b. snů a b. dhjány. Tato barda vystupují jako následek pasivity vědomí v těchto stavech, neboť b. vždy značí dění, v němž zevní okolnosti mají převahu nad odporovou silou psychické přirozenosti individua. B. dhjány se myslí samovolné vizuální asociace; když tyto asociace člověk překoná uvědoměným soustředěním, změní se b. dhjány v procesy poznávání. Za ideál mystické výchovy považujeme to, aby funkce empirického uvědomování nepřekážely mystickým procesům, vyvolaným soustředěním.

Bardo thödol Tibetická kniha mrtvých, „Vysvobození v bardu skrze naslouchání“. (Pozn. vydavatele: v českém překladu viz např. Tibetická kniha mrtvých, přeložil Josef Kolmaš, Odeon, Praha 1991.)

bardo projeveného života kaleidoskop jemů při utlumeném nebo zastřeném

denním vědomím, ale ovlivňující život. Tedy termín vztahující se na polovědomé procesy života, ovlivňující denní vědomí osudově i psychicky v období tzv. skje-ši *barda*, tj. stavu mezi zrozením a smrtí.

báulové (beng.) „šílění“; jsou to potulní pěvci, kteří uctívají Boha tím, že o něm zpívají. Neuznávají autoritu *védů*; patří mezi ně hinduisté i muslimové.

báze (z řec.) základ, základna. Pro mystický vývoj a růst je nezbytnou psychologickou b. to, aby mystik setrval v radosti, nadšení pro duchovní hodnoty a usiloval o celkovou duševní vyrovnanost s tendencí k nadšení. Tím jsou vytvořeny podmínky pro rozvoj nebeských a příp. i spásných stavů, podle toho, zda jsou tyto tendence provázeny citovými vzduťmi nebo indiferentismem vůči všemu ve světě.

bdění psychický stav, provázený dokolnou evidencí jemů i vlastní bytosti. Proto b. můžeme pokládat za tlumené již tehdy, když je člověk za normálního stavu vědomí málo všímavý, nebo je za ujatý sám sebou či nějakou myšlenkou, nebo když nechá bloudit mysl, nebo se nechá unášet city. Za těchto okolností vždy sní, i když se zdá, že bdí.

Za nejvyšší stupeň bdění považují mystické duševní probuzení, které je spojeno se vznikem osvícení. Proto moudrost a mystické poznání mají přirozený psychologický podklad; jsou znamením nejvyšší bdělosti, již je možno dosáhnout pomocí zevrubného uvědomování dějů ve vlastní bytosti i ve světě v jednom okamžiku a v nejvyšším měřítku. Každý neuvědomělý psychický pochod bdělost oslabuje a tím i napomáhá rozvoji stavu snů a nevědomosti, která člověka duševně ovládne.

bezpředmětno oblast potenciálních

energií, již je možno vnímat jako kosmickou prázdnotu. Protože tuto oblast chápeme jako oblast potenciálních energií, má b. pozitivní charakter, jehož vliv člověka jednak psychicky osvěžuje, jednak mu pomáhá překonat pojem hranice prostoru a tím i času. Vzhledem k tomu je b. psychologickou pomůckou pro jogíny, kteří směřují k realizaci absolutna. Bezpředmětnem je též myšlena oblast vysokých duchovních kvalit, příp. samého absolutna.

Bhagavadgíta (Zpěv Vznešeného) filozofická epizoda indického eposu Mahábhárata. Pojednává o józe, božském bytí a nesmrtelnosti a popisuje rozmluvu Kršny (božského vtělení) s Ardžunou (člověkem), kterého Kršna poučuje o různých způsobech jógy na základě psychologických postupů a vztahů.

bhagaván (sans.) „vítězný“, „vznešený“. Obvyklé označení buddhů nebo osviceného člověka. Titul b. se přikládá pěti nebeským buddhům, zvaným *dhjá-nibuddhové*.

bhakta (sans.) uctíváč osobního boha (viz *bhaktijóga*)

bhaktijóga (sans.) jóga lásky a oddanosti k Bohu. Psychologický význam této jógy je v otevírání se člověka vyšším principům, které vyzývá a podrobuje se jim. Tímto způsobem se dobře potlačí nižší zřetel a člověk se upravuje na vyšší vjemy a prožívání, jakož i na realizaci božských stavů.

B. je možno považovat za školu lásky k Bohu. Její první stupeň je vaidhibhakti, čili vyzývání Boha a odevzdávání se do vůle boží. Druhým je rága bhakti, čili pravé uskutečnění lásky k Bohu. Třetím je para bhakti, čili poznání Boha ve všem, co člověka obklopuje. V jiném pojetí je první stupeň známkou pokusů jednotlivce „být božím“. Druhý stupeň

znamená stav, v němž si je člověk vědom toho, že je božím. Třetí stupeň znamená realizaci bhakti; jogín, který se věnoval lásce k Bohu, dosahuje toho, že ho nachází a vidí ve všem. Tato realizace je toho druhu, že člověk pozná sebe jako Boha, s čímž zase souvisí rozvoj pocitu svobody, který vrcholí do stavu, v němž člověk poznává sebe jako absolutno. Tím se uzavírá vývojový proces a člověk dosahuje spásy v pravém smyslu toho slova. Tento poslední a nejvyšší stav bývá nazýván též prema-bhakti nebo mahá-bháva.

bhava (sans.) vznikání, stávání se bytím, „běh životních sil“ jako následek touhy po příjemně vzrušujícím dění, skrývajícím se v příjemných pocitech. Desátá ze dvanácti posloupných příčin znovuvtělování *nidána*.

bháváná (sans.) „tvoření, pěstování“; náboženské pohnutí nebo zanicení, které působí na samé jádro naší bytosti; meditace nebo nepřerušené uvažování o pravdě.

bhikkhu buddhistický mnich směru theravádinů (hínajánského buddhismu viz *hínajána*).

bhikšu (sans., tib. gelong) buddhistický mnich, který získal vysoké zasněžení.

bhóga (sans.) požívání, požívačnost jako protějšek *askeze, jógy*. B. má vyšší i nižší formy. Nejvyšší formou b. je sdílení blažených pocitů s tělem za účelem duchovního vzestupu k dokonalosti. Proto za b. lze považovat všechny blaženosti, jichž dosahují mystikové. Tato forma b. je bez nebezpečí, když má mystik na zřeteli poznání a blaženosti chápe jen jako průvodní jevy mystického úsilí o dosažení dokonalosti.

bhúrlóka (sans.) sféra smrtelných existencí, totiž *bohů, asurů*, lidí a zvířat, *prétů* a bytostí pekelných. Proto je to vlast-

ně náš skutečný i pomyslný vesmír. Po drobněji viz *lóka* a *sféry*.

bhúta (sans.) oživený tvar, např. bludný duch nebo duch zemřelého, který zapomněl na vyšší principy bytí pro své pudové já. Také *astrální* reprodukce bytostí, které vznikly činností chtivé mysli. Takováto činnost neustále zaměřená na konkrétní pojmy zanechává mnoho zplodin, které se oddělují od bytí jako smrtelná astrální slupka, přežívající tělo. Proto jsou b. lemurovými (viz *lemurové*) obyvateli duševní sféry lidí a vni mají je ti, kdo jsou dosti senzitivní.

Mystická výchova směřuje k tomu, aby její žáci tyto nízké astrální reprodukce po sobě nezanechali, protože na sebe strhují část já. Tato část, žijící ve sféře nejtěžší *karmy*, indukuje do denního vědomí těžké utrpení, které potom člověk pociťuje jako duševní utrpení. Aby mystikové tento otisk jednak zničili a jednak, když vznikají předpoklady k jeho vytváření, jej nevytvořili, žijí tak, aby byli velmi napjatí a činní. Je-li tělo ve vysokém napětí sil a dostává-li se zmyslů stále impulsy k svěžesti a výkonnosti, změní se jeho zdánlivě nehybná hmotná struktura tak, že je jejich vlastní pociťování a uvědomování registruje jako ki neticko energetické. Pak se již z těla neemanují fluidické astrální zplodiny, z nichž vznikají b.; vyzáruje z něho kratší a prudší vlnění, které se sráží v personifikaci zvanou *siderické tělo*. To je stav přijatelnější, protože siderické tělo již není vedeno elementárními instinkty, aby vyhledalo to, co vyhovuje požívatelskému, nýbrž zůstává v silovém poli kosmu, kde mu čas umožňuje získávat poznání.

Osvícení mystikové však nechtějí vytvářet vůbec žádné duchovní tělo jako zplodinu fyzického žití. Proto se snaží

z funkcí žití vyřadit pociťování, které je nejnižší energetickou složkou psychického života. Když se to podaří, nevznikají žádné emanace přetvářející se v duchovný jev povahy b.; dokonce i jejich těla se budou pomalu přetvářet ve slupku, jejíž energie vyzárující formou fosforeskování vytvoří bhútický typ tak subtilní, že se rozpadne takřka ihned po jejich smrti. To je předpoklad dosažení nebeského stavu, kdy se mysl zaměřuje na stav radosti vznikající z neotročení citům, nebo také vykoupení, kdy se mysl jogína zaměřuje na prázdnotu, která je prapůvodem stvoření. A vyřazovací funkce pociťování nesmí vést k duševnímu otupění, ale metodickým rozvíjením schopnosti ostrého pozorování všech jevů světa má vést k rozvoji uvážování, pro něž je svět oblastí pomíjejících jevů. Pociťování se tím promění v rozum, který sklon k prožívání přeměňuje a zanechává pouze zírání, které již na jde prázdnotu i schopnost uskutečnit ji jako spásu.

bhútádi (sans.) nejprvnější bytost, resp. první stupeň degenerace psychické podstaty vesmíru; znamená přijetí fyzického těla bytostmi, které až dosud měly těla jemná nebo duchovní. Synonymum *Adama*.

bhútam (sans.) pět stavů hmoty, tvořící živly: pevný (země), tekutý (voda), plynný (vzduch), světelný (světlo), éterický (*akáša*).

bhuvarlóka (sans.) druhý ze sedmi vyšších světů (viz *lóka*); jogin jej nachází v psychickém centru (*čakra*) svádníšťana; sídlo *múni* a *siddhů*.

bible (z řec.) soubor posvátných knih křesťanského vyznání. Snad již žádná církevní hierarchie nepředkládá a nechápe b. jako mravní a duchovní základ nauky, nýbrž jako vodítko k vytváření

teologických konstrukcí. Proto existují mnohé křesťanské sekty, které se opírají o b., ale pro odchylný její výklad se spolu nesnášejí. Kdyby byla b. přijímána jako kniha o mravní nauce, v níž jsou poukazem na božství Ježíše obsaženy i vyšší duchovní výhledy, pak by jedna církev neobviňovala druhou, že zastává bludné učení; b. by jim všem ukazovala cestu k realizaci vyššího duchovního života. Historické nebo legendární údaje by přece bylo možno beze škody zanebat, protože právě ty jsou hlavním zdrojem sporů. Ostatně kdo by se snažil realizovat mravní a duchovní poučky b., poznal by nakonec, že je biblická nauka stejně dobrá a užitečná jako jiné duchovní nauky — i když je snad málo obšírná. Na základě svých zkušeností získaných ze snahy podle b. žít by se její následovník stal tolerantním a postupně by dospěl až k všelidskému citění, kde názorové rozpory již neexistují. B. by se mu tedy ukázala jako dobrá duchovní nauková kniha, zatím co v ní jiní nacházejí pramen sporných názorů náboženských i teologických.

bílá magie umění užívat psychických stavů, napětí a sil k vyvolávání neobvyklých situací k dobru druhých lidí. Podle svého vlastního zaměření vede tato m. k dobrým **časným** výsledkům, neboť ve velké míře rozmnožuje dobrou *karmu*. Viz také *černá magie* a *vysoká magie*.

bílí bohové bytosti vyššího nadsmyslového světa, které získaly tuto kvalitu těl za to, že se zřikaly světa s touhou po vykoupení; nedosáhly však svého cíle protože někdy podlely síle citu. Jogínové se s nimi dostávají do styku pomocí *džňána* (soustředění s vhladem), které vždy uschopňuje vidění k postřehům světa, skrývajících se nám za čarou smyslového vidma. Viz *bohové*.

binah (hebr.) poznání, třetí z deseti *sefirót*.

bindu-dhjána (sans. bindu = bod) viz *upásana*.

biofyzikální (z řec. bios život) příd. jm. k biofyzika, tj. nauka o fyzikálních pochodech v živých organismech i je jejich buňkách. Věda zkoumá spíš materiál, kdežto mystika a duchovní disciplíny vůbec působení organismu jako ucelené živé bytosti. To je obtížné; pomůckou je tu především pozorování, musí však být zbaveno subjektivismu, který je zkresluje tím, že do něho vnáší převědčení a předsudky. Kromě toho se zdá, že pozorování průzkum zužuje, kdežto o vědeckém zkoumání se domníváme, že subjektivní názory snáze vylučuje. Jenže objektivní (vědecké) zkoumání naráží vždy na překážku, že je třeba život z bytosti vypudit a pak se už zkoumání za bývá pouze torzem životnosti. Pak tedy zbývá pouze mystický průzkum. Věcným se stane, když systematickým mystickým postupem člověk svou bytost dokonale umlčí, aby mu už nevnukala žádný názor nebo přesvědčení, a přitom jí dá dost volnosti, aby v ní životnost mohla pulsovat, jako kdyby nebyla násilně umlčována. Pak mystik pozná to, co vědec nikdy poznat nemůže, že v těle působí nesčetné impulsy, které mnohé jinak zdánlivě zcela netečné buňky náhle souborně aktivizují k nějaké psychické akci, jejíž ozvy jsou pak patrné ve stavech těla; tyto stavy jsou teprve východiskem vědeckého b. zkoumání. Z mystické b. zkušenosti může pro vědu být nejzajímavější, že soustředění jako tlak vůle může podnítit buňky k neobvyklým fenomenům; z nich jsou pro mystiky nejdůležitější zvýšení energie a nesčetné jevy z tohoto zvýšení vyplývající. Mystik, který již dovede velmi

dobře zaměřovat mysl do těla a přímo do sféry souhry buněčných sil, vytváří klinické nepravidelnosti, které mohou být často velmi poučné. Je však třeba připomenout, že mystikům o toto nejde: zajímá je fakt, že vědomí a myšlení ne musí být závislé na stavech těla a z toho správně dedukují, že lze individuum od těla oddělit. Z tohoto faktu je pak zajímavá především to, že těžiště života jedinců lze přeložit do transcendentna, kde nacházejí stav nazývající se spása.

Mystickou zajímavostí v b. pojetí je to, že robustní životní projevy jsou podminěny doslova stopovými proudy a vzruchy, které jsou někdy povahy psychické, jindy zase fyziologické. A právě na tyto stopové proudy a vzruchy se mystikové musí naučit působit. To vyžaduje jemné sebezpozorování a zevrubné sebezpoznaní, neboť tyto nejjemnější proudy a vzruchy buď přestávají, nebo se deformují, jakmile se na ně působí neopatrně. Když však mystikové použijí na jejich ovlivňování přiměřené prostředky, jsou odměněni poznáním o měnitelnosti všech stavů bytí a života. A k tomu právě technické pomůcky nevedou. Mohou sice tělesné a životní pochody pozměňovat tak, jako to např. vidíme v nemocnicích; proti mystickým zásahům, které mění směr životních sil a tím i jejich ucelenou souhru, je to však přece jen jako neodborné spravování starých hrců. Nebo jinak: klinické zásahy nikdy nejsou konejšívé na úrovni souhry životních sil; vždycky se tady něco spraví, jinde změní a organismus se tak dostává o kus cesty blíž k hrobu. Pravá mystika člověka blíž k hrobu neposune rychleji, naopak brání rozkladu a rozpadu.

biologie (z řec.) věda o životních dějích a o životě organismů, o životě ústrojných bytostí. Omezení významu b. je

v tom, že při tzv. objektivním zkoumání je nemožné podržet život zevrubně zkoumaného objektu. Život je totiž skryt v celé soustavě bytosti a není identifikovatelný žádným jiným způsobem vyjma pozorováním procesů, k nimž dochází v žijícím těle. Toto pozorování může člověk provádět pouze sám na sobě. Aby vedlo k dobrým výsledkům, musí člověk nejprve překonat sklon k apriorním úsudkům, vyplývajícím z navyklých sklonů vztáhnout na pozorovaný objekt nějaký předsudek, jímž zařazuje každou novou věc do regálu známých mu jevů. Jóga vychovává člověka k tomu, aby do pozorování nevměšoval své subjektivní názory. Děje se to tak, že joginové musí od procesů v těle abstrahovat a potom je sledovat se stejným postojem jako vědec děje v nějakém cizím tvorů nebo v látce. Pak jogin poznává, že život je jev fyzikální, vyskytující se jen v určitých podmínkách, a že jeho neustálá obnova vyplývá z vůle k životu. Vůle k životu totiž seřazuje a sdružuje jednotlivé formy životních procesů, čímž mezi nimi vznikne interně působivý gravitační zákon, který již sám všechno stmelí a vytvoří z toho živou bytost.

Nejzajímavějším faktem při jógickém bádání je, že když jogin praktickým úsilím oslabí funkci životního pudu, dostává se duševně do blaženosti; jeho elementární a vehementně o existenci se deroucí životnost však zeslabuje tak, že v nejkrajnějším případě jogin umírá. To je pro něho důkazem, že pouze vůle k životu vytváří z hromady snad živé hmoty bytosti a že tedy je nutno původ života hledat v oblasti fyzikální. Tato fyzikální podstata života je kromě působení vůle k životu na udržování života i v tom, že definitivní změna duševní ná

plně nebo kvalit mění hybné síly bytí. Jestliže totiž existence života u elemenárních typů je podmíněna agresivními chtíči, pak změna duševní náplně, pokud jde o duševní stavy, mění také kvality soudržných energií. Z toho vyplývá, že žije-li elementárně zaměřený člověk pouze krizovými stavy, žije ten, kdo se duševně vyrovnal a povznesl se nad svět, stavy blaženými, jestliže ovšem je ho mysl neabstrahovala od světa úplně. V tomto případě by zemřel, ale jistě bez strachu před smrtí.

biomechanika (z řec.) nauka o mechanických silách v živém ústrojí. B. stejně jako *biologie* musí přestat být pasivní, jestliže chce poznat víc než motorickou a reflexní činnost. Jóga již dokázala, že i běžně neovladatelné funkce těla jsou ovladatelné; to může být východiskem k hlubšímu vniknutí b. do života. Uvažujme takto: jsou lidé, kteří ovládají mysl a duševní činnost, a jsou též lidé, kteří je vůbec neovládají. První jsou představiteli těch, kdo překonávají mechaniku životních sil, kdežto druhí rozšiřují dosah životní mechaniky až na toto pole. A stejně tomu je s životními funkcemi. Jsou lidé, kteří překonávají i závažné disfunkce fyzických orgánů, a jsou lidé, kteří jim podlehnou. Odolnost vůči disfunkcím fyzických orgánů se může snadno stupňovat jógickým školením, konkrétně soustředěním, přičemž se člověk pomocí sepjatých duševních sil vůlí jakoby stále zmocňuje těla a uvědoměním si je stále zpřítomňuje v mysli. Na toto soustředění reaguje tělo tím, že disfunkce snadno překonává. To je však třeba zkoumat a tím b. obohatit o další poznání.

blud mylný názor, omyl. Vzniká ze stále se zužujícího vědomí, jehož působením se člověk dovídá mnohem víc

o svém předsudku o věcech než o jejich objektivní povaze. Předsudky vznikají z osobních i rodových dispozic; je to vlastně výrazná neodolnost vůči sugescím, jimiž na lidi působí svět v okruhu rodinném nebo společenském. B. působí nejen v názorech idealistických, především pak náboženských, nýbrž i v materialistických. Vznikají ze zjednodušení vlivu životních zkušeností, z tradice nebo nevědomé přichylnosti k něčemu. Proto je překonávání b. závislé na abstrakci od sebe sama a na hlubokém psychologickém průzkumu vlastní bytosti. Hloubka tohoto průzkumu závisí na kázni zřeknutí, jak jí nejlépe učí *buddhismus*. Každý projev osobitosti totiž redukuje objektivitu na subjektivitu, přičemž nezáleží na tom, zda je osobitost provázána idealistickými nebo materialistickými názory.

bódhi (sans.) dokonalá moudrost. Jsou tři druhy b.: 1. osvícení všeosvíceného, tj. samma-sambódhi (univerzální buddhovství), které je výsledkem dokonalého odosobnění a reakcí na ně; 2. osvícení jednotlivě osvíceného, tj. paččeka bódhi („mlčící buddhovství“), k němuž dochází následkem zaměření analyzujícího soustředění na vlastní bytost, již to soustředění vyjímá ze všeobecné sounáležitosti; 3. osvícení *buddhy*, které pochází z duchovní reakce na vědomí, které jednak cele akceptovalo lidství a jednak bylo vytříbeno vysokou snahou o spásu pomocí permanentních zřetelů na absolutno.

bódhisattva (sans.) probuzená bytost, kandidát buddhovství. Stav b. souvisí v podstatě s úsekem duchovního vývoje, kdy se člověk zbavuje posledních strusek osobitosti skutky ctnosti nebo lásky pro dobro druhých bytostí. Proto stavem b. musí projít každý člověk, který

se právě cítí schopen o sobě prohlásit, že dosáhl stavu *bódhi*. *Buddha* totiž může existovat jen za předpokladu, že již získal zkušenost absolutního zřeknutí, tedy i sebe sama, což nelze učinit bez skutků ctnosti, zdobících bódhisattvickeho ducha. Právě zřikání spolu se skutky ctnosti vyvolává jako odezvu prožití všech stavů božského života; jejich poznání a prožití je nezbytnou oporou stavu *bódhi*. Tím je b. stavem, který lze považovat za předcházející stavu *buddhi* a souvisí s karmickým začleněním lidské bytosti mezi bohy (viz *karma*). Teprve v jejich sféře může člověk jako božstvo činné v dobru pochopit *sansáró* v celé šíři a hloubce; jeho pochopení je moudrost, která se nazývá *buddhi*.

bohové světelné bytosti různého stupně moci a vědění. Jejich těla náležejí do stejné fyzikální kategorie jako těla lidských bytostí, jenomže jsou založena na vibracích psychické aktivity do té míry, že nic z nich netvoří slupku náležející do základny postřehnutelné našimi smysly. Proto to jsou pro nás bytosti neviditelné. Jejich těla jsou nadto pročištěná působivou silou pocházející z aktivní dobré karmy. Jsou podobní andělům, od nichž se však odlišují vyšší vibrační intenzitou svých těl. Proto jsou to bytosti mocnější než andělé; ovládají některé přírodní síly, jimž člověk zcela podléhá. V poměru ke stavům lidských bytostí představují ztělesněné mezistavy v osvobozovacím duchovním procesu.

V inkarnační linii se i lidé mohou stát bohy, jestliže mravně a mentálně zušlechťují svou přirozenost. Jestliže totiž žijí a myslí v dobru, vytvářejí dobrou a záslužnou *karmu*, která působí na jejich přirozené uvědomování tak, že za čnou žít dobré duševní stavy. Tyto stavy vyvolávají dobrá duševní hnutí, která

zjasňují duševní obzor. Je-li duševní obzor náležitě vyčištěn, pak každá životní krize vyluzuje příznivé vjemy; životní energie toho, kdo umírá za doprovodu příznivých vjemů, při vyzařování z těla směřují k dobré objektivaci. Když má vnitřní dobrota člověka mnoho pozitivních znaků, vyzařují se tyto energie právě do sféry bohů, kde se člověk reinkarnuje. Proto jsou k *reinkarnaci* ve sféře bohů předurčeni ti, kdo činí dobro a kdo tímto dobrem vyloučí ze své bytosti všechny náklonnosti k sobectví a zlu. (Viz též *trilóka*.)

Ale b. nejsou pouze bytím, které symbolizuje útvary, jimiž jsou ostatní nám známi tvorové. Výrazem b. se myslí především stavy prožívání a právě prožívání fyzikálně utváří těla. Z toho důvodu musí být b. považováni na lidské úrovni a priori za stavy, které jsou formovány do bytostných jevů mystickým zřením. To znamená, že prožívané zdánlivě nadpřirozené nebo ve vyšším smyslu neobvyklé stavy vidění formuje do bytí, které je vytvářeno seskupením fyzikálních sil, jež mystikové chápou jako síly karmické. A jelikož člověk postupně likvidující psychickou živočišnost nachází těchto seskupení velmi mnoho a v poměru k blízkosti cíle této likvidace vyšších a vyšších, seznamuje se vlastně s vyššími a vyššími bohy, kteří se již bohům Olympu vůbec nepodobají, ale spíše představují křesťanského Boha Otce.

Bůh Otec však není jediným seskupením vysokých fyzikálních, resp. karmických sil. Naopak tento Bůh je pouze jedním z aspektů nesčetných projevů karmických zásluh z činnosti; proto nachází mystik nesčetné Bohy Brahmy v oblasti tzv. rúpa dhátu, a když se ještě víc očistí od projevů příslušného druhu chtění, najde další božské svazky, které

jsou bohy oblasti arúpa dhátu (*arúpa* dévas). A jestliže mystik, který na cestě k dokonalému psychickému uklidnění nachází seskupení zvané Bůh, *Brahma* atd., neztratí sama sebe ani v jediném z těchto božských stavů, podaří se mu pravděpodobně identifikovat každého z bohů, které uctívají jedinci nebo církve. Ti bozi jsou totiž pouze skupenstvím stavů, které ten, kdo kráčí k úplné mu duševnímu pokoji, nachází v sobě samém. Na nejvyšším stupni duševního uklidnění, kde chtivá psychická aktivita zcela zaniká, nachází mystik dokonce stav *brahman*, čili absolutno, jemuž náboženství uděluje bytostné atributy proto, aby ho zpřístupnilo chápání lidí.

Brahman, nejvyšší bůh, je mystikem identifikován jako bytí, které se nachází za každou hranici aktivity založené na chtění. V klidu dokonalého nechtění, a přece si vědom sebe, je mystik vnitřně též brahmanem; zevně se jím stane ihned, jakmile se dotočí kolo té karmy, která vytvořila jeho psychicko-fyzické bytí.

bohové bez tvaru druh bohů, kteří ze svého vědomí vyloučili všechny stopy diferenciací v pojetí utvářeného světa, tedy i to, co se nás týká jako fyzikální skutečnost vesmíru a dozráním tento stav realizovali. Proto b.b.t. symbolizují uvědomování, které není poutáno žádnou fyzikální skutečností; nemají tedy vlastně těl. Nejlépe je symbolizují vlastnosti, neboť i uvědomování již symbolizuje energii, jejíž tendence není podrobovat, nýbrž být a tím i vyzařovat se. V duchovním smyslu jsou b.b.t. pokročilým bytím, které se až na uvědomování rozpývá; vědomí samo se ztotožňuje s absolutnem. Viz *trilóka*.

bohové mudrci též bohové, kteří náležejí do hierarchie bytostí nadsmyslového

světa, čili světa bohů. Symbolizují inkarnace joginů, kteří jako lidé dosáhli reality zace božské karmy. Také inkarnace po kročilých *bódhisattvů*.

bohové s tvarem bohové nadsmyslové říše, rúpa dhátu, nebo nebi, v nichž existuje tvar (*rúpa-lóka*). Proto b.s t. symbolizují karmicky pročištěné bytí, které se až dosud nezabavilo energií vytvářejících jevové klamy. Sám *Brahma* (*Bůh* Stvořitel) náleží do kategorie těch to bohů.

bön (tib.) nebo bönismus, původní tibetské náboženství s prvky mnohých primitivních náboženství, jako je uctívání démonů, magie, přírodních sil a kouzelné moci kněží. Později bylo ovlivněno *buddhismem*, původní b. však zcela nevyrazil. Proto se rozlišuje černý (původní) a bílý (buddhismem očištěný), zvaný bönpoismus.

boží zákony zákony vyšší mravnosti, uvedené v život kladným poměrem k světelným jsoucnostem a tím vzbuzeným svědomím. Jinak řečeno pravidla příčin a následků s ohledem na vysoký božský mravní korektiv. Projevem b.z. je svědomí, které usměrňuje lidské jednání, aby se lidé nedopouštěli zla. Mám ovšem na mysli svědomí, které se rodí ze vztahu člověka k pravému Bohu, nikoli ze vztahu mezi člověkem, jehož morálka je vytvářena citěním kolektivu, na př. církve, a Bohem podle představ teologie. Proto b.z. působí i na *ateistu*, který dosud neopustil cestu pravdy. Popírač Boha, který propadl demoralizaci, propadá zákonu *sansára*.

božská jiskra v člověku izolovaný kosmický božský duch v člověku (v nepersonifikovaném stavu), který je obměněn vírou, vroucností a jinými ctnostmi zbožnosti nebo citu. Jímí totiž vzplane kosmický božský duch v člověku a pro

mění se v teplo a dále ve světlo, jehož sídlo je v prsou. Obvykle jsou lidské bytosti dědici b.j.v č. Tím je tato jiskra jak si odizolována od toho, co v běžném životě prožíváme. Ale člověk může b.j. rozdmýchat citovým povznesením nad smyslovost. Povznese-li se duševně až na úroveň, kde na něho působí spontánní funkce pocíťování, stává se tato jiskra prostorem nebo sférou, která je Bohem nebo *átmanem*, který mu může ukázat cestu k nejvyšším *realizacím*.

božská přirozenost duchovní složka lidského bytí, jejíž přibuznost s božstvím je přímá a absolutní. V každé bytosti je proto více nebo méně vyvinuta, vždy podle bezprostředního poměru k Bohu. Ateista, který se utvrdil v přesvědčení, že neexistují mravní a božské duchovní hodnoty, popsané v psychologické části náboženství, zmenšuje objem b.p. stále více, až u něho posléze může zahynout. Když v něm b.p. zahyne, je v kosmické hierarchii považován za černého mága, který vytvořil *karmu* černého zločince, putujícího v *sansáru*.

B.p. se rozvíjí pozitivní dobrotou; pokud je takový člověk obvykle intelektuálně zaměřen, stane se prototypem anděla, do něhož jednou inkarnuje. Při nadsvětském intelektuálním zaměření vytváří b.p. vnitřní bytost, která získá i denní vědomí; tím se člověk stává bohem nebo *adeptem*, který jako *Ježíš* může vzít své tělo za hrob.

božská síla dobrem prostoupená vše překonávající vitální síla, která přijala svůj charakter přeměnou statických vitálních energií na kinetické vnímáním vyšší (světelné) jsočnosti nebo klaněním se jí. Proto se b.s. projevuje u člověka jen tehdy, když již překonal tendence psychické nečinnosti a naopak vztahy vůle proti tělu vytvořil ve své bytosti na

pětí, jehož povahu ovlivnil vnitřním poměrem k Bohu nebo k božským kvalitám kosmu.

V józe se b.s. vyvíjí tzv. zvedáním *apány* k *práně*; když se tyto psychické *vájny* spojí, musí být mysl podnícena ve vztahu k Bohu nebo božským kvalitám kosmu. Z toho se vyvíjí niterná aktivita, která působí, i když není namířena k ničemu konkrétnímu; tyto vztahy vznikají jogínovým uvědoměním si sebe jako bytosti s týmiž bytostnými znaky, jako mají ostatní lidé.

božské já složka vznikající sebeuvědoměním v božských kvalitách a vlastnostech. Neuvědomuje-li se takto člověk, existuje b.j. v latentním stavu nebo také neexistuje vůbec. Je to tedy skutečnost podmíněná.

božské omilostnění (též milost boží) psychická prška budící u člověka dobré pocity nebo udučující mu niterné vedení k rozvoji dobroty v povaze a poznávání pravdy. B.o. lze dosáhnout tak mocným uctíváním božství, že božství jako psychický objekt bude u člověka schopno potlačit všechny jeho světské tendence a zájmy o svět a vytvořit nové vztahy k Bohu. Prostřednictvím těchto vztahů může b.o. vést člověka ke sjednocení s Bohem na úrovni pocitů naležejících tomu, co je v lidské povaze nadbytností nou kvalitou.

Kdo tedy pilně k nadbytnostným (duchovním) kvalitám, otevírá všechny došavadní uzávěry vůči duchovnosti, která ho pak jakoby zalévá nebo se v něm hromadí, až se v něm posléze vyvine do živoucí skutečnosti a ta ho jako sám *Bůh* povede po všech cestách života. Proto je b.o. přirozeným následkem prudkého zbožnění; je tedy možné dosáhnout ho chtěně a systematicky. Ale není-li člověk schopen chápat b.o. jako

následek přirozených příčin, vzniká v něm domněnka, že b.o. je milostí, kterou uděluje tvorům Bůh podle svého uvážení, tj. mimo zákon o příčině a následku. To však je omyl nebo blud.

božský duch potenciální kosmická energie s tendencí k pravdě a spravedlnosti a přemáhající psychické odezvy podřízené mechanickým biologickým napětím. V člověku pak síla, která se vyvíjí jógickou kázní, provázenou nadsvět skými cíli.

Brahma (sans.) v hinduismu analogie křesťanského *Boha Stvořitele*. Je personifikací neosobního božství, první příčiny na projeveného vesmíru. Determinována, a proto ještě pochopitelná kosmická energie, kvalita právě na rozhraní bez tvárnosti (prázdnoty) a všech stupňů stvoření. Je v dosahu jógou nejvyšší rozvíjené postřehovací schopnosti. Proto lze B. považovat za první příčinu vesmíru, resp. za prvopočátek tvůrčího cyklu utvářeného světa. V antropomorfním pojetí je B. považován za Boha *bytnost*, který z vlastní vůle a rozhodnutí stvořil vesmír. Ale z hlediska skutečnosti různým způsobem projevených, čili z objektivního hlediska, je B. smysly ještě postřehnutelným nebo zjištělným stvořením, **duchovní silou** v kosmu. V linii úpadku se tato síla stává stvořením, kdežto ve vzestupné linii smysly nepostřehnutelnou kvalitou: nejprve čirým duchem kosmu a výše samou kosmickou Prázdnotou. B. je proto nejsubtilnějším stavem utvářecích sil, to je prapůvodní substancí stvoření. Proto je považován za prapůvod nebo prapočátek objektivního vesmíru a z hlediska pocíťování za nejvyšší duchovní prožitek, chápeme-li pocíťovací prožitky jako psychické vzrušení. Má tedy pravdu i ten, kdo považuje B. za sebe si vědomou inteligenci, i ten,

kdo ho chápe jako stav existující na rozhraní absolutna a stvoření. Viz *sféry*.

brahmačarin (sans.) brahmánský asketa, příp. učedník, který zachovává slib morální čistoty a bezženství; také čestný titul některých joginů.

brahmačarja (sans.) čtvrtý příkaz *jamy*, prvního stupně jógického školení podle *Pataňžalího* systému. Také označení prvního životního stadia příslušníka vyšší hinduistické kasty. Zakládá se na čisťování myšlenek, slov a činů vždy a za všech okolností, na úplné pohlavní zdrženlivosti. Viz též *ášrama*.

Brahma-dhjána (sans.) viz *upásana*.

brahman (sans.) výraz pro boha jako absolutno; absolutní realita, beztvářá podstata, princip božství. Na rozdíl od *Brahma*, což je výraz pro *Boha Stvořitele*.

bráhman příslušník nejvyšší kasty v hinduismu, často kněz obětník. Svůj původ odvozují od bohů ze šerého dávnověku. Jejich kněžský úřad se dědí, takže zůstává v týchž rodinách po celá staletí.

brahmanda (sans.) světový systém, resp. vesmír se vším, co obsahuje.

bráhmanismus starší vývojová etapa *hinduismu*, jejíž název je odvozen od sanskrtských textů; nezná žádnou ústřední autoritu, jako je např. v křesťanství papež.

Brahma pradžápati (sans. *Brahma*, „pán všeho stvoření“) *Brahma* ve funkci Pána tvorstva.

brahmapura (sans.) „brahmovo město“; nitro srdce, které se považuje za božské centrum bytí, za zřídlo božského nebo duchovního nadšení.

brahmaputra (sans.) „syn Brahmův“; b. se stávají mystikové, kteří nahradili svou lidskou vůli vůlí *Brahmy*. Tato vůle se vyznačuje sklony k dobru, vyjádřené

mu rozdáváním nebo rozzařováním se be prostřednictvím volního hnutí dát se be v nejlepším slova smyslu k dobru jiných bytostí. Stane-li se tato tendence samovolnou, stává se člověk synem Brahmy, b.

brahmárandhra (sans.) Brahmova dutinka, která je v ústech nad patrem. Tu dy vstupuje božský duch do těla člověka a tudy má též v okamžiku smrti vystoupit. Jogín zjistí existenci b. pomocí soustředění, jehož jedním opěrným bodem je bod na spodku jeho vlastního těla; to je bod symbolizující kvality fyzického bytí. Druhý, zářivý, který představuje božství, je umístěn nad hlavou. Za to hoto soustředění se b. uvolňuje a díky opoře udržované na spodku těla začne do těla vtékat duchovní nektar, který se jeví jako proud osvěžující světelné energie. Jinak je b. možno identifikovat proudem *sóma*, který je cítit vzadu na patře v ústech.

Brahma-Sahapati (sans.) „pán veškerenstva“; Brahma, který o sobě praví, že ví všechno, zná všechno a vládne všemu.

brahmavidjá (sans.) znalost věčné podstaty skutečnosti, nejnvtitnější podstaty světa.

Brahmova noc období kosmického tvůrčího klidu, trvajcí podle indické mytologie 4 320 000 000 pozemských roků.

Brahmův den jedna *kalpa*, období kosmického tvoření, které podle indické mytologie trvá stejně dlouho jako *Brahmova noc*, kdy *Brahma* odpočívá. Dělí se na tisíc velkých věků (*mahájuga*), z nichž každý trvá 4 320 000 lidských roků.

Brahmův rok 360 Brahmových dní a nocí. 100 Brahmových roků se pokládá za jeden Brahmův věk a trvá

311,040.000,000.000 pozemských roků. Toto období se pokládá za věčnost, jak ji chápou mudrci Orientu.

buddba (sans.) osvícený, probuzený. Stav buddha představuje osvícení, prostoupení indiferentismem s malým nádechem neosobního soucitu se vším, co žije. Z tohoto hlediska je zřejmé, že se na cestě k odosobnění může stát budhou každý člověk, jestliže jeho srdce nevyprahlo od soucitu a lásky. Buddhů již bylo mnoho, další přijdou. Viz *dhjá-nibuddhové*, *Maitréja*.

Buddha (sans. buddha osvícený, probuzený). V textech o buddhismu většinou princ Gautama Siddharta. tj. „ten, jehož cíl je naplněn“; narodil se kolem r. 567 př. Kr. Asi ve 30 letech odešel do bezdomoví, aby se oddal nejpřísnější askezi a později osvčujícím a osvobozujícím meditacím, jejichž pomocí dosáhl osvícení a duchovního vykoupení asi ve 35 letech svého věku. Žil přibližně 80 let. Jeho učení viz *buddhismus*.

Buddha Gautama (sans. gautama — potulný kazatel) viz *Buddha*.

Buddhaločana (sans.) „ta s okem budhy“, družka *dhjánibuddhy* Vadžrasatvty *Akšóbhji*.

buddba soucitu viz *bódhisattva*.

Buddhgája dodnes zachovaný chrám v Indii, vybudovaný králem Ašókou na místě, kde *Buddha* dosáhl dokonalého osvícení a kde stojí „strom moudrosti“ (*ficus religiosa*) jako symbol této události. Mekka všech buddhistů, „pupek světa“.

buddhi (sans.) inteligence, porozumění; rozum v buddhistickém pojetí. Tedy nikdy pouze funkce mozku, nýbrž oblast kvalit, v níž sídlí bohové vyššího řádu. V biofyzikálním smyslu nadtělesná kvalita, která obdařuje denní vědomí poznáním.

buddhi manas (sans.) osvícený rozum; božský člověk.

buddhismus *Buddhou* formulovaná nauka o spáse; částečně se udržela ve svém původním stavu dodnes, částečně se stala velmi propracovanou filozofií i náboženstvím. Je to nauka pravdivá a racionální, neboť vychází z předpokladu, že vnitřní i zevní bytí má toliko jeden základ. Proto řešení všech životních problémů, směřujících k vykoupení bytosti, spočívá hlavně ve správné životosprávě, která se projevuje nejprve v zevní oblasti, později i v oblasti vnitřní. Problém vykoupení se v b. týká celé bytosti a znamená vlastně stav, který musí být dosažen již zaživa, aby energie, vzbuzované žitím, vedly pouze ke spáse, která se za těchto okolností stává absolutní.

Buddhistická nauka je založena na Buddhových čtyřech ušlechtilých pravdách: ušlechtilá pravda o strasti; ušlechtilá pravda o vzniku strasti; ušlechtilá pravda o zničení strasti; ušlechtilá pravda o stezce vedoucí ke zničení strasti.

1. Za strast se pokládá: zrození, stárnutí, smrt, starost, nářek, bol, zármutek a zoufalství; též nedosažení toho, po čem toužíme.

Příčina je spatřována v pěti skupinách lpění, které se týká: tělesného tvaru, pocitování, vnímání, duchovního hnutí a vědomí. Všemi těmito fyzicko-psychickými faktory může člověk ulpívat na světě a následkem toho upadnout do strasti.

2. Za vznik strasti se pokládá: žíznivá žádostivost, která dává vznikat znovu vtělování a která se poutá k rozkoši a chťící, tu a tam vždy znovu uspokojovaným.

Žíznivá touha se projevuje třemi způsoby: touha po smyslových požitcích, po věčném životě, po dočasném štěstí.

Touha po věčném životě je podle spisu *Visuddhi-Magga* úzce spojena s „vírou ve věčnost“ a tím i v absolutní a věčnou podstatu Já, nezávislou na hmotném těle. Touha po dočasném štěstí je výsledkem „víry ve zničení“, která je založena na mylném hmotářském názoru o více nebo méně hmotném Já, které zaniká smrtí a není v žádném příčinném vztahu s dobou před vlastním zrozením a po smrti toho, kdo propadl tomuto názoru.

Původ žíznivé žádostivosti se spatřuje v tom, co je na světě radostné a rozkošné. Zprostředkovateli radostných a rozkošných věcí jsou: oko, ucho, nos, jazyk, hmotné tělo a mysl.

3. Za zánik strasti se pokládá: dokonalé potlačení a zničení životní žízně, vzdání, zřeknutí, oproštění, odloučení se od žízně.

Její potlačení nebo zničení může být skutečně tam, kde jsou na světě věci radostné a rozkošné. Je však třeba na tyto věci pohlížet jako na pomíjějící, „strastiplné“ a „bez podstaty já“. Tím se člověk oprostí od smyslové žízně a životního lpění a následkem toho se již nevrátí do koloběhu životů, čili nevstoupí do žádného nového života.

Tyto návraty se však nevysvětlují jako opětné inkarnace individuality. Je to je nom pochod pěti skupin lpění, který budí bludný dojem o neměnitelnosti já a který je vyvoláván a udržován žízní po životě (*tanhá*) a živen nakupenou energií. Když životní žízeň a lpění zanikne, pochod pěti skupin lpění pokračuje již jen tak dlouho, pokud stačí nakupená životní energie. Po jejím spotřebování činnost pěti skupin lpění zanikne ve smrti.

Ustání pěti skupin lpění se považuje za *nirvánu*, která se projevuje dvojím způsobem: zničením překážek, k čemuž do

cházi během života *arhata* nebo *buddhy*; zničením procesu pěti skupin lpění, k němuž dochází při jeho smrti. Proto: zničení chťiče, zášti a bludu je nirvána. A dále: je něco, co je nezrozené, nevzniklé, nestvořené, neutvářené. Kdyby toho nebylo, nebylo by možné uniknout světu zrozování, vznikání, stvoření a utváření.

4. Za stezku vedoucí ke zničení strasti se pokládá osmidílná stezka, která je specifikována takto:

4.1 Správné nazírání, k němuž náleží: pochopení strasti; pochopení vzniku strasti; pochopení zániku strasti; pochopení cesty vedoucí k zániku strasti.

V tom smyslu se pokládá za spásné: nezabíjet, nekrást, zdržovat se pohlavních výstředností a necudností; toto jsou činy ve skutečích. Dále: nelhat, ne pomlouvat, nemluvit hrubě a nevlídně, vyhýbat se mnohomluvnosti; toto jsou činy mluvou. A dále: nežádostivost, po tlačování zášti, osvojení správného nazírání; toto jsou myšlenkové činy.

Kořenem nedodržení těchto příkazů jsou: chtivost, nenávisť, blud. Kořenem dodržování těchto příkazů jsou: nesobeckost, blahovůle, vědění.

4.2 Správné myšlení a rozhodování, k němuž náleží: mysl oproštěná od chťičů; mysl oproštěná od zášti; mysl oproštěná od krutosti.

Tato oproštění myslí se považují za „správné světské smýšlení“, které nese světské příznivé výsledky a plody. Je-li však toto oproštění spojeno s niterným povznesením do nadsvětských říší a s úsilím o dosažení stavu vykoupení, považuje se za „nadsvětské správné smýšlení“.

4.3 Správná mluva, do níž náleží: pravdomluvnost, která se nesmí porušovat ani pro vlastní, ani pro cizí, ani pro

oboustrannou výhodu; vyhýbání se osočování a donášení; zdržování se hrubě a drsně řeči; zdržování se zbytečného povídání. Správná mluva má dvojí výsledek: buď příznivé světské plody, nebo má charakter nadsvětský, jak uvede no ve druhém členu.

4.4 Správné jednání, do něhož náleží: nezabíjení; nezczizování; vyhýbání se necudným výstřednostem. Jsou dvě východiska správného jednání, jak již uvedeno ve druhém členu.

4.5 Správná životospráva, v níž se vy lučuje: dopouštění se podvodu, zra dy, hádky, úskočnosti a lichvy. Je také nut no se vytríhat: obchodu zbraněmi, živ ý mi tvory, masem, lihovinami a jedy. Správná životospráva má dvě východis ka, jak uvedeno ve druhém členu.

4.6 Správné úsilí, do něhož náležej í čtyři velká zápolení: vystříhání; překo nání; rozvinutí; udržení. Vystříhání nut no rozumět tak, že je nutno podněcovat vlastního ducha, aby v něm nevzešly zlé a nezaslužné věci. Překonání znamená zapuzení a překonání vzešlých zlých a nezaslužných věcí. Rozvinutí znamená podněcování vlastní vůle ke vzniku spá sných a záslužných věcí, které zatím nevzešly. Udržením se myslí podněco vání vůle k udržování spásných a zá služných věcí, které již vznikly.

4.7 Správné rozjímání, do něhož nále ží: pozorování těla; pozorování pocitů; pozorování myslí; pozorování duchov ních jevů s houževnatostí, s jasným uvě domováním a s vypětím pozornosti při potlačení světské žádostivosti a zášti.

Pozorování těla se opírá o pozorování všech fyzických úkonů. Pozorování po citů se opírá o pozorování a identifikaci všech pocitů. Pozorování myslí se opírá o pozorování a identifikaci všech myšle nek. Pozorování duchovních jevů se

opírá o pozorování a identifikaci všech duševních stavů, jako např. chťiče, zášti, malátnosti, neklidné hloubavosti, pochybnosti, skupin lpění, zanícení, klidu, čistoty mysli atd.

4.8 Správné soustředění se opírá o snahu zastavit duševní činnost v jejím působení na vědomí. Přítom je nutno dbát na to, aby vědomí bylo provázáno spásným stavem, což závisí na správném úsilí, správném rozjímání a správném smýšlení. Jinak se soustředění považuje za nesprávné. Správné soustředění má dva vývojové stupně: pohraniční soustředění; úplně, přítomné ve čtyřech po nofeních mysli. Ale pohroužení se ne považuje za podklad pro uskutečnění čtyř spásných nadsvětských stavů a kromě toho ani pohraniční ani úplně soustředění nemohou v každém případě umožnit vstup do **čtyř nadsvětských stezek**, a proto nemohou osvobodit od zlých věcí. Uskutečnění čtyř nadsvětských stezek je možné pouze v okamžiku hlubokého vhledu do pomíjejícího, strastiplnosti a bezpodstatnosti celého pochodu životního dění. Tohoto vhledu se dosahuje během pohraničního, ale nikoli úplného soustředění.

Uskutečnění jedné ze čtyř nadsvětských stezek mimo pohroužení znamená vyschnutí vášni vhladem do podstaty věcí. Ale dosažení jedné z nadsvětských stezek při soustředění znamená, že se používá vnitřního uklidnění jako vozdla k dosažení tohoto stavu.

První stezka: zmizení pěti překážek, totiž chťiče, zášti, ochablosti a malátnosti, nepokoje a hloubavosti a též pochybovačnosti. Je však přítomno: uvažování, přemítání, zanícení, blaženost a soustředění.

Druhá stezka: stav, v němž není přítomno uvažování a přemítání, ale je pří-

tomno zanícení a blaženost.

Třetí stezka: zánik zanícení a přítomnost rovnodušnosti, rozvahy a jasného uvědomění, které se označuje slovy „obšťastněn žije učedník ten s myslí rovnodušnou a rozvážlivou“. Tato stezka je tedy podmíněna bezzájmovou blažeností a sjednocením mysli.

Čtvrtá stezka: zánik radosti a žalu; vznik vhladuplné rovnodušnosti.

Nakonec ještě tato připomínka: **čtyři stupně pohroužení** mohou být dosaženy bděním nad vdechováním a vydechováním, ušlechtilým čtvrtým rozjímáním a bezzájmovostí. Přání dobra všem bytostem mohou vést k dosažení prvních tří stupňů pohroužení. Rozjímání o mrtvole a nečistotách těla vedou pouze k prvnímu stupni ponoření. Rozbor těla a přemítání o Buddhovi, zákonu a mnišském řádu, mravnosti atd. vedou pouze k pohraničnímu soustředění.

Tímto poučením je vyčerpána nauka původního buddhismu. B. je však nesmírně rozsáhlá a teoreticky propracovaná nauka, kterou je obvyklé ve spisech o b. dělit na tzv. jižní a severní, *hinajánu* a *mahájánu*.

buddhistické dokonalosti jsou zkušenými kameny správného způsobu života laických přívrženců buddhismu. Jsou to:

1. Dana dobročinnost bez jakéhokoli sobectví a zištných myšlenek.
2. Šíla mravnost všeho počínání v nejširším slova smyslu jako nepostradatelná podmínka duchovního pokroku.
3. Nekhamma potlačení bludu „Já“ jako neměnitelného podstatného jádra.
4. Pañňá správný názor, správné oceňování života a světa.
5. Vírjá ráznost, energie, úsilí, snázivost, rozhodnost, vytrvalost, bez níž ne

ní pokroku na cestě k dokonalosti.

6. Khanti — trpělivost vztažená k vlastnímu vnitřnímu vývoji i k věcem vnějším a k bližním.

7. Sacca opravdovost v myšlení, mluvě i konání.

8. Adhithana pevnost, stálost, neotřesitelná mysl; odstranění rozržitosti, bezmyšlenkovosti, rozervanosti.

9. Metta účast s bližním, přání vše ho dobra všem; tiché, nesobecké, ne osobní, milé přání všeho dobra všem by tostem.

10. Upekha duchovní rovnováha, rovnodušnost, indiferentismus; klidné, střízlivé posuzování života s jeho změnami.

Buddhovo oko schopnost zcela očistěného a nezaujatého zírání, zjišťující příčiny dění.

buddhovství stav dokonalého osvícení, synonymum výrazu *dharmakája*.

Bůh v křesťanském pojetí má několik aspektů. Nejprůměrnější člověk jej chápe jako pána a vládce tvorů. Duchovně nejvyvinutější člověk jej chápe jako nezúčastňujícího se diváka nebo svědka dění. Vzhledem k člověku jako osobnosti je B. vždy jen představa, na niž člověk reaguje jako šílenec na přelud. V ne osobním pojetí jsoucnost vládnoucí jistým skutečným nebo projevům individualizovaného života. Nikdy však nemezený vládce všeho. Jinak znamená pojem B. totéž jako *Brahma*.

bůh bez formy kosmický fyzikální potenciál (duchovní kvality) s tvůrčí tendencí. Z objektivního hlediska stav, který předchází výskytu substancí ve vesmíru. V poměru k těm, kdo uctívají Boha, naddiferenciační předchůdce substancí, které se v dalším sledu stávají samým stvořením. Viz *Brahma*.

bůh karmy vše živé přemáhající zákon,

kteřý se projevuje v působení osudu. Těž sdružující a udržující prostor činitel, který zachovává napětí, vyvolané skutkovou energií. Viz *Brahma* a *karma*.

bůh nevtělený brahmická kosmická kvalita ve formě energie, jejíž tendence k degeneraci a tím k přeměně v kosmické jevy je velmi pomalá. V józe je b.n. poznáván jako božská síla pulsující v bytí v dosahu vědomí a mysli, v níž však není možno objevit tendenci k úpadku a tím ke změně v přírodní síly. Viz *bohové*.

bůh osobní ten můj bůh, odlišný od představy boha u jiných lidí. V širším pojetí smyšlená duchovní existence, subjektivně božské kvality vlastního bytí, které mystikovi uvolňují cestu k duchovnímu vývoji a umožňují duchovní pokrok. V některém případě b.o. vystihuje skutečnou božskou a na člověku nezávislou kosmickou bytost nebo stav.

Bůh Otec zosobněná představa ovládací moci, které je přičten charakter božského otce. Jsoucnost smyšlená, sama o sobě neexistující.

bůh pozorovatel tichý svědek veškerého dění, nejvyšší ústřední kosmický a bytostný princip. Protože existuje v tvůrčí oblasti, odráží veškeré dění v usuzující schopnosti, která je pak rozčleňuje a hodnotí. Jogín tohoto boha nachází při ponořování se do vlastní bytosti, kde se vždy všechno jeví jako proces s výjimkou jediného principu nebo složky. Když je tato složka dobrými mystickými postupy zbavena povrchových nečistot, které se v ní odrážejí při nekázni, vystupuje před osobním vědomím jogína jako princip zrcadlící všechno, co kde existuje a se děje. Když jogín odstraní i nejlhčí závany pocházející z psychického neklidu, začne princip, nazývaný b.p. zrcadlit všechno v nekonečném roz-

sahu a jogín se stane vševědoucím. Na hranici vševědoucnosti jogín poznává, že b.p. jako zrcadlíci princip v jeho bytosti je totožný s týmž principem kosmickým, takže právě v tomto principu nachází totožnost svého bytí s vesmírem a tím ovšem totožnost *átmana s brahmanem*. Poznáním této totožnosti vzhází nejvyšší mystické zasvěcení, jehož je možno dosáhnout na zemi v lidském těle.

bůh s formou v poměru k těm, kdo uctívají Boha: pravá prvotní příčina viditelného vesmíru, kterou si uctívající učiní bližší tím, že si ji nějak vymezi nebo zosobní. Tedy vlastně zpřístupnění *Brahmy*.

bůh soudce vně promítnuté a zosobněné *svědomí*. Jinak podmíněná skutečnost.

Bůh Stvořitel většinou zosobňovaný *Brahma*, odpovídající kvalitou bohům, kteří jsou na vyšších úrovních schopni zadržovat proudy volných (kosmických) psychických sil a udávat jim jiný směr. Ve vyšším pojetí gravitační a elektro magnetický potenciál kosmu v činnosti, nejvyšší *Trojice: pozorovatel, logos* a „stavební látka“. Viz *bohové, Brahma, trilóka*.

buňka základní jednotka živého organismu. Za běžných okolností mají b. určitě a zdá se i pevně uspořádání. Ale při jógických cvičebních postupech, v nichž se elektromagnetické napětí bytosti zvyšuje do té míry, že je jogín vnímá jako přetvářené v elektrické impulsy, se buněčné uspořádání jeho těla mění. Především se zdá, že b. jsou schopny absorbovat elektrické potenciály, neboť jogín v určitém stupni svého vývoje pociťuje své tělo až na buněčné úrovni jakoby „zježené“, při čemž cítí i elektrické výboje, které může využívat k zániku ata-

vistických projevů životní zíně. Vzhledem k tomu může jogín konstatovat, že se jógou dospívá k buněčnému přesku pování, které může vést až k vyloučení fyziologického tepla a tím ovšem k vyhasnutí vášni a touhy po životě. Právě tyto dvě mystické závory mají oporu v b. a **tam** musí být odstraněny. Jinak by mystický vývoj vyvolával své odezvy jen v psychice.

bytí jsoucnost; existence jevů jako podmíněných typů v oblasti smyslového vidma; v nitru těchto jevů uzavřený prostor souboru procesů, jejichž kontinuita je v přímém vztahu k vyšlehování ideje já. Stane-li se soubor procesů zvaný b. neharmonickým, b. zaniká. Tento zánik však není konečný; znamená spíše předstatňovací proces, při němž se uvědomování volní a posléze přenesení do nového konglomerátu procesů, uzavřeného do nového typu.

Vzhledem k tomu je i b. proces, jehož všechny složky podléhají zákonu o slučování a rozlučování. Jsou li tyto složky sloučeny tak, že vytvoří určitý typ, bude b. obdařeno psychickými schopnostmi, které se brání svému vlastnímu zániku vytvářením psychického napětí, zaměřujícího se na to, aby byly vytvářeny energetické emise, jejichž dozrání ve smyslu slučování a přeskupování vytváří nová těla b., která jsou samozřejmě v příčinné souvislosti s tělem b. dosavadního. Ale k akci, jejímž účelem je sloučení složek do tvaru zvaného b., náleží stejně silná reakce, působící pro seskupení složek jako síla odstředivá. Tím je každé utváření zvané b. obdařeno podmínkami rozkladu, takže b. nemůže být trvalým konkrétním jevem. Na druhé straně se však může stát emisí sil, která se v přetvářecích procesech nikdy nezmění na tolik, aby původní existence, tmelená

psychickým napětím, zvaným životní žízeň, ztratila všechny svoje původní znaky.

Tímto způsobem se b. stává významným především jako duchovní jev, který tvoří psychickou formaci, je její existence nepřestává s tělem, nýbrž jen těla vyměňuje. Tento jev je ve fyzikálním smyslu tím vyšší a kvalitněji, čím je egocentričtější. Ale egocentrismem se tu nemyslí hrabivost apod., ale zpevnění ideje já. Když např. jogín tzv. vnitřním usebráním docílí toho, že ze svého vědomí vyloučí všechno kromě svého b. jakožto objektu pro pozorující, soustřeďující se a uvažující bytnost, pak formace, zvaná psychické b., dosahuje takového stupně vnitřní soudržnosti, že sebeuvědomění se obejde bez bydlíště, jímž je tělo. A toto sebeuvědomění bere na sebe těla formy nadfyzické, která jsou na nejvyšším stupni nezníčitelná jakkoli mocnými vesmírnými gravitačními silami. Tímto stavem vzniká b. nejvyšší a nejčistší, pokud se týká fyzikálních kvant nebo substancí, a proto nadpomyslitelně hodnotné; je takové, jaké připisujeme Bohu, jehož existence je prakticky věčná.

bytnost obecně jsoucnost, existence, podstata; z našeho hlediska životnosti

a vědomím vybavená struktura, kterou dovedeme chápat jako proces, i když budí zdání, že je pevným materiálem, tvořícím jak tělo, tak i vazby, týkající se psychického vybavení.

bytnost obecně tvor, osoba, stvoření; jinak zdánlivě statická, čili neprocesující bytnost. Ale toto pojetí b. je falešné a vede k bludnému přesvědčení o nejvyšším významu jáství jako podmínky pro výrazné, a proto šťastné žití. Jáství je však ve skutečnosti jen pomyslné, jeho bytí závisí na klamném přesvědčení o skupenství, v němž se formou jáství může projevovat osobní vědomí. Při existenci vyhraněného jáství je b. polem pro zachycení a upoutání a tím i projevem karmických virů, jejichž působení je příčinou prožívání (viz *karma*).

bytnostnost soubor fyzických a psychických složek, jež člověk zpravidla klamně pokládá za bytnost, ale o němž ví, že je to pomíjivé skupenství. Ve výrazu b. jsou psychické a fyzikální složky bytí pokládány za autonomní, za jakési fyzikální skupenství, v němž vyšší složky symbolizují bytnost psychickou, kdežto nižší fyzickou nebo fyziologickou. Myslí se tedy vždycky na typ chápaný přírodovědecky.

C

celibát (z lat.) bezženství, resp. bez mužství. Vyvolává stav osamocení, které je nezbytné pro jogíny jdoucí cestou psychologického výzkumu vlastního bytí. Je-li tedy c. dokonalý, nemohou se do tohoto bádání vměšovat psychologické činitele, které vyvolávají předsudky, a proto znemožňují vznik poznání. To znamená, že se člověk vyhne matení pojmů, které za kritických okolností vyúsťuje v psychotických stavech. Proto c. pročišťuje obzorové pole. Ve vyšších mystických polohách člověku dovoluje realizovat brahmický stav, aniž propadne prokletí za profanaci nejvyšších principů, k níž dochází právě zapojením do světa prostřednictvím erotických vztahů. Toto zapojení je totiž stále živé, ale jeví se jako latentní až do navázání vnitřních vztahů jogína se světským člověkem; tato latence pak trvá následkem fyziologické příbuznosti askety a ostatních bytostí a tvorů vybavených fyzickými těly, ale přestává nebo zaniká právě tím, že jogín zachováváním c. ruší všechny duševní vztahy se světskými tvory a lidmi.

V jiném ohledu se c. používá k poznání sebe sama na úrovni emocí. Teprve zdrženlivost jogínovi ukáže jeho sklony a erotickou životnost, které podmiňují zaujatost a tudíž neschopnost správného poznání. Když jogín zdrženlivostí přemůže všechny emocionální podněty vedoucí ke skutkům erotiky, aniž se musel uchýlit ke zúžení vědomí podle příkladu tzv. pštroší politiky, stane se objektivně nazírajícím člověkem. Tento stav vede k duševnímu osvobození od všech strastných momentů.

centrální (z lat.) středový. V objemových vztazích kosmologických a fyzikálních jsou c. nejvyšší kvality, které hierarchicky symbolizují bohy vyššího a nejvyššího řádu. Z psychologického hlediska jsou c. božské principy, které jsou nebo nejsou rozvinuty, podle toho, jaké zřetele má člověk. V biofyzikálním smyslu je c. především faktor, který se v bytosti mystika projevuje jako příjemně působící oheň ve středu prsou, hledí-li ovšem na problémy mystického vývoje z pocitové základny; hledí-li na tyto problémy ze základny poznání nebo vědění, pak pouze světlo, které má charakter *bódhí*. V univerzálním mystickém smyslu je c. *pozorovatel*, kdežto v prostém univerzálním smyslu Prázdnota jako absolutno. Výrazem c. se myslí vždy principy; jevy náležejí do kategorie stavů periferních.

centrencefalon (z lat., řec. pův.) lékařský výraz, lépe centrencefalický systém; dle Penfielda funkční neuronový systém zahrnující hlavně mesencefalon, diencefalon a thalamus; je symetricky spojen s korou obou mozkových hemisfér difuzním projekčním systémem a jinými drahami. Z jógického hlediska je sídlem pravdomí a duševních vlastností pratypu. Jógický vývoj znamená cestu od mozkové kory k c. Tato cesta, má-li vůbec vést k osvětlení, se musí projít s evidujícím uvědoměním celého, jak zřejmě introverzního postupu. Jogín tím, že odtažne mysl od zevního světa, přestane evidovat jeho jevy jako předměty k ukájení svých chťičů a vstoupí do oblasti zastupované bílou mozkovou hmotou. Zde sbírá zkušenosti dřívějšího duševního rozvoje, a to na zvrátne nebo zpětné cestě. To je ovšem mnohem poučnější než na cestě přímé, kde se teprve usiluje o rozvinutí duševních vlastností typu.

Se zřetelem na to je inverzní mentální postup oblastmi zastoupenými bílou hmotou mozku průchodem učební síní, kde se usilující člověk seznámí se všemi psychologickými podmínkami individuálně prožívaného života. Ale „sestup“ od mozkové kory do nitra mozkové hmoty se nezastavuje u bílé hmoty mozku. Rozvážná a uvědomělá inverze umožňuje prokrestit si cestu až do c. Když se člověk ocitne zde, dospívá k evidentnímu zjištění, že není žádné další cesty vývoje od povrchu do centra bytí. Přítom podle skutečnosti a pravdy zjišťuje, že překročil celou oblast zvanou oblast smrti; c. totiž představuje fyziologickou výzbroj prapů, buněk, nebo jiných základních kamenů organické hmoty, které svůj život v prostoro čase projevují dělením. Zde tedy, na hranici primitivního (buněčného) a katastrofického (organického) žití končí cesta jógy, cesta, která začíná ve zmatku registrujícího uvědomění si světa jevů jakožto světa jevů žádosti člověka a končí na platformě bytí, jehož svět spočívá v za stavení všech pochodů dění, jímž se projevuje to, co nazýváme životem. Se zřetelem na to jogín, který prošel touto cestou, má za sebou cestu živou přírodou od bytí lidského až k prapůvodu organického života vůbec.

Ale to ještě není všechno. Duševní výzbroj, kterou živý tvor získává vehe mentním rozvojem duševních sil opřených o chtič, je současně arzenálem, po užitečném k proniknutí do nitra c. Toto pronikání však již nejde cestou vinoucí se živou přírodou, nýbrž přírodou anorganických jevů. A když se konečně jogín, postupující již pouze silou ducha, resp. uvědoměním, musí zastavit, proto že dosáhl nitra c., pozná, že se ocitl za veškerou přírodou, tam, kde nachází

stav klasifikovatelný jako prapočátek stvoření. Zjistí, že překročil všechny stavy rozvoje tzv. bytí, jehož začátek nachází v zauzlení vědomí a materie a jehož projev je možno najít pouze v zápasu o rozvoj individuálního žití, jehož psychologické předpoklady nachází právě v onom zauzlení fyzikálních a chemologických kvalit a kvantit.

Na osvobozující úsilí jogína je třeba nazírat jako na úsilí o proniknutí světem, který může být prožíván toliko v dotycích psychické bytnosti jedince s jevy jeho okolního světa, z tohoto světa do centra jeho vlastního bytí a stvoření od jeho prapočátku až do jeho rozvinutí, jak toto rozvinutí představuje svět člověka jedince, jemuž říkáme objektivní svět. A zde na hranici bytí a věčnosti vidí jogín do hry zvané *sansáró*. Do oné hrůzné hry, v níž individua, od jednotlivých molekul až po nejlépe organizované bytí, chrání sebe se strašnou vervou, čímž činí ze žití peklo, které bez ustání pohlcuje to, co je slabé a útlé a co se snad jen na chvilku zastavilo ve snaze žít život lásky. Tato hra, tak strašná v průběhu i následcích pro každého jedince, vzbudí v jogínovi, který stojí na hranici časnosti a věčnosti, myšlenku na bezpodmínečné potlačení životní žizně, která je příčinou tohoto nelitostného boje.

A nyní je možno doložit pouze toto: cesta k duchovnímu osvobození se tedy nevine zevním nebo abstraktním psychickým světem, nýbrž strukturou nositele duševního života, mozku. Mozek v hlavě lidí představuje konkrétního nositele duševního života, který je však v přírodě jako táž materie v rozličných substancích subtilních hmot. A tak je všude a ve všem přítomno stejně osvobození jako otroctví. Inverzní postup,

založený na jógických snahách, je však provázen blaženostmi, které jsou opakem strastí předcházejícího rozvoje. A když se konečně jógin zastaví na hranici časnosti a věčna, vidí, že sansáró byla nesmyslná hra, která buď dnes, nebo za miliardy let musí skončit zřeknutím se postupu po této kolotavé cestě bytí.

centrifugální (z lat. zákl.) odstředivý. Tento výraz je uváděn ve dvojím smyslu. Jednak jako tendence příznivá, jednak jako nepřiznivá. Týká-li se tato tendence energií vytvářejících dobrou *karmu*, je příznivá. Když se však týká energií vytvářejících špatnou karmu, je ovšem nepřiznivá. Kromě toho můžeme tuto tendenci považovat za nepřiznivou, když se jedná o samovolné uvolňování duchovních kvalit bytí následkem přesytení stavy světského charakteru. Jsou-li však v bytosti uvolňovány nízké kvality následkem mentálního upoutávání a upevňování kvalit duchovních, je c. tendence považována za dobrou.

centripetální (z lat. zákl.) dostředivý. O této tendenci k dobru a ke zlu platí stejná pravidla jako o tendenci *centrifugální*. Kromě toho je význam slova c. rozšířen proto, že jógické dostředivé mentální postupy strhávají do bytosti povzbuzující a kvalitativně nejlepší energie, jejichž rozvoj v bytosti vede k vytváření mystického typu s příslušnými mystickými silami. Ostatně problém mystického vývoje spočívá především v tom, že c. mentální postupy musí být do sféry sebeuvědomění, stabilizovaného v centru bytí, strženy energie, které člověk žijící běžným stylem nemůže upoutat a které se po upoutání v oblasti psychické a fyziologické chovají jako elektromagnetické síly, měnící obecného člověka v mystika.

centrum (z lat.) střed, středisko, ústředí; podstata, jádro, těžiště věci. V oblasti zevních skutečností je tedy c. skutečnost nejvýznamnější, v kvalitativním smyslu kvalita nejzákladnější. V kosmologickém smyslu nebo ve smyslu kosmofizickém kvalita, z níž se vyvinulo stvoření, tedy podle náboženských představ Bůh, ve smyslu mysticko-výzkumném to něco v bytí, co nedoznává změn za žádných okolností a co orientální mystikové identifikovali jako *átmana*, čistý a světlý princip bytí, na nějž nemají vliv smrtící změny.

cenzura (z lat.) úřední zkoumání obsahu; dozor, dohled, kritika. Z psychologického hlediska jsou cenzory stav denního vědomí a mravní základna člověka. Ty nedopustí, aby se v člověku projevil některé elementární sklony nebo pudy, třebaže dosud nejsou vyhlazeny. Tím se také vytváří oblast mravního podvědomí, které disponuje silami, je jejich působením se člověk může dostat do vnitřních konfliktů; jejich pravou příčinu však nedovede snad nikdy odhalit. Pak hledá pomoc v psychoanalýze, která tu a tam jistě může vést k podmíněným úspěchům. Ve skutečnosti je však tato c. strážcem brány podvědomí, jímž musí mystik proniknout, chce-li dosáhnout podstatného úspěchu na mystické cestě, úspěchu, který se zakládá na uvolnění tohoto průchozího, této brány. Neboť jakmile tato brána zůstane otevřena, pozná mystik tendence elementární přirozenosti a může je změnit. Když je změněn, příp. vyloučí ty, jejichž prostřednictvím se na psychické úrovni ztotožňuje s fyzickým (smyslovým) světem, začne se měnit v boho-člověka, v bytost, která vnitřními tendencemi směřuje k realizaci božských stavů na úrovni denního *vědomí*.

cesta bohů žití prostoupené jasným a zevrubným sebeuvědomováním a neosobními skutky dobra a lásky, až se tento způsob žití stane samovolným. V tom stadiu se bytost předpodstatňuje, až působí jen vně, čili jsou z ní vyloučeny pasivní tendence k absorbování rozličných vnějších působení. Místo toho dochází k strukturálním obměnám, které vznikají vystřelováním energetických nábojů, k němuž dochází u všech veskrze pozitivních temperamentů. Proto je c.b. způsob života, v němž se již neprojevuje pasivita, kdy dojmy vznikají tak, že se člověk otevírá vjemům smyslových skutečností jako jevům nepoznaným. Při c.b. se začíná jevit nebo se již jeví uvědomělá a veskrze pozitivní činnost podložená vůlí činit vše, co může prospět jiným bytostem. Díky takovéto psychické orientaci se totiž začne vytvářet *karma*, jejíž tendence směřuje k strukturálním přeměnám a uvolněním; tyto přeměny se později odrazí ve vědomí jako vyčištění vědomí a tím i jeho zprůzračnění, které je podkladem poznání, moudrosti a osvicení.

cesta Ducha cesta ničení zosobňující *karmy*; zvnitřnělé žití s mocným niterným povznášením mysli a vědomí k nadmyslovým principům a oblastem. Tento způsob žití vede ke konkretizaci psychických sil, to je k jejich přetváření v oblasti a jevy s božskými znaky. C.D. proto znamená psychické uvolnění, jehož síly vytvářejí psychickou oblast s božskými ději identickými s božskými světy, které také existují mimo subjekt. Karmicky vede c.D. k odtělesňujícím tendencím a příp. i ke vstupu do božských oblastí; ty se stávají domovem tomu, kdo jde touto cestou, jakmile uzraje karma modelující psychický potenciál bytí v božské formy.

circulace (z lat.) oběh, kolování. Circulaci podléhá všechno, co není absolutnem. Tedy každý jev, který vždy existuje v gravitačním poli. To znamená, že všechny věci na sebe působí v tom smyslu, že jedna druhou donucuje k postupu, jehož povaha je vždy cirkulační. Existuje c. vnější a vnitřní, přičemž vnější se vyznačuje postupem v geodetických čarách nebo drahách, kdežto vnitřní v drahách psychických. Tím vzniká růst a zrání, které v psychologickém smyslu vede bytosti k duchovní dokonalosti. Právě c. nakonec ukazuje zkušené bytosti, že všechno je marnost, což je poznání, z něhož se vyvozuje zřeknutí se světa.

cit schopnost čít, vnímat smysly; biologicky zprostředkuje všechno potřebné k udržení existence bytosti. V podstatě je c. jev fyzikální, elektromagnetický; náleží do sféry periferních tvůrčích biologických sil. Je to stále činný dotykový fenomen, jehož prostřednictvím se slučují nebo rozlučují vnitřní síly jednotlivých bytostí; tím se vyvolává tvoření a přetváření v živé přírodě.

V hierarchii sil tvořících bytost náleží do střední úrovně. Esenciální trojici tvoří denní vědomí, rozum a mysl. Substancionální trojice je c., *pud* a *vásany*. Nadřazenou složkou těchto trojic je „centrum bytí“, ono „jádro“, které se jmenuje *átman*. Jeho vyšší aspekt působí jako světlo, jímž si já svítí na svět jevů; nižší aspekt tvoří „svědka“, který umožňuje zažít svět prostřednictvím reflexů a jehož hodnotíme jako „boží jiskru“, „duši“ nebo „ducha“ živého bytí, především člověka. Když se na poznávací schopnost (*átmana*) a onoho svědka navrství soudržné trojice esencí a substancí, vytváří se jev, který známe jako bytost vybavenou tělem.

V poměru k centru bytosti (k átmano vi) musíme vásany pokládat za podnět nou sílu pudu, který je nejnižším aspektem citu a který je vlastně záchovnou silou bytí, neboť zprostředkuje všechno to, co shrnujeme pod pojmem schopnosti bytosti vyživovat se. Cit jako sublimovaný, a proto vlastně intelektualizovaný pud, je uchopovací psychickou silou, která je dosud v dosahu denního vědomí; člověk tedy může citu udělovat chtěné tendence. Avšak i pud je c., jenže dosud v hlubokém kontaktu s podvědomím, takže jako takový vzhledem k c. symbolizuje pouze neuvědomělou uchopovací sílu, která spolupracuje s vegetativním nervovým systémem. Cit naproti tomu náleží do kategorie vitální síly, kterou je možno usměrňovat do chtěných stavů a oblastí fyzikálních napětí. Vzhledem ke své vitální povaze proto vytváří mocné a zřetelně působivou karmu, která bytost uvádí do těchto stavů a oblastí. Proto je nutno považovat c. za duchovně energetickou výzbroj bytosti a tuto výzbroj musíme na úrovni reálného prožívání chápat jako činitele, který tělu a bytí udělí všechny karmické, to je kvalitativní hodnoty. Vzhledem k tomu, je-li c. ponechán ve stavu samočinné působící funkce bytí, přetváří se v pud; v této formě ovšem stahuje s sebou dolů, do nevědomé tuposti, i esenciální složky, totiž mysl, rozum a vědomí. C. neovlivňovaný vyššími zřeteli proto je psychologický činitel, jehož tendence směřují ke zhutnění a tím i ke tlumení intelektem prosvícené životnosti. Je-li však c. ovlivňován dobrými náladami, vyvolávanými vůlí, vírou v Boha a vědomým upínáním myslí na skutečnosti transcendentální, bude postupně zbavován funkce udržující fyzickou bytnost při životě. Místo toho se stane silou, je-

již vibrační intenzita bude víc a víc stoupat, až se posléze přepodstatní v *manas* neboli mysl. Manas, prostá napětí a při rozeného neklidu, se stává rozumem, který je z kvalitativního hlediska v obměně vlastně osobním vědomím. V tomto smyslu je tedy celá psychická *bytnost* člověka dokonale skloubena a má také jeden základ.

Z hlediska ryze fyzikálního má c. charakter elektromagnetický; v mrtvé hmotě se jeví jako gravitační síla, v živé hmotě jako lnutí, podmíněné psychickými vztahy. Jinak je c. gravitací ve vyšší oktávě, což je zřejmé z toho, že podněcuje živý organismus ke skutkům, jejichž cílem je zachování vlastní existence.

citovat (z lat. zákl.) uvádět doslovně nějaký výrok, text; vyvolávat duchy, ovšem jen ve vulgárním pojetí. Neboť duchy lze vyvolávat *evokací*, což náleží do obřadné části *magie*; ve *spiritismu* má evokace vážné nedostatky.

civilizace vyšší stupeň společenské organizace a hmotného uspořádání v lidské společnosti, technický pokrok, úroveň sociálního rozvoje a kultury v určité době. Současná c. je zevně činitelem posilujícím, ale duchovně brzdícím. Obrací totiž celého člověka do zevního světa, který mu nabízí mnoho lákavých momentů; zkušenosti z mystické cesty však dokazují, že štěstí, které každý člověk hledá ve světě, je záležitost vnitřní. Přesně vzato, štěstí člověka, který se opravdu a s konečnou platností zřekl světa, nemůže být dosaženo a tím méně pak překonáno žádnou civilizační vymožeností. Vypětí nezbytné pro vytváření zevních hodnot vede k odklonu od niterného života; tím v lidech začnou velmi rychle bujet žádosti a chťiče, které člověka oslabují a činí pasivním vůči ne-

příznivým vlivům zevního světa. Štěstí ovšem může souviset pouze s pocitem převahy nad světem.

Kdyby bylo možno zařídit věci tak, aby člověk neutročil civilizačním vymoženostem a naopak jich mohl použít k prohloubení sebezpytu a vnitřní rovnováhy, pak by c. měla nesmírně posilující vliv i na vytváření všeobecně potěšujících duchovních hodnot. Je totiž patrné, že c. učí člověka používat dobře myslí a rozumu a že ho zbavuje pověrečné víry v duchovité jevy a strašidla, která dovede nevzdělané lidi decimovat. Toto rozbití oslabujících vlivů pověr může být darem c., který mystický pokrok lidí jenom urychlí. Mystický vývoj totiž neprochází cestami lidí neinformovaných o mystice, nýbrž vědeckým hodnocením psychických faktů a jejich správným použitím za účelem vyloučení věcí psychicky škodlivých a rozvoje věcí vedoucích k poznání a duchovnímu (a tím i k všeobecnému) dobru.

Zatím se však c. projevuje jako činitel člověka duchovně stravující. Civilizací jsou lidé bičováni jen za tím účelem, aby sebe opustili a dali se cele zevnímu světu. Podle mystického názoru to vlastně je cesta k tomu, aby se stali bludnými duchy, *bhúty*. V mystické symbolice jsou civilizační vymoženosti jakoby dary ďábla, který chce rafinovaným postupem zavést lidstvo do zničení. Proto je možno c. odmítat. Mystikové totiž vědí, že člověk překonává tento svět vnitřními hodnotami, a ty jej zachraňují teprve tehdy, když se stanou mystickým věděním, znalostí zákonů vnitřních napětí a znalostí způsobu, jak se udržovat v di-

ferencovaném světě bez špatných karmických následků (viz *karma*). To je problém, který dovedou řešit pouze mystikové „par excellence“. Světští lidé, kteří se začnou řídit správnou mystickou naukou, mají alespoň naději na vykoupení, na onen vnitřní stav, který vědomí sám přesvědčuje, že - jak říká Buddha - „dosaženo vykoupení, dožit život čistoty“.

conditio sine qua non (lat.) podmínka, bez které se nelze obejít, nutná podmínka, nezbytný předpoklad.

cyklus (z lat., pův. řec.) pravidelně se opakující období, okruh. V reinkarnačním sledu (viz *reinkarnace*) řada na sobě závislých objektivací jako nositelů života chtivého ducha; každá objektivace je pak vystavena zrození, stárnutí a smrti. Východisko těchto objektivací je v prvním zážehu sebeuvědomění ve stavu bytí; tento zážeh znamená vztažení rukou po nepoznaném zevním světě. Vztažením rukou je projevena touha po životě, která pak jakoby sama ze sebe znovu tryská a tím udržuje v chodu celý proces bytí, který se obnovuje v nových a nových inkarnacích, až se *monáda*, skrytá v bytí, nasytí životních zkušeností. Pak v člověku vystoupí touha po zániku tohoto procesování. Teprve potom se začne tendence uvědomování měnit a cílit ke klidu, z čehož následuje skutečný zánik procesování a tím i stále obnovy. Tím *dživa* skončí pouť diferencovaným světem a vrátí se k svému prapůvodu, jehož povaha je shodná s absolutnem. A jelikož se pouť dživy týká každého individua, je to c. v oblasti bytí.

Č

čakra (sans., pl. čakry) kolo; užívá se jednak ve významu *modlicí mlýnek*, jednak *padma* neboli *lotos*; v jemnohmotném těle analogie neurovegetativních plexů, jinak vyjádřeno psychická centra více či méně zářivé fluidické hmoty nebo síly. Existuje jich čtrnáct hlavních, ale jogínové věnují pozornost pouze sedmi:

1. Muládhára, čtyřplátečný kruh, odpovídající *bhúrlóka*. Leží v mišní oblasti pod genitáliemi. U jogínů, kteří provádějí jógu pocitových vzdušných strhujících tělo, probouzí při svém rozvinutí dosud nepoznané idealistické nadšení a vede je k poznání ideálních krás, které nacházejí přímo ve hmotném světě. V univerzálním mystickém smyslu znamená rozvíjení tohoto centra začátky rozvoje duchovního žití na úrovni denního vědomí. Proto je jeho rozvinutí provázeno stavy vnitřního nadšení a duchovního uvolnění.

2. Svádhištána, šestiplátečný kruh, odpovídající úrovni atmosféry nad zemí (*antaríkša*), *bhuvarlóka*, leží v mišní oblasti nad genitáliemi. V těch, kdo provádějí jógu citovým upoutáním se na vyšší kvality, probouzí větší vnitřní prohloubení při trvání radosti, která vzniká rozvíjením muládháry. Kdo rozvinul tento lotos, je vystaven nebezpečí, že se připoutá na svět prudkými ideálními pohnutkami.

3. Manipúra, desetiplátečný kruh, leží v mišní oblasti proti pupku a odpovídá hvězdnému nebi, sídlu *déví*, které se nazývá *svarga* nebo *svarlóka*. Jeho rozvinutí pomocí jógy zaměřující se na zvedání *apány* poskytuje přemíru mystic-

kých zkušeností. Vede k jejich dovršení, pokud mají ráz mystických výbojů a protipůsobení. Rozvinutím manipúry se též uvolňuje vnitřní tělo, zatím co zírání proniká do největších hlubin života jak mystického, tak obecného. Dává mnohé mystické síly.

4. Anáhata, dvanáctiplátečný lotos, leží v mišní oblasti srdce. Odpovídá oblasti bytosti, přežívající zánik tří předchozích (nižších) světů; tato oblast se jmenuje *mahlóka*. K jeho rozvinutí přispívá tryskání citů k Nejsvětějšímu za doprovodu uvědomování si těla. Při něm se prožívá rozvoj citů sjednocujících člověka s *Brahmou* a posvěcujících ho pečeti sjednocování s božskými světy. V jeho září může jogín vidět svět v jeho vnitřním uzpůsobení a následkem toho vidět minulost i budoucnost, anděly, dévy a *Boha Stvořitele*, jehož přítomnost je vyciňována při rozvinutí předchozího lotosu.

5. Višuddha, šestnáctiplátečný kruh, leží v krajině hrdla. Odpovídá oblasti zvané *džanalóka*, která je obývána „syny Stvořitele“. Jeho rozvinutí je podmíněno setrvačnou silou niterného povznášení se, které přivedlo k rozvinutí předcházející, nižší č. Když je tento lotos rozvinut, prochází jogín oblastí mystické prázdnoty, která odděluje bytosti za svícené nechuť ke vztahům s druhými bytostmi a rodí se poznání, že je žádoucí dosáhnout nejvyššího mystického cíle. Současně se též rozvíjí mystické schopnosti do té míry, že rozčilení může vyvolat změny v karmickém běhu světa (viz *karma*) a tím ovšem i zvrát na cestě jogína.

6. Ádžňa je dvoudílný šestadevadesátiplátečný kruh, který leží mezi obočím. Odpovídá oblasti *tapólóka*, sídlu zbož-

šťelých *vairágyů*, úplně oproštěných od světských pout a žádostí. K jeho rozvinutí dochází samovolným vstupem energií těla uvolněných jógou a vede k poznání (nikoli k uskutečnění) totožnosti sebe a Boha. Oblast bytí poháněného neovladatelnými impulsy leží již za jogínem, takže může prožívat stavy předcházející jeho ztotožnění s absolutem.

7. Sahasrára, tisícipátečný kruh, se klade na temeno hlavy; odpovídá oblasti *satja*, čili *satjalóka*. Jeho rozvinutím končí mystický vývoj, čili mizí pocit duality a jogín se poznává jako bytost, která dosáhla nejvyšší mety na všeobecné mystické cestě vývoje.

Celkově je rozvíjení č. podmíněno zvnitřněním. Pod vlivem energie, již človek obvykle psychickým zaměřením vyzařuje do světa, začne proudit trupem vzhůru a následkem toho zasahuje do nejnvnitřnější oblasti bytí. Právě v této oblasti tkví tato psychická centra, která vydávají své působení a korespondence, které souhlasí s popisem.

Jiným postupem k rozvíjení č. je použití bodového soustředění, při němž se používá představy ohně, který svými šlehajícími plameny zasahuje muládháru. Tam je semenná síla, zvaná hadí (viz *hadí síla*), která je tímto soustředěním nucena opustit své místo; pak stoupá *sušumnou* vzhůru, přičemž naráží na č., rozpouští jejich síly a tím vyvolává zkušenosti, o nichž se právě mluvilo.

Čakra muládhára je základnou, odpovídající zemské úrovni. Pod touto základnou jsou podsvětí, zvaná *pátalá*. V nich sídlí *nágové* (hadí polobozi), *asurové*, *dánavové* a *daitjové*. Jogín může vstoupit do jejich oblasti, když rozvíje lotos manipulá, čímž uvolní své vnitřní tělo. Pak musí silou soustředění, kterým

zpřítomňuje předmět koncentrace ve vědomí, dosáhnout schopnosti nadsmyslového vidění; tím je připraven na vstup do těchto podsvětích oblastí. Jinak by mu oblasti pod muládhárou přinesly pouze pocitové stavy, jakým někdy podléhá senzitivní povahy.

Čandáli (sans.) hněvivá bohyně, zjevu jící se v *bardu*. Tělo má bleděžluté, trhá hlavu od trupu mrtvoly, v pravé ruce drží srdce, levou je pojídá. Přichází ze severozápadu. Je to jedna z bohyň skupiny *gauri*.

Čānrāzīg (tib.) „velký slitovník“, tibetské jméno *Avalókitéšvary* (sans. zřící pronikavým zrakem). Je to *bódhisattva* doprovázející čtvrtého *dhjáribuddhu Amitábhu*. Bývá zobrazován s jedenácti tvářemi, tisíci rukama a s okem v každé dlaní. Za jeho znovuvtělení jsou pokládáni *dalajlamové*. V Tibetu je uctíván jako patron země.

čas dimenze zakládající se na procesech a změnách jak smyslových, tak i fyzikálních skutečností. Č. se uplatňuje v pohybu, růstu a dění, ale nikoli už ve všech oblastech fyziky. V józe to je výrazně zřejmé při postupech, které znamenají posun nebo přenos vědomí z oblastí skutečností identifikovatelných běžným uvědoměním do oblastí nadsmyslových. Jakmile totiž při těchto postupech opustí denní vědomí oblast obvyklých smyslových postřehů a přesune se do oblasti zvané *čidákáša*, to je do „prostoru vědomostí“, č. už mění obvyklý spád. V této oblasti se často minulost nebo budoucnost posunuje do přítomnosti, vzdálené věci se stávají přítomnými a také zrání, jehož charakteristické znaky se mají vytvořit v budoucnosti, jsou spatřovány v současnosti. Všechny tyto jevy, ovlivňující dimenzi zvanou č., pozměňují strukturu

prostorochasu a souvisejí, jak zřejmo, s přesunem uvědomělého myšlení z báze fyzické na bázi psychickou a tudíž fyzikální. Právě uvědomělé myšlení přenáší i schopnost postřehovací, před níž se minulost a budoucnost rozvíjí v docela jiných rozměrech než na fyzické úrovni. Jogín poznává, že vetkání prostorů fyzického bytí do bytí duševního neovlivňuje časové poměry obou prostorů tak, aby je uvedlo do shody. Poměry v prostoru duševního bytí působí jako činitel slučující minulost, přítomnost a budoucnost v oblasti fyzických jevů a pouze analýza změn duševního napětí umožňuje aplikovat znaky časových pochodů v duševní oblasti na pochody v oblasti fyzické.

Jiné změny postupů v dimenzi zvané č. jsou zřejmé při vyloučení působení fyziologické teploty. Je-li totiž vyloučeno fyziologické teplo, vzniká dojem, že se č. vůbec zastavil, neboť přestává proces biologického spalování a místo toho se začíná proces regenerace nebo stabilizace organické soustavy. Vzhledem k tomu se zdá, že dochází k opačným postupům č. nebo že se č. vůbec zastavuje; tento prožitek je provázen pocitem, že zaniká běžně neuvědomovaná přítomnost smrti a místo toho se uvědomováním možnostem otevírá dimenze bezčasnosti. Tím tedy vzniká poznání, že biologický č., s nímž se operuje v józe a který se týká lidského bytí, je poután přímo na fyziologické teplo, kde se také dá jógou zničit. - V jiném smyslu je č. pouhou konvencí, která se opírá o oběžnou dobu Země kolem Slunce.

čaturjoni (sans.) čtyři způsoby zrození: a) zrození z klína, b) zrození z vejce, c) zrození ve vodě a vlhku (ryby, červi) a d) zrození proměnou, pouhým působením *karmy*, bez matky. Všechna tato

zrození jsou podmíněna kvalitou individuální karmy. Jejich prožitková hodnota se odráží především ve stupni rozvoje intelektu, který vytváří pro zevní život jedinců lepší nebo horší podmínky. - K nižšímu než lidskému vtělení dochází tehdy, když člověk dovolí přírodě usměrňovat své citění, myšlení a uvědomování. Pak energie, vyvolané duševní činností, které se projevují ponejvíce jako chtíče, mají tendenci směřovat do oblasti živočichů, řídících se jen svými pudy. K vyššímu než lidskému vtělení dochází tehdy, když člověk způsobem života a svými převládajícími zájmy usměrňuje všechny energie svého bytí do transcendentní oblasti. Pak je připraven na vyústění energií svého bytí do objektivací s charakterem bytí nadsmyslového - to jsou andělé, bozi nebo bytosti vykoupené ze sansarické oblasti (*sansáró*).

Čauri (sans.) hněvivá bohyně, zjevující se v *bardu*. Tělo má žluté, přichází z jihu, drží luk s nasazeným šípem. Je to jedna z bohýň skupiny *gauri*.

čela (sans. „služebník“) žák; nejčastěji žák jógy.

černá magie umění užívat duševních sil, stavů a napětí k vyvolání neobvyklých situací k vlastnímu prospěchu magika. Její nejhorší závada je v tom, že reprezentuje zesílené sobectví, používá ne proti rovnováze sil v přírodě. Následkem toho vzniká pro individuum často napřekonatelné napětí v jeho vlastní bytosti a toto napětí tvoří *karmu*. Tím černí magikové vytvářejí často karmickou situaci, která je může zničit. To se však jedná o magiky užívající sil rituálním způsobem. Kromě nich jsou černí magikové břidilové, kteří se psychicky za prodávají zlé karmě tím způsobem, že využívají svých osobních dispozic. Tito

magikové prohrávají svou hru s osudem tím, že se v psychické oblasti sytí zlem, které je posléze zavalí a přemůže. To je předpoklad, aby se stali *bhúty* bludnými duchy — aniž předem získají přemíru osobních výhod. Mohlo by se tvrdit, že je strhla příležitost ke špatnému počínání. To se v rituální č.m. nestává.

červená karma *karma* činného živoucího utrpení. Vzniká mocným zdůrazňováním vyhraněného já při konání nebo v samých činech. Pochází z utrpení, v němž člověk projevuje ještě trochu odporu, a tvoří se také zlostí spojenou s vůlí ublížit. Náleží do vyšší kategorie než černá karma, která zastírá intelekt a vytváří nevědomost.

Č.k. může vytvářet pouze ten, kdo své zlé činy provází sebeuvědoměním a vůlí k činu, poněvadž tím ponekud intelekt tualizuje napětí, pocházející ze skutků; její zbarvení je podmíněno zlými skutky. Ve zpětném působení přináší č.k. utrpení, které neníčí sebevědomí a ponechává člověku ještě sílu vzdorovat utrpení nebo je překonávat. Tím č.k. vyvolává srážky mezi individuem a osudovými okolnostmi. Při nich se prostředí, v němž je člověk jako v karmickém víru, zbarví do červena to pozná zřec vidící do *aury*. Z toho se pak dá soudit na to, že člověku postiženému č.k. je poskytnuta možnost zvítězit nad okolnostmi, v nichž se nalézá.

červené čepice (sans. *ñingmapa*, tib. *ñing ma pa*) první tibetská buddhistická sekta, založená v 8. stol. Viz *Ñingmapa*.

čítaná (sans.) myšlení i chtění, projevy vůle, které se považují za nejvýznamnější a neenergičtější činitele v oblasti působivé a tvůrčí *karmy*. Právě vůle rozvlňuje „moře energií“, které má psychická *bytnost* k dispozici; toto rozvlnění po

znamenává vůle vztahem k činitele, který bude sklízet radosti nebo utrpení podle toho, k čemu napětí vůle směřovalo. Vzhledem k tomu však, že mystikové a především buddhisté spatřují v neuváženém napětí vůle činitele vyvolávajícího neovládnutelné vlny karmy, zařizují své jednání tak, aby každé vnitřní hnutí, jehož se dopouštějí, zůstalo v rámci popudů ihned a dokonale ovládnutelných; v tom vidí předpoklad pro vytváření ovládnutelných sil a napětí. To je stanovisko, které musí imponovat každému moudrému člověku, který ví něco o možnosti přivlastňujícího uvědomění zákona o zachování energie a o zpětném působení vyvolaných fyzikálních napětí, v tomto případě osudových.

čhi-khai bardo (tib.) *bardo* okamžiků smrti. Symbolizuje stav okamžiků smrti, v němž svitá čirá prázdnota absolutna jako předbytnostný stav umírajícího člověka. Neseznámil-li se umírající člověk s touto prázdnotou již za života, nepozná je čirý jas, v němž mu vlastně klyne zakončení všech strastí sansarického putování (viz *sansáró*) jako žádoucí, a proto k němu zaujme nevlídný postoj. Proto trvání tohoto jasu mizí a místo něho se přičítá dalším bardům. Č.b. však vystupuje ve dvou etapách. Nejprve jako absolutně čirý jas a potom jas diferencovaný, který náleží druhému stupni č.b. Kdo se uvědomí na tomto stupni barda, obdrží zrození na jedné ze čtyř úrovní *arúpa* a stane se jedním z jejich obyvatelů. Ale když se na tomto stupni neuvědomí, bude putovat do nižších bardů, kde bývá osobní štěstí ohroženo vměšováním vjemů z vnějšího prostředí.

Pojem bardo značí stavy vědomí, které je ovlivňováno procesy smrti a které spolu s intelektem prochází kaleidosko

pem jevů, odpovídajících stavům, které jako latentní probíhají určitou dobu po smrti a jsou vlastně obdobou rozpadu těla, k němuž také dochází, jakmile je tělo opuštěno denním vědomím. Zjištění barda a jeho stupňů je závislé na pečlivé analýze spontánních psychických pochodů, případně na přímém zření těch, kdo své smysly uschopnili k vjemům v oblastech za červenou a fialovou čarou spektra.

čhos-ñid bardo (tib.) tzv. stav prožívání pravé podstaty všech jevů (viz *bardo*). Evropskými pojmy vyjádřeno kaleidoskop zosobněných a od člověka abstrahovaných dojmů, které se ve zhasínajícím intelektu ozývají vyvoláváním dojmů a duševních hnutí; jimi se v „po smrtném člověku“ probouzí přichylnost a odpor, hlavní činitele ovlivňující směr a tím i budoucí objektivaci životních energií umírajícího člověka. Zosobnělé a osamostatněné dojmy se tomuto intelektu představují jako bytosti (božstva) a záření; v průběhu tohoto barda přijí mají hrozivý vzhled, protože se postupně uvolňují těžší a těžší prvky bytí. V první fázi smrtného procesu se uvolňují principy nejlehčí, symbolizované světlem *átmana* a *bódhi*, takže představují bardo zvané *čhi-khai*. Pak dochází k uvolňování manasického prvku (viz *manas*). Jeho vyšší aspekt symbolizuje dobro a odosobnění. S tím souvisí defilé příjemných objektivací (bohů), které ovšem v člověku, který necílil a nekonal dobro, budí strach a tím i zdržení na cestě psychického vyvanutí. Proto se intelekt dočká vyzářování substancí ještě těžších, které se v tomto období představují jako „hrozivá božstva“, nahánějící strach svým zjevem, třebaže tyto zjevy souhlasí s představami, které se upínají na úmysl vykonat určitý zlý skutek. Ale

úmysl vykonat zlý skutek symbolizuje i něco svobodné vůle; proto je č.b. symbolem lepších vyhlídek na novou objektivaci životních energií uvolněných smrtí než v bardu následujícím, zvaném *srid-pai* bardo. Spodní hranice životních energií v č.b. je uzavřena zjevením „hroživých božstev“.

čidákáša (sans.) oblast absolutního vědomí, duševní prostor. Je to třetí a nejvyšší ze tří dimenzí, v níž pracuje intelekt jogína. Právě v této dimenzi poznává analytik smysl a význam psychických tendencí a tím i karmu; její síly jsou formovány energetickými svazy, které každý člověk vytváří svou fyzickou a psychickou činností i duševními stavy. V č. se zrcadlí všechna psychická aktivita jako nositel a tvůrce individuálních znaků i karmy. Proto ti, kdo chtějí dosáhnout moudrosti, musí své postřehování uzpůsobit k tomu, aby jim tento prostor nenikal z patrnosti. Zjišťování dějů na této úrovni činí z člověka proroka, neboť v ní jsou základy budoucího dění. Projevují se v ní popudy i hnutí vůle jedinců a formují se v ní i předzvěsti světových dějů, neboť odráží duševní stavy lidí, které jsou přímou příčinou těchto dějů. Viz též *čittákáša*, *mahákáša*.

činný světelný Duch individualizované já, které klaněním se Bohu, jeho uctíváním nebo uctíváním božských principů přijalo charakter činné, individualizované psychické přirozenosti v oblasti dobrých skutků. V kosmickém smyslu je č.s.D. světlem, které se v živých tvorech uplatňuje tlaky, vedoucími k dobru. Proto je č.s.D. vždy jen dobrem zbožštělý pozitivní princip, který se může projevat stejně v člověku jako ve vesmírných prostorech.

čistší já sebeuvědomění, které setrvává v tak dobrých stavech, že je pociťuje ja

ko božské. Očištění tohoto já je podmíněno udržováním mysli v dobrou a celou bytost v dobrém naladění. Právě dobro zpřuzračňuje obzor a tím i nositele dobrých skutků, totiž myšlenek, pocitů a duševních stavů.

čít (sans.) na rozdíl od *čítta* je vlastně čisté vědomí, absolutní pravda, jas *átmana*, kvalita, již známe jako „vědomí samo o sobě“.

čítta (sans.) myšlenková látka, první produkt *prakrti*, základ tří *gun*.

čítákáša (sans.) prostor mentálu. Je to druhá a střední dimenze vědomí; oblast, v níž setrvávají lidé, kteří vyžívají svůj život hlavně přemýšlením. Obsahuje ideální obrazy v dobrém i špatném smyslu, a proto je sférou, která koresponduje s *astrálním* světem, jehož útvary jsou velmi měnlivé. Pro jogíny je to oblast celkem bezvýznamná, protože jóga považuje myšlení za překážku na cestě správného nazírání. Viz též *čítákáša*, *mahákáša*.

člověk v našem smyslu živa bytost, která představuje vrstvy odpovídající hmotě, astrální (biofyzikálním substancím) a duchu, to je esencím, které mu umožňují duševně žít. Tyto tři složky se velmi silně prostupují a tím vzniká dojem, jako by tvořily jednotu v podobě živého těla. Ve skutečnosti je lze dobře rozčlenit. Evropská věda je člení na složku fyziologickou a psychickou, indické ezoterické poučky rozeznávají sedm členů.

1. *Námarúpa* (jméno a tvar), to je hmotné tělo. To se pokládá někdy za skutečné, jindy za zdánlivý jev pro smysly, podle toho, jak vnímavým učiní-li svůj zrak lidé, určující povahu lidského bytí. Průměrně vnímavý zrak je totiž schopný vidět jen „zevní tvář“ jevů; nadprůměrně vnímavý zrak zjišťuje, že tvar není stálý, nýbrž mění se na záklá-

dě vnitřních předpokladů nebo existuje pouze podmíněně, to je v poměru k intenzitě vidění. Jinak je ovšem jisté, že tělo je omezeným hmotným prostorem, v němž existují orgány, jejichž funkce činí tělo živým.

2. *Májavi-rúpa* (tzv. *astrální tělo*), které je primárním nebo sekundárním dvojným kem hmotného těla. Jeho pořadí se nedá lehce určit. Podle psychických tendencí je buď čistší, takže je poznáváno jako éterické nebo také hvězdné tělo, tedy skutečně astrální. Nebo je méně čisté a pak je pokládáno za slupku, která je sice nositelem životních sil, ale po smrti hmotného těla dočasně fosforeskuje jako fantom v prostoru *čítákáša*. Vcelku *májavi-rúpa* odpovídá strašidelným fantomům, jaké se tu a tam zjevují senzitivním lidem; žijí v určitých místech, kde získávají další životní zkušenosti, po nichž člověk toužil za svého života a které mu život odepřel. Tyto touhy však musí být takřka nekompromisní, mají-li vtisknout tomuto astrálnímu tělu delší, na hmotném těle nezávislý život.

3. *Prána* (životní síla), která se zdá být celkem faktorem autonomním, která však přesto podléhá neuvědomělému působení vůle. Jako relativně autonomní činitel pulsuje v těle na základě volních předpokladů, ale tím již udržuje a zachovává fyziologické funkce. *Prána* může být v přeneseném smyslu považována též za *antahkaranu*, neboť se odráží i v astrálním těle. Je považována za třetího člena smrtelné čtveřice, zaniká stejně jako hmotné tělo, astrální tělo a následující složka, která se jmenuje *káma-rúpa*.

4. *Káma-rúpa* tělo vášní a tím ovšem i životní žízně. Životní žízeň, čili touha žít, je účinná energie, která z neuspořádaných životních sil vytváří ucelený

a soudržný svazek nebo shluk, který lze poznávat jako káma-rúpa, tělo vášní. Z toho důvodu lze tuto složku považovat za jáství, které v sobě shrnuje všechny elementární sklony, které zatemňují, nebo zužují denní vědomí; káma rúpa se totiž projevuje nekompromisními chťiči, které vždy znamenají zaujetí pro předměty chťiče a tím ovšem i potlačování objektivitu.

5. *Manasa-rúpa* myšlenkové tělo, které je symbolizováno zplodinami mentální činnosti ve formě jejího ulpívání na předmětech zájmů. Toto tělo je pokládáno za nesmrtelné, protože zplodiny myšlení jsou tak abstraktní, že nižší (předchozí) čtveřice těl je svými tendencemi nemůže strhnout do oblasti toho, co tato čtveřice chce jako prostředky k žádoucímu vyživání. Ztělesňujícím činitelem myšlenkového těla je vyšlehávání ideje já, které též představuje upoutávání energií. V jiném smyslu může být mysl považována za energetický plámenek, který se stále přenáší z jednoho živého materiálu, který je tělem, na druhý, čímž také vzniká předpoklad k identifikaci převtělení individua.

6. *Buddhi* (rozum) je esence bytnosti, ale pokládá se též za bytnost, protože v nadosobním smyslu je sférou, v níž existují duchovně velmi čisté a pokročilé bytnosti. Z toho se vyvozuje, že buddhi je tělem, které je však vzhledem k empiricky prokazatelnému žití velmi abstrahované. Rozvinutí buddhi v lidské bytnosti se jeví v moudrosti; toto rozvinutí je závislé na očistě vědomí, k níž dochází mentálním povznášením se nad svět smyslových jevů. V jiném smyslu je buddhi dekadentním stavem átmana, světlem světa, v němž se jeho jevy mohou poznat a nalézt svůj původ. Světlem, které bylo podle Mojžíše stvořeno Bo-

hem druhého dne a které je na jiném místě bible uváděno jako *logos*, to je vše tvořící světlo, které se považuje za slovo Boží.

7. *Átman* boží duch v člověku, který může být též označen za všezrcadlící princip. Podle toho také složka bytí, kterou jogín nalézá pečlivým rozbořením své bytnosti. Tímto rozbořením jsou všechny složky bytí poznávány jako pomíjivé právě až na átmana, který umožňuje poznat, že všechny fyziologické a psychické složky jsou pomíjivé. Na nižším stupni se átman jeví jako princip v bytí, který nepodléhá změně; s duchovním vývojem však souvisí jeho čištění, takže je pak poznáván jako zářící univerzální centrum, které se manifestuje jako nejvyšší já v bytí. Dokonce se poznává, že toto centrum neztrácí nikdy svou totožnost s absolutnem, i když je jeho projev v bytí vázán podmínkami.

Podle tohoto popisu se tedy člověk jeví jako soubor mnohých já. Ve skutečnosti se tím však jen zosobňují principy bytí, jejichž výraznost nebo nevýraznost je podmíněna mravními hodnotami bytností, které jsou nositeli těchto složek. Čím je bytost z mravního hlediska méně kvalitní, tím více se projevují složky nižší, jimž vládne káma-rúpa jakožto intelektualizující člen; podle toho pak manas se zajímá pouze o hmotné věci, kdežto buddhi spekuluje v zajištění vztahů bytí k zemi. Je-li však bytost z mravního hlediska velmi kvalitní a povznáší svou mysl do ideálních oblastí nad zemi, projevují se u ní intenzivněji vyšší složky, totiž mysl jako činitel rušící vztahy bytnosti k světu a tím vlastně činitel sublimující do, buddhi pak jako činitel dobře tvořící pokušení kámického principu chytat se světa a vyžívat se v něm. Átman se projevuje jako princip pozná

vání a moudrosti, která ví, že člověk je bytost náležející transcendentnímu světu, a proto také nedopouští, aby se v něm rozvinuly světské sklony.

Projevují-li se v člověku díky správné mravnosti vyšší principy bytí, pak realizuje stavy náležející transcendentnímu světu nejprve jako obsahy svého vědomí a později jako jejich objektivaci v příslušném těle a *sféře*.

čöd (tib.) rituální vyhlazování mravně a duchovně starého a tím vlastně zkaženého jáství. Jáství totiž stejně jako všechny psychické složky bytí podléhá úpadku a zkáze, jestliže se jim nečelí rozvojem extatického stavu citění. Obvykle se tento úpadek a tato zkáza odhaluje optimismem mládí, ale tento způsob nestačí, když toužíme po rozvoji vědění a kvalit ducha, jakými jsou vybaveni mudrci. Pak se musíme uchýlit k č. Jeho klasickou formou je vzývání božstev, která se mají do člověka inkarnovat již za jeho života a tím mu udělit kvality svého vlastního bytí.

Nemá-li však vést inkarnace božstev do člověka k psychické roztržce, jejímž konečným výsledkem je nežádoucí posedlost (v moderní terminologii psychóza), kombinuje se vzývání s nejlepšími pohnutkami srdce a člověk nabízí všechno dobro, které prožívá a může prožívat, všem citícím bytostem. Takovéto vnitřní stanovisko přispívá k duchovní očistě, jejíž žádoucí stupeň znamená zánik sobeckých zřetelů a sobectví vůbec. A protože je dobro nabízeno rituálním způsobem, to je slovy, za nimiž existuje vůle odevzdat toto dobro citícím bytostem, vytváří se kolem člověka, provádějícího č., asketické magnetické napětí,

jehož zpětné působení se projevuje v mocných duchovně posilujících pulsech. Ovládnutí těchto sil (působících v pulsech) přetváří člověka na fyzikální úrovni v magnetickou bytost a tento magnetismus zesiluje až k magicky účinné síle.

Č. se dělí na tři „hostiny“. Na černou, červenou a bílou. Pokud má „černá hostina“ animistický charakter, má ráz čeronomagický. Mystik, provádějící č., přenášá všechny své hříchy a zla na duchovní bytosti ve svém duševním dosahu a tím způsobem je zatěžuje vlastními vinami v dobré víře, že on sám bude zbaven karmických zatížení (viz *karma*). Vyšším aspektem „černé hostiny“ je přijímání všech hříchů a utrpení ostatních bytostí na sebe, přičemž je nejdůležitější dbát na to, aby se toto zlo neodráželo v náladě a duševních stavech mystika.

„Červená obětní hostina“ se zakládá na soustavě představ a zařikání, jejichž pomocí se má předložit vlastní tělo a bytí jako potrava bytostem, které takovou (masitou) stravu požívají. „Bílá obětní hostina“ se zakládá na duševním otevření sebe bytostem božských světů a tím na psychickém přijímání božských vlivů a záření v první etapě a na jejich vyzařování ku prospěchu všech citících bytostí ve druhé etapě.

Tyto tři obětní hostiny č. se někdy spojují v hostinu jednu, tzv. smíšenou. Tato „smíšená obětní hostina“ záleží též na psychickém postoji magika a znamená vlastně urychlení očišťovacího procesu, jehož vliv v č. je nesporný a mysticky velmi významný.

čtyři Buddhovy pravdy viz *buddhismus*.

D

Daimon zosobněný Sokratův (Sokrates, 470 — 399 př. Kr.) vnitřní nebo duchovní hlas, o němž Řekové soudili, že je hlasem duchovního génia nebo duchovní bytosti. Ve skutečnosti je D. symbolem zvnitřnění člověka, jehož hlubší psychické vrstvy jsou vždy moudré a mohou se manifestovat v podobě božího hlasu. Projevy D. jsou vyvolávány kontakty jeho nositele s jevy okolního světa, což se v menší míře jeví ve formě předtuch a momentů jasnocitění. Sytematicky pěstované zvnitřnění však vede k rozvoji vnitřního hlasu v podobě D. právě v té formě, jako tomu bylo u Sokrata. Přiměřená zahloubanost spojená s přiměřenou aktivitou ve světě totiž D. vytváří. Účelem jeho projevu je to, aby se vnitřní život člověka nekomplikoval konflikty, které vždycky vznikají, když člověk žije ve světě a touží žít i duchovně. V tom případě se duchovní esence bytí manifestuje jako živé bytí, které člověka vede světem, aby mu nebylo ublíženo. Potenciálně sídlí D. v každé živé bytosti; je třeba jej způsobem života přivést k projevení.

daitjové synové bohyně démonů Deti, polobožské bytosti *astrálního* světa.

dákiní (sans.) nebeské víly, které mají zvláštní okultní síly a jsou ochrannými božstvy posvátných míst. Jako mateřská božstva mají duševně očišťující a zaklínací sílu podobně jako křesťanští andělé. Každá je ztělesněním božského působení jako lásky, soucitu, odevzdanosti, nestranné spravedlnosti a osvícení *bódhisattvy*, které jsou protikladem jedné z pěti vášní, kořenu sobectví, jako nenávisť nebo zloby, pýchy, chťiče, žárlivosti

a tuposti. D. jsou personifikacemi rozličných sklonů v těle a jako vně promítnutá božstva mají přispívat člověku k rozvinutí božských vlastností.

dalajlama (mong. dalaj — moře, tib. lama duchovní vůdce) „jako moře nekonečný kněz“. Je to světský i duchovní vládce Tibetu a pochází z řady *tulkuů*, kteří jsou zasvěcenými mystiky, schopnými vědomě se převtělovat. Tento titul byl udělen ve 2. pol. 16. stol. mongolským chánem Altanem Sonam Gjamchovi jako třetí inkarnaci *bódhisattvy Avalókitéšvary*. Od té doby je nový d. hledán hned po smrti starého; když je nalezen, je podroben zkoušce, při níž musí rozeznat pravé věci starého d. od dokonalých napodobenin. Kromě toho je nový d. ověřován astrologicky a hledají se u něho i znaky nadprůměrného lidství. Podle starých předpovědí posledním d. má být třináctý, ale proto že jeden z dosavadních nebyl uznán, je teprve nynější d. třináctý a tím i poslední. Do čínské okupace Tibetu v letech padesátých tohoto století byla jeho sídlem Pótala, klášter blízko hlavního města Tibetu, Lhasy.

dana (sans.) „dobročinnost“, prvá z deseti *buddhistických dokonalostí*.

dánavové druh bytostí *astrálního* (pekelného) světa.

daršana (sans.; též daršan) ve smyslu „systém“ označuje šest hinduistických filozofických škol: *njája, vaišéšika, sánkhja, jóga, mimámsa, védanta*. Všechny tyto školy mají jediný cíl: osvobodit duši z cyklu znovuzrovnání, aby se sjednotila s Bohem a absolutnem. Viz též *hinduistické filozofické systémy*.

darwinismus nauka o vývoji tvorstva z nižších druhů ve vyšší podle anglického přírodovědce Charlese Darwina (1809-1882). Tato nauka platí v přírodo-

vědeckém smyslu. V duchovním smyslu může individuum jakožto *monáda* jed notlivé články vývoje překračovat na základě reinkarnačního zákona. Jinak ovšem d. zachycuje všeobecný vývoj živé hmoty, který praví zřeci spatřovali jako proces. V jeho rámci se pozvedává každá materie k živé buňce a odtud dále ke složitým organismům, u nichž je zřejmé to, že představují přechod hmoty k záření. Difúzní povaha tohoto záření svědčí o tom, že tímto způsobem bude všechno předpodstatně v nekonečný prostor a posléze v absolutno. A to je vývojový proces, ukazující však pouze na postup zdola. Jeho obdobou je opačný postup, který ukazuje na to, že nekonečný prostor podléhá vyhránění. Vyhraněný prostor pak obsahuje degenerující vibrace, které se mění v jevy nejprve v smyslově nepostřehnutelné, ale později hmotné, a ty degenerují dále, až se stanou tzv. mrtvou hmotou, to je minérály. S ohledem na toto zjištění mluví duchovní nauky o tom, že v pradávných dobách existovali bohové, kteří obývali nekonečné prostory; tito bohové později fyzicky degenerovali, až se stali lidmi a tvory ještě nižšího řádu, kteří začali být vázáni na pozemskou pláň, která je dalším stupněm degenerace bytí. Proto je třeba d. doplnit.

K podměnitosti ve vývojovém procesu jak zdola, tak i shora, je nutno doložit, že oba druhy vývojového procesu jsou jen potud zcela platné, pokud se např. člověk smíruje s vtiskováním fyziologického procesu. Když se však vzepře duševnímu úpadku jako odezvě úpadku fyziologického, pak jeho „duše“ přestane náležet degenerujícímu tělu a to pak vede k tzv. přenosu vědomí. Jako když se zapaluje jedna svíce od druhé, tak se přenáší vědomí z více opotřebovaného

materiálu lidského bytí na materiál méně opotřebovaný a člověk jako psychická jednotka se vymaňuje z linie dosaďadního předurčení a dostává se na cestu typů (bytostí) velmi rychle se duševně a karmicky (viz *karma*) vyvíjejících. Takovým způsobem předstihuje člověk člověka ve vývoji poznání i ducha a také zralosti, potřebné k vymanění se z pout osudu vnucovaného silami přírody.

dary nebes pocity, stav síly a prožitky, které se dostavily jako odezva na vzývání Boha, touhy a snahy po božství, nebo také jako odezva mystického a duchovního úsilí, které bylo podstoupeno pro získání důkazů o vyšších projevech zevního působení. Nikdy to tedy nejsou dary v pravém slova smyslu, nýbrž jen výsledky příslušného úsilí. Za dary jsou tyto projevy považovány proto, že se projevily bez vztahu k úsilí a vývoji člověka. Ve skutečnosti se však dostavují jen jako odezva na snahy člověka, ale člověk nemusí být schopen to zjistit, proto že je zaujat vznikajícím psychickým napětím, jímž je vzývání, touhy a snahy.

debata (z franc.) rozprava, rokování, výměna názorů. U vývojových mystických problémů d. nepřispívá k objasnění praxe. Nutné jsou pokusy, aby byly teoretické poučky provedeny a člověk se naučil pozorovat sebe a všechny stavy, které vznikají v jeho bytosti; tak pozná zákony psychického života a jeho změn, což z něho učiní pravého mystika. Když člověk neuvádí teoretické poučky mystiky do praxe, snadno zapadá do mentálních spekulací o mystice. Tak se vytvářejí debatující skupiny, které nikdy nevedou k praxi, protože jim stačí vyžít se ve vymyšlení teorii této praxi vzdálených. To proto, že debatérství je mentální slabost, která je vzdálená každé skutečnosti. Výsledkem této slabosti je

stupňování duševní abstrakce, která se končí v rozplynutí člověka jako indivi duality.

deduktivní (z lat.) logicky vyvozující; postupující od obecného k jednotlivému. Mnoho objevů bylo učiněno d. po stupem. V mystice může být d. postu pem objeven *átman*, který je mikrosko pickým absolutnem. Átmá se totiž v bytí skrývá za všemi duševními činnostmi, které vcelku symbolizují psychickou *bytnost*, vyjadřující se pouze změnami a děním. Dění samo je možno zjišťovat a to předpokládá existenci něčeho, co není děním; to je právě onen *átman*. Tím nás d. postupy přivádějí k identifi kaci něčeho, co uniká našemu zraku a vůbec smyslovému zjišťování, ale co může být odhaleno dovozováním.

D. postupem mohou být také zjištěna východiska duševních napětí a stavů i povšechných snah bytostí a tak objeve na *karma*. Tato východiska jsou vždy mimo dosah bezprostředního postřeho vání. Proto můžeme schopnost dedukovat pokládat za projev karmických zá sluh bytostí, které mohou pomocí této schopnosti unikat neutěšeným stavům jak poznáním nadsmyslových kvalit, tak tím, že je realizují postupy, vystopova nými správnými dedukcemi.

Schopnosti dedukovat mají lidské by tosti výhodu před bytostmi nižšího řá du, které se řídí pouze reflexy na různé popudy. Lidé se a priori mohou dopá trat výsledků snah a činností v budouc nosti a tímto způsobem stanovit předpo klady svého budoucího časného i du chovního štěstí. To znamená, že kdyby lidé neměli schopnost dedukovat, muse li by zůstat vystaveni nepředpokláda ným následkům svých snah a činností jako tvorové nižšího řádu.

defaitismus (z franc.) poraženectví,

vzdávání se předem. D. je mravní nedo statečnost, již mystik nesmí trpět. To znamená, že nachází-li v sobě tento ne dostatek, musí s ním vytrvale bojovat, dokud nedosáhne toho, aby podle pří kazů jógické nauky usiloval bez myšlen ky na to, zda mu kyne úspěch či nikoli. Je nutno vědět, že vůle žít podle těchto příkazů je cvičením, které činí člověka silnějším a silnějším. Posléze ho dovede k výsledku v tomto ohledu nejvyššímu, kdy mu již nezáleží na laciném úspěchu, nýbrž spíš na tom, aby pracoval jako ten, kdo dbá pouze o své povinnosti a nikoli o výsledky těchto povinností. Tyto výsledky se totiž musí stejně dosta vit. Defaitistické sklony ochromují schopnost věcně usilovat a pak se může člověk domnívat, že sice pracuje, ale ne dosahuje výsledků. Ostatně strach před zlem se často ukázal bezpředmětný. Zlo je mnohdy stín, který se rozprchne pod skutečnými tlaky opravdové snahy. Pak se člověk může jen stydět za svůj d.

defekt (z lat.) poškození, porucha, va da. Psychologie ví o existenci d. v pova ze, za něž považuje vzpouru proti pravi dlům harmonického společenského sou žití. V tom je psychologie v souladu s mystikou, která nadto vidí v této vzpouře mravní závady, znemožňující dosažení stavu duševní čistoty, jejíž po mocí vzhází poznání, osvobozující člo věka z otročení světu a vedoucí tím k vzniku blaženosti. Mystikové mají d. v povaze sami nalézt a odstranit pomocí předepsané jógické kázně. Když je od strani, jejich psychický obzor se vyjasní a pak dospějí k zjištění, že se blíží k rea lizaci žádoucích stavů, které viděli jako svůj vysoký, ušlechtilý ideál.

defenziva (z lat.) obrana, odrážení úto ků. V mystické praxi je d. proti náporu nežádoucích sklonů a povahových vlast-

ností pouze nižším stupněm mravní nebo mystické kázně. Jsou-li totiž nežádoucí sklony a povahové vlastnosti překážkami na mystické cestě, mají je mystikové překonávat pozitivně: buď jejich přímým překonáváním, nebo zachováním předepsané kázně, nebo zaměřením pozornosti na jiné věci nebo stavy.

defilé (z franc.) přehlídka; postupně, v řadě se objevující jevy. V mystice dochází k d. od psýchy odloučených představ nebo vizí; z nich se považují za nej důležitější ty, které se vynořují v pasivních psychických stavech, především však v okamžicích umírání. Za takových okolností d. představ nebo vizí člověka hluboce ovlivňuje do budoucnosti. Na pasivní intelekt v okamžiku umírání působí d. představ nebo vizí jako vítr, který to, co se reinkarnuje (viz *reinkarnace*), zatlačí do okolností, které odpovídají povaze jeho činů, myšlení a pociťování. Zpravidla je dobrý člověk těmito činiteli unášen k dobrým, zlý člověk ke zlým osudům. Viz též *bardo*.

definice (z lat.) slovní vymezení obsahu pojmu. Představuje tedy zjasňující popis pojmů a věcí, takže se jím může člověk snadno a dobře poučit.

definovat (z lat. zákl.) přesně slovy určit; vymezovat nebo vymezit obsah pojmu výčtem jeho znaků. Např.: vykoupe ní je stav vznikající z uskutečnění úplné nezávislosti člověka na smyslovém světě, který si ho obvykle podrobuje prostřednictvím smyslových dojmů.

degenerace (z lat.) úpadek; zvrhlost, zruďnost. K d. dochází vždy a všude, kde se nevyskytuje napětí, jehož účelem je záchrana sebe. Např. stvoření je projevem d. původní povahy absolutna, které se determinovalo sebeuvědoměním a to vyvolalo časově prostorové

vztahy. Takový byl počátek samovolného úpadku v energetických projevech, které se přetvářely ve svazky, jejichž charakter byl zprvu božský. Ale i tyto svazky degenerovaly po smíření se s daným stavem; tím byl vytvořen předpoklad pro vznik andělů, lidí, zvířat a živé i mrtvé hmoty, která se zase stejným obloukem vrací do absolutna; to je zase regenerační postup nebo proces.

V duchovním vývoji musí být považován za degenerační proces každý moment, v němž se vyskytuje smířování s živočišnými tendencemi. Právě tam, kde je patrné, že člověk neodporuje živočišným sklonům rozvíjejícím se v něm následkem smyslové nekázně, právě tam jsou viditelné stopy duchovní d., již je možno čelit pouze vypjatým mravním úsilím. Toto úsilí mění degenerační proces v regenerační na prvním stupni a dále pak v duchovní vývoj, jímž se vrací hmota těla ještě před dovršením d. zpět k absolutnu.

dech Duchů Života vlastně *prána*, kterou člověk „vdechuje“ vnímáním a jejíž kvalita se obměňuje duševním stavem, který člověk udržuje. To znamená, že vdechuje-li člověk tuto pránu ve stavu oproštění od světa, za očištěného vědomí a v citovém povznesení, působí příznivě na růst duchovní nebo božské přirozenosti jeho bytí; tato přirozenost je též zosobněním prány, d.D.Ž. Proto d.D.Ž. nemá nic společného s kyslíkem; je to vlastně životní síla.

deifikace (z lat.) zbožštění. D. je významná pomůcka v duchovním vývoji. Z prosté věci může člověk pouhým přesvědčením vytvořit buď oděv boží, nebo boží tělo, nebo boha samého. To pak působí na uctívajícího ve stejném smyslu, jak si věc představoval nebo za jakou ji považoval.

Vliv d. sice ukazuje na relativní povahu jevů, ale z psychologického hlediska je opravdu významné pouze to, jak na nás věci působí nebo jaké dojmy v nás vyvolávají. To znamená, že kdo je např. schopen spatřovat ve všem Boha, ten žije v jeho přítomnosti, i kdyby žil v pekle; ani d'ábel, jehož člověk považuje za Boha, nemůže se k němu chovat jinak než jako sám Bůh.

deismus (z lat.) učení, které uznává existenci Boha jako neosobní příčiny světa. D. na rozdíl od teismu, který je vírou v Boha jakožto stvořitele a vládce, je rozumovou vírou v božský řád světa, do jehož zákonného stavu Bůh nezasaňuje. Je to tedy učení připouštějící existenci Boha jen jako neosobní, první příčiny světa, ale popírající jeho zasahování do světa a uznávající naopak působení přírodních zákonů ve světě. V tomto případě se tedy Bůh chápe jako *Brahma* v hinduismu, o němž *Rámakršna* praví, že je jako světlo lampy, při němž jeden může číst svaté písmo a druhý padělat podpisy.

dekadence (z lat.) úpadek. Úpadková doba, která se týká především morálky jako vnitřní síly, která člověku umožňuje překonávat životní překážky všeho druhu. Souvisí především s životním názorem, který považuje zevní svět za prostřední jevů, které jsou zde proto, aby při spěly k ukojení chtíčů. Tímto názorem člověk slábne, propadá d. a klesá do stavu bytosti ovládané okolnostmi.

démantová duše nebo (sans.) *vadžradhára*, titul nejvyššího buddhy, „pána veškerých mysterií“, který předsedá *dhjániбудdhům*.

dematerializace (z lat.) odhmotnění, odtělesnění. D. se obvykle rozumí zneviditelnění hmotných věcí. Jógická filozofie však chápe d. jako průvodní jev du-

chovního zdokonalení, které začíná vylučováním světa z vědomí člověka. Když se toto vylučování zcela uskuteční, nevzbuzuje člověk v myslích jiných lidí žádné dojmy a tím přestane být vnímán. Celý tento proces však vyžaduje dlouhé doby a musí mít také určité a přesné znaky. Když totiž člověk vylučuje svět z vědomí, nesmí jeho vnímání přejít v nic, ale musí se měnit jeho předměty. Místo jevů zevního světa musí začít vnímat jevy světa idejí a dosáhnout toho, aby tyto jevy byly trojrozměrné, živé a až hmatatelné. Tím bude jeho subjektivní vjemový svět obohacen, kdežto tendence mysli povedou uvědomování k abstrakci já. Abstrakce já se ovšem musí stále zdokonalovat. Tím dochází k postupnému přerušení vztahu mezi světem a vědomím do té míry, že člověk nevyvolává dojmy u jiných lidí ani emocemi, ani uvědomováním v konkrétních pojmech. Tím se konečně dosáhne přerušení vztahu mezi individuem a ostatními lidmi, což automaticky přechází v d. bytosti.

Touto d. se ovšem nemyslí dosažení spásy. Je to jen vzdálení se jedince světu hmotných jevů; pak člověk existuje v oblasti abstrakt, kde musí stejným způsobem jevy tohoto světa z vědomí vylučovat. To je cesta k přerušení vztahu jedince k celku nejen ve sféře hrubých, nýbrž i jemných jevů; po vyloučení nejjemnějších stop diferenciací mizí individualita v absolutnu.

demiurg (řec.) tvůrce, stvořitel. Jinak živý *buddha*, který abstrahováním od světa na jedné straně a udržováním zjemňující se individuality, která pochází z tohoto abstrahování, na druhé straně přešel jako sebe si vědomá bytost do světa neviditelných nám jevů. Tento svět je pro nás světem příčinným; proto

je bytost v tomto světě se ocitnuvši v jistém smyslu stvořitelem, který je určitým aspektem Boha Stvořitele. D. též znamená stupeň mystického zasvěcení, v němž se bytost spojila s „dechem přírody“ a je schopna vytvářet a emanovat mentální svazky nebo shluky, které mají tendenci k individualizaci na úrovni jejich vlastního denního vědomí. Také bytost vybavená kouzelnou silou slova. V hierarchickém mystickém řádu zasvěcenec, který povahou svého vlastního sebeuvědomění setrvává ve fluidické sféře země. Podle gnostického učení (viz *gnosticismus*) je d. stvořitelem hmotného světa; je archontem (vůdčím duchem) nejnižšího stupně duchů, kteří vyšli z bythosu a utvořili z chaosu (pralátky) hmotný svět.

démon (z řec.) zatemnělostí zatížený bludný duch, jehož akce pociťují citlivci jako nepříznivé nebo zlé. Na rozdíl od andělů, géniů a bohů je d. obyvatelem podsvětí a trpí nevědomostí a volbou špatných skutků ve svém jednání.

démonická síla energií bohatá a činná sobeckost, při níž světské zřetele zavedly bytost až za mez, která odděluje dobro od zla. Je to slepá síla osobitého působení, která posléze vede k neovládnutelným reakcím a tím ke zničujícímu utrpení. D.s. podléhá každý, kdo v zájmu vlastních tužeb nebo nějaké ideje znásilňuje a zotročuje lid.

démonické vlivy napětí v prostoru vyvolané úmyslnými zlými skutky a budící v lidech zlé sklony. Jde tedy vlastně o nastřádané účinné napětí pocházející ze skutků, pramenících z mravně závadných úmyslů. Ozvy tohoto napětí je nutno pokládat za zpětné působení zla, kterého se lidé dopouštěli následkem morálního úpadku.

demonstrace (z lat.) výrazný projev po

žadavků nebo názorů; názorná ukázka; výhrůžná nebo zastírací činnost těch, kdo nám chtějí ublížit. V mystickém vývoji dochází k d. neviditelných sil jako k dalšímu stupni konfrontací individua s těmito silami.

demoralizace (z franc.) znemravnělost, úpadek mravů. Příčina d. tkví v bludném názoru, že dění v přítomnosti není v žádné příčinné souvislosti s činností v minulosti, zvláště pak s její charakteristickou náplní. Povšechné d. je proto možno čelit jen odůvodněnými poukazy na tyto souvislosti, aby moudří lidé, kteří vedou národy, poznali, že jsou do skutků vetkány psychické činitele a že pouze jejich působením lze zabránit rozvoji úzkoprsého nazírání, které vede ke zkáze. Ať nauka o *karmě* a *reinkarnaci* je správná, nebo bludná, zůstává pravdou, že nepřejícnost, zlá vůle, závist atd. vedou ke špatným skutkům, které přivádějí na svět zlo de facto. Kořenem psychologického zla je nepoznání a to vzbuzí z mělkého myšlení, které nechce nebo nedovede spojit minulost s přítomností a přítomnost s budoucností. Pokud mělké myšlení ve světě převládá, ocitá se lidstvo nad propastí zkázy, do níž spadne následkem zlých činů, vyplývající z špatného myšlení, citění a uvažování. Mělké myšlení je tedy nejvlastnější projevem d.

denní vědomí viz *vědomí*.

depressivní (z lat.) skličující, tísnivý. V mystickopsychologickém smyslu jedná o velkých překážkách na cestě k mystickému zdokonalení. Právě d. stavy vedou k psychologickému uvolnění, při němž se rozvíjejí špatná psychická a citová ovlivnění; jejich zřídlem je kvalitativní náplň prostoru vyvolaná špatnými sklony, úmysly a předsevzetími všech lidí. Pokud d. stavy pocházejí z fyzických pří-

čin, jsou mystikové povinni se jim bránit buzením bezpříčinných lepších duševních stavů, tedy nezávisle na fyziologických podmínkách. To proto, že především psychika určuje tendence životních energií; podléhání fyziologickým vlivům nebo tlakům může znamenat prohru při snaze dosáhnout mystické a duchovní dokonalosti.

destilace (z lat.) překapování; suchá d. prováděná pálením v uzavřených nádobách. Mystické úsilí souvisí s mírnou suchou d., neboť v určitém úseku mystického vývoje musí mystik mentálními postupy proti tělu vyvodit teplo, jímž se přivedou k odpařování vnitřní „těžké“ nebo „vadné“ vody. Po tomto vypálení bytosti se temperament mění v choleric ký a člověk se vždy stane energickým. Vyvrcholení tohoto destilačního postupu se jeví ve „vyschnutí“ vášní; mystik se stává dokonale lhostejným ke všem věcem smyslového světa. To je předzvěst jeho niterného vykoupění, které přichází z moci nezájmu o věci existující ve sféře diferenciací.

destruktivismus (z lat.) směr podporující rozkladnou činnost; sice se neopírá o masovou organizaci, ale rozhodně nachází své vyznavače ve velké části lidských bytostí, které myslí výhradně na svůj osobní prospěch.

destruktivní (z lat.) rozkladný, bořivý, ničivý. Z hlediska mravního mystického učení je d. každý lidský duch, který nebere zřetel na žádné mravní hodnoty a zařizuje se jen s ohledem na svoje osobní smyslové chtíče. Takový člověk totiž budí špatný příklad v ostatních lidích. Ti jej rádi následují, protože jim tento životní názor neukládá žádná mravní omezování a zdá se jim připravený dobrý život, jaký vedou ti, kdo si myslí, že po nich může přijít potopa.

Když se však člověk neomezuje ve svých tužbách a sklonech, připravuje si dobrý život jen zdánlivě a ještě k tomu jen na chvíli. Neomezování se se totiž rozvíjí do velkých forem nespokojenosti a zla, které člověk nejen rozsévá, nýbrž také sklízí.

determinismus (z lat. zákł.) metafyzické učení, které předpokládá, že jednání člověka je určováno (determinováno) příčinami, jichž si člověk nemusí být vědom. S ohledem na mravní odolnost člověka má toto učení racionální podklad. Jednání se totiž vnucuje jako odezva názorů, které člověk spíše akceptuje, než aby si je sám vytvářel. Tím jsou podmíněny hnací síly v životě člověka a je vůbec přinejmenším sporné, zda je lze ovládat či nikoli. Dokonce lze teorii o neodolatelných pudech vztahovat absolutně, když se žití vysvětluje jako záležitost podmíněných reflexů. Z mystického hlediska je tomu potud jinak, pokud člověk realizaci mystického učení postupně sebe poznává a tím i ovládá. Pak totiž hnací síly v životě působí jen jako překonatelné tendence a sklony.

déva (sans.) bůh nižšího řádu, který má pouze pomíjivé bytí a také omezenou moc. To platí zejména o bozích, kteří sídlí ve vyšších oktávách smyslového světa, v rajských a nebeských světech. Jména d. se však užívá i pro označení bytostí nadmyslových oblastí, často i *brahmů* a bohů sféry *arúpa*. Viz *bohové, trilóka*.

dévadatta (sans.) devátý z deseti *vájů*, psychických dechů, které ovládají tělesné funkce. Ovlivňuje zívání. Viz též *prána*.

dévalóka (sans.) nebe bohů nebo ráj.

Děvamatri (sans.) matka bohů; jedno z nespočetných jmen pro vědskou mateřskou bohyni *Aditi*; nebeský prostor.

déví (sans.) bohyně.

Dhammapadam (pál. dhamma řád, učení; padam stezka, slovo, verš) „Kniha dobrého zákona“. Jedna z posvátných knih buddhistů. Veršovaná sbírka průpovědí a pravd v duchu buddhistického učení. Buddhističtí novicové se jí učí nazpaměť, kněží ji hojně citují všechny výroky D. jsou přisuzovány Buddhovi.

dhanandžaja (sans.) poslední z deseti *vájů*, psychických dechů, které ovlivňují tělesné funkce. D. neopouští tělo ani po smrti. Viz též *prána*.

dhárana (sans.) soustředění, koncentrace; především však šestý člen jógického školení podle *Pataňdzalího* systému. Týká se myslí. Pěti předchozími členy má být mysl připravena na to, aby dovedla na okamžik zachytit a identifikovat transcendentní prvek, který má být posléze realizován. Tento transcendentní prvek nemůže člověk vůbec vnímat, když jeho mysl zůstává upoutána na předměty hmotného světa a přechází od jednoho hmotného předmětu k druhému. Transcendentní prvek, který vystupuje před vědomím pouze v okamžicích nepřipoutanosti myslí na předměty smyslového světa, se takové myslí nemůže připomenout, protože období nepřipoutanosti je časově příliš nepatrné.

Transcendentní kvalita tedy vyvstává ve vědomí pouze v době, kdy se mysl neupíná na žádný smyslový předmět. Tento čas nebo mezidobí pro světskou mysl znamená vjem prázdnoty, která jakoby hrozí pohltit a zničit individualitu. To je důvod, proč se člověk vyhýbá prázdnotě myslí a proč tolik lpí na smyslových předmětech. Ale pět předchozích členů jógického školení má člověka připravit na to, aby si oblíbil stav

nelpění na smyslových předmětech. Má si zvyknout na stav, v němž si uvědomuje cosi podobného prázdnotě kosmických dálav, aby jeho mysl mohla být činná ve větších prostorách, než jsou vytvářeny rozmístěním smyslových předmětů. Pak teprve bude schopna vnímat transcendentní prvek a konkrétním zaměřením pozorování jej identifikovat jako další přírodní jevy.

Kdyby tedy někdo v touze po jógických zkušenostech pochopil tento člen jógického školení jako spočinutí myslí na jediném předmětu po dobu dvanácti vteřin tuto poučku najdete v některých jógických spisech postupoval by nesprávně. Takového soustředění lze dosáhnout nezávisle na pěti předchozích členech jógického školení. Když ho však nedosáhne mysl schopná vnímat transcendentní kvality, vede toto soustředění ke zúžení vědomí a k dalšímu nadměrnému hromadění psychických faktorů, které vedou k převaze emocionálních projevů.

Bude-li tedy člověk zralý pro tento šestý člen jógického školení, bude to předpoklad pro identifikaci transcendentní kvality, která má všechny znaky božské povahy. Tyto znaky se realizují do božského majestátu na základě funkce myslí jógicky se školícího člověka. Tim však není řečeno, že tu jde pouze o duševní mechaniku subjektu, která mu sama vytváří jeho vlastní abstraktní svět. Transcendentní kvalita má totiž tu vlastnost, že se myslí, která se zabývá pouze elementárním světem subjektu a není činná v konkretizujícím smyslu, jeví jako kosmická prázdnota. Myslí, která se rozléhá do nekonečných prostorů a zbožňuje všechno jako svit nebo jas, se transcendentní kvalita jeví někdy jako síla na vše svítící, jindy zase jako bož

stvo, které svého zbožňovatele může obdařit i světlem, i moudrostí.

Všechno tedy záleží na vztazích, vytvářených osobním postojem. Týž vesmír, který je pouze prázdným prostorem o teplotě 0° K, se může jevit jako vesmír potenciálně svítící a plný života, nebo jako živá bytost, již pro její vlastní kvality náleží jméno Bůh. Předchozích pět členů jógického školení ukáže, jaký vesmír se jogínovi projeví; nejprve to však bude jako jeho vlastní dobrý duševní stav. Správná příprava pomocí pěti předchozích členů jógického školení mu jistě ukáže vesmír nejvyšší, nejprve však v dosavadním osobním pojetí jako oka mžikové uvolnění a oprostění od strastí, potom jako ztělesněné božstvo, v němž jsou světy a hvězdné systémy pouze uzlinami, středisky nebo orgány. Nako nec se vesmír ukáže jako jev uvnitř absolutna. Stav d. proto znamená přenos vědomí ze světa smyslových jevů do světa vyššího, nadsmyslového, v němž se ukazují být smyslové jevy pouze nižšími podřadnými skutečnostmi.

dháraní (sans. „nosička“) prostředek k udržení (mysli, vědomí). Takovou pomůckou je především *mantra* nebo magická formule, jejíž pomocí má být při tažení psychické dobro a odvráceno zlo téhož druhu. Z psychologického hlediska je d. úmyslné zaujetí určitou myšlenkou, stavem nebo pocitem do té míry, aby byl vyloučen vliv myšlenek, stavů nebo pocitů nežádoucích. Je to pomocný prostředek na cestě mystického, psychologického nebo duchovního vývoje a rozvoje.

dharma (sans.) slovo pocházející ze základního slova „dhr“, což značí „udržovat“ nebo „podepřít“; tedy to, co podírá vesmír jak velký (kosmos), tak malý (lidskou bytost). Značí „pravdu o sobě“,

zákon v užším smyslu, Slovo nebo Písmo. Též „nosič znaků“, který obsahuje i věci „nestvořené“ nebo „nesložené“, nebo též to, co má charakteristiku. Pojem „dharma“ také všeobecně označuje *Buddhovo* učení.

dharmadžakra (sans.) točení se kola zákona, koloběh životů. Je to symbol pro kolotavý proces *reinkarnací*, v němž je nejvyšším rozhodujícím faktorem *karma* jako prostá moc soudržnosti „řetězu“ udělaných domovacích aktů, která nepřipustí, aby se bytosti vymanily z fyzikálního prostředí, nebo psychicky z prostředí existencí, v nichž hnací momenty jsou silnější než určující moc vůle.

dharmadhātu (sans. „svět zákona“) v mahájánském učení (viz *mahájána*) představuje „moudrost pocházející z Prázdna“. V psychologickém smyslu to znamená poznání vzešlé z přímého postřehu, který je podmíněn úplným očištěním vědomí od smyslových předmětů.

dharmakája (sans. dharma = jednotlivá vina, podle buddhistické filozofie základní element reality; kája = tělo) v mahájánském buddhismu (viz *mahájána*) název pro nejvyšší ze tří „těl“, kulo vité Světlo moudrosti nebo také stav „pravdy samé o sobě“; čisté transcendentní bytí *Buddhy*. Je to stav prvního stupně rozlišení absolutna, v lidském smyslu pak ztotožnění osobního vědomí s univerzálním s minimálním nádechem diferenciací (jáství), a tím ovšem absolutní kosmické bytí; jeho tělesnost se podobá nekonečnému hvězdnému oblaku, z něhož později vzniká hvězdný systém. Nebo jinak: právě vzniklý kosmický jas, který se postupně přetváří ve hvězdný systém. V mystickém smyslu to, co se vytváří poznáním, že neexistuje žádné osobní já a že všechna individua

jsou vždy totožná s transcendentním absolutnem. Těž „tělo Pravdy“ nebo „tělo Zákona“, to je věčná „moudrost o sobě“, nepředstavitelná a neznázornitelná, i když v mnohých symbolech znázorňovaná a představovaná. Také Prasněto bez začátku, konce a barvy nebo dokonalá Prázdnota, nebo tež dokonalé osvícení.

Další dvě mystická těla jsou *sambhógakája* a *nirmánakája*. Každý *buddha* má podíl na povaze tří káj v průběhu svého vývoje. Všechna „tři těla“ v sobě zahrnuje a transcenduje tělo čtvrté, *svabhávikája*, neboli „tělo pravé, vnitřní, skutečné podstaty“, „podstata in se“.

dharmamégha (sans.) „oblak ctností“ u světců, kteří správným způsobem života vytvořili dostatek zásluh. Je to „neviditelné světlo“, které obklopuje duchovně vysoce vyvinuté světce a jeho působení cítí každý, kdo s takovým světlem přichází do styku. Je to jako nevtělené božství, které sestoupilo na zemi, aby spočinulo na světcích. Je to desátý stupeň na cestě k buddhistické dokonalosti podle *mahájány*. Podrobněji viz *abhimukhi*.

Dharmarádža (sans.) „král zákona“; v buddhismu Dharmapála „ochránce zákona“ nebo Dikpála „strážce světových stran“. To jsou přízviska boha smrti Jamy, který v jedné ruce drží meč a v druhé zrcadlo karmy a který má řetězy lebek kolem krku a pasu. Je to soudce mrtvých, král pravdy, ochranitel spravedlnosti.

dhátu (sans.; pálij.) termín označující ve složených slovech „oblast, svět, element“, např. 18 elementů, které v buddhistickém pojetí bytosti jakožto soustavy různých složek podmiňují všechny psychické procesy. Viz např. *dharmadhátu*.

dhjána (sans.) rozjímání, meditace; výsledný stav klidného toku myšlení, zaměřeného k jedinému předmětu. Sedmý člen jógického školení podle *Pataňdzalího* systému. D. se rozvíjí z *dhárany* a znamená rozvinutí vjemu *transcendentní* kvality do té míry, že již z vědomí neuniká a může být proto udržena po neomezenou dobu. Proto je d. vyšším stupněm školení než *dhárana* a znamená, že jogín může žít v transcendentním světě, zatím co dosud byl nucen žít ve světě smyslovém. Se schopností žít v transcendentním světě souvisí rychlé zanikání stavu vnitřního přibuzenství s jevy smyslového světa, především s jeho bytostmi. Tím se jogín na cestě d. přibližuje k vrcholu jógického školení, k realizaci transcendentních kvalit na duševní úrovni svého vlastního bytí.

Z jiného hlediska je d. stavem myslí, která je schopna právě povahou soustředění vnímat transcendentní kvality a uvažovat o nich, protože se vyznačuje extenzivní funkcí na rozdíl od *dhárany*, která vnesla tyto kvality do myslí pomocí funkční intenzity. Proto se traduje, že pět akty rozjímání, čili d., vytvořil *ádibuddha* (prvotní buddha) pět druhů nejvyššího poznání, reprezentovaných pěti *dhjánibuddhy*. Z toho vyplývá, že d. může směřovat nejen k realizaci absolutna, nýbrž i k rozvinutí sil a schopností, které jsou podmíněny vztahy vytvářenými myslí, uvažující v akcích zpřítomňování určitých stavů nebo jevů, jejichž působení na mysl vyvolává poznání. Tím d. náleží k mentálnímu inventáři jógy, jehož lze prostřednictvím obměn v náplni uvědomování použít k různým účelům; za nejvyšší účel se považuje používání rozjímavého soustředění, d., k navození vjemu absolutna.

dhjána-márga (sans. márga = cesta)

doslovně cesta *dhjány*, nebo též „stezka čistého poznání“, nebo *paramártha*, nebo *svasamvédana*, totiž „sebe si uvědomující a analyzující přemítání“.

dhjánibuddhové (sans.) „nebeští“ buddhové, kteří vznikli z rozjímání kosmické moudrosti personifikované jako tzv. *ádi-buddha*. Je jich pět: *Vairócana*, „ten, který činí viditelným (něco) ve tvarech“, tedy „projevitel“; též všudepřítomný Otec-Matka, ten, který sjednocuje pozitivní a negativní princip. Ve všech *mandalách* trůní uprostřed a je centrálním sluncem, kolem něhož jsou seskupeni ostatní čtyři nebeští buddhové; je symbolem jádra všech meditací a pravdy.

Aksóbhja, to je „neotřesený“ nebo „nehybný“; personifikace principu vody, přichází z východu. *Ratnasambhava*, to je „vzniklý z klenoty“, nebo „vzácný“, z něhož pochází všechno vzácné. Personifikace elementu země, přichází z jihu. *Amitábha*, personifikace principu ohně, „s nezměrným, nevystižitelným světlem“, ztělesnění Buddhovy moudrosti, všepronikající moudrosti, personifikace souhrnu pocitů, podoba nekořeňné milosrdného Božství, božská láska, věčný život; přichází ze západu. – *Amóghasiddhi*, to je „všemohoucí“, „všemocný“, „mocný vítěz“, zhuštění božského principu vše-způsobující moudrosti, personifikace elementu vzduchu, vládce severního směru, souhm chčení.

V jiném smyslu jsou d. nejvyššími zkonkretizovanými a personifikovanými principy éteru, vody, země, ohně a vzduchu, a promítají se pasivnímu intelektu umírajících lidí v uvedeném pořadí, když se smrtí tyto principy uvolňují (viz *bardo*). Jestliže umírající vykonal dost záslužných skutků, které v něm probudí extatickou přichylnost k některé z těchto personifikací, přimkne se k ní a bude

osvobozen ve stavu *sambhógakája*, ve vysokých nebesích. Ne-li, bude muset putovat níž, k okamžiku, kdy se uvolňují tyto principy v méně již pročištěné formě. Pak se intelektu umírajícího představují personifikace zvané *héruka*; jsou to titíž bohové, ale se strašlivým vzezřením ve svém hněvivém aspektu. Tak se člověk podle svých skutků zachycuje buď v čirém beztvárném světle, nebo ve sféře vysokých personifikací přátelského, nebo později nepřátelského vzezření a když se ani zde nezachytí, poputuje k nejasným vjemům temnější nebo temné povahy stupidního ducha.

Dhúpa (sans., tib. Dhúpema) „ta, která nese kadidlo“; jméno ženského *bódhisattvy*, průvodkyně *dhjánibuddhy Ratnasambhavy*.

dialektika (z řec.) umění zacházet s pojmy, umění logického myšlení, umění vést diskusi. D. materialistická: filozofický směr, nazírající na jevy přírody a lidské společnosti v jejich vnější vzájemné souvislosti, nepřetržitým pohybem a zdoluhavým vývoji v protikladech, při čemž kvantitativní změny přecházejí v základní změny kvalitativní. V praxi je to metoda okleštěná, neboť její výchozí hledisko je až vulgárně hmotné; vyznačující materialistické d. si jako hlavní člen rovnice skutečnosti položili právě hrubou hmotu, na niž se všechno dění zcela násilně vztahuje. Jako filozofická doktrína marxistického politického systému je d. vlastně věroukou a předem stanoví základního činitele, na něhož se musí vztahovat všechny vývoje.

diferenciace (z lat.) rozlišení, rozlišování. V univerzálním smyslu se výrazem d. myslí oblast jevů na rozdíl od univerza jako nositele nerozčleněného nebo nečleněného pra-materiálu, z něhož vznikají tzv. skutečné světy. Pod pojmem d.

se tedy může myslet náš skutečný i po myslný vesmír, svět, který se vyznačuje jevy a v psychologickém smyslu **určitými** nebo definovatelnými stavy, jejichž existence je ovšem časově omezena.

V józe se usiluje o překročení oblasti d. především v psychické oblasti. Když se to podaří, bude vědomí jogína identifikovat stavy nečleněné; ty se odrážejí v uvědomění jako bezčasnost a bezmeznost, které se pak dotýkají sebeuvědomění ve smyslu já. To se považuje za vyproštění ze sansarické oblasti (viz *sansáró*), za stav, který se po uzrání kvalifikuje jako vykoupení za živa.

diferencované (z lat. zákl.) rozlišené, rozrůzněné. V kosmologickém smyslu vyjadřujeme tímto slovem degeneraci původní povahy kosmu, jíž vlastně vznikají jednotlivé kosmické a přírodní jevy, které naše smysly identifikují jako od sebe rozdílné. Proto výraz d. platí pro přírodu a vesmír, jak se nám dnes jeví, přičemž nám vesmír v tomto případě zastírá vesmír původní, nediferencovaný, který je možno označit slovem absolutno. Proto je d. ve stupnici projevů absolutna vždy nižší stav, v němž jsou obsaženy všechny jevy od božských až po pekelné.

difúzní (z lat.) ostře neohraničený, rozptýlený. V psychicko-fyzikálním smyslu následek vnitřního psychického uvolnění, které je příčinou toho, že kvality bytí již přestávají být zastoupeny jak ve vědomí, tak i v gravitační síle principu bytí, čili rozptylují se. Bytostné energie se stávají difúzními tehdy, když myšlení není ovládáno, nýbrž jen bloudí. Za takových okolností se tyto energie vylučují z bytosti a rozptylují se v prostoru, odkud je čerpají činitelé soustředěnější, a proto magnetičtější. S ohledem na to slovo d. vždy znamená stav vadný.

digambara (sans.) „oblečený oblohou“; původně džinistický kajcínik, později obecně nahý mudrc, magik, mystik, žijící v naprosté chudobě. Patrně se věnovali prána jámickým cvičením (viz *pránajáma*), jejichž plodem je urychlení koloběhu životních sil a tím poznání zákonitosti života a dění. Těmito výsledky je totiž člověk veden k poznání nicotnosti a bezpodstatnosti diferencovaného bytí, a proto i k zamítnutí všech světských aspirací.

dilema (z řec.) nutnost volby mezi dvěma věcmi nebo možnostmi vzájemně se vylučujícími; nebo také nutná, ale obtížná volba. Proto rozpor dvou zásad, které se stavějí proti člověku a viní ho z nesprávnosti, že jednu z obou přijal na úkor druhé.

dilematický (z řec.) obsahující dilema. V mystice bývá d. postoj začátečníka, který zjišťuje, že pro svůj klid musí svět opustit a jemuž v tom brání vědomí skutečných nebo pomyslných osobních povinností. Dokonce to platí, i když je člověk pro mystickou cestu karmicky zralý (viz *karma*) a mystická cesta se mu jeví jako nezbytná životní pouť. Často naráží jako na překážku a vnucuje se mu přesvědčení, že povinnosti, plynoucí z jeho společenského začlenění nelze přehlížet. To je dilema, jehož rozřešení se neobejde bez niterných ořesů, které jsou vždy první zkouškou mystického noviciátu. Když je dosaženo dostatečné ho stupně karmické zralosti, poznává člověk, že společenské vztahy nejsou nikdy dost pevné, aby jich musel dbát. Příbuzní a známí ho po jeho uchýlení se do samoty velmi brzy oželí. Někdy mu začnou i mnohé vytýkat a dokonce i spílat, když se dovědí, že se podrobil všem příkazům jógické nauky, ačkoli vůbec nevědí, o co vlastně jde. Proto je toto di-

lema pouze vnitřní tragedií jedince. Když člověk správně nastoupí mystickou cestu, dojde brzy k poznání, že pro dobro světa může vykonat mnohem více v ústraní, než když zůstává v lidské společnosti pro radost příbuzným a známým.

diletant (z it.) kdo se něčím zabývá ze záliby, tzv. neoborně, povrchní znalec; nedouk. Když člověk nastoupí mystickou cestu, stává se vždy d., protože mu vyvstávají problémy psychologické a fyzikální; když toho není, není člověk mystikem. Určitě však není psychologickým diletantem, když svou bytost podrobí pozorování, aby se poučil o tendenci sil a napětí v bytí a vyústění těchto napětí a sil. Když se to uschopní dobře pozorovat, stává se profesionálním psychologem a předstihuje tu část psychologické vědy, která zatím často setrvává u hromadění statistických údajů o psychologických jevech, aniž vlastně proniká do jejich hlubin. Neboť pronikání do těchto hlubin znamená pronikání do skrytých oblastí mystické disciplíny; jen poznáním východisek psychického neovládání se a sebeovládání najde psychologie své pravé místo účelné vědecké disciplíny. Do poznatků fyziky mystik vniká poznáním jediné základny všech materiálních a psychických faktorů bytí. Vzhledem ke vztahu makrokosmos mi krokosmos se mystik propracovává k poznání jednotného pole sil univerza. Navíc mu toto poznání přináší poučení o transformacích různorodých sil bytí; to vlastně je cesta ke spáse, jak ji mají na mysli nejlepší z tzv. okultních nauk. V tomto případě již mystik není vůbec d., nýbrž někým, kdo zná, aniž se snad může nazývat vědcem.

dimenze (z lat.) rozměr, rozpětí, rozsah. Náš svět můžeme z geometrického hle

diska charakterizovat délkou, výškou a šířkou (tj. d. délky) jako prostor, jenž náleží např. krychli. Podle toho se může čas (jako fyzikální d.) pokládat za další, dejme tomu čtvrtou charakteristiku našeho světa, kdežto nadsmyslový svět bychom mohli považovat za pátou charakteristiku. Je otázka, zda je správné nadsmyslový svět charakterizovat touto tzv. pátou charakteristikou, neboť jeho projevy jsou vlastně vyšším aspektem kvalit materiálu, které jsou dány vyšším vnitřním kmitočtem nábojů tohoto materiálu. To také potvrzuje zkušenost, pocházející z experimentálního odpoutávání vědomí z prostoru smyslových jevů a jeho zaměření do psychického stavu prázdnoty prostřednictvím zbavování se všeho srozumitelněji řečeno prostřednictvím duševní kázně, která se týká bezvýhradného rušení dojmů vznikajících vnímáním. Za těchto okolností se vnímání rozšiřuje podle zákona o difúzním rozložení elektromagnetických nábojů, vytvářejících jevy. Těž vnímání se prohlubuje, až překročí nebo překoná „stav funkcí diferencujících uvědomování“, čímž dochází k zvětšení objemu nebo obsahu uvědomování. Pak již může být kromě trojrozměrného světa postřehnuto i to, že podkladem skladby tohoto světa je neustávající vibrace fyzikálních kvant. A protože jogín postřehuje to, že žádná formace vytvářená energetickými kvanty není stabilní (trvá) a má tendenci se prostorově rozepnout, dochází k poznání vzniku jevů, které unikají smyslovému vnímání, čili vzniku jevů nadsmyslových.

Za vibrační základnou jevů smyslově postřehnutelných může jogín, který rozvinul nadsmyslové vnímání (postřehování), nalézt i vyššího činitele jedno duchý faktor zvaný napětí; je to napětí

v nekonvenčním prostoru, jehož výsledek si my sami překládáme do kategorie jevů trojrozměrných. Pak už je zřejmá relativní povaha jevů trojrozměrového prostoru. Tímto poznáním se vesmír pro individua hroustí do iluze, jejíž kategorie jsou dány poměrem subjektů k napětí, vyluzujících dojem jak jevů, tak i prostoru nebo prostorů.

Vzhledem k tomu teprve napětí mezi základními částicemi hmoty zobrazuje charakter fyzikálního světa rozdílného od světa prostorového, který někdy bývá nazýván svět trojdimenzionální. Toto napětí je kejklř, který nám poskytuje míry a váhy a tím i náš objektivní svět.

disciplina (z lat.) kázeň; vědní obor. Mystiku lze také považovat za d., neboť požaduje na člověku, aby se podrobil mravní i mentální kázní, jestliže chce dosáhnout mystických výsledků. Kromě toho se požadují osobní oběti v osobním pohodlí a životním stylu; to všechno činí z mystiky d. Proto nelze za mystiku považovat žádné snažení, které má povahu úsilí ze záliby, ani metapsychické schopnosti, ani extatické básnické vlohy. To všechno totiž není výrazem d., nýbrž podobnou povahovou zvláštností, jako je např. sportování, karban, pijáctví apod.

disharmonie (z řec.) nesoulad. V mystickém smyslu je významná vnitřní d.; když člověk není spokojen sám se sebou, se svým tělem, se svými city, se svými dispozicemi atd., je to vlastně jistý předpoklad pro podrobení se mystické kázní. V tomto případě mívá d. kladný význam. Jinak bývá výrazem mravního i duševního úpadku člověka. Ale d. není pouze záležitost předmystického života. Má-li si člověk podrobit sebe sama, má-li vládnout svému tělu, myslí, emocím a vůbec všem svým duševním sta-

vům, dopracovává se k tomu přes odpor své bytosti. Tu se ukazuje, kolik d. v něm je a také se ukazuje, že d. je spojena s nekázní; že obě tyto věci jsou na sobě závislé. Podrobí-li se člověk správné mystické kázní, vědomí se očistí a jeho bytost bude „vtažena“ do jeho očištěného vědomí; tím je d. odstraněna s konečnou platností.

diskrétnost (z franc.) šetrnost, ohleduplnost, nenápadnost, taktnost. D. se vyžaduje na všech žácích mystické školy. Zejména pokud jde o společenský a kázeňský řád; tento řád bývá často sloupem, o němž se tyto školy opírají a na němž často zakládají svůj působivý vliv. Proto to bývá nediskrétnost, která způsobuje, že dochází k profanaci toho, co podporuje mystický růst členů mystických škol. V každém případě se ten, kdo není d., vystavuje pokušení, které ho nutí opustit mystickou cestu, většinou k vlastní velké škodě.

diskriminace (z lat.) matematické rozlišování, kterým se v mystice paralyzuje vliv psychických jevů na myšlenkový, pocitový a duševní stav člověka. Kdo není schopen tyto jevy diskriminovat, stává se fantastou, který na mystické cestě zabloudí, aniž kdy bude moci na lézt dobré východisko.

disoluce (z lat.) rozpuštění, rozklad. D. představuje poslední etapu tvůrčí existence. Je to období před *pralájou* v kosmickém pojetí, stav, v němž mizí stvoření a nechává vyniknout vizuální prázdnotě prostoru. V individuálním smyslu pak období, v němž zaniká bytí bez sarkických zbytků (viz *sansáró*), které jsou příčinou vzniku nové existence jako reinkarnovaného bytí (viz *reinkarnace*).

dobrý zákon zákonitá spjatost dobrých činů a jejich dobrých následků ve vnitř-

ní i zevní sféře života jedince. D.z. může působit jednak ve světské *karmě*, jednak v nadsvětské, vždy podle toho, s jakými zřeteli se koná dobro. Např. dobro vykonávané se zřetelem na prospěch světských lidí, spadá do koloběhu dobrého světského konání. Ale konat dobro k počtě Boha nebo s povznesením ducha vlastního bytí spadá do koloběhu dobrého konání, povznášejícího člověka do nadsvětských oblastí. Tak v obou případech působí tzv. d.z.

dogmatika (z řec. zák.) soustava článků víry, věrouka. D. může být správná nebo mylná podle hloubky poznání těch, kdo tvoří o něčem závěry, jimiž se mají řídit jiní lidé. Jelikož zpravidla ti, kdo vytvářejí články víry, podléhají spíše činorodosti než touze po hlubokém poznání, vede d., hlavně v náboženské filozofii, spíše ke škodám než k užítku. Činorodost totiž rozum nenahraňuje; je to pouze energie, která si osobuje právo vynucovat na jiných lidech, aby se řídili představami o dobru, jaké mají ti, kdo se víc uplatnili ve společenském životě.

V mystickém bádání natropila d. velmi mnoho zla. Samozvaní strážci mravnosti a pořádku po dobrém či po zlém vyká zali těm, kdo přinesli nové poznatky v zákonitosti života a skutků, meze jejich osvěčující činnosti. Proto se nábožensko mystický život nepohnul, ale dočkal se naopak útlaku a porážek. Ovšem d. platí i v životě politickém a působí stejně jako v životě náboženském. Čelo organizace se vždycky snaží zachovat status quo, aby její základy nebyly ohroženy novými poznatky a názory na život.

dojem psychická reakce jedince na smyslové vjemy. Jelikož většinou bývá tato reakce spontánní, reflexní, zužují d. vědomí a vyvolávají citové efekty. My-

stická výchova ukládá svým žákům, aby vliv dojmů překonali, protože mají do spět k co nejširšímu a nejneosobnějšímu nazírání na svět. Když je vliv dojmů překonán, dosahuje člověk tzv. mystického prozření, čili vidí všechno tak, jak se to může jevit zcela neutrálnímu pozorovateli. Tak překonání dojmů vede člo- věka k poznání; bezdojmový stav symbolizuje duchovní zralost, která také znamená moudrost.

Dolma (tib., sans. Tára) „vysvoboditelka“, „spasitelka“. Je to tibetská národní bohyně, ale je uctívána jako nebeská bohyně milosti u Číňanů, prabohyně v bönském náboženství; je známa v mnohých podobách a s různými pří- vlastky. V *hinduismu* je vzývána pod 108 jmény. V Tibetu je uctívána jako Zelená D., v Číně a Mongolsku jako Bílá D.

dominanta (z lat.) převládající, převa- hu mající, určující složka. V mystice jí má být nadsmyslový princip třeba i ztěle- sněný v představě nebo v pomyslné sku- tečnosti, jakou je např. pro člověka po- jem Bůh. Neboť právě psychická d. roz- hoduje o kvalitě charakteru a psychické příslušnosti člověka řádu světskému, nadsvětskému nebo podsvětskému.

dordže (tib.) žezlo, symbol univerzální moci nad světem hmoty. Totéž co sanskrtský výraz *vadžra*.

dordže-čang (tib.) synonymum sans. pojmu *vadžradhára*.

dosažení druhého břehu mystický termín pro duchovní realizaci (viz realiza- ce), jejímž dosažením je osobní vědomí definitivně upevněno v za-smyslové ob- lasti, zpravidla v oblasti nadsmyslové. Proto je d.d.b. spojeno s bytostným pře- podstatněním; psychické uzpůsobení je totiž vždy v přímém vztahu k psychicko- fyziologické struktuře bytí. Tak mystic- ká cesta znamená předpodstatňovací pro-

ces, založený na psychickém úsilí; ne znamená tedy abstraktní osobitý zájem.

drama (z řec.) vážná, smutná, tragická událost, tragický osud; divadelní hra vážného obsahu. V mystice bývá d. úsek mystického vývoje, kdy člověk ve snaze zlikvidovat osobnost, její sklony a provokující podněty k neuváženým činům dojde až tam, kde bytost začne reagovat, aby se opět dostala k dřívějšímu stavu, kdy ovládala jak rozum, tak ovládající ji vůli. Zapůsobí na mystika tím, že se vyrojí představy, názory a přesvědčení, které nutí vůli, aby proti ní nepracovala, neboť takové vzniká přesvědčení jen dřívější způsob života zaručuje možnost nějakého štěstí. Zpočátku nemusí být odpor bytosti tak tvrdý, zvláště když člověk začne s askezí v momentu stálého přesycování se světem. Ale protože existuje zákon o zachování energie, do chází k odporu smyslové bytosti v okamžiku, kdy se návyk na smyslové požitky začne ozývat tak, jako by šlo o skutečné potřeby bytosti. Pak se bytost začne vzpírat ovládající ji vůli a svůj odpor stupňuje tak, že mystik začne mít co činit s představami nebo vizemi, které učiní jeho život dramatickým.

Z mystického filozofického hlediska není třeba, aby člověk volními zásahy do bytostných tendencí vyvolal utrpení, o němž se zmiňují legendy o životě světců. Účelné je pouze dospět k poznání toho, co bytost chce, zejména když člověk svým chováním učiní všechny její sklony nezřetelnými, mdlými. Pak *conditio sine qua non* je tyto sklony zesílit a tím vyvolat situaci nutící k řešení života v mystickém smyslu. Člověk, který z nějakých důvodů nastoupil mystickou cestu, musí poznat, že jeho bytost je dravec, někdy jakoby spící, jindy čilý a živý; dravčí princip v bytosti znemožňuje

rozvinout a realizovat to, co se týká mystického cíle. A při opatrném postupu při probuzení tohoto dravce může člověk poznat to, co se považuje za životní d.

drastický (z řec.) silně nebo prudce účinný, působivý; nevybíravý, bezohledný. V mystice se s d. momenty setkáváme tehdy, když se při energickém mystickém postupu začne náhle měnit kvalita mystikovy přirozenosti a její tendence. Tento energický postup je založen především na tom, že člověk začne myslet zcela prostoupenou božskými kvalitami nebo myšlenkami působit na svou bytost jako na činitele dosud mravně vůbec nepozměněného. V tomto případě se obsahy silně nebo záměrně působící mysli a mravnosti nezměněného bytí srazí a tím se vytvoří situace, v níž bytost začne trpět pod tlaky nesourdých sil. Přitom se právě od působící mysli očekává, že vynutí na přirozenosti, aby ze sebe vydala latentní nebeské nebo božské kvality a stavy. Když se to podaří, stává se jogín člověkem, který použil d. metody. Její předností je, že vyvolává mystické zkušenosti takového rázu, že to z mystika činí bytost silnou a schopnou být dobrým vůdcem těch, kdo se k němu obrátí se žádostí, aby je vedl mystickou cestou.

druhá smrt smrt postihující v člověku všechny dobré a duchovní kvality. Když člověk zemře na této úrovni, pak procesující a z jeho bytosti emanující síly vytvářejí fantom, oživovaný pouze životní silou jako kámičkým (viz *káma*) principem. Běžná smrt totiž nepostihuje vyšší psychické skupenství vzhledem k tomu, že přece jen mají lidé vyšší ideje. Zastavuje jen fyziologické pochody; jsou-li tyto pochody zastaveny, začnou ihned emanovat vyšší psychické složky, které

se jakožto zachované energie zachycují na novém vhodném materiálu bytí; to symbolizuje novou objektivaci bytosti.

Když člověk vytvoří velmi špatnou *karmu* svým jednáním, počínáním a konáním, vznikne mezi jeho návyky a vyššími psychickými svazky odpor, který vede k odloučení těchto složek od bytí. Pak člověk jako sebe si uvědomující já zakotví ve smrtelné složce a zemře také. To je uplatnění nejhorší *karmy*, která člověka může postihnout za jeho zlé činy. Dopouštět se jich mohl především proto, že neuznal existenci vyšších složek bytí a vice versa uznával pouze to, že žítí je pouhý mechanismus nebo soubor kvalitativně nehodnocených reflexů. Tímto názorem podlehl živočišným zřetelům, které vedou vědomí do oblasti vše-pomíjejícína. V jiném případě, totiž když se člověk snaží neustále pozvedat vědomí ke kvalitám čistým nebo dokonce k absolutnu, poutá se na prakticky nepomíjivé složky; pak se energie, uvolněná smrtí těla, zachycuje na nepomíjivém já a to se pokládá za vyhnutí se druhé smrti. Viz též *bardo*.

druhý břeh viz *dosažení druhého břehu*.

dualismus (z lat. zákl.) podvojnost; nauka o dvou rozličných podstatách, duševní a hmotné, které jsou původem dobra a zla ve světě. Ze subjektivního hlediska je tato nauka správná, neboť svět je skutečně říší protikladů. Ale z absolutního hlediska se tyto protiklady vyvíjejí z jediné podstaty a do rozdílných kategorií si je začleňuje pouze subjekt ve vztazích k vnějšímu světu. Viz *monismus*.

dubthab (tib.) rituál sloužící k podrobení si vlastní osobnosti do té míry, aby mohla čelit nebo se stát imunní proti špatné zpětně působící *karmě*. Proto se d. vytvářejí podmínky pro získání čas-

ných osobních výhod, které spočívají především v tom, že i za rychlého duchovního vývoje a růstu může být člověk světsky činný a jednat ve světě. Rychlý duchovní vývoj a růst rozechvívá nitro a tyto rezonance se manifestují jako vnitřní hlas, který člověka varuje i před běžným světským jednáním, aby se tím zastavilo vytváření další *karmy* vedoucí ke vzniku nových existencí (*reinkarnaci*). D. čelí vzniku tohoto vnitřního hlasu, aniž brzdí duchovní pokrok. Nejvyšší forma d. dokonce duchovně pracujícího člověka vnitřně tak uvolňuje, že může konat i zlo. Proto d. náleží do ezoterní části nauky o duchovním vývoji.

dubthob (sans., tib. grub-thob) „kdo dosáhl dokonalosti“, světec, divotvůrce.

dugpa (tib.) magikové nebo čarodějové sekty „červených čepic“ *Ňingmapa*, jedné ze dvou sekt mahájánské nauky (*mahájána*). Kdysi se k nim řadili i mystikové „par excellence“; dnes se zdá, že za hrnují pouze černé magiky, z nichž nejvyšší pracují se stejně vysokým druhem mystických sil ke zlu jako nejvyšší zasvěcení mystikové k dobru. Při vrcholných bojích mystiků o poznání a vykoupení vystupují d. s tendencí mystiky magicky zavraždit; tím vlastně představují duchy nebo bytosti, jimž se konání zla stává stejně přirozeným jako *bódhisattvům* konání dobra.

duhkha (sans.; pálij. dukkha) první ze čtyř Buddhových ušlechtilých pravd (*árja-satja*) utrpení a soužení, které je nevyhnutelným průvodcem lidského bytí.

duch subtilní energie bytí, zosobňující se činností vědomí. Tyto energie nevytvářejí hmotné tělo, ale jsou v něm přítomné jako volné; tím se živá bytost jeví jako jev podvojný. To znamená, že tyto

energie vytvářejí osobnost, která se projevuje výšeley ideje jáství; d. proto musí být pokládán za objektivní metafyzickou skutečnost. Stejně existuje d. i v kosmu, v němž také tvoří já. Tato jeho existence v kosmu však nemění nic na skutečnosti, že všechno vesmírné dění je zákonité. Je to totiž nadfyzický faktor vesmírného prostoru, který se z elementárnějšího hlediska zdá být satelitem hmotných skutečností, kdežto z vyššího hlediska centrální skutečnosti. Ve sféře ryze materialistického nazírání je d. činitelem, který je vyšší dimenzí vesmíru; prostupuje však hmotu, stejně jako ji obsahuje. Tedy fyzikální skutečnost substancionální povahy, jejíž obsah se nemísí s obsahy hmoty, ale která přece jen vytváří z celého vesmíru (a souhlasně i z celé bytosti) skutečnostíní kontinuum.

duch celku totéž já jako společný vnitřní činitel nebo společná jednotka všech lidí. Jinými slovy vyšší fyzikální faktor bytí, který je v psychologickém smyslu společnou základnou živých tvorů. Pro to mystikové dospívají k poznání, že je nedílnou částí všech bytostí. Ve skutečnosti u mystika stejně jako všech ostatních bytostí vyšeľuje já z jediné, a to atavistické základny bytí; na této úrovni mystik zjišťuje, že jeho bytí je totožné s bytím všech tvorů a tu se otevírá perspektiva nezničitelnosti bytí jeho samotného jakožto individua.

duch kosmický tentýž sjednocující faktor na poli kosmických jevů jako duch celku v oblasti tvorů a jevů pozemských. Pro člověka může být d.k. jen všezračdílícím principem, a proto ústředním činitelem, skrývajícím se za vesmírným děním.

duch moudrosti a zázraků nezosobněné vnitřní já, které se dotykem s orgány ne-

bo s osobním vědomím stává účinnou magickou energií. Jinak vyšší prvek bytostného života, nadsmyslové já jako nositel duchovních hodnot, získaných metodickými mystickými postupy, ať jsou v souhlasu s přírodou, nebo proti přírodě. Těmito postupy dochází totiž k seřazování a vědomému obsáhnutí vjemů, což vytváří jakousi girlandu poznatků, které se projeví jako vědění, rozvoj nadnormálních duševních schopností nebo jako psychická moc.

Duch svatý činný a svítící nezosobněné princip projeveného světa. Jedna z nejvyšších kvalit nebo forem vnitřních (životních) sil.

duch Světla vnitřní náplň bytosti nebo bytost, která se jeví jako světelná a účinná vnitřní životní energie, která ovlivňuje je jak subjekt, tak i okolní svět dobrým, osvěcujícím způsobem.

duchovní esenciální kvalita objektivního světa, která se manifestuje na úrovni psychických sil. Tato kvalita je tak jemně hmotná, že ji lze přirovnat jen k jasu nebo čirému světlu.

duchovní centrum duchovní já jako nositel moudrosti. Jeho sídlo je ve středu prsou. Manifestuje se tepelnými pocity, které v sobě zjišťuje mystik, když se citově pozvedá k Bohu, nebo také při mystickém zanicení směřujícím do nadsvětých (transcendentních) oblastí. Ve vizuálním pojetí je d.c. duchovně zřejmým plamenem ve středu prsou, který koresponduje s kosmickým prahněm, vzněcujícím se zdánlivě samovolně. Ve kvalitativní hierarchii „elementů“ první markantní projev nediferencovaného elementu (*éter, akáša*), který upadl do časově prostorových vztahů a projevil se vznícením; jeho živnou látkou je prostor jakožto dimenze, která je v jiném smyslu „látkou“ projevené přírody.

V nejvyšším smyslu představuje d.c. pra-stav živé přírody, ono já, které existuje za hranicí vibrací reflexního způsobu žití a tím i strastných změn. Kdo se s ním ztotožňuje, vnímá je jako bytí bez hranic v času; později je poznává jako prastav stvoření.

duchovní prvek vyšší tvar životní síly, která tvoří vnitřní náplň bytosti, tzv. *duchovní tělo*.

duchovní síla potenciálně světelná a živelná vnitřní účinná energie, jejíž rozvoj je závislý na duchovním úsilí, které strhuje celou bytost na cestu realizace stavu, odpovídajícího kvalitě absolutna. Stupňuje se mravním očišťováním a po krokem na cestě duchovního vývoje.

duchovní srdce viz duchovní centrum.

duchovní svět sféra, kde přebývají vyšší nebo božské bytosti, které nemají těl, jež bychom mohli vnímat smysly nezostřenými jógou.

duchovní tělo životní síla obsažená v bytosti, sražená a zhuštěná v bytostný útvar. D.t. se vytváří kondenzováním esenci, které člověk mentálně sbírá a formuje mocí nadsvětského uvědomování, provázeného ideou *jáství* a vystupováním vyšších pocitů. Proto nic jiného, než ve formu sražený duchovní element, který se zhušťuje ve fluidickou substanci; ta se srazí do tvaru vyhraněnými pojmy sebeuvědomování. Aby se však tento tvar mohl nazývat d.t., nesmí být příčinou jeho vzniku životní žízeň po ukojení bytostného pociťování, nýbrž pouze sebeuvědomování v konkrétních pojmech. Za těchto okolností není tento útvar zakalen červenavým světlem ohně chtění.

duchovní úsilí snaha o rozvinutí extatického stavu vědomí jako prostředku k přestupu já do transcendentního světa. Nemá nic společného s chimérickým

pojetím skutečnosti jako např. církevní nauka nebo *spiritismus*. D.ú. vychází totiž z vrozených hodnot člověka, které postupně psychologicky přetváří v procesu (nebo na cestě), jímž se mění subjektivní náplň smyslů, duševní kvality i schopnosti. Prostředky d.ú. jsou: 1. morální školení, 2. tři formy *jógy*, 3. *mystika*, 4. *mahájána* a 5. *egyptská magie*.

Morální školení má člověka učinit nevzrušitelným věcmi a událostmi našeho (smyslového) světa. Nevzrušitelnost je nezbytná, protože je podmínkou pro úspěchy v dalších formách d.ú. Za ne-morální se považuje respektování běžné vnímavosti a citlivosti, která je příčinou duševního rozehvěvání, když na člověka působí svět a jeho události a jevy. Je nezbytné být naprosto imunní vůči působení světa, ačkoliv je nezbytné, aby člověk konal jen dobro, to je jiným neublížitelným činům, myšlením a nevládnými reakcemi citění. Aby necítil potřebu smyslové se vzrušovat prožíváním toho, co obvykle láká lidi jako smyslové slasti. Aby posléze ztratil zájem na světě jako na prostředí akcí a reakcí, které v lidech vzbuzují dojem plnosti žití. To znamená, že člověk má obrátit pozornost k sobě samému, mít zájem o stavy a procesy, které se odehrávají v něm samém zprvu jen jako pozorovatel a později jako jejich usměrňovatel k míru a dobru. Na druhé straně nemá mít zájem o vnější svět a má obracet pozornost na sebe sama, aniž smí tlumit bdělost. Musí tedy být živý a bdělý, jako když jeho bdělost rozněcovaly světské zájmy a tužby.

Třemi formami *jógy* jsou: 1. *hathajóga*, 2. *rádžajóga* a 3. *džňánajóga*. Hathajóga v d.ú. znamená snahu působit na tělo, aby vydalo energie, vázané jeho různými psychicko-fyzickými centry. Na jedné straně se používá pozic a na druhé

straně stavu mysli a napětí vůle. Pozicemi se myslí především zkřížení nohou, aby se objekt tělo zmenšil přibližněním chodidel a tím i ostatních částí nohou k trupu. Po dosažení toho musí mysl, řízená vůlí, zpřítomnit tělo ve vědomí tím, že si je připomíná. Tělem se tu myslí především nohy, na něž se při hathajóze myslí velmi intenzivně. Součástí činnosti pozice a soustředění mysli na nohy se uvolní energie těla a ta je pak v další formě d.ú. je vhodně používána.

Rádžajóga je v d.ú. osažena tím, že člověk působí myslí usměrněnou vůlí na tělo, aby uvolnil jeho energii do té míry, že začne působit z těla, mimo jeho hranice, na okolní svět. Prostředky jsou tedy podobné jako v hathajóze. Jestliže se však člověk při hathajóze spokojuje tím, že uvolní energii těla, aby se rozvíjely do těla a tím je oživily, v rádžajóze se již tento výsledek nehledá. Směřuje se k tomu, aby tyto energie vyvolaly efekty abstraktnější, totiž aby zesílily magnetické pole, jehož nositelem je tělo. Spočínutí (soustředění) mysli ve stavu zvaném rádžajóga je proto takové, že oblast hatha (tělo samo) je překročena. To znamená, že rádžajogin myslí za prvé na tělo a za druhé si je ještě vědom prostoru (buď obvykle se člověku připomínající ho nebo celého vesmíru). Kromě toho se při rádžajóze člověk neomezuje výhradně na masité části těla (nohy) jako v hathajóze, nýbrž poněkud zasahuje (soustředěním) i do trupu, především do základny trupu v místa pohlavních orgánů (pudenda a scrotum). Tato odchylka v soustředění vnáší do výsledku obměnu, totiž činí snažení magičtější.

Džánajóga v d.ú. vede k tomu, aby se člověk zdokonalil v sebepozorování. Se sebepozorování se týká schopnosti registrovat neustále vystupující a stále se

měnící duševní stavy, pocity a myšlenky. Schopnost dokonalé registrace za visí na stále se opakující snaze zjistit vše, co se děje v „duši“, čili na opakovaném cvičení. Cvičením se tu myslí soustředěné upětí na duševní stavy, na stavy mysli a těla, aniž se do jejich vyvstávání a průběhu zasahuje, leda až v další fázi, kdy již člověk zná mechaniku jejich vyvstávání a průběhu a kdy automaticky vzniká povinnost měnit jejich povahu podle požadavků morálky d.ú., jak bylo dříve řečeno.

Mystika v d.ú. znamená úsilí o přeměnu vrozeného duševního stavu. Duchovně usilující člověk dosahuje vyšších met ne jen tím, že je mravný podle prve uvedených příkazů a že dovede uvolňovat energii těla k tomu, aby jimi zlepšil (oživil) své tělo, nebo mohl vyvolávat abstraktnější efekty, nebo aby se stal schopným pozorovat a měnit duševní stavy, pocity a myšlenky. Dále musí povšechně zjemnit psychickofyzicky, neboť to právě je nutné, když myslíme na dosažení nejvyššího cíle d.ú. Proto chápeme mystiku jako duševní úsilí náležitě zcitlivět nezměnitelným duševním zaměřením na kvality transcendentního světa, aby se tak rozvinula schopnost rozlišovat různá působení vnějšího světa a zdokonalil kontakt s transcendentním světem, který je obvykle stále rušen.

V praxi se mystické školení provádí tak, že se člověk ponoří do sebe sama, kde si vyhledá nejvyšší, nejlepší a nej příjemnější duševní stav a pak rozněcováním citu k transcendentnímu světu (*Bohu*) rozvine zcitlivění. Musí volat k Bohu jako ke kosmické zosobnělé nebo nezosobnělé veličině, aby se mu projevilo; nebo musí uctívat všechno viditelné jako vševědoucího, všemohoucího a všudepřítomného Boha nebo božstvo,

nebo se rozněžnit láskou ke kosmu ja kožo Bohu, příp. si vyhledat jinou formu extatického naladění. To vše za tím účelem, aby se v něm probudila a rozvíjela nadsmyslová citlivost, která již sama vytvoří kontakty mezi člověkem a transcendentním světem. Tato citlivost se na vyšších stupních d. ú. používá k doplnění životních zkušeností a tím i k docelení pevných kontaktů mezi člověkem a transcendentním světem.

Mahájána v d.ú. znamená rozvinutí schopnosti měřit síly jedince se silami duchovního (abstrahovaného) světa, v moderní řeči s působením energetických kvant fyzikálního světa. Toto měření sil je totiž nezbytné, neboť příbuznost mezi jedincem a světem je právě fyzikální. Chce-li se člověk zbavit utrpení a dožít svůj život v naprostém klidu, ve stavu prostém nepřekonatelné touhy po životě, která je příčinou jeho stop ve fyzikálním světě a tím i příčin jeho reinkarnování, musí touto příbuzností mezi sebou a světem zrušit.

V podstatě je toto měření sil závislé na schopnosti uvolnit životní sílu těla (hathajóga); přeměnit ji v jev nebo jevy vymezeným uvědomováním (myšlení nebo uvědomování v určitých pojmech); pak tyto jevy odloučit od sebe (já nebo sebeuvědomování) formou empirického uvědomování „já“ a „jev“; dále s nimi zůstat v kontaktu, jaký člověk mívá vůči viděné přírodě a jejím jevům; posléze vyvolat v těchto vztazích napětí intenzivním myšlením na sebe sama, viděné jevy a na vztah mezi oběma. Teprve tím se zvýší vzájemné působení na abstraktní viděné jevy a naopak a toto působení se změní v magické, když se stále opakuje a zvyšuje uvědomování těchto kontaktů.

Výsledkem těchto vztahů je rozvinutí

jak citlivosti, tak duševní obratnosti a dokonce i poznání vlivu světa a přírody na živé organismy. To člověku umožňuje žít s otevřenými očima na rozdíl od člověka běžného, žijícího jako slepec, který nic neví o svých osudech v následujících okamžicích svého života.

Egyptská magie je v pořadí jednotlivých článků d. ú. nejvyšším v celém školení. Představuje schopnost vládnout přírodě a nebezpečí, plynoucí z této moci, je zažehnáno právě uceleným předchodícím školením. Zvláště mahájána dovršuje předvýchovu pro egyptskou magii tím, že ničí i zbytky vrozené elementární citlivosti, měnic je kvalitativně ve vyšší aspekt psychických hodnot, v rozum a pak v moudrost, kterých je nezbytně třeba, má-li mít člověk úspěch v egyptské magii.

Když člověk dosáhne vrcholu na cestě d.ú., zhasí v něm touha po životě. Ne zbývá totiž už nic, po čem by neodolatelně toužil, protože jeho schopnosti a možnosti jsou maximální a to je předpoklad rozvinutí spokojenosti, která odstraňuje nepokoj neukojených duší. Člověk se tedy stává klidným čekatelem spásy, stavu vyhasnutí tužeb, života, který byl již naplněn spokojeností.

duchovní vědomí vědomí naplněné kvalitami duchovního světa. Též čistě a nadmyslovou oblast povznesené vědomí.

duchovní vůdce *bódhisattva* v lidském těle, který prošel celým kursem mystického školení a vývoje a realizoval ideální duchovní hodnoty, které nyní sdílí jako své zkušenosti a metodiku s hledajícími lidmi. Způsobilsto k tomuto úkolu je podložena tím, že přenesl duchovní zkušenosti a prožitky do vědomí a mentálně je zpracoval v nauku. Kdyby toho nebylo, byl by pouze *pratyékabuddhou*,

který své zkušenosti z duchovní cesty a vývoje může držet jen pro sebe. Duchovní vůdce musí totiž umět naprosto přesně a správně aplikovat své duchovní zkušenosti na stavy svých žáků a to je možné pouze tehdy, když své duchovní zkušenosti správně intelektuálně zpracuje a naučí se správně hodnotit ty, které vede.

duchovní vývoj proti přírodě zevními vlivy nepodmíněný duchovní růst; vývoj vynucovaný správnými mravními a technickými psychicko fyziologickými postupy na rozdíl od duchovního vývoje založeného na karmické zralosti. Zpravidla můžeme tento vývoj považovat za jógickou specialitu, neboť i v mystice jde zpravidla o mechanický (přirozený) vývoj, někdy urychlený žhavými projevy přichylnosti k Bohu, které jsou výsledkem vnitřní přípravy nebo vnitřního uzpůsobení. Kromě tohoto vývoje zná jóga „systém postojů“, jímž se může navodit vznik osvěcujících momentů, které bez ohledu na karmické (viz *karma*) a vývojové dispozice jedince urychlují jeho duchovní růst. Tím jóga získává charakter racionální nauky, která se opírá o systém a nikoliv o subjektivní dispozice jedince.

duchovnost bytostná energie nebo substance, která je diferencovanější než duchovost a již jogínové rozvíjejí do té míry, že se jim sama snadno připomíná jako náplň jejich bytosti. Tato energie je stále přítomná v bytosti, ale je přece jen do jisté míry volná a schopná rozvoje pomocí vztahů mezi člověkem a jeho vědomím. Těž jí lze považovat za jakousi jemnou formu síly v bytostné struktuře, jejíž rozvoj je velmi žádoucí, jestliže chce člověk překonat intelektuální stagnaci, která všeobecně brzdí postup na cestě sociálního pokroku.

Nedostatečně rozvinutá d. činí bytosti intelektuálně tupějšími a tím i mravně závadnými, což vede k rozvoji strastných stavů a pocitů. Proto je možno d. považovat za bytostnou kvalitu, jejíž stav v bytosti je závislý na podmínkách, které je možno vytvořit kromě uvedené ho empirického postupu i pozitivní vírou v Boha, vroucností a udržováním nadsvětských psychických kvalit ve vědomí. D. je nižší činitel než *duchovost*. Viz též *duchovní tělo*.

duchovnost materializovaná duchovost, již člověk v sobě upoutal a rozvinul mentálními pracovními postupy a sloučil s fyzickou přirozeností svého bytí pomocí cílevědomě zaměřené vědomé pozornosti. Tímto sloučením se totiž duchovost transformuje v látku, která působí na tělo jako činitel proměňující jeho strukturu, jestliže člověk nezapomene na její kvalitu a vztahy po celou operační dobu duchovního vývoje. Jejím intenzivním slučováním s tělem tělo ozdravuje, prosvětluje se, nebo až produhovňuje. Na nejvyšším stupni se d.m. stává sama tělem, které ovšem svými kvalitami nenáleží do běžné smyslové postřehnutelného pole. Je to tělo, které měl *Ježíš* po svém z mrtvých vstání. Viz *duchovní tělo*.

duchovost nejvyšší subtilní kosmická kvalita čili esence, kterou již nemůžeme uvádět do zřejmého vztahu s hmotou nebo silou; je v prostoru, hmotě a tvarech pouze obsažena. Vzhledem k obvyklým funkcím smyslů může být d. vnímána buď jako vysoké a ve tvary se nepřetvářející duchovní prostředí, nebo jako kosmická Prázdnota, nebo (v bytosti) jako málo zřetelný pocitový stav nejlepší kvality. Pokud je d. chápána jako prázdnota, pak se v poměru ke hmotným jevům odehrává na jejím těle něco

z molekulárních, atomických a elektro nových vibrací, ale ona sama se ději vůbec neprojevuje.

V józe se usiluje o to, aby kvalita, již nazýváme d., byla bezpečně identifikována, ale nemá být absorbována ani funkcí nebo náplní vědomí, ani bytostí, ani tělem. Když se to podaří, jeví se d. jako pole, resp. jako esence, do níž je možno absorbovat bytostnost, neboť její povaha odpovídá nirváně, jakmile pro jeví absorpční charakter vzhledem k bytostnému světu. To znamená, že obecně je d. kvalitou, která si podrží a při jógic kém školení má podržet povahu nejvyššího kosmického principu, i když všechno prostupuje a je ev. zjištěna uzpůsobením smyslového vnímání a postřeho vání. Proto je i d. fyzikální kvalitou kosmu, ale je kvalitativně velmi jemná a tím i nejvyšší.

důkaz v mystice shodný výsledek při aplikaci téhož příkazu v systému mystické výchovy. Za d. se také považuje opakování výjimečného prožitku, dosažené ho za stejných podmínek. Teprve d. má mystika přimět k víře v mystiku jako systémem výchovy k duchovní a mystické dokonalosti.

dúramgamá (sans.) „velmi pokročilý“, sedmý stupeň z deseti na cestě k bud dhovské dokonalosti podle *mahájány*. Podrobněji viz *abhimukhi*.

duše souhrn duševních schopností a sil, sdružovaných jáství. Jáství, které personifikuje subtilní substance nebo kvality fyzikálního světa, tvoří d. právě svou soudržnou silou. Proto je d. faktor psychický, z objektivního hlediska neexistující. Přesto se v józe tento psychický soubor identifikuje a je považován za celkem pevný svazek, který je zatížen charakterovými vlastnostmi a je proto překážkou, která musí být zdoána. Te-

prve zničení stavu, nazývaného d., je předpokladem vnitřní svobody ničící i fiktivní svazky, které tísní a omezují uvědomování. Proto se v józe považuje za nezbytné zničit d. Dosahuje se toho působením myslí, prostoupené uvědoměním; mysl a vědomí nesmí být ani ničím omezeny, ani vymezeny. Jsou-li za tohoto stavu zaměřeny na tento psychický soubor (duši), rozplyne se tento soubor zrušením jeho soudržných sil. A když potom jogin nepřipustí, aby došlo k novému stmelení psychických činitelů, jeho d. se již nikdy nezformuje. Tím se jogin zbavuje „nositele všech prožitkových kategorií“ a následkem toho bude svobodný jako ten, kdo zrušil všechny záchytné psychické momenty bytí. Proto lze existenci d. pokládat za podmíněnou a člověku nijak nevadí, když ji zničí setrváváním vědomí v nevyomezovaném „prostoru“, v absolutnu.

duše univerzální soubor kosmických duchovních kvalit jako složek nebo vlastností sjednocených kosmickým vědomím nebo jáství. Z lidského hlediska je to ve vesmíru jsoucí nebo putující elektromagnetické napětí, které vesmírné vědomí může vnímat jako podstatu svého empirického bytí. Lidským bytostem tato podstata kosmu uniká. Mohou-li však přece zjistit, že existuje, poznají ji jako subjektivní život kosmu, který se indukci odráží i v bytostných tělech a vyvolává v nich ozvy v podobě pocitových prožitků, především šťastných. Jinak chápána symbolizuje d.u. jakousi vnitřní kosmickou *bytost*, která se stejně jako u člověka vyhraňuje projevem *jáství*, v tomto případě kosmického. Tedy kosmos v podobě bytosti, snad v poměru k člověku jako slon k nějakému mikroorganismu.

duševní stavy z našeho hlediska trvalej-

ší povahové prvky a s nimi související nálady, stavy mysli a vědomí. Na rozdíl od mentálních a emocionálních stavů jsou d.s. ještě méně kontrolovatelné nebo zjistitelné jevy, protože bývají nositeli uvědomování. Stavy mysli jsou nejnáze kontrolovatelné, protože poměrně zdravý člověk mentální stavy řídí; to je obsaženo v náplni vůle, která nás vede k tomu, abychom mysleli na to, na co chceme myslet.

Emocionální stavy jsou nejsnadněji kontrolovatelné, protože souvisejí s afekty, jejichž určitý stupeň činí myšlení nerozumným nebo zaujatým. Ale d.s. se vymykají kontrole, jakmile se stanou trvalými. Např. pesimisté myslí v truchlivých pojmech a často se vzpírají každé radostné myšlence nebo pocitu. V tomto případě soubor d.s. jakožto hromada psychického materiálu, jímž se žije psychická životnost, strhuje kontrolního činitele, uvažující mysl, pod svůj vliv.

Z fyziologického hlediska lze psychiku člověka rozdělit takto: mentální a rozumová činnost vyvěrá z reakcí nebo činnosti mozkové kory. Emocionální a tím ovšem i citová činnost je podmíněna reakcemi mozkové kory na rudimentální neuroanglion v sakrální oblasti, kdežto d.s. vyvěrají ze stavů nebo funkcí centrencefalické soustavy. Právě centrencefalická soustava (viz *centrencefalon*) je nositelem d.s. jako primitivnějších, ale také primárnějších duševních projevů, které odpovídají atavistickým vztahům. Tím se centrencefalická soustava stává nositelem duševních vlastností předků, přičemž se někdy dá zjistit, že jedním z těchto předků může být i vlastní já člověka, které se znovu inkarnovalo. Toto zjištění je závislé na dostatečném rozvinutí paměti, která musí dosáhnout hlubin původních projevů podvědomí.

Teprve na úrovni původních projevů podvědomí může člověk vystopovat počátek d.s., které jsou na fyzické úrovni vázány funkcí nebo stavy centrencefalické soustavy. Koordinace mozkové kory a centrencefalické soustavy poskytují pak člověku možnost d.s. ovlivňovat a tímto způsobem zavést zcela nové tendence do svého vlastního duševního života. Je-li např. člověk obdařen takovou potenciální náplní centrencefalické soustavy, že z toho vznikají d.s. všestranného odporu nebo pesimismu, z čehož vyvěrá náklonnost ke konání zla, může být tento stav změněn tím, že člověk bude myslet a cítit v dobro. Tím totiž vyvolá jemné mentální elektromagnetické vlny, které přetvoří kvality centrencefalické soustavy, obrážející se ve zlých d.s. Po dlouhodobém ovlivňování této soustavy tímto způsobem bude její obsah změněn do té míry, že začne působit zpětně tak příznivě, jak příznivě byl po dlouhou dobu ovlivňován. To pak je stav, který se projevuje jako definitivní přemodelování lidské přirozenosti, která se změnila ze zlé a pesimistické na dobrou, radostnou a optimistickou.

V hlubším smyslu, který můžeme najít ve vlivu vyšší jógické výchovy, vede ovlivňování centrencefalického systému k potlačení d.s., vyjadřujících se náladami. Když nálady zmizí, vyvinují se do vědomí primitivnější d.s., které můžeme identifikovat jako blaženosti duchovní povahy; mají charakter stavů předexistenčních ve smyslu všeobecného bytí nebo žití. A když se pokračuje dále na cestě systematického útlumu duševních vznětů, uklidní se centrencefalická soustava úplně; tento stav vede k rozvoji uvědomění si absolutna, na něž člověk naráží v retrospektivním sledu vývoje bytí do individuálního života. Tím je

dosaženo d.s., který může být identifikován jako „zakončení diferenciacních procesů“, což souvisí s rozvojem stavu zvaného „blaženost indiferentismu“. Tento stav se v citech bytosti neodráží žádným prožitkovým projevem.

Tím buď vysvětleno, že všechny d.s. souvisejí se stavem centrencefalické soustavy a že proto mají podklad fyziologický. „Zvlněný“ nebo „vlnící se“ systémem encefalický nebo centrencefalický ukazují na vznik d.s., které se velmi rychle mění, kdežto „nezvlněné“ nebo „nevlnící se“ tyto systémy dávají vzniknout původnějším d.s., které souvisejí s blažeností. Při tom „rýhování“ mozků má na rozvinutou duševní činnost podružný vliv, neboť je-li „nepohyb“ mozkové kory nebo mozkových mas střežený, pak (tento nepohyb) souvisí s rozvojem nadmyslového vnímání, které je daleko hodnotnější než vnímání a duševní činnost, které zprostředkují „poznávání“ pouze dedukcí. Dedukce mohou být sice klamné nebo správné, ale vždycky jsou světem uznávané, když svědčí o „chytrosti“ člověka.

dvaita (sans., dvojnost, dvojí“) indická dualistická filozofie, která předpokládá existenci Boha jakožto symbolu univerzální životnosti na jedné straně a vesmíru jakožto symbolu přírody a jejích jevů na straně druhé. Naopak monistická filozofie *advaity* uznává pouze jednu skutečnost, která má charakter univerzální, takže všechny ostatní jevy jsou pouze jejím nižším projevem, čili jejich existence je neskutečná.

dváparajuga (sans.) „poloviční věk“, čili „železný“. Třetí ze čtyř světových období nebo jug podle hinduistické mytologie. Viz *juga* a *kalpa*.

dvija (sans.) „dvakrát zrozený“, čili mystik, který dosáhl duchovního znovu-

zrození; také označení příslušníků tří prvních kast hinduistické společnosti, tj. bráhmanů, kšatriů, vajsů. Čtvrtá kasta, šúdrové, jsou z toho vyloučeni.

dvojník otisk bytosti v prostoru, vzniklý jejím vyzařováním, které je uvolněnou nebo emanovanou životní silou. Proto pouze „slupka“, která zaniká stejně, jako bytost sama. Viz *astrální tělo*.

dynamika (z řec. zákl.) nauka o silách způsobujících pohyb. V mystickém vývoji je d. v psychologickém smyslu poučením o tom, že napětí vyvolávané vůlí a dobře usměrněné k tělu přispívá k zrušení chaotického vyzařování bytosti, které se pak změní ve vyzařování usměrněné, prudké, krátkovlnné, mocně působící a energii posilující. Vzhledem k tomu pojem d. v mystické psychologii znamená změnu dosavadního názoru, podle něhož je psychicko fyzikální potenciál bytí jednou dán a pak již může být pouze vyčerpáván. Tento názor se však nemění pouze na základě nového filozofického pojetí života a bytí, nýbrž na základě poznání, že se tento potenciál může zvyšovat pomocí duševního napětí, vyvolávaného vztahy uvědomělého myšlení mezi uvědoměním (nebo prázdnotou) a tělem. Zkušenost z operací s tímto napětím potom dokazuje, že právě pomocí tohoto napětí je možno bytost předpokladit z potenciálně neaktivní v dynamickou, neboť její energie tímto způsobem stále stoupá, až se přemění ze statické v dynamickou. V tomto stavu energie působí bytost jako činitel, jehož hmotnost je měněna následkem toho, že v něm převládá energetické napětí, jímž se urychluje pohybová energie nábojů bytí do té míry, že bytost začne zářit. Proto je d. v psychologii naukou o fyzikální přeměně bytí v jeho strukturního pojetí.

dynamismus (z lat. zákl.) názor na svět jako na něco stále se měnícího, vyvíjejícího, jsoucího v neustálém pohybu. D. je obsažen i v buddhistickém názoru na bytí, které je chápáno jako pouhé dění, a to i v oblasti složek, které jiné náboženské systémy považují za soubor sil, tvořících tzv. nesmrtelnou duši. Toto zjištění se opírá o zkušenosti buddhistických analytiků, kteří pozorováním prostoupili celou svou bytost, v níž skutečně na úrovni složek nelze nalézt nic trvalého, nýbrž pouze vznikajícího a tím i pomíjícího. To něco trvalého, nepomíjícího, smrtí nepostižitelného mohou totiž najít pouze jako činitel vnější, kosmický, který prostupuje bytí a projevuje se jako kvalita, která se shoduje s „vědomím samým o sobě“. Kromě ní je všechno v činnosti, v postupu a změnách. Proto analytik, který se nestal schopným pozorovat celou bytost až do centra svého bytí, nachází v ní pouze nestálé skupenství, a to až do nejhlubšího nitra, čili až tam, kde má být nalezena „duše“, v níž věří nábožensky založení lidé.

Každý analytik, který se nepropracoval až do pravého centra svého bytí, pozná svou bytost pouze jako útvar veskrze pomíjivý; tato pomíjivost se vztahuje na tělo, duši, vědomí a všechno, co se vyznačuje vznikem, trváním a zánikem a co není totožné s prapřincípem kosmického bytí. Proto buddhisté neočekávají záchranu duše a smířují se se zánikem celého bytí kromě obsahů, které jsou totožné s věčně jsoucími kosmickými kvalitami; s tím, co bylo, je a bude, ať tu již stvoření je nebo není, čili ať je kosmický prostor plný bytí, nebo zcela prázdný.

džágrat (sans.) první ze čtyř stavů vědomí *avasthá*, stav bdění; *védy* jej popi-

suji jako vaišvánara — „náležící všem lidem“. Znamená tedy stav denního *vědomí* obecně.

džágrat-sušupti (sans.) zdánlivý spánek, spojený s transcendentním vědomím, to je vytržení. Tento stav nemusí být spojen se ztrátou zevního vědomí; může to být psychický stav, v němž je obsažena jak bdělost, tak i klid, který je vykazován mozkovou elektrickou aktivitou v době spánku. Nejde tedy o běžný stav, nýbrž o stav vytvořený cvičením se v pozornosti v naprostém klidu smyslů. Proto je provázen vjemem transcendentního světa. Viz též *avasthá*, *sušupti*.

Džampal (tib.) „ten s mírným hlasem“, *bóhissattva* personifikující mystickou moudrost. Podrobněji viz pod jeho sanskrtským jménem *Mañđušrí*.

Džanaka král vidéžský, model karmajogína, jenž obklopen nádhrou, bohatstvím a leskem dospěl spravedlnosti a dobrotou k témuž cíli jako velcí staroindičtí asketi a mudrci.

džanalóka (sans.) sféra bytostí, které v sebeovládání dospěly k potlačení tvůrčí psychické činnosti. Pátý ze sedmi vyšších světů (viz *lóka*), první svět *Brahmův*. Jogín jej najde v psychickém nervovém centru (*čakra*) višuddha.

džapa (sans.) nepřetržitá recitace nějaké posvátné slabiky, slova nebo formule jako opora mystické koncentrace.

džapajóga (sans.) metodika vedoucí ke sloučení osobního vědomí s vědomím kosmickým pomocí posvátných slov, která je nutno stále odříkávat, aby mysl nezměnila svou náplň a neodchýlila se od svého duchovního ideálu. Posvátnost těchto slov může být vyvolána jejich utajením před ostatními lidmi. Za těchto okolností mají mnohem větší působení než slova osvědčená, ale prozrazená. Je to vlastně soustředování s oporami.

džarámarana (sans.) stárnutí a smrt jako následek znovuvtělování; poslední ze dvanácti posoupných příčin znovuvtělování *nidána*.

džáti (sans.) znovuvtělování jako následek běhu psychických momentů, sdrůžujících životní energii a podmínky k jejímu uplatňování. Jedenáctá ze dvanácti posoupných příčin znovuvtělování *nidána*.

džin (arab.) služební přírodní duch nebo *elementál*. Též zosobněná nižší životní energie, která se z bytí uvolňuje vyzarováním.

džinismus indická neortodoxní sekta, jejíž zakladatel byl Buddhovým současníkem. Podrobněji viz *tírthaňkara*.

dživa (sans.) duše, individuální já, lidská osobnost vyjadřovaná ideou jáství „to, co má vědomí“.

dživanmukta (sans.) jedinec, který dosáhl osvobození ve fyzickém těle, tj. ten, kdo za živa dosáhl *nirvány*. Z psychologického hlediska lze stav d. považovat za nepochopitelný do té doby, dokud se člověk drží zvyku vidět v žití neovlivnitelnou, mechanickou záležitost. Psychickým úsilím však může být vědomí očištěno ode všech strusek, které do něho vnáší vjemy, a tímto způsobem připraveno na vyvstání jeho přirozené povahy, která odpovídá povaze absolutna. Za těchto okolností nositel takového vědomí žije věčnost v čase, kterým je jeho bytost; tento stav odpovídá nirváně, žité již před fyzickou smrtí. Ale následkem sloučení věčnosti a časnosti značí d. stav bytí, které je vybaveno moudrostí a osvícením. Proto d. je jedinec, který ve fyzickém těle dosáhl i moudrosti i vykoupení.

dživátman (sans.) individuální duch (*dživa*) spolu s *átmanem* (božským principem). Proto se d. může chápat jako

vyšší princip bytí nebo jako já obdařené božskými kvalitami nebo též světlem. Synonymum duše, v níž se spojuje lidství s božstvím. Tato duše má řadu obalů: *ánandamaja-kóša*, *vidžňánamaja-kóša*, *manómaja-kóša*, *pránamaja-kóša*, které kromě prvního obalu dohromady tvoří jemnomotné „tělo“ (*súkšma-šarira*).

džňána (sans. poznání) moudrost, ale i vědění od nejhmotnějšího po mystické. Je to nejvyšší stav z deseti dokonalosti (*páramitá*), *dharmamégha*, čili oblak ctnosti. Proto do d. nenáležejí např. čistě rozumové přírodovědecké poznání, čili to, které není založeno na poznání základního principu všeho bytí a jeho projevu v tomto bytí. Čistě rozumové poznání je totiž založeno na zjiitelné zákonitosti ve speciálních úsecích života nebo dění. Proto se rozumové poznání v životě ukazuje být cestou nebo jen tápáním, které směřuje k soutěse všeobecného zničení.

Oproti tomu d. znamená poznání, které vyplývá z postřehů zákonitých vztahů mezi příčinami a následky, a to sub specie aeternitatis. Proto d. podporuje na prvním stupni mravní růst člověka, na dalších stupních mu dává moudrost a mravní odpovědnost, projevující se skutky ctnosti. Tím se d. jeví jako stav psychicky a mravně působivého poznání, jímž jsou vybaveni mudrci. Přitom ovšem d. neznamená poznání abstraktní, které činí člověka sentimentálním. Ten, kdo dosáhl d., je vybaven zrakem psychologa a fyzika a navíc ještě srdcem nábožensky citícího ctnostného mystika. Proto jsou vývody jeho poznání jiné než u přírodovědců, jejichž mozek jistě pracuje, ale srdce spí.

džňánajóga cesta ke spojení s Nejvyšším principem prostřednictvím vyššího

intelektu, nadřazeného rozumu; jóga poznání. Je založena na analýze a klasifikacích psychických stavů jako fyzikálních sil a napětí v bytí ve vztahu k mravní hodnotě tvorů. Tímto způsobem dospívá k poznání a identifikaci *átmana*, který se ukáže jako božský prazáklad veškeré jsoucnosti. Pak nastupuje cestu opačného postupu, kde jsou všechny síly, látky a jevy pokládány za *átmana*, který se pak stane jedinou náplní džňánajogína. Když se to stane, pozná džňánajogín absolutno a uzpůsobí se k jeho realizaci především na úrovni svého vědomí a později celou svou bytostí. Tím

jej d. dovede k cíli, který nosí v sobě jako stav vykoupení. D. je proto jógou racionalistickou a filozofickou ve smyslu individuálního postupu a individuálních zkušeností.

džňána-lóka sféra osvícených, kteří *džňánajógou*, tj. cestou moudrosti a poznání, dosáhli potlačením nejvyšší formy tvůrčí energie osvobození ze *sansára*.

džňánin ten, kdo dosáhl vrcholu vývoje na cestě *džňány*. Též *adept* nebo zasvěcenec, který dosáhl vykoupení za živa (*džívanmukta*).

Ď

dábel (z lat., řec. pův.) ztělesnění vůle ke chtíči, smyslnosti a tím i ke zlu a ego centristu. Také personifikace elementárních sklonů, která se nepromítá až do hmotné úrovně, ale zůstává v oblasti představ v astrálním světě. Proto d. zů

stává skryt našim smyslům. Promítá se však do jejich sféry tehdy, když se člověk stává polobdělým a duševně setrvává na úrovni elementárních sklonů. Ď. je považován za bytost, která je schopna chtít a činit zlo, ale zřejmě v něm rozhoduje hnací síla *sklonů*. Jeho existence je provázena větším utrpením než existence lidí, protože dábel náleží do světa nižší a tím i horší *karmy*.

E

efekt (z lat.) účinek, působení, dojem, výsledek. V psychologickém smyslu čas-to působivý moment, který jedinec sám rozvine do momentu dominantního. To má na zřeteli mystika jako možnost, a proto člověka poučuje, aby se snažil rozvinout subtilní dobré stavy do takového stupně, až se stanou tak silnými jako jiné psychické hnací síly, určující jeho jednání. To je totiž mystický žebřík, po němž je možno došplhat až k nejvyššímu uskutečnění, čili k realizaci stavů absolutna. E., vyplývající z uplatňování hnacích psychických sil, mystika naopak doporučuje tlumit rozvíjením stavu bez dojmů; za těchto okolností se působení světa na mystika zeslabuje a posléze se úplně vyloučí.

efektivní (z lat.) skutečný, účinný. Protože podstata všech věcí smyslové oblasti je relativní, může být jejich e. vliv anulován a tím se dá dokázat, že vliv světa je velmi slabý a podmíněný. Naopak slabé působení osvěčujících sil může být systematicky zesilováno a tím může být podán důkaz, že ani ve fyzikálním smyslu není působení světa dominantní. Jakmile může člověk tímto způsobem zesilovat nebo zeslabovat působení světa, je na strmé stezce k nejvyšší realizaci.

ego (lat.) *jáství*.

egocentrismus (z lat. zákl.) snaha klást sebe do středu všeho; názor, že nejvyšší skutečností ve světě je jen jáství, proto se mu slouží a také se klade jako měřítko všech hodnot ve světě. Proto je e. mravně závadný a člověka intelektuálně zatemňuje. Kromě tohoto běžného e. existuje e. přechodný, vázaný na exta-

tické stavy, související s určitým stupněm duchovního nebo mystického vývoje. V tomto případě se člověk náhle pokládá za střed světa nebo vesmíru, ovšem pouze vzhledem k svému já, které se právě ztotožňuje se stavem absolutna. Tímto pojetím sebe a světa zruší svůj dosavadní poměr k vnějším jevům a tím jako bytost bez vztahů k pomíjivému světu a ztotožňující se s absolutnem dosahuje vykoupení nebo spásy. Na tento druh e. se však v textech o mystice zřetel nebere, takže se výrazem e. myslí vždy sobectví.

egoismus (z lat. zákl.) sobectví, láska k sobě. Tvrdší a skutečnější *egocentrismus*, resp. *egocentrismus* v životní praxi.

egoteismus (z lat. zákl.) zbožňování sebe. Většinou se může pokládat za mravní nedostatečnost, ale v mystice může být e. použit jako jedna z forem zbožnosti. Jestliže mystik zachovává k sobě samému postoj jako k jiným věcem svého okolního světa, může svou bytost cítit, uznávat a vzývat jako Boha. Tímto způsobem může svou bytost zbožstit stejně, jako může uctíváním zbožstit každý předmět. A začne-li jeho bytost působit jako božství nebo Bůh, stává se on sám účastníkem na této mysteriózní skutečnosti. Když po opětováním zbožšťování sebe a svého uvědomění bude zbožšťovat každý abstraktní a imaginovaný zjev a po jeho zbožštění ho vstřebá svou bytostí, překročí rozhraní *sansára* a vstoupí do transcendentní oblasti.

egyptská magie především magie evokační, speciálněji *teurgie*. Ezoterním požadavkem e.m. je nejdříve upevnit psychické učenění člověka tak, aby byl nohama pevně spjat se zemí, trupem s duševností a hlavou s nadmyslovými světy. Tento požadavek je možno splnit šii

roce založenou duchovně mravní výchovou, která vlastně představuje tři známé světové duchovní systémy, totiž jógu, mahájánský buddhismus (*mahájána*) a e.m. samu.

První z těchto tří systémů, totiž jógu, symbolizuje rozrušování psychicko fyzické struktury systémem pozic a mentálními tlaky na neurogangliony a tělo, z nichž jedny podněcují k životnosti duševnost, druhé tělo. Je-li v této fázi vývoje dosaženo úspěchu, je překonána malátnost, čili člověk se stane duševně aktivním nebo schopným aktivity. Pak postupuje do druhého systému, do systému mahájánského buddhismu. Tu pak je hlavní úlohou poznat a vyzkoušet protikladné síly dvou podstat lidského bytí, totiž elementárně živočišné, v nichž jsou uloženy nekompromisní smyslové žádosti, a potenciálně božské, které se manifestují touhami po osvobození z výhně neukojitelné žádostivosti. Když bylo dosaženo úspěchu v této druhé etapě výchovy, je člověk považován za schopného snášet reakce evokací, je jejich prostřednictvím se dostává do kontaktu se silami — tu personifikovanými, tu zase nepersonifikovanými transcendentního světa; tento stav je reprezentován e.m.

Bylo by tedy chybné domnívat se, že se člověk může stát ihned schopným evokovat síly transcendentního světa. Ať je totiž temperamentu hybného nebo živného, vždycky v něm převládá psychicko fyzická nehybnost; ta může být odstraněna pouze asketickou kázní, která je v józe vhodně nahrazována ztišením myslí a zaměřením pozornosti na tělo, znehybněné předepsanými pozicemi. Za těchto okolností je vyvoláván mocný tlak myslí na tělo a tělo na tento tlak reaguje tím, že uvolní energie uložené

v gangliích. Netěkává mysl pak působí, že se tyto energie projeví jako všeobecné a především fyzické oživení, čímž ovšem stoupne i aktivita ve smyslu vitální a erotickém. Pak teprve mohou být proti sobě stavěny síly dvou podstat lidského bytí, jak bylo prve řečeno.

Účelem těchto permanentních konfrontací obou podstat je člověka duševně nadměrně posílit, aby dobře snášel i náhlé a mohutně vystupňované působení sil psychického světa. Když dospěje tak dalece, že žádné z těchto jakkoli vystupňovaných působení neporuší jeho klid, resp. vnitřní stabilitu, dokoná se jeho výchova tím, že usmrtí své vlastní srdce: nechá zahynout cit tím, že jej transformuje v rozum, resp. v moudrost. Tím dozraje do stavu magika, který dobře odolá mohutně působícím silám evokací, a jeho mrtvé srdce, zaniklé v rozvinutém a kvalitně dobrém rozumu, mu zaručí, že nezneužije moci evokace. Kromě toho mrtvé srdce a klidná mysl vhodně nahradí běžnou upoutanost na svět, takže žádný z druhů evokovaných sil ho nevytrhne ze země a nevytvoří přehradu mezi jím samým a světem smyslových realit. A to je podstata zasvěcení do e.m.

Podle ezoterické poučky e.m. zasvěcení vyžaduje především to, aby člověk dokonaleji vrostl do přírody v jejím nejvnitřnějším pojetí. Proto je nutné překročit stav běžného lidství, charakterizovaného atavistickou příbuzností jedince s celkem a příslušnými reflexy, což se projevuje citlivostí na popudy, vydražující člověka eroticky i živočišně. Toto překročení je podmíněno vytvářením tlaků myslí a vůle na tělo, aby tělo vydávalo co nejsilnější popudy na citlivost vůči smyslovým požítkům — to je základní idea jógy. Když člověk odolá

těmto zesíleným popudům, to je nezatouží po smyslových požitcích i za nejsilnějšího vitálního podráždění, přejde automaticky do sféry fenomenů *astrální*, to je psychicky abstrahované oblasti, reprezentované duševností lidského bytí. V této sféře musí rozvinout obratnost při konfrontacích sil individuálního i vnějšího duševního světa. Když ji rozvine, vstoupí do permanentního raportu s transcendentním světem; to je výsledek školení v mahájánském buddhismu. Pak již bude moci úspěšně evokovat síly transcendentního světa. Jeho vlastní mrtvé srdce mu zaručí, že tyto síly nenaleznou žádnou slabinu v jeho magickém a psychickém učlenění, takže bude moci spoléhat na to, že se jeho cesta světem magických fenomenů neskončí neúspěšně. To je žádoucí výsledek e.m. Konečným výsledkem tohoto postupu bude osvobození, které křesťané nazývají spásou, kdežto buddhisté parinirvánou.

Celkové duchovní snažení i vývoj v e.m. lze rozdělit do tří stupňů. První náleží józe, která symbolizuje etapu sledující rozvoj vitality akcemi napjaté mysli, zaměřené vůlí proti tělu; tím se tato etapa stává nejvíce čarodějnou, aniž musí být náboženská. Druhá etapa je vyjádřena mahájánským buddhismem, takže je nejvyšší mystická, i když ji nemusí provázet zbožnost. Třetí etapa je symbolizována e.m., v níž jsou osobní zájmy o vlastní duchovní vývoj opuštěny a cesta duchovní výchovy se dovršuje správným uplatňováním vůle, při čemž osobnost člověka v ničem nerozhoduje. Teprve potom vstupuje člověk do kontaktu s fenomeny duševního i transcendentního světa. To vede k poznání, že i moc je nutno opustit, má-li člověk dosáhnout takové vnitřní harmonie, že mu již nezáleží na tom, zda bude

ještě žít, či zda žít přestane.

Povrchnějšímu poznání se ovšem zdá, že e.m. obsahuje všechny tři etapy. Ve skutečnosti se však tyto tři etapy zdají být obsaženy i v józe, i v mahájánském buddhismu. Rozhodující jsou však základní zřetele. V józe je nalezen hlavní problém ve snaze těla nekompromisně se uplatnit. V mahájánském buddhismu je hlavní problém nalézán v atakujících silách psychického světa. V e.m. je hlavním problémem vytvoření vztahu mezi adeptem této disciplíny a fenomeny transcendentního světa s úmyslem získat z tohoto raportu prospěch. Ostatní náboženské systémy jsou jen odleskem těchto tří podle toho, na který z těchto problémů se klade důraz.

eidetika (z řec.) schopnost názorného představování, které má ráz počítku; nauka o eidetických jevech. Nedomnívejme se, že mystický svět je oblastí eidetických jevů. Vynořuje se totiž pouze následkem volních tlaků na psychickou přirozenost a je tudíž další dimenzí světa objektivních jevů, skrytých omezenému běžnému vnímání. Vzhledem k tomu jsou eidetické jevy výsledkem funkcí obrazného myšlení, které nemusí vždy člověk ovládat; v takovém případě vznikají obrazové asociace, které někdy mohou být zajímavé, jindy důkazem patologického stavu myšlení. To už však nenáleží do mystiky, nýbrž do běžných psychologických zajímavostí.

eklekticismus (z řec. zákl.) vybírání a spojování prvků z rozličných myšlenkových, uměleckých nebo filozofických směrů. Tímto způsobem přispívá e. k vzniku nových, ale nepůvodních nauk, které se vždy rodí v mysli interpretů těchto nauk, nikdy v jejich přímé zkušenosti. Ale abychom byli spravedliví: ne všechny nauky jsou nepůvodní, i když

se vždy snadno nepozná, které jsou původní a které nepůvodní. I původní, no vě nauky musí obsahovat prvky nauk starých, ba dokonce naprosto nová původní nauka bývá souborem poznatků, k nimž již dávno lidé dospěli. Rozpoznat takovou nauku je možné pouze podle toho, že ten, kdo ji objevil, disponuje mnohem volněji s různými pojmy než ten, kdo zdánlivě novou nauku kompi loval.

Filozofické nazírání musí nezbytně vy rústat z osobitých postřehů filozofů a nemá být nikdy vytvářeno z mentálních konstrukcí. Aby člověk dospěl k těmto postřehům, musí se vždy podro bit asketické kázni, která je předpokla dem pro neosobní nazírání a tím i pro objektivní postřehy. Když se člověk této kázni nepodrobí, bude schopen zpracovávat jen původní myšlení jiných lidí a připojit se nebo nepřipojit k jejich ná zoru, příp. vybrat z těchto názorů pouze něco a ve shodě se svým zaujatým nazi ráním (jen takové může mít člověk lpící na světě) stvrzovat nebo vyvracet tyto názory.

Je očividné, že mravní, filozofické a náboženské názory dnešní doby jsou především výsledkem e.; je to symbol mravního a duševního úpadku. Je mu třeba čelit přísnou psychickou kázni, je-jímž účelem je dosáhnout zkušenosti, které mohou získat pouze lidé zřeknuvší se světa. Jinak bude mít filozofie dnešní doby stále znaky až nepochopitelné duševní povrchnosti, která ovšem také nemá žádných mravních zásad. A přeje-me-li si objevit příčiny tohoto stavu vě-cí, pak snad stačí napovědět, že je to v systému výchovy, která nedbá o vý-chovu charakteru, nýbrž jen o výchovu mentální zdatnosti.

ektoplazma zevní vrstvička plazmy (v

rostlinné buňce, u prvků aj.); název látky, která se při seancích objevuje u úst média v tranzu nebo vychází z ji ných částí jeho těla a chová se jako tvár livá látka materializačních jevů. Podle mystiky je e. vlastně lymfa uvolněná z těla následkem křečí, které jsou nero zlučně spjaty s tranzem a již má mít fyzi kální médium přebytek téměř vždy ná sledkem svého vlastního pasivního tem-peramentu.

eleison (z řec.) část křesťanské modlit by Kyrie eleison Pane, smiluj se!

elektrodynamika (z řec. zák.) nauka o elektřině a magnetismu, která se zabývá časově proměnnými elektrickými a magnetickými poli, zejména vznikem a šířením elektromagnetických vln. Tato nauka má veliké pracovní a výzkumné pole i v mysticko-psychologické oblasti, kde se také pracuje s napětími, která vznikají při mystickém úsilí a vždy mají elektromagnetickou povahu. Zvláště napětí, které vzniká vztahy soustředěné mysli k tělu, má povahu kinetické elek-trické energie. Z tendencí této energie vyplývá, že zde je nutno hledat hlavní příčiny schopnosti psychické aktivity nebo duševní závislosti člověka na svě-tě. Těmito vztahy se totiž vytváří elek-trické napětí, které má velmi zřetelný vliv na mysl především v tom smyslu, že ji činí aktivnější. To je zase moment, který člověka cele psychologicky stimu-luje a tím přispívá k jeho intelektuální mu rozvoji. Naopak tam, kde se elek-trická energie nedostatečnými vztahy mezi usměrněnou myslí a tělem „nevyrábí“, tam nevzniká žádný stimulační faktor, čímž člověk intelektuálně otupu-je nebo upadá. Přitom se však neuvažuje o vrozených dispozicích. Tam by měl výzkum povahu elektromechaniky a ni-koli elektrodynamiky.

elektrofyzilogie nauka o vzájemných vztazích mezi elektrinou a živou hmotou. Průzkum v tomto oboru se omezuje na měření povrchového napětí na těle a na záznamy mozkové a srdeční činnosti. Proto e. náleží též do elektromechaniky, ačkoli ve fyziologickém smyslu by měla vysvětlovat všechnu živou hmotu jako pole, které je možno vyjádřit elektrickými hodnotami. To znamená, že se ve vyšším smyslu každý biologický činitel může pokládat za elektrický; posléze se dá zjistit, že všechny změny, dějící se ve hmotě, jsou jasným dokladem její elektrické povahy. Proto e. můžeme pokládat za „vědu v plenkách“, i když se už blíží k poznání, že buňky nemají podklad ryze chemický, nýbrž fyzikální.

Jóga na rozdíl od e. již dávno uděluje poznání, že život je záležitostí elektrických proudů a napětí. Ví se např., že upoutání pozornosti na tělo, které je v józe hlavním předmětem pozorování, zvyšuje napětí v hlavě. Toto napětí vede k rozvoji pozorovací a analyzující síly, jestliže je člověk zbaví zatemňujícího vlivu duševním uvolňováním a uvolněným vnímáním. A když jogín soustředí mysl na tělo a setrvá pouze u tohoto soustředění, vyvolá v těle napětí, které v něm vyvolává změny, projevující se vznikem nových obsahů, působících na mysl. Jogín tím vlastně proměňuje tělo tak, že z něho „vypaří“ lymfu jako nositele pasivních tendencí a tím zvýší ty faktory, které činí člověka cholerickým. Stupňováním této činnosti se jogín stane nositelem nových hodnot těla, které působí na mysl jako ujištění, že je na cestě fyzické proměny. Takové proměny podle bible dosáhli legendární Henoch a Eliáš.

elektrokinetika (z řec. zákl.) nauka, která se zabývá jevy vznikajícími při po-

hybu elektrických množství. V oblasti psychicko-fyziologické se s e. setkáváme, když zavádíme do bytosti mystický proces, vedoucí k duchovnímu vývoji. Tento proces je závislý na zaměřování mysli k jednomu bodu, čímž se zvyšuje elektromagnetické napětí mezi soustředěným myšlením na jedné straně a předmětem soustředění na druhé straně.

Dosáhne-li toto napětí náležitě výše, začne energie, použitá k soustředění, v místě opory pro soustředění kmitat a pak se začne chovat jako elektrický proud. Takto vzbuzený proud vyvolává změny ve struktuře pozorovaného místa, které na soustředěné pozorování reaguje tak, že jeho elektromagnetické náboje začnou vystřelovat k středisku myšlení, k hlavě. Nesoustředí-li se totiž člověk, nýbrž myslí reflexivně, povzbuzován k myšlení smyslovými vjemy, pak jeho kinetická energie, která se v tomto případě nachází pouze v hlavě, proudí vždy od hlavy k nohám, což má nepříznivé následky jak po stránce fyzické, tak i psychické.

Konečným výsledkem změny směru tohoto proudění je především psychické a v pozadí též i fyzické přepodstatnění. Člověk především přestává být těkavým a stává se soustředěným. Tento stav souvisí se zánikem nespokojenosti a chtivosti a naopak s rozvojem kvality stavu uvědomování, které se povyšuje v tom smyslu, že lidské uvědomění se stává uvědoměním nadčasovým, kosmickým.

Zjistí-li tedy dobře se pozorující jogín, který se věnuje soustředění, že reflexní činnost mysli se se stupňujícím soustředěním mění ke stavu nehybnému a dokonce zaniká, poznává, jak užít kmitající energii vůli potlačované činnosti mysli ve formě proudu k zániku

psychické podrobenosti okolnímu světu a k rozvoji stavu myslí ke kvalitě abso lutna. Tím se celá bytost mění v bytost dokonalého jogína. Tímto způsobem užil tedy jogín e. k svému dobru jak na úrovni psychické, tak i celobytnostné.

elektrolyt (z řec. zákł.) sloučenina, jež se při rozpouštění anebo tání štěpí na ionty, a roztok takovéto sloučeniny, který je schopen vést elektrický proud. Z mystického hlediska může být e. buď tělo, nebo jeho orgány, podle toho, jak se chová mysl a pozornost. Chová-li se mysl tak, že funkce těla jsou podněcovány reflexemi jevů zevního světa, stává se e. celé tělo. Usměňuje-li však člověk mysl podle návodu mystických nauk na tělo vlastní bytosti nebo na jeho určité části, stávají se e. jednotlivé orgány, při čemž je jejich lymfatická povaha nahra žena elektromagnetickými účinnými energiemi. Proto se v tomto případě tělo nerozkládá, nýbrž předopstatňuje.

elektrolýza (z řec. zákł.) chemická reakce probíhající při přechodu stejnosměrného elektrického proudu přes roztoky nebo taveniny *elektrolytů*. V mysticko-psychologickém smyslu je problém e. problémem vlivu stavu myslí na stavy organismu. Přivádí-li totiž mysl do těla substance vnějšího prostoru vnímáním, pak dochází v těle k elektrolytickému procesu, který je příznivý, když jsou předmětem vnímání „čisté substance“. Nepříznivý je, když jsou těmito substancemi působení jiných lidí (světských), na nichž duševně ulpíváme, máme-li o ně zájem.

Chová-li se však mysl jako činitel pozitivní, to je zaměřuje-li energii, již obsahuje, vědomým soustředěním na tělo, pak místo pozornosti pouze rozechvívá a uvolňuje v něm fyzikální náboje; e. pak uvolňuje pouze lymfu a orgány se

mění v činitele, který je sušší a električtější. Žije li člověk jako tvor bezvýhradně akceptující vše, co vidí, tedy jako všichni lidé, neukládající si žádnou kázeň ve vztazích ke světu jevů, pak elektrolytický proces postihuje postupně celý organismus. To je příčinou degenerace organismu, který se stává velmi náchylným k marasmu a ke všemu, co s marasmem souvisí. Je třeba vytvořit napětí mezi uvědoměným myšlením a tělem, aby kmitající energie tímto způsobem vyvolaná zabránila nepříznivým vlivům e. v organismu a aby se tím lidé stali zdravějšími, energičtějšími a vybavenými pozitivním duchem.

elektromagnetická indukce (z řec. a lat.) vzbuzení elektrického nebo magnetického napětí v látkách, které jsou v blízkosti elektrických nebo magnetických polí. V mystice se e.i. používá k přenosům poznání, mystické moci, nebo mystického zasvěcení z *guruů* na žáky. Poznání stejně jako každý fyziologický stav, který je typický při zasvěcení, jsou jevy fyzikální; proto mohou guruové pomocí psychického raportu se svými žáky na ně přenést náplň svého bytí, ať je touto náplní mystické vědění, nebo moc. Ale tento druh e.i. je příliš speciální. Používá se jí vědomě, ale vyskytuje se i tam, kde o ní člověk nic neví. Když je např. při zasvěcovacím kursu žákovi mystiky uloženo, aby se vědomě mentálně uzavřel světu a soustředoval se pouze na sebe sama ve fyzickém smyslu i ve smyslu já, stoupá také elektromagnetické napětí v jeho těle; toto napětí pak, vědomě či nevědomě, sdílí se svým okolím, především s lidmi, o něž má větší zájem než o cokoli jiného. Následkem toho stoupá nejen jeho duch, nýbrž i jeho překážky na mystické cestě. Proto dobré zasvěcování vyžaduje

je, aby se člověk, který pracuje tak, jak bylo právě řečeno, zdržoval každého zájmu o něco vnějšího. Pak indukované proudy nebo napětí nevytvoří žádný report, jehož následkem je „tažení“ okolí na vyšší stupeň duchovního vývoje, nýbrž pouze dočasně se vzbudí v okolí zájem o něho. Po opětném poklesnutí zájmu o něho bude mystik uvolněn a tím i schopen udržet se na vyšším stupni, kterého svou prací dosáhl.

Vzhledem k e. i. budme tedy opatrní. Vězme, že každé, i samovolné zastavení myslí vzbuzuje účinné elektrické napětí, které se přenáší na jiné; když je toto na pětí vzbuzeno systematickým mystickým úsilím, může nám při zájmu o okolní svět vytvořit vztahy, které se stanou trvalými překážkami na mystické cestě. A protože bez stupňování napětí v bytí není mystického postupu a růstu, anulujeme vliv tohoto napětí nezájmem o okolní svět. Pak se napětí bude indukovat ve fyzikálním prostoru a jeho odezvami může být vnímání transcendentního světa, kde se člověk postupně naučí žít, jako se to naučil ve fyzickém světě. Když se to naučí, nebude již směšovat neviditelný svět s viditelným a tak se vyhne strastem, jimiž jsou postihováni ti, kdo z nevědomosti tyto světy směšují.

elektromagnetismus (z řec. zákl.) magnetismus vzbuzený elektrickým proudem. V podstatě je každá síla, jejíž povaha je elektrická, i silou magnetickou. Záleží pouze na kmitočtu. To je zřejmé při jógickém úsilí. Pokud totiž jogín usiluje o soustředění myslí nebo pozornosti, dotud energie jeho myslí nekmitá, nýbrž se jen vlní. Určitá frekvence tohoto vlnění se jeví elektrickými efekty; v psychice je to energie, radost, optimismus; když vlnění přejde ve kmitání, stává se bytostí magnetickou. Při pevném

soustředění, které má podklad jak intenzivní, tak extenzivní, vznikají jevy elektromagnetické; v psychickém smyslu napětí, pevná pozornost, energie a síla vůle. Záleží tedy na soustředění. Velmi pevné a trvalé soustředění vyvolá vždycky v těle účinnou energii, která se při určité oběhové rychlosti chová jako elektrina; když však soustředění zintenzivní, vytvoří se pole, kde vznikají bočné siločáry, jejichž povaha je již magnetická. To znamená, že jogín poznává elektrickou energii jako napětí, jemuž je dán pohyb, kdežto magnetismus jako bočné siločáry v elektrické energii. Napětí v tomto smyslu je tedy „stojatou“, to je potenciální vibrací, probíhající na čáře Y; elektrická energie postupující vibrací, takže probíhá po čáře X; magnetismus je vibrací vyššího druhu nábojů na čáře Z.

elektron (z řec.) elementární částice se záporným nábojem. Spolu s jinými částicemi vytváří atom, jehož jádro je v poměru k oběhovým drahám e. velmi nepatrné. Celý atom představuje uzavřenou sféru, jejíž prostory se nazývají pole. Díky tomuto fyzikálnímu vysvětlení stavby atomu se svět stává v univerzálním smyslu iluzí, neboť jeho základní částice, atomy, jsou na své poměry soustavou s nekonečnými prázdnotami, které se jeví jako pole. Materialisté se tomuto poli snaží přiznat hmotný charakter, ale smyslově je můžeme identifikovat pouze jako prázdnotu, která se za jiných okolností poznává jako hmota. Vzhledem k tomu jsou e. a jiné částice pole atomu něco podobného jako jednotlivé hvězdy v kosmu, kde tyto hvězdy nalézají gravitační prostředí jako e. a jiné částice v poli atomu.

Je-li nám libo, můžeme nekonečné prostory mezi jednotlivými hvězdami

považovat za hmotu; bude to stejné, jako když pokládáme za hmotu pole atomu. A je-li e. a všechny ostatní částice v poli atomu pouhým jevem v tomto poli, pak i hvězdy v nekonečném vesmírném prostoru mohou být něčím podobným, když zaujmeme k tomuto problému příslušné stanovisko. Ale výraz „jev v poli“ už sám sebou umožňuje předpokládat, že pole je něčím odlišným od jevu v něm. Zkrátka se tu ocitáme na stanovisku, při němž je věcí vkusu, jestli pokládáme pole za hmotu nebo za prázdnotu. Podle jógické zkušenosti prázdnota existuje; zeje za pulsy, jimiž jsou v objektivním světě jevy, kdežto v subjektivním činnost. Tak se ukazuje, že prázdnota je absolutno, v níž individuum i jevy ztrácejí vyhránění a stávají se bezmeznem. A to je stav spásy.

elektrostatika (z řec. zákl.) nauka o elektřině zabývající se jevy v elektrickém poli nepohybujících se elektrických množství, která jsou v rovnováze a klidu (neprotéká elektrický proud). Statická elektřina je vlastně jev, související s gravitací nábojů obsažených v prvcích, atomech (hmotě). Vzájemné tíhové ovlivňování těchto nábojů je příčinou vzniku elektrického potenciálu, který se ve vhodných podmínkách může vybijet; při tom jsou vystřelovány magnetické náboje, jejichž usměrnění vytváří použitelné elektrické napětí, proud. Vzhledem k tomu máme v e. co dělat s potenciálem jiného druhu než při výrobě elektrického proudu; při této výrobě je magnetismus vedlejším produktem elektrické energie, kdežto v e. je magnetismus produktem primárním.

V podstatě můžeme statickou elektřinu nacházet v každé hmotě a výrazněji pak v té, kde jsou tendence energií vyjadřující též určitý druh gravitace centripe-

tální. Tak se stává zeměkoule nositelkou statické elektrické energie, neboť její vnitřní gravitační faktory jsou větší než vnější, kosmické. A tato statická elektrická energie jakoby produkuje magnetismus, který je výsledkem proudění vyštělovaných nábojů, které musily opustit svoji původní polohu následkem elektrického náboje, zvaného statická elektřina.

Se statickou elektřinou se však také setkáváme i ve vlastním těle, které je také samostatnou gravitační jednotkou, existující však ve velmi silném gravitačním poli zeměkoule. Ale přesto lze tuto statickou elektřinu v těle identifikovat, když se silou jógického soustředění mění v elektřinu kinetickou. Statická elektřina těla je elektrický potenciál, který může být zesílen a pak použit jako prostředek k proměně psychické bytnosti z pasivní na aktivní a při dostatečném zvnitřnění z pozemské na duchovní.

elementál (z lat. zákl.) personifikace jednoho elementu nebo živlu.

elementální bytosti zosobněné přírodní síly. Jsou rozděleny do čtyř skupin podle živlu, v němž žijí. *Sylfové* ve vzduchu, *salamandři* v ohni, *undiny* ve vodě a *gnómové* v zemi. Náзор na tyto bytosti a jejich povahu se různí, ale přímá zkušenost může ukázat, že jde o obyvatele jednotlivých živlů, z nichž ten který živel má převahu nad ostatními, jež jsou v jejich těle též obsaženy. To napovídá trojrozměrnost jejich těl. Bylo by proto omylem pokládat e. b. za nízké *astrální* bytosti, jimiž jsou vlastně *elementární bytosti*. Ty náležejí do kategorie bytostí, žijících v jiných podmínkách než lidé, a jsou vlastně jednou ze skupin zemních nebo ohňových bytostí, jako zase elementálové náležejí do kategorie přírodních duchů (jevů).

elementární bytost (z lat. zákl.) nízký *astrální* typ, larva nebo bytost, která je vlastně nízkou zplodinou emanované životnosti umírající, někdy však i živé bytosti. V ně se převtěluji lidé, kteří promarnili vzácné lidské vtělení a nepovznášeli mysl (ducha) k čistšímu jsoucnu.

elementy (z lat. element základní prvek, živěl) čtyři základní alchymistické prvky nebo živly, totiž vzduch, oheň, země a voda. K nim byl konečně připočten i éter, symbolizující prostor.

Pro vědu tyto živly nepředstavují základní kameny hmoty nebo světa, neboť samy jsou výsledkem skladby atomů, souborem molekul. Duchovní nauka k tomuto dalšímu dělení nepřihlíží; problémem je tu člověk, který je výsledkem skladby právě čtyř hmotných živlů, kdežto živěl pátý, éter, představuje jeho životnost. V tomto omezeném, z pěti živlů složeném prostředí, prožívá člověk své osudy, které kromě pozlátka, jež na svět vrhá jeho na mládí omezený optimismus, znamenají jen strast, kterou je nutno řešit a rozřešit. Mistrně ji řeší především *buddhismus*, který rozkládá bytost na čtyři základní živly, jejichž soudržnost je podmíněna toliko lpěním a které tedy nejsou vlastním já člověka. Tímto rozkladem má být dosaženo vyhovujícího odmítavého stanoviska k bytí a vědomí má být z něho vyproštěno, aby mohla být skončena strast.

Člověk může poznávat hmotu jako se skupení látek: pevné, tekuté, tepelné a plynné. Na toto skupenství se poutá jeho vědomí, ale může se také od něho osvobodit eliminací uvědomovacích procesů. A protože pro něho veškerá příroda povstává právě z těchto e., v nich také přestává pro něho existovat. Co je za těmito e., jako např. molekulární skupenství, to ho již zajímat nemusí,

protože jakmile z těchto e. vyproští vědomí, unikne strasti.

Pokud jde o *vědomy*, náleží e. éteru. Tento chvěním se reprezentující živěl je vyšším aspektem čtyř základních živlů, které se z fyzikálního hlediska podobají „látce“, kdežto éter „polí“, jehož charakteristickou vlastností je napětí nebo chvění. A protože činitel, zvaný „chvějící se pole“ symbolizuje činitele činného, pak má éter vztah k vědomí, které se manifestuje registrací reflexů, a tím tedy k vědomí osobitému nebo empirickému. Toto vědomí je zase nižším aspektem vědomí transcendentního, které je již chudší na energetické náboje. Na nejvyšším stupni projevů transcendentního vědomí je pole, reprezentované éterem, doslova bez nábojů, a proto symbolizuje kosmickou kvalitu, jejímž vnitřním objektem je empirický vesmír.

Jogín může realizovat nejvyšší kvalitu kosmického vědomí, když umí „splhat“ po těle nebo tělem éteru. Éter je v sobě samém rozdělen ve kvality, z nichž nejnížší je symbolizována světa plnou myslí (nebo vědomím); střední myslí (vědomím) prostou zatížení hmotnými zájmy a starostí; nejvyšší všeobsáhlým sebevědomím, které je možno charakterizovat jako realizaci kvality, v níž je obsažen celý vesmír. Proto je jogín přemožitelem světa, překonatelem vesmíru.

Ostatní čtyři živly tedy symbolizují hmotu, tekutiny, teplo a „vítr“. Z toho důvodu tyto čtyři živly tvoří pro vůli „splhat tělem éteru“ nižší, konkrétní překážky. Hmotu bude překonána „vymytím“ a „prohřátím“, tekutiny „odpařením“, teplo „zvnitřněním“ a vítr zavedením centripetální tendence pro vzduch. Vymytí, prohřátí, odpaření, zvnitřnění a zavedení centripetálních tendencí je závislé na stavech mysli, je-

jichž vytváření nás naučí jóga. Těmito stavy (mysli) dosáhne jogín stavu vlády nad živly nebo vyproštění z nich a to se kvalifikuje jako osvobození ze sítě, vytvořené frekvencemi sil nebo kvant; tato síť je v nejposlednějším projevu naším vnějším i psychickým světem.

eleuzinie (z řec.) také eleuzínské mystérie — starořecké náboženské slavnosti s tajnými obřady k počtě bohyně Démétry a Persefony. Byly to slavnosti s průvody a představeními, které trvaly devět dní. Byly spojeny s malými mysteriemi, při nichž byl uváděn vyšší smysl náboženských představ; k těmto mysteriím byli připuštěni všichni účastníci těchto slavností. Kromě malých mysterií existovaly mystérie velké, k nimž bylo při puštěno pouze málo vybraných a zralých osob; velcí zasvěcenci při těchto mysteriích udělovali čekatelům po ne snadných přípravách a duchovních cvičeních hluboké zasvěcení do tajemství života a smrti.

eliminace (z lat.) vyloučení, odstranění. V mystickém úsilí jde o e. přirozené náplně vědomí, kterou je vždycky svět v je ho psychologicky působivé formě. Do konce se usiluje i o e. přirozeně vystupujících stavů vědomí, protože vždy symbolizují vyhranění osobitosti, jáství; to se pokládá za závadný stav. Eliminací postup se pak zakládá na překonávání každého diferenciacního momentu uvědomění pomocí nevytváření úsudků a závěrů o čemkoli, co člověk vnímá. Nevytváří-li se úsudky a závěry, zůstává vědomí bezbřehé, což je jeho prapůvodní stav; tento stav vědomí umožňuje chápat povahu dokonalé duševní svobody.

elixír (z arab.) zázračný nápoj. Za pravý e. byla považována tzv. pátá třešť (*kvinteseence*); jsou to vlastně prchavé li-

hy, spíše fluida, která se nesrážejí v tekutinu. Na otázku, zda je možné tyto lihy chytit a spoutat, by mohli odpovědět alchymisté, kteří údajně v této laboratorní práci měli úspěch.

V mystice se tato třešť vytváří, když soustředěná mysl útočí na tělo a není zcela zbavena kvalit, symbolizujících hmotný svět. Za těchto okolností se odpařuje z těla to, co je buď fyziologickou tekutinou, nebo lymfou; tato odpařená látka pak tvoří „ovzduší“ mystika. Vdechuje-li mystik toto ovzduší, oživuje ho to fyzicky, jestliže jeho zájem směřuje pouze k tělu, nebo psychicky, když se jeho mysl upíná k abstraktnějším věcem. Pokud mystik dosahuje pouze fyzického oživení, je všechno celkem v pořádku. Když jsou však tímto e. oživeny psychické schopnosti a síly, vyvstávají pokušitelé, kteří mu mohou v životě způsobit mnohé těžké chvíle.

Mystikové se většinou rekrutují z lidí, kteří sice touží po vnitřním naplnění, ale toto naplnění hledají v říši abstrakt. Žhavá touha po tomto druhu naplnění vede vždy k použití vytvářeného e. na psychické úrovni; proto jsou mystikové vizionáři, fantastové nebo mudrci. Lidé, orientovaní do smyslového světa, nepracují zpravidla jako mystikové tak energicky, a proto u nich nebývá působení e. tak patrné, když vůbec mysticky pracují a jsou v této práci vytrvalí.

Podle toho, co jsem právě řekl, se e. dá skutečně vyrobit. A nejhorší na tom je, že se skutečně vyrábí. Nemá-li totiž mystik dostatečně zjemnělou analyzující schopnost pozorování, pak vyrobený e. použije dobře nebo špatně a z toho vznikají většinou nesnáze. E. se totiž musí identifikovat. Mysticky pracující člověk musí rozpoznat, že se ocitl v oživujícím ovzduší, všestranně oživují

cím, a že s tímto ovzduším musí něco dělat, aby to bylo k jeho prospěchu. Nesmí nemoudře nechat roznítit citový žár k osobám druhého pohlaví, neboť by se tím v něm rozpoutala mocná vášeň. Ani se nesmí nemoudře upínat k nejvyšším kvalitám vesmíru, protože nezrušené kontakty se světem smyslových předmětů by mohly vdechnutím e. vyvolat strašné realizační procesy v těle, které se zřídka kdy dají přežít. Dokonce se ani nedoporučuje zaměřovat se výhradně na tělo a tímto způsobem vdechnout vytvořený e. k oživení těla, protože pak se člověk snadno upoutá na svět a nedospěje ani k moudrosti ani k všestranně působivému dobru. Proto je správně vytvářet e., a když dojde k jeho vdechování, být pouhým pozorovatelem světa. Tato abstrakce vede k rozvoji moudrosti a posléze k nalezení a pochození stezky k osvobození.

Při velmi intenzivním soustředění, zvláště u osob živného temperamentu, může lymfa sublimovat a vytvořit mlhu se silným elektrickým nábojem nebo jen subtilní oblak. Vytvoří-li mlhu, pak její vdechování vyvolává elektrizující fenomén, který v těle působí jako činitel silně vzpružující tělo, tedy jako e. působící na fyzické úrovni. Vytvoří-li oblak, pak působí jako jemný e., který rozněcuje ducha a pozvedá jej k nevyšlovným radostem. To pochází ze skutečnosti, že na tento oblak usedají *dékové (bohové)* a i *andělé* jsou jím vábeni. Vzájemný dotyk člověka s těmito obyvateli vyšší sféry lidského života vede samozřejmě k různým formám nadšení a radostným reakcím.

Všechny tyto fenomény, vyvolané působením e., mohou svádět k domněnce, že svět, obklopující mystika, může být pouze jeho subjektivním světem. Ale

problém není přece jen tak jednoduchý. Mystik se tu stýká s jevy, které také mají dost výraznou osobitost. Spíš se zdá, že právě podmínky tyto jevy přilákaly z transcendentní oblasti do sféry mystika, jehož vyzářování, podobné e., nebo skutečně jím jsoucí, vytváří v lidském světě mikroatmosféru, která nemusí mít nic společného s makroatmosférou obklopujícího jej světa. Je to jako s duševními stavy. Jedinec je může nosit v obklopujícím ho světě, a přece tento svět o nich nic neví, s výjimkou několika jednotlivců, kteří je někdy vycítují na základě vnitřní příbuznosti s takovým jedincem.

Elóa (hebr.; v množném čísle Elóhím) jedno z hebrejských božích jmen, které znamená „ten, kdo uvádí v ustrnutí a strach“. Slovem Elóhím byly označovány nejvyšší andělské stupně a je proto třeba si je představit jako tvůrčí božské síly (bohy). Původně bylo tohoto slova užíváno jako názvu pro cizí (nehebrejské) bohy; později teprve jako plurál majestaticus pro izraelského Boha. Je to podobný název jako Jahve a značí Boha silného, pravou paži boží a jeho soudnou stolicí.

Nedomnívejme se, že slovo E. je spekulativní pojem. Když lidé mohli žít více sobě než světu, vnitřní síly jejich života byly lépe zjevné, konkretizovanější a také se kategorizovaly; to vedlo k jejich charakterizování. Zosobňování pak bylo závislé na poznání, že tyto konkretizované síly se chovaly jako samostatné, uplatňující svůj vliv v životě lidí zcela nezávisle na nich. Ostatně je tomu tak dodnes. Máme však pro tyto síly pouze jiné názvy; nejsou to bozi a jiné bytosti neviditelného světa, nýbrž energie, působící v psychické oblasti lidí. Ty si s bohy starého světa vůbec nezadají; jen

spěch nedovoluje je personifikovat a poznat jejich působení jako působení zevního světa.

elysium (řec.) podle řecké mytologie místo, kde žili vyvolenci bohů v blaženosti a byli ochlazováni Zefýrovým vánkem. Později místo, kde setrvávají zesvěcenci (vnitřně). Odpovídá ráji.

emanace (z lat.) výron, vytékání, vyzařování. V mystickém i fyzikálním smyslu emanují látky nebo substance k základním pokusným látkám tolik nevázané, a proto jde vždy zejména v počátcích pokusů o e. neřízené. V atomismu jde o e. korpuskulárních kvant; tyto e. se chovají jako záření a snad i něco jiného. Ve skutečnosti není ani tato teorie stabilní a je dokonce možné, že se bude měnit. V mystice se jako e. poznávají uvolňující se prchavé látky, které jsou vlastně životní potenci nebo silou. Tyto látky, i když jsou kvanty korpuskulí, tvoří vždy kompaktní svazky, mají specifický charakter a vzbuzují zdání, že jsou látkami. Vzhledem k tomu se mluví o e. životní síly jako o vyšším druhu fluida, které se podobá oblaku, obestírají címu mystika. Teprve při dalších populových soustředěních, jimiž se vytvoří silné elektromagnetické pole, opírané o osu brahmárandhra *aku la* — mu ladhára (viz *čakra*), získává tento oblak emanační charakter; dochází v něm k niterným silovým výbojům, což zase činí tento oblak více či méně svítícím podle účinnosti jeho vlastního elektromagnetického pole. Mystické vyzařování těla mystika proto má povahu niterného děje v oblaku životní síly a nelze je tedy charakterizovat jako jednoduchou emanační záležitost.

Jinak se zdá, že ve hmotné oblasti jsou e. všeobecným jevem, čili že každá hmota vyzařuje „jemné“ fluidické látky, kte-

ré náleží do kategorie vyššího druhu „hmoty“ a že obsahuje „schopnost radioaktivity“. Při jógickém postupu při spívá e. k technické možnosti odstranit hmotnost v mystické zkušenosti, což ostatně může pozorovat každý mystik, který provádí tzv. „hrotovou koncentraci“. Při ní uvolňuje intenzita vytvořené ho elektromagnetického pole tzv. pole samostatná, jejichž skladba tvoří tělo jako měřitelnou, važitelnou a smyslově zjištělnou skutečnost. Když tento emanační proces skončí, je i bytost „vyvanuta“. Protože se to stalo za pomoci psychických činitelů, zbude tu jen člověk a bytí, o němž praví Buddha: „Je něco, co je nezrozené, nevzniká, nestvořené, neutvářené. Kdyby toho nebylo, nebylo by možné uniknout světu zrozování, vznikání, stvoření, utváření“.

embryo (z řec.) zárodek ústrojných těl, nenarozený plod. Z duchovního hlediska je v člověku jako e. duchovní podstata, která se za příznivých okolností rozvine tak, že vytvoří duchovní já člověka. Tato podstata se může charakterizovat jako e. proto, že je životným principem schopným rozvoje a vývoje do jáství.

emoce (z franc.) pohnutí myslí, vzrušení, dojetí, rozčilení. Z psychologického hlediska je nutno zjistit, zda e. vyplývá z reálných příčin, nebo je to stav nepodmíněný vnějšími příčinami. Jde-li o vzněty nepodmíněné, je třeba e. potlačovat bez výhrad. Znamená to totiž, že člověk dosud neovládá celou svou bytost, a proto může být překvapen stavy okamžiku. Při podmíněných pohnutích není třeba tak nekompromisního stanoviska, protože dokonalým ovládnutím sebe sama odpadá působící vliv zevních činitelů.

empirismus (z řec. zákl.) učení, které za jediný zdroj poznání pokládá zkuš-

nost. Všeobecně se předpokládá, že mystika nemá nic společného s empirií, že je to prostě druh mánie, vyúsťující tu a tam v extazích, které mohou být významné spíše pro subjekt než pro širší okruh bádání v lidské psýše. Jógické pracovní postupy se však zakládají na tom, že člověk položí svou vlastní bytost jako předmět pozorování a zkoumání pro analyzující mysl a pozornost; tyto postupy mohou mít také charakter čistého e. A když zjistíme, že bytost jako předmět pozorování vydává analyzující mysl svá tajemství, pak již můžeme nabýt přesvědčení, že mystika nebo jóga je opravdová věda; její charakter je však zastíňován tím, že se jí používá jako nauky o vzruších, jejichž hodnota se považuje za dobrou, když směřují k Bohu.

Mystiku nebo jógu lze poznat jako čistou empirii tam, kde jí její stoupenci používají jako spolehlivý a evidovatelný prostředek k vypátrání psychických jevů, které jsou zatím v psychologii zvláště nosí proto, že se dosud zabývá pozorováním jiných bytostí. Jenom procesy a změny ve vlastní bytosti nás mohou poučit o psychologických zákonitostech, protože můžeme přímo pozorovat vliv psychických jevů na vědomí. Tento vliv je vždy v psychologii primární. Ale samozřejmě zde záleží na mystikovi, zda dovede tyto vlivy pozorovat zcela nezaujatě; tak se vyhne tomu, co postihuje člověka neškoleného jógou, totiž uvědomování ovlivněnému nějakým stavem nebo emocí. Proto má v mystice e. charakter mnohem vnitřnější než např. v přírodních vědách. Za vymanění vědomí ze vzruchů odpovídá každý sám sobě; výsledky pochybení v této úloze jsou pak zřejmé v názorech člověka od dávajícího se józe.

energetika (z řec. zákl.) nauka o pro

měně energie, nauka o energii a její výrobě i o jejím využití. S e. se mystik setkává vždycky, když zakládá svou mystiku na technických postupech. Je to však e. pracující s mnohem subtilnějšími vlivy, než je tomu v technice. Člověk se musí nejprve uschopnit sledovat proudy energie, vyvolávané soustředěním; pak teprve pozná, že tyto proudy směřují od jednoho konkrétního činitele k druhému: k fyzickému na úrovni živé hmoty nebo k psychickému.

energie (z řec.) mocná síla schopná vykonávat práci; psychologicky vyjádřeno: odhodlanost, činorodost, ráznost. Tyto definice pro mystiku mnoho neznamenaají. E. je zde nutno chápat jako strukturální polohu bytí, již je možno měnit mentálními popudy, které jsou vlastně také prací. To znamená, že tyto popudy musí mít povahu působivých elektromagnetických kvant, což se stává právě mentálním soustředěním.

Mysl v běžném stavu nemá povahu účinného napětí. Nabývá jí však soustředěním; v tomto případě působí mysl mezi dvěma vymezenými oporami, totiž vědomím a předmětem zájmu. Omezení funkce myslí na tyto dva činitele, vyplývající ze stálého připomínání si předmětu zájmu, vytváří malé pole, mezi jehož dvěma základními póly se mysl rozkmitá do té míry, že vytvoří elektromagnetické pole, které samo o sobě představuje e. A čím více si člověk při pomínání předmět koncentrace ve stavu nejvyšší bdělého vědomí, tím více roste intenzita vytvořeného elektromagnetického pole; tato skutečnost se odráží v růstu bytosti. Vzhledem k tomu může být zdroj e. bytosti hledat v cílevědomém myšlení, které překračuje obvyklou mez tehdy, když je můžeme považovat za soustředění. Intenzita soustředění

je závislá především na připomínkách vztahujících se k předmětu soustředění a potom na bdělosti, která tyto připomínky eviduje a kontroluje. Za těchto okolností se vytvoří mentální napětí. Toto napětí se přenáší i na tělo, takže nakonec dojde k vytvoření napětí v celém poli, jímž je bytost; toto napětí je poznáváno jako e.

ens (lat.) jsoucno, bytí, podstata, věc. V ezoterním mystickém smyslu biofyzikální faktor, který postupně mění své vlastnosti uplatňováním vyšších zřetelů vzhůru, k vyšším kvalitám, příp. až k nezměrnosti, ke stavu nad každou diferenciací. Proto je tato platforma (biofyzikální faktor) spodní hranicí, kam může poklesnout vědomí a jeho náplň; to souvisí s kvalitativním úpadkem. Tím z jiného hlediska znamená e. „zásluhovou *sahadža karmu*“, která tedy tvoří spodní hranici na životní cestě v řetězu inkarnací. Tato spodní hranice ovšem není stabilní; pomalu se posouvá podle toho, k čemu směřuje největší úsilí člověka. Posouvá se pomalu proto, že psychicky je člověk relativně stabilní. Tuto základní linii člověk jen pomalu mění, leda když je schopen pochopit nadosobní obzory a pak se k nim snaží dospět vypjatým úsilím, jímž se vtiskují nové mravní a jiné hodnoty do bytí.

entuziasmus (z řec.) nadšení, zanícení; živé vzrušení ducha láskou k nějakému předmětu nebo jeho obdivem. E. může působit na oblast představ a citů tak, že se člověk ocitá ve vytržení. Proto e. vyplývá z vnitřní, psychické dispozice, která může velmi pomoci na prvních stupních mystické cesty. S e. často může člověk překročit tzv. vzdušné překážky, které se vyskytují vždy, když je skoro netečný k transcendentním hodnotám.

eon (z řec.) číselně nevyjádřitelná míra

pro veliké časové období.

epikureismus materialistické učení starořeckého filozofa Epikura (341–270 př. Kr.). Základem jeho fyziky bylo, že všechno vzhází z něčeho a nezaniká v nejsoucnu. Vše se dělí na malé částičky (atomy) dále nedělitelné. Tuto tézi přenášel i na duši, která je podle jeho učení složena z atomů ohnivých, vzdušných a zvláštních, které jsou příčinou toho, že duše vnímá a že se dědí od duše rodičů. Rozumná lidská duše podle něho sídlí v prsou. Ve smrti se atomy rozptýlí, a proto není třeba bát se smrti. Vypravování o podsvětí považoval za bajky: bohové nezasahují do běhu světa, protože by tím rušili svůj klid a blaženost. I oni jsou složeni z nepatrných atomů a sídlí v prázdném prostoru mezi světy. Mudrci je ctí bez bázně, ale z obdivu nad jejich blažeností. Extraktem epikureiských názorů bylo: rozumná slast a rozkoš je cílem našeho života. Smrti a věci po smrti se není třeba obávat.

epizoda (z řec. zákl.) drobný vedlejší děj, příběh. Ti, kdo se myslí ponořili až do centra svého bytí, poznávají, že fyzický život, trvající od narození do smrti, je pouhou e. v životě, neboť v centru bytí se člověk ocitá v jiných časových dimenzích; na tomto centru je fyzické bytí utkvělé jako šat na těle člověka, svléká se a obléká od momentu k momentu. Žítí je tedy možno chápat jako vrstvy. Kdesi v centru bytí existuje já samo o sobě a to je schopné obnovovat se, dejme tomu, ve fyzických podmínkách; na toto já neplatí děje, odehrávající se v nižších vrstvách bytí. Pod tímto já je psychická přirozenost, která je více ovlivňována tělem, ale jinak tvoří individuum z látek velmi subtilních; v tomto těle člověk přežívá smrt a jeví se jako

otisk bytosti v neviditelnou. Když nebu-
deme člověka dělit na víc složek než na
tyto tři, pak pro já je e. bytí fyzické i by-
tí tohoto otisku; pro tento otisk je e. by-
tí fyzické pro čiré uvědomění je e.
každý životní jev. Jevy celého univerza
se pak jeví jako relativní existence, pro-
mítaná do bezmezní nicoty, která je ab-
solutem.

erotismus (z řec. zákl.) milostné nadše-
ní. E. se nemusí vždy vztahovat na oso-
bu, nýbrž i na jevy abstraktní, jen myšle-
né nebo neexistující. E. totiž může
i z čistě pomyslného jevu vytvořit jev ži-
vý a skutečný. V tom případě je e. pod-
statnou silou bhakti (viz *bhaktijóga*), ne-
bo když člověk tíhne k smyslnosti
může vytvářet *sukubu* nebo *inkuba*, s ni-
miž se lze vyžívat na mnohem nižší
úrovni.

Budeme si však všimnout vyššího aspektu
E. Pro mystika je e. tvůrčí silou. Táž
energie, která až nepřičetně může hnát
muže k ženě, stvoří u mystika abstraktní
jev (představu Boha), který mystik zbož-
ští. Posléze se mu týž jev stane prame-
nem osvěcující a omilostňující síly, kte-
rá ho pozvedne na vysoký stupeň člově-
čenství, k nadčlověčenství. Proto záleží
pouze na psychickém založení. Týž e.,
který jednoho člověka uvádí do řevnivo-
stí, potlačující funkci rozumu, přivede
druhého k tvůrčí činnosti, jejíž pomocí
zkonkretizuje abstrakta jako boží osoby
a světy, které ho pozvednou do trans-
cendentního světa. Přitom není vůbec
rozhodující, zda boží osoby a světy
a svět transcendentní jsou věcmi smyšle-
nými nebo skutečnými. To, s čím se mů-
že člověk ve svém životě potkat jako
s věcmi pro jeho smyslovou výzbroj na-
prosto reálnými, je vždy skutečné, byť to
druzí svými smysly vůbec nevnímali.
Reality zevního světa běžných lidí se

často stávají abstrakty pro mystiky, je-
jichž smyslová funkce je pozměněna ji-
ným druhem zřetelů. Z tohoto hlediska
se vždy svět ukazuje jako sféra zcela re-
lativních jevů.

eroze (z lat.) rozrušování, vymílání
zemského povrchu vodou, ledem, vě-
trem apod. E. je jedním z hlavních čini-
telů, který umožňuje vznik života na ze-
mi.

esence (z lat.) tekutý výtažek; nejsubtil-
nější materie v kvalitativním rozvrstvení
bytí nebo hmoty; z duchovního hledis-
ka nehmotná silice bytí a tím vlastně
prapůvod stvořeného světa. V normál-
ním konvenčním rozdělení kvalit uni-
verza prvotní projev a tím i pravznik je-
ho duchovní nebo hmotné podstaty,
a proto z hlediska smyslů Duch jako ně-
co, nikoli cosi jako skutečná prázdnota.
V mystické praxi činitel, který se začne
projevovat v působivé úloze až po nále-
žitém napětí niterného energetického
potenciálu, který člověk vůbec nezjišťu-
je, když se nepodrobí jógické kázni.
Proto vlastně podstata bytosti nebo bytí,
která je za hranicí oblasti denního vědo-
mí.

esenciální (z lat.) podstatný, základní,
hlavní, důležitý. V mysticko fyziologic-
kém smyslu složky bytí, které jsou pod-
statou jak tohoto bytí, tak i jeho živo-
tnosti. V univerzálním pojetí považujeme
za e. především kosmické vědomí, které
je faktorem, o něž se opírají vztahy růz-
ných kvalit, a potom *karmu* jako napětí,
které je mezi těmito kvalitami. Vztahy
kosmického vědomí k funkcím karmic-
kých sil podmiňují vznik osobního vě-
domí, které se zažehuje v materiálech
vytvářených těmito vztahy; nebo dokon-
ce samo poutá kosmickou energii v bytí,
jejíž působení se v tomto poli (bytí) ma-
nifestuje jako život.

eschatologie (z řec. zákl.) křesťanská nauka o posledních věcech člověka a o životě posmrtném. E. vychází z exoterních pouček (pro dav), uváděných v bibli. „Poslední věci člověka“ nejsou totiž jednoduché. Jsou připraveny životní praxí každého jedince, která modeluje dojmy jako dozívající znění ve vzpomínkách, pocitech a v kvalitě hodnot, naplňujících vědomí. Tito činitelé vytvářejí subjektivní vizuální svět člověka, který působí zpětně v momentech, kdy se člověk stává pasivním přijímačem vjemů svého vlastního duševního života. Nejsilnějším z těchto momentů je poslední úsek fyzického života. V tomto období je člověk před těmito vjemy většinou naprosto bezbranný; když je duševně odolný téměř do posledního výdechu, je bezbranný při něm. V té době zapůsobí dojmy z dožívaného života s plnou silou. Sobecký a zlý člověk na jde ve svém subjektivním duševním světě vždy dost strašidelných okamžiků a naopak člověk, který vždy a v každém předpokládal pouze dobro, dost okamžiků příznivých.

Jakou úlohu v těchto případech hraje náboženská víra? Věří-li v Boha sobec, nemá dobré vyhlídky na dobré výsledné dojmy ze života. Spravedlivý nevěřící je má spíš. Jenže ateismus a spravedlnost nechodí ruku v ruce. Spíš jdou spolu sobectví a náboženská víra. Proto jsou eschatologické záležitosti složité. Jednoduché poučky bible pro davy nestačí jako podklad pro jejich pochopení, poznání a vyřešení. Spíš může tyto věci pomoci vyřešit psychologie. Víme např., že člověk, propadlý zlu, ničemu nevěří nebo má všechno v podezření. Proto mu jeho obrazovnost ze špatných dojmů, hromaděných špatnými skutky, vykouzlí zlé jevy, které ho zatlačí do zlých kar-

mických podmínek. Naproti tomu člověk, předpokládající v každém a ve všem vůbec dobro, bude mít sotva z čeho vytvořit zlé jevy a pak ze strachu před nimi utéci do poslední soutěsky duševního života, kde již existuje pouze špatná karma. Tak jsou lidé odměňováni za svoje činy myslí, citu a rukou a nikoli za víru v náboženská dogmata. Z nich totiž zlý člověk dovede také upříst jenom plétivo zlých jevů.

Jóga umožňuje dobře rozluštit problémy „posledních věcí člověka“. Ví, že rozhodují pouze skutky, vyplývající ze samé podstaty člověka. S ohledem na to je bezvýznamná jak náboženská víra, tak i ateismus. Na druhé straně však je nejvyšší významný vztah skutků k pocitovým hnutím toho, kdo skutky koná. Na tomto základu mystikové par excellence našli nauku, podle níž lze skutky z hlediště postihující nás karmy anulovat; teprve potom je člověk schopný jednat naprosto svobodně a bez následků. A je-li schopen vnímat oblast nad jevy (nediferencované jsoucno), pak ať činí dobré nebo zlé skutky, bude vždycky svobodný, spasený. Není-li schopen vnímat tuto oblast, bude vždy postihován následky svých činů, i když ne v té míře jako lidé, kteří své činy nedovedou tak podceňovat, aby je vždy byli schopni považovat za nic. I tímto způsobem lze totiž likvidovat následky vlastních činů, ale k tomu je zpravidla třeba zsvěcení, neboť jednoduché pojetí sebe, toho, co člověk dělá a čím je postihován, k vítězství nad vlastní činností a tím i nad karmou nevede.

estét (z řec.) kdo miluje krásu; kdo hodnotí život z hlediska krásy a umění. Skutečnost ovšem vůbec není krásná, ale vzhledem k vzájemnému využívání jednoho druhým a všeobecnému vraždě-

ni hrozná. Proto mystikové nejsou e. Jsou to lidé, kteří vidí jen skutečnost.

estetismus (z řec. zákl.) směr, hodnotící životní projevy jen z hlediska krásy a umění. Pokud se e. chápe jako úsilí vidět skutečnost jako čistou a božskou, je prostředkem k povznášení ducha. Je to totiž vlastně jeden druh mystiky, jehož stoupeni se mají snažit vtiskovat světským pojmům božský charakter a podobu; je to tak, jako když se umělec duchovně povznáší svým vlastním uměním. Ostatně jenom ten, kdo v sobě nosí krásu a ušlechtilost, je může vtiskovat do svého díla nebo do celého světa. Ale tato činnost má být záměrná; nesmí vyplývat z vrozených tendencí nitra, neboť by člověk byl snilkem uprostřed hrozných skutečností.

etapa (z franc.) stupeň vývoje; období; část cesty a tím i zastávka mezi východním místem a cílem. V mystickém smyslu mezistupeň na cestě k stupni nejvyššímu, totiž vykoupení. Tyto e. ovšem také odpovídají uzavřeným sférám určitých kvalit. Musí jimi projít každý, neboť stav spásy leží za nimi. Proto projití každé e. souvisí s rozvitím určitých druhů poznání a životních zkušeností; když příslušná e. skončí, ocitá se mystik v nové kategorii poznání a zkušeností. Za hlavní e. se považují: 1. Dosažení stavu, který znamená zrušení vlivů přírody, uplatňujících se vyvoláváním dojmů. Tehdy se mystik dostává nad oblast smyslových jevů. 2. Zdolání citového a mentálního nepokoje, který je člověku jakoby vrozen a který je proto možno považovat za „samý o sobě“. Tím je totiž dosaženo stavu „bytí beze změn“, přičemž je vědomí silně vyjasněno. 3. Úspěšné ukončení snahy o zrušení všech zatěžujících momentů vědomí, které jsou vyvolávány jeho pobytem

v silovém poli, kterým je bytost nebo bytí. Tehdy mystik dosahuje hoření hranice všech životních zkušeností, které může získat kterákoli vtělená bytost, a také hoření hranice vědění, které se vztahuje ke schopnosti řešit všechny osobní problémy vztahující se k existenci strastí.

Kromě těchto tří e. jasného metodického postupu existují e. výsledné, které se stávají evidentními při povznášení osobitěho vědomí ke stavu vědomí transcendentního. Usiluje-li totiž jogín o stav duševní nevzrušitelnosti, o vyrovnání a eliminaci stavů vědomí znamenajících jeho zužování v celém rozsahu tohoto pojmu, prochází jeho vědomí e. rozvíjející se transcendence. Souvisí to s jeho přestupováním z jedné *sféry* do druhé, postupně z prostoru smyslových (hmotných) jevů skrze sféry andělské až božské až do prostoru, který již není v mezen a jemuž tedy přísluší jméno absolutno. Tento postup však nemůže být kvalifikován jako procházení sférami po způsobu cestování; jsou to postupné kvalitativní změny, které začínají vyloučením jeho náplně dané vnímáním okolního světa a pokračují rozvojem jeho očisty od této náplně. Je-li tato náplň zcela odstraněna a vědomí neztratí svou základní vlastnost registrovat vnímané stavy, bude již moci identifikovat stav, zvaný absolutno. Tímto se v józe dosahuje po e. nejvyšších transcendentních stavů vědomí a tím i prožívání.

éter (z řec.) u starých Řeků látka, vyplňující vesmírný prostor, v němž žijí bohové. V duchovně fyzikálním smyslu životní činitel, krystalizovaný v jevech. Vzhledem k tomu musíme é. považovat za nadživel (vzhledem k živlové povaze země, vody, ohně a vzduchu), který není vymezen jako ostatní živly (viz *elementy*), ale je s nimi v kontaktu nebo je pro-

stupuje. V jiném mystickém smyslu princip rovnováhy mezi popudovými stavy, které uděluje vliv živlů jako hmotných principů. Také supersubtilní látka prostupující kosmos.

éterické tělo (z řec. zákl.) *astrální tělo*, jehož podstatou jsou vehementními chťiči nemodifikované emanace jemných hmotných fluid personifikované vyhraněnými kategoriemi lidského myšlení. Proto je to tělo, které se při jeho evokaci projevuje jako vyšší nebo nebeské. Ve skutečnosti je to však dvojník člověka, který je věrným otiskem jeho vnitřních (mravních) hodnot, pokud nejsou elementárního charakteru.

etika (z řec.) mravouka; nauka o mravnosti, která se též nazývá filozofií mravnosti nebo i praktickou filozofií. Pojedná o hodnotách lidského jednání, posuzuje smýšlení, popudy a účely veškerého jednání člověka; třídí je a usiluje o dokonalé a úplné vystižení pravidel lidského života z hlediska svrchovaného dobra.

Hodnota e. je ovšem závislá na tom, jaký postoj k světu mají její tvůrci. Staví-li její tvůrci sebe jako bytosti vyžadující na okolí, aby respektovalo jejich stanovisko a požadavky, bude mít mnoho známek nedokonalosti. Ty se odstraňují pouze pocitem člověka jako jedince, že je součástí celku, k němuž se ovšem musí chovat jako ten, kdo chce tomuto celku dát to nejlepší, co sám vlastní a prožívá. Tím se problém e. přesouvá na pole mentální a pocitové výchovy, neboť pouze z myšlení a citění vyvěrá jednání, které je pozitivně dobré, nebo sobecké a zlé a podle toho společensky příznivé nebo škodlivé.

etiketa (z franc.) pravidla společenské chování. E. bere většinou zřetel jen na zevní jednání, a proto se stává nau-

kou o zakrývání mravních závad, které se pak mohou dále projevit v jednání. To je nejlépe vidět v tradiční diplomacii, kde se vždy a ve vysoké míře zachovávají pravidla slušného společenského vystupování, ale nikoli jednání. Z toho důvodu je žádoucí podložit e. *etikou*.

evangelická církev křesťanská reformovaná církev vzniklá odštěpením od katolické. E.c. mají svůj původ v náboženské reformaci. Zakladateli tohoto hnutí jsou Martin Luther (1483–1546) a jeho přítel Filip Melancton (1497–1560). Zakladatelem církve reformované pak je Ulrich Zwingli (1484–1531) a jejím do budovatelem Jean Calvin (Kalvín; 1509–1564). Existuje však ještě mnoho dalších církví s různými zvláštnostmi. Ale reformované učení uvedených zakladatelů převládá.

V e.c. se za jedinou, byť neviditelnou hlavu, považuje Ježíš. Uznávají se pouze dvě svátosti, totiž křest a večeře Páně pod obojí způsobou. Neuznávají se svatí a andělé. Zamítají se odpustky, ušní zpověď, uctívání obrazů, svatých ostatků, zázračných míst, kadidla, svěcená voda, kněžské bezženství a papež. Zavrhuje se také mše sv. jako oběť a přepodstatnění chleba a vína.

Tyto všechny reformy činí z e.c. náboženství křesťanské povinnosti, nikoli též výsledků zbožnosti. Vyplyvá to z neepochopení smyslu mysterií, které mají v náboženství být vždy rozhodujícími činiteli. Náboženský život, ústící do náboženské zkušenosti, se musí vyznačovat nejen postojem kajcníků, nýbrž i postojem mystiků, kteří dovedou setrvat v živém kontaktu s božstvím jako pramenem povznášejících a osvěcujících momentů. Tuto úlohu plní mysteriózní postoje, které jsou zachovávány v katolické církvi a jsou obsaženy v uctívání

světců, andělů a dalších evangelíky zamítnutých úkonech. Smysl těchto myste-riózních postojů nepochopili zakladatelé e.c. Ze zcela zevních důvodů měli na mysli pouze změnu postoje subjektu k Bohu, ale nebeský život a podmínky pro jeho žití jim byly naprosto cizí.

Touto neznalostí mystického a nebeského života si ovšem nezapadají evangelíci s představiteli katolicismu. Ale zatím co katolická církev zůstala ochránkyní mysterií a věcí, které s nimi souvisí, evangelíci je jednoduše zrušili. Tím vytvořili církev jednostrannou a světskou, církev povinností. Nemělo by se zapomínat na to, že účelem náboženského života je vývoj vědomí empirického k vědomí transcendentnímu. Když náboženský život nedá člověku možnost žít nebeské stavy a stav naprosto očistěného vědomí, pak nesplnilo svůj účel a lze je považovat pouze za světskou mravouku.

evangelik příslušník *evangelické církve*. Při evangelickém sektářství vždy záleží na rozumářském výkladu evangelií; proto je sporné, zda označení e. je naprosto přílehavé. Reformní snahy e. nepřinesly pravé plody náboženského života, totiž evidentní zjištění, že bylo dosaženo vykoupění. Proto je to pouze další mar-nost v exoterním náboženském životě.

Reformní snahy v katolicismu, z nichž vznikly evangelické církve, se ukázaly sporné již proto, že těmito reformami nebyl např. řešen jeden z nejdůležitějších duchovních rozporů mezi *exoterismem* a *ezoterismem*. Tento spor se zakládá na jednom jediném verši evangelia, kde apoštolové kladou Ježíšovi otázku, zda slepec od narození zhřešil sám nebo jeho rodiče. Tím totiž evangelíci přijali ortodoxní článek víry katolické církve, jímž se prostě vypustila poučka o reinkarnačním zákoně (viz *reinkarnace*).

Tím je zřejmé, že se reformní snahy v katolicismu obracely pouze k zevním ustanovením, která nic neubrala ani nepřidala na původní hodnotě katolické církve. Proto je e. vyznavačem nepůvodního náboženství; náboženství založené ho nikoli na duchovní zkušenosti, nýbrž na spekulaci.

evangelium (z lat., pův. řec. evangelion) dobré, radostné poselství, radostná zvěst, učení o Ježíšově životě. Jinak ovšem e. znamená „veškerou nauku Kristovu, jak byla zvěstována od apoštolů“. Tím jsou podle sv. Augustina míněny „čtyři knihy jednoho evangelia“, ale přesto zevšeobecněl název „čtyři evangelia“.

Z mystického hlediska chybí v e. celá ezoterická část a je možno říci, že učení e. je vlastně pouze učení mravním. Avšak jejich mystický podklad je v tom, že se v nich mluví o výsledcích mystického úsilí; učení o mravnosti je pouze učení o základních poučkách mystické praxe. V pojetí vysokých zsvěcenců, k nimž náležel i Ježíš, je knižní učení o mystice, v němž chybí vlastně ta nej důležitější část, totiž ezoterní, nepřístupné. Proto je možno předpokládat, že mnohé části e. byly prostě vypuštěny, ji-né neuveřejněny, jiné nesděleny. To se stává, když se mystické učení dává da-vu. To asi bylo úlohou apoštolů, a proto jejich učení bylo exoterní. Ezoterní část Ježíšova učení byla určena úzkému kruhu zsvěcenců, kteří přijali zsvěcení přímo od Ježíše; později je udělovali je-ho nejbližší nástupci. Odpor proti křesťanství v následující době mohl způsobit, že se Ježíšovo ezoterické učení ztratilo nebo bylo zničeno; mučednictví prvních křesťanů již pramenilo z exoterního učení.

evidence (z lat.) vedení záznamů o ně

čem, přehled o něčem. Z mysticko-psychologického hlediska nemá člověk v dosahu e. mnohé z psychických stavů a jevů ve své bytosti. Co není v jejím dosahu, náleží do oblasti podvědomí, které se pak řídí zákony mechanického působení bytostného napětí a jeho stavů a to se ovšem obráží v zevním jednání člověka. Cílem jógy je vychovat člověka k tomu, aby dostal do dosahu vědomí všechno, co se děje v jeho bytosti, a tím to učinil evidentním. Když se to podaří, stává se člověk osvícenou bytostí, která získala klíče ke všem mystickým tajům a hodnotám. Proto se může za správný mystický postup považovat pouze ten, který je založen na snaze uvědomit si všechno, co v bytosti vystupuje, trvá a přestává jako psychický stav. A zde jde o mystická nauka přesně po těch cestách jako psychologie a věda vůbec.

evokace (z lat.) vyvolání, vyvolání představy; v magii zaklínání duchů. V hlubším mystickém smyslu se e. týká i vyvolání žádoucího stavu, duchovního jasu, duchovního oslnění, pozvednutí mysli pouze silou vůle. V tomto případě e. představuje připomínání, jehož síla se stává účinnou a je zvyšována tím, že se na ní podílí hlas i sluch, čímž se zabráňuje působení všech rušících momentů, vstupujících do vědomí především sluchem. Evokovaný stav je však zpočátku člověku cizí, ale jelikož je e. velmi zesílen, vymýtí nejprve staré psychické stavy a později je zastoupí.

evoluce (z lat.) vývoj, rozvíjení. Z biologického hlediska je každá skupina tvorů výsledkem evolučního procesu a v těchto skupinách pak každý jedinec. Kromě toho existuje další evoluční proces a ten se týká psychické přirozenosti. Člověk např. ve svém těle duchovně roste daleko rychleji, než postupuje jeho fyziolo-

gický vývoj. Rozdíl mezi těmito podstatami se postupně vyplňuje a v tom se jeví evoluční vývoj. Viz *karmické stáří*.

exaktní (z lat.) přesný, přísně vědecký. Exaktnost se ovšem nemusí vztahovat pouze na zkušenosti s materiály odlišnými od vlastní bytosti, nýbrž i na děje ve vlastní bytosti. I k těmto dějům a stavům je možno zaujmout zcela nestranné stanovisko a hodnotit vše jako procesy, které mají vždy pouze jedno určité východiště ve všech individuálních případech, kde se vyskytly. Exaktnost závisí na individuálním postoji zkoumajícího člověka a není proto výsadou určitého vědního směru nebo oboru. V okultních disciplínách ovšem exaktnost nebývá obecným pravidlem, protože jejich výsledky neshmula jejich vlastní vysoká škola; reprezentují je pouze jedinci, uplatňující jako okultní i své vlastní fantastické vjemy. Proto výsledky okultního a tím ovšem i mystického výzkumu nelze hodnotit podle těchto jedinců. Všechny hodnotné výsledky v těchto disciplínách jsou závislé na psychické, fyziologické a fyzikální zákonitosti a tím se dokazuje exaktnost těchto disciplín.

exaltace (z lat.) citové vzrušení, nadšení, přepjatost. Pokud je e. vyvolaná od klonem od světa a zřeknutím se ho, znamená zpravidla zakotvení uvědomělého myšlení v oblasti nadsvětských realit. Ostatně celý mystikův život má provázet e. (povznešenost); je totiž zábranou před nebezpečím psychického utonutí v mechanickém žití, které souvisí se živočišností a nevědomostí.

excentricita (z lat. zákl.) výstřednost; přepjatost. V mystice je psychická e. duchovní překážkou pro toho, kdo nedává pozor na stav své vlastní mysli. Jeho mysl pak může vybočit z přímého smě-

ru, tj. z podmíněně nezaujatého hledění na subjektivní i vnější svět a jeho dění a relativně správného sebehodnocení jako učedníka a nikoli jako osoby vědoucí a společensky významné. Teprve když se mysl od těchto směrnic neodchyluje, nemají mystické prožitky dost síly, aby v mystikovi vyvolaly dojem, že je osobou zvláštní, bohem omilostněnou nebo svým věděním převyšující jiné, i vzdělané lidi. Jen to je totiž předpoklad úspěšného postupu k duchovní dokonalosti; přeceňování sebe, k němuž tak snadno v mystice dochází, je psychologická e., která dosti často vyúsťuje v duševní chorobě.

excitace (z lat.) zvýšená dráždivost; podrážděnost duševní, fyzická nebo fyziologická. V mystice se e. dost často identifikuje jako projev živého kontaktu mystika s nadsmyslovým světem a s jeho jevy. Subjektivně je často e. soukromým důkazem reálné hodnoty mystických zážitků. Nemá-li totiž mystik otevřený vnitřní zrak (není jasnovidný), pak pouze e. dokazuje, že je v živém prostředí neviditelného světa, jehož působení bývá tlumeno necitlivostí a naopak zvýšenou zcitlivěním, k němuž mystická výchova vždy vede.

exegeze (z řec.) odborný výklad nějakého textu, zejména biblického.

existence (z lat.) bytí, trvání. V makroskopickém pojetí můžeme při jednoduchém dělení vidět tři druhy e.: 1. základní nebo duchovní, která v individuu odpovídá vědomí a ve fyzice oblasti potenciálních kosmických energií; 2. živlovou nebo silovou, která v individuu symbolizuje fyziologickou bytnost a ve fyzice technicky použitelné fyzikální síly; 3. fyzickou, která v individuu odpovídá tělu a všeobecně hmotě. Všechny tyto tři druhy e. se však prostupují a tvoří jedi

nou fyzikální bázi stvoření; jejich vzájemné směřování vytváří charakteristické minerální, vegetabilní a animální jevy.

existencialismus (z lat. zákl.) filozofický a umělecký směr 20. stol., který zdůrazňuje význam prosté existence a pokládá psychické prožitky za základ bytí. Hlásá nedůvěru k vědě, nesmyslnost života a mravnosti, bezcennost boje proti jsoucímu stavu. Jako každý subjektivní stícký filozofický směr má i e. správné a nesprávné prvky. Např. je nezvratitelným faktem, že věda neslouží pouze dobru, že život bez poznání nemá cenu a že právě jsoucí situaci si lidé vyvolali sami svými skutky, myšlením a citěním, takže je lépe neodporovat okolnostem vždy a ve všech případech. Když však takto uvažujeme o světských věcech, nesmíme zapomenout na to, že především mravní hodnoty vytvářejí podmínky společenského soužití a že je tedy třeba ukládat si omezování; to je vždy mravní skutek, který přispívá k rozvoji dobra ve světě. I existencialista totiž touží po tom, aby mohl žít šťastně; to ovšem nikdy nepřichází samo od sebe, nýbrž pouze jako výsledek vzájemného ovlivňování prostřednictvím jednání všech lidí. A vnucuje-li se otázka marnosti a nesmyslnosti života, vždy proti ní stojí fakt, že bytost se nechce vzdát života pro nic za nic. To musí být i pro člověka, který naprosto odmítá tvořivý mravní život, poučením, že se do odputávání od života vměšují psychické vlivy, které svou jsoucností vytvářejí problém tam, kde se člověku zdá být všechno vyřešeno. Na tomto bodě e. člověka opouští a nutí vrátit se k ohlednějším pojetí života.

Na adresu existencialistů však ještě můžeme doložit: psychické vlivy, které

komplikují možnost realizovat odpor k životu, je možno odstranit. Člověk je v tomto ohledu zbaven zdržujících překážek, když vyhladí vůli k životu, resp. když potlačí životní pud. Pak již záleží pouze na tom, zda stav, který vyvstává z vyhlazení vůle k životu nebo z vyhlazení životního pudu, ponechá ještě myšlenku na to, že život nemá žádný smysl. Obvykle s tímto vyhlazením souvisí poznání, že bytí je právě výsledkem životního pudu; to obrátí zájem člověka k tomu, aby životní pud vyhladil až do kořene. Je-li životní pud zcela vyhlazen, vyvstává zkušenost se *sat-čit-ánanda*, totiž s čirou jsoucností, osvícením a blažeností. Existencialista se tím okamžikem stane mystikem, který dosáhl podstatného mystického výsledku.

exorcismus (z lat., řec. pův.) formální vypuzování mechanických nebo personifikovaných sil mocně ovlivňujících člověka; zařikávání, vymítání d'ábla. Účinnost e. se zakládá na schopnosti rozpoznávat kvality ovlivňující člověka a také na schopnosti vykonávat tlak na ty, které mají být vymítnuty. Prosté zařikávání (e.) nemůže být nikdy účinné.

exoterický (z řec.) určený pro širší okruh, pro veřejnost. Opak *ezoterického*.

exoterismus (z řec. zákl.) filozofické učení přístupné širším kruhům lidí; opak *ezoterismu*, kdy je určeno pouze užšímu kruhu žáků nějaké nauky. Takto jsou rozděleny i mystické nauky a přirozená hranice mezi e. a ezoterismem je dána nepochopením nebo pochopením významu mystickými naukami uložené kázně. Když chybí právě pochopení smyslu nauky, pak se jejím stoupencům ukládá mravní kázeň jako předstupeň zasloučení. Tato kázeň je formulována tak, aby byl vysvětlen její karmický a reinkarnační smysl (viz *karma, reinkarna-*

ce). Když její stoupenci tento smysl chápou, prohlubují se poučky nauky, až se nauka stane ezoterickou.

expanze (z lat.) zvětšování objemu; rozpínání. E. je přirozeným následkem komprese, která se v mysticko-psychickém úsilí vyvolává potlačením psychické těkavosti za současného opírání pozornosti o celou bytost. Za těchto okolností nedochází k přirozeným fyzikálním emanacím bytí, které pocházejí z běžné duševní činnosti, ale vzniká napětí, které je možno zachovat malým pohybem psýchy. Tak se dostaví psychická komprese, která po dosažení hraniční napětí přinutí energii bytosti, aby se rozepjala nezávisle na oblasti evidentního uvědomování, čili dojde k e. Význam e., k níž došlo tímto postupem, je v tom, že představuje energii, která jako primární silový činitel naší vědomí do oblastí, které jsou mimo dosah uvědomování omezeného ideou jáství, a tím ovšem do nových sfér života, dění a poznávání.

experiment (z lat.) pokus. V mystickém úsilí je možno experimentovat jen pro to, aby mystik zjistil, jaký vliv má napětí, které se vyvolává soustředěním pozornosti na tělo a bytost. Jde především o moment, kdy se pod tlakem soustředění uvolňuje v těle upoutaná labilní energie; tehdy musí mystik velmi bedlivě sledovat, jak dalece se mění jeho vnitřní stabilita nebo polarita. Dojde-li k takové výchylce, že uvědomění chápe věci tak, že se jejich uspořádání změnilo, musí se mystik věnovat tomu, aby je svým duševním stavem dostal do týchž poloh, v nichž dosud byly. Když se mu to podaří, může opět stupňovat napětí, vznikající soustředěním na tělo nebo bytost a při jeho stupňování sledovat stav svého vlastního sebeuvědomění. Když

se sebeuvědomění tímto napětím již ne vychyluje, může zvýšit intenzitu soustředění do té míry, že se vědomí rozepne za hranice dosud mu vymezené. Tam již experimentování končí.

exploze (z lat.) výbuch. V mystické praxi má tutéž příčinu jako expanze. Dochází k ní však tehdy, když se mystikovi podaří velmi dokonale obsáhnout a uvědomit si všechny psychické materiály vlastního bytí, resp. když se mu podaří psychicky spoutat více faktorů než při obvyklých psychických dispozicích. Tyto síly a materiály mají totiž povahu výbušnin, jakmile se je člověk pokouší ovládnout a uvést do naprostého klidu. Psychický klid je vždy pouze zdánlivý. To lze poznat, když člověk utiší mysl. Místo naprostého klidu pak zjišťuje, že v hlubině jeho bytosti je napětí, které se snahou působit na ně klidnou myslí stupňuje, až se mění ve vibraci, která se pak manifestuje jako vysoký stupeň energie. A tak se v určitém momentu klidný povrch energetického faktoru v bytí projeví jako quasi pevný obal, který se mentálním klidem trhá. Když je roztržen, dochází k e. energetických kvant bytí. Tuto skutečnost může subjekt vnímat jako záři, která se mu objeví před očima, nebo jako oslnění patrné smyslům, nebo i jako světlo, které se jako kvantum fotonů šíří do prostoru.

Když je tato e. ukončena, přechází subjekt do jiného duševního prostředí. Může vnímat anděly, bohy i jiné bytosti neviditelného světa, které byly přívábny kvalitativní změnou jeho *aury* a následkem toho vstoupily do jeho zorného pole. Záření nebo svítivost vyvolaná e. svědčí totiž z duchovního hlediska o tom, že se mystik stal dobrým nebo svatým, neboť tato e. nemůže nastat jinak, než když mystik potlačí dost ener-

gií ve stavu čisté, prosté a neexaltované mysli.

expresionismus (z lat. zákl.) umělecký směr z poč. 20. stol., zdůrazňující individuální vnitřní prožitek na rozdíl od snahy vyjádřit zevní jevovou skutečnost. V každém případě e. umělecky promítá individuální hodnoty, které mohou zcela chybět těm, kdo reprodukuji pouze zevní vjemy. Ostatně tento druhý směr je úpadkový. Svědčí o tom, že člověk (umělec) pozbyl svůj vnitřní život a vegetuje pouze z toho, čím ho inspiruje zevní svět. Z mystického hlediska je takový umělec tak prázdný, že ho již nelze považovat za nositele duše, nýbrž za bytost masku, jejíž existence končí se životem těla. Proti tomu expresionista může být považován za bytost, která má duši a také má čáku přetrvat smrt těla.

Ale e. má i negativní stránku. Není li totiž umělec mravně čistá a optimistická bytost, stávají se jeho pojmy a prožitky reprodukcí podvědomého balastu a z toho vzniká *surrealismus*. Tím e. odhaluje duchovní hodnotu umělců a stává se také svědectvím duchovního úpadku dnešní generace, z níž se rekrutují umělci. Možná tedy povzdechnout: není již téměř člověka, který by mohl zobrazovat bohy nebo reprodukovat božský život, protože lidstvo propadlo tzv. realismu, který je ve skutečnosti primitivním materialismem.

extaze (z řec.) vytržení, nadšení. V mystice se e. považuje za duchovní korunovací na cestě zbožnosti a oddanosti Bohu. Může také znamenat psychické putování asociacemi představ, které sice mohou být krásné, ale nemusí proto být duchovní. Toto nebezpečí nehrozí pouze tam, kde se e. vyskytuje jako výsledek asimilačního procesu tří základních mystických realit, totiž fyziologické

a psychické přirozenosti na jedné straně a napětí jako fyzikálního faktoru, který byl obměněn vzýváním a uctíváním jako samo božství na druhé straně. Za těchto okolností se extatický průběh odehrává v samé bytosti. Výsledkem je pouze vytržení ve vlastní bytosti; kvality obyčejné (psychologicky známé) myslí se tím mění v mysl extatickou.

Tantrické mystické školy (viz *tantry*) mají dokonce na zřeteli e., k níž dochází vytahováním *apány* nad středisko *prány* a ponořením *átmy* do tohoto nového prostředí. I tímto způsobem se mysl promění v extatickou. Taková mysl pak má ze své kvalitativní základny umět správně hodnotit sansarické skutečnosti (viz *sansaró*). Vzhledem k tomu je e., vznikající z idealistického (blouznivého) povznesení myslí kvalitativně vždy více nebo méně znehodnocena. Extatická mysl, která z tohoto povznesení pochází, se zpravidla nepohybuje oblastí reálných, racionálních a logických skutečností, nýbrž pouze v abstraktních předstávách.

extatik (z řec. zákl.) v evropském pojetí nadšenec, blouznivec; v pojetí orientálních mystických škol ten, kdo přepodstatnil obyčejnou mysl v extatickou. Proto je v orientálním smyslu e. duchovní zřec, který dovede neobyčejné smyslové vjemy zařadit do kategorií vjemů obyčejných. Pojem e. se tedy z křesťanského a orientálního hlediska značně liší. V e. vidí křesťané člověka, který je duševně vysoce povznesen nad svět a má častá symbolická vidění; nejlepší orientální mystické školy nacházejí v e. člověka, který se vyznačuje nadsmyslovými postřehy, aniž je jeho schopnost běžného vnímání pozměněna. V tomto případě tedy musel mystik sloučit oblast vyšších vjemů s oblastí smyslových jevů,

kdežto onen mystik jednoduše přesunul svůj vědomý život do sféry abstrakt. To pokládá orientální mystika za nedokonalost mystického systému, jakousi diletantskou mystiku, jejíž pomocí se nedají řešit podstatné problémy života individua.

extenzivní soustředění (z lat.) jdoucí do šíře. Mluví li se např. o e. soustředění, znamená to, že je do oblasti dokonalého uvědomování, připomínek a sbíhavého myšlení zahrnut veliký prostor ve smyslu kvalit, jevů nebo pojmů; to dává soustředění velmi pevnou psychickou základnu. E. soustředění, jemuž nebylo nic ubráno na intenzitě, je také velmi dobrým a spolehlivým průvodcem človéka labyrintem psychických skutečností, které téměř vždy vyvstávají před zrakem toho, kdo dostatečně intenzivně omezil svou pozornost na malý prostor. Toto soustředění vede dokonce k poznání a moudrosti, neboť seřazuje je a srovnává mnohé protikladné faktory před analyzujícím pozorováním. E. soustředění totiž znamená apriorní pojetí rozličných kvalit do oblasti připomínek a sebeuvědomění; jejich zpřítomnění v této oblasti je průvodcem poznání.

exteriorizace (z lat. zákl.) představa jinné osoby než sebe sama; „vystoupení ze sebe“; v okultním smyslu vymístění dvojníka z těla. E. se však považuje za zcela úspěšnou teprve tehdy, když je tento dvojník vybaven smysly. Otázkou tu ovšem je, zda se nevymísťují pouze smysly, i když svědkové takového vymístění vidí nebo vnímají postavu. Pocity, které provázejí e., ukazují na to, že mezi vymístěným já na jedné straně a tělem na druhé straně je pevná spojitost a že dokonce existují vodiče mezi oběma, po nichž se přenášejí smyslové vzruchy, které ve vymístěném já byly vyvolány

nějakým vnějším objektem nebo jeho působením. Někdy však jsou vjemy, které získává exteriorizovaný dvojník, tak dokonalé, že se vodivá dráha mezi ním a tělem nejeví zřetelně. To závisí na podmínkách. Proto je e. možno považovat za prodloužení dosahů psychické přirozenosti; není to tedy zázrak.

extrémní (z lat.) přemrštěný, výstřední. Běžně žijící lidé považují za e. všechny mystické stavy pocházející z přísného asketického života, jaký např. vedli křesťanští světci. Z univerzálního hlediska však není snadné setřást se sebe všechny zděděné a získané zosobňující sklony, které tak důkladně tmelí složky já. Proto se musí používat *askeze*, která se jeví jako e. životospráva. Teprve její pomocí se rozbije psychická soustava, která nás omezuje jak na citové úrovni, tak i na úrovni uvědomování.

Se skutečně e. postupy v mystice se se tkáváme pouze tam, kde její žáci podnikají vnitřní výzkumné výpady. Tehdy si musí ukládat třeba i několikaleté soustředění na nějakou věc nebo komplex a všechno ostatní zanedbávají. Potom, když již dosáhnou touženého výsledku v psychickém úsilí, se velmi pomalu a stupeň po stupni zase vrací do normálního stavu uvědomování, aby nedošlo ke zhoubným zvrátům v jejich nor-

mální psychické orientaci. Přesto se však tyto způsoby při výzkumu vnitřního života velmi vychvalují, neboť intenzivní a analyzující zaměření pozornosti může přinést neobyčejné poznání.

ezoterický (z řec.) tajný, vnitřní, skrytý, přístupný jen zasvěcencům. Výrazem e. se však vždy nemyslí tajnostkářský, nýbrž spíše zkušenosti, které nelze sdělovat, protože by tím člověk otevíral své nitro a vystavoval je zranění. Mohou to být věci méně významné nebo významnější podle toho, zda se otevírání nitra dotýká mělčích nebo hlubších vrstev. Mystické zkušenosti tkví v hlubokých vrstvách nitra. Proto je lze sdělovat pouze lidem, kteří žijí podobné stavy. To je důvod, proč se mistři mystiky, jejichž zkušenosti jsou neobyčejně hluboké, sdílejí se svými následovníky pouze po mnohých zkouškách, jimiž se prokazuje, že tito následovníci mohou o těchto zkušenostech slyšet a poučit se z nich a nikoli je pouze zprofanovat. A to je původ e. části mystické nauky. Tato část by nemusela být nikdy e., kdyby pohled do hlubin životních procesů a zkušeností vyvolával vždycky stejné reakce. Pro nebezpečí nestejných reakcí jsou mistři mystiky ezoteriky, a proto je mystická nauka poněkud zvláštní.

F

fakír (z arab.) pův. chudý muslimský mnich; indický mnich, kouzelník nebo kejklř. F. se vyvinuli z *asketů*, kteří si přísnou sebekázní podrobili všechny sklony své vlastní bytosti a kteří pak již nesledovali dovršení *askeze*, ale použili tohoto vítězství nad sklony vlastní bytosti k zesílenému vlivu na své bližní. Vítězství nad sebou pomocí askeze se totiž odráží v rozvinutí moci nad ostatními na základě toho, že běžní lidé dávají svým sklonům průchod, a proto jsou ovladatelní cizí vůlí stejně jako svými sklony. Ale askeze k fakirismu neměla nikdy vést. Jejím účelem bylo dosáhnout neovlivnitelnosti zevním děním; na rozhraní tohoto vítězství se vyvíjí síla, podmaňující okolí. Když této síle asketa podlehne, stane se f. Může své představy promítat do sféry vjemů jiných lidí jako skutečnosti a v tom se projevuje jeho moc. Tato moc nespočívá pouze na přeludech. Dojmy vyvolané f. mohou být trvalé a mohou měnit názory jiných lidí o to vlastně fakirismu jde; i fakirismus má tedy své ideje a ideály. Podle jejich hodnoty myslí f. na ovlivňování lidské společnosti; to se jim daří v dobrém, když se svými kouzly snaží posílit nebo vzbudit víru v Boha, ale ve zlém, když si chtějí zjednat respekt okolí. Proto má fakirismus také dva aspekty jako každá jiná morální disciplína, ale vcelku jej duchovní nauky odmítají. Jeho vliv není hluboký a může působit víceméně jen na prosté lidi. A nezapomínejme, že moc fakírů je obsažena hlavně ve schopnosti okouzlovat mysl jiných lidí, někdy pomocí davové sugesce vytvářet jinou trvalou situaci,

než jaká by se sama vytvářela. Fyzikální jevy vyvolané f. mají jen velmi krátké trvání.

fanatismus (z lat. zákl.) vášnivá, nesnášenlivá zaujatost, zvláště náboženská. Z psychologického hlediska je f. vždy důkazem toho, že citové zaujetí převážilo rozumové úsudky. Proto nevyvíjí li se člověk k svému ideálu citově a jen kvůli sobě samému, potlačuje se schopnost tolerance a naopak se vyvíjí nesnášenlivost, nepřátelství a ve zvláště zlých případech i násilí. A f. se často rodí z náboženství lásky. Pokud se toto náboženství nestalo předmětem společenského vlivu a moci, stalo se často líhni f.; v praxi pak již nebylo původním náboženstvím, nýbrž pouze náboženstvím krutosti, boje, lsti a jiných mravních závad. Proto by se měl každý zakladatel náboženství postarat o to, aby jim založené náboženství bylo chápáno především jako přesně formulovaná životospráva, která by se měla stát osvědčující legitimací pro vstup do jeho ezoterní, mystické části.

fantas (z řec.) blouznění, horečné třetění. Tuto povahu mohou mít některé původní mystické zážitky. Často se stává, že ti, kdo o sobě tvrdí, že jsou mystiky, bývají fakticky duchovně vychýlení lidé, kteří se chápou mystiky pouze proto, že jim zdánlivě dává volnost blouznit.

fantasma (z řec.) výtvar předrážděné, chorobné fantazie; přelud, přízrak; viz *fantom*.

fantasmagorie (z řec. zákl.) obraz, vyvolaný předrážděnou fantazií; viz *halucinace*.

fantasta (z řec.) blouznivec, snilek, po divin, třetřil. S mystikem nemá nikdy nic společného.

fantastický (z řec.) vysněný, vytvořený obrazotvorností. Zdá se, že do f. světa

přichází pouze mystický novozasvěcenec. Tak totiž působí ona zárodková sféra, kterou známe jako fyzikální svět, ovšem s tím rozdílem, že jako fyzikové v ní můžeme identifikovat pouze fyzikální síly, kdežto jako mystikové duchovní pratytypy jevů.

Za světem „hotových jevů“ tam, kde jsou v činnosti tvůrčí síly jako ve světě embryonálním, tam, kam proniká to mystikovo oko, které zřelo na hmotnou přírodu s pronikající analytickou silou — tam mystik jako živý člověk vidí vzdouvat se „dech ducha života“ v monstrózních seskupeních, která vidí zrát k „pokojným“ smyslovým skutečnostem až za nedohledně dlouhou dobu. Žádná fantazie si nedovede vykouzlit zázračněji se jevící skutečnosti, které se co chvíli mění, aby konečně před zrakem mystika vytvořily v předčasném stavu to, co zde nyní je a později bude.

Ale ani to není vše. Novozasvěcenci se může jevit f. i jeho vnitřní svět, který je symbolizován jeho psychickou bytností. Vidí totiž, že je svým současným bytím vetkán do propastně dávné minulosti. Vidí též, že jeho psychická potence dovede jeho současné bytí rozvíjet do stavů zcela odchylných od lidského bytí do blízké i do nedohledně daleké budoucnosti. A vidí, že nad tím vším sviští bič karmy; to *karma* jej z dřívějšího seskupení, která byla jím samým velmi vzdáleným jeho dnešního bytí jej této existenci vytvořila takového, jakým je dnes. Nevzepře-li se povelům tohoto biče, bude muset putovat dál k novým a novým seskupením (nebo inkarnacím), ovšem vždy jen takovým, že bude otrokem světa a dění v něm. To je při správném kvalitativním zhodnocení zdánlivě tak f., že si nic fantastičtějšího nelze vyvolat. A přece nad tímto f. svě-

tem vládne Buddhova nauka, která ho smetá kázní zřeknutí do nicoty. Ale i to nezbytné, děsivé dění, týkající se individua, má v sobě cosi f. Má se jím zníčit pulsace bytostné životnosti, která má své kořeny v nedostižitelných hlubinách podvědomí, odkud člověka modeluje jak duševně, tak i emocionálně. Co tedy dělat? Pustit se do f. boje, v němž musí být vykořeněny všechny atavistické síly a hodnoty; pak se bytost rozpustí v univerzu, což se též jeví jako f.

fantazie (z řec.) obrazotvornost, blouznivý nápad; smyšlenka. Někdy se z pohlednosti hodnotí jako f. i mnohé postřehy mystiků, protože neodpovídají obvyklým vjemům lidí, kteří nikdy svou mysl nepovznegli nad sféru smyslových předmětů. Ale f. dobře školených mystiků jsou vlastně výsledkem zdokonalených nebo prohloubených smyslových postřehů. Dbají-li totiž na to, aby - jak jim mystická praxe předepisuje - byli jen pozorovateli jevů a dění a nedělali si hned žádné závěry o tom, co vidí, pak se jejich postřehy zdokonalí tak, že budou vidět pod povrch jevů a dění; to již budou ve světě f. Pokud mystik zachovává zdrženlivost v úsudcích, stane se vředy jasnovidným v tom smyslu, že bude vidět za masku jevů, do jejich nitra, do sféry úmyslů a pohnutek. Tím se ocitne ve světě f., který se rozprostírá za trojrozměrným povrchem všech jevů. Není to tedy ve skutečnosti pravý svět f., nýbrž svět příčin dění. Pravý svět f. je obsažen v procesu myšlení, který se některým lidem jeví jako svět abstraktních vizí.

fantazírovat (z řec. zákl.) mít vidění, blouznit. F. někteří mystikové i nemocní. Nemocní proto, že jejich mozek funguje závadně, protože jsou zjevně nemocní; mystikové proto, že jsou nemoc-

ní, aniž to je dobře patrné. Toto skryté duševní onemocnění způsobuje, že oceňují své vize a nápady jako výsledek mystického školení, které chápou jako soustavné duševní zpasivnění; zpasivnění se velmi často stává příčinou mentálních a obrazových asociací. Tak se může člověk dostat na scestí z oblasti zdravého rozumu; tam si již velmi snadno vytvoří vlastní mentální svět, jemuž přiřazuje univerzální platnost a pravdivost. Ve skutečnosti tedy takoví lidé pouze fantazírují a když to činí velmi dlouho, uzrávají duševně pro léčení u psychiatra.

Pravé vizuální asociace, které se dostávají na určitém stupni mystického vývoje, nepocházejí ze sféry abstrakt. Zakládají se totiž na poruchách vnitřní rovnováhy, to je potenciálního statického na pětí v bytosti; je to vyvoláváno prostředím, v němž se vždycky nacházíme. Tyto poruchy může ovšem mít v dobré patrnosti jen duchovně vyspělý mystik. Z těchto poruch se soudí na jejich příčinu, která se v nich vždycky skrývá, pro tože má konkrétního původce. S ohledem na to snad zevní pozorovatel může považovat mystika, který sleduje poruchy tohoto druhu a vyvozuje z toho určité závěry, za člověka, který f. Závěry pokročilého mystika se však shodují se skutečností. Proto f. jen zdánlivě.

fantom (z franc., pův. řec. zákl.) klamný obraz v mysli, přelud, přízrak. V mystice se za f. považují personifikované jevy, které působí jako pouhé typy, zjevující se a mizející bez zřejmého důvodu. Zato se však nepokládají za f. zjev trvale se opakující, zvláště když mají určitý psychologický vliv na mystika. V tomto případě pocházejí z *astrálního* světa a můžeme je považovat za f. jen z neznalosti pravého stavu věcí z psy-

chologického pohledu. Spíše by se mohlo říci, že jde o jevy jiné dimenze, které se člověku projevují proto, že vyvolal žádoucí podmínky. Přitom nerozhoduje ani to, když se vliv f. uplatňuje u člověka se znaky psychotika. Obvykle je to duševní odchylka ve prospěch psychické oblasti, jejíž vliv nebyl ovládnut.

To znamená, že i mystik a zvláště mystik, který prošel školou *mahájány* musí vejít do oblasti f., kde se musí naučit pohybovat a žít. To se ostatně nepokládá za těžké. Ochranná poučka před nebezpečím vlivu f. zní: být si vědom sebe v celém rozsahu (tedy ve fyzickém i psychickém) a kromě toho si sebe v celém rozsahu připomínat, čím více a zřetelněji vystupuje před našimi zraky za smyslový svět. Pak je „já“ nebo bytost jako nepotápějící se bárka na bouřlivém moři jevů.

farizeu (z hebr.) přeneseně pokrytec, licoměrník; původně příslušník mocné starožidovské sekty v Palestině, která si však víc hleděla obřadů než pravého náboženství. Byli to strážci zákona o nesmrtnosti duše, posmrtných trestech a stěhování duší.

fascinace (z lat.) stav úplného zaujetí mysli; omámení, okouzlení, ocarování, upoutání mysli záračnou magickou mocí. Fyzikální podklad f. je v soustředění, které operuje s představami a zíráním. Při tomto soustředění dbají jogínové na to, aby před svým zrakem fixovali představy, které přenesou do myslí jiných lidí utkvěním myšlenky na jejich psychickou složku. Když se jim již daří operovat s představami, vytvoří kolem sebe atmosféru, která jiné bezděčně fascinuje. Často se stává, že bezděčná jogínova představa se stává představou je mu blízkých lidí a z toho u nich často vzniká stejný názor jako u jogína.

Rozvoj fascinující síly může přecházet až do forem běžně nestopovatelných. Jogín může silou f. nejen ovlivňovat lidi, což je konečně nejméně důležité, ale může dokonce vytvářet „embryonální“ situace ve světě, které pomalu dozrávají do hmatatelných skutečností. Silou f. může být vytvářen nový světový názor a tím i věk, nebo může být jejím působením vyvolán zvrát v tendencích lidstva, nebo jí mohou být také rozvinuty některé mystické síly, zvané *siddhi*.

O těchto tvrzeních může každý soudit, co chce. Jedno je však jisté: ten, kdo chce použít síly f. k všeobecnému dobru, je napaden temnou duchovní personifikací zvanou buddhisty *Máro*. Proto je úspěch v jejím používání závislý na spolupráci více lidí, kteří se vždy musí vzájemně chránit.

Chce-li kdo použít síly f. k svému, sobeckému dobru, nesetká se s překážkami, které klade *Máro*, jestliže mravní zkaženost takového člověka dává *Márovi* záruku, že v další fázi nebude přece jen této schopnosti použito k dobru lidstva. Tím je působení f. omezováno, nebude však zničeno, použije-li ji člověk k putování po stezce *buddhů*.

fatalismus (z lat. zákl.) víra v osud, zvláště v předurčení člověka, rozšířená hlavně u orientálních národů. Bílá rasa ve f. vidí oslabení a je přesvědčena, že každý je sám strůjcem svého osudu. To to přesvědčení je jistě pravdivé, ale s mnohými výhradami, pokud jde o celé osudové předurčení. Např. pro osudy v současném životě tu máme především vrozené dispozice k sebevládě, k uplatňování vlastní vůle chtít něco nebo nechtít. Za druhé také rozhoduje, zda se člověk seznámí s učením o příčinách a následcích konání, o karmě (viz *karma*), a bude je umět vůbec pochopit. Za

třetí zda bude mít sílu žít podle směrnic o vytváření dobré karmy či bude schopen sloužit jen sobě samému podle strhujících sil své smyslové přirozenosti. Když se člověku podaří ovládnout svou bytost do té míry, že bude umět žít podle učení o vytváření dobré karmy, bude zakládat karmické hnací síly dobré povahy, které ho vymodelují pro dobrý osud a dobrou předurčení. V opačném případě to ovšem bude opačné. Proto je pravdivé, že duševní a společenské učení člověka je do jisté míry hotové a dá se na něm, ovšem pouze s pomocí záslužné karmy, měnit jenom osudová příčinnost pro budoucí časy.

Tak tedy řeč o absolutní moci jedince nad vlastním osudem je prázdným tlačením a svědčí dokonce o naprosté nevědomosti ve věci kompaktního stmelení psychických činitelů v individu. Převážná většina lidí přece nedovede změnit své názory, kterými se začleňují do určitého osudového předurčení v bezprostředně žitém životě. A zase naopak existují jedinci, kteří během života vystoupí vysoko na společenském a sociálním žebříku a kteří pro to byli tak či onak disponováni a sotva kdo by je mohl napodobit. Proto je možno soudit, že je to vítězství samého pekla nad lidmi, kteří přestali věřit v osudové předurčení. Právě na základě této „emancipace“ se lidem zdá, že nejlepším životním stylem je *utilitarismus*, který se postupně mění v bezohledný, sobecký postup; okolí na něj začne špatně reagovat a tím vzniká život s nesnesitelnými společenskými a sociálními podmínkami. V takovém světě již platí zásada „kdo s koho“, překřtěná na „každý sám je strůjcem svého osudu“, ale to zase platí pouze pro jedince, kteří pro to mají ty nebo ony předpoklady. Lidé jinak, méně ne-

bo hůř disponovaní, mají pak již čáku jen na utrpení, protože žijí v hrozně bezohledném světě. Tím je zdánlivý pokrok v názoru na osudové předurčení pouze krokem zpět. Bylo by lépe spojit víru v osudové předurčení se správnou životsprávou. Pak by se asi na světě žilo mnohem lépe.

fata morgána (z it.) vzdušný přelud; klamná představa vůbec, čili přelud vnitřní, psychický.

fátum (z lat.) podle antických představ předurčený osud, dopuštění (boží); viz *karma*.

fáze (z řec.) určitý časový úsek; doba, období, stupeň vývoje. V mystice se za f. pokládá modifikace průběhu duchovního nebo mystického vývoje, založeného na zřetelích. Tlak vůlí může být totiž či něn buď na tělo, nebo na lymfu a krev, nebo na fyziologické teplo, nebo na stav vědomí, nebo na psychické učlenění, nebo dokonce na emanační faktory bytí jakožto expresivní činitele. Úspěch těchto tlaků se považuje za příslušné f. mystického vývoje.

fénix (z řec.) zázračný (mystický) pták v mytologii starých Egypťanů, rodící se z vlastního popela. F. je tedy symbolem mystického znovuzrození, k němuž, někdy jen jako k pouhému obrození, člověk dochází pomocí pracovních mystických postupů, které musí mít charakter energického potlačování všech psychických vznětů. V takovém případě se totiž celá dosavadní bytostná (především však duševní) soustava hroutí a mění v prach, který je dobře symbolizován popelem. A protože za těchto okolností není toto sebezničení podmíněno úpadkem, nýbrž čímsi jako pokusnou akcí, vyšlehně na prahu skutečného zhroucení sebeuvědomění v nové řadě akcí; projeví se v něm očista následkem krize

předchozího ničení a - pak již člověk pociťuje, jako kdyby znovu povstal z dohořívajících zbytků dosavadního bytí.

Rituální vyhlazování dosavadního (spontánně vyšlehuujícího) já je vždy pociťováno jako spalování vlastní bytosti, které vyplývá z akcí zřikání. Ale v bytosti ještě zůstává skryta touha po životě první akcí zřikání nevyhladitelná; proto vyšlehně obrozené uvědomování, což se přirovnává ke zrodu f.

fenomen (z řec.) jev; neobyčejný, vynikající jev, úkaz; příp. každý přírodní i kosmický jev. V mystice se f. myslí každým překvapujícím stavem, prožitek, postřeh nebo vjem, který není běžný, ale zobrazuje novou oblast nebo skutečnost, do níž mystik vstupuje svým úsilím. Kromě toho se za f. považují některé psychické fyziologické jevy souvisící s uvolňováním životní síly, která, protože je soustředěním zesílena, působí ve vnějším světě, v okolí mystika, neobvyklým způsobem. Často to je jakoby dotyk dvou protikladných kvalit, které se srážejí a formují v jevy a obrazce jako předzvěsti budoucích věcí a událostí. Spiritistické f. se z mystického hlediska posuzují negativně. Není v nich totiž žádný vlivný argument pro dobro subjektu nebo lidstva, nýbrž pouze manifestační plýtvání životní energií, která je u médií více uvolněna než u člověka běžného typu.

fenomenalismus (z řec. zákl.) filozofický směr, podle něhož jsou jevy vědomí jedinou dostupnou realitou. Stejně jako fenomenologie je to nauka velmi nespolehlivá, protože úsudky pocházejí buď ze subjektivních zřetelů, nebo z objektivních klamů. Žádný ani z obyčejných ani neobyčejných jevů nepromítá na povrch svou podstatu a své kvalitativní ob-

sahy. Když se necháme poučovat o podstatě a povaze jevů, jsme vždy odkázáni na tzv. odborný výklad; ale ten zradlí jen subjektivní stanoviska výzkumníků, která vždy ukazují na příkrá pro nebo proti. A spolehlivých metod, jako je měření a vážení, se v tomto oboru nedá úspěšně použít. Proto je lépe, když se fenomény zevním způsobem nevysvětlují.

fenomenální svět (z řec. *fenomen* ve smyslu vnější, smyslově daný jev) přede vším éra zvláštních jevů a projevů, do níž člověk vniká následkem vydráždění smyslů. V jiném smyslu je f.s. světem veškerých jevů. Viz *astrál*.

fetiš (z franc., pův. portug.) předmět primitivního náboženského uctívání; přeneseně předmět přehnaného, nekritického uctívání.

fetišismus (z franc.) uctívání věcí, neživých předmětů, nejprimitivnější náboženství. Vztáhneme-li f. na poměry naše ho civilizovaného světa, můžeme konstatovat, že mu také hluboce propadáme. Je přece módou, aby každý kultivovaný člověk věřil pouze ve hmotu a hmotné jevy jako skutečné reality. Když už jsme propadli této víře, uctíváme hmotu nad všechny duševní a duchovní hodnoty, které se pokládají za nadstavbu ve vývoji hmoty. To je tedy f. a tím i duchovní úpadek bílé rasy, pro tože se aplikuje na životní praxi v nejšířším měřítku. Podle něho jsme povinni ctít děla, ale nikoli člověka. Jsme povinni obětovat všechny nejlepší hmotné i duchovní hodnoty, které mají sloužit míru a pokoji, na výrobu a utváření věcí ničících všechno živé. Jsme povinni uctívat peníze jako symbol moci a dobra a nikoli jako prostředek, který umožňuje jednak výměnou získat předměty denní potřeby, jednak dosvědčovat schopnosti nebo vnitřní hodnoty jedin

ců. Jsme povinni uctívat časoměry jako bohy, jimiž se musí řídit náš život, a nikoli se na ně dívat jako na usměrňovatele v soukromém životě. Jsme dokonce povinni, abychom se dívali na hmotu jako na míru pro všechno, čeho se máme s naším vlastním vnitřním souhlasem stát otroky. To f. ovládl tzv. pokrokový svět a ten se cítí povinen se mu zcela podrobit jak ke zničení kdekterého indiividua, tak i lidstva jako celku.

fétus (lat. *foetus*) zárodek savců v pokročilém vývojovém stadiu.

fideismus (z lat. *zákl.*) filozofický názor nahrazující vědu a vědecké poznání vírou. F. je opodstatněný jen v oblasti skutkových experimentů. V oblasti skutků se totiž vírou mohou odstranit překážky, které se nedají odstranit ani pílí, ani důvtipem. V tomto případě hraje roli víra pořádací síly, která vytvoří suggestivní podmínky k dosažení cíle úsilí. Víra však nemůže přispět k poznání světa jako prostředí pro povahu a kvalitu jevů. Zato může vytvořit v organismu i v psychické oblasti zvláštní situace, které mohou být vědě záhadou, pokud zkoumá pouze psychický mechanismus. Tento mechanismus naprosto vylučuje extatické stavy a zkušenosti; ty se však zejména v *tibetské mystice* ukazují být pramenem poznání, k němuž musí věda postupovat velmi pomalu. Podle některých vědců psychický mechanismus znamená to, že poznávání může být výsledkem jenom bezprostředních vztahů organismu k vnějším jevům. Nesčetné okultní zkušenosti to však vyvracejí naprosto věcně. Existuje např. *telepatie*, prorocké sny a jiné mystické fenomény, které f. vytvářejí; nedostatkem f. může být, že nedbá na vědecké poznatky. Nemá-li tento nedostatek, pak je opodstatněný.

figura (z lat.) uměle zhotovená postava, loutka; postava vůbec, i jako představa, např. *Boha* podle antropomorfního pojetí.

fikcionalismus (z lat. zákl.) filozofický směr, pokládající lidskou představu světa za souhrn fikcí. Je to směr blízký mystické nauce o světě jako o iluzi.

fiktivní (z lat. zákl.) vymyšlený, předstíraný, zdánlivý, domnělý. Mluví li se v mystice o f. oporách pro soustředění, je to proto, že ten, kdo se soustřeďuje na nějaké místo v těle, si nemusí představovat jeho pravou fyziologickou podobu, nýbrž pouze její více či méně zdařilou napodobeninu. Dokonce se o takovém soustředění předpokládá, že se chytí místa jenom jako opory pro mysl nebo uvědomění; hmota nebo duch jsou pak určeny kvalitou uvědomění. Tuto kvalitu člověk poznává tak, že hodnotí dojem, který vzbuzují vjemy, např. prázdnoty jako prostoru bez náplně hmotnými jevy nebo hmoty bez příměsku ducha. V tomto případě, jak nám napovídá logický úsudek, jsou pro subjekt hmota nebo duch pouze symboly, ale jejich vliv odpovídá vcelku právě povaze prázdnoty, ducha nebo hmoty. Přesto se v mystice operuje s f. oporami nebo hodnotami, jejichž působení v mystickém smyslu je buď přesné, nebo méně přesné podle toho, jak subjekt vystihuje pravý charakter hmoty nebo ducha.

filozofie (z řec. láska k moudrosti) oblast myšlenkové činnosti, jejímž cílem je úvaha o bytostech, příčinách a hodnotách na nejobecnější úrovni. V nynější době je f. v krizi, protože ve všem rozhodují fakta zjištěná v laboratořích. Ale ve vědeckých oborech, kde není dobře možný ryze laboratorní výzkum, jako např. v psychologii, má ještě f. určitou

váhu a více se uplatňuje. Jenže tady se zase snadno vměšují různé předsudky a tím se filozofické postuláty ukazují ně kdy jako málo hodnotné, jindy jako bezcenné, dočasně platné. V náboženství, a to především v *mahájáně*, se zdá že f. ovládá celé naukové pole. Tato náboženská f. je však opřena sice o subjektivní, ale přísně věcnou zkušenost, která proniká tam, kam věda dosud nepronikla. F. v náboženství je souborným zpracováním zkušeností ve věcech životosprávy, karmické zákonitosti a zákonitosti evolučního procesu s tendencí k vykoupení. A tak je v náboženství f. věncem z nádherných květů skutečného poznání, které může pro všechny lidi znamenat ideální cestu po výšinách mravní a duševní čistoty, dobra a pravdy.

finesa (z franc.) jemnost, jemný významový odstín; ale též důvtip, lest, úskok, vychytralost. V mystice se výrazem f. rozumí obtíže na vratkých cestách mystických zkušeností a poznání.

fixace (z franc.) ustálení, upevnění. V mystice se pojem f. spojuje se snahou nebo s úspěšným úsilím upevnit dobré prchavé stavy jako síly, aby se pak transformovaly v podstatně jiný jev. Při psychologickém průzkumu bytosti můžeme totiž objevit formace stavů a sil, které kvalitativně odpovídají prchavým skupenstvím. Ty lze transformovat ve statická nebo pevná skupenství tím, že opřeme mysl o pevné, fixní body nebo stavy. Takovým způsobem spějeme k realizaci vlastností, které se v naší bytosti nevyskytovaly, ale nyní se v ní objevily a stabilizovaly jenom proto, že je mysl obsáhla pochopením a pracovními postupy upevnila.

fixní (z franc.) pevný, stálý, jistý, určitý. V mystické praxi se má jako f. činitel

použit jas jako vibrující imaginované světlo. To má být drženo v patrnosti tak dlouho, dokud nezesílí a nezmohutní do té míry, že ve zpětném působení prostoupí celou bytost, především však psychickou bytnost, to je mysl, vědomí a pociťování. Je-li bytost prostoupena světlem nebo jasem správné povahy, změní se kvalitativně. Místo aby byl jas a vše, co s ním souvisí, ideálem jako dosud, stane se pak základnou uvědomování; tento stav znamená skutečnou mystickou proměnu, která se označuje jako znovuzrození, osvětlení, mudrctví.

fixní idea utkvělá myšlenka. F.i. je spíše známkou psychické poruchy než nevinným psychickým stavem.

flegmatický (z řec.) chladnokrevný, lhostejný, netečný. Jde tedy o temperament, který zevním vlivům spíše podléhá, než aby je ovládal. Někdy však znamená rovnováhu mezi vnitřní a tělesnou přirozeností, takže je symbolem dobrých osudových dispozic. Tato rovnováha však většinou platí pro období mladého věku, kdežto s postupujícím věkem se vnitřní (samovolné) činnosti unaví a pak dochází k negativnímu projevu f. temperamentu, totiž k úplnému poddání se vlivům zevního světa. Z mystického hlediska svědčí tato situace o tom, že f. temperament je v protikladu k nezbytným postojům umožňujícím realizovat nejvyšší duchovní stavy, leda při výjimečných dispozicích, které se projevují v dozrálých karmických zásluhách. Proto mystická výchova požaduje, aby byl f. temperament přetvořen mentální činností (*koncentrací*). Tím se totiž do bytosti zavedou prvky podobné větru a tepla. Jejich působením se lymfa, převažující ve f. temperamentu „vypaří“ a „vysuší“, čímž se f. temperament změní v cholerický, resp. v sangvinický. Pak

flegma dodá pozitivnímu temperamentu pronikavost a jasnocit, vlastnosti to duchovních mudrců, kteří jógickými pracovními postupy dovedou dosáhnout nejvyšších duchovních stavů.

flegmatik (z řec.) člověk lhostejný, chladnokrevný, netečný. Jeho temperament se v astrologické diagnostice přičítá převládajícímu vodnímu principu.

fluidum (z lat.) chem.: tekutina nebo plyn, jehož molekuly jsou slabě vázány a který tak může přijímat formu prostoru, v němž je obsažen. V mystické terminologii spíše hutný plyn, který často vytváří oblak. Proto cosi mezi plynem a tekutinou, příp. také protoplazma ve spiritistickém pojetí. Při psychickém mystickém úsilí vzniká někdy f. z emanací myslí zachycených a koncentrovaných; ty v první fázi vytvářejí oblak a ve druhém působí zpětně jako látka, která je silným popudovým faktorem na citové úrovni člověka. Protože nemá tendenci opět a rychle se rozplynout, dá se soudit, že f. je látka, která se vytváří pouze za zvláštních podmínek tvůrčího procesu v přírodě, a proto také nenáleží do „hottových“ prvků nalézaných v přírodě.

Při velmi intenzivních mystických pracích je vytváření f. běžným jevem. Z mystika začne vyzařovat jeho vlastní životní síla a začne se srážet v jakýsi oblak, který se nerozplývá, ale stává se jeho trvalým psychickým prostředím. To je tak pozoruhodná okolnost, že nemůže být přehlédnuta. Mystik, který vytvořil ze životní síly svého těla f., žije v elektrickém a elektrizujícím prostředí, vytvářejícím oblak, který bývá někdy i viděn a který má někdy tendenci vytvářet zcela zvláštní situace v mystikově prostředí. Přitom tendence f. k pomalému, ale přece jen jistému rozplývání dokazuje, že f. je látka náležející do další, do-

sud neidentifikované dimenze. Operace s f. by však vyžadovala vytvoření nového naukového systému. Nepatří totiž do vývojového mystického kursu, který má na zřeteli nejvyšší mystický cíl, totiž vykoupení.

fluidické tělo dvojník fyzického těla, stvořený z jeho výparů a personifikující se myšlením v lidských pojmech. Téměř totéž jako *éterické tělo*.

fluorescence (z lat. zákl.) světélkování; studené světelné záření. V procesu mystického přetváření bytosti se s f. setká váme tehdy, když se mystické cvičení zakládá na promítání vhodné představy světla do živlových substancí vlastního těla. Za těchto okolností tyto substance barevně září a to je poučný moment pro poznání tzv. zvláštních (odchylných) mystických stezek.

Právě na barevných odstínech základních duševních a mystických stavů můžeme poznávat odchylné postupy k různým etapám prožívání a stavů, které se pojí na prožívání. Proto f. v mystickém smyslu znamená také poznání tzv. postranních mystických cest a jejich hierarchické rozdělení. Tyto cesty, jak se někdy zdá, nemusí směřovat přímo k *nirváně*, nýbrž jen k odchylnému kolo běhu opakujících se *inkarnací*. V barevném záření, vycházejícím z bytosti mystika, se tedy může poznat, zda mystik kráčí cestou přibližně *Buddhovou* nebo *bódhisattvickou* (viz *bódhisattva*).

fohat výtvarná síla v přírodě, životní električnost. Odpovídá funkci rozpada jících se korpuskulí radiační povahy jak v latentní, tak v popudové činnosti; v náboženském smyslu odpovídá pojmu *logos* (slovo), který se chápe jako kosmická stvořitelská síla. F. sám o sobě značí sílu neovladatelnou nebo mechanicky působící; její kořen tkví v pudu

sebezáchovy, v touze být, která se v poslední fázi manifestuje jako tvůrčí proces. Vzhledem k tomu se v „mrtvé“ přírodě, v oblasti minerálů, chová jako vnitřní popudový moment, který je podmíněn stejně jako u rostlin a tvorů vůlí k životu, což tuto latentní energii obměňuje v tvůrčí kinetickou sílu. Tak f. jakožto kosmická tvůrčí síla tvoří na základě předchozích předpokladů světy tzv. mrtvé přírody (totiž kosmická tělesa), ale nechává je i rozpadat, čímž vlastně uvádí do chodu celý kosmický tvůrčí proces ve všech jeho formách a nuancích.

forma (z lat.) tvar, podoba. Z hlediska mysticko-fyzikálního je f. vždy jen pole dějů, které zakrývá maskou určitého zdání. Proto musí mystik pohlížet na f. jako na fata morgánu, která chce uspat a omámit jeho zvidavost; když se to podaří, nepozná mystik nikdy podstatu skutečností.

formace (z lat.) utváření; útvar. Nejcharakterističtější f., podobné kosmickým jevům, nacházíme v prostorech duševního života. V tomto prostoru se před zrakem mystika seskupují tvůrčí substance, které jsou transformovanými emanacemi životní síly jak bytí, tak kosmu, a vytvářejí různé tvary a útvary. Jejich trvání je poměrně krátké a jejich existence je analogická s existencí hmotných jevů. Proto se z nich může mystik poučit v tvůrčích procesech v kosmu, které vytvářejí a ničí jevy v dlouhých časových periodách; stejný sklon obojích útvarů ukazuje na podmíněnost nebo relativnost existence všeho stvořeného.

formalismus (z lat. zákl.) lpění na největším projevu, na největších zvyklostech; odlučování zevních projevů od obsahu; redukování skutečnosti na abstraktní bezobsažné formule a schémata. V pod-

statě do f. můžeme zahrnout všechna společenská pravidla a zvyklosti, ať již jsou všeobecné, nebo náboženské; i ezoterická mystická nauky se v dlouhodobém sledu zvrhají v ryzí f. Je to následek ohledů na zevnějšík a zanedbávání požadavku, aby se každý člen lidské společnosti projevoval v jednání především vnitřními a intelektuálními hodnotami a nikoli pouze naučenými zevními způsoby. Víme např., že v náboženském životě se téměř všichni lidé pro zpovrchnělost spokojují v postoji k Bohu pouze s naučenými způsoby, kdežto k praktickému životu si zachovávají poměr naprosto kladný a hluboce vnitřní. Tím se náboženský f. uplatňuje bezvýhradně a nemůže proto vyvažovat vliv skutečného (vnitřního) přilnutí člověka ke světu. Dokonce lze soudit, že se náboženský f. velmi snadno zvrhá v jakousi vnitřní disonanci individua, jejímž konečným výsledkem bývá neupřímnost zevní i vnitřní.

F. by se měl překonat. Svému nejhlubšímu nitru nebo Bohu nemusí člověk nic předstírat. A v náboženství existuje poučka: je-li člověk podle svého objektivního úsudku neschopný pro náboženství, a přece touží po ovoci náboženského života, stačí, když se představí Bohu tak, jak je, s podotknutím, že by si přál být lepší, pokud se týká jeho vlastního poměru k němu. Tím se neupřímnost vyhladí a člověk, který se představil Bohu takový, jaký je, získá boží náklonnost.

fosforescence (z řec. zákl.) světélkování, trvající poměrně dlouho po skončení buzení elektronů jako následek uvolnění těchto elektronů při tepelném pohybu nebo účinkem světla. Ve skutečnosti se f. vyskytuje i ve hmotách, které se strukturálně mění následkem vnitřních

chemických procesů. S takovouto f. se setkáváme v mystice. Fosforeskuje např. *astrální tělo*; je to tím, že se strukturálně přetváří hmotné tělo, takže se astrální tělo přesně řečeno bortí. V tomto případě ukazuje f. na molekulární děje, na měnící se soustavu, která proto vydává záření tak malé intenzity, že je musíme zařadit do fosforeskování.

foton (z řec. zákl.) energetické kvantum elektromagnetického záření (viditelného, ultrafialového, infračerveného, röntgenového nebo gama) s nulovou klidovou hmotností, pohybující se rychlostí světla, bez elektrického náboje a bez magnetického momentu. Jinak jsou f. považovány za jev v elektromagnetickém poli atomu.

frekvence (z lat.) počet kmitů za sekundu, kmitočet. F. je jev zřejmý i v mysticko-psychologickém úsilí, při němž se v čase zkracuje vzdálenost mezi dvěma konečnými body, totiž zdrojem pozornosti a připomínek na jedné straně a jejich zájmovým bodem na druhé straně. U běžného člověka je opěrný zájmový bod zpravidla v nekonečnu, které je tu vyjádřeno neurčitým nebo rozplývavým myšlením. V mystické praxi se tento bod umísťuje a to dokonce natrvalo přímo do vlastního těla. Na základě tohoto zkrácení vzdálenosti dvou rozhodujících bodů nebo pólů vzrůstá hustota kmitů, neboť, jak se zdá z pozorování, dráha nábojů nebo kvant mezi oběma body musí být vždycky stejná.

Hustota kmitů mezi podstatně přiblíženými konečnými body je sice větší, než když jsou tyto body nekonečně vzdálené, ale tyto kmity ještě nejeví charakter napětí. To se začne projevovat až tehdy, když si opěrný bod intenzivně připomínáme, neboť tím jsou vedlejší fáze v kmitočtech odstraněny. To zna

mená, že přiblížení dvou konečných bodů uvědomování při soustředování ve de k takovému zhuštění kmitů elementárních částic energie, že tento kmitočet získává charakter napětí. Toto napětí se pak může dále zvyšovat tím, že intenzita připomínek dále vzrůstá. Když posléze člověk dosáhne toho, že se připomínání změní v plynulé uvědomění opěrného bodu, napětí vzroste tak, že se kmitočet energetických kvant, který je bázi pro běžné uvědomování a sebeuvědomování, rozšíří za obvyklé hranice. Vyproští se z našich fyzikálních prostorů, aby se za příslušných podmínek přesunulo do oblasti transcendentální, tam, kde existuje oblast nebo stav spásy.

freudismus učení vídeňského psychiatra Sigmunda Freuda (1856–1939) ze jména o psychosexuálních jevech a činnosti podvědomí. Může být pokládáno za učení neobjektivní a podložené zaujatostí, vyplývající z určitého komplexu, pokud ovšem nevychází z předpokladu, že forma a sex spolu úzce souvisí. Ale ani tato souvislost nedovoluje klást tak zásadní důraz jen na sex elementární. To vede k filozofickému problému, který nepřipouští, aby otázka sexu byla zodpovědána tak jednoduše, jak se to děje ve f.

funkce (z lat.) činnost, působnost; hodnota. V psychologii se např. mluví o f. myslí, ve fyziologii o f. orgánů, zdánlivě poněkud autonomních. Ale v hlubším psychologickém pojetí se celá fyziologická soustava (živé bytosti) projevuje psychickými f., které pravá mystika vždy pokládá za překážku možnosti dokonalého duševního uvolnění. Bytost je zde, ale pouze jako skupenství, jehož negativní funkční charakter spočívá v nezbytnosti přijímání potravy, kdežto pozitivní v popudových psychických ak-

cích, které se zdají být zcela závislé na přijímání potravy. Ale podle mystické nauky lze do obvyklého funkčního procesu zasahovat. Základní zásah je stabilizace mysli na úrovni pochodů a připomínání, bočnější zásahy jsou dodržování mravních směrnic. Jejich účelem je též nenechat volný průběh rozličným psychickým vznětům jako reakcím nebo f., jejichž původ je v přijímání potravy. Tyto zásahy mění základní psychicko-fyziologickou charakteristiku f. Neuspořádané psychicko-fyzikální emanace bytí mohou být těmito zásahy uspořádány a jako konečného výsledku může člověk dosáhnout toho, že se jeho vědomí ocitne na nově základně, která již zaujímá další dimenze prožitkového světa.

fúrie (z lat.) v římské mytologii Fúrie, bohyně pomsty; přeneseně zběsilá bytost. V tibetské mystice pomocníci dharma-radži, boha smrti, nebo též různá božstva, srovnatelná s Aeschylovými Eumenidami. Ve skutečnosti jsou to impulzy našeho vlastního nekontrolovatelného nebo nekontrolovaného nitra.

fyzický (z řec.) tělesný, hmotný. Pro obvyklou schopnost smyslů vnímat je všechno, co lze označit za f., pouhou materií, typem, který nás vůbec nemůže informovat o obsahu. Zostříme-li však schopnost smyslového vnímání do té míry, že začne registrovat i oblast jevů za sférou typů, mění se nám až dosud hrubá a neproměnlivá materie ve fluidický mrak; v něm existují přeskupovací nebo přetvářecí pochody, které již ukazují její niternou nebo obsahovou činnost. Tím se to, co se jeví jako f., začíná jevit jako soustava prchavých skupenství, jejichž fluidická povaha je označuje jako iluzi.

fyzika (z řec.) věda o přírodních stavech a jevech, při nichž se nemění (che-

mické) složení látek (prvků, hmoty). Znamená dokonce vědní obor, který soudí o hmotě, že je to spíš silový jev než skutečnost, jaká se představuje na šim smyslům. Na základě toho se f. propracovává k poznání, že tradičně uznávaný charakter hmoty není přesný; že hmota je pouze skupenstvím silových polí, která jsou pojmu „hmota“ velice vzdálená. Dospívá dokonce k závěrům, že z univerzálního hlediska neexistuje vůbec nic kromě tzv. jader hmoty (prvků) a jejich polí, v nichž dochází ke změnám, jejichž původci se nazývají elektrony, příp. elektromagnetické částice nebo náboje. Zde se f. dopracovává k poznání, že vesmír je prázdnota vyplněná vírovými centry, jejichž hmotnost je naprosto sporná, ale zato mohou být tato střediska využita k různým účelům. Na tomto stupni se f. svým poznáním shoduje s názorem mystiků; ti ze svého poznání vyvodili, že všechno stvořené, složené nebo utvářené je pomíjející a že je proto třeba hledat reálnější hodnoty. Ty se dají nalézt ve stavech, které lze rozvinout zničením životní řízně, fungující vlastně ve světě iluze. Možná, že f. k těmto závěrům dospět nechce; pak jistě dospěje k jiným, opravdu méně vhodným výsledkům.

fyzikální projevy mediálností nebo silou vůle vyvolané světelné nebo zvukové úkazy, přemísťování předmětů a jejich pohyby bez viditelné příčiny; též mizení nebo také objevování se částí postav nebo i postav celých. V mystice jsou f.p. pokládány za vedlejší výsledky

psychického úsilí a hledí se na ně pokud nejsou vyvolány z přebytku příslušné energie - jako na znamení, že ten, kdo je vyvolává, sešel již z přímé cesty na postranní. Tam se opět zamotá do okzotročující karmy, pokud se z těchto ok vyprostil duchovní nebo karmickou zralostí.

fyziognomie (z řec. zákl.) podoba, výraz obličeje, vzhled, tvářnost; fyziognomika - nauka o vztazích mezi výrazem tváře a povahou, což vždy opravdu ve velké míře souvisí.

fyziologie (z řec. zákl.) věda zabývající se životními pochody uvnitř těl a organismů. Pokud se f. opírá o ryze materialistický názor, nevyšetřuje vliv psychiky ve fyziologické sféře. A přece je jisté, že např. i stav mysli ovlivňuje fyziologickou soustavu, i když tento vliv není bezprostředně a očividně zřejmý. Jenom zkušenost, dosažitelná dokonalejšími smyslovými postřehy, může jedinci ukázat, že definitivní úprava orientace mysli a náplně vědomí v dobrém smyslu vede k fyziologickému zlepšení. Tím se ovšem fyziologické zákony ukazují jenom jako podmíněně správné. Dokonce je možno získat zkušenost, že je správnou psychickou orientací možno paralyzovat zlou vliv všech druhů bakterií nebo alespoň si vybudovat dobré subjektivní citění. Proto by se k f. měla při členit nauka o správné duševní životní správě, která by se posléze osvědčila jako významná pro poznání fyziologických zákonů.

G

Gaja vyhlášené poutní místo buddhistů i hinduistů jižně od města Gaja v severní Indii. *Buddha* tam pod fikovníkem dosáhl dokonalého osvícení.

gandharvové (sans.) nebeští, andělští hudebníci, prozpěvující slávu duchovních velikánů.

Gandhema (tib., sans. Gandha) „ta, která rozsévá vůně“. Ženský *bóghisatva*, bohyně, která doprovází pátého *dhjánibuddhu Amóghasiddhi*. Jako atribut drží misku, ze které vystupují vůně.

Ganěša syn boha *Šivy*, bůh moudrosti, který je zobrazován se sloní hlavou.

gangle (z řec.) nervová uzlina. Místa g. podle fyziologie Západu zhruba odpovídají psychickým nervovým centrům jógické fyziologie Východu, kde se nazývají lotosy nebo *čakra*. Vážou velmi mnoho energie, kterou lze použít k urychlení mystického vývoje nebo postupu. Tlak na g. se vyvíjí dvěma způsoby: 1. hathajógickým, který se opírá o polohy těla, tzv. jógické pozice a 2. rádzajógickým, který se opírá o soustředěnou mysl (viz *hathajóga* a *rádzajóga*). Energie g. se v obou případech uvolní a pokud se s ní správně zachází, čímž se mání zachovávat spoutanou mysl, může být užita k dobrému účelu.

gariman (sans.) čtvrtá z osmi jógických sil, schopnost stát se těžkým jako země. Viz *siddhi*.

Gauri (sans.) první z osmi hněvivých bohyň, které se zjevují v *bardu*. Podle ní je celá skupina nazývána gaurí. G. je bílá, v pravé ruce mává vyschlou mrtvolou, v levé drží lebku naplněnou krví. Přichází z východu. Následuje žlutá *Čauri* z jihu, červená *Pramóha* ze zápa

du, černá *Vétáli* ze severu. Potom oranžová *Pukkasi* z jihovýchodu, tmavozelená *Ghasmari* z jihozápadu, bleděžlutá *Čandáli* ze severozápadu a tmavomodrá *Šmašáni* ze severovýchodu. V indické mytologii je tato skupina uctívána jako hřbitovní bohyně, které se živí emanací našich úzkostí.

Gautama také Satánanda. Zakladatel hinduistické filozofické školy *njája*; žil mezi 6. a 3. stol. př. Kr. Napsal důležitou sbírku hinduistických zákonů *Dharmašástra* ve 12 svazcích. Toto dílo pojednává o stvoření, migraci duší a osvození. Poskytuje podrobný přehled o povinnostech, které náležejí všem vrstvám společnosti v každodenním životě.

geburah (hebr.) pátá z deseti *sefirót*. Vykládá se pojmem důstojenství; znamená ženskou trpnou sílu.

gedulah (hebr.) jiný název pro čtvrtou z deseti *sefirót* chesed. Mužský princip, tvořící s pátou *sefirótou geburah* říši přání a duše.

gehenna (hebr.) místo zatracení.

Gekarmo (tib., sans. Pándaravásini) „bíle oděná“, ženský doplněk čtvrtého z pěti *dhjánibuddhů Amitábhy*. Tato bohyně personifikuje esenci ohně, který vše očisťuje.

gelong (tib.) „ctnostný žebrák“, totéž co v indickém buddhismu *bhikšu*: klášterní mnich s vysokým svěcením.

Gelugpa (sans.; tib. Dge-lugs-pa) buddhistická „sekta ctností řehole“ v Tibetu, nazývaná také sekta „žlutých čepic“; jejím duchovním obsahem je *mahájána*. Náleží k ní *dalajlamové*, a proto je od 2. pol. 17. stol. vládnoucí sektou *buddhismu* severní školy, mahájány. Počátkem 15. stol. ji založil mnich Congkhapa (1357–1419), aby čelil tehdejšímu úpadku lamaistické církve.

Gemará (hebr.) doplněk, dokončení. Je

to druhá ze dvou hlavních částí *Talmúdu*; obsahuje výklady a doplňky k první části, k *Mišně*, zejména s ohledem na její upotřebení v životě.

gematria (hebr.) část praktické *kabaly*, podle níž se za jednotlivá písmena ve slovech dosazují určitá čísla, aby se z nich dostal skrytý smysl. Každému písmenu hebrejské abecedy je totiž při dělení jisté číslo, např. aleph = 1, beth = 2, ghimel = 3, dalet = 4, hé = 5.

generace (z lat.) pokolení; souhrn všech lidí, zvířat i rostlin žijících ve stejné době. Jako jedinci jsme tedy členy g., neboť pocházíme z minulých pokolení. Jenom sebevědomí nás zdánlivě vytrhuje z této celistvosti, která zasahuje do nedohledné minulosti, kde je náš původ jako druhu živých tvorů. Vzhledem k zákonitosti ve zrodech druhů představujeme fyzicky pouze jeden vrchol vlny na vzdouvajícím se hmotném nebo biofyzikálním materiálu. Tato skutečnost by v nás měla budit pocit mravní odpovědnosti vůči všem bytostem přítomnosti i budoucnosti. Naše mravní odpovědnost by se měla odrážet především v úsilí o zlepšení všech našich vlastních mravních a intelektuálních hodnot. Z jistého hlediska je tyto hodnoty nutno považovat za fyziologickou náplň, kterou odevzdáváme svým potomkům a tím i budoucím g.

Mravní a intelektuální hodnoty totiž tvoří majetek bytí, který se při aktech plazení odevzdává potomkům jako je jich mravní a intelektuální náplň, která je ovládá. Ovládá je ovšem jen pokud se tyto potomci nevzepřou působení tohoto dědictví tím, že tuto náplň začnou měnit psychickým úsilím jiného druhu. Takové úsilí je však spíš výjimečné než běžné, a proto zde bude trvat a růst to, co zanecháme. A objeví-li se někdy jako

zdánlivý důkaz k logickému popření přenosu vlastností rodičů na potomky to, že inteligentní lidé zplodí potomky se znaky duševní degenerace nebo mravně nezavadní lidé potomky zlé a ukrutné, je to opravdu jen důkaz zdánlivý. Často se nám totiž plete pojem inteligence s pojmem vzdělanosti a mravní nezavadnost může zase zakrývat bouřlivý chtíč u pozitivních temperamentů, nebo zase touhu u temperamentů pasivních. A to, co se skrývá za povrchními znaky, je pravá hodnota lidí. Teprve tato hodnota se stává dědictvím; zevní znaky povahy mohou u potomků pouze zesílit opačné vnitřní vlastnosti a ty se pak stávají dědictvím rodu.

Jóga vyžaduje, aby její stoupenci dokázali vytvořit žádoucí duševní a povahové vlastnosti jako své vlastní trvalé vnitřní hodnoty. Bude-li tento stav nutno kvalifikovat jako mravní očištění božské povahy a svobody, vzbudí v jogínovi pocit spásy nebo stav, který předchází spáse. A tento stav se chová jako induktivně působící činitel; i když tedy jogín nemá přímé potomky, odevzdává tyto vlastnosti lidskému rodu jako vyzařování své vlastní bytosti, obdařené těmito kvalitami. Tím se začleňuje do nynějších i budoucích g. svým blahodárným působením na základě zákona, podle něhož souvisí všechno se vším.

generalizace (z franc. zákl.) zevšeobecnění. Jedinec např. generalizuje ze skutečnosti jen to, co jako skutečnost evokuje nebo za skutečnost pokládá; věda zase generalizuje to, co ze skutečnosti poznala, nebo to, co za skutečnost z poznaného pokládá. A přece dokud nebudeme poznána prapodstata bytí a dění, nelze generalizovat nic z toho, co bylo poznáno nebo přijato jako průkazný fak-

tor skutečnosti. Život není stav, nýbrž dění nebo proces a prazákladním faktorem všeho bytí není nějaká základní neměnná látka, nýbrž NIC nebo pole, které se skrývá za vibracemi toho, co sice vykazuje určitou soudržnost, ale je prakticky neskutečné. Proto g. znamená vždy pouze vztáhnutí něčeho do časově-prostorových dimenzí, v nichž duševnost člověka pracuje a které se bojí opustit.

Vzhledem k tomu lze generalizovat pouze fakt, že podstatou bytí a dění je kosmická prázdnota, která umožnila iluzím, aby si vytvořily svět pro sebe — svět, do něhož tato prázdnota ovšem ne patří. Protože však je všechno svět iluze, nelze žádný jeho projev nebo řadu projevů považovat za skutečnost, která se může generalizovat.

Geneze (z řec. Genesis) název první knihy Mojžíšovy ve Starém zákoně, zvané Kniha stvoření (hebr. Sefer Berešit). Mojžíšův popis stvoření v G. je obdivu hodný. Skvěle zobrazuje vývoj stvoření od prapočátku, který si musíme představit jako prázdný prostor; z něho se vyvíjí všechno existující popudem pod míněným elektromagnetickým potenciálem, který Mojžíš poznává jako SLOVO, *logos*. Je-li totiž tzv. prázdný prostor, obsahující vždycky materiály v určitém (potenciálním) stavu, atakován energií, zvanou elektromagnetický potenciál nebo *logos*, vytváří se v něm vždycky jevy, které se v první fázi projevují schopností individualizace. To je Mojžíšovo světlo, stvořené Bohem prvního dne. A z původního chaosu, vznikajícího podnětnou akcí *logosu*, se začnou vyčleňovat jevy, které ovšem ihned nacházejí svůj protějšek, prostor, podle Mojžíše nebe. A jako jsou hmotné jevy (země), potenciálně schopné dát vznik životu,

ihned rozčleňovány do kategorií hmoty blízké prapůvodnímu stavu (voda) a stavu protikladnému (země), tak se zase kategorizuje nebe do stavu „božího ducha“. Tím jsou dány všechny potřebné podmínky pro vznik všeho stvoření, které má vždy v sobě „mrtvou hmotu“ (zemi), oživující materii ve smyslu živých buněk (vodu), a „dech ducha života“, to je prostor, modifikovaný ve vzduch. Teprve třetí ve hmotách a gravitační faktor dávají vzniknout ohni. A popud logu působí dále, čímž vznikají jevy různého stupně životnosti od minerálů až k ani málním jevům. Potud Mojžíš popisuje vznik stvoření skvěle, ovšem v termínech předcházejících přírodovědné pojmy. Nemusíme se tedy snažit vyvracet „náboženskou představu“ o stvoření. I věda nás již přivádí k podobné představě stvoření a přivede nás k ní v okamžiku, kdy plně a správně zhodnotí pojem „pole“. Od toho okamžiku pozná, že stvoření se počalo právě od tohoto pole, tedy od prázdnoty. A že světlo bylo stvořeno prvního dne, kdežto slunce a měsíc až dne čtvrtého, také nesvědčí o nedomyšlenosti teorie vzniku stvoření. Světlo, stvořené prvního dne, je faktor, umožňující jevům sebe si uvědomovat, nebo se individualizovat, nebo existovat v podobě jedince proti všemu vnějšmu světu. K tomu není třeba ani slunce, ani měsíce, ani hvězd, nýbrž pouze diferenciačního momentu, který se vyskytuje vždy, když něco vzniká a vznikne. Slunce a měsíce je třeba teprve pro smyslovou činnost nebo funkci. Hmotná čidla totiž nejsou totéž, co faktor zvaný sebeuvědomění. A pokud jde o *Adama*, je to jedna z vývojových kategorií stvoření, vybavená schopností empirického uvědomování. Jeho schopnost jako schopnost živého organismu v podobě bytosti

je pouze prostředkem ke zřetězení tvůrčího procesu; to pak nazýváme inteligence. Tu postrádali nebeští tvorové, kteří byli podle Mojžíše oněmi jinými rody, z nichž si Kain vybral svou ženu. To je asi způsob, jak je možno vykládat G.

genialita (z lat. zákl.) zcela mimořádné tvůrčí nadání. G. jogínové chápou jako první konkrétní výsledek nadsvětské mystické cesty.

génus (z lat.) v římské mytologii ochranné božstvo; strážný duch; vele duch, duševní velikán. V mystice je g. prvním stupněm ve vývoji z obecného stavu člověčenství ke stavům nadčlověčenství, k mystickým výšinám. Vznik g. je závislý na dosažení „vhledu“ do bytí a tento vhléd se opírá o analyzující soustředění, které musí mít jak správnou intenzitu, tak i extenzitu. Před tímto soustředěním ustupuje každá škraboška po vrchové a zdánlivě neproměnlivosti, kterou se zdá vyznačovat bytí i dění; místo ní se prostřednictvím tohoto soustředění objevuje jejich vnitřní obsah, který se představuje spíše jako vzdouvání necharakteristických elektromagnetických kvant nežli kvant charakteristických. Charakter těchto vzduchů je spíše výsledkem reakcí pocitu na dění než něčím specificky osobitým. Když člověk dospěje k těmto postřehům pomocí soustředění, o němž jsem právě mluvil, stává se g. ; stává se jím proto, že se propracovává zjišťováním této povahy skutečnosti k poznání, jak těchto jevů použít k vyvolání změn, jejichž charakter se zdá být nadpřirozený.

Ghasmarí jedna z osmi hněvivých bohyň *gaurí*, zjevujících se v *bardu*. Je tmavozelená, přichází z jihozápadu, levou rukou drží u úst lebku naplněnou krví, pravou jí *vadžrou* míchá.

Gírtima (tib., sans. Gíta) ženský *bódhisattva*, bohyně zpěvu; odtud je odvozeno její jméno. Doprovází zpěvem hudbu mužského *bódhisattvy Maňđušrího*. Spolu s dalšími *bódhisattvy* oba patří k doprovodu čtvrtého *dhjá nibuddhy Amitábhy*.

Gíta (sans. gítá = zpěv; tib. *Gírtima*) bohyně zpěvu.

gnóm (z řec. zákl.) duch země nebo zemního principu, podzemní duch, skřítek. Práví g. pocházejí z čistého zemního elementu, náleží tedy k dobrým duchovním bytostem. Viz elementální bytosti.

gnose (z řec.) poznání; v křesťanské mystice poznání tajemství Boha a světa.

gnosticismus (z řec. zákl.) nábožensko-filozofický směr raného křesťanství v prvních třech stoletích po Kr., směs křesťanských náboženských dogmat, řecké filozofie a učení některých orientálních náboženských nauk. G. se pokusil uplatnit vedle prosté víry lidu hlubší náboženské pravdy starověkých mystérií (protognose znalost božských tajemství). Katolická církev tyto snahy potlačila a postavila se proti gnostikům jako odštěpcům.

gnóthi seauton (řec.) poznej sama sebe.

Golem (z hebr.) velká hliněná postava, kterou podle pověsti oživil a jako svého sluhu podmanil koncem 16. stol. pražský rabin Jehuda Löw. Měla to být figura z hlíny, která byla oživena tzv. živlovým zaklínáním. Zemní princip zastupovala sama tato figura. Ta se vodním zaklínáním vymyla (tento princip představoval jeden z rabinových pomocníků); ohnivým zaklínáním vypálila (tento princip představoval druhý rabinův pomocník). Rabin sám, který zastupoval vzdušný princip, jí vdechl dech života. Pak se G. probudil, vstal a stal se posluš-

ným sluhou svého pána, který ho povolal k životu jako ochranu před falešnými obviněními Židů z rituálních vražd.

Pověst o stvoření G. je teoreticky správná. Lidská bytost totiž není také nic jiného než vymytá a vypálená hlína, která má v sobě dech života. Jde jen o to, aby ten, kdo chce tvořit golemy, dovedl spojit ve správném poměru čtyři živly a dát jim vazbu, kterou rabín Löw vytvořil a upevnil zaklínáním.

gradace (z lat.) stupňování, zesilování. V mystice se výraz g. vztahuje na citové rozněcování, jímž chce mystik celé uvědomění naplnit božskými kvalitami, neboť teprve když je naplní, začne zapomínat na svět a tím své vědomí konečně naplní všemi kladnými vlastnostmi božího světa.

Proto lze mystický vývoj považovat za postupnou realizaci duchovních hodnot. Tato postupná realizace znamená, že mystik nejprve pozvedne mysl a cít k Bohu. Pak jej kvality božského světa naplní a tím se stane schopným pozvednout kvalitativně mysl a cit ještě výše. To vede k naplnění ještě lepšími kvalitami božského světa. Tento vývoj pokračuje stále výš k lepším a vyšším kvalitám, až se mystik dopracuje k rozvinutí stavů, které již patří do nadbožského světa a posléze na hranici prázdnoty za všemi božskými stavy: do stavu, který je v buddhismu znám jako nirvána (viz ta to hesla). A to je účel g. postupu v kvalitativním mystickém světě.

grál (z franc.) zázračná číše nebo misa, která podle legendy sloužila Ježíši při poslední večeři a do níž byla zachycena krev z jeho boku probodeného na kříži. Je uložena v chrámu na hradě Montsalvat. O věrohodnosti této legendy je obtížné mluvit.

granthi (sans.) uzel nebo ganglion.

Především ovšem uzel psychických nervů, které tvoří středisko, např. lotos *muládhára* nebo uzel fyzických nervů např. v plexu solaris. Tyto uzly vážou velmi mnoho psychické energie rozdílné povahy a kvality a jógická nauka nás poučuje o tom, že máme jógickými praktikami tyto energie uvolnit. To se v *rádžajóze* provádí hlavně bodovým soustředěním, kdežto v *hathajóze* pozicemi. Když jsou tyto energie tím nebo oním způsobem uvolněny, ohlašuje se to řadou pocitů, na něž vědomí reaguje jako na stavy blaženosti. Kdo však nedovede všechny své psychické stavy a procesy dobře pozorovat a sledovat, nezpozoruje, že stavy blaženosti jsou závislé především na rozvoji energií psychických center, uvolněných určitými jógickými cvičeními. Z toho obvykle vzniká náboženské smýšlení, které z jiných důvodů skutečně s mystikou souvisí. Když se však člověk dobře pozoruje, poznává, že stavy blaženosti vznikají jako následek zákonitých vztahů v dění. Tím se z mystika stává vědec, který sleduje a hodnotí psychické děje a stavy jako následek zákonitých vztahů; to je předpokladem k jeho postupu i za sféru těch stavů, které jsou pro křesťanské mystiky vrcholné.

Při psychologickém zkoumání výsledků jógických prací však vychází najevo, že kvantum energie různých psychických nebo nervových center v těle není tak velké, aby zaručovalo, že blaženost nebude vyčerpateľná. Jogínové proto operují i s dechem jako s materiálem, který pomocí soustředování vydá ze sebe touž energii, jakou vydávají jim známa psychická centra. Tak nacházejí jogínové nevyčerpateľnou zásobu energie, použitelné k rozvoji jógických stavů, to je blaženosti, pocitu nesmrtnosti aj.

Takto se tedy jogín dostává na mystic-

kou cestu, na níž se jeho vlastní tělo stává zkoumaným objektem. Postupně se tak dopracuje k poznání, že g. (uzly) jsou vlastně oním psychickým člověkem, který udržuje v chodu kolo *reinkarnací*. Uvolněním veškeré energie těchto uzlů je bytí přivedeno na rozhraní sansarického a nadsansarického bytí (viz *sansáro*). Když si člověk na tomto stupni počíná naprosto správně, vyčerpá energii těchto uzlů právě na konci svého života. Vyčerpá-li ji právě v tomto okamžiku, bude vykopen, neboť v jeho zmirajícím těle nezůstane žádná potenciální energie, která se může rozvinout do nového bytí.

gravitace (z lat.) přitažlivost — všeobecná vlastnost hmoty, která se projevuje vzájemným silovým působením hmotných objektů; zemská přitažlivost. Toto vysvětlení gravitace se týká makrokosmu a znamená, že dvě hmoty rozmištěné v prostoru na sebe působí, i když nejsou v jiných objektivních vztazích. Tento fakt nás může podnítit k rozličným filozofickým úvahám, na něž dává odpověď atomistika. I v atomech působí gravitační síly srovnatelné s gravitačními silami v kosmu, ale protože zde jde o svět mikroskopický, hledá se pro tuto g. vysvětlení, které se v makrokosmu nehledalo. V atomistice vznikl pojem „pole“, v němž se atom integruje s různými náboji, ale nevyvozuje se z toho závěr pro makrokosmos.

V marxistickém světě se pole pokládá za formu hmoty. To je ovšem nutno aplikovat i na makrokosmos, ale tím se zase narušuje původní marxistický názor na hmotu. V každém případě si však definice „pole“ nezadá s teorií světového éteru, v němž pluly planety a který umožňoval dospět k pojmu g. Proto ne můžeme podstatu g. vysvětlovat, leda

v souvislosti s názorem, že vesmír je iluze. V tomto případě představuje prostor prostředí, kde existuje iluze stvoření, a toto prostředí je samozřejmě kompaktní. A fyzika, která je také vědní obor, zabývající se tzv. iluzorními ději, může tento celek (vesmír) označit za prostředí elektromagnetických jevů, které jsou jím formou g. Vzhledem k těmto pojmům jsou skutečnosti pouhými znaky v prostoročasu, jehož existence je možná jen na základě existence těchto znaků. Jinak tyto znaky neznamenají vůbec nic; jsou bez podstaty, jsou iluzí.

Považujeme-li určitý znak, jímž jsme třeba my sami, za skutečnost, pak v ní ovšem nacházíme vazby, které jsou shodné s vazbami jak mezi makroskopickými, tak i mikroskopickými jevy. To nás zobrazuje jako gravitační případ v gravitačním poli, zemi jako „případ“ ve slunečním gravitačním poli, slunce jako „případ“ v kosmickém gravitačním poli analogicky podle závěrů, že elektron je „případ“ v poli atomu.

Se zřetelem na to musíme ovšem dozpět k postulátu, že jsme vlastně ničím a na základě toho nedělat ze sebe něco, co je schopno poznání pomocí diskurzivních postupů, nebo něco, co může určovat běh čemukoli ve světě i mimo svět. Ano! G. existuje. Je symbolem po divuhodné skutečnosti, že jeden vesmír skrývá druhý a že všechny vesmíry do hromady tvoří souhrn nicotných případů, jež pouze libovůle nebo moc může nazývat hmota, kdežto moudrost je můženo nazývat pouze nic. Individuální pojetí sebe u těchto „nic“ však mnohé mění. Tato nic se totiž vždy považují za něco, a proto jim vládne mravní zákon, který spojuje vzhledem k těmto „něco“ každou příčinu s následkem. Pro tento následek, toto „něco“, je naléhavá skuteč

nost dobré povahy, když příčina byla dobrá; za naléhavou pokládá skutečnost zlé povahy, když příčina byla zlá. Zde se g. specializuje na výběr kvalit, neboť dobro přitahuje dobro, kdežto zlo jen zlo.

V mystickém vývojovém kursu g. znamená soudržnost psychických faktorů zřejmých, jako je např. vědomí, myšlení, uvědomování a evidentní citění, i těch, které se skrývají a které označujeme výrazem *atavismy*. Tím se teorie g. rozšiřuje na další pole faktů a vztáhneme-li ji i na atomický svět, znamená nejen „tíhové zrychlení“, nýbrž i nedílnost univerzálního bytí, jehož jednotlivé jevy jsou pouze událostmi na nedílném „materiálu“ univerza.

Z filozofického hlediska nemůžeme ovšem tomuto materiálu přiznat charakter nějaké poznání nebo poznatelné skutečnosti, leda bychom mluvili o energiích ve stavu projevů. Ale za těchto okolností se smíme domnívat pouze to, že jevy jsou stavy nebo víry na těle nedělitelné univerzální substance, které přísluší tento název proto, že v ní existuje možnost něčemu se projevit. Jinak by byl pro ni vhodný název fluidum, které má také jakousi strukturu připouštějící vytváření stavů nebo virů a které se nemůže považovat za „nic“ jako pole, v němž se odehrávají atomické děje.

Jelikož však stavy nebo víry, o nichž jsem mluvil, jsou vždy vůči sobě v takovém poměru, že se vzájemně „přitahují“, je g. sama polem a tím i „oblastí“, kterou označujeme slovem univerzum, a proto čímsi konečným. Mystik, jemuž se podařilo vyprostit empirické vědomí ze sítě, kterou označujeme slovem tělo, nachází v tomto univerzu to, co nelze definovat, ale pro co používáme název

absolutno.

G. je přítomná všude, kde je něco hmotného nebo jen vyhraněného, jako např. sebeuvědomění v konkrétním pojetí; znamená proto vše omezující faktor v časově prostorových vztazích, i když jde o podstatu živoucího bytí, které se projevuje jako cosi konkrétního. Je-li konkrétní psychický projev úplně zrušen, vyproští se člověk z oblasti g. a do sáhne realizace absolutna.

grhastja (sans.) druhé životní období příslušníka vyšší hinduistické kasty — život hospodáře a otce rodiny. Viz *ášrama*.

guna (sans., častěji pl. guny) tři základní složky pralátky, kvality kosmické energie: *tamas*, *radžas*, *sattva*. Jejich kombinací vzniká mnohotvárná (druhotná) příroda. V *sattve* převládá světlo pravdy, lehkost a klid. V *radžasu* neklid a moc žádosti. V *tamasu* nevědomost, tíže a temnota. *Sattva* převažuje u bohů, ostatní dvě u nižších bytostí. *Jogín* může tuto vesmírnou životní sílu identifikovat jako „nositele sklonů“; sklony lze charakterizovat jako odpuzování (*tamas*), přitahování (*radžas*) a ovládání (*sattva*). Vzhledem k tomu lze *guny* považovat za projevy psychické gravitace.

guru (sans.) duchovní učitel a duchovní vůdce. V obou případech pak ten, kdo pomáhá hledajícím lidem k duchovnímu obrození nebo znovuzrození, příp. i ke spáse. G. jsou projevem božství v lidské formě; toto božství učí své žáky pochopit to, co je ve vesmíru nejvyšší, nebo to, co představuje nejvyšší duchovní stav, jehož mají jejich žáci dosáhnout. V karmických vztazích (viz *karma*) jsou g. zosobněním ušlechtilých karmických zásluh čekatelů poznání, za svícení nebo vykoupení.

H

hadí síla ohnivá tvůrčí síla, která je v lidském těle uložena ve třech a půl závitěch jako tenounký hádek *kundalini* (sans. stočená) v muládhára *čakře*. Tam je však pouze její centrum. Do těla se rozvíjí v podobě fyziologického tepla. Při jógických cvičeních, kdy se snižuje metabolismus, stahuje se postupně h.s. do svého centra, kde ji lze probudit ostrým intenzivním soustředěním, tzv. hrotovou koncentrací. Když se h.s. probudí za tohoto stavu, místo aby se rozvíjela do těla, vyjíždí nahoru páteří, kde rozráží neuropsychická centra, která se tímto způsobem rozvíjejí. Ve vědomí jo gína se to odráží prožitkovými stavy dávno zapomenutých existencí. Tyto existence svým navrstvením totiž vytvořily naši fyzickou bytost. Neuropsychická centra, jejichž kořeny jsou v míše pod genitaliemi, nad genitaliemi, proti pupku, proti srdci, v hrdle, v místě mezi obočím a na temeni hlavy, jsou vlastně stopami minulých životů; jedny směřují k nejprimitivnějším formám fyzických existencí, druhé k duchovním stavům, které se vyvinuly do formy živých bytostí degenerací.

Když tedy h.s. zvýší svou energetickou potenci prostřednictvím snížení fyziologického tepla, stoupá páteří asi v té podobě jako kulový blesk v přírodě. A když za tohoto stavu proniká neuropsychická centra v příslušných místech míchy, rozpouští tyto atavistické stopy a vědomí se na čas vrací ke stavům své fyzické i duchovní praexistence. Návrat k duchovním praexistencím prostřednictvím působení h.s. se ohlašuje jak prožíváním, tak poznáváním. Prožívání

je poznamenáno stavy rozkoše, jak to odpovídá stavům primitivních forem živých tvorů; poznávání je spíše vizuální a vztahuje se na stavy, vyplývající ze vztahů typizované duchovní inteligence, které jsou ve vztazích se zfyzičtělým bytím. Ale rozpuštění těchto atavistických stop v bytí znamená také zrušení karmických vazeb nebo pra-vazeb fyzického bytí (viz *karma*), mechanické soudržnosti tohoto bytí. Rozpuštění „loto sů“, jak Indové nazývají neuropsychická ganglia v páteři, znamená osvobození nebo spásu, když rozpuštění postoupí až k nejvyšším gangliím.

Když h.s. vyjede středem páteře až na vrch hlavy a dále nad hlavu, je člověk doveden na konec všech životních i duchovních zkušeností, a proto poznává metodu resorpce v absolutno. Tam je prapůvod jeho existence, jeho pravznik, od něhož vedou stopy až k vědomému životu, reprezentovanému v lidském bytí mozkovou korou. Ta je povrchem masy, reprezentující vědomý život, kdežto stopy vývoje k tomuto stavu života jsou ukryty pod tímto povrchem. H.s. v tomto případě pomáhá poznat i rozvázat všechny psychicko-karmické uzly, které činí naše bytí putelem našeho vědomí a uvědomování; po jejich rozvázání se člověk opět ocitá na úrovni existencí bez těla, existencí duchovních, z nichž nižší mají ještě formu, kdežto vyšší ji již nemají. Nad nimi je vědomí a absolutno ztotožněno.

haggadá (hebr. zvěst, poučení) část *mi drášů*, pojednávající o starozákonních dějích z hlediska vzdělavatelského, dějepisného, mravního; později k tomu přistupují i hlediska *kabaly*, přírodních věd atd. H. jako dodatek k biblickým knihám (9. 13. stol.) tvoří literaturu midrašů.

Hajagríva (sans.; tib. Tamdrin) „koňský krk“, hněvový aspekt jednoho ochranného božstva podle *vadžrajány*.

haláchá (také haláká hebr. chůze, běh, způsob života) souborný název všech předpisů pro způsob života židů podle Starého zákona. Část *midrašů*.

halucinace (z lat.) klam smyslů, vidiny utkvělé v chorém mozku, předlud, vidina. Do h. se zahrnuje všechno abstraktní vídění, ale značně se od sebe liší. U ne mocných se stává, že se jim jejich vlastní představy promítnou jako vize, a proto si zasluhují jména h. V mystice pak dochází k jiným vizím; ty vznikají přetvářecím procesem, který je podmíněn samočinnou snahou psychické *bytnosti* kategorizovat dotykové psychické jevy do vizuálních jevů. Mystik sondováním nějaké situace, již může dosáhnout pouze jejím připomenutím si, vyvolá psychický dotyk, který si jeho bytost přeloží do vizuálního jevu, neboť tato situace neustále energeticky působí do prostoru. Záleží pouze na nás samých, zda s touto situací vyvoláme rapport a necháme ji samu působit na naši psychiku a psýše dovolíme, aby nám ji přeložila do vize, přístupné našemu zraku.

Vzhledem k tomu je h. nejen klamem smyslů, nýbrž i viděním, zprostředkovaným mystickou schopností navazovat duševní kontakt s různými vzdálenými situacemi, jejichž působení umožníme, aby se manifestovalo v obrazových jevech. A nedomnívejme se, že to vše je klamné. Existuje telepatie i jasnozření a oboje je založeno na působení vzdálených situací, jimž se umožňuje zobrazit se před našima očima. Záleží pouze na tom, zda tyto pochody člověk zcela ovládá v tom případě to je mystik nebo médium nebo neovládá v tom pří-

padě jde o chorého, který skutečně trpí utkvělými myšlenkami, které se vůči němu chovají jako vize.

hamsa (sans.) labuť; v Bhagavatapuránu (viz *purána*) je h. symbolem jediné *kasty* v době, kdy existovala jen jedna *věda*, jeden bůh a jedna kasta. V eposu Mahábhárate dostává jméno h. *Kršna*. Jménem h. nebo paramahamsa bývají také v *hinduismu* označovány svaty.

harmonie (z řec.) soulad, souzvuk. Z karmického hlediska je h. výsledkem dobrých *karmy*, která vznikla z příslušných dobrých činů, a znamená vlastně další, automatický rozvoj dobra, které v reinkarnačním sledu je předzvěstí bytostného vzestupu a růstu k dosažení božské *inkarnace*. V některém případě ovšem nadměrná vnitřní h. znamená vybíráni z konta karmických zásluh; ty však vznikají toliko z vykonávání dobra, které jde na vrub našich výhod. Je tedy nezbytné vzdávat se něčeho z toho, co nás těší proto, aby to potěšilo jiné. Nebo také získáváme záslužnou karmu tím, že čelíme zlu pro dosažení dobra pro jiné lidi. To všechno má za následek, často ovšem nikoli v naší současné inkarnaci, že dosáhneme h. S ohledem na to je h. důkazem kdysi vykonaného dobra a často svědčí i o tom, že její nositel je bytostí duchovně vyspělou, karmicky zralou, bytostí, která je již na vnějším okruhu *sansára*, tam, odkud se lze již dosti snadno dostat za hranice existencí, trpících mocnou podrobeností hnacím silám přírody.

harmonizace (z řec. zákl.) uvedení v souzvuk nebo v soulad. V mystice se h. chápe jako úsilí o dosažení a udržování duševního stavu, v němž jsou mysl a citění imunní proti utrpení, zlobě, nepřijemnosti, závidosti, nenávisti a jiným záporným vlastnostem. K tomu však je

dlouhá cesta. Jestliže se člověk nikdy nepokusil sebe přemoci a naopak se nechal unášet všemi náladami, které se ho zmocňovaly, pak setrvačnost ve vystupování záporných nálad bude velmi znesnadňovat jeho úsilí. Ale h. je pro mystika *conditio sine qua non*. Nikdy by se neměl odvážit usilovat o psychické práce, o soustředování, dokud se nestane mírným, pokojným a klidně uvažujícím, protože soustředění vyvolá mocné mentální stavy a jemné duševní pochody, které musí být člověk schopný pozorovat. Jistě to nedokáže, když se neovládl na úrovni duševních a mentálních stavů. Kromě toho se mystickými cvičeními člověk stává psychicky citlivějším a vnímavějším, a když není dobře duševně naladěný a nakloněn k prudkým reakcím jako zlostní lidé, pak se jeho stav mystickým úsilím jenom zhorší. Místo postupu k osvětlení a poznávání, k harmonii a moudrosti, dospěje k vnitřnímu rozvratu, který často lze léčit už pouze medicíně.

A tak tedy bychom mohli shrnout: v první fázi úsilí o h. je nezbytné věnovat se kromě udržování dobré nálady potlačování myšlenkových pochodů, které jsou vyvolávány duševním zapojením člověka na svět. Pak je nezbytné dívat se na všechny události a dění v bezprostředním okolí především jako na pocházející z dobra a spravedlnosti a spíše všemu žehnat, než je hodnotit. Potom je nezbytné usilovat o definitivní pozvednutí mysli nad svět a tento svět duševně opouštět se žehnající mysli. Nakonec má mysl zakotvit ve stavu, který vzchází z praktikování hesla *Deus mihi omnia*. Tímto způsobem se vyvolá psychologická odezva, která se manifestuje v tom, že je člověka možno pokládat za nositele harmonie, to je stavu,

o něž se rozbíjí každý záporný a na karmické cestě vedoucí psychologický moment. A tak je možno h. považovat za úsilí o rovnovážný stav nitra, kdežto harmonii za tento stav již zcela vyvinutý a realizovaný.

harpyje druh bájeslovných bytostí v řecké mytologii. *Tibetská mystika* jim připisuje stejnou podobu, jakou měly h. řecké, totiž od pasu nahoru lidskou podobu s ženským obličejem, dolů supí. Podle řeckého bájesloví vše rvaly a pokálely. Jako harpyje se označuje také báječné létající zvíře šang šang s lidským tělem, ptačími spáry a křídly, na němž sedí pátý *dhjánibuddha Amóghasiddhi*.

hathajóga (sans.) metoda k dosažení duchovní dokonalosti nebo i vykoupení pomocí tělesných poloh. Tyto polohy jsou vypočítány na to, aby především uvolnily fyziologické energie, poutané v neuropsychických gangliích (viz *čakra*), a pak se v těle přesouvaly k mozgovým centřům, kde se dostanou do kontaktu s uvědomováním. Uvědomování na ně reaguje tak, že se stane způsobit k poznávání transcendentního světa, což souvisí s rozvojem blaženosti a všepozměňující psychické síly. Tak hathajoginové tím, že vytvoří správné podmínky pro rozvíjení se životní síly, dosahují harmonizujících momentů působících příznivě na zdraví, i harmonizujících vlivů na mysl a vědomí, což vede k rozvoji mystického ducha se všemi příslušnými atributy.

Na rozdíl od jiných jóg je h. hrubou metodou. Hathajoginové prostřednictvím jógických pozic přimějí životní sílu, aby se v jejich bytosti rozvíjela proto, aby to vedlo k rozvoji duchovnosti. Pro tože to však činí systémem pozic, nemusi se mentálně namáhat a tím vlastně vy

loučit primitivitu myšlení. Proto mezi hathajogíny nalezneme lidi, kteří se vyznačují rozvinutou duchovností, ačkoli jinak mohou být i světšší. Rádžajógický faktor (viz *rádžajóga*), totiž transcendentní náplň myslí, se tedy u hathajogínů nemusí vyskytovat, leda by měl žák hathajógy to štěstí, že by našel *guru*, který prošel celým kursem h. To se však může stát jen vzácně. Protože se v h. nemusí k realizaci duchovnosti postupovat pomocí kázně myslí a svět se vyznačuje psychickými tendencemi k hmotnosti a smyslovosti, upadá většina hatha jogínů do stavu světských lidí, jejichž životní podmínky jsou lepší, ale vyústění v reinkarnačním sledu často horší než u běžných, dobrých lidí.

V nejčistším pojetí je ovšem h. mystická cesta, která vykupuje mystické úspěchy velmi levně. Hathajogínové se nemusí k těmto úspěchům dopracovávat přes vnitřní konflikty jako např. mystikové, ale to je v nejšířším pojetí pouze malá výhoda. Mystický svět je v každém případě uzavřen a jeho brány obsazeny zavádějícími silami, které hathajogínové překonávají předepsanou životosprávou, kdežto mystikové je překonávají sepeřím a ztotožňováním s nejvyšší psychickou kvalitou kosmu, s Bohem.

Podle teorie h. jsou všechny duševní a duchovní hodnoty bytosti závislé na fyziologické souhře v oblasti působení životních sil. To je naprosto správné, neboť individuum představuje vždy celek, nedílnou soustavu, v níž se všechny kvality vzájemně ovlivňují. Jen přístup k dosažení této souhry se liší od jiných jóg. Jestliže se jí v h. dosáhne vystižením podmínek pomocí fyziologických stavů, v jiných jógách se k ní dospívá správnými stavy pociťování, myšlení atd. V obou případech obdrží tělo nové

znaky; ty vždy souvisí se stavem ducha člověka. Tím ovšem nepotvrzují teorii o prvotnosti těla nebo hmoty a marxistickou tezi, že duch je výplodem pohybu a organizace hmoty. Zkušenosti z jógy ukazují na to, že duch a tělo jsou jedno a jedno nemůže být produkci druhého.

hedonismus (z řec. zákl.) rozkošnictví, požitkářství; učení starořeckých filozofů, podle kterého je rozkoš pohnutkou a cílem jednání. Sledujeme-li jednání běžných lidí, je to konstatování velmi přesné. Ale pokud bychom chtěli h. uplatňovat v praxi jako filozofii, je naše jednání naprosto závadné, žijeme-li v lidské společnosti a nikoli jako jediní. Rozkoš je sice příjemný požitek jednoho, ale současně menší nebo i veliká oběť, a proto pramen neblahých pocitů pro druhého. Z toho hlediska je h. projevem velmi vyhraněného sobectví, které je schopno vidět pouze vlastní dobro, ale nikoli zlo, které se často rozsévá cestou za vlastním dobrem. Na tom nic nemění to, jestliže se jednou slovem h. označuje rozkošnictví vůbec, kdežto jindy snaha po zkrášení života neodpíráním si smyslových požitků. Ostatně tím i oním vysvětlením zůstávají hedonikové na opačné straně mravnosti duchovně nejvyšších mudrců, kteří se požitků vzdávali, aby tím na jiných nevyžadovali obětí. Tito mudrci pak poznali, že niterná svoboda, dosažená zřeknutím se všeho, vzbuzuje pocity mnohem lepší než smyslové požitky, protože člověk již není zatížen odpovědností a konflikty, které se na tyto požitky vážou.

Lidé, kteří se již zřekli světa, zažívají rozkoš z pocitu svobody jako zániku všech omezení. Naprosté zřeknutí se světa vzbuzuje dokonce pocit, jako by člověk nebyl omezen ani prostoro ča-

sem. Vystupuje v něm pocit, že může tělesně dosahovat hvězdných dálek, což je jistě pramenem větších obšťastnění než nadměrné množství alkoholu pro alkoholika nebo tonutí v rozkoši pro smyslného člověka. Jen pocity z rozpinání do hvězdných dálek mají jiný charakter než ty, které pramení ze smyslových požitků. V prvním případě je tělo zaléváno chladivými proudy, kdežto v druhém proudy tepelnými. První označuje Budhovo učení za dokonalé zdraví, druhé za svědivé pocity, pramenící z malomocnosti. Dokonalé rozpoznání charakteru těchto dvou druhů pocitů vede k zamlutí h.

hermafrodit (z řec. jmen Hermes a Afrodita) bytost oboupohlavní. V mystické symbolice značí h. splynutí mužského a ženského principu, tj. dokonalé manželství na citové a psychické úrovni a tím také zánik vášně toužící po spojení s druhem opačného pohlaví. Ale h. je především lidská bytost, která realizovala rovnováhu mezi dvěma energetickými částmi v bytosti, totiž pozitivní a negativní. Je-li jedna z těchto částí v bytosti v převaze, hledá bytost doplnění u bytosti, u které je v převaze část druhá. Toto hledání je vždycky spojeno s krizemi a utrpením. Když bytost doplnění hledat nemusí, pak energie, s níž disponuje myšlení, se snadno stane centripetální. A pak již na člověka číhá pokušení jen v rozvíjejícím se pocitu osamocování. Při centripetální tendenci mentální energie se na osamocení musí narazit; když je negativní vliv osamocení překonán, spěje bytost k postupné absorpci sebe jako vyhraněné existence do absolutna. Tak jedinec, vyhraněný svou osobností a bytím, poznává sebe jako centrální skutečnost celého projevového světa. Toť h. v nadosobních rozměrech.

Hermés Trismegistos „Hermés třikrát nejvyšší“. Řecké jméno egyptského boha Totha, jemuž byly připisovány nejstarší posvátné knihy Egyptanů. Údajně žil asi 2.000 let př. Kr., byl vynálezcem písma, věd a umění a především autorem nauky zapsané na *smaragdové desce* (tabula smaragdina). Od jeho jména se odvozuje termín „hermetický“.

hermetický (z lat. podle mytického Herma Trismegista) neprodyšně uzavřený; naprosto oddělující; přístupný jen malému okruhu zasvěcenců.

hermetika jiný název pro *alchymii*.

héros (v řec. mytol.) polobůh, hrdina narozený ze spojení muže s bohyní nebo boha se ženou; přeneseně hrdina vůbec. Slovo h. znamená též bohočlověk. Narození někoho ze spojení muže s bohyní nebo boha se ženou se jistě zdá být nepodstatněnou legendou. Za bohy však lze považovat i lidi, kteří se již systematickým způsobem definitivně povznesli duševně nad svět. Tito bohové mají sice ještě lidská těla, ale nikoli ducha. A takovými mohou být muži i ženy. Když dosáhnou tohoto stavu, poznávají, že se v nich objevily vlastnosti, které předtím nikdy neměli. To proto, že trvalý pobyt vědomí v transcendentním světě souvisí s absorbováním energií, z nichž se nad lidské vlastnosti vyvinují. Tak bohové v lidských tělech mohou ještě žít jako lidé, ale jistě vemrou do stavu bohů, jak je znala řecká mytologie a jak je zná ezoterní část duchovních nauk.

héruka (sans.) hrozivý a na pohled mocný bůh, „krev pijící a plameny hořící“. Je také ztělesněním mužského nebo pozitivního aspektu osvěcující síly v hrozivé podobě; jeho družkou je ženský nebo negativní aspekt osvěcující síly. Znamená čtvrtý projev absolutna, božství, které uzavírá božské světy hro-

živým vzezřením. Hérukové jsou hněvivé aspekty pěti *dhjá nibuddhů* a jejich družek; počínají se zemělému zjevovat v osmý den *barda*. Jsou to: Mahášrí Buddhahéruka (*Vairóčana*), Vadžrahéruka (*Vadžrasattva Akšó bhja*), Ratnahéruka (*Ratnasambhava*), Padmahéruka (*Amitá bha*), Karmahéruka (*Amóghasid-dhi*).

heuristika (z řec. zákl.) postup hledání pravdy, nových vědeckých poznatků. Může se vztahovat na hledání teoretické, empirické nebo filozofické, ale může se též vztahovat na hledání pomocí analýzy v mystické oblasti. Tento poslední směr se zakládá na tom, že pozorná a soustředěná mysl je činitelem rozpoznávacím materiálu, které jsou podrobeny pozorování. Poznávají se jednotlivé složky jevů a jejich činnost nás poučuje o zákonech života a dění. Aby pozorování bylo kvalitní a intenzivní, musí je provázet umravňení. Když se toto pozorování vztahuje na vlastní bytost mystika nebo jogína, dosahuje se nejhlubšího psychologického poznání.

hierarchie (z řec.) vysoké kněžstvo; stupňovitá soustava hodnot a hodnot. H. ve vesmírném pojetí znamená třídy bohů, andělů, duchů atd.; v absolutním pojetí h. znamená vytřídění jevů živého bytí proti roztržidění fyzikálnímu, které chápe jevy jako výsledek vytřídění mechanických a tím i bezživotných skutečností.

hierofant (z řec.) nejvyšší kněz; zasvěcenec, který při starověkých mystériích poučoval žáky mystiky a vykládal mystérie. Rovněž kněžky (hierofantes) při eleuzinských mystériích, které přísluhovaly hierofantovi. Viz *eleuzinie*.

hínajána (sans.) „malý povoz“ nebo „malé vozidlo“, směr *buddhismu* rozšířený na jih a jihovýchod od Indie. Na

rozdíle od *mahájány* poukazuje h. na to, aby se člověk zřekl světa bez výhrad a bezprostředně a všechnu pozornost věnoval odstraňování příčin strastí, které tkví v jeho osobnosti, a tím aby vlastně usiloval o bezprostřední vykoupení ze všech ohledů na to, co je kolem něho. To ovšem není čisté *Buddhovo* učení. Je to učení zpřísněné a vychází pravdě podobně z předpokladu vykladačů původního *Buddhova* učení, že přísná spravedlnost, která vládne celému světu, začleňuje každou bytost tam, kde si přejí být. Proto *Buddhovo* učení smí být jen vábným světlem pro ty, kdo jsou karmicky zralí, aby je pochopili. H. bývá pokládána za „nižší cestu“, na níž člověka provází sobectví, ačkoliv vpravdě ho na ní může provázet moudrost. Zůstává totiž nezodpovězenou otázkou, zda vměšování se do přísně spravedlivého řádu a dění je z nejustilnějšího hlediska dobrem; nepochopení skutečné podstaty h. může znamenat pro jejího stoupence skutečné sobectví. Všechno tedy záleží na osobní karmické zralosti (viz *karma*) stoupence h. nebo mahájány; tyto cesty mohou při karmické nezralosti znamenat buď skutečné sobectví (hínajána) nebo slabost (mahájána). Filozoficky sleduje h. cestu odstraňování bezprostředně působivých strastí. Když je odstraněna veškerá strast, nachází se již člověk v nadsvětelském stavu duševního oproštění a uvolnění, což se pociťuje jako spása.

hinduismus náboženská a sociální organizace většiny indického obyvatelstva; netvoří jednotný systém, nemá jednotnou organizaci. Je velmi tolerantní, připouští stejně panteismus, monoteismus i polyteismus. Je to však živější náboženské hnutí než křesťanství, neboť znovu a znovu vyvolává duchovní veli

činy. Příkladem byl hlavně *Rámakršna* a jeho duchovní škola, později pak Au robindo Ghoš a celá řada neznámých světců hindského náboženství. O křesťanství se dá říci, že již to je v nynější době téměř nevydává světce, kteří by zářili moudrostí. Velké mravní typy v křesťanství, které se vyskytují dosti často, nereprezentují duchovní zkušenosti a moudrost, vrchol to duchovního života.

Ze širokého mystického hlediska znamená h. pole, kde se velmi často vyskytuje mysticismus s převahou citů a citů výchvznětů na úkor rozvoje moudrosti. Lze se však obávat, že kdyby byl z h. mysticismus vymýcen, zůstala by v jeho vyznavačích, zdánlivě takto emancipovaných, pouze duchovní vyprahlost. To totiž platí i o křesťanech, kde se to již stalo.

hinduistické filozofické systémy tvoří šest škol, které se jmenují: *njája*, *vaišéšika*, *sánkhja*, *jóga*, *mímámsa* a *védanta*. Můžeme je rozdělit do tří dvojic. Njája a vaišéšika jsou systémy realistické, protože zastávají názor, že vnější svět je reálný. Systém sánkhja zastupuje indický racionalismus, neboť se snaží vysvětlit celou světovou soustavu na základě dvou základních principů pomocí racionální evoluce. Systém jógy přijal téměř všechny teoretické základy systému sánkhja; nezabývá se však vyšetřováním teoretických otázek, ale obrací veškerou pozornost k různému konání a cvičení, kterými může být dosaženo vyšších sil a schopností. Tento systém se proto považuje za reprezentanta indického mysticismu. Mímámsa a védanta jsou v úzkém spojení s náboženstvím. První se obírá hlavně exegetikou svatých spisů a jen příležitostně pojednává o filozofických otázkách. Druhý zřizuje na základě Pis-

ma uzavřený systém indického panteismu. *Sútry* systému njája jsou připisovány mnichu Kapilovi, *sútry* systému jóga mnichu *Pataňdžalimu*, *sútry* systému mímámsa mnichu Džaimini a *sútry* systému védanta mnichu Badarajani.

Híranjagarbha (sans. „zlaté vejce“) ve *Rgvédu* je H. počátek, jediný bůh, zosobněný vládce všech nebeských bytostí, v přeneseném smyslu *Brahma*.

hmat smysl, zprostředkující více či méně uvědomělý dotyk s okolním světem na prvním stupni a látkovou výměnu na druhém stupni. Proto je h. spojen se smyslem pro sebezáchovu a tkví vlastně až v membránovém napětí buněk; je tedy prvotním psychicko-fyziologickým projevem nejen oživení, nýbrž i vůle k životu, které dává konkrétní výraz.

Jelikož na h. závisí zachování života na nejnižších stupních oživení hmoty, je h. smyslovou pra funkcí, která v mystice prochází vývojem od bezděčného ucho-pování až k jasnocitu, který umožňuje zkoumat jevy a události psychickým dotykem. Je-li primitivní funkce h. ovládnuta nebo potlačena, získává člověk vládu nad sansarickými pochody života (viz *sansáró*). Jinými slovy: kdo ovládne a potom moudře zruší primitivní funkci h., dosáhne vykoupení bytostnou nepřilnavostí k věcem smyslového světa, čili stane se držitelem stavu vykoupení z vlastní vůle. V *buddhismu* se to nazývá bluduprostým vykoupením srdce. Ale neovládne-li mystik h., pak stojí vždy pouze na mezistupních (mezi sansárem a *nirvánou*; *parinirvány* může dosáhnout pouze tím, že za ni smrti zaplatí patřičnou daň.

Funkce h. se tedy v bytosti uplatňuje univerzálně. Začíná v míše, kolem níž gravitují všechny orgány, čímž vlastně vzniká soudržnost v celé bytosti. To

platí především pro sféru fyzickou. V psychické oblasti umožňuje míšni uspořádání touhu po žití. V této sféře h. vytváří elektromagnetické jevy, které jsou podstatou psychické gravitace, poutající fyzikální faktory, oživující živé tvory. Je-li zrušen h., nemůže být bytí podmínkou vzniku nové existence, čili zastavuje se *reinkarnace*.

hmota v obecném smyslu vše, co je základem mrtvé i živé přírody, světa, vesmíru takto se h. ještě nedávno definovala ve školních učebnicích. Vzhledem k neprostupnosti h. a k možnosti směšování h. byl přijat názor o diskrétním složení h., což vedlo k uznání atomistického složení prvků. Pro sloučení byl zaveden pojem molekuly. Atomy byly na základě rozpadu radioaktivních prvků a roentgenových spekter prvků rozloženy v elektrická jádra a satelity, které byly nazvány elektrony. Nejprve byl ve fyzice satelit (elektron) považován za faktor, který lze vyjádřit stejným poměrem jako např. h., ale podle nynějších názorů je satelit jakýmsi výtvozem „pole“ asi tak, jako vlna na moři je výtvozem mořské vody.

Klasická fyzika je opatrná, než aby „pole“ definovala. Zato dialektický materialismus tvrdí, že „pole“ je „forma hmoty“, ale to snad jen proto, aby h. zachoval její prioritu, kterou jí dal marxismus tehdy, když ještě nebyl učiněn dokonalý rozbor h. Na primitivním názoru na h. totiž marxismus budoval svou životní filozofii i světový názor; v obou případech apeloval na elementární pojety světa a na živočišnost lidské přirozenosti. Dnes již je tedy i tato filozofie, i tento názor překonaný poznáním hmoty pomocí fyziky. Nechme však fyziku, která dosud nemohla říci o h. své po-

slední slovo, i marxismus, který chce za chránit svou filozofii přizpůsobením si názoru fyziky a dokonce osvojením si jejích objevů. Nechme je proto, že budeme vysvětlovat termíny se zřetelem na mystiku a psychologii.

V psychologii se zdá, že h. není problémem, který je nutno řešit. V mystice ovšem ano. V mystice je pojem h. na jedné straně a vykoupení na druhé straně tím, co mystikovi klade otázku významu mystického úsilí. Ale mystika zatím nemůže odkázat každého jedince na zkušenosti se stavy, které v něm vystupují pod dominantním vlivem kvantity, a se stavy, které v něm vystupují díky eliminaci všech vyhraňujících psychických momentů. Mystika proto předkládá poznatky svých mistrů, kteří se již pomocí vzpomenuté eliminace dostali za oblast kvant, odkud na ně pohleděli a zhodnotili je s úmyslem se k nim vrátit nebo pevně zakotvit za nimi.

Z hlediska těchto mistrů není hmota ničím jiným než iluzí, jejíž význam pro individuum je pouze v jeho poměru k prostředí, v němž žije, jako k vnějšmu světu. Míží-li tento příslušný poměr, ziskává sebeuvědomění schopnost rozšířit se prostorově do té míry, že se mu všechny jevy představují jako případy, které vznikají proto, že pojem prostoru souvisí s existencí center, která již tím, že jsou, mají povahu center gravitací. Co tato centra obaluje, je pro smysly, které nedokážou překonat zdání, h.; pro smysly, uzpůsobené vidět dobře materiály, je to pouze stín, jehož působení je přísně podmíněné.

Na základě tohoto zjištění se h. filozoficky identifikuje jako případ, jehož charakter je pouze časově prostorový a tím vlastně platný jen pro určitý stav vývoje živých tvorů, který se již nevy-

skytuje tam, kde vystupuje evidentní pocit vykoupení. Proto je existence h. na prsto relativní; tento mystický poznatek potvrzuje fyzikální výzkum tím, že rozkládá h. až na jádra, jimž přiznává charakter pole a dění v něm.

hmota o sobě hmota v běžném pojetí, to je zbavená všech psychických faktorů, které též obsahuje. Též mechanická skladba nekonečně malých částic fyzikálních ve kvanta, ale bez psychického prostředí, kde by se měla tato kvanta projevovat v zákonitých procesech. V absolutním pojetí tedy cosi, co nemůžeme existovat; v časově prostorovém pojetí cosi skutečného, co platí pro jevy stejného charakteru. Ale i v tomto pojetí skutečnost nedokonale poznána, neboť i její existence je závislá na zákonitosti, která se uplatňuje jako mechanický činitel pouze podle zdání.

hod (hebr.) osmá z deseti *sefirót*; znamená vítězství ducha nad hmotou.

holismus (z řec. zákl.) filozofický směr zdůrazňující, že celek jakožto souhrn částí nabývá předem určených vlastností, závislých na vlastnostech částí. Je to směr správný, pokud je založen na předpokladu, že např. dobré zevní projevy, které skutečně zatlačují do pozadí projevy špatné, vytvářejí jakousi mystickou bytnost, která působí zpětně na jedince právě těmito lepšími vlastnostmi. Ve vnitřním, psychickém smyslu, má být h. založen na mystickém pojetí, že „celek všechno může nebo ví“ a tím vytváří je dinci nadřazenou jednotku.

homeopatie (z řec. zákl.) léčení nemocí minimálními dávkami podobných léků, jaké by ve zdravém těle vyvolaly podobnou nemoc.

homunkulus (z lat.) umělý člověk. Viz *Golem*.

horoskopie (z řec. zákl.) část astrolo-

gie, zabývající se sestavováním horoskopů. Evropská h. vznikla kdysi ve středověku, v době, kdy existoval geocentrický názor, což ovšem h. ovlivnilo. H. se totiž musí zakládat na souřadnicovém systému; staří astrologové si pak tyto systémy sami vytvářeli podle toho, jak se jim podařilo vyložit sestavené horoskopy.

Novodobí astrologové mnohé z těchto starých systémů eliminovali jako systémy iracionální. Za racionální se totiž podle nich mohou považovat pouze systémy Regiomontanův, Campanův a Placidův. Všeobecně byl pak přijat systém Placidův, ačkoli to není systém správný. Je to systém tzv. polooblouků, jenž vychází ze zdánlivě primárního činitele, tj. denního pohybu planet po obloze od východu k poledni a k západu. Placidus tedy tyto polooblouky, to tiž denní a noční, úplně oddělil; to z hlediska sférické trigonometrie není přípustné. Campanus zase asi vzhledem k důležitosti ascendentu, jenž se nazývá horoscopus, založil systém „východního bodu“, což z místa narození činí statické centrum. Regiomontanus podřídil toto místo měnlivému působení nebes, a proto založil systém zenitový, jež je možno z mnohých důvodů považovat za správný.

Kdyby nebylo Campanova systému, byla by volba systému snadná: museli bychom přijmout systém Regiomontanův: proti Campanově systému můžeme mít pouze tu námitku, že země je podřídí nebesům, takže východní bod je jen katalyzátorem hvězdných vlivů; ascendent je při správném pojetí nebeské mechaniky druhořadý činitel. Placidův systém neobstojí, jestliže má horoskop představovat konkrétní obraz hvězdných působení. To potvrzují poměry

za polárním kruhem, v místech „půlnočního slunce“, kde, když se opíráme o Placidův systém, musíme pólouvé výšky mezidomů určit odhadem. Kdybychom tedy v otázce mezidomů kladli přirozený požadavek, aby se mezidomy vždy stěsňovaly do kvadrantů vytvářených vystupujícím bodem ekliptiky a meridiánem, museli bychom se vždy opřít o systém Regiomontanův.

Za polárním kruhem se totiž vždy na čtyřech místech ekliptiky protnou ob zorník a ekliptika na jedné straně a poledník na straně druhé a od tohoto místa ekliptika buď stoupá nad obzor, nebo klesá pod něj. Tím v Placidově systému vzniká zmatek ve stanovení horoskopických domů, ačkoli z hlediska sférické trigonometrie tu není problémů.

Vezmeme-li v h. za příklad jako zkoumáme místo 70° sev. zeměpisné šířky, zjistíme, že část ekliptiky od 28 8' 15" do 0 Ω 45' vůbec nezapadá, ale proti tomu část ekliptiky od 28 15' do 0 ≈ 45' ne vychází. Klademe-li pro h. požadavek, aby MC bylo vždy místem na obloze nej

vyšším, pak musíme MC od 28 15' do 0 ≈ 45' přeložit na sever. Tím se pokaždé část ekliptiky, nevystupující nikdy nad obzor, stane v horoskopu bodem IC. Ostatní domy se v tomto úseku ovšem rozvíjejí obráceně: tradiční 10. dům je v domě 3., 11. v domě 2., 12. v domě 1. v domě 12., 2. v domě 11. a 3. v domě 10. To trvá až do okamžiku, kdy vypočítané MC dosáhne 0 Ω 45'; pak MC přejde za se na jih na 0 ≈ 45' a domy se zase znovu rozvíjejí tradičním způsobem.

Když v této zeměpisné šířce porovnáme systém Placidův se systémem Regiomontanovým, pak v místě, kde se protíná obzorník, ekliptika a poledník (MC), Placidův systém nespĺňuje požadavek, aby v tomto bodě byly i ostatní průsečky, totiž začátky a středy mezidomů, ale vyhovuje mu systém Regiomontanův.

Abychom si učinili sice nematematický, ale názorný obraz v jednom z těchto průsečků, podáme ukázkou z tabulek domů pro oba systémy na 70° sev. zeměpisné šířky pro vrcholící bod rovníku, totiž pro ARMC = 20^h11^m48^s:

	ARMC	v stupních	MC	XI	XII	Asc.	II	III
Regiomont.:	20h 11m 48s	302°57'	0 ≈ 45'	0 ≈ 45'	0 Ω 45'	0 Ω 45'	0 Ω 45'	0 Ω 45'
Placidus:	20h 11m 48s	302°57'	0 ≈ 45'	23 ° 2'	21 II 12'	0 Ω 45'	27 53'	1 Ω 41'

Domy podle Placidova systému jsou tedy přeházené; 11. dům je na pravé straně MC, druhý před ascendentem a to samozřejmě není přípustné. V Regiomontanově systému je tento požadavek splněn a od tohoto bodu se domy v jeho systému rozvíjejí směrem přímým až do 29 15', kde se MC setká s ascendentem a MC se zase začne nořit pod obzor; proto přeložíme MC na 29 8' 15', odkud se domy rozvíjejí nalevo od IC. To trvá do okamžiku, kdy MC dosáhne 0 Ω 45', kde se ekliptika na jihu začne

znovu vynořovat nad obzor, což klade požadavek, abychom MC zase přemístili na jih a nechali domy rozvíjet směrem přímým.

Další otázkou v h. je, co je nutno považovat za začátek domů. Podle divinační astrologie jsou vypočtené špice domů jejich začátky, ale proto se zavádí jejich orbis, který se už nestanoví sféricky, nýbrž odhadem o nějaký stupeň na ekliptice zpět. Soudíme, že tyto špice domů je nutno považovat za středy domů, a pro to posouváme jejich začátky o 15° sféricky

ky zpět. Když to učiníme, obdržíme na př. při MC = 2 ♍ 11' na 50° sev. země-

	MC	=	2 ♍ 11'
zač.	11. domu	=	12 ♍ 32'
střed	11. domu	=	21 ♍ 13'
zač.	12. domu	=	29 ♍ 21'
střed	12. domu	=	7 ♁ 42'
zač.	1. domu	=	17 ♁ 8'

Tím jsme se dostali k správnému souřadnicovému systému v h. a jeho pomocí se můžeme přesvědčit, zda objektivní posudková astrologie platí do všech důsledků.

Kromě posudkové astrologie však existuje i předpovědní, která se opírá o progresivní, tj. vlastně dynamizované nebo dynamické horoskopy. Nejjednodušší z nich jsou tranzitní, v nichž fyzické planety tranzitují místa planet a jejich aspektů v nativním horoskopu, neboť tato místa se považují za citlivá jednou provždy. Potom existují horoskopy tzv. progresivní, v nichž se denní pohyb planet propočítává jako roční; tyto horoskopy se podivuhodným způsobem osvědčují. Na základě progresivního horoskopu se došlo k progresím MC a ascendentu; ty už musíme řadit do direkcí tzv. primárních, jejichž časomírou je denní změna hvězdného času v poledne. Tyto direkce se považují za tak významné, že se jejich pomocí korigují odchylky v udané době narození.

Vzhledem k direkcím MC a ascendentu vznikla teorie primárních direkcí. Při těchto direkcích se počítá s planetami jako s fixními body na obloze, jež jsou napadány planetami umístěnými v obzorníkových souřadnicích. Proto je zvlášť důležité, aby se h. opírala o správný souřadnicový systém, tedy Regiomontanův. Jinak se tyto direkce stávají bezcennými, zejména když i časový klíč je zřejmě nesprávný, tj. 1° v direkci se

pisné šířky tyto hodnoty:

ascendent	=	28 ♁ 59'	
zač.	2. domu	=	15 ♁ 5'
střed	2. domu	=	7 ♁ 29'
zač.	3. domu	=	4 ♁ 51'
střed	3. domu	=	0 ♁ 0'
zač.	4. domu	=	18 ♁ 44'

rovná 1 roku; je-li totiž v sekundárních direkcích klíč 1 den = 1 roku, pak v primárních direkcích musíme používat klíče 1/365.2422 pohybu Slunce, což se rovná 0°59'8''33 za rok.

Přesto, že se direkce MC a ascendentu tak dobře osvědčují, přece musíme primární direkce planet považovat za direkce ryze spekulativní. Osvědčuje-li se v direkcích MC a ascendentu ekvivalent posunu meridiánu, pak jsou tu vztahy k otočkám země. Planety se ovšem pohybem země neřídí. Proto by u jejich direkcí, byť primárních, měl platit jiný klíč; soudíme, že by jim měl být střední pohyb Slunce, který je skutečnou časomírou života na zemi. V pojetí primárních direkcí planet, včetně Slunce a Měsíce, bychom vzhledem k nativitě mohli pouze stanovit, že každý kvadrant horoskopu obsahuje 90° a podle tohoto pojetí direkce propočítávat. Abychom to mohli učinit, musíme stanovit mundánní polohy planet i jejich aspektů pro celý horoskop a z rozdílů těchto mundánních poloh teprve stanovit oblouk primárních direkcí.

Abychom si však ujasnili celý tento systém výpočtů, začneme výpočtem domů horoskopu, který je v Regiomontanově systému závislý na těchto vztazích.

Rovná-li se ascenzionální diference AD pólové výšky φ' ascendentu zeměpisné šířky místa zrození φ , pak AD začátků a středů horoskopických středů domů obdržíme:

AD ascendentu, jenž je středem

Pro začátek 1. a 2. domu:

Pro střed 12. a 2. domu:

Pro začátek 12. a 3. domu:

Pro střed 11. a 3. domu:

Pro začátek 11. a 4. domu:

Začátky a středy domů v délce λ vypočítáme ze vztahů:

1. Je-li cosec AD příslušného domu = ctg x, jest:

2. $\sin a = \sin MD \cos x$
3. $\operatorname{tg} b = \cos MD \operatorname{ctg} x$ } pomocné úhly
potom jest:

4. $\operatorname{tg} \lambda = \operatorname{tg} a \operatorname{cosec} (b-45^\circ)$ [nebo $(45^\circ - b)$] $\cos 45^\circ \sec \varepsilon$. Tato formule platí pro I kvadrant v horoskopu, tj. od MC a to při $+\delta$, nebo od IC pro δ . Při opačném znamení dse 4. část formule zamění v tom smyslu, že místo cosec $(b-45^\circ)$ vezmeme sec $(b-45^\circ)$.

Přitom je MD = meridiánní vzdálenosti, ε = sklonu ekliptiky $23^\circ 27''$.

Co se týká mundánních poloh MP planet, soudíme, že se mají pohybovat po největším kruhu, takže musíme včlenit i šířky planet β i šířky β jejich aspektů. Základní šířku planet β vezmeme jako její inklinaci i, takže šířku β pro jejich aspekty, sextil a trigon, upravíme na vzdálenost 60° a 120° od planety pomocí formule:

$\sin \beta = \sin i \cos 60^\circ$ (pro sextil i trigon).

Asp	λ	β	δ	α	MD	AD	MP
$\text{♁ } \Delta$	$11^\circ 43'$	$-5^\circ 7'$	$-0^\circ 3'$	$12^\circ 46'$	$22^\circ 44'$	$+0^\circ 4'$	$22^\circ 43'$
$\text{♁ } \times$	$22^\circ 47'$	$-3^\circ 42'$	$+5^\circ 26'$	$22^\circ 27'$	$32^\circ 25'$	$-6^\circ 39'$	$36^\circ 21'$

Rozdíl mezi mundánními polohami MP planet a jejich aspektů dá oblouk mundánní direkce. V našem případě to je $36^\circ 21' - 22^\circ 43' = 13^\circ 38' = \Delta \Delta \times$, neboť Měsíc tu je v opozici se svým místem, takže Pluto je následkem toho též v opačném aspektu, tedy v Δ . Převede me-li tento oblouk na čas podle klíče $0^\circ 59' 8'' / 33$ za rok, uzavře se tento aspekt

prvního domu: $\sin AD = \operatorname{tg} \varphi \operatorname{tg} \varepsilon$.

$\sin AD = \operatorname{tg} \varphi \operatorname{tg} \varepsilon \sin 75^\circ$.

$\sin AD = \operatorname{tg} \varphi \operatorname{tg} \varepsilon \sin 60^\circ$.

$\sin AD = \operatorname{tg} \varphi \operatorname{tg} \varepsilon \sin 45^\circ$.

$\sin AD = \operatorname{tg} \varphi \operatorname{tg} \varepsilon \sin 30^\circ$.

$\sin AD = \operatorname{tg} \varphi \operatorname{tg} \varepsilon \sin 15^\circ$.

Na největším kruhu v kvadratuře šířka β pro aspekty mizí. Potom musíme tyto polohy transformovat z ekliptikálních λ a β na rovníkové α a δ ; dále musíme z rozdílu ARMC a rektascense α planet stanovit jejich meridiánní vzdálenost MD a vepsat též i ascenzionální diferencii AD planet, vyplývající ze vztahu:

$\sin AD = \operatorname{tg} \delta \operatorname{tg} \varphi$;

konečně určíme mundánní vzdálenost MP planet a jejich aspektů od ARMC nebo od ARIC pomocí téže formule jako pro výpočet začátků a středu domů, jak shora uvedeno, avšak s tím rozdílem, že v části 4 vypustíme sec ε , kdežto $\operatorname{tg} \lambda$ zaměníme za $\operatorname{tg} MP$.

Nejlépe je, když si sestavíme aspektarium počínaje od $0^\circ 0'$, jehož ukázkou uvádíme.

Mějme např. horoskop, jehož vrcholící bod rovníku, ARMC = $170^\circ 2'$, čili ARIC = $350^\circ 2'$. λ Měsíce = $11 \Omega 43'$, jeho $\beta = +5^\circ 7'$ a Pluton jest $\lambda = 22 \times 47'$, kdežto jeho $\beta = 7^\circ 24'$. V aspektariu počínajícím $0^\circ 0'$ jsou pak tyto údaje:

za 13 roků a 303 dní.

Toto pojetí primárních direkcí vyplývá tedy z názoru, že uplatňují li se direkce ascendentu a MC k statickým místům v horoskopu, mohou se i planety v primárních direkcích uplatňovat k fixním místům v horoskopu, do nichž v tomto případě musíme zahrnout i ascendent i MC. Jinak by se musela celá progresiv-

ni nativita brát jako čistě spekulativní.

hridaja (sans.) „srdce jsem já“. Myslí se tím mystické srdce, jehož projevem je mystická láska a blaženost. To jsou dvě zkušenosti mystického úsilí, jehož výsledkem je psychické utišení bytosti, spojené s niterným dotykem božství v jeho aspektu tiché a světlem bdělosti prostoupené prázdnoty.

humanismus (z lat. zákl.) vědecký a filozofický směr zabývající se zkoumáním lidské povahy a význačných vlastností, které představují člověka jako bytost inteligentní a tím se lišící od pudové bytosti zvířecí. H. směřuje k rozumovému a citovému povznesení člověka a k vytvoření jednotného ušlechtilého typu neustálým a postupným vzděláváním. Snahou h. je dosáhnout sjednocení a sbratření lidstva rozšiřováním a roz množováním všeobecné vzdělanosti jednotlivců i národů. H. znamená také snahu o zušlechtnění lidské společnosti roz množováním ideálních lidských vlastností a ušlechtilého citění.

V mystice je h. chápán odlišně. Tu se zájem obrací především k jednotlivci, aby byl povznesen a zušlechtněn mravním úsilím, jež je součástí mystického školení. Když je toho dosaženo, vzniká poznání, jak lidem pomoci, čili jak se stát humánním. Ale v praktickém smyslu mystika nevede k h. Její rozhodující hledisko je obráceno k zákonu *karmy*, který ukazuje, jak sobecká úzkoprsost, směřující k sobeckému jednání, vytváří zlou situaci ve světě a ta se pak odráží i v osudech jednotlivců. Zato skutečně nesobecké jednání by vedlo k vytvoření nebeských osudů na světě. Vzhledem k tomu je v mystice h. průvodním jevem duchovního úsilí.

humanitismus (z lat. zákl.) úsilí o blaho lidstva. V h. je však rozhodující, na

jaké blaho se myslí. Ukájení fyzických potřeb nestačí; hmotné statky je třeba doplnit statky duchovními, které fyzické potřeby uvádějí do patřičných mezí a příp. je snižují. Nesnižují-li se tyto potřeby, pak úsilí o blaho lidstva nemůže být úspěšné, neboť tyto potřeby vždy převyšují možnosti.

Vidíme-li v touhách lidí podněty k do bývání a vytváření nových fyzických hodnot, ukájejících chťiče, pak nevidíme jako mudrci, nýbrž pouze jako filozofové, kteří uvažují na velmi nízké úrovni životních projevů a tendencí. Chťiče totiž nelze nikdy ukojit. Je třeba je omezovat a snižovat; pak může být člověk šťastný i s minimem životních potřeb. A když moudrost vychová lidi k iniciativě bez pohánění chťiči, pak je možno lidi dovést ke štěstí a blahu, protože technika bude lidem sloužit a nikoli vládnout.

hustota obecně podíl velikosti fyzikální veličiny a objemu (plochy), na něž toto množství připadá. Fyzikální pojem, který je rozhodujícím činitelem v projevech síly, hmoty, energie atd. Tyto faktory nejsou totiž něčím kompaktním, nýbrž pouze kvanty částic, jejichž gravitační poměry vytvářejí pole a tím i jevy. Např. mystikou zdokonalený smyslový postřeh identifikuje hmotu jako seskupení stavů, jejichž h. rozhoduje o vlastnostech hmoty. Kde je seskupení stavů malé nebo řídké, tam není hmoty, nýbrž pouze prostor s příslušnými potenciály. Proti tomu je energie výtvořem poměrů statických faktorů v gravitačních nebo elektromagnetických vztazích. Nalezne-li např. mystik tyto faktory a pak je staví k sobě ve správných poměrech, vznikne napětí, které, zachová-li si statický charakter, mění se v energii, jejíž účinnost se projeví teprve vztahem k třetímu fak-

toru. V tomto případě je množství energie závislé jednak na frekvenci kmitů, jejichž h. se zesiluje nebo zeslabuje vlivem vzdáleností, jednak na množství center, která mystik vytvoří a pak vztáhne k sobě jako k sebe si uvědomujícímu činiteli. V obou případech pak rozhoduje h., která ovšem není specifický smyslový pojem.

hutnost v nejvšeobecnějším fyzikálním slova smyslu vyjadřuje vztah částic, vytvářejících pojem hmota, k prostoru, který zaujímají. Z hlediska praktické psychologie nebo mystiky může h. symbolizovat činitele, který omezuje intelekt a vzniká tím, že se mysl zaměřuje na detaily smyslového světa, podněcována sobeckými zájmy a činnostmi.

Když člověk svou myslí na principu chtivosti setrvává u své bytosti, čili má zájem pouze o sebe ve smyslu egocentrismu, pak se jeho mysl nerozpíná ani intenzitou zájmů o zevní svět. Tím člověk psychicky hutní asi tak jako plyn pod tlakem; povaha plynů je shodná s psychickými potenciály bytí. Právě na základě této povahy psychických potenciálů bytí musí člověk, který má zájem o intelektuální, duchovní nebo mystický vývoj, dávat pozor na to, aby poměr mentální intenzity a extenzity byl správný a vyrovnaný. Potom nedojde ke zhušťování a tím ani ke zhutňování na psychické úrovni jeho bytí.

hygienu (z řec. zákl.) nauka o ochraně zdraví. H. dneška představuje vysoce vyvinuté odvětví vědy, ale protože se stará hlavně o tělo, nemůže dosáhnout všestranně uspokojujících výsledků. Ty jsou totiž nepříznivě ovlivňovány psychickou nekázni, která působí na zdraví jako činitel rýze psychologický. Heslo „ve zdravém těle zdravý duch“ totiž neplatí univerzálně; jako tělo působí pod

míněně na mysl, tak zase působí mysl podmíněně na tělo. Když je však mysl zcela ukázněná, nenechává se unést ději okamžiku a naopak zachovává klid, pak „zdravá mysl ozdravuje tělo“.

hylozoismus (z lat., pův. řec.) filozofické učení, že hmota je živá, neboť obsahuje původní životní sílu, která se projevuje v životních jevech, čili oživuje hmotné útvary; tedy i citlivost je vlastní všemu v přírodě. Z mystického hlediska je tento názor správný. Duchovními postřehy se totiž zjistí, že každá hmota obsahuje kvalitu, která je v živých tvorech nejen životní silou, ale i vědomím. Proto jen zdání představuje člověku hmotu jako cosi stabilního, ačkoli fyzika ji již dávno označila za faktor proměnlivý, kdežto duchovní nauka za masku, která skrývá jak dění, tak i to, co hmotu oživuje na vyšším stupni jejího vývoje. Nejvyšší duchovní zřeci poznali hmotu jako skladbu faktorů, v nichž na rozdíl od živých tvorů převládají ty, které se člověku jeví jako neživotné. Ale podle nich i tato hmota skrývá kvalitu, kterou známe jako vědomí; tato skutečnost nedovoluje pokládat hmotu za mrtvou materii.

hypnóza (z řec. zákl.) stav podobný spánku, v němž uspaný zčásti podléhá vlivu druhé osoby. H. je dvojitá. Především se zakládá na sebeuspávání následkem duševní pasivity. V tomto případě působí na mysl člověka činitele duchovního původu, nicméně navozují u člověka stav permanentní ospalosti a posedlosti, která se projevuje jednak mdlým vědomím, jednak nekontrolovanými impulsy k různým činnostem. Ale tento vskutku hypnotický stav se za hypnotický nepovažuje, protože tu nestojí viditelný objekt proti viditelnému subjektu. A tak se za h. obecně pokládá toliko ta-

ková h., kterou uplatňuje hypnotizér vůči subjektu.

V podstatě h. znamená nahrazení vůle duševně slabého individua vůlí individua silnějšího. Zakládá se na hlasitém nebo myšlenkovém vmlouvání nějakého rozkazu a konečně i na jistotě hypnotizéra, že subjekt jeho rozkazu uposlechne. V hlubším smyslu však jde o přenos životní síly hypnotizéra na jeho subjekt a dále záleží i na tom, aby byla tato síla vedena po určitých drahách v bytosti subjektu, má-li mít h. vůbec účinek.

Zkoumáme-li hypnotizované subjekty, můžeme poznat, že uplatnění hypnotické síly je závislé především na tom, aby subjekt svým bdělým vědomím nebyl přítomen ve své bytosti; aby byl osobou psychicky těkavou a neodolnou vůči vlivům zevního světa. To znamená, že kdo sebe pozoruje s jasným a bdělým vědomím nebo je takovým vědomím přítomný ve své bytosti, není hypnotizovatelný; svým duševním stavem vytváří kolem sebe jakýsi energetický obal, jímž nemůže proniknout energie, užívaná k hypnotizování. Proto za subjekt může být považován pouze člověk duševně pasivní, dokonce ten, jehož pasivita se zakládá na mentální vratkosti. U takového člověka jsou činitelé, vytvářející z bytosti silné elektromagnetické pole, velice labilní, takže proudy energie, které vysílá člověk s myšlením usměrněným, proniknou velmi snadno sférou ochranných psychických obalů subjektu a zasáhnou ho ve „vnitřních sférách“, jejichž polaritu změní v souhlasu s rozkazem hypnotizéra.

Vzhledem k tomu ti, kdo se chtějí zbavit magnetického ovlivňování, musí položit opěrný bod pro mysl do své bytosti a tím vytvořit podmínky pro vytvoření silného magnetického pole ve vlastní

bytosti. Toto pole vytvoří pozitivními mentálními vztahy k tomuto opěrnému bodu, čili vytvoří je vlastně soustředěným na opěrný bod v těle. Stálým připomínáním si tohoto bodu budou vyvolány magnetické vibrace mezi psychickým centrem, jímž je myšlení a uvědomění, a okrajovou sférou tohoto centra, již je právě tento bod. Intenzita připomínek vztahující se na opěrný bod, rozhodne o síle magnetického pole bytosti, které tím nejen vznikne, ale stane se také ochranným obalem člověkově vědomí. Jinými slovy: takto budou vytvořeny podmínky pro zánik psychické citlivosti, která činí z člověka oběť cizí, silnější vůle.

Pokud jde o přenos energie, vyvolávající u hypnotizérových subjektů hypnotický stav, je to přenos podobný jako u gravitace mezi nebeskými tělesy. Ne dá se totiž také zjistit, ale ve skutečnosti existuje, protože ovlivnění musí předcházet duševní kontakt. Hypnotizéři začátečníci navazují tento kontakt se svým subjektem prostřednictvím upjaté pozornosti, kdežto zkušenější již působí silou usměrněného myšlení, které je zesíleno i pouhým upětím pohledu. V tomto stavu je již u hypnotizérů porušená rovnováha životních sil jejich psychické přirozenosti a to se odráží ve vzniku neuróz. Z toho důvodu je lépe h. zavrňovat, zvláště když hypnotizéři ne mohou být vyškoleni mystickými školami, které člověka učí, jak si počínat v uměle porušené rovnováze životních sil.

Schopnost hypnotizovat bývá někdy vypěstovaná, jindy vrozená. Vyskytuje se však pouze u lidí, kteří pouhým upětím pozornosti uvolňují dostatečný proud životní síly své bytosti následkem toho, že je tato síla v jejich bytosti do-

statečně uvolněna. Bez tohoto předpokladu se nikdo nemůže naučit hypnotizovat. Ale když se hypnotizovat naučí, pak se hypnotizování stává postupně samovolným; pouhá myšlenka na někoho může vést k jeho usnutí. Tím se dá vysvětlovat opakovatelnost hypnotického stavu bez vůle hypnotizéra.

hypotéza (z řec.) domněnka, předpoklad, pravděpodobný výklad pozorovaných jevů, o jehož správnosti se nelze předem nebo nyní přesvědčit. H. však mnohdy brzdí vědecký pokrok, protože jsou formulovány na základě ukvapených závěrů a předsudků. Většinou se však mluví jen o předsudcích a ukvapených závěrech v minulosti, jen zřídka o jejich brzdícím vlivu v dnešní době. Kromě toho v minulosti se uplatňovaly předsudky povahy spirituální, v dnešní době materialistické. Z toho vznikají chybné h., jimž se mystičtí badatelé již dávno vyhnuli. Proto formulovali teorie, které dnešní věda již potvrdila nebo potvrdí, ovšem až když odložila předsudky jak spirituální, tak i materialistické.

Vyslovují-li tedy mystičtí badatelé svou teorii, že jevy jsou souborem kvalit, které na nejnižším stupni symbolizují tradičně chápanou hmotu a na nejvyšším vědomí, pak věda musí kvalitu vědomí především identifikovat a pak teprve ji hledat ve hmotě. Předsudek, že vědomí nelze kvalifikovat jako kvalitu, nýbrž pouze jako funkci, znamená zdržení na cestě významného poznání, že životnost a neživotnost je pouhým konvenčním axiomem, který znemožnil zaujmout výhodné stanovisko, spočívající v poznání hmoty jako periferního jevu těžšího procesu, který je v centru kvality, již je vědomí. Toto monistické hledisko se ukáže být velkým krokem vpřed na cestě poznání objektivní i sub-

jektivní přírody. Potom se budou vytvářet h. mnohem spolehlivější a nezdržující nikoho na cestě k poznání.

hystereze (z řec. zákl.) fyzikální jev, že se účinek opoždí za příčinou; biologicky zhušťování plazmatu ve stárnoucích buňkách. V mystice pak jev, že mystické stavy následují za napětími, která je vyvolávají. Doba mezi těmito dvěma momenty je dobou krize, v níž výsledek může být ztracen. Proto je třeba udržovat napětí po dlouhou dobu; pak bytí přijme jeho kvality a to je mystický výsledek.

hysterie (z řec. zákl.) duševní choroba projevující se prudkými polovědomými citovými reakcemi a neobyčejnou dráždivostí; projevy této choroby. H. u mystiků způsobuje, že dosahují neobyčejně brzy zdánlivě pravých výsledků mystického úsilí. To vede k domněnce, že mystické procesy jsou záležitostí hysterických povah. Ve skutečnosti však h. znamená větší uvolnění energie psychických center bytí, která se při mystickém úsilí snadno vybíjí, ale tato situace trvá poměrně krátkou dobu. Proto si mystikové, postižení h., myslí, že již na mystické cestě nemohou pokračovat. Ale to vše jsou subjektivní názory. Jisté je, že ti mystikové, postižení h., kteří se mohou stále chlubit tzv. mystickými zážitky, se nakonec nervově zhroutlí, protože tyto zážitky je ochuzují o životní sílu, která je udržuje ve zdraví.

Mystické stavy tedy nejsou závislé na hysterických projevech. Vyvěrají z mravního růstu a mentálního zesílení, které se zakládá na uvedení celé bytosti do dokonalého klidu. Kdežto stavy, které se dostávají jako následek popudového soustředění, náležejí do experimentální magie, která na nich buduje „empirii magických jevů“. Ty jsou pro mysti-

ky, neznající psychickou a fyziologickou zákonitost, nebezpečným hazardováním životními silami. A protože v podstatě je každý člověk potenciálně hysterický, doporučuje pravá mystika

takový postup, při němž člověk především získá sílu a teprve potom používá této nauky k pokusným zjišťováním psychických pravd a zákonitostí.

CH

chaos (z řec.) zející propast, nesmírná prázdnota, z níž vzešel svět; směsice látek, nepořádek, zmatek. Mudrci, kteří se vyvinuli z analytiků, zaměřujících se na vlastní bytost, se postupně propracovávali k poznání, že všechno vzniklo z látek, které byly obsaženy v kosmickém ch. Ale látky, z nichž vzešel svět, ohraničují svět tvůrčí; za ním je již pouze prázdnota, která je potenciálně tvůrčí, ale vždy schopná udržet svou základní povahu. Otřesy se tedy odehrávají jen na periférii této prázdnoty a tyto otřesy vedou ke vzniku jevů, které jsou látkami. Tyto látky v prapočátku vytvářejí sféru bouřlivých změn, z nichž vzhází svět zdánlivě jako soubor náhodných jevů. A přece při pečlivější analýze lze poznat, že vznik jevů je zákonitý, ve vesmíru podmíněný jeho vůlí ke konkrétnímu uspořádání dění a stavů asi tak, jako je v lidském světě konečná forma vyjádření určitých představ, které člověk mívá, když myslí na svou budoucnost i na obklopující jej svět. Je možno tvrdit, že ch. spěje k ladnějšímu vykrystalizování pro jevů, protože pán ch., vesmír nebo člověk, z přirozeného pudu sebezáchovy a možné orientace ch. potlačuje a formuje konkrétními představami a pojetími.

Celý problém poznání a překonání ch. se tedy začíná řešit analytickým pozorováním vlastní bytosti aspirantů duchovního vývoje. Právě soustavnou analýzou vlastní bytosti proniká čítí za hranice vykázané smyslu, fungujícím běžně ve stavu duševní rozptýlenosti, která po znání neumožňuje. Když je rozptýlenost překonána a smysly zbystřeny, poznává

člověk, že za světem ustálených hmotných faktů existuje svět zárodečný, tzv. psychický, v němž není žádná forma stálosti. A tento svět, ačkoli je v přímém kontaktu se světem ustálených jevů (hmoty), vyznačuje se rychlým přeskupováním látek a substancí, jako např. na rozbouřeném moři dochází k rychlým změnám tvarů vln. Proto je tento svět pokládán za „mladý“ nebo dokonce za zárodečný, v němž tvůrčí bouře neustala a ustát nemůže, neboť se podobá masám plynu nebo vzduchu uváděným do pohybu působením nebo vztahy dvou okrajových skutečností: absolutna na jedné straně a prostoročasu, který je nošitelem hmoty, na druhé straně.

Jasnozřivci, který pronikl za oblast vykázanou smyslu nezbytným mystickým prací, neukazuje ch. svůj pravý charakter. Nově zrozený jasnovidec vidí pouze to, co je za světem hmoty, v prostoru; tam se seskupují duchové látky, a někdy v mocných nárazech působí proti sobě, vytvářejíce ch., o němž může tušit, že se jednou změní v pevnou materii, schopnou nést na svém těle život, jaký na sobě nyní nosí sama země. Z toho soudí, že ch. byl předchůdcem našeho světa a v jistém smyslu má tedy pravdu.

chaotický (z řec. zákl.) neladný, zmatený, neuspořádaný. Takový tedy bývá všechn vnitřní život lidí duchovně padlých nebo degenerovaných. Dokonce duševní chaos a duchovní nebo duševní degenerace jsou v přímém vztahu; niterný chaos se může odstranit pouze tím, že člověk dobře usměrní činnost svého nitra ovládnutím všech svých zájmů a pozornosti. Naprosté ozdravení v tomto směru pak závisí na potlačení zájmů o světské věci a jejich usměrněním k duchovním kvalitám, symbolizovaným pomocí klidu a spokojenosti, jejichž modifi-

kací je vizuální jas a naprostá vnitřní vyrovnanost v poměru k zevnímu světu v jeho subjektivním i objektivním pojetí.

charakter (z řec.) povaha. V hlubokém ezoterickém pojetí mystickém je ch. psy chickým ustrnutím v některé z morálních kategorií a znamená tedy duševní omezení, duchovní nesvobodu. Z toho důvodu ezoterická mystika ch. nahrazuje absolutní neutralitou k jevům a dění světa; tato neutralita se ruší pouze všeobecnými morálními směrnicemi pro jednání.

V duchovním smyslu je ch. oporou pro zachycování karmických napětí; kdo ch. zlikviduje podle pouček o nezbytnosti bódhisattvického jednání a životního názoru, ten odstraní jednu z nejjzávažnějších a nejjemnějších překážek vykoupení. To znamená, že kdo jedná jako *bódhisattva*, má také zdánlivě ch., ale protože se jeho jednání opírá o předpisy a nikoli o povahové sklony, jeho ch. je vyloučen. Po úplném vyhlazení podnětů k jednání podle povahových sklonů je i osobnost vyhlazena a člověk je schopen jednat pouze na základě reakcí na činnost prostředí, v němž je a žije.

charakteristický (z řec. zákl.) výrazný, význačný, příznačný. Pro člověka je na př. ch. jeho vlastní bytí, které musí být předpodstatně nebo rozleptáno jeho zájmem pouze o absolutno. Pak člověk přestává být ch. typem, který, nemá-li změnit tendence k vykoupení, musí své jednání založit na akcích a reakcích se zřetelem na konání spíš dobra než zla. To znamená, že zlo smí být konáno pouze tehdy, když nemůže být vykonáváno dobro; smí však být vytvářeno pouze malé zlo jako protiklad působícího velkého zla.

charakterní (z řec.) čestný, spolehlivý;

s pevnou a poctivou vyhraněnou povahou. Podle praktických mystických pouček má člověk překročit stupeň, který ho označuje za charakterní typ. Neboť nadlidství se vyjadřuje neobvyklými cestami. Každé jednání toho, kdo do sáhl stavu nadčlověčenství, je něčím podmíněno a běžný člověk může předpokládat, že je podmíněno nejvyššími duchovními zřeteli. Ale kvality nadčlověčenství může předstírat i člověk bez charakterní. Proto se mluví o praktických mystických finesách, které často vedou mystika dosáhnuvšího podstatných výsledků na mystické cestě k tomu, aby jednal tak, že mu po stránce zevního jednání nelze nic vytknout. Ve skutečnosti však každý pravý mystik smí unikat a také uniká každé situaci, která by ho oloupila o stav označitelný jako jeho sjednocení s Bohem. V tomto případě může být mystik necharakterní; jinak je povinen řídit se velikými všeobecnými mravními příkazy jógické nauky po celý život.

chasiďi (hebr. chasídím) „ti, jimž se do stalo milosti boží“; zprvu tajný spolek na obranu pravověrného židovského náboženství před Římany. V 1. pol. 18. stol. mystická kabalistická židovská sekta v Polsku, již založil prorok a světec Izrael baal Šem z Miedzybožu (+1760). Jeho učení se rychle rozšířilo i v Haliči, Rusku, Rumunsku a Maďarsku. O ch. zasvěceně píše např. Jiří Langr v knize *Devět bran chasidů tajemství*.

chemie (z řec. zákl.) věda zabývající se studiem složení hmoty a stavby látek, zákonitostmi jejich přeměn. V mystice, i když se mluví jen o duchovním vývoji, se s ch. též setkáváme. Usměrněné myšlení působí totiž na tělo jako lučební faktor, neboť jeho energie nejen mění buněčnou strukturu těla a tím i tělesné

znaky, nýbrž zasahuje i do buněčné protoplazmy, která pod nápořem usměrněného myšlení ztrácí to, co se nazývá „těžkou vodou“ a co je vlastně lymfou. Odpařování lymfy buněk vytvářejících tělo se na prvním stupni ohlašuje tím, že začnou vyvstávat pocity svěžesti a štěstí mladosti. Na druhém stupni, kdy je lymfa vysušována, mizí elán mládí a do stavu se vnitřní vyrovnanost, která vrcholí až v indiferentismu, ve stavu, kdy již člověk není ničím vzrušován a začne se již bezvýhradně orientovat k naprostému vyhasnutí životního pudu. Než k tomu dojde, pocity svěžesti a vnitřního štěstí začnou vrcholit ve stavu, kdy se tělo zdá být tak lehké, jako by bylo nehmotné. Tím člověk jako fyzická bytost dosahuje hranice rozdělující hmotný svět od astrálního, nebo srozu mitelněji duševního. Souvisí to s evidentním přechodem na docela jinou platformu života, než jaká je vykázána lidem žijícím pod jhem popudů, vyvěrajících z živočišnosti, vynucující si reflexní způsob žití.

Tak tedy s etapou vývoje, dotýkajícího se strukturálního předpodstatňování na úrovni buněk vytvářejících fyziologickou soustavu tzv. hrubého (hmotného) těla, začíná se též etapa předpodstatňování tzv. vyšších buněk, které tvoří soustavu mozku míšni a které jsou proto nositeli duševního života. Tyto buňky nejsou polarizovány směrem k lymfě jako buňky nižší. Proto se jejich přetváření nebo předpodstatňování ohlašuje rozvíjením duševních hodnot a schopností. Tu však již nestačí usměrněné myšlení, nýbrž mentální komprese, vyvolávaná fiktivním tlakem myslí na tělo, především na spodní část trupu a dále na nohy.

Je-li dosaženo tohoto druhu soustředění, chová se myšlení jako fyzikální

agens, jehož vliv na tyto vyšší (nervové) buňky je zřejmý v tom, že jejich elektromagnetický potenciál začne mít jeden směr. To se ovšem vyjadřuje seřazením jejich elektromagnetických pulsů; z chemického hlediska se to jeví jako vývoj jejich ramen nebo větví jedním, kolmým směrem.

Význam tohoto seřazení buněčné struktury vyšších buněčných členů spočívá v tom, že míšni buňky, které se nacházejí na spodním konci míchy, začnou odevzdávat svoje psychické vlastnosti buňkám vyšším. A protože nejspodnější míšni buňky mají vztah k pudu (oblasti pohlavních orgánů) a nově vytvořené vztahy k buňkám vyšším, dochází k přenosu jejich psychických hodnot do mozku.

Tento přenos znamená dotknutí vzpomínkové nitě bytosti až k jejímu životnímu prapočátku. Kdo působením mentální komprese donutí buňky k tomu, aby se jejich větve vyvinuly nad míru ve stejném směru, jímž jde mícha, vytvoří podmínky pro sestup vzpomínek za okamžik početí vlastního bytí, dále po linii vlastního rodu až k počátku tzv. živé buňky. A dokáže-li zjemnit analyzuji cí sílu pozornosti až za mez běžných smyslových postřehů, pronikne vzpomínkami ještě dál, do velikých hlubin minulosti.

Řekl jsem dříve, že usměrněné myšlení působí na buňky fyzické bytosti tak, že jejich lymfa, která je nositelem živočišných tendencí, mizí následkem odpařování. To také vzbuzuje dojem, že v těle vzniká „voda, která nemáčí“. To se označuje jako „mystický křest vodou“, o němž se často mluví mezi mystiky.

Když je tato voda (lymfa) odpařena do té míry, že je cítit převahu „sucha“, znamená to, že se tělesné buňky začínají de

formovat. To se jeví především v tom, že v těle vznikají bolesti. To je tzv. „křest krví“.

Když mysticky se soustřeďující člověk dosáhne tohoto křtu, má začít v pravém psychologickém momentu „ozdravovat“ protoplazmu buněk silou nebo kvalitou dechu, k níž se má člověk propracovat silou připomínek, týkajících se žádoucích kvalit dechu. To je velmi snadné. Na prvním stupni se má člověk totiž opírat pouze o pocity, které vzbuzuje dech, vstupující do plic při dýchání. A tohoto „dechu“ se má člověk mocí připomínek chopit a silou usměrněného myšlení jej odevzdávat tělu.

Když to činí, tělo buněk zase ozdraví. Nevrátí se mu však jeho lymfatická povaha, nýbrž ozdraví se rozmnožením a zesílením vzdušného substrátu. To se začne jevit v tom, že pozorované tělo se již nebude člověku jevit jako samosprávné a psychickou bytostí suverénně ovlivňující, nýbrž jako ovládnuté; začnou se v něm objevovat tendence k odpoutávání se od živočišnosti a k vzestupu k nirvanickým stavům (viz *nirvána*).

Pokud jde o křest „ohněm“, o třetí a nejvyšší mystický křest, zakládá se na „depresi jádra tělesných buněk“, která vzniká dvojitým postupem, z nichž je den vede k tzv. křtu vodou a druhý k tzv. křtu krví. Je-li totiž buněčná protoplazma vysoušena a znovu povzbuzována „proudy vnímaného vzduchu (dechu)“, začne působit spíše jako faktor fyzikální než čistě biologický. Na hranici této charakteristické změny buněčné struktury začne se životnost, skrytá v lymfě, uvolňovat a současně dochází k zvýšení elektromagnetických impulsů z „vysoušených“ buněk. Tyto impulsy již jako prudké agens přecházejí na buň-

ky další a další a člověk pak již konstatuje, že v jeho těle se stupňuje stravující teplo, jehož celkový průběh se končí až tehdy, když je „tělo vypáleno“. To se jeví v tom, že elementární vášně zaniknou formou „vysušení“ nebo „vypálení“; po skončení „ohnivého křtu“ se mystik stává bytostí uvažující a přestává již být bytostí prožívající.

Z řečeného tedy vyplývá, že fyziologické bytí je nositelem psychických - a tím i duchovních - vlastností, které se mění podle toho, zda člověk používá nebo nepoužívá jednoduchých chemických pochodů, jejichž příčina je sice ve fyzikálních podnětech, ale ve změnách struktury buněk se již jeví jako chemické. Do chází hlavně k odpařování a umocňování ve sféře buněčné struktury; badatel v oblasti fyziologické struktury může objektivně konstatovat, že se buňky je ho těla stávají nositeli nových vlastností, což je v logické shodě s užitými postupy.

Toto poznání ovšem neznamená, že se kloním k materialistickému názoru na život. Hranice tohoto názoru končí pro mne tam, kde se dá zjišťovat, že chemické stavy buněk lze ovlivňovat kvantitativně fyzikálních nábojů, a to silou usměrněných duševních sil; ty mají být z čistě materialistického hlediska výronem hmoty, v tomto případě ovšem živé. Ostatně v dalším vývojovém sledu mystickém se osobní vědomí přesouvá do transcendentna, v kteréžto oblasti jako jev konkrétní, projevující se totiž v osobitě aspektu, nachází hmotu vždy a za všech okolností na periférii vibrací, tih noucích ke kvalitě absolutna.

cherub (z hebr.), také cherubín; vznesená duchovní bytost prvního andělského sboru. Podle židovského učení ch. podpirají nebo nesou Jehovův trůn a zastírají duchům jeho nesnesitelný jas

a slávu. Ch. jsou zobrazováni s lidským obličejem a zvířecím tělem zastřeným křídly (sfinx).

chesed (hebr.) čtvrtá z deseti *sefirót*, znamená milost, milosrdenství. Jmenuje se též *gedulah*, to je dobrota. Označuje mužský princip, tvořící s pátou *sefirótou* *geburah* říší přání duše.

chiméra (z řec.) netvor řeckého báje sloví, který byl zpola lvem chrlícím oheň, zpola kozou s dračím ohonem; vi dina, mátoha, předud; zrudný jedinec, vzniklý prorůstáním dvou druhů.

chochmach (hebr.) druhá z deseti *sefirót*, znamenající moudrost.

cholericický (z řec. zákl.) horkokrevný, prudký, prchlivý, vznětlivý. V mystice pak temperament, který je nezbytný pro dosažení vyšších stupňů duchovního konání, neboť jejich dosažení vyžaduje velmi mnoho energie. Proto se v mystice mluví o ch. temperamentu jenom jako o temperamentu pozitivním; může se však manifestovat zevně nebo vnitřně a nemá proto vždy shodné znaky s ch.

temperamentem běžně chápaným.

Christos (řec.) překlad hebr. mášiach (aram. mešichá) = Mesiáš, Pomazaný. Přepisem řeckého Ch. je slovo Kristus. Nesymbolizuje osobu, nýbrž stav *turíja*, takže se v kosmickém pojetí může chápat jako prvotní emanace prabozství, chvící se nepersonifikovaná kvalita kosmu.

chronický (z řec.) trvalý, vleklý. V duchovním vývojevém procesu se setkáváme s ch. náklonností člověka ke světu smyslů a označujeme ji zpravidla za zvyk. Protože jsou tyto stále se vyskytující náklonnosti závadné, zájem mystiků, správně chápajících význam mystického úsilí, se obrací k tomu, aby ch. tendence dosavadního žití byla vykořeněna a místo ní byly zavedeny nové tendence duševní, jejichž metou je oproštění od světa a vykoupení. Proto jsou ch. tendence ke světu závažnou překážkou na mystické cestě a musí být odstraňovány stejně jako ch. choroby.

I

ida (sans.) levostranný psychický nerv vedoucí *pránu*; vine se podél páteře od kořene rozplzovacích orgánů a ústí v levém chrípí. Chápe se jako vstupní brána levostranného psychického dechu, má vztah k pojmům čandra a sóma. Čandra znamená měsíc, sóma nektar. Psychický dech, vázaný na idu, se považuje za negativní aspekt psychické funkce prány a je jedním ze dvou ramen životnosti. Viz též *pingala*.

iddhi pálijský výraz, který má stejný význam jako sanskrtské slovo *siddhi*. Značí abnormální psychické schopnosti, projevující se dvěma způsoby: jako nižší, hrubé psychické nebo mentální energie a jako nadmyslné síly.

ideál (z lat., řec. pův.) představa o něčem dokonalém, vzor, vznešený cíl, vidina. V mystice se i. rozumí pomocný prostředek, jímž se může udržet nadšení pro mystický cíl, dokud zkušenost neposkytne důkaz. Proto si mystikové **volí** i. sami. Běžnému člověku bývá i. přede vším něco, co vystupuje před jeho oči ma na základě jeho vnitřních hodnot a předpokladů. Proto může být pro běžného člověka i. buď bohatství či sláva, nebo druh, kterého by mohl milovat. Mystikové volí jako i. ztělesnění božských principů nebo kvalit především proto, aby se nejvyšší mystické předsevzetí mohlo opírat o konkrétnější činitele, jejichž působení má vždycky větší sílu, která pak přispívá k realizaci těchto principů. Proto pro mystika může být i. božství a nikoliv *Bůh*. Ten je totiž pro víru něčím hotovým, skutečným. Z toho důvodu se mají mystikové klanět božství; jeho živý předobraz je předzvěstí

jeho možné *realizace*.

idealismus (z řec. zákl.) snaha o dosažení krásy a dobra, též nadšení; nebo i filozofický směr, který pokládá vědomí za prvotní, vše hmotné za druhotné. Týká-li se ideál snahy o dosažení ušlechtilých mravních vzorů, je třeba, aby idealista nebyl snílkem, nýbrž realistou; v takovém případě přispívá i. k posílení nebo hromadění karmických zásluh, které člověka pozvedají na vyšší stupeň v řádu stvoření. Jestliže i. vyplývá z vrozené mentální nebo citové exaltace, stává se vždy pochybnou morální hodnotou. Týká-li se však i. snahy vysvětlit svět ze stanoviska striktně psychologického, pak se jeho skutečnost zakládá pouze na dojmech, které je schopen vyvolat. Přitom zkušenost mystiků dokazuje, že zabrání-li se tomu, aby svět mohl v člověku vyvolat jakýkoli dojem, vede to k základnímu poznání; svět je identifikován jako skupiny představ, jejichž sugestibilní vliv je založen na mravních a intelektuálních hodnotách tvorů. Z mystického poznání totiž víme, že tento svět vidí jinak lidé, jinak duchové, jinak andělé, jinak bohové, jinak zvířata atd. Dokonce zřeci, kteří jsou vlastně také pouze lidé, vidí svět jako soubor zcela jiných hodnot než lidé ostatní; tato relativní povaha světa vzhledem k subjektu dokazuje, že jeho reálný charakter je také jen z něčeho odvozený, a proto relativní.

idealista (z řec. zákl.) nadšenec pro všechno krásné a vznešené; snílek. Mystik ovšem nesmí být i. Musí reálně hodnotit působení světa, ale když ho svět vede k závěrům, že je pouze špatný, má se jeho ovlivňování bránit tím, že ho bude chápat jako dobrý. Tento druh idealismu může zlomit právě působení světa, který i při značné převaze špatných

vlastností obsahuje i vlastnosti dobré, které však uplatňuje jen u toho, kdo věří pouze v ně.

idealizovat (z franc., pův. řec. zá kl.) přetvářet skutečnost podle ideálu, lepší, než je. Toho se často používá v *tibetské mystice*. Tibetští mystikové totiž vědí, že idealizace vede ke změně působení vnějších skutečností na člověka. Protože je podle názorů této mystické školy nezbytné, aby svět v subjektu již nevyvolával smyslné a jiné chťiče, idealizují jej; tím nepřímou ovlivní vlastní bytost v tom smyslu, že se stanou čekatelé mystického zasvěcení, které je vyhrazeno toliko bytostem idealismem očištěným.

Ze světa můžeme získat jen to, co do něho mentálně vložíme. Vložíme-li do něho pouze ideální představy, které buď demeritizují jako nedostizitelného čini tele v dobrou a krásnou, pak tento svět bude na nás působit v nejvyšším dobrém smyslu. Proto je morální závadou, jestliže nazírající člověk vidí ve světě pouze zlo. Chce-li se totiž uchránit duchovního a morálního poškození, musí být přesvědčen, že svět je plný dobra; pokud se svět k němu chová jako zlý, může se mu bránit tím, že předstírá reakce, jaké zlo obvykle vyvolává. Musí však být stále přesvědčen, že svět je dobrý, neboť tím to způsobem se jeho působení na jeho bytost časem změní k dobrému.

Vzhledem k tomu, co bylo právě řečeno, doporučuje se tedy postavit se ke světu velmi pozitivně. Ačkoli je třeba vidět všechno realisticky, je nezbytné se věnovat i snaze o vyproštění ze zla, které se ve světě objevuje častěji než dobro; vidět ve všem pouze dobro nebo ještě lépe tvář a činnost předobrého a laskavého Boha. Tím se určitě vliv světa na člověka změní. Zlo začne mizet z jeho

života a může se dočkat i toho, že se všude potká pouze s dobrem.

ideální (z lat., řec. pův.) existující jen v myslí; neskutečný, pomyslný. V poměru k jedinci nelze svět považovat za i. Je v něm mnoho sil v odboji, a proto v jedinci vyvolává převážně neharmonické pocity. Proto je nutno ze světa sejmout snilky vytvářené i. lesk a tímto způsobem konečně uvidět, že jenom zdání přikrývá strašlivou a nikoho nešetřící skutečnost, ono *sansáró*, které je vyloučeno z oblasti nirvanické blaženosti (viz *nirvána*). Kdo toto nepoznává a touží po dobru v pojetí smyslových radostí, může toužit po tom, aby svět byl i., ale nedočká se toho nikdy. Může však být sveden zdáním, které v něm může probudit falešný *idealismus*.

ideologie (řec. pův.) nauka o ideách; ideová stavba, soustava určitého světového názoru. Jelikož se i. vždy opírá jen o představy a názory na morálku a skutečnost, bývá ve službách skupin nebo organizací, které se dostávají do rozporu s jinými organizacemi nebo skupinami, příp. také s většinou lidstva. Kdyby se totiž každý životní nebo světový názor opíral o životní zkušenosti a postřehy těch, kdo prošli školou neosobního pozorování všeho dění ve světě a také nejvyšší zdrženlivosti, pak by i. nebyla příčinou tak velkého zla, jako je nyní. Z takovýchto postřehů a zkušeností, jakož i nejvyšší zdrženlivosti pramení poznání, že to, co vyvolává na světě zlo, není ani tak špatnost jako nevědomost. Jen z nevědomosti může vznikat a rozvíjet se chťič nešetřící jak city, tak i potřeby jiných lidí a z téže nevědomosti touží lidé po získání majetku a moci. Tento chťič a tyto touhy nemohou být vykořeny žádným policejním opatřením, a to tím spíš, že ti, kdo je chťiči z jiných

vykořenit, jsou také v jejich moci; touha vykořenit je z jiných lidí je podložena snahou chránit své vlastní výsadní postavení v lidské společnosti. Proto by bylo správnější uvažovat tak, že odstranění sociálních rozdílů musí začít výchovou zaměřenou na odstranění nevědomosti, která v člověku budí strach o jeho bytí. Až bude tato nevědomost odstraněna, nebude již boje o moc ani zneužívání moci. A pláště, zvaného i., již nebude vůbec třeba.

idiotie (z řec. zákl.) slabomyslnost, tu post, blbost. I. je následek velmi těžké ho mravního provinění, které karmicky (viz *karma*) působí na snižování extenzi ty vnímání. Možno říci, že všeobecně každý člověk, dopouštějící se zla, se chce mentálně skrýt a čini to především uzavíráním se do co nejmenšího prostoru mentální činnosti a funkce. Jiným předchůdcem i. je přemíra povrchních zájmů a prohřešování se proti nezbytnému myšlenkovému zosobňování sebe s tendencí k optimismu. Ale je také nutno vědět, že ať na nás působí svět jakkoli těžce s tendencí vrátit nás k sobě s mým před přívalem zlého, poddat se zlým vlivům a politovat se, přece musíme tomuto působení čelit, jestliže se ne chceme uzavřít duchovnímu růstu sobeckým zosobňujícím pojetím. To je totiž také počátek cesty k intelektuální tu post, která na hranici i. končí i v tuposti citové.

idol (z lat., řec. pův.) modla, předmět uctívání. Klaní li se člověk kamenu, může to mít tentýž dobrý výsledek, jako když se klaní Bohu. Záleží na tom, co se vkládá do předmětu uctívání. Např. vyvrcholení bhakti (viz *bhaktijóga*) se do sahuje uctíváním a zbožšťováním všeho každé věci, každého předmětu, celého světa. A pak bhaktijogin poznává že ve

všem je skryt Bůh, neboť ve všem ho na chází. Nezapomínejme na to, že každá věc na nás působí jako faktor idealizovaný a nikoli skutečný. Ďábel, v němž by člověk viděl Boha, by na něho působil jako předobry Bůh.

idolatrie (z řec. zákl.) modloslužba, modlářství. Ovšem i. vede někdy i k božskému omilostnění, protože rozhodujícím činitelem je to, za co člověk považuje ideál, jež tímto způsobem uctívá. Proto není třeba pokládat i. za protiklad bohoslužby. I při bohoslužbě se může člověk klanět modlám, jestliže neví, jak má ideálním předmětům svého náboženství vdechnout ducha života a tím z něho vytvořit pravou, duševně i duchovně povznášející skutečnost. O pravé povaze i. může proto podat správný úsudek jen ten, kdo dovede dobře rozpoznat psychologický vliv abstraktních předmětů představivosti tzv. bohoslužebníků nebo modloslužebníků.

idyla (z franc., řec. pův.) utěšený obrázek z pastýřského nebo rolnického nebo i jiného pokojného, tichého života. Většina prostých lidí, kteří se chápou mystiky, činí tak právě proto, aby se jejich život stal idylickým. Domnívají se často, že to je jediná cesta k touženému štěstí, neboť nevědí o obětech, které mystika požaduje. Mystika totiž znamená systém, jehož cílem je vnitřní vypálení a přetavení, což samo o sobě napovídá, že idylický život, alespoň bezprostředně, nepřináší. Člověk se ocitá na cestě trvalého boje se svou přirozeností, která se nechce podrobit nechtění nejen na počátečním stupni, ale ani na stupni relativně vysokém. Až po překonání chtivosti, po jejím vypálení a zničení, začne mít člověk klid, protože již není vyrušován touhami.

Mystický nezdokonalený člověk touží

neustále. Ať jde cestou světského, nebo náboženského snažení, vždycky je ve den tužbami, čili neklidným duchem. Proto nemůže dosáhnout idylického života, po němž touží. Aby ho dosáhl, musí začít s potlačováním chtění. Tím se však dostane do boje se svou přirozeností a mystická cesta se mu ukáže jako obtížnější než kterákoli životní cesta světského snažení. Když však chtění překoná, dosáhne klidu bytosti ničeho si nežadající. Pak skutečně začne žít idylický život, který mu dříve unikal jako bludička fantastovi.

Než se však dostane tak daleko, získá člověk zkušenosti věků. Chtění má totiž nesčetné stupně a formy, z nichž nejvyššími jsou různé druhy výšlehů jáství, jejichž vyhlazením překročí oblast lidského žití. Tím se stane nadčlověkem a jako prostý člověk začne žít v docela jiné sféře subjektivního života než lidé ostatní, které zná a jejichž život a sociální podmínky se mu zdály žádoucí, ke kterým však po svých mystických zkušenostech a mystickém zdokonalení bude lhostejný.

ignorance (z lat.) hrubá nevědomost, neznalost. I. provází zpravidla nadutost spojená s přesvědčením, že člověk dosáhl mety svědčící o absolutním poznání. Vzhledem k tomu ji lze považovat za dobrovolnou psychickou izolaci ve stavu nevědomosti, za morální závadu, která uzavírá oblast poznání pro celý současný život ignoranta.

I H S (lat.) zkratka původně řeckého nápisu, vykládá se jako Jesus Hominum Salvator (Ježíš Spasitel lidí) nebo In hoc signo vinces (v tomto znamení zvítězíš, tj. ve znamení kříže) podle legendy o vidění císaře Konstantina I.

ikonodulie (z řec.) uctívání obrazů svatých. I. se může považovat za jednu for-

mu mystického úsilí. Za správných předpokladů vede k oživení symbolu, jímž ikony jsou, a tím ovšem i k mystickým kontaktům, jejichž výsledkem je mystický vývoj uctívajícího jedince.

ikonolatrie (z řec.) uctívání obrazů svatých. Je-li obraz uctíván jako symbol živé božské skutečnosti, nelze toto uctívání zavrhat. Vždyť celý svět je také obrazem pro toho, kdo k němu ztratil všechny vnitřní vztahy, a zase ožívá, když se tyto vztahy znovu navážou. Pro to ten, kdo je opravdu moudrý, ví, že uctívání obrazů jako symbolů živé skutečnosti je mystický akt, který může přinést velmi dobré mystické výsledky. Je pouze třeba, aby ten, kdo uctívá obrazy, nezaměňoval prostředky k vyvolání duchovního vývoje s realitami.

iluminismus (z lat.) kdysi mystický směr křesťansko-kabalistický (viz *kabala*); později způsob náboženského hloubání, založeného na víře ve vnitřní osvětlení nebo osvícení inspirované přímo Bohem; nakonec směr okultistický.

iluze (z lat.) klamné zdání, vidina, přelud. Svět se subjektu projeví jako i. v tu chvíli, kdy subjekt zlomí jeho působení na vlastní psychu. Ostatně i fyzika svými objevy přispívá k poznání světa jako i., neboť představuje jevy jako atomické seskupení a atomy samé jako soustavu částí, jejichž hmotnost je sporná. Kromě toho též svět, který je pro člověka neškoleného v józe souborem jevů vnímaných jeho smysly jako hmotné skutečnosti, zapadá pro jogína, který překonal všechny abstraktní psychické vyhraňující momenty, do oblasti zdání. Tam, odkud každý jev působí jako přízrak, je hož působení bylo zničeno tím, že byl jako takový poznán. Ale psychická kázeň podle návodů jógy vede subjekt ještě dále. Vede ho až tam, kde kosmos ná-

sledkem zničení vyhraňujících psychických momentů, které se uplatňují i ve výšlezech sebevědomí, přijme povahu absolutna. Proti tomu se vesmír jevů projeví jako prostředí vytvářejících se a opět se rozplývajících mátoch, které již vůbec nemohou ovlivňovat obrozené sebevědomí individua. Toto sebevědomí mění se totiž následkem toho, že pozbylo obvyklých momentů vyhránění, rozšiřuje do nekonečna, do kterého dosavadní vesmír přepadne jako vnitřní objekt mysli, lehce již obsáhnutelný duševními schopnostmi. Pak je již poznáván jako iluze vytvářená stínovými fyzikálními kvanty elektromagnetických nábojů.

Tyto zkušenosti a poznatky pozměňují charakteristiku vesmíru pro subjekt, který proto, že správnými psychickými postupy dospěl k poznání nové tvárnosti kosmu, má pravdu, když tvrdí, že vesmír je i. Jenom pro ostatní lidi zůstává vesmír skutečností. Protože však proti vlastním zkušenostem z této oblasti poznávání mohou klást zkušenosti těch, kdo se vyprostili z nehmatatelné sítě psychických vloh subjektů, musí o vesmíru uvažovat alespoň jako o prostředí jevů kvalitativně relativních.

imaginace (z lat.) obrazotvornost. I. není i mystice podstatná při vytváření mystických nebo duchovních hodnot; je to pomůcka umožňující vytvářet magnetické prostředí, jímž je možno potlačit vliv prostředí skutečného. Dále se pak i. používá k vyvolávání abstraktního prostředí žádoucích duchovních kvalit; ty pak relativně anulují kvality duchovní atmosféry, která obecně silně ovlivňuje každého jedince a vede ho do nežádoucích okolností. Je-li za těchto okolností i. použito zcela správně, pak sice člověk žije jakoby pod permanentním vlivem jakési fixní ideje, ale protože pokyny

pro používání i. jsou velmi přesné, má tato fixní idea velmi blahodárné působení. Proti tomu nesprávná i. může vyvolat fixní ideu velmi záporných kvalit, což pak vede k vyvolávání duševních poruch nebo choroby.

Z fyzikálního hlediska je i. tím radikálnější budič síly, čím je představa dokoňnější a její moc modelovat subjekt, který ji použil, je menší. Toho, kdo i. používá pouze za tím účelem, aby ovlivňoval jiné lidi, uvádí i. na scesti a přede vším do nebezpečí, že se sám stane obětí svých přeludů. Proto mystikové nemají i. používat; jejich metou nesmí být vývoj moci nad okolím, nýbrž rozřešení životních otázek a problémů, které se při používání i. stávají ještě více neřešitelnými.

imaginární (z lat.) vymyšlený, domnělý, neskutečný. Za i. lze považovat svět každého mystika, který nerozvíjí rozlišovací schopnost, ale posiluje své předsudky světského nebo náboženského rázu. Předsudky se totiž stávají fascinujícími obrazy, které pak modelují názory, jímž každý člověk, který se stal jejich obětí, věří, i když jsou v rozporu s názory jeho vlastního okolí.

imanentní filozofie (imanentní z lat. takový, který vyplývá ze své vlastní podstaty) učení, které hlásá, že bytí je jen vnitřním obsahem obecného vědomí, a které neuznává existenci tzv. objektivního světa vně vědomí. V jiném smyslu to znamená, že jevy tzv. objektivního světa neexistují ani samy pro sebe, ani pro jiné jevy tzv. objektivního světa, jakmile tu neexistuje rozdružující a sám sebe jakožto objekt vyhraňující činitel, totiž vědomí. A to je názor naprosto správný. Právě vědomí, vyhraňující některé prvky fyzikálního světa, vytváří svět klamu, který již pro vyhraněný sub-

jekt má trojí rozměr, i tíži, a proto se na lézá v čase. Jaká tu tedy existuje realita, když právě jen duchovní, z našeho stanoviska nerealný faktor, sám sebe vyhraňuje a tím na zdech vesmíru vidí promítat se fantastické, protože veskrze se přetvářející jevy? Má to být pouze gravitační síla, která má dokázat objektivitu vnějšího světa? Před očima zřeců je příroda jako převalující se chuchvalce mlhy, jejichž tvary jsou tak nestabilní, že příští okamžik je už užří v docela jiných formách, které nemají nic společného s formou předchozí. A nemáme snad věřit těmto zřecům? Jejich zření jen identifikuje čas v jiném rozpětí. Pro to vědí, že když zrychlíme proces přetváření nestabilních jevů přírody, pak zdánlivá skutečnost, která se opírá o harmonickou souvztažnost mezi procesy vidění a přetváření útvarů zevního světa, náhle zcela mizí právě následkem neharmonického vztahu mezi procesy vidění a procesy přetváření jevů. A ukazuje se, že objektivní svět se utápí v podivných relacích, které nedávají ani nejmenší záruku, že tu je něco reálného. Z vlaku života vidíme vlak přírody v dálce se pohybující a přece chceme usuzovat, že to všechno je stabilní. O čase víme, že mu rychlost dává jiné hodnoty. A protože čas nelze oddělit od toho, co je utvářené, není tu už opravdu docela nic, co je důkazem reálné podstaty světa.

Můžeme se tedy domnívat, že se i.f. opírá o postuláty, které novodobé vědecké poznatky, zejména fyzikální, velmi dobře podporují. Pro fyziku není existence hmoty jistá absolutně, nýbrž jen relativně. Neví se však dosud, co je „pole“, ale ví se, že děje v „poli“ vytvářejí pojem skutečnosti. Tím se stává hraniční čára mezi skutečnostmi a abstrak-

cemi velmi nejistou. A když si dobře rozebereme význam slova „skutečnosti“, pak se nám ujasňuje, že identifikace skutečnosti je závislá pouze na vzájemném poměru subjektu a objektivních jevů, a tento poměr zase závisí na existenci vědomí subjektu. Z našeho hlediska je jistě otázkou, zda pro skálu existuje objektivní svět, protože nevíme, zda je také vyzbrojena osobitým vědomím. Ale ať je tomu jakkoli, tvary a vědomí jsou nerozlučně spjaté; když by toho nebylo, málo by skále záleželo na tom, zda existuje objektivní svět, čili jinými slovy a z našeho hlediska objektivní skutečnosti pro ni neexistují. Toto úzce subjektivní hledisko však ve filozofii, vyrůstající z analytické metody, vůbec neplatí. Pro ni je všechno živé, ale protože existence toho je v čase, je to relativní tak dalece, že to neexistuje.

impuls (z lat.) popud, pobídka, podnět. I. pocházejí buď zvenčí, nebo z nitra. Pokud pocházejí zvenčí, mohou být poměrně snadno potlačeny. Stačí, když člověk zmenší nebo odstraní zájem o vnější věci a již se i. nedostavují. Ale vjemy doznívají, a proto se i. vynořují i jakoby z nitra a ty jsou neodbytné. Proto musí mystikové zachovávat tzv. správnou životosprávu a tím tlumit i vnitřní i. Je nezbytné redukovat zájmy o svět na minimum a pak se i. buď nedostavují, nebo jsou tak slabé, že člověk nevyprovokuje k žádnému skutku.

I. však nevycházejí pouze ze vztahů člověka k světu. Jejich zřídlem mohou být i činnosti *atavismů*. Tyto i. nejsou běžně ovladatelné, protože se vtiskují do mysli a vědomí jako potenciální nebo již rozvinuté sklony, které se v nejspolehlivější fázi projevu jeví jako to, čemu říkáme charakter. Pokud jóga myslí na řešení podstatných životních problémů

člověka, upozorňuje na vyšších stupních duchovního vývoje především na tento druh i. Máme se zdržet úsudků, náklonností, činů z vlastní vůle, dokud se bytost nezmění z aktivní na permanentně vše pozorující. Pak vzniká moudrost, která nejen učiní člověka tolerantním, protože porozuměl různým motivům činnosti jiných lidí, ale dává i pohled do hlubin psychické bytnosti. Tím se celá problematika žití a činností v žití dostává na povrch, do zorného pole smyslu člověka, který je pak náhle osvěcen poznáním; a pomocí poznání lze zastavit kolo karmy a tím odstranit všechny strasti, vyplývající z podřízenosti silám bytnosti a světa.

incubus (z lat.) podle starořímské mytologie mužský démon, který ženu ve spánku smyslně obtěžuje (ženský démon viz *sucubus*). I. symbolizuje personifikaci náklonností, které nebyly vyhlazeny, jen překryty ideálněji, nesprávnou mravní výchovou vynucenými vztahy a pocity. Je tedy nezbytné, aby člověk šel k naprostému duševnímu uvolnění, které ho nutí svádět smyslné touhy do projevů, v nichž je sice bytost vystavena vnitřním tlakům, ale vybíjí se v náhradní činnosti, která bytostně zcela uspokojí. Pak už se tajemným postupem ze smyslnosti nevytvorí i., ale člověk zůstane zdravý a připravený podívat se na osobní životní problémy objektivněji.

indeterminismus (z lat. zákl.) filozofické učení o neomezené svobodě lidské vůle. Jen povrchní pozorování nás může vést k představě, že vůli nebo chtění nejsou kladeny žádné překážky. Ale světec si nepřeje být obklopen smyslovými požitky, které by mu mohl svět poskytnout, a zhýralec si zase nepřeje, aby si mravním životem proklesl cestu mezi světce. Z toho je zřejmé, že přání jsou

podmíněna, a rovněž tak vůle něco uskutečnit.

Vůle a její použití jsou závislé na podmínkách daných bytostným učením, které je výsledkem hnacích sil, nazývaných v duchovních naukách *karma*. Když chce člověk opravdu vůli něčeho dosáhnout v duchovních naukách, pak musí vzhledem ke karmě dlouho pracovat na tom, aby vyvolal nebo vytvořil ve své bytosti nové hnací síly a ty teprve mu uvolní cestu. Kromě toho se takové práci může člověk věnovat pouze za předpokladu, že se v jeho bytosti následkem dlouhodobého karmického zranění nahromadí tzv. záslužná karma, která jej vůbec k tomuto úsilí uzpůsobuje. To proto, že život se podobá rozjetému vozu, jehož směr je možno ovlivňovat jen nepatrně a pomalu. Nebo může být přirovnán k rostlině, kterou nelze ze semeně „vytáhnout“, nýbrž jen z něho vypěstovat. A právě s ohledem na to existuje jenom minimální svoboda lidské vůle, dokonce všelijak podmíněná. Vůli lze uplatnit většinou pouze v tom, že člověk začne zakládat podmínky pro vznik nových okolností nejprve s menším, později s větším úspěchem podle toho, kolik pomocných hnacích sil získal trvalým úsilím o změnu poměrů.

Není tedy svobodné vůle. Člověk může chtít pouze to, co je v jeho bytosti uloženo jako dispozice k chtění něčeho; vše ostatní vůbec nechce a ani to chtít nedovede. Je mu to prostě cizí, abstraktní.

indiferentismus (z lat. zákl.) netečnost, lhostejnost. Buddhismus pokládá čirý i. za vrchol odpoutanosti člověka od světa, neboť symbolizuje vnitřní duchovní telnost jeho jevy. Na počátku duchovního vývoje však není správně rozšiřovat i. i na transcendentální oblast; naopak

vztahy k ní jsou v tomto stadiu duchovního vývoje nezbytné. Ale ve vyšším stupni tohoto vývoje se i. musí rozšiřovat a na nejvyšších stupních vztáhnout na všechno. Vztah k transcendentální oblasti je prámem k převozu z oblasti sansarické do nadsansarické (viz *sansáró*), ale když se již této oblasti dosáhne, musí zmizet i vzněty božského charakteru. Pak je člověk v poměru k okolnímu světu i k světům tzv. nižším a vyšším jako kus dřeva. To je netečnost, která se označuje za *nirvánu* (viz tam), pokud ji až do zrušení bytí smrtí provází bdělost, resp. bdělé vědomí. Proto v *buddhismu* i. neznámá totéž co v obecném životě, totiž vlačnost k něčemu určitému na jedné straně a nevědomé pozitivní vztahy k něčemu jinému, třeba pro člověka do sud abstraktnímu. Netečnost toho, kdo dosáhl spásy, znamená imunitu ke všemu skutečnému i ideálnímu, netečnost, která znamená klidné zhasínání celého komplexu sporných mínění a vášní. Za touto netečností neexistuje žádný ani potenciální, ani vyvinutý vztah. Životní pud tedy už přestává.

indispozice (z lat.) špatná nálada, rozladěnost, nevolnost. Je to stav, proti němuž musí každý mystik vždy bojovat, jakmile se objeví. Uznává se pouze i. zdravotní; duševní i. znamená, že je člověk ovládan vnějším světem, ačkoli má jeho vlivy ovládat.

individualismus (z lat. zákl.) zdůrazňování osobních zájmů; zdůrazňování významu jednotlivce. I. se nesmí ztotožňovat s *jástvím*. Vyplývá z pojmu jedinství stále se vynořujícího z nitra, kdežto jáství je jen výrazem psychického aktu, v němž se jedinec psychicky izoluje v rámci všech bytostí, ačkoli na druhé straně nemůže odstranit povědomí svého přibuzenství s nimi. Vzhledem k to-

mu jsou individualizující momenty záležitostí sebepociťování, kdežto idea jáství ryze duševním aktem sebeuvědomování. Nebo: za individualizujícími momenty existuje přirozený sklon stále se vymaňovat z masy bytostí, jástvím se na nižším stupni manifestuje jen vědomím podmíněné vyhránění a na vyšším pak vyrovnávání mezi samočinnou resorpcí v kosmické nic a nezbytným vyhráněním sebe. Toho je třeba k tomu, aby sbírané životní zkušenosti zamezily touhu být a žít a tím tuto resorpci učinily bez výhradně přijatelnou.

Indra bůh bouře a deště, védský (viz *vědy*) král *bohů* (*déví*), vítězně vedoucí jejich šiky proti asurům a démonům; v *hinduismu* později jeho význam klesl na úkor *Višnu* a *Šivy*. V buddhistických textech málo významný bůh, libující si v jídle a pití.

Indra-lóka nebe čisté blaženosti. Viz *sféry*.

indrija (sans.) „smyslové orgány“, jákási jemná a průhledná hmota pokrývající tělo, pokud žije. Sánkhjová filozofie (*sánkhja*) předpokládá, že se hmota vyvinula dvojím směrem: jednak s převahou průhledné poznávací hmoty, totiž *sattvy*, která vytváří smyslové orgány (indrija); jednak s převahou mrtvé hmoty, *tamas*, která vytváří smyslové objekty v jejich jemné (*tanmátra*) a hrubé (*mahábhúta*) formě. Sánkhjová filozofie tedy rozlišuje kvality, z nichž jedny na sebe neberou formu hmoty, druhé ano. Toto formální rozdělení které nestírá jednotu substancí, tvořících hmotu, jejíž tvary jsou vytvářeny schopností těchto kvalit se sbalovat a tím se přechodně projevovaly jako jevy hmotné sféry. Za těmito jevy, jichž je kvantitativně velmi málo, existuje substance v podobě energie, která by jich popřípadě mohla vy-

tvorit nespočetné množství.

indukce (z lat.) postup vědeckého bádání od jednotlivého k všeobecnému; vznik proudu v uzavřeném obvodu změnou magnetického toku. V jógickém pojetí *i* znamená přenos životních a mystických zkušeností z duchovně vysoce vyvinutého jogína na jeho následovníka nejen samovolně, nýbrž dokonce chtěně. V rozšířeném pojetí je *i* i podstatou davové sugesce, jejíž pomocí jogínové, jimž takové věci leží na srdci, prosazují svá filozofická pojetí ve světě formou vytváření veřejného mínění. V tomto případě je *i* obměněna tlakem vůle, ale s *i* to má to společné, že se vždy jedná o přenos a uplatnění energetického napětí jakožto nositele příslušného náozru.

Tajemství guruů je tedy právě kombinací mentálního a bytostného ovlivňování, jimž se dá zrychlovat duchovní vývoj jejich žáků. Žádný *guru* se nespokojí s prostou *i* při přenosech duchovních hodnot na své žáky, protože názory jeho žáků mohou tendence měnit. Když se k této *i* přidruží patřičný druh sugesce, pak je duchovní vývoj žáků naprosto jistý. Práví guruové ovšem užívají těchto sil výhradně k dobru svých žáků.

I. provázená davovou sugescí je vlastně vysoká *magie* v praxi. Bódhisattvický duch (viz *bódhisattva*) vysoce duchovně vyvinutých jogínů si přímo vynucuje vytvářet komplexy myšlenek, které se indukují i v lidech vnitřně jogínovi cizích; to se činí za tím účelem, aby převládl jiný názor na život, než jaký právě vládne. Odtud legendy o duchovních mistrech, střezících dobro světa, legendy, na nichž je něco pravdy a něco nepravdy. Není v tom totiž nic zcela ideálního. Jogínové tohoto typu pracují s konkrétním napětím proti skutečnému odporu;

čas je přitom nesmírně důležitým činitelem, rozhodujícím o úspěchu nebo neúspěchu této práce. Nesmí se totiž zapomínat na to, že nejen dobro, ale i zlo má jako záštitu mocnáře, takže legenda o ochraně světa světci mistry jógy, je vždy pouze legendou. Takové bludy se dají odstranit pouze praktickou zkouškou.

influence (z lat.) působení, vliv; působení tělesa na stav tělesa jiného. V mystice nabíjení buď těla žáků určitého guru, nebo jeho vlastního těla energiemi, s nimiž disponuje mysl, vůle a vědomí. Nabíjení vlastního těla mentálními energiemi je nesmírně důležité. Bez něho by totiž bylo sotva možné pokračovat od vrozené orientace duchovních a mentálních sil k orientaci vhodné pro mystiky, neboť každá orientace znamená uzavřenou sféru, jejíž kvalitativní hranice nelze překročit. Je třeba chopit se ideálních myšlenek a pak myšlením na tělo jimi tělo nabíjet, dokud není dosaženo úspěchu, tj. definitivní změny jeho duchovních kvalit. Tak působení mozku může podnítit změnu těla a všech jeho hodnot, které vždy ovlivňují mysl, a proti nimž se nedá s úspěchem bojovat, dokud se člověk vzdor této bojovnosti na mentálním vzdorování nepudům vycházejícím z těla.

Přepokladem pro úspěšné nabíjení těla jinými duchovními hodnotami, pojatými do mysli, je odstup psychických složek od těla. Člověk si musí zvyknout na to, že jeho tělo je mu pouze objektem, k němuž se může a musí stavět jako k vnějšímu jevu. Pak teprve bude moci své tělo úspěšně nabíjet; překážka, jíž je ztotožňování mysli s tělem, je tedy překonána.

informace (z lat.) zpráva, údaj. Význam *i* je tak veliký, že prakticky pouze na

nich se zakládají vědomosti lidského rodu. A přece zase na druhé straně jsou to právě i., které činí tyto vědomosti po vrchními. Sbíráme je ve školách, v literatuře a lidé jsou jimi tak dezorientováni, že je pokládají za měřítko, zda bude člověk primitivem nebo vzdělaným člověkem. Přesto však je možno odpovědně tvrdit, že vědění, má-li být skutečně kvalitní, by měl člověk získávat přede vším vlastním pozorováním. Úspěchnost to ovšem nedovoluje. Aby se mohl člověk tímto způsobem dobrat vědění, musel by mít jak vhodné podmínky k uschopnění se pozorovat, tak i chuť o dosažení poznání se namáhat. Ale kdo je tak ukázněný, aby se namáhal metodicky dospět k poznání? Neukázněnost každého vede, že se nechá vléci k jakés také informovanosti autoritou škol; pokud nemusí a má k tomu i sklon, setřásá rychle vše, co do jeho bytosti škola vštepuje. Proto škola nedělá vědce. Dělá jen řemeslníky vědních oborů, ale to nikomu nevádí, jestliže i tito řemeslníci vědy uplatňují autoritu jako právě vědecké capacity.

Není tedy kvalitního poznání tam, kde se k němu člověk nepropracoval vlastním pozorováním. Ale o tom jsem již řekl, že to vyžaduje ukázněnost. Takovou ukázněnost, jaká vede k pravému poznání, najdeme pouze v józe. Kdo chce být jogínem, je povinen vzdorovat všem impulsům vrtět se a těkat; to je předpoklad rozvoje pozorování, jehož plodem je poznání získané vlastními zkušenostmi, resp. postřehy. Těkavý a vrtící se člověk není nikdy schopen dobře pozorovat; mnoho z toho, co je v dosahu jeho pozorování, mu prostě uniká. Proto se musí opírat o studium z knih, které mu celkem dovoluje vrtět se a těkat; podle toho jak veliký je jeho

neklid, tak mělké nebo hluboké je jeho poznání, získávané informovaností.

Jógická zkušenost nás vede k evidentnímu zjištění, že poznání člověka je přímo úměrné jeho psychické ustálenosti nebo stabilitě. Když je člověk absolutně klidný, tj. netěká, nýbrž setrvává pozorováním u sebe sama, u svého těla a myslí, kterou smí zaměřovat pouze na svou postavu, pak rozvíjí vševědoucnost. Než však k ní dospěje, stane se jasnovidcem a jasnocitlivcem, takže jeho vědění začne být zprostředkováváno je ho vlastními postřehy. Odtud se pak propracuje k analýze, pod jejíž silou se hmota rozpadá ve fyzikální složky, čímž vzniká poznání relativity světa.

Není tedy pravda, že fyzikální vědomosti může člověk načerpat z učebnic, nemáme-li na mysli kusé vědomosti. Jenom analýza nás dovede k přímým postřehům, odhalujícím relativitu skutečnosti, a pak už je celkem snadným úkolem řemeslně relativitu rozpracovat. To však už je mimo sféru poznávání prostřednictvím i., které mají ve vědě mnohem menší význam, než se nám namlouvá nebo zdá.

infračervené světlo záření pod hranicí vnímatelnosti lidským zrakem, za čarou viditelného červeného světla. Jeho působení se na těle jeví jako teplo. Při mystické výchově se poznává, že oblast i.s. je oblastí dalších jevů a skutečností, které člověk může začít postřehovat v okamžiku, kdy se mu podaří utlumit vidění a všechno, co s viděním souvisí tak, že oblast smyslových jevů začne mizet jako oblast snů. Tím se totiž vidění upravuje na vnímání delších elektromagnetických vln; s takto upraveným viděním se setkáme u mnohých senzitivních typů.

Skutečnosti, existující za červenou čarou spektra, řadí okultisté do oblasti

zvané astrální svět. Když člověk jógickou výchovou dosáhne útlumu tzv. pozitivního vidění, které je vlastně velmi agresivní, pak již vidí tento svět trvale. Toto vidění je však pouze jedním z aspektů jógické kázně. Jogínové snižují agresivitu pozitivního vidění pouze za tím účelem, aby zevní svět na ně tak mocně nepůsobil; k tomuto snižování agresivity pozitivního vidění současně přidružují permanentní analytičnost mysli, jejíž pomocí identifikují nejen světy za červenou, nýbrž i za fialovou čarou spektra. Pak poznávají vesmír jako oblast jevů nesčetných kvalit uzavřených do různých sfér, které se vzájemně prostupují, aniž si překážejí. A protože se prostupují, identifikuje je každý dobře vyvinutý jogín zcela přirozeně, to je bez snahy něco vidět a pozorovat.

iniciace (z lat.) zasvěcení; počátek zasvěcení do náboženského života, do okultních nauk, do mysterií. Souvisí s noviciátem (viz *novic*).

iniciativní (z lat. zákl.) podnětný. Nedomnívejme se, že pravými mystiky jsou lidé neiniciativní. Naopak. Mystika vyžaduje vysoce iniciativních lidí, protože myslí na klid za činností a nikoli před činností, totiž pasivitu. To souvisí s učním o třech *gunách*, kvalitách, vládnoucích v kosmu. Lidé, a především ti, kteří mají sklon k mystice, jsou při svém zrodu spíše nakloněni k nečinnosti než k činnosti; to nevyvrací ani čilost dětí, neboť vyplývá z přebytku energie mládého těla, nikoli z psychické iniciativy. Člověk nakloněný psychické nečinnosti je pod vlivem nejnižší guny, totiž *tamasu*. Tamasický člověk není nikdy i.; spokojuje se s tím, že vnímá a smyslově požívá svět. Následkem toho upadá do větší a větší nečinnosti, která končí debilností a marasmem. Tomuto stavu se podle ná-

zoru vyspělých mystiků musí čelit rozvíjením činnosti a vnitřního napětí. Tak dochází k iniciativě. I. člověk náleží do guny radžasické (*radžas*). V ní se má člověk plně rozvinout. Má být vždycky činný a čilý, neboť to ho dovede k životním zkušenostem, jimiž se poučí, že je nejlépe se každé činnosti vyhnout, protože „všechno je marnost“. Lhostejnost podložená moudrostí je už *sattvického* charakteru (*sattva*). Člověk se propracoval z nehybnosti kamene k rovnováze moudrých lidí. Spojení mezi oběma stavy je v podnětnosti, v činnosti, v i. duchu.

inkarnace (z lat.) vtělení. Filozofie, která dospěla k termínu i., vycházela z věcných postřehů a překročila práh, který uzavírá tzv. empirické poznání, že člověk je dědicem jenom těla. Proto poznala, že hlavním faktorem vtělení je druh *vědomí*, které je již podloženo mravními a psychickými hodnotami. Tyto hodnoty tvoří psychický faktor, který je vtělen tak, že je do jisté míry autonomní ve vztahu k tělu. V tělech objektivně velmi málo si podobných je někdy vtělen duch zaostalý, jindy inteligentní nebo zlovolný a nemravný, mravný nebo i moudrý. Proto je přinejmenším sporné, když někdo tvrdí, že duch je majetkem těla, jeho nadstavbou, výsledkem „vysoce organizované hmoty“. Ostatně učení o nesmrtnosti tento názor na prsto vyvrací. Na cestě k nesmrtnosti se člověk seznamuje s tak vysokou nezávislostí ducha na hmotě, že mohlo vzniknout učení o existenci tzv. živých *buddhů*, to je lidí, kteří své vědomí izolovali tak dokonale od těla, že toto vědomí získalo jiný obal těla. V něm živi buddhové toto tělo opouštějí, aby žili dále v jemném těle pro nás neviditelném, ale viditelném pro lidi schopné do-

konaleji vnímat.

Pojem i. souvisí s názorem, že se životnost a její psychické a mravní kvality do těla inkarnují. To ovšem zase vylučuje názor, že se tyto kvality v živém těle rozvíjejí pod vlivem prostředí, v němž by tosti žijí. Zastánci jednoho z obou názorů mohou tedy opačný názor vyvracet. V žádném případě však ti, kdo se drží teorie o abolutním vlivu prostředí, nepodají ani nenaleznou dost silný argument proti očividným případům objevení se sklonů, které nebyly vytvářeny ani podporovány ani duševními vlastnostmi rodičů, ani prostředím. A mnozí z těch, kdo se ve svých sklonech odchýlili od vlivu prostředí, reprezentovaného jiným druhem sklonů, mohou pouze říci, že v nich působila hnací síla, která je posléze z uniformy šité prostředím, úplně vyprostila.

Tato hnací síla je vlastně projevem inkarnované *monády* a vyplývá z latentních vlastností této monády. Mystikové, kteří dovedou stopovat vnitřní činitele bytí do daleké minulosti, mohou někdy velmi dobře rozeznat, že tato monáda a její latentní mravní a intelektuální schopnosti je oním „duchem“ člověka, který se v jeho těle inkaroval. Dokonce mohou zjistit, že táž monáda ve svém celku již inkarnovaná byla a že těla jsou pouze jejím oblekem, v němž postupně putuje za svým karmickým dozráním zánikem touhy po životě po úplném nasycení životními zkušenostmi (viz *karma*).

Člověk je vybaven i jástvim. Toto jáství se projevuje specifickými tužbami, což podmiňuje odívání se do „šatu“ individuality, která pak směřuje a roste do stavů, v nichž se jeho touhy plní. A kdy by v člověku, který už umírá, nezazněl žádný jiný hlas, který by byl voláním po

životě, pak v něm jistě zazní ten, který je projevem té specifické touhy. Tento hlas je tmelem psychických komplexů, které právě jim budou zformovány do stavu jakoby nové monády, která má sklon zachytit se na novém životním materiálu nějakého živého těla. A stane-li se, že dědictví předků v tomto novém těle má dost síly, aby jí jeho životní cesta byla do jisté míry předurčena, pak monáda, vznikající z výkřiku touhy po životě, z výkřiku vyprovokovaného právě umíráním, tomuto předurčení zabrání, protože je relativně mocnější než dědictví rodičů tohoto nového těla. Tím se stává, že rodiče s průměrnými duševními vlohami zplodí génia nebo rodiče mravně bezzásovní mravní vzory apod. To zákon i. působí ve světě živých bytostí a umožňuje jim dospět ke splnění všech tužeb, které nikdy nemohou být splněny v jednom životě, v jedné i.

inklinace (z lat.) náklonnost, náchyllost, záliba, sklon. Pokud jednání člověka ovlivňují osobní sklony, není mystikem. Podléhání jim je vlastně osobní morální nedostatek a znemožňuje dosáhnout nadvlády nad sebou samým. Je nutné kázní v jednání a v poměru k zevním věcem dosáhnout možnosti rozhodovat se ke všemu jen podle vlastního uvážení a vůle, a to pod vlivem mravních příkazů jógy.

inkubace (z lat.) doba mezi nálezou a propuknutím nemoci. V mystice pak epocha, v níž se rozvíjí duchovnost z potenciální do projevené. Tato epocha je spojena s osobními nesnáze. Latentní činitel, duchovnost, nutí bytosti hledat osobní štěstí; to bývá spojeno s mnohými omly a trvá někdy velmi dlouho i za cenu životní a osobní tragédie. Vzhledem k event. mystickým vlohám a i stavům spojených s mystickými kvalitami by-

tosti je možno nejlépe poznat, že mravní a psychická jakož i intelektuální bytost není ryším produktem těla a ducha rodičů a tím méně pak i prostředí, v němž člověk žije. Vnitřní, to je mystické, intelektuální a morální hodnoty jedinců se chtějí dostat z nitra na povrch asi tak jako pták z vejce, v němž se vyvíjí ze zárodku. Často se stává, že tyto hodnoty jsou v rozporu s vůlí rodičů i lidské společnosti, která je neuznává, ba staví se proti jejich rozvoji. Z tohoto zjištění vznikly filozofické závěry, že člověk je bytostí inkarnovanou a příp. reinkarnovanou; že je duchovní bytostí, která na sebe přijímá těla, v nichž pak dozrává k životním zkušenostem, které ji vedou k odvracení se od světa a tím k vrácení se k jejímu původnímu zřídлу: do duchovního světa, který je absolutnem, nebo má povahu absolutna. A proti této filozofii se nedá nic namítat. Ostatně jedním z mnohých dokladů pravdivosti této filozofie jsou osudy sv. Františka z Asisi.

inkvizice (z lat.) středověká církevní organizace pro potírání kacířství. I. byla výrazem církevní moci, která se naprosto nelišila od moci politické. Byli za ní také lidé, kteří z obavy o své vysoké světské postavení pronásledovali ty, kdo poukazovali na závažná dogmata nebo se vzpírali učinit z nich směrnice pro svůj život a jednání. A zaslepení mocnáři církve, stejně jako dnes mocní politici, se domnívali, že i. stačí k tomu, aby každou odchylku od norem stanovených na utužení poddanosti potlačila nebo vyloučila. I. světovým vývojem padla a stejně tak padne i každá politická nadvláda zaměřená na vykořenění každého odporu a na ochranu politických vládců současnosti.

inervace (z lat. zákl.) zásobení tkání ne-

bo orgánů nervovými vlákny. Význam i. v oblasti fyziologických funkcí je dobře identifikován. Jiné to však je v oblasti představ. Nemůžeme totiž identifikovat vynořování se popudů ze zřídla atavis mů pomocí i., jestliže pokládáme nervovou soustavu za „jednou provždy danou“, resp. podle jednoho vzoru. Je tu přinejmenším vzájemná závislost soustavy nervů na jedné straně a „duševních komplexů“ na straně druhé; tyto komplexy soustavu nervů pozměňují a tato soustava pak vytváří osobité zvláštnosti jednotlivých bytostí.

Z tibetské mystiky např. víme, že zasněžení této školy dovedou z komplexu jáství a duševních vloh vytvářet komplexy schopné se inkarnovat. Z toho je možno dedukovat, že tyto komplexy si v některém těle upraví nervovou soustavu, která bude vhodným nástrojem k vyjádření těchto vloh. V tomto případě je i. vysoce individualizována, čili neplatí pro ni nějaké pravidlo nebo norma. Na druhé straně se jistě i. uplatňuje i podle běžných vědeckých pravidel nebo norem, ale v takovém případě není možné vysvětlit zvláštnosti tohoto jevu v živém organismu.

I.N.R.I. iniciály latinského nápisu, který nechal Pilát připevnit na Ježíšův kříž: Jesus Nazarenus Rex Iudaeorum, to je Ježíš Nazaretský, král židovský. V ezoterickém smyslu značí tato písmena: igne natura renovatur integra, čili ohněm se příroda obnovuje ve svém celku. V hebrejštině pak: Iam, Nur, Ruach, Iabašah, to je: voda, oheň, vzduch a země. Křesťanství, které se zakládá na Ježíšově osobě jako na spasiteli, vyslaném Bohem, tkví svými kořeny v mystických naukách. Iniciály I.N.R.I. symbolizují poučky z alchymie i z filozofie duchovních nauk a mají sotva co společného

s ryze zevním názorem na uspořádání světa od Boha k člověku a přírodě, po mjíme-li první verzi výkladu těchto iniciálék. O ezoterické verzi je možno uvažovat jako o duchovním aspektu *alchymie*, kdežto o třetí jako o duchovních idejích, identifikujících přírodu bez vztahu k existenci osobního vládcce, Boha. V konečné fázi jevů se opravdu nenajde v jejich existenci nic s výjimkou čtyř alchymistických živelů, jejichž skladba činí z prvků stvoření minerály, vegetabilní faktory i faktory animální ty pak se všemi rozdíly od nejnižších živých tvorů až k samým *brahmům*. Vždy to je kombinace živelů. Nejprimitivnější živočích s převahou živlu vody, bohové s převahou živlu ohně a brahmové s převahou živlu vzduch. Země je dárcem těl těchto bytostí. A odchylky charakteru těchto bytostí jsou dány jednak prosvětlující činností, jednak umrtvující temnotou. Poznávání těchto zvláštností zevního světa z hlediska jedince je do ménou *mystiky*, nebo, chcete li, *okultismu*.

inspirace (z lat.) popud, podnět k tvoření. Mystikové nejsou lidé tak či onak pouze inspirování. Mystika je potud vědou, že je vlastně metodou, jejíž pomocí se má člověk naučit pozorovat přírodu. Mystik musí ustálit svou bytost na úrovni jejích rozličných funkcí tak, aby jeho pozorování bylo hluboké a čisté a překračovalo oblast tvárnosti jevů. Pak v jeho životě nerozhoduje i., nýbrž zjišťování. Vzhledem k tomu i. vládne lidem duševně pasivním; když jsou jejich i. dobrého charakteru, soudí se, že jde o mystiky. Ve skutečnosti není žádná z ruky, že i. pasivních duchů budou vždy pouze dobré. Proto snílek není mystikem; snad je někdy básníkem, ale jindy démonem mezi lidmi.

instinkt (z lat.) vrozený, přirozený pud. Hodnota i. je závislá na karmických hodnotách bytostí a tím i na jejich duchovní ceně. Vcelku však i. nejsou vhodnými nástroji k vyšetřování povahy skutečnosti, zejména když skutečnosti vidíme i za hranicemi smyslových jevů. I. mohou být mystikovi nástrojem k prošetření situací, které se kolem něho vytvářejí, nebo i situací týkajících se jiných lidí ve vzájemných vztazích, ale dále vliv i. nesahá. Jinak jsou i. výsledkem záslužné *karmy*. Člověk s dobrým i. se může vyhnout zničujícím momentům v životě nebo se propracovat k úspěchu ve světě a může najít cestu k úspěšnému podnikání, které ho učiní majetným. Proto jsou i. duchovními průvodci karmických zásluh a někdy dokonce i nezásluh, kdy je člověk svým i. veden k vlastní zkáze.

integrace (z lat.) zcelení částí, ucelení. V józe pak úsilí, které nevynechává žádnou část jógické výchovy.

intelekt (z lat.) schopnost myšlení, rozum. Náleží do vyšších schopností nebo sil a může být rozvíjen tzv. nazíravým soustředěním, které znamená mentální obsáhnutí objektu s provázející snahou proniknout v něj a pochopit jej. Z hlediska funkce má být i. chápán jako duševní schopnost získávat poznání, takže jej Tibeťané jmenují *ses rig pa*, totiž poznání, proti *rig pa*, totiž vědomí. I. ne může být hodnocen jako součinitel inteligence, neboť je to schopnost, kdežto inteligence duševní je hodnota, která je získána životními zkušenostmi a vnitřní zralostí. Jedna z větví jógy poukazuje na to, že i. je možno rozvíjet prostě tím, že se člověk zdržuje úsudků. V tomto případě je duševní nazíravost izolována od dění a projeví se sama jako i., jehož kvalita je tím vyšší, čím je člověk v úsudcích

zdrženlivější. Z toho důvodu je i. získá nou vlastností a provází člověka pouze jedním vtělením, kdežto inteligence, která je výsledkem hlubokých životních zkušeností, provází bytost z jednoho vtělení do druhého.

intelektualismus (z lat. zákl.) směr zdrůrazňující rozumovou činnost proti citu, vůli, praxi. Proto je jeho hodnota sporná. Rozum může být značně omezený a zaujatý; může tedy hodnotit jako reálná fakta to, co uznává elementárně orientovaná bytost na základě osobitého postoje, opřeného o pociťování. Ostatně svět představuje pro jedince prostředí reálných faktů, takže je i. nemůže hodnotit; vyhodnocovat je může toliko zkušenost pocházející z prožívání.

intelektuální (z lat. zákl.) rozumový, rozumu se týkající. Z hlediska praktické jógy musí i. typ, který zatouží po nejvyšších mystických výsledcích, jako je např. vykoupení, poznání nebo nejvyšší oprostění, zvolit především tento postup: rozborem a klasifikací duševních stavů a vznětů rozpoznat všechny kvality psychické *bytnosti* a zvolit ty nejlepší, které se pak bude snažit upevnit v myslí, rozumu a vědomí. To znamená, že pro i. typ není vždy schůdná cesta citového povznášení bez důkazu; tuto cestu musí absolvovat druhotně a tím konečně realizovat duchovní cíl oboustranně, totiž i životem, i porozuměním a poznáním.

intelligence (z lat.) schopnost chápání a samostatného myšlení spojená s vyššími mravními hodnotami. Jelikož se i. vyvíjí z příslušných životních zkušeností, ukazuje na to, zda je bytost karmicky zralá nebo nezralá (viz *karma*). I. je také znakem vyššího duchovního vývojového procesu; proto je vlastností bytí, kdežto intelekt je podmíněnou schopno-

stí bytí. Inteligentní člověk se např. vzdaluje špatnosti pro své mravní hodnoty nebo názory, kdežto intelektuál může schopnosti intelektu využívat k osobnímu prospěchu bez ohledu na to, zda přitom bude muset páchat zlo.

V duchovním smyslu se i. považuje za výsledek trvalého spojení vyšších vesmírných kvalit se souborem, který nazýváme bytost. Naproti tomu intelekt vzniká z bezprostřední zdrženlivosti, je tedy pouze projevem bezprostřední duševní reakce na toto prožívání. Vzhledem k této kvalitě může i. vzdělanosti předcházet a tím se dokazuje, že je průvodcem bytosti ze života do života. Díky tomu také i. časem roste; když je nejvýše rozvinuta, připojuje se k zasněžení, k němuž dříve člověka dovedla.

intenzita (z lat.) stupeň síly, mohutnosti; síla, mohutnost. V mystickém pojetí není i. nikdy prostým darem existence, leda v případech patologických. Ani cholerický nebo sangvinický temperament neznámá i., nýbrž pouze způsob reakcí, odpovídajících povaze. Ale v mystické výchově člověk dosahuje i., která se vyvolává správným používáním mentální síly. Např. každé soustředění, vyznačující se duševním klidem a uvědoměným mentálním obsahováním pomyslného objektu zvyšuje i. „pole“ psychické bytnosti. Od zvyšování i. pole psychické bytnosti se očekává vzrůst schopnosti poznávání a také zvyšování napětí životní síly, vedoucí k jejím účinným projevům.

Pokud i., vznikající ze soustředění, o němž byla zmínka, zůstává v obvyklých mezích, zůstává jogín stále jen bytostí, jejíž možnosti jsou pouze lidské. Ale i. může být zvyšována do té míry, že tyto meze překročí. Pak se před jogínem otevírá zcela nový svět, svět nad nebo

za smyslový, v němž může působit jako bytost s nadlidskými znaky. Z toho důvodu mystický vývoj souvisí se stupňováním i. pole psychické bytnosti. Má-li však tato i. dovést člověka až k nejvyšším mystickým výsledkům, musí být zvyšována nejen mentálním napětím, nýbrž i tzv. správnou životosprávou. Jí se myslí žítí omezované vůlí do té míry, aby nedocházelo k žádným silovým výbojům, jimiž se vyrovnávají napětí, vznikající z hromadící se životní energie. Soustředěním se pak zvyšuje i. v mentální oblasti.

Z filozofického hlediska, které je výsledkem praktického mystického úsilí, je osudové dění přímo závislé na i. psychicko morálních hodnot. Můžeme-li dnešní svět a jeho osudy považovat za špatné, je to výsledek i. duší a myslí, v nichž převládá zlo nad dobrem. Proto duchovní nauky, které si vzaly za úkol být strážci dobra, vychovávají *bódhisattvy*, jejichž autorita je přímo úměrná výši i. jejich vlastních duší a myslí, naplněných dobrem. U *bódhisattvů* se právem předpokládá, že jejich poměrně malý počet může umělým zvyšováním vnitřní i. jejich bytosti změnit osudy světa; i., která ve světě prosadila zlo, se opírá pouze o množství, které se již dalo zlem strhnout, a nikoli o systém v uplatňování i. a jejich kvalit.

Hodnota *bódhisattvy* však může podřezat pouze ten, kdo se ve světě považuje za nikoho. Jenom za tohoto předpokladu bude schopen stupňovat niternou i., aniž mu bude svítat nějaký bezprostřední prospěch za jeho snahu. Ale není třeba bát se být *bódhisattvou*. Jedinec totiž vždycky žije v prostředí a nemůže mu uniknout, protože je včleněn svým neustálým chtěním v kolo *sansarického* bytí (viz *sansaró*). Když tedy přijme úkol

bódhisattvy, čili bude systematicky zvyšovat psychickou i. s myslí a duší plnou dobra a přání dobra, přejde postupně z nepříznivého karmického začlenění (viz *karma*) do příznivého; když tento postup nebude možný zde na zemi, bude to jistě možné v nadsvětských oblastech, tam, kde je každý duchovně výše vyvinutý člověk vždycky přítomný.

intenzivní (z lat. zákl.) silný, úsilovný, mocný, účinný. Týká se tedy spíše projevu než duševního potenciálu.

interference (z lat. zákl.) vzájemné pronikání, vzájemné prolínání. Zlepšíme-li smyslově postřehy jógickou praxí, uvidíme, že veškeré jevy, nazývané stvořením, jsou výsledkem i. Přímý vliv na toto zjišťování mají především operativní postupy s viděním, které proniká na jiné pole jevů ihned, jakmile se naše vnímání stane pasivnějším za dostatečné kontroly bdělého vědomí, místo aby bylo aktivní pro nekompromisní uplatňování chtivé vůle. Nebo jinými slovy: změníme-li tendenci zírání z reaktivního na pozorovatelské, ukáže se, že hmotné jevy jsou pouze stíny, hra světél, nemající stálé trvání, protože jsou vytvářeny neustálou změnou frekvence křivících se světelných paprsků, i. Jinou operací umožňující zjistit význam i. v oblasti stvoření je obracet smysl běžného vidění na vlastní bytost a do ní. V tomto případě se vidění tak zdokonalí, že člověk začne vidět místo tohoto světa, nebo také kromě něho, i světy existující za čarou červeného a fialového světla běžného spektra. Právě na základě těchto postřehů je možno tvrdit: vše, co existuje, je výsledkem světla a jeho křivících se paprsků nebo světelných vln. Kromě světla a jím vytvářených *fata morgán* není ničeho.

intonace (z it.) melodická stránka, zvu-

kový ráz projevu (zejména výška hlasu). V mantrických cvičeních hraje i. velmi důležitou roli. *Mantry* totiž mají rozechvít bytost v souladu s vibracemi, jimiž se zjevuje božství a jeho síly a kvality. Kromě toho se ovšem při mantrických cvičeních bere v úvahu i význam prostého rozechvívání bytosti, jehož kvalita je vždycky závislá na i. manter. Toto rozechvívání má totiž povznést bytost ze stavu celkové stagnace na úroveň napětí, které vždy symbolizuje živější, a proto i vyšší skutečnosti v hierarchickém řádu jevů.

Obecně se můžeme o vlivu i. přesvědčit i z běžného zpěvu, jímž se můžeme povznést, potěšit i rozesmutnět. Příslušné odvětví jógy proto vyhledalo mantry, které jsou s to vytrhnout myšlení ze smyslového světa a povznést je přímo do světů božských. Proto se i. manter může považovat za tajemství joginů, kteří již měli úspěch v tomto druhu jógické kázně.

introspekce (z lat.) sebezpozorování. V mystických psychologických postupech znamená i. sebezpozorování se snahou zjistit, co se ve vlastní bytosti děje, aniž se zabraňuje vynořování se obvyklých psychologických vznětů. Proto i. vede pouze k poznání niterných stavů a nikoli k psychickému předpodstatnění.

V první fázi tedy i. znamená sebezpozorování, jehož účelem je poznat mechaniku duševního života, především jeho vznětů. Tím se totiž člověk osvobodí od ideálních představ o sobě, které mohou zaniknout toliko vlivem sebezpozorování. Nepoznání kvalit stavů vlastní bytosti je příčinou bludů, zkreslujících člověku detaily obrazu, zpodobňujícího svět. Překonání těchto bludů dává člověku klíče ke změně sama sebe, s čímž také souvisí změna názoru na svět. Člověk se

pak již nerozčiluje nad stále se ho dotýkající „špatností světa“, a proto se může i radovat. Bude to zkrátka tak, jak to vyjádřil kterýsi mystik: „Člověk začne vidět starý svět novými očima a nikoli jak toužil dříve, vidět nový svět starými očima“.

introverze (z lat. zákl.) obrácení se do nitra prostřednictvím pozornosti. I. se proti *introspekci* kvalifikuje jako aktivní, prostý silový čin, který souvisí spíše s analýzou než s prostým pozorováním vnitřních procesů žití.

intuice (z franc., lat. pův.) vnitřní poznání, poznání vnuknutím (bez rozumného přemýšlení); bezprostřední nazírání, jímž se pronikne k podstatě věci. I. bývá pokládána za jediný a pravý pramen mystického poznání. To však vyplývá pouze z neznalosti mystické výchovy. Pravá mystická kázeň totiž začíná neosobním, přímým a ostrým pozorováním a zkoumáním tendencí vlastní přirozenosti, což vede k rozvíjení nadnormální síly postřehování. Proto je poznání mystiků přímé, opřené o více nebo méně normální smyslové postřehy. A protože bytnost každého člověka obsahuje všechna tajemství, která mohou být odhalena empirickou vědou, dosahuje mystik pravého poznání pouze správně pochopenou mystickou kázní.

I., i když s ní musíme spojovat vznešené představy, není tedy klasickým pramenem mystického poznání. Může vést k nesprávným poznatkům, neboť se do ní mohou vměšovat latentní ideje, které pravou mystickou výchovou, jógou, musí být vyvedeny na povrch denního vědomí. Často může také navázat na asociace představ určitých kategorií, což ji vtiskuje zdání logických sledů, ale ve skutečnosti na tom nemusí být ani trocha pravdy. Proto opravdu zkušený my

stikové na i. nedají. Jejich jasnozření pramení z rozšíření variační schopnosti vnímání, k čemuž se propracovali dokonalým potlačením mentální těkavosti a proudu nesourodých popudů, které vždy poznání zkreslují.

invokace (z lat.) vyzývání. V magii to je velmi významná disciplína, neboť její pomocí mohou magikové vytvořit kolem své bytosti takové duchovní prostředí, jaké si přejí. Používají i. k ochraně před nižšími vlivy různých duchovních inteligencí a světů. A když magik důsledně invokuje božské světy nebo bytosti božských světů, ovlivní ho to tak, že se jeho bytost promění, až se stane vnitřně nadmyslovou nebo božskou. Teprve na tomto stupni může magik skončit invokační úsilí; jeho předčasné ukončení mívá za následek opětné zesílení dřívějšího duševního stavu a magik opět upadne do konfliktů, souvisejících s nižšími duševními stavy.

involute (z lat.) zavinutí, zanikání. Opak evoluce. U běžných lidí, kteří žijí pouze reflexemi duševního života na svět, dochází k duševní i. Místo k vzestupu u nich dochází k sestupu, k úpadku, jímž se vývojově vracejí k nižším stupňům animálního žití a příp. i na úroveň nižší, někdy až do říše minerální. I. tedy lze zabránit pouze stupňováním energetického napětí v bytí, které v oblasti fyzikálních zákonů znamená rozjasňování a zprůzračňování fyzických i psychických faktorů, jako zase pokles tohoto napětí znamená jejich zatemňování a zhutňování.

ionizace (z řec. zákl.) vznik elektricky nabitých částic (iontů) z neutrálních atomů nebo molekul elektrickým výbojem, vysokou teplotou, srážkami molekul (atomů) s velkou kinetickou energií, absorpcí fotonů ultrafialového, röntgeno-

vého nebo gama záření; rozklad elektrolitu v součásti (ionty) elektrickým proudem, vzbuzení elektrické vodivosti v nevodivých látkách. Z hlediska mystiky se má stát elektrolytem tělo mystika. Tím se totiž stane tělo vodivým, a jelikož soustředění znamená buzení elektrické energie, dochází k postupné proměně těla z lymfatického stavu do stavu energetického ve vyšším fyzikálním smyslu. Výhledově tedy mystik spěje k velmi hluboké přeměně své bytosti a právě na tuto přeměnu se myslí, když se mluví o spáse nebo o jiném vysokém mystickém stavu. Tyto stavy totiž vždycky souvisí s proměnou bytosti a nikoli jen duševnosti. Proto musí mystik pracovat tak, že působí na své tělo svěží, ve fyzikální náboje rozčleněnou myslí; tělo se vůči ní chová skutečně jako elektrolyt, který se postupně strukturálně mění. Vlnová povaha myslí se mění na korpuskulární bdělými pozorovacími akty.

iont (z řec. zákl.) elektricky nabitá částice vznikající nadbytkem nebo nedostatkem elektronů v atomu nebo molekule. S tímto poznáním se praktický mystik setkává při mystických postupech. Když totiž člověk dlouho bombarduje fyziologickou *bytost* proudy intenzivních připomínek nebo myšlení, začne se jeho *bytost* měnit ve shodě s teorií o vzniku i. Tato změna se totiž týká nejen těla, nýbrž i jeho strukturální formy. Jinými slovy: upětí myslí, jejíž povahu může již vědomí identifikovat jako kvantum nebo proud emanací korpuskulární povahy, způsobuje v místě, kam tato mysl proudí, strukturální změny, které se projevují vodivostí měnící tuto strukturu, jakmile mysl od tohoto místa náležitě a správně abstrahuje.

Vznik této vodivosti poučuje jogína o tom, že existuje fyzická soubytnost.

Toto zjištění mění jeho prvopočáteční zaměření na osobní vykoupení. Zjistí, že se řešení problému spásy nikdy nemůže zakládat na spáse jedinice, nýbrž na celku, jehož je člověk jakoby atomem nebo elektronem. Vzhledem k tomu znamená ionizace bytnosti pouze jakýsi fázový posun ze stavu, který je možno klasifikovat jako oblast hustě seskupených mechanicky působivých činitelů, do stavu „řidšího“ nebo průzračnějšího, což souvisí se zlepšením prožitkové karmy a prožitkových pochodů.

ironie (z lat., řec. pův.) skrytý výsměch; řeč opačného smyslu, posměch. I. je jednou z mravních překážek v mystice, pokud je spojena se zlehčováním životního názoru jiných lidí. Každý jde za životními zkušenostmi cestou, kterou pokládá za nejlepší; to má u mystiků sklon k i. potlačovat. Jedinec přece nemůže nikdy sám rozhodnout, zda ta nebo ona cesta je pro každého nejlepší. Je naopak nutno soudit, že každá cesta životem je u každého člověka správná, nebo do konce nejlepší; vždyť život není humorista a karmické zrání má své specifické stupně (viz *karma*), k jejichž dosažení nemůže nikdo postup generalizovat. A vysmívat se něčím snahám? V proudu opakujících se *inkarnací* se každá bytost snažila dospět ke štěstí, které viděla postupně ve vyšších a vyšších polohách životních osudů, a volila postupně vyšší a vyšší cesty. Když už bytost karmicky zcela dozraje, opouští všechny cesty s výjimkou té, po níž se kráčí prostřednictvím zřeknutí se všeho. Teprve na tomto stupni člověk zcela chápe, že štěstí musí vyrůstat z omezování potřeb a nikoli z hromadění věcí, probouzejících touhu mít, což náleží nižším stupňům karmického zrání.

iracionalismus (z lat. zákl.) filozofický

směr, který popírá možnost poznat rozumem vlastní podstatu světového dění. Myslí-li se tím elementární rozum, je tento směr pravdivý.

islám (z arab.) náboženství založené v Arábii poč. 7. stol. Muhammadem (Mohamedem). Znamená v podstatě odevzdání se do vůle boží slovo islám znamená v arabštině podřízení se Bohu. Islám spočívá na koránu, který byl Mohamedovi sdělen Bohem, a na tradici o výrociích a skutcích Prorokových (Mohamedových). Základem víry je šest článků: víra v jednoho Boha; víra v anděly; víra v proroky; víra v knihy; víra v soudný den; víra v předurčení.

Věřící mají pět základních povinností: 1. Vyznání víry, které vyjádřil Mohamed slovy: „Lá iláha illa-l láhu“ „Není Boha mimo Alláha a Mohamed je jeho prorok.“ Alláh je bytostné jméno boží a má 99 přívlastků, vymezujících blíže pojem Boha. 2. Modlitba pětkrát denně. 3. Půst v devátém měsíci ramadánu. 4. Očista a pouť do Mekky jednou v životě. 5. Udělování almužny. Manželství je civilní smlouva. Rozvod se provádí pouhým prohlášením muže. Věno platí muž své ženě. Muž může mít čtyři ženy a vedle nich libovolný počet otrokyň.

išatva (sans.) tvůrčí schopnost, sedmá z osmi jógických sil. Viz *siddhi*.

Išta-devata (sans. išta = drahý; přání; devata = božství; též Išta déva) osobní Bůh bhaktijoginů. Je možné ho srovnávat s ideální představou o Bohu, která svým psychologickým působením člověka duševně povznáší a připravuje mu poznání ovšem za předpokladu, že tohoto boha člověk uctívá a klání se mu.

Íšvara (sans. Pán vesmíru) projevené božství, Logos, nejvyšší vládce v oblasti bytí. Může být identifikován jako vyšší silový faktor v bytosti, jehož tendence

jsou božské, nebo jako silový princip boží povahy v těle, který potlačuje projevy všech elementárních sklonů, jestli že mu k tomu dá člověk příležitost tím, že ho uctívá a správně respektuje.

izolace (z fr., pův. it.) osamocení, odloučení. V mystice má i. dva aspekty. Zevní a vnitřní odloučení. Vnitřní i. je nadřazena zevní, neboť jen ona znamená skutečné vzdálení nebo zřeknutí. Ně kdy ovšem vnitřní i. nestačí a pak se doplňuje zevní i. Touto i. totiž člověk sebe doceluje a může pak také dovršit prožití zřeknutí ve formě pocitů dokonalé svobody.

Slabší lidé musí začínat i. zevní. Pokud je totiž bytost slabá a uprostřed smyslových lákadel se nemůže ovládnout, musí

se izolovat. V praxi se však vnitřní i. s vnější kombinují; zamezuje se tak i vznik pýchy na to, že se člověk dovede izolovat, i zakrývání vnitřních vztahů k světu, které mohou v i. zůstat zachovány. Smyslem i. je prožití stavů osamocení a ve vyšším aspektu pak prožití božských stavů nebo stavu absolutna.

Dokonalá i. nesmí být provázána duševní tupostí. Nezbytná je dobrá nálada a naděje, že člověk dosáhne nejvyšších realizací transcendentna nebo duchovna. Neboť pouze realizace těchto stavů souvisí s evidentním vykoupením za živa, kterýžto stav je ve spojení s vševeděním a s rozpětím pocíťování do vesmírného objemu.

J

Já fiktivní psychický činitel, jehož existence souvisí s výsledky uvědomění. Jeho mravní hodnoty jsou různé, závislé na tom, k čemu lne mysl jeho nositele. Obecně však platí to, že já, které souvisí s elementárními zřeteli jeho nositele, poji se na nízké mravní hodnoty, kdežto já, které vyšlehuje z niternějších zřidel bytí, poji se na hodnoty vyšší. Kromě toho je já výrazem zpřítomňování bytí v určitých životních podmínkách, neboť jak ukazuje jógická zkušenost, může být jak vymazáno, nebo vyproštěno (za určitých podmínek), nebo přeneseno do jiných prožitkových kategorií.

Z psychologického hlediska je nejvýš poučné, že já jakožto akt sebeuvědomování - nemusí setrvávat v týchž prožitkových podmínkách, které provázejí bytí získané zrozením, jestliže člověk provádí jógu spojenou s určitým mravním úsilím. Je-li např. opuštěno zlé myšlení, začne se já ihned zažehovat v harmoničtějších duševních stavech; když je již dobré myšlení upevněno, pak tato nová půda přestává být labilní a zpevní se jako základna příznivých prožitků, které se mechanicky opakují. Po vyloučení všech momentů, korespondujících se stavy provázejícími diferencovaně bytí, a při zřetelích pevně se pnoucích k absolutnu v té podobě, jak ji chápou duchovně probuzení lidé, začne se já zažehovat ve kvalitách odpovídajících po vaze transcendentna; to se pokládá za vykoupení duševnosti člověka. Další stupeň vykoupení bude dosažen, když tyto stavy začne akceptovat i fyziologická přirozenost.

Výsledky sebeuvědomění, které se vyja-

drují formou já, tvoří zpravidla spojitou řadu, takže se neruší kontinuita stavu prožívání, které se váže na pojem času. Tento čas však mizí, když je vědomí já potlačováno jógickým soustředěním. Potlačováním ideje já se také potlačuje variační schopnost uvědomování až hluboko pod mez empirického uvědomování. A tím se stává, že se už uvědomění zažehne v jiných okolnostech. Takto totiž jogínové vyšetřují dalekou minulost i budoucnost svého bytí; minulost jako již přestávající vlny sebeuvědomování a budoucnost jako rozvíjející se jeho vlny. Takto se jogínové stávají zřeci do minulosti i budoucnosti. V jiném aspektu pak potlačování ideje já, odrážející se ve snižování variační schopnosti uvědomování, může vést i k přenosu vědomí do jiných stavů prožívání, příp. též i k přenosu vědomí do posmrtných stavů jejich vlastní existence; k nim dochází vždy, když pulsace chtění není zcela potlačena. To znamená, že když jogín pouze potlačuje výsledky sebeuvědomování a vůbec nezasahuje do stále vyšlehuje vztahů k vnějšimu světu, může následkem hlubokého útlumu sebevědomí „procitnout“ k opětnému uvědomění až v novém vtělení, k němuž ho dovedla ve chtění pulsující bytnost. Proto je v józe nejvyšším příkazem, aby výsledky sebeuvědomění byly zcela potlačeny a pulsace chtění vyhlazena; pouze tak se zastaví kolo znovuvtělování a jogín vytvoří předpoklad k zážehu sebevědomí ve stavu absolutna.

Jádro atomu obsahuje bez tří setin procenta prakticky všechnu hmotnost (hmotu) atomu, ačkoli v poměru k celému atomu je lze srovnávat s velikostí makového zrnka v prostoru o průměru sto metrů. Všechn zbyvajících prostor již není vyplněn hmotou v běžném pojetí.

Z toho lze vyvodit, že klasická kvalifikace hmoty pojala do pojmu hmota víc prázdného prostoru než toho, co je sicut teně (nebo také jen zdánlivě) hmotou. Toto poznání zasáhlo dialektický materialismus tak otřesně, že se snaží tento prázdný prostor vysvětlit také jako formu hmoty, kterou jmenuje „pole“. Ale tím se nevysvětluje naprosto nic. Nezapomínejme, že tradiční materialismus vycházel ve své filozofii pouze z představy, že jenom smyslově dokazatelná hmota je základní činitel, který chtějí idealisté posunout až na druhé místo. Fyzikální identifikace skladby atomů však dokazuje, že idealismus je skutečně blíž pravdě, když považuje hmotu za druhotný jev. A považují li se veliké prázdné prostory v „těle“ atomů za jistou formu hmoty, přece je za hmotu považovat nemusíme, protože jednoduše nejsou faktorem korpuskulárním. Jde tu zřejmě o hádku, která má zastříti názorový debakl tradičního materialismu.

Jógická výchova již v dávnověku přivedla své žáky k poznání, že hmota je zdánlivá, iluzí, již má být člověk oklamán a přinucen k účtě, již má prokazovat stínohře. Toto poznání joginů fyzika názorem o složení atomu potvrdila, aniž tím ovšem poukázala na vysoký význam jógy. Spíš se experimentuje s tvrzením, které má dát starým pojmům nový smysl a které by neničilo starý hmotářský názor, při němž obětuje „duše“ po mívajícím hodnotám vnějšího světa.

jadžňa (sans. „oběť“) jedno ze jmen dávaných bohu *Višnu*.

Jadžurvéd jedna ze čtyř staroindických sbírek náboženských textů se souborovým názvem *védy*; obsahuje obětní formuly.

Jahve hebrejské jméno boží, které jako nevyšlovitelné jméno nevýslovné bytosti

bylo při čtení Písem a v modlitbách nahražováno jinými jmény božími, jako např. Adonai, Elohim apod. Je složeno ze čtyř písmen hebrejské abecedy, totiž jod, he, vau, he a nazývá se jako právě jméno boží tetragramaton. Překládá se také slovy „On vane“.

jakša (sans.; pálij. jakkha) bytostí s nadpřirozenými silami, které podle buddhistických spisů dlí na odlehlých místech a jsou nepřátelské lidem, kteří zasvěcují svůj život duchovně. Často ruší meditaci mnichů a jeptišek hlukem.

Jama hinduistický bůh mrtvých a vládců podsvětí.

jama první stupeň jógického školení podle *Pataňžalího* systému. Jsou to tzv. zdrženlivosti nebo zákazy, které musí být považovány za veliké mravní sliby. Hathajóga pradipiká (Lampa k hathajóze) je specifikuje takto: nikomu neublížit, mluvit pravdu, nic si nepřivlastňovat z toho, co patří jinému, být cudný, zmužily a odpouštět, být ke každému milosrdný, kráčet přímo vpřed (za nejvyšším cílem), být skromný a očišťovat se. Tomu všemu se má žák jógy věnovat slovem, skutkem i myšlenkou, nebo se má opačným sklonům slovem, skutkem i myšlenkou vyhýbat.

Rozvedeme li tato přikázání, budeme je moci vysvětlovat takto: ubližovat nesmíme ani zjevně ani tajně, k nikomu nesmíme chovat zášť, přát mu zlo, nebo na něho nevládně myslit, když nám ublíží. - Mluvit pravdu znamená popisovat věci a události podle skutečnosti nebo podle toho, jak jsme je pochopili. Nesmíme se dopustit lži ani ve svůj, ani v cizí prospěch a milovat věci, které jsou na prospěch všem lidem bez rozdílu. - Nezcizovat nic nezákonně znamená, že nejen nesmíme krást, ale ani si přát nic z výhod nebo štěstí, kterých se dostalo

jiným. Naopak musíme přát každému, aby měl štěstí a dokonce se máme z jeho štěstí těšit. - Cudnost vyžaduje nepřítomnost smyslných žádostí, potlačování vzniklých chťičů, nejpřísnější vyhýbání se chtivým vzruchům, které mohou vzniknout funkcí smyslů (když muž vidí jemu sympatickou ženu, když žena vidí jí sympatického muže). - Zmužilost vyžaduje nepřítomnost strachu, nedůvěry a pesimismu a naopak víru v dobrý výsledek v každém jednání nebo osudové nahodilosti, která se nám rýsuje před očima. - Odpouští skutečně pouze ten, kdo na jemu učiněné příkoří ihned zapomene a v jehož mysli ihned vystoupí vlivné myšlenky. Milosrdenství spaťrujme v maximu dobrých činů, v povzbuzování trpících a v neustálém přání všeho dobrého všem bytostem. Dobré činy a povzbuzování se týkají bezprostřední pomoci trpícím jednotlivcům; přání všeho dobrého se má vztahovat na všechny bytosti a bez časového omezení. Kromě toho dobré činy znamenají pomoc v rámci našich možností; jsou-li naše možnosti malé, musíme vykonávat dobro intenzivním přáním dobra a povzbuzováním. - Skromný v jídle je ten, kdo požívá jednoduchou stravu nutnou k udržení těla a nevyhovuje chuti. Proto jsou zakázána pikantní jídla, alkohol a přemíra sladkosti. - Očišťovat se znamená dbát na čistotu těla.

Všechna tato přikázání mají na zřeteli získání *karmy*, která bude pomocnou silou na cestě jógy. A protože jde o mravní příkazy, vytváří se jimi záslužná skutková karma, která člověka pozvedá z úrovně bytostí vzájemně si ubližujících, a proto intelektuálně zatemnělých, na úroveň bytostí, vyjadřujících svou činnost skutky ctnosti; to jsou bytosti intelektuálně rozvinuté do té míry, že

chápu kosmické zákony o příčině a následku.

Nikdo by tedy neměl čekat, že i když nesplní podmínky prvního stupně jógického školení, bude moci také spoléhat na úspěch. J. je jakoby hmotný základ budovy duchovní dokonalosti. Kdo by se pokusil tuto dokonalost vybudovat bez ohledu na j., bude se vlastně snažit postavit budovu ve vzduchu. Jen z plnění příkazů j. přýští vnitřní klid, svěžest a sebedůvěra, nezbytné to podmínky pro zachování realizovaných hodnot duchovního vývoje, hodnot, které se stávají úchopnými pomocí uskutečňování dalších stupňů jógického vývoje. Dokud člověk nepřekročí na cestách duchovního vývoje nejvyšší hranice okrsku svého smyslového světa, dotud hledá pouze ty výsledky, které pocházejí z uskutečnění prvního stupně jógického školení, ať o tom ví či nikoli. Takový člověk totiž chce žít šťastně a šťastné žití pramení ze skutků ctnosti, které vytvářejí vlivy, v jejichž středu existuje. Velebné výšiny DUCHA takovému člověku neimponují, protože nezískal zkušenosti pramenící z univerzálního zřeknutí a tedy z pocitů, které se vážou na dokonalé osamocení. To buď každému jak připomínkou, tak i výstrahou.

jas se v mystice nepovažuje za faktor těchto kvalit jako světlo. Je totiž podmíněn vymršťováním „lehkých“ fotonů, kdežto světlo „těžších“ fotonů. Proto je j. subtilním zářením, k němuž dochází tlakem soustředujícím se myslí na nepatrný fiktivní bod v těle, kdežto světlo je výsledkem mohutného proudu energie, který je také podmíněn soustředěním, ovšem již širším a energičtějším, které se opírá o větší oblasti. Podle toho je j. výrazem *aury*, kdežto světlo proměny svého těla. Přitom je možno soudit, že j.

je symbolem příslušnosti člověka do nebeských světů, světlo symbolem proměny nebo již dokonale proměny člověka v božskou bytost. Kromě toho je j. známkou „ubývání“ tělesnosti, kdežto světlo její proměny, již někteří zasvěcení chtěli urychlit nebo dovršit sebeupálením. Sebeupálení však k této proměně nevede, neboť je spojeno s velkými ztrátami potřebných hodnot; ty mohou být zachovány toliko proměnou těla, závislou na široce založeném dostředivém soustředění.

jasnozření především schopnost vidět věci, které unikají běžnému vidění. Druhotně pak vidět do minulosti nebo budoucnosti. První je výsledkem rozšířené schopnosti normálního vidění, druhé spíše výsledkem zvýšené psychické citlivosti a schopnosti identifikovat příčiny změn v citech.

Jelikož toto druhé j. náleží do kategorie tzv. psychických schopností, jejichž skutečná hodnota je problematická, všimneme si prvního druhu j. Řekli jsme již, že j., o něž se zajímáme, je výsledkem rozšířené schopnosti normálního vidění. Toto rozšíření je závislé jen na překonání mentální a psychické těkavosti. Čím dokonaleji je tato těkavost potlačena, tím se člověk stává schopnějším pozorovatelem všeho, co se kolem něho děje. Na vrcholu potlačení těkavosti se stává vidcem.

Schopnost „vidět“ má ovšem více stupňů. Když někdo potlačí činnost mysli a nikoli smyslů, je schopen vidět tzv. stínové obrazy, které se pokládají za symboly nějakých skutečností a někdy jimi skutečně jsou. Když však potlačí funkci smyslů, pak vidí fyzickými očima za zevní vzhled jevů; vidí tedy skutečnosti, které bývají příčinou zevních událostí.

Nedomnívejme se, že symboly vždy vystihují skutečnost. Jako člověk mění své plány, když se chce propracovat k nějakému výsledku ve světě, tak se mění i symbolické obrazy, které svými představami o cestě k žádoucím výsledkům vtiskuje do prostoru. V tom je nedostatečnost, které je člověk vystaven, když vidí symboly. Když však rozšíří schopnost vidění překonáním těkavosti, pak vidí pohnutky lidí a na základě těchto pohybů již dost snadno vypočítá konečný výsledek jejich snah. Z toho důvodu je tento druhý druh j. daleko lepší a dokonalejší než onen. Jasnovidce tohoto druhu se vždy pohybuje na půdě skutečnosti, a proto nemůže planout ideály, které činí jeho vize bezcennými. Kromě toho tento druh j. ukazuje na to, že je videc duševně zcela zdravý, kdežto vidění symbolů vždy nasvědčuje tomu, že tu je něco v nepořádku. Někdy je to pouze přehnaná senzibilita, jindy druh neurózy a v nejhorším stupni vizionářství šílenčů.

Jóga lidi uzdravuje. Předepsanou duševní kázní vede člověka k odstranění těkavosti a odtud pak pramení jeho tzv. nadnormální schopnosti vidění, citlivosti a vnímání vůbec. Tak tyto schopnosti nesvědčí o duševním ochuzení člověka, nýbrž o jeho obohacení. Takovému jógy se tedy nemusíme bát. Naopak ji musí me vyhledávat, protože nás zbavuje mnohých neduhů, jimiž trpí moderní člověk následkem nadměrné těkavosti, prýšticí z jeho nezdravé duševní orientace pouze do zevního světa.

jáství viz já.

já ve tvaru nebo ve stavu kosmického vědomí já. které jogín očistěním sebevědomí od veškerých dojmů ze smyslového světa přenesl do transcendentna, kde mu zároveň umožnil, aby se dále zaže-

hovalo. Jde tedy o já, které bylo vyproštěno z oblasti vyhránění, v níž je u běžných lidí.

já univerza do sebeuvědomění se vyhraňující subtilní kosmická látka, která je stejně podstatou života kosmu jako živých bytostí. Hleďme tedy na kosmos jako na živou bytost a nikoli jako na oblast čistě mechanického dění. Toto já jógin většinou poznává evokací kvalit vědomí. S ohledem na kvality může jógin zaklínat vesmír stejně jako jednotky menší a nižší. Tím pak poznává, že se vesmír může představit jako živý duchovní činiteľ, který má obvykle povahu a vlastnosti *Brahmy*.

Jehošua (hebr.) jméno Ježíšovo; jméno Ježíš je pořečtený tvar hebrejského Jehošua, což je zkrácené Jehošua = Jozue = Hospodin je spása.

Jehova viz *Jahve*.

jemné tělo tělo dvojníka, vytvářené z fluorescence životní síly hmotného těla. Jeho podoba je shodná s podobou hmotného těla, ale zdá se zpravidla čistší a světelnější a není je možno spatřit vhodně neuzpůsobeným smyslem vidění. Protože však je jeho spatření závislé na snížení kmitočtu procesu vidění, náleží do nižších sfér. Synonymum: *éterické tělo*, příp. vyšší *astrální tělo*.

Jesirá (hebr. stvoření) původně název I. knihy Mojžíšovy ve Starém zákoně *Geneze*. Samostatný kabalistický spis (viz *kabala*) o stvoření Šéfer Jesirá dovozuje stvoření světa emanací dvaadvaceti tvůrčích hodnot (jímž odpovídá 22 písmen hebrejské abecedy), a to z Nevýslovného a Nepoznatelného. Tato kniha byla poprvé vydána v Mantově r. 1562.

jesod (hebr.) devátá z deseti *sefirót*, která se vykládá jako základ. Je to činná mužská síla.

jezuité (lat. Societas Jesu) řád tovaryš-

stva Ježíšova, založený r. 1534 Ignácem z Loyoly zprvu jako misionářská společnost, později řád velmi aktivní při potírání protestantismu. Řád byl zrušen r. 1773 papežem Klementem XIV., obnoven r. 1814 Piem VII. Slovo jezuita má dodnes obecně význam pokrytecký, úskočný člověk. J. však byli nábožensky velice zanícení lidé a stali se též strážci některých mystických tajemství. Legenda tvrdí, že se mnozí z nich podrobovali mystické kázni a že znali i mystickou cestu nebo metodiku.

Ježíš s příjmením Kristus, značí člověka, který realizoval stav Boha. Je to realizace velmi obtížná, neboť vyžaduje, aby člověk sloučil časnost s věčností akty kázně a sebeuvědomování. Tyto akty, jak se zdá, střeží již pouze severní *budhismus*, *mahájána*. Jiné mystické směry tento původní smysl ztratily, a proto si stanoví různé cíle; buď abstraktní, totiž založené na abstraktních představách o božském nebo duchovním životě, nebo konkrétní, to je různé výhody v životě od kouzelnických možností až po prosté získávání peněz. V obou případech pojem J. mizí, neboť znamená zasvěcení, které člověka odvádí od obvyklého názoru na život, v jakém dominuje snaha získávat prostředky k živobytí. Kdo tedy následuje J., ten se vyznačuje snahou poznat sebe sama a identifikovat všechny složky bytí, aby se tímto poznáním uvolnila cesta k vykoupění.

jóga (sans.) spojení; soubor prostředků, jimiž lze dosáhnout poslední reality a osvobození. Spojení člověka jako psychické bytosti s Bohem a lidského vědomí s vědomím kosmickým; nebo i spojení kvalit, které jsou obsaženy v psýše člověka s týmiž kvalitami, které jsou obsaženy v kvalitách nadvědomí, symbolizujících nadskutečno. Je to též

spojení obvyklých pocitů s pocity, které vyvstávají, až když jsou překročeny hranice osobitosti. Také spojení podvědomí a jeho „dechu“ s vědomím a nadvědomím a jejich „dechu“.

J. se však dělí v mnoho větví, které vždy znamenají cestu nebo postup, související s mystickým zpracováváním bytosti buď pomocí citu, nebo rozumu, nebo nazírání, nebo naslouchání; též vývojem dobrých duševních stavů a pocitů nebo i regulací fyziologických funkcí. Vždy se však jedná o tuhou kázeň, je jímž účelem je předpodstatnění člověka v *Boha*, nebo v absolutno za živa a ve stavu evidentního zjišťování procesů proměny.

jógačára (sans. „cvičení jógy“) škola indického mahájánského (*mahájána*) buddhismu, založená asi v 5. stol. po Kr. Její filozofický systém se opírá o názor nebo poznání, že každá věc existuje působením předcházející příčiny, příp. ve spojení s druhou věcí. Odpovídá spiritalistickému zaměření.

jóganidra (sans. nidra spánek) způsob jógického spánku. Když jogín duševním úsilím navodí požadovaný duševní stav, totiž stav vnitřního povznese ní nebo mentální extáze, nemá tento stav ztrácet ani ve spánku. To se děje hlubokým vetknutím tohoto stavu do bytosti, tak hluboko, aby sama bytost byla jeho nositelem. Takový stav pak trvá i v údobí spánku. To znamená, že již člověk neosciluje mezi stavem živočišným a extatickým, ale setrvává jen v extatickém stavu. Tímto čtyřiařicetihodinovým cvičením za den se velmi urychluje postup k realizaci, k vetknutí extatického stavu do bytosti tak, že ona pak bude jeho nositelem, jako je nyní nositelem živočišného stavu. Poměry se tedy obrátí. Kdyby se jogín, setrvávající čty-

řiařicet hodin denně v extatickém stavu, chtěl vrátit do živočišného stavu psychické bytosti, musel by vyvíjet stejné úsilí, jako když se chtěl propracovat do extatického stavu. To však mluvím o realizovaném extatickém stavu. Toho stavu však nelze dosáhnout jinak než právě čtyřiařicetihodinovým jógickým úsilím denně, což není možno učinit bez j. Ale j. také není možná, když člověk mysl definitivně nepovznesl nad svět. Když ji totiž nepovznese, je jeho spánek spánkem běžného živočicha.

Jógasútra 200 aforismů o *józe*, připisovaných *Patañďžalimu*, nejstarší klasická učebnice jógy. Má čtyři kapitoly: 1. *Sa mádhi*; 2. Prostředky k jeho dosažení (*krijajóga*); 3. Nadpřirozené síly (*siddhi*), 4. Analýza a povaha osvobození.

jogín (sans.) pův. hinduista provádějící jógu, dnes u nás všeobecně užívaný termín pro kohokoli, kdo provádí jógu kteréhokoli směru.

jógické pozice soustava tělesných poloh, hodnocených ovšem i jednotlivě, používaných v *hathajóze* k regulaci fyziologických procesů za účelem dosažení stavů žádoucího sjednocení, *jógy*. V nižším smyslu mají upravovat fyziologické děje i tak, aby se to odrazilo ve zdraví jako činitel harmonizující. Některých j.p. užívají téměř všechny jógické systémy, zejména jako základních poloh při jógických cvičeních meditačních nebo koncentračních (viz rovněž *ásana*). J.p. popisují mnohé knihy pojednávající o *józe*.

juga (sans.) věk; podle indické mytologie má každá *mahájuga* čtyři jogy: krta, tréta, dvápara, kali, jejichž trvání odpovídá řadě 4, 3, 2, 1.

Krtajuga byla obdobou antického zlatého věku. Božský řád (*dharma*) stál na čtyřech nohách, převládaly čtyři ctnosti:

pravdivost, laskavost, uctívání, soucit. Lidé byli spokojeni, uctívali jednoho boha, neznali nemoci, zášť, nenávisť, krutost, strach, žárlivost, hněv.

Trétajuga byla obdobou věku stříbrného; dharmu stále už jen na třech nohách, dosavadní ctnosti se o čtvrtinu zkrátily. Lidé vzývali více bohů a konali oběti, aby se jim splnila určitá přání.

Dváparyuga bylo období, kdy dharmu stála jen na dvou nohách, úpadek pokračoval. Vzmáhala se faleš, zloba, nespokojenost a v důsledku toho se rozšířily nemoci a ostatní zla.

Kalijuga je současný věk; dharmu stojí už jen na jedné noze, z původních ctností zbyla jen čtvrtina. Svět spěje k zániku, kdy nastane Brahmova noc, období klidu.

Viz též *Brahmův den, Brahmova noc*.

Jupiter v pořadí od Slunce pátá a největší z planet slunečního systému. V astrologii pak jedna ze dvou planet (spolu se Saturnem), symbolizujících v primárním smyslu osudovost. J. sám v sekundárním smyslu dává vyšší mravní vloh, jejichž prostřednictvím je člověk podněcován buď k náboženskému životu, nebo v nižším aspektu k požitkářství. J. je planetou rozvoje a růstu, takže symbolizuje úspěchy; pro tento vliv je klasifikován jako „velké štěstí“ na rozdíl od Saturna, který je zase považován za planetu symbolizující „velké neštěstí“. Jeho povaha v astrologickém smyslu je teplá, ale nikoli suchá (sanguinická), takže má příznivý vliv na rozvoj všeho, co přispívá k vytváření dobrého osudu; jeho nepříznivý vliv se uplatňuje ve zbytnění a v disfunkcích, pocházejících ze zbytnění.

Duchovně symbolizuje J. vždy ducha směřujícího k duchovním výšinám, ducha, který je schopen překonat všechny

překážky kladené okolnostmi a životem. Jen ve velmi špatném postavení dává nadutost a sebevědomí člověka obdařeného mocí. Jeho vliv se však mění i po stavením v jednotlivých znameních zvěřetníku a je možné ho takto charakterizovat:

Ve Skopci se J. nachází v sympatickém žvlvu, ale kvalita tohoto znamení způsobuje, že lidé, zrození pod tímto znamením, jsou vnitřně neklidní nebo netrpěliví a často vzplanou hněvem, ačkoli ne myslí nic ve zlém. V Býku je vliv J. „dušen“ a to se projevuje jako sklon k pohodlnosti, nebo k využívání moci, ke lpění na majetku a snaze získat co nejvíce peněz, takže vytváří typ méně oblíbený buď pro požívačnost, nebo pro chamtivost, nebo pro nesprávné používání moci. V Blížencích je sice J. ve znamení příznivém podle kvality i žvlvu, ale přesto symbolizuje poruchy, které se projevují buď v netrpělivosti, nebo ve špatném odhadu situace, nebo také v povrchnosti a nespolehlivosti. Jinak tato konstelace poutá člověka k hospodářským zájmům a k šetrnosti někdy až přílišné. V Raku je J. již za oblastí „mladých znamení“ (Skopec, Býk, Blíženci), a proto je již jeho vliv lepší. Svým chráněncům uděluje optimismus prostřednictvím stavu životních sil a slibuje jim úspěchy v životě díky jejich oblíbenosti. Toto postavení symbolizuje úspěchy ve společenském životě. Ve Lvu se typy J. následkem kvalit tohoto znamení mohou cítit často unavené, ale jiným lidem se mohou jevit jako pohodlní. Je to konstelace, jejímž vlivem by člověk nejradyji „seděl na vavřínech“, proto trvá dlouho, než vyvine iniciativu a začne nějaké dílo. Podle toho se vliv J. v tomto znamení projeví až později v životě, takže se člověk dočká úspěchů ta

ké teprve později v životě. J. v Panně přináší člověku štěstí prostřednictvím činnosti a práce, již bude vykonávat dobře, protože se jí naučí rozumět. J. nak však neposkytuje možnost snadno velmi zbohatnout a dosáhnout vysokého a nezávislého postavení. Ve Vahách poskytuje J. úspěchy v podnikání i získáváním oblíbenosti. Je to příznivé postavení pro společenské styky a pro protekci, která může vést k vlivnému postavení.

Ve Štíru je J. v nesouladném znamení a to je příčinou vnitřní disharmonie každého, kdo má takto postaveného J. Člověk se musí hodně zabývat sám sebou nebo také bude schopný uplatňovat moc, již příp. získá; pak ostatní lidé, jimž takový člověk poroučí nebo vládne, budou pociťovat jeho tvrdost, nevládnost nebo i nespravedlivost. J. ve Střelci slibuje štěstí a úspěchy v mnohém ohledu, leda by byl J. silně poškozen. Za těchto okolností nemá člověk možnost uplatnit se v tak širokém měřítku, ale najde mnoho šťastných momentů i v užším společenském prostředí. - J.

v Kozorožci dává člověku vytrvalost, sílu praktického ducha, který mu umožňuje dosáhnout vlivného postavení ve světě, ale úspěchů dosahuje spíše později v životě než v mládí. Člověk s tímto postavením J. musí napřed něco vykonat a projít životními zkušenostmi, které ho učiní vážným. J. ve Vodnári může člověka přivádět k mnohým omylům, ale to mu nic neubere na optimismu a elánu. Přitom bude stále toužit po klidu, které ho však nedosáhne; musí získat mnoho životních zkušeností, neboť toto postavení J. urychluje karmické zrání. - V Rybách se J. nachází v oblasti štěstí, úspěchů, oblíbenosti, protekce a výhod. Je to příznivá konstelace, která zlepšuje i povahu. Lidé s tímto postavením J. snadno zbohatnou.

Elementy J. pro rok 1850, 0, 0: střední délka: 159°56'25''05; střední délka přísluní: 11°54'26''72; střední délka výstupného uzlu: 98°55'58''16; inklinace: 1°18'41''81; excentricita: 2°45'56''93; střední denní pohyb siderický: 299''12837656.

K

kabala (hebr.) pův. tradice; tajné židovské učení. Její počátky jsou již v dobách předkřesťanských; vyvinula se z lidových prvků, tajných kněžských tradic a z náboženskofilozofického hloubání do ucelené filozofie; dobou jejího rozvoje je zejména 12. a 13. století. Její mystické nauky jsou obsaženy v knihách *Jesirá* (Stvoření) a *Zóhar* (Lesk). *Jesirá* vznikla patrně v 7. 8. stol., poprvé vydána v Mantově 1562. Chce ukázat jednotu stvoření přes všechnu jeho rozmanitost. Uznává 32 cest moudrosti (22 písmen hebrejské abecedy a 10 číslíc). *Zóhar* pochází z konce XIII. stol. ze španělského prostředí; autorem byl buď Moiše ben Šemtób z Leony, nebo někdo z jeho okolí.

Podle k. vše, co existuje, pochází z Boha, který je zdrojem věčného světla. Boha nelze poznat, leda jen v jeho projevech; je od věčnosti, nejskrytější ze všeho skrytého, je Nic, protože stvoření pochází z Ničeho, z „en sofú“, jediného, nekonečného, nedělitelného. Bůh naplnil prostor, jímž je sám. Aby se mohl projevit tvořením, vstoupil do sebe, čímž vytvořil prázdný prostor, do něhož vysílal své tvůrčí výrony nebo emanace. Prvním projevem „en sofú“ byl pravzor všeho stvoření, mystický mikrokosmos, „Syn Boží“, první člověk, z něhož se vyzařuje (emanuje) další tvorba ve čtyřech dílech, totiž v acilah, beriah, jecirah a asiah. Acilah znázorňuje činné vlastnosti prvního člověka, *Adama Kadmona*; tyto jeho tvůrčí vlastnosti jsou jednak mocnosti nebo inteligence počtem tři, jednak přívlastky nebo atributy počtem sedm a nazývají se *sefirót* (podrob-

něji viz tam). Z Acilah vyplývají ostatní tři oddíly nebo světy, postupně jeden z druhého. Na těchto třech světech má účast člověk, mikrokosmos, který je obrazem makrokosmu, a to tak, že nefeš, tělo nebo lépe životní prvek nebo tělo éterické, je stvořením nebo dílem úrovně Acilah. Ruach, totiž duše nebo prvek smyslového vnímání, nebo také nižší rozum, je dílem úrovně jecirah. Nešamah, čili duch (dech) nebo vlastně i prvek vnitřního chápání, soudnost nebo inteligence, případně vyšší rozum je dílem úrovně beriah.

Podle všech známek k. neulpěla jako Písmo sv. na mrtvém bodě, nýbrž se rozšiřovala a vzrůstala vlivy novoplatonskými, egyptskými i křesťanskými. Svěho vrcholu dosáhla až ve středověku; od té doby k. upadá, ale je křísena moderními okultisty. Navazoval na ni i chasidismus (viz *chasidí*).

kabalistika tajné židovské učení, které má prvky hluboké mystiky i vysoké magie. Je cestou nebo metodou poznávání tajných znaků přírody, z čehož se vyvíjí hluboké mystické zasvěcení i ovládání magických sil. Základem její mystiky je především mentální introverze a potom analýza všech dějů psychické složky bytí. Tímto způsobem k. vede k vysokému zasvěcení, neboť pomáhá odhalit příčiny, děje a vztahy přírodních jevů, složek a sil. Zasvěcení je v k. stejně obtížné dosažitelné jako v jiných tajných mystických školách, protože jeho předpokladem je zvnitřnění, které je lidem cizí; jejich celý život se vybíjí vycházením ze sebe, do vnějšího světa. Viz též *kabala*.

Kadampa (sans.; tib. Bka'-gdams-pa) je tibetská buddhistická sekta, kterou založil žák filozofa a reformátora *Atiši* Domtön. Z této sekty později vznikla státní tibetská církev *Geluga*.

kaduceus (lat. caduceus) vavřínová nebo olivová hůl se dvěma křídly nahoře, okolo níž se proplétají dva hadi. Je to základní atribut boha Herma (Merкура). K. je symbolem moci v duševním světě.

Kagjiipa tibetská mystická škola založená v 11. stol. po Kr. Marpou Čhökji Lodöm, zvaným Překladatel (1012-1097), žákem indického světce a reformátora tibetského buddhismu *Atiši* (982-1054).

Kainovo znamení vykládá se obvykle jako znamení zločincovo. Ezotericky má význam boží pečeti jako boží odpovědi na tzv. tvrdé zasvěcení, kterým člověk už překračuje oblast dobra a zla. Je také jakýmsi zajištěním, že např. při dubthobu, určitém rituálu mysticko magického zasvěcení v tibetských školách, může být dosaženo nejvyššího stupně. Toto zasvěcování má totiž ráz mystického získávání takového druhu nebo množství karmických zásluh (viz *karma*), že se božství musí zavázat ochraňovat takového člověka, i když se bude dopouštět zlých skutků. Vzhledem k tomu K.z. znamená vysoké mystické zkvalitnění, které zavazuje bohy nebo božské inteligence k bezprostřední ochraně toho, kdo K.z. získal.

kaivalja (sans.) výraz užívaný v *rádžadžóze* k označení stavu osvobození z pout nevědomosti a karmického otroctví. Je to stav vnitřního uvolnění, které je ve spojení s poznáním duchovního principu bytí a přírody; je to nejvyšší stav ducha, dosažený jógickým školením.

kala (sans.) čas.

kaleidoskop (z řec. zákl.) pestrá směsice rychle se střídajících věcí; pův. optická hračka. V mystickém pojetí spontánní vizuální asociace, jejíž charakter od

povídá někdy skrytým psychickým podudům, někdy automatickým procesům obrazotvornosti. Jejich povaha odpovídá hodnotě atavismů, jejichž vynořování přetváří bytost ve vize. V tibetském učení o *bardu*, o posmrtných jevech na úrovni intelektu, se popisuje k. jevů, které jsou tak hluboké, že už jsou vlastně zjevujícími se personifikacemi zvlášť, z jejichž působení vyplývá každé jednání. Nebo jsou i k. symbolů, z nichž se usuzuje na následující objektivaci (opět-
né vtělení) právě zanikajícího intelektu nebo vědomí. Povaha těchto jevů odpovídá *sanskárám*, nahromaděným dojmům z veškeré činnosti člověka. Symbolizuje tedy konečné ucelení hnacích karmických sil jako faktorů, vynucujících si buď osobní přílnutí nebo odpor zanikajícího intelektu k něčemu a tím současně i vyhlídky pro následující vtělení tohoto intelektu. Mystickými zkušenostmi nebo silnou zásluhou *karmou* lze k., který se představuje intelektu, zbavit psychologické moci a tím člověku ponechat jistý stupeň svobody nebo podle jiných okolností i schopnost řídit své kroky posmrtným stavem, bardem. A to je konečně nejvyšší účel jógického školení. Má být dosaženo smazání *sanskár*, dojmů, aby intelekt zůstal vždycky čistý; pak se k. obrazů před zmirajícím člověkem zastaví buď u nezformovaných záření jako jasu a čistých světél různých barev nebo i jevů zvaných *dhjáníbuddhové*, z nichž první symbolizuje tzv. *dharmakája*, kdežto druhé *sambhógakája*, to je místa nižšího nebo vyššího vykoupení „duše“.

Káli božská matka, ženská polarita božství, personifikovaná ve svém hněvém aspektu; je ničitelkou osobnosti svých uctívačů, aby tak dosáhli osvobození. *Rámakršna* ji uctíval v chrámě

v Dakšínéšvaru v Bengálsku. Filozoficky je Kálí personifikací Mahášakti, pr vopočáteční božské tvůrčí energie.

kalijuga (sans.) černý věk, v němž nyní žijeme. Podle indické mytologie je to čtvrté období jedné *mahájagy* velkého věku; tisíc mahájug tvoří jednu *kalpu*, *Brahmův den*. Tento věk prý začal ze 17. na 18. února 3.102 př. Kr. a potrvá 432.000 let.

Kálinág (sans. černý had) v mýtech o *Kršnovi* had, na jehož závitech po dobu *Brahmovy noci*, během neprojevu (viz *kalpa*), spí bůh *Višnu* v podobě božského dítěte Kršny. Když se Kršna probudí, Kálinág s ním zprvu bojuje a ovíví se kolem jeho těla. Kršna ho však nezabije, nýbrž ochočí, lehce mu šlápně na hlavu a když had uzná jeho svrchovanost, odmění ho dvojnásobnou mocí, neboť bojoval s bohem.

kalorescence (z lat. zákł.) přeměna neviditelného záření ve viditelné záření. S tímž termálním úkazem se můžeme setkat i v mystice, jestliže zastavíme duševní činnost a donutíme tak energie, normálně vyzařované z těla bez zjevného efektu, aby se vracely do těla. Ná sledkem toho začne v těle stoupat teplo. To je podminěno uváděním fyzikálních nábojů těla do kmitání podle zákona o tzv. stojatém vlnění, čímž tělo začne vydávat světlo. Kvalita tohoto světla se vyvíjí shodně s vznikem svitu hvězd. Je líkož fyzická teplota nestoupá skutečně, nýbrž vzniká pouze v pocitech, dochází skutečně ke k. Nutno však ještě podotknout, že subjektivní pocit zvýšeného tepla souvisí se skutečným zvýšením odolnosti vůči zimě.

kalpa (sans.) podle hinduistů tzv. *Brahmův den*, tj. doba trvání určitého světa od jeho stvoření k jeho zániku. Jedna k. trvá 4,320.000 let. Stejně dlou-

hé je období neprojevu, *Brahmova noc*. Každá mahájuga má čtyři věky (*jagy*): krta, tréta, dvápara a kali; jejich trvání odpovídá sestupné řadě 4, 3, 2, 1. Krta juga se podobala antickému zlatému věku, v tréta juze se ctnosti o třetinu zkrátily, v dvápara juze se rozmáhalo zlo a v úpadkové kali juze žijeme (viz *kalijuga*).

káma (sans.) touhy, personifikující se nižší sklonu v člověku, vytvářející tzv. nižší duši. Je to tedy psychické centrum projevů egocentrismu nebo egoismu; jeho sídlo je ve spodní části trupu. K identifikaci dochází vždy, jakmile člověk podle příkazů jógy vyvolává vyšší tendence v bytosti. Tehdy se ukáže, že bytost klade takové snaze silný odpor; když se hledá jeho původ, ukáže se, že pramení z již zosobněných smyslových sklonů. Tyto tendence se mají přede vším jen pozorovat; vzdorovat se jim má pouze tehdy, když se chtějí aktivně projevit. Pak dojde ke zvýšení napětí mezi tím, co chce člověk nového v sobě vybudovat, a tím, co v něm je hotové a živé. Když kámickému principu nedovolí se aktivně projevit, bude tento princip „spálen“. Pak již pokušení přestane a také budou odstraněny předpoklady k duchovnímu nebo mystickému pádu, k němuž při žijícím kámickém principu dochází velmi často.

kámalóka (sans.) sféra nižších astrálních forem nebo těl, kde člověk dožívá po rozpadu těla, po smrti, protože nepotlačoval funkce kámického principu (viz *káma*). Těž sféra tzv. astrálních slupek, lemurových postav (viz *lemurové*), jejichž stav prožívání odpovídá prožívání pekelněmu.

káma-manas (sans.) rozum spojený se žádostivostí; protiklad soudného rozumu, inteligence nebo *buddhi manasu*.

Proto je k. rozumem nižším, zvířecím, obstarávajícím smyslové poznávání.

káma-rúpa (sans.) tělo žádostí, to je tělo vytvořené kámickým principem. Viz *káma*.

kámen mudrců viz *lapis philosophorum*.

Kanáda (sans.) svatý, zakladatel hinduistické filozofické školy *vaišéšika*; patrně ředitel učiliště kněží ve 2. stol. př. Kr., autor *Vaišéšikasútra*.

Kandžur (tib.) „překlad slov Buddho vých“, první část tibetského buddhistického kánonu (druhou tvoří *Tandžur*). Obsahuje 102, resp. 108 svazků překladů základních děl buddhistické věrouky, filozofie, mnišské disciplíny atd., především však *sútry* a *tantry*. První překlady se datují z 8. stol. Celý soubor je kodifikován ve 14. stol., je znám v několika vydáních.

kárana-šarira (sans. kárana příčina; šarira tělo, obal) tělo kauzální, při činné, náležející vyšší úrovni, úrovni záření. Je to třetí ze tří šarir, které tvoří já člověka; další jsou *sthúla-šarira* (hrubohmotné tělo) a *súkšma-šarira* (jemnohmotné tělo).

karma (sans. karman = čin) pův. ve významu čin, rituální oběť, pak zákon univerzální kauzality, zřetězení příčin a následků. Znamená jak fyziologické a psychické napětí, tak i popudovou sílu, která je výsledkem fyzických i psychických činností pokud byly opřeny o jáství, které se cítilo jejich vykonavatelem. Ta to popudová síla, projevující se skutky, vytváří jako zpětný účinek charakter i povahu prožívání, ale i okolnosti a prostředí, v nichž člověk žije. Zakládá se na principu zachování energie, odráží se v psychice. Může se vysvětlovat buď jako výsledek duševního napětí provázejícího skutky, nebo také jako doznívání volního napětí, které v kaž-

dém živém tvoru zanechává činnost a které se potom projevuje jako náchyllost k opětnému vykonávání dalších činů, povahově odpovídajících předcházejícím skutkům nebo volnímu napětí. Tak vzniká koloběh dění, věčně účinkující k., jejíž kvalitativní nebo povahová základna má přesně vymezený rozsah.

Činností se tedy bytost zapřádá psychicky i morálně do jistého fyzikálního prostředí nebo pole. Vyprostit se může pouze duševní odpoutaností od vlastní činnosti, ať to je činnost, již se člověk dopouští s ohledem na domněle nezbytné hájení své existence, nebo činnost, k níž je donucen z vyšší moci, např. stát ní, ve válce nebo pod.

Jelikož napětí vyvolávané činy působí mechanicky, je k., která je jeho výsledkem, vlastně nejvyšší spravedlivou odzovou zejména toho, co člověk vykonává s kladným poměrem k tomu. Dokonalý indiferentismus v poměru k vlastnímu konání člověka psychicky oproštuje od výsledného napětí z činnosti a to je také způsob, jímž se každý může vyhnout tvoření a působení výsledné k.

Psychické napětí, které je výsledkem citových, mentálních a duševních vzruchů nebo emocí, je vždy jistým a přirozeným následkem činnosti. Ale člověk může duševně od každé činnosti abstrahovat a tím se vyvarovat vytváření nových energetických vln nebo napětí, na kterých se zažehuje uvědomování a idea já. Tím je také vytvořena operativní základna pro působení na k., která člověk může vždycky obelstít tím, že se stává základnou pro jeho sebeuvědomování. Ale abstrahovat od činnosti je možné jen tehdy, když je člověk mravně tak silný, že ho osobitost neovládá, nýbrž jí on sám vládne. Proto je panství nad k. závislé právě na aktech odosobnění. Kdo

není schopen se odosobnit, u toho můžeme předpokládat úplnou závislost na k., byť se domnívá, že tomu tak není. K. je totiž činitel fyzikální, a proto reálný.

karmajóga (sans.) cesta k realizaci stavů absolutna pomocí správného konání. K této realizaci ovšem nepřispívají všechny činy, ale pouze činy nesobecké; ty, které jsou vykonávány buď k počtě Boha, nebo se zřetelem na to, aby prospěly jiným bytostem. Činnost, které se člověk dopouští s myšlenkami na vlastní osobní prospěch, k. neschvaluje, a to ani tehdy, když jí člověk omlouvá pře svědčením, že je to činnost z povinnosti. Očišťující nebo od následků *karmy* oprošťující činnost je taková, již se člověk dopouští třeba proto, aby nebyl nečinný. Nebo činnost podmíněná poznáním, že nečinnost vede k duševnímu otupení a psychickému úpadku. Také činnost pramenící z poznání, že stavy, pocházející z nečinnosti, jsou právě opačné, než jóga schvaluje. Tato idea k. svědčí o tom, že základem jógy není pasivita. Jóga je psychologická škola, je jímž hlavním záměrem je vystupňovat energičnost; její pomocí se mají vyvážit překonávající a posléze člověka si podporující energetické tlaky zevního světa. Přitom k. nejlépe dokazuje, že jóga pře devším neschvaluje to, aby člověk žil v kontaktu se světem jako chtivý tvor, neboť takovýto způsob života vede k otroctví a strastem, jimiž trpí celá lidská společnost.

karma příčinná výsledné psychické napětí vyvolané činností, k níž byl dán podnět žádostí po výsledku práce. Ale žádost po výsledku práce může být buď zcela novým rozvlněním psychické hladiny, nebo novým popudem k dosažení opětného duševního rozzechvění, když na základě „shody okolností“ byl člo-

věk uveden do situace, v níž byl příp. pouze nucen vykázat činnost. Vzhledem k tomu je k.p. to, co jogíní nejvíce sledují. Právě tato *karma*, pokud není naprosto novým rozvlněním duševní hladiny, je pouze novým a novým jejím bičováním. Tím také svědčí o zapředení člověka do nekonečného proudu dění, v němž nemůže skončit otroctví subjektu ve vztazích k zevnímu světu, protože je toto dění v životě mocným činitelem.

Proto musí být k.p. zastavena. Toho se dosáhne buď úplným duševním neúčastenstvím na činnosti, již je člověk nucen se dopouštět, nebo také mocným se nepřesvědčováním, že činitel i činnost jsou ničím. Tento druhý způsob se zpravidla daleko lépe hodí k použití, proto že činnost vyžaduje alespoň minimální účastenství, jestliže má být významná. Např. ve válce musí být vojín vnitřně účasten na boji, zejména je-li boj prudký. Proto musí boj (činnost) i sebe (činitele) považovat za nic; příp. bojem i se bou opovrhovat. Tím se k.p. nebude vytvářet, anebo alespoň na něho nebude zpětně působit.

Jiným postupem k likvidaci k.p. je odevzdávat všechnu vykonanou práci Bohu. I tímto způsobem ztratí činnost zachytný bod, svou osu, já, a stane se tzv. činností samou o sobě, to je bez významu pro činitele. Pak zůstane činitel „bez hříchu“; jeho činnost bude pouze splácením karmického dluhu, jehož výsledkem bude bdělost a čilost a také žádný karmický závazek, pro nějž by se musel činitel znovu zrodit, čili ani činnost ho nepřipraví o příp. již dosažený stav, zvany spása. (Viz také *karmajóga*.)

karma výsledná neuvědomělé psychické napětí, které se životní nahodilostí nebo děním ruší. Charakter této *karmy* však bude zachován jen za předpokla-

du, že se člověk na životních nahodilo stech nebo děních citově nezúčastní, čili nechá je probíhat buď jako „nutné zlo“, nebo jako „milý pozdrav boží“, nebo - ve vyšším stupni duchovního vývoje - jako pouhé nic, což se rovná poměru dřeva k nějakému jevu nebo dění.

Po vybití k. v. nezbyvá v psychické soustavě nic, co by se jevilo jako fyzikální stopa minulého dění, čili jako *karma příčinná*. A jsou-li všechny životní děje nebo nahodilosti takto stráveny, jsou vytvářeny podmínky pro vznik a rozvoj duševního uvolnění; to pak vrcholí v evidentním zjištění, že bylo dosaženo vnitřního osvobození, které od povídá správným představám o spáse.

karmické předurčení soubor znaků, do nichž se vyvíjí individuum buď při zrození, nebo ještě před ním, nebo také během života. K.p. je přímo úměrné mravním a intelektuálním dispozicím jedince na jedné straně a životním podmínkám, v nichž se zrozuje nebo žije, na straně druhé. To vše se hodnotí jako výsledek minulých skutků (psychických i fyzických), tedy těch, jichž se jedinec dopustil v minulé inkarnaci buď jako on sám, nebo jako „genius rodu“, z něhož vyšel.

Psychologický vliv rodiny na každého jejího člena nemůže být zanedbán. Kdyby někdo dovedl porovnat všechny psychologické činitele dvou rodů, které se sjednotily v manželství a vydaly plod, mohl by lehko stanovit osudové podmínky tohoto plodu. Pro ty, kdo by ne dovedli prohlédat přes okamžiky početí do další minulosti, by pak mohlo zůstat problémem pouze to, proč to, co se zrodilo z určitých rodičů, žijících v určitých sociálních podmínkách, se zrodilo právě zde a nikoli jinde. Vidci však mohou sledovat dvě linie zrozeného: 1. jedinec se jeví jako krystalizace „předpodmí-

nek“, které tkví v každém rodě. 2. Vzpomínková nit, navazující na linii uvědomovacích aktů, jejichž nositelem je ten který jedinec, není na rod vázána, nýbrž přeskakuje z jedné rodové linie na druhou jako monáda, která není zcela závislá na rodové posloupnosti.

Zdá se však, že historicky by se dala prokázat jako platná pouze první linie; zdánlivá nezávislost monády vystupuje zcela jasně jen tehdy, když nejsou poručena všechna data rodů. Tím ovšem není řečeno, že lidstvo představuje řadu rodů; od pomyslného *Adama* máme vlastně všichni jeden původ. A pokud jde o vzpomínky na minulé životy, je to s nimi jako se všemi vzpomínkami. Vystupují v nich především vlny nebo existence či události nejvýznamnější. Když se vzpomínková schopnost rozvine absolutně, vyplní se všechny mezery v řadě postupujících *inkarnací*.

karmické stáří duševní zralost, která je plodem dlouhé reinkarnační řady a která se jeví v psychických hodnotách jedinců (viz *karma, reinkarnace*). Jsou starci, kteří mohou být přirovnáváni k dětem pro úroveň poznání a názory na život; jsou velmi mladí lidé, kteří mají všechny znaky duševní vyzrálosti, s jakou se jinak můžeme setkat u věkově zralých lidí. Bylo by nesmyslné tvrdit, že tyto rozdíly jsou darem společenského začlenění, nebo hůř, chemických dějů v těle. Mohli bychom to dokonce obrátit a podle této teorie pak tvrdit, že karmická zralost byla příčinou společenského začlenění a chemické procesy výsledkem duševního učlenění. Je jógickou zkušeností, že „nálady“ mohou ochránit člověka před nemocí, i když se v jeho těle bakterie rozmohly opravdu nad míru. Ale to jsou vedlejší projevy k.s. Hlavním výsledkem tohoto stáří je, že se člo-

věk stává jogínem často i proti své vůli. Životní zkušenosti ukazují na bezduchost všech forem žití a pak již člověk zkouší své štěstí na cestě jógy. Kromě toho karmicky staří lidé reagují velmi silně i na malá životní zklamání, na něž karmicky mladý člověk třeba vůbec ne reaguje. Zklamání přivádí karmicky starého člověka na mystickou cestu a také mu dává dost sil, aby na ní dosáhl podstatných výsledků.

karmický zákon přímý, jakoby gravitační vztah mezi příčinami a následky činů, pocitů, myšlenek a duševních stavů, které u člověka převažují. Následky se někdy dostávají jako akce a reakce jiných bytostí a tvoří buď na skutky, nebo na fyziognomické znaky, nebo na mentální působení aj. Jindy přicházejí jako určité napětí a pocity, které v nás vyvolávají naše vlastní činy. Potřetí se dostávají zrozením; to jedince včleňuje do prostředí, které ho poutá a nutí být činný určitým způsobem. Počtvrté se dostávají jako karmické dědictví, které člověk přijímá jako potomek svých předků. Ostatně celá lidská společnost je dědicem životních, sociálních, mravních a hospodářských podmínek, které jí její předkové připravili svými činy, pocity, myšlenkami a duševními stavy; tyto předkové jsou prodlouženou existencí nás všech. Kdyby se naši předkové duševně očisťovali a povznášeli, kdyby žili v mravnosti a lásce k bližním, sotva by chom si museli stěžovat na podmínky, v nichž nyní nuceně žijeme. Naši potomci budou ovšem sklízet zase naši karmickou setbu, námi rozvinutě a v životní podmínky přetvořené morální kvality. Je jisté, že si na toto dědictví budou moci velmi stěžovat, jestliže jim neodevdáme nic jiného než třídní nenávisť, pocit sociální křivdy na nás pácha

né, materialistický názor na svět a mravní závady, které pramení z netlumených elementárních chťičů. To všechno značně ztíží jejich život, neboť i ve skutečích, myšlenkách, pocitech a duševních stavech platí zákon o zachování energie, který je v jiném smyslu zákonem *karmy*.

kasta (z port. *casta* rod) uzavřená společenská skupina, jejíž příslušníky dědičně spojuje stejné povolání, zvláštní zvyky atd. Typickým příkladem jsou v minulosti tradiční hlavní kasty v Indii: *bráhmani* kněží a kněžské rodiny, *kšatriové* šlechtici a bojovníci, *vaišjové* měšťané, především obchodníci a *šúdrové* rolníci. Později přibývali *páriové*; kasty se postupně dále štěpily.

Třídění lidu na k. se u nás též vyskytuje; je to třídění přirozené a má snad určitou výhodu, protože souvisí především s mravními a intelektuálními hodnotami jedinců a teprve potom se sociálními nebo majetkovými poměry. Každá společenská vrstva má své aristokraty i párie intelektuální i mravní. Indové ctili rody a kasty, Evropané ctí majetek nebo moc, takže se k. zde i v Indii prolínají.

kataplazma materie vytvářená z mentální látky, za normálních okolností nezhuštěná do té míry, aby ji smysly mohly identifikovat. Tibetští mystikové z ní však vytvářejí *tulpy*, magické podoby, které viděla paní A. David Neelová, když byla na studijní cestě v Tibetě. S k. se manipuluje tak, že mystik učiní z životní síly předmět své pozornosti asi tak, jako jej učiní z předmětů, vzatých z přírody. Pak se ukáže, že nesmírně jemná substance tělesného bytí obsahu je modelovatelného činitele, který se formuje do jevů především spontánními představami. Vědomé představy náležejí do mystických operací.

katastrofa (z řec.) veliké neštěstí, po

hroma; tragické rozuzlení děje. Nás zajímá vznik katastrofální situace, která někdy postihuje mystiky na cestě k duchovní dokonalosti. Tuto situaci vyvolává především dvojí současně probíhající úsilí: úsilí vyjádřené jógickými cvičeními a úsilí získat něco ze světa, jak to činí běžní lidé; toto úsilí může být vyjádřeno také pouze tak, že se nekladou překážky světské chtivosti. Jógické úsilí vede k očišťování nitra, které se tím stává velmi citlivé na razantní smyslové vzruchy, vyvolávané smyslovými chťiči. Tato citlivost pak často způsobí, že event. vystupňovaný smyslový chťič zatřese nitrem člověka tak, že všechna rovnováha nitra zmizí. To se rovná duchovnímu pádu, který je příčinou tak hluboké dezorientace, že dříve nalezená cesta je ztracena a člověk se stává kořistí vnitřních démonických sil.

Abyste tedy zabránilo duchovnímu pádu, který se rovná k., musí mystik postupovat ve svém vývoji náležitě pomalu. Spíše než jógicky cvičit by měl usilovat o naprosté překonání chtivosti; pak ho to, co se myslí pod pojmem k., nikdy nepotká. Překonání chtivosti náleží do morálního jógického úsilí. Jeho pomocí vybuduje mystik pevnou platformu pro psychickou *bytnost*, a protože jógická morálka je zaměřena na tzv. vnitřní očišťování, bude duchovně růst jakoby z pevné půdy a pak se ho již nic zlého nezmocní.

kategorický imperativ základní princip mravního zákona v Kantově filozofii (Immanuel Kant, 1724 — 1804), která se vyvinula z jeho fyzikálního bádání. Jeho formální princip mravnosti je nepodmíněný, na vnějším světě nezávislý, jen člověku vlastní mravní příkaz. Nemůže se tvrdit, že k.i. je výtvozem Kantova psychického založení. Každý vědec, kte

rý poznal základní kameny tvorby, objeví vždy přísnou zákonitost ve vesmíru, z níž se poučuje o existenci nějakého zákonodávce a tím také mravnosti, která souvisí s tímto zákonodávцем, božstvím nebo Bohem. Vědcem však může být i naprostý ateista. Ten se spokojí s existencí zákonitosti ve vesmíru, aniž s ní spojuje existenci zákonodávce. Ale potom již nerozhoduje hloubka poznání, nýbrž vnitřní kvalita vědců. Z mystické ho hlediska, které je podepřeno zbožštěním nebo živostí „duše“, jsou pravdě na dobré stopě vědci Kantova typu. Člověk totiž může nebýt mystikem pouze na nižším mravním vývojovém stupni; když mravně pokročí, stává se mu uplatňování kosmického zákona čímsi živým, nadlidským, což odpovídá představě Boha. V takovém případě není nevědeckějšího vědce než vědec ateista. Naopak poznání kosmického, to je mravního zákona, vědeckost prohlubuje a doplňuje o mravní zásady, které mohou zabránit zneužití vědy, objevující pouze mechaniku, neživotnost.

kategorie (z řec.) filoz. základní pojmy, které odrážejí nejobecnější a nejpodstatnější vlastnosti jevů nebo předmětů tzv. objektivního světa (např. hmota, pohyb, čas, prostor, přičinnost, podstata apod.). V mystickém pojetí: skupiny myšlenek, pocitů a duševních stavů, vztahující se navíc k třem druhům vědomí, totiž podvědomí, *vědomí* a nadvědomí. Tyto skupiny se chápou jako uzavřené celky nebo sféry; existují však mezi nimi vztahy které se jeví jako mosty mezi světy různých kvalit. Člověk neškolený v józe se trvá prakticky vždy jen v jedné z těchto tří pro něho vlastně psychických kvalit. V podvědomí, chápeme-li je jako více nebo méně zastřené denní vědomí, nacházíme zdroj sobeckých emocí; na

ně se váže k. pocitů, podněcujících člo věka ke snaze zachovat vlastní existenci pomocí naprosto elementárního úsilí, které nešetří nikoho z bližních, v jejichž středu člověk žije. Na úrovni denního vědomí existují pocitové k., které člověka nutí k činnosti něco vytvářet nebo budovat, ovšem s ohledem i na vlastní prospěch. Člověk je tedy již otevřenější, lépe chápe, má větší rozhled a je buď realista, nebo racionalista. Silné sobectví už tedy může dostávat trhliny. - Na nadvědomí, které můžeme považovat za vědomí v jistém smyslu extatické, se vážou k. pocitů, vyvolávajících altruismus na jedné straně a pocity blaženosti na druhé straně. Sobectví tedy mizí nebo je zjemnělé; se zánikem sobectví souvisí rozvoj rozhledu. Člověk, který tedy pře nesl základnu sebeuvědomování na úroveň zvanou nadvědomí, je osvícený a je ho sobectví je již minimální nebo zjemnělé.

Tak tedy animální skupina přírodních jevů žije v těchto třech k. psychické bytosti, z nichž vždy jedna převažuje dvě ostatní; to se manifestuje v psychickém vybavení tvorů. To je v praktické mystice známé. A protože celé mystické úsilí je zaměřeno na to, aby člověk mohl přestoupit z k. nižších psychologických hodnot do k. hodnot vyšších, odkryla i cestu k dosažení čtvrtého stavu, v němž k. pocitů a tím i emoci jsou překonány. Vědomí se ocitá ve stavu nadpocitovém, které se - obrazně řečeno - manifestuje jako bezbřehé vnímání, které člověku umožňuje „žít věděním“. V tomto stavu lze vyrovnat každý náraz světa, který vždy vyvolávají ti, kdo podléhají jedné ze tří popsáných k. duševního charakteru.

V jiném smyslu první z uvedených k. představuje svět bytostí vzájemně si

ubližujících; druhá svět bytostí spolu soutěžících, které si proto někdy pomáhají, jindy si vzájemně ubližují; třetí svět bytostí usilujících o vytváření harmonie na světě. Čtvrtá k. zahrnuje bytosti indiferentní, které se propracovaly za oblast bojů, zápasů, vzájemného porování a snahy žít harmonicky. Tak psychické k. rozdělují svět bytostí v různé skupiny, z nichž jedna skupina sotva porozumí druhé nebo ji pochopí. Proto i na zemi existuje peklo pro ty, kdo se podníceni sobectvím snaží dosáhnout maximálních výhod, lidský svět pro ty, kdo spolu soutěží, a nebe pro ty, kdo jsou vnitřně vyrovnaní pokud jim příliš nezáleží na tom, aby co nejvíc lidí bylo blažených. A nade všemi - také zde na zemi - trůní ti, kdo mají veliké vědění o jsoucnosti psychických k., rozdělujících svět na přátelské a nepřátelské skupiny.

katolicismus (z řec. všeobecný) původně soubor všech křesťanských obcí v počátcích křesťanství. Dnes se tak nazývá církev římskokatolická. Uznává Ježíše jako vykupitele lidí a pro obecný lid předepisuje cestu víry a ctnosti. V praxi se však klade větší důraz na víru než na ctnost, takže jedinci nenabízí průkazné jevy evidentní spásy. Postrádá také systém, který vede k mystické náboženské zkušenosti; to teprve dává člověku sílu k překonávání různých pokušení. Systém, s jakým se např. setkáme v józe, by se v k. považoval za opovržlivost ve věcech náboženské morálky; všechny náboženské zkušenosti katolíků se vyhrazují Bohu a jeho všemohoucnosti a milosti. Proto je katolicismus cizí spátřov v náboženství metodiku, která musí člověku přinést náboženskou zkušenost na základě zákona akce a reakce. Následkem toho k. nemůže filozoficky

soutěžit s moderní vědou, která ve všem dění objevuje zákonitost. Věda proto k. oslabuje, ba kope mu hrob. Z jiného hlediska je naproti tomu k. stejně jako jiné křesťanské směry dobrým strážcem morálky a tím v podstatě ušlechtilým učením, jehož nároky na člověka v náboženských věcech nezkušeného jsou stejně dobré a dost velké, aby ho uchránily před tzv. pekelným scestím. To znamená, že k. stejně jako jiné křesťanské církve je prakticky jen mravoukou, která není chráněna nebo hájena přímou náboženskou nebo mystickou zkušeností. Proto musí těžce bojovat o svou existenci, stále ohrožovanou vědeckými poznatky, které dokazují, že životní dění náleží vlastně do oblasti čistě mechanické. Bylo by proto třeba, aby se k. i jiné křesťanské církve snažily rozšířit svou oblast do metodicky získávaných náboženských zkušeností. To by bylo k dobru jak církve katolické, tak všech lidí.

kaulika (sans.) původně příslušník rodu; potom stoupenec tantrického kultu „levé ruky“ (*tantry*), uctíváč ženské polarity božství. Prostý ctitel nejvyšší Jsoucnosti, již uctívá životem a skutky.

kauzalita (z lat.) souvislost mezi příčinami a účinky. Vzhledem k tomu je k. v podstatě přiznáním k učení o *karmě*.

kauzální tělo tělo příčinné, čili *káranasārira*.

kauzální úroveň úroveň či svět archety pů, čili pravzorů, v němž existují původní ideje či pravzory jako příčiny jevů v ditelného světa. Podle mystiků prapočátek stvoření neskrývá neměnné archety. V tomto stadiu stvoření je utváření chaotické a vyúsťuje v monstrózních jevech; ty se pak pomalu přetvářejí a tímto způsobem mění v jevy nám známé. To znamená, že první stupeň tvůrčího procesu je pouze popudem, vytvářejí-

cím typy, které se v gravitačním poli přetvářejí v jevy, jejichž struktura již svědčí o pevném, to je degenerovaném stavu, který bývá porušen již malou nerovnováhou.

Toto je ovšem názor na kosmický tvůrčí proces. V jiném smyslu je vnější tvárnost jevů měněna tvůrčí obrazností jevů vyzbrojených myslící schopností, jako je např. u lidí. Tyto jevy zvláštním postupem dospívají k změnám svých představ. Proto je nesmírně obtížné určit, zda jejich představy jsou původci změn zevní tvárnosti jevů nebo zda jsou tyto jejich představy modelovány tvůrčími procesy v kosmu. V každém případě je však jisté to, že jevy vyzbrojené myslící schopností (např. lidé), dospívají ke stejným představám nebo názorům na vnější skutečnosti. Svědčí to buď o tom, že myšlení je modelováno nějakou tajemnou vnější silou či schopností, nebo že názory jsou „nakažlivé“, takže všichni žijí tvorové trpí stejnou fixní ideou, která jim zobrazuje kosmos v určitých tvarech. Toto tvrzení nelze žádným způsobem vyvrátit; bytosti se v tomto případě podobají buňkám živých těl, které také musí trpět stejnou fixní ideou, když tak dobře spolupracují na vytváření a funkcích živých organismů.

kazualismus (z lat. casus = náhoda) víra v náhodu a osud; učení, že náhoda je podstatou světového dění. K. vznikl z toho, že při povrchním pozorování nelze zjistit přímé vztahy mezi příčinami a následky, ačkoli při hlubším pozorování se tyto vztahy dají vždycky vysvětlit. Tyto vztahy však existují ve fyzikální oblasti. Jsou napětí v prostoru i v bytostech a tato napětí jsou předpokladem jak prostého, tak i charakterového vybití. Formy jevů v reinkarnačním sledu (viz *reinkarnace*) zachovávají

v podstatě tutěž podobu proto, že myslí v pojmech jim vlastních. Všechno je to tíž živé. Vesmír i jeho výtvoří. Idea ve míru je příčinou vzniku typů a tyto typy zase mají své ideje, které buď udržují svou formu, nebo vytvářejí malé systémy nebo jevy a ty se zase propracovávají k intelektu a tím k možnostem idejí. Změna tvaru hmotných útvarů je pouze v rámci vývoje idejí těchto útvarů. Tím je vyvrácen k.

kěčara „poutník“ nebo „cestovatel po obloze“. Symbolizuje stav, související se vstupem „vnitřního dechu“ do tzv. ústředního psychického nervu, sušumny (viz *střední nerv*). V tomto případě se uvědomovaný prostor nitra stává prostorem, v němž se odrážejí děje jak na zemi, tak i v oblasti *děvů*. Celé tělo se stává prostupným a tím jakoby utvořeným z větru, jakoby „mrakem, z něhož vyrostly údy“. Znamená tedy stav, v němž se uvědomování, doložené pocity, ocitá na hranici objektivního a transcendentního světa.

Kerima tibetská bohyně s lidským tělem a zvířecí hlavou, zjevující se ve dvánáctém dnu *barda*. Její jméno je patrně odvozeno od sanskrtského jména indické hřbitovni bohyně Kejúri.

kéter (hebr.) první z deseti *sejírót*, značí korunu, to je nejvyšší jsoucno.

khanti (sans.) „trpělivost“, šestá z deseti *buddhistických dokonalostí*.

khěčari-mudra (sans.) jedna z nejvyšších velebných muder, která závisí na vložení jazyka na místo spoje tří hlavních psychických nervů, vzadu na patře. Její jméno je složeno ze kha, znamenající *akášu*, a čar, což znamená pohybovat se. Z toho vyplývá, že cílem k.m. je „usmrčení“ fyzického dechu a probuzení „vnitřního dechu“, kterému má být umožněno, aby se „pohyboval“ ústřed

ním psychickým nervem, *sušumnou*. Tím se má vědomí „vtáhnout“ do nitra do té míry, že se potlačí účinky fyziologické teploty. Následkem toho dojde k zrušení pojmu čas a prostor; s tím zase souvisí vznik dojmu nesmrtnosti, která se opírá o evidentní reálné pocity, a také vystupňování až fyzicky vzrušující blaženosti.

kinetická energie (z řec. zákl.) energetická hodnota hmotného bodu nebo soustavy hmotných bodů získaná prací. V mystickém pojetí fyziologické, mentální nebo duševní napětí, které se stupňuje tzv. extenzivním soustředěním; tím se miní obsáhnutí těla nebo jeho části vědomím v první fázi mystického školení a jeho stažení v podobě energií do jednoho kompaktního bodu ve druhé fázi tohoto školení. Za přirozenou základnu extenzivního soustředění se považuje spodek těla, od chodidel počínaje a spodem trupu konče. Tam může mystik objevit největší zdroj energie, která má za těchto okolností tendenci stoupat tělem vzhůru. Její výstup se počítuje jako zvyšování napětí a síly; tyto faktory se stanou výkonnými, když centrum soustředovací začne klesat k spodku trupu.

Při správném mystickém školení se vytváří veliká k.e. Je přitom třeba, aby člo věk doslova upoutal pozorování na tělo, a to s velikou intenzitou a na dlouhou dobu. Tím se velmi vystupňuje napětí v bytosti, kterého se pak může použít jako pracovní energie, vyvolávající pozoruhodné a výrazné psychické nebo fyziologické efekty. Tyto efekty jsou závislé na energetických tlacích, které jogínové používají především k vytváření cesty nebo mostu mezi jejich až dosud sansarickým bytím (viz *sansaró*) na jedné straně a stavem duchovní dokonalosti na

druhé straně. Cesta sama se pak vytváří touhou po dosažení nejvyššího duševního nebo duchovního stavu; tato touha je totiž fenomenem odrazu bytí z dosavadního místa nebo stavu do stavu žádoucího.

K.e. rozvinutá a vystupňovaná v joginově bytosti jógickým školením může být použita i k dosažení nižších cílů než právě duchovní dokonalosti. Všechno záleží na pochopení tužeb, skrývajících se v bytosti a projevujících se některými sklony, o nichž člověk ví, že na ně musí reagovat úsilím o dosažení příslušných prožitků. To jsou zřetele, pro něž je užití k.e. bytí obměňováno, ale podle jógických pouček se její užití nemá nikdy odchýlit od cest nezbytných stavů prožívání, které vždy směřují k potlačení a zániku životní žízně.

Od joginů proto nelze očekávat, že budou provádět pomoci zvýšené k.e. zázraky, aby získali obdiv světských lidí. Prožívání musí být účelné a tedy plývá ní energií na vyvolávání kouzelných fenomenů jakéhokoli druhu znamená již nemožnost dosáhnout zániku životní žízně. Jógické úsilí by se za těchto okolností stalo světským; takové snažení nemá ve vztahu k vnitřním potřebám lidských bytostí buď žádnou cenu, nebo je zavádějící. Každý tvor i každá bytost ve svém nejhlubším nitru touží po vnitřní rovnováze, chladící vášně; té dosáhne jen za předpokladu, že dosáhne prožitků zakončujících všechny projevy životní žízně. Světské snažení k takovým prožitkům nevede. Vede pouze k naplnění břicha nebo k ukájení pohlavního pudu, což jsou projevy smrtelného těla. Proto se k.e. vystupňované jógickým úsilím k jejich získání nepoužívá. Tak se stává, že mnozí joginové k.e. zvyšují po celý svůj život, aniž ji kdy průkazně použijí.

Tím se však tato energie neztrácí. Ne použije-li se jí totiž v pozemských projevech bytosti, urychlí cestu k zrání do moudrosti, jejímž výsledkem pak bývá, že jogin na konci svého dosavadního života zaměří mysl do absolutna, jehož realizaci také umožňuje pouze k.e.

kinetika (z řec. zákl.) nauka o pohybu a silách, které tento pohyb způsobují. V mysticko-psychologickém pojetí problém, jak vnitřními energiemi, které mají tendenci ke ztrátě pohybu, udělit pohyb, který je mysticky prospěšný. Obvykle se to děje mentálními impulsy do těla, které je vlastně souborem relativně statických energií. Tělo na tyto impulsy obvykle reaguje tak, že tyto energie uvolní. Jsou-li uvolněny, může ten, kdo dovede dobře sledovat změny výšek energetických potenciálů v těle, dát těmto energiím pohyb dokonce i v oblasti kontrolované denním vědomím. Jakmile jsou uvedeny do pohybu v takto omezené sféře, mění kvalitativně vše, co se v ní nachází. A protože se tato sféra chápe jako oblast „já“ se všemi energiemi příslušnými stavu sebeuvědomění, je proces, který je závislý na pohybu, silou otevírající nové obzory jak pro životní automatiku, tak i pro intelekt.

klam domněnka nebo představa neodpovídající skutečnosti; mylné zdání. Podle toho se k. může považovat za duševní dezorientaci v prostředí vyhrazeném dennímu vědomí; v některých případech se to klasifikuje jako jev patologický, v jiných to bývá především následek silného subjektivismu. Z oblasti k. se mohou vymanit jen lidé, kteří mystickým školením našli ve své bytosti neproměnný praeprvek obvykle označovaný jako nejvyšší já. Neboť teprve když se člověk může duševně opřít o neproměnný praeprvek, najde jeho intelekt zá

kladnu, z níž se mu vše, co podléhá změnám, jeví jako neskutečnost ovlivňovaná stavy, které může každý subjekt považovat za neměnné stavy nebo prožitkové kategorie. Tu se konečně ukazuje, že subjekt je k., protože podléhá změnám a rovněž tak je k. to, co prožívá, i to, co považuje za skutečnost, která se mu tak představuje proto, že se opírá o soubor, který on sám zahrnuje do ideje „já jsem“.

Celý svět je však také k., neboť každá existence je pulsací trvajícím od momentu zvaného zrod do momentu zvaného smrt. A jestliže jednotlivci na základě toho, že pokládají své bytí za skutečné, musí považovat celý svět za skutečný, je to pouze jejich osobní vztah a záležitost. Před celou zcela nepohyblivou duchovním prapodstatou bytí, skrývající se v centru bytí každého jednotlivce, je všechno jako soubor mýdlových bublin, rozlétlých do prostoru působením vánku. A protože tato prapodstata může být svědkem procesů vzhledem k jejímu objeviteli zrychlených, pozná ji jako objevený pramen bezčasnosti, čili nesmrtelnosti.

klerikalismus (z řec. zákl.) vliv církve a kněží na veřejnou moc a politický život; podle některých názorů také zneužívání náboženství k politickým účelům. Tento názor na k. je všeobecný, ale je otázka, zda se má přijímat jako důkaz dekadence církevního života. Jsou-li totiž církve organizací často celých mas, je samozřejmé, že se tyto masy musí také snažit o „místo na slunci“ společenského života. To platí zvláště tehdy, když jsou některé čistě politické skupiny hlavními zastánci ateismu a tím vlastně otevřenými nepřáteli lidí věřících v Boha a v duchovní život. Ostatně církev, pokud si zachovává charakter ochránce

víry a nestanou se mocenským aparátem, vnášeji do politiky, když se jí zabývají, mravnost; té se tam nedostává vždy, když se uplatňuje pouze politický zájem. Ten totiž bývá většinou jenom prostředkem k získání osobního vlivu a moci politických vůdců. Teprve když se politická exponovanost ukáže jako zájem politických představitelů na tom, aby jejich skupina mohla existovat mezi ostatními politickými skupinami, je politika mravná. Její mravnost však vždy upadá úměrně rostoucímu vlivu takových skupin. Tento úpadek je tím rychlejší, čím více vystupují do popředí osobní ambice politických vůdců. Vzhledem k tomu by mohly církve, do sud bohaté mravními ideály, hledět na politiku jako na velmi nečisté světské snažení, jemuž je nutno se vždy striktně vyhýbat, pokud by tím ovšem zájem věřících nebyl k jejich veliké škodě dotčen. V tomto případě mají církve právo i povinnost zúčastnit se politického života, i když to není vhod lidem, kteří ne mají dostatečný přehled o tom, k čemu náboženství je a jaké jsou povinnosti církví. Prostě: ve světě se čistě nemůže nikdy vyhýbat nečistému a naopak.

kléša (sans. „bič, nečistota, vášeň“) vše, co poskvřňuje ducha; láska k zábavě nebo světské rozkoši.

kletba je následek vnitřního neovládání a citového unesení a tím také projev duchovní nedokonalosti a nedostatečné mravní kázně. Sklon k proklínání někoho mizí s duchovním vývojem. Kdo je tedy schopen proklínat, je dosud na nízkém stupni duchovního vývoje. „I kdyby mniši, lupiči a vrazi řezali údy a klouby vaše pilou, kdo by při tom (z vás) vzplanul záští, nejednal by podle mých pokynů. Proto je třeba takto se cvičit: mysl naše zůstane nevzrušená, zlé

slovo neunikne našim rtům; setrváme vlídní a plní účasti, se srdcem plným přání dobra, zbaveni pomstychtivosti.“ To jsou slova Buddhova. Kdo si tedy nepočiná podle jeho slov, je na scesti, na cestě do pekla. Neboť produchovně ní vyhlazuje sklon k proklínání; pokud trvá, je člověk živý a činný nižší přírozností.

kmitočet počet kmitů za určitou časovou jednotku, zpravidla za vteřinu. Mystickou výchovou člověk zvyšuje k. fyzikálních nábojů těla, neboť vykonává velké psychické tlaky na jednotlivá, příp. mnohá psychická nebo fyziologická centra svého těla. Hned na počátku této výchovy se ovšem nezdá, že by se něco v těle dělo. Všechno se jeví pevně a ustálené, ale později se to mění. V různých centrech těla dochází k jakémusi pohybu, který se postupně mění v kmitání; to se zvyšuje a zrychluje, až posléze získá povahu elektromagnetické energie, neboť energie v nejvyšším stavu je vlastně vibrační fyzikálních nábojů těla. Viz *frekvence, vibrace*.

Kniha zlatých pravidel tibetská kniha o mystice.

koagule (z lat.) shlukování částic tuhých látek do útvarů větších rozměrů. Také s k. se setkáváme v mystické výchově. Dobře školený jogín poznává to tiž mysl jako subtilní látku, jejíž výrony z těla jsou příčinou oslabování, velmi ovlivňujícího snahu po dosažení lepších stavů těla i ducha, které jogín postupně víc a víc vyciřuje. Tento stav ho pak nutí k tomu, aby „spojoval mysl s tělem“, což znamená práci, která umožní „látku myslí“ fixovat a postupně učinit totožnou s fyziologickou energií, vázanou na tělo. Když se to podaří, začne se jogín cítit duševně naprosto pevným a psychicky v těle tak zakotveným, že jenom

vůle snažící se uvést sílu nebo látku myslí do pohybu ruší tento pocit pevnosti. A výzkum těchto procesů vede k poznání, že látka myslí, fyziologická energie a tělo samo jsou vlastně korelátu. Pak již vzhází poznání o jedné podstatě všech vesmírných jevů, poznání blízké teorii jednotného pole síl.

koan (jap.) logicky neřešitelný námět k rozjímání; užívá se v zenovém buddhismu (viz *zen*).

koercitivní síla (z lat.) síla zabraňující změnám magnetizace, která např. v oceli udržuje magnetickou sílu, když byla ocel zmagnetována. V podstatě to je jev den z aspektů gravitace. Je jí vybaveno i lidské tělo; když se v něm podaří vzбудit energie, zůstávají v něm jistou dobu i tehdy, když jsme je již přestali budit. Z mysticko fyziologického hlediska to ovšem znamená, že buňky možno „nastavit“ nebo polarizovat a ony samy se již udržují v této poloze, jejímž prostřednictvím vážou vzbuzenou energii.

kolektivismus (z lat. zákl.) ideologie stavící zájem společnosti nad zájem jednotlivce; opak individualismu. Ve společenském vývojevém procesu je k. směrem jednak úpadkovým, jednak zpátečnickým; za jeho hlavní účel se může považovat demagogické podrobování si lidské společnosti jednotlivci nebo malými skupinami. Kolektivistické tendence mají v podstatě sloužit k tomu, aby se z lidí vytvořilo snadno ovladatelné stádo, jehož mravní a duševní hodnoty mají být určovány demagogy, toužícími stát se vůdci kolektivu, který vytvořili. Od k. očekávají, že umožní vidět do soukromí každého jedince a že každá odchylka od stádnosti bude moci být včas a bez nebezpečí pro vládcu kolektivu zažehnána nebo zlikvidována. Smysl k. se tedy změnil. Místo toho, aby k.

umožnil čelit nepříznivým a jednotlivce přemáhajícím okolnostem, vyvolaným vnějšími příčinami, má z lidské společnosti vytvořit masu, které lze používat k provedení záměrů diktatur.

K. tedy není jev, vyskytující se ve vývojovém procesu tvorů. Naopak. Stádnost nacházíme v nižších stadiích vývoje, kdežto vývoj sám je spjat s rozvojem individuálnosti. To je zřejmé i u lidí. Čím primitivnější jsou lidé, tím kolektivněji žijí. Když se později rozumově a intelektuálně intenzivněji vyvíjejí, počinají být individualističtí. Ve vysokém stadiu vývoje, když už jsou city velmi čisté a jemné, musí se jedinec vždy od množství izolovat, protože by celý jeho život byl pouze velkým, až nesnesitelným utrpením.

Z jiného hlediska je jisté s individualizací spojeno nebezpečí antagonistických tendencí v lidské společnosti. Je však možné tomu zabránit jinak než intenzivní mravní výchovou vysokých kvalit? Ostatně diktatury vznikají uplatňováním tzv. silných individualit. Pro ty je k. pouze nástrojem, aby zabránily ohrožování sebe samých. Když jsou silné individuality mravně velmi dobře vychovány, pak nechají každého žít v pokoji tak, jako v něm chtějí žít samy. Z toho hlediska se k. ukazuje jako akutní choroba společnosti, která nedovedla zakotvit v dobré mravnosti.

kolize (z lat.) střetnutí, srážka; rozpor. V mysticko-psychologickém smyslu dochází k vnitřní k., když člověk touží dosáhnout vysokých met duchovního vývoje na jedné straně a zachovat všechny faktory živočišnosti na druhé straně. V tomto případě se směšuje vysoké s nízkým asi jako voda s prachem; z toho vždy vznikne bahno, v mystickém vývoji pak duševní rozervanost a choroby.

Zdá se však, že ke k. dochází na začátku mystické cesty vždy. Vždy existuje rozpor mezi tím, co bytost mystika chce, a příp. po čem mystik začátečník touží a to je příčinou vnitřní k. Když však někdo pracuje v mystice poctivě, pozná, že vyšší stavy žití vyžadují vyšší mravnost; když člověk tuto ideu přijme, vnitřní k. přestávají.

kombinace (z lat.) spojování prvků v celky; usuzování, dohad. Kombinační schopnost mysli by neměla být používána k vytváření teorie mystické výchovy. S tím totiž člověk daleko nedospěje. Naopak místo praktika se z něho stane teoretik, který sice může vytvořit logický naukový systém, ale na jeho realizaci pak nestačí. Jinak je to ovšem s mystickými pracemi, především se soustředováním. Aby člověk zůstal bdělý a jeho mysl schopná široce vnímat a uvažovat, musí se často uchýlovat ke kombinování soustředování, jímž se rozumí soustředování na různé předměty s kombinující se extenzitou a intenzitou soustředujícího se myšlení; jindy zase musí konfrontovat různé kvality skutečností a představ, na něž se myslí upíná. To všechno vede k rozvoji jasného myšlení, uvědomování a vnímání, čili k rozvoji intelektu a schopnosti chápat. Když se tímto způsobem propracuje k maximum rozvoje intelektu, pak může použít kombinační schopnosti myšlení k vytvoření mystického naukového systému, který jistě bude věcný a racionální.

kompenzace (z lat.) vzájemné vyrovnání, náhrada. V mystickém úsilí začátečníků, kteří velmi často porušují rovnováhu psychických a fyziologických energií, hraje k. velmi důležitou roli. Chrání je před příp. defekty vznikajícími z jednostranného zaměřování vnitřního na pět, které je vlastně konkrétním výra-

zem mystického úsilí. Ale jógický vývoj směřuje do oblasti mystických výšek. Proto mystičtí guruové předepisují dlouhotrvající úsilí, činící nápor jedním směrem, s úmyslem dovést žáky ke konkrétnímu jimi zamýšlenému výsledku. V takovém případě samočinné vyrovnání není možné a dochází tedy k dekompenzaci, která se projeví trvalým vychylením nitra z původní psychické polohy; od toho se očekává výsledek mystického úsilí. Pak se jednostranné zaměření musí zrušit, aby faktor, zvaný k., mohl přenést mystické zkušenosti člověka do jeho vědomí; to je cesta ke způsobilosti mystika, aby se z něho stal též schopný *guru*.

kompetence (z lat.) rozsah působnosti; pravomoc. Mystik se stává kompetentním *guruem* nebo učitelem teprve tehdy, když získá hluboké mystické zkušenosti a převede je do vědomí. Teoretické vzdělání k. nevyvolá. Psychických změn na mystické cestě je nesmírné množství a ty jsou ještě obměňovány osobními stanovisky mystických žáků. To na vůdce v mystice klade požadavek nejen vlastních mystických zkušeností, nýbrž i dokonalých postřehů, které se mohou klást na roveň jasnovidnosti a jasnocitu. O toto kritérium by se měli opírat ti, kdo hledají učitele nebo vůdce na mystické cestě.

komplex (z lat.) souhrn, soubor. Pro čekatelé mystické dokonalosti jsou důležitě psychické k. Ty totiž tvoří pevnou vazbu mezi psychickými faktory bytí, což souvisí s upoutáváním vědomí do určitých hranic; tím je rozsah uvědomování přesně vymezen. Následkem psychických k. chová tedy člověk osobní názory a to zužuje jeho duševní život; takový život zpravidla nepřesahuje oblast úzce osobních zájmů. Ale komplexy

lze zrušit. Je třeba nedělat závěry o ničem, co člověk vnímá a co na něho působí prostřednictvím vnímání. Když se závěrů vyvaruje, postupně se rozšíří ne zjistitelné hranice osobního uvědomování a posléze budou zcela odstraněny. Tak se duševní obzor člověka bude rozšiřovat a s odstraněním hranic, jimiž bylo osobní uvědomování omezovalo, se člověk stane schopným získat vědění génia.

komplikace (z lat.) zápletka, něco složitějšího. V mystice dochází ke k. tehdy, když se člověk snaží sloučit světské snažení s mystickým. Obě přirozenosti, tzv. nižší a vyšší, tak zůstanou stejně silné a to způsobí, že člověk musí setrvávat na duchovním rozcestí, které se v nejlepším případě odráží v jeho životě jako řada rozporů a v nejhorším případě jako duševní zmatek psychotiků.

kompromis (z lat.) dohoda na základě vzájemných ústupků. K. je nutný, když člověk žije ve světě, ale škodlivý, když se jím chce řídit v mystických snahách. Tehdy je k. příčinou zmatků v názorech, a proto se začátečníkům v mystice radí, aby přijali mystické příkazy nekompromisně; zjednoduší si tím situaci a mystický postup učiní rovnoměrnějším a výraznějším.

komunismus (z lat.) nauka tíhnoucí ke kolektivizaci výrobních prostředků, společnému vlastnictví, odstranění společenských tříd a rozdělování spotřebních statků podle potřeb. Z hlediska moudrosti je k. zvrácený. Pro realizaci k. neexistují totiž mravní předpoklady. Trpí ti, jimž je brán majetek, protože s tím souvisí i jejich útlak a záporné změny sociální a společenské. Naproti tomu ti, kdo k. chtějí vytvořit, nejsou prosti chťů po majetku a moci. Kromě toho k. nevytváří bída, nýbrž spíše velké ambice

podprůměrně schopných lidí. Pro ně je bida záležitostí propagandy; lidé sku tečně trpící bídou zůstávají v bídných podmínkách i za k., protože starosti vůdčích komunistů jsou zcela jiné než se o ně starat. Problémy jsou v duševní oblasti. Ti, kdo chtějí k. vybudovat, tou ží hrát vedoucí roli ve světě. Ti, kteří skutečně trpí sociálním ponižením, ne jsou zpravidla schopni si pomoci nějakou ideologií; čekají pomoc od „budo vatelů spravedlivějšího řádu na světě“

a nedočkají se jí. A protože ti, kdo jsou obětí takového budování, necítí ani trochu spravedlnosti ze strany takových budovatelů, začnou trpět také. Mohlo by se tedy tvrdit: kdo není schopen stát se majetným, není zpravidla schopen tvořit hodnoty, které přispívají k zlepše ní hospodářských podmínek na světě. Proto jsme svědky hospodářského úpadku všude, kde se buduje k. Nebo to snad není pravda? Slyšeli jsme, že naše bida byla zaviněna vykořisťováním lid ské práce. Proto komunisté vykořisťova tele zlikvidovali. Ted' slyšíme, že životní úroveň lidí v kapitalistickém světě je mnohem vyšší než tam, kde vykořisťova telé neexistují. Kromě toho víme, že po krok, ulehčující vše v soukromém životě jednotlivců, je vlastně výsledkem pokroku v kapitalistickém světě. Před čím te dy stojíme? Před skutečností, že se sku pina lidí, kteří si chtěli sami pomoci, chopila idejí k. a podvedla ty, kdo jim tvořili ochrannou zeď? Lidé přece trpět nepřestali. Chodí mezi námi ti, kdo se sotva užíví, bohatí zmizeli vůbec a ná rodní majetek zmizel s nimi. Je toto k.? V idejích snad ne, v praxi ano. Ale ani to ne. K. zatím vůbec neexistuje. Existu je pouze moc, která si říká k.; tato moc se podobá spíše moci středověkých vládců než jakékoli vládě dob pozděj

ších. Jen tyto vládcí jsou anonymnější.

koncentrace (z lat.) soustředění; zhuš tění. V mystice se slovem k. rozumí vět šinou mentální soustředění, ale klasické jógy do tohoto pojmu zahrnují také setr vávání v naprostém vnitřním klidu. V obou případech však je pojem k. málo jasný, protože není psychologicky správně vysvětlen. V běžném pojetí se výrazem k. zpravidla myslí přechod čin nosti mysli z extenzivní polohy do polo hy zaostřování, zúžení. Protože však jó ga znamená také cestu k poznání, pak toto poznání je výsledkem extenzity ustálené mysli a vědomí; ustálení zde znamená, že se mysl nevlíní, čili že nedo chází k akcím mysli, k myšlení. Tím do spíváme k závěru, že k. v mystickém smyslu znamená klid mysli, který není čí její náležitě rozpětí. Za těchto okolností vztahy mezi subjektem, to je pozorující myslí, a objektem, jímž je svět nebo dění ve světě, zůstávají zachovány, nebo se zlepšují; tyto vztahy pak zprostředkují jak životní zkušenosti, tak i poznání.

Na základě toho je nutné chápat my stickou k. jako psychické uzpůsobení člověka, aby je provázely tyto znaky: 1. zrušení nebo zničení funkce mysli, to je myšlení, 2. zachování dokonale elastičnosti mysli, 3. pohotovost uvědomování k tomu, aby zaznamenávalo každý vjem pocházející zvenčí i rozruch pocházející z nitra, 4. nutnost zachování intenzity k. při stupňování bdělosti a přesné zamě řenosti mysli. Pak zůstává člověk schopný brát užitek ze všeho dění, v je hož středu se nalézá. Když však chápe k. jako úsilí o zeslabení intenzity uvědo mování, pak svou mysl zatemní i tehdy, když vroucím niterným povznášením vytváří vztahy k božství nebo blaženosti.

Technika mystické k. má tyto prvky: 1. Zvolí se pevná opora pro myšlení a vě-

domí, aby myšlení přestalo být těkavé; oporou může být každý předmět, ale vzhledem k následujícím krokům nejlépe část vlastního těla mystika, např. dolní končetiny. 2. Po překonání těkavosti myslí má být vědomí přinuceno k tomu, aby se obíralo pouze předmětem k. (v tomto případě dolními končetinami) stejným způsobem, jako když se člověk snaží pochopit něco nového, co vstoupilo do jeho zorného pole. 3. Má se na předmět k. intenzivně myslit, nebo se jím v myslí obírat tak, aby byla získána vláda nad uvědomováním a tím uvědomování vyprostít ze vztahů k objektům zevního světa. Tyto vztahy byly utuženy převládajícím zájmem o věci zevního světa, které člověka smyslově vzrušovaly. 4. Týmž postupem jako ad 3) má do sáhnout až toho, že mystik koncentrační předmět vnímá zevně i vnitřně, což znamená vnímání tohoto předmětu, jako by byl ze skla. To souvisí s celkovým životním oživením, až s rozechvěním celé bytosti. 5. Toto oživení má být poznáváno ne jako pocit, nýbrž jako děj, který má být silou uvědomování nejen obsáhnut, nýbrž i vnímán jako tělesný stav. 6. Ten to stav má být objeven jako existence ne dění nebo klidu, které se má stát vnitřním koncentračním objektem. 7. Tento objekt má pak být nalézán všude, na čem spočine oko po skončení koncentračního cvičení. 8. Jelikož je tento objekt pravou mystickou prázdnotou, má být tato prázdnota pochopena jako základní faktor, v němž jsou všechny smyslové opory vnímány jako náhodné nebo podmíněné skutečnosti. 9. Pak má být pochopena i vlastní bytost jogína jako toto prázdno. 10. Po ovlivnění osobního vědomí tímto prázdnem bude vyřazena vlastní bytost jogína jeho vůlí ze *sansára* a po uzrání tohoto stavu má být

poznána jako absolutno v obměněné formě.

kondenzace (z lat.) zhušťování, zahušťování. Když zevrubně pozorujeme kvalitu našeho bytí, nemůže nám ujít, že vyšší psychické funkce jako např. myšlení a vnímání se chovají jako velmi prchavé látky nebo substance. Zvláště myšlení lze poznávat jako látku, která myšlením prchá z těla a odnáší s sebou vždy něco energie, které se pak následkem intenzivního myšlení člověku nedostává; její únik se může pozorovat jako příčina celkového oslabování člověka. Jak ve funkci myšlení, tak i uvědomování, je mysl materiál, který je neovladatelný pouze proto, že jej považujeme za neúchopný. Ve skutečnosti úchopný je, a to vůlí. Vůlí můžeme myšlení řídit a tím i ovládat; jakmile myšlení řídíme, stává se z tohoto nespoutatelného energetického svazku sil bytí svazek spoutatelný; to je východisko, z něhož lze do spěť ke k. tohoto druhu sil.

Soudržnost mentální energie, kterou jsme utužili cílevědomým myšlením a upínáním pozornosti, je předpokladem k její k. Aby však mentální energie podržela svůj nový charakter, musí být držena v tomto stavu dosti dlouho. Tak dlouho, až člověk bude moci konstatovat při případném uvolnění myslí ve vztahu k její činnosti, že už nemá tendenci k rychlému zabývání se něčím. A tak, zůstávajíc v klidu, nechává člověka poznat to, že k. esenciálních psychických sil přispívá především k celkové vnitřní vyrovnanosti a tím i k rozvoji vnitřní odolnosti.

K. mentálních energií má však i hlubší význam. Je totiž obdobou makroskopického procesu vytváření hvězdného oblaku, což má pro mikrokosmos, člověka, ten význam, že ho vede k prožitku

prvních fází tvůrčího cyklu. Tím, že člověk soustředěním kondenzuje mentální energii, přenáší vědomí na úroveň tvůrčího prapočátku a to vede k prožití stavů blaženosti na jedné straně a k poznání tvůrčího kosmického procesu na straně druhé. Kromě toho prochází člověk na úrovni svého sebeuvědomování světy a oblastmi nebo sférami nad-tělesných zjevů, což zase souvisí se vznikem a rozvojem poznání zákona karmy a jeho vlivu na vnitřní začleňování (inkarnaci viz reinkarnace) psychických svazků bytí podle druhu skutků mysli a citu.

K. mentální energie znamená vyvolávání obdoby kosmického dění na počátku vzniku kosmických těles; tato obdoba znamená vyvolávání zkušeností, které jsou přímým pramenem poznání tvůrčího procesu v kosmu. Kromě toho vzniká poznání, že táž energie, která je na úrovni živé přírody myslí, je v kosmu pra materiálem, z něhož se působením fyzikálních zákonů vytvářejí světy; tím člověk dospívá k poznání jednoty jedince a kosmu. Toto poznání utiňuje každou touhu po smyslových požitcích, neboť ta vždy zaniká tam, kde existuje poznání totožnosti vesmírných jevů a vesmíru samého.

konfese (z lat.) náboženské vyznání, vyznání, přesvědčení vůbec. Jelikož se k. opírá o pudová nebo mentální přijetí víry, neznamená sílu, ale jen podmíněnou přichylnost. K opravdové víře je totiž třeba náboženské zkušenosti, která pochází z přímého a evidentního styku člověka s Bohem. O vyznání na této skutečnosti založeném se praví, že se netaví v božím ohni, ale vždy v něm obstojí.

konflikt (z lat.) rozpor, neshoda. V mystice si všímáme hlavně duševních k., které jsou příčinou vnitřní disharmo-

nie a tím i zmatků v názorech. Hlavní příčinou duševních k. bývá rozdíl stanovisek ke světu, které vyplývají z postoje psychické *bytnosti* jako nositele mravních teorií, jednak z bytnosti jako nositele živočišných sklonů. Čím větší jsou tyto rozdíly a úzkopresejší jejich oběť, člověk, tím je k. větší. Kromě toho vnitřní k. bývají také podmíněny nebo zesíleny církevní výchovou, která neustále poukazuje na mravní směrnice. Proti nim zase vystupuje laická výchova, která člověka ohrožuje tím, že ho nabádá k tomu, aby se podroboval fyziologické bytnosti nebo ji respektoval.

Tibetská mystika, která na všechno nahlíží nejvýš objektivně, ukazuje, že řešení k. subjektu se musí opírat o moudré vyrovnání mezi oběma podstatami, totiž psychickou a fyziologickou. To nezbytně vyžaduje, aby se člověk vymanil z náporů, které v něm vytvořilo křesťanství, a aby se naučil dívat se na život z hlediska karmické zákonitosti: každý skutek souvisí přímo s odplatou, a to zcela mechanicky. Z toho se vyvine mravní síla, která tím, že člověk pozná vztahy mezi skutky a odplatou, se stane neotřesitelnou.

Můžeme neuznávat přesvědčení, že zákon skutků a odplaty stanovil Bůh na základě svého nevyzpytatelného rozhodnutí. Zákon *karmy* je zákonem akce a reakce, a proto působí k povšechnému prospěchu člověka pouze tehdy, když je výsledek připraven jemu odpovídajícími činy. Tibetská mystika, která vnikla neobyčejně hluboko do mechaniky karmy, stanoví všechny morální předpisy se zřetelem na vyvolání nejvyššího dobra, které člověk poznává jako duchovní osvobození nebo vykoupení. A dopustí-li se člověk prohřešku proti stanověným morálním předpisům, může to být

v jistých případech klasifikováno jako omyl, jindy jako přímý následek odsunutí nejvyššího dobra na dobu bližší nebo pozdější — podle toho, jak chyba nebo omyl zapletou člověka do názoru, že veškeré mravní úsilí je pochybné. V tomto případě může být dobrý výsledek všeobecného (mravního i mystického) úsilí odsunut na dobu nedohlednou, aniž se nad tím kosmická božská velebnost pozastaví.

Vnitřní k. jsou tedy naprosto zbytečné. Jednání by však měl člověk zařadit podle toho, aby se v *sansáru* příliš nezdržoval, nýbrž aby mu co nejdříve unikl správným mravním úsilím. A domnívali se někdo, kdo uznává teologický názor na vesmírné uspořádání všech věcí, že tyto filozofické závěry jsou pochybné nebo vycházejí z názorového zmatku, může přijmout ujistění, že tomu tak není. Bude-li totiž mravní rozklad lidské společnosti pokračovat až k svému vyvrcholení, zjistí i věřící člověk, že právě na základě mravního úpadku se lidé sami ničí nebo si působí utrpení a že se k tomu Bůh vůbec nevyjadřuje. A pak takový člověk propadá pokušení nevěřit, že vůbec Bůh je, když dovoluje vzniknout nesmyslné zkáze. Zachoval by si však svou víru v Boha, kdyby hledal příčiny všech následků tam, kde skutečně jsou, totiž v počínání lidí. To je skutečně dobré pouze tehdy, když potlačují amorální tendence jako závadné jednání, plynoucí z čistě fyziologických zřidel; nikoli když je zavrhnou v domnění, že jsou zavrhané Bohem. Proto může každý k. zavrhnout a věnovat se mravnímu úsilí.

konfrontace (z lat.) postavení dvou osob proti sobě, tváří v tvář; srovnání vůbec. Nejvyšší zkušenost mystiků dosáhli tohoto stupně tím, že konfrontovali

stavy nejvyššího dosažení se stavy náprostého duševního uvolnění své bytosti v poměru ke světu. Tímto způsobem to totiž zjistili, co na tyto vysoké stavy působí ničivě a co jejich rozvoj nebo upevnování posiluje. Výsledkem toho všeho je, že spojí ve své bytosti prvky mystiků odloučených od světa s prvky realistů a praktiků. Nedochází-li k takovéto k., musí ten, kdo chce být mystikem, padnout a opět se stát světským, nebo se od světa odloučit a stát se člověkem nepraktickým. V obou případech se to považuje za prohru na mystické cestě. K této prohře nedojde, konfrontuje-li člověk stavy světskosti a stavy duchovního dosažení.

konkrétní (z lat.) smysly vnímatelný, určitý; (opak slova abstraktní). Subjektivně musí mystik považovat za k. všechny popudy a vzněty, které ovlivňují jeho žití prostřednictvím pocíťování, a kromě toho i to, co se mu ve vědomí připomíná jako naléhavě se uplatňující vlivy pocházející ze smyslové sféry. Jinou otázkou však je, zda se má smířovat s jejich působením, když se označují za k. Mystika na tuto otázku odpovídá, že nikoli. Pak ovšem přichází v úvahu, jak tyto k. činitele ovlivnit, aby působily na vědomí a pocity jen příznivě. Nemáme totiž zavřít oči a uši nade vším a žít tak, abychom si pomocí příznivějších životních momentů opatřili co nejlepší životní zkušenosti. Je správnější, když usiluje me o ovlivnění konkrétních činitelů pouhým přesvědčením, že mají jinou povahu než ve skutečnosti. Potom se projeví podle našeho přesvědčení, tj. příznivě, bez přímé vnější příčiny. Co bylo k., se náhle stane abstraktním, kdežto to, co bylo až doposud abstraktní, tedy harmonické činitele se projeví jako k.

V nejvyšším mystickém smyslu se po kládá za k. veškerá bytnost, která když jí dovolíme, aby se vyžívala citový mi nebo hmatovými kontakty působí na vědomí téměř vždy jen nepříznivě, protože je plná chťičů. Tuto situaci chce praktická jóga nebo mystika změnit. Obvykle se to dělá tak, že se proti vystávající nespokojenosti, která se považuje za k., vyvolá spokojenost, která je dosud jen čímsi abstraktním. Po delší době se úlohy k. a abstraktních činitelů změní. Nespokojenost se promění ve spokojenost, která už nemusí vyvěrat z citových kontaktů se světem. To je jeden z opravdových úspěchů mystického školení. V dalším sledu se konkretizují nadsmyslové stavy prostřednictvím zrušení i nejsubtilnějších psychických vztahů k světu, neboť pocit samoty, vydoby té mocí vůle, nemůže zůstat nikdy trvalý; je vystřídán psychickými kontakty buď s oblastmi božskými, nebo přímo s absolutnem.

konsolidace (z lat.) upevnění, upevnování, ustálení. V mystice se tento výraz vztahuje na počáteční stavy, kdy člověk „sbírá“ mysl a upevňuje ji, přičemž se snaží mít dokonale v patrnosti tělo. Těmito akty se životní síly konsolidují a vytváří se situace, již můžeme vyjádřit slovem usebrání. Ostatně psychická k. je v mystice záležitostí permanentní. Psychické síly bytosti si totiž zachovávají tendenci k rozplývání a životní síly zase tendenci k difuznímu a chaotickému rozzařování. Proto musí člověk v sobě hlídat všechny síly a akty vůle je sdružovat a slučovat, což značí úsilí o psychiko-fyziologickou k. se zřetelem na mystickou praxi.

konstanta (z lat. zákl.) veličina stálá, neproměnná. V mystice je k. buď absolutno nebo božský svět; ostatní životní

projevy jsou k těmto k. jen ve vztahu a je třeba je k nim pouze přidružovat, aby se mohly v bytosti plně projevit. Když se mystikovi podaří jednu z těchto dvou k. fixovat ve sféře vědomí a zájmů, stane se v jeho žití a bytí dominantním faktorem, kterého -- za předpokladu, že to bude absolutno -- posléze pozná jako základní k. univerza. Toto poznání se totiž opírá o postupnou identifikaci kvalit, z nichž se absolutno ukáže jako všezrcadlící faktor, který je současně prostředím, v němž nachází své místo veškeré stvoření.

konstatovat (z franc.) zjišťovat, shledávat, shledat. Je tedy rozdílné „konstatovat“ a „myslit si“. Proto je nutno připomenout, že jogin při výzkumu vnitřního dění smí k., ale nesmí si myslet! K. totiž znamená seznámit se s procesy jako s holými fakty, kdežto „myslit si“ znamená něco dovozovat z těchto procesů jako ze subjektivního dotykového nebo pocitového fenomenu.

konstruktivismus filozofický směr, při kterém zachovat si vždy vztah k smyslové skutečnosti bez ohledu na etické zřetele, pocházející z duchovních hnutí. Proto směr úpadkový.

konstruktivní (z lat.) tvořivý, čínorodý. Týká se tedy tvoření logických soustav názorových i naukových. To vyžaduje nestranné zhodnocení faktů a jejich vhodné spojení. V naukovém systému, pokud člověk postrádá přímé zkušenosti, k. myšlení nemůže mnoho pomoci. A nezasvěcený člověk nemůže poznat, zda mu při interpretaci nauky jsou předkládána fakta k. nebo smyšlená; smýšlenky obsažené v interpretaci naukového systému působí velmi často destruktivně. Hledající člověk je tedy vždycky odkázán na cit a správný úsudek, který se musí opírat o zákon logického myšle-

ní, má li již něco z nauky vpustit do své ho života. Tak tedy nejen světské věci, nýbrž i samo náboženství musí vyvěrat z k. pravd, které odpovídají všem poža davkům logiky.

kontemplace (z lat.) soustředěné pře myšlení, ponoření v sebe. Někdy se k. zaměňuje s koncentrací, která je proti k. užší a tvrdší. Vzhledem k tomu můžeme k. považovat za nenásilné sdružování mentálních a vizuálních vznětů a jejich udržování v ucelených svazcích, v čemž teprve nabývá k. charakteru koncen trace.

Při mystické výchově se koncentrace velmi často nahrazují k. K. se pokládá za permanentně použitelný psychický akt, který se podobá otevírání dveří pro vstup nebo vtok příznivě působících mystických vlivů. Vzhledem k tomu mů žeme k. hodnotit jako jemnou koncen traci mysli. Neuzavírá totiž bytost žád ným vlivům a kromě toho umožňuje ty to vlivy kontrolovat a klasifikovat. Pro to k. není vhodná v době, kdy je člověk pod přívalem špatných vlivů, ať již na základě vnější situace, nebo na základě momentálního vnitřního učlenění sub jektu. Též když se subjekt rozvíjí do du ševního uvolnění tamasické povahy (viz *tamas*) se k. nedoporučuje, protože člo věka zavádí a poškozuje ho. Proto se v takové době nebo za takových okolno stí k. nahrazuje *koncentrací*.

kontrola (z fr.) dozor, dohled. V my stické praxi je důležité oddělit k. od psy chické aktivity a přisoudit jí správnou úlohu. Psychická akce znamená v mysti ce tlak na poměry, proto je třeba k. k seznámení se s činností psychické při rozenosti. Ale k. je možná jen za před pokladu, že člověk dovede psychické bytnosti poskytnout nejvyšší volnost a pak sledovat její tendence. Když se

tímto způsobem poučí, že tyto tendence jsou výhradně světské, má je změnit po mocí psychických akcí. Pak jistě půjde cestou správné metody, která značně urychluje mystický vývoj.

Když tedy člověk v mystickém úsilí za loží všechno jen na psychických akcích a vyloučí k., počíná si špatně. Jedná tak, jako když vezme nějaké těžké břemeno a nese je, aniž ví proč a kam. Může ně kdy kráčet chvíli správnou cestou a do sáhnout i určitých dobrých mystických výsledků; správným směrem však jistě nepůjde stále, zase začne bloudit, takže k žádoucím pozitivním výsledkům ne dospěje. Když však k mystickému úsilí přičlení k., bude vždy schopen najít správný směr, který ho povede k pozi tivním a stále vyšším mystickým výsled kům vrcholicím ve vykoupení.

Nikoli tedy jen práce, nýbrž i používá ní intelektu rozhoduje o mystickém po stupu. To je nutno mít vždy na paměti. Je třeba střídát k. a psychické akce; to jistě povede k dobrým výsledkům.

konvenční (z lat.) dohodnutý, smluve ný. Z pozice středobodu, symbolizova ného psychickou nepohytností jako základnou, označující absolutní stano visko, k němuž může dospět subjekt jogín, jsou i tzv. zásadní vědecké pravdy pouze konvenční. Je přece např. móda nazírat na životní dění v oblasti fyziolo gické i psychické jako na mechaniku, je- jímž základním popudovým faktorem je podle marxismu — „pohyb hmoty“. To je k. pravda stejně jako např. dřívější církevní dogma, že bytosti existují a žijí následkem božího popudu, který byl považován za *primum mobile* života na zemi i ve vesmíru.

Ale ať jde o ten nebo onen názor, vždy je vytvářen ve vztahu k určitému mo mentu, který nikdy nepředstavuje abso-

lutní nepohybnost, nýbrž právě po hyb. Jenom z toho důvodu mohou ti, kdo se pokládají za prosté náboženských předsudků, dokazovat podle pravděpodobných, ale přece pouze relativně platných znaků, že vše je čirý mechanismus. Kdo však uvažují o bezvadné souhře všech procesů, udržujících v chodu žití a bytí, nejsou si zcela jisti, zda za tím vším není inteligentní zákonodárce, kterému se obvykle říká Bůh. Oba dva druhy těchto lidí se podobají těm, kdo v jízdě, kterou ani nepozorují, chtějí hodnotit všechno dění ve světě, jako kdyby jenom stáli a vše dobře pozorovali. A najdou li pak pro své závěry a úsudky, vytvářené na labilní základně, dobré a vlivné přívržence, prosadí je jako správný názor, platný obecně v užším nebo širším měřítku.

Touží-li člověk zhodnotit a posoudit vše, s čím se na světě setkává, z absolutního hlediska, musí se vyprostit z časově prostorových vztahů, aby mohl na vše pohlízet nejen z hlediska vzájemných „pohybů“, nýbrž i z psychologického hlediska, oproštěného od kvalifikování jevů na živé a neživé. Z tohoto hlediska by již ovšem nenašel žádnou podstatu nebo smysl jevů, jako něčeho „samého o sobě“, nýbrž pouze velkou pouhou souhru kvalit jako sil, jejichž tragedií je právě to, že se pociťují jako jevy samé o sobě. A když bude toužící člověk naprosto správně uvažovat, zjistí, že vzájemné vztahy jevů domněle samých o sobě vyžadují, aby byl všeobecně uplatňován mravní zákon, který tragedií žití subjektů nezvětšuje, ale zmenšuje. Pak může konvenční pravdy považovat za dětské hádky, které nemají nejmenší kladný vliv na sebepociťování subjektů.

konzervatismus (z lat. zákl.) lpění na

tom, co je vžité; zaujatost proti všemu novému. Příkazem mystiky je, aby člověk nebyl konzervativní ani zevně, ani vnitřně. Konzervativní tendence lze ve vnitřní bytosti vystopovat velmi snadno. Při objektivním sebezpozorování může me pozorovat, že v zásadních životních názorech se jedinci drží téže linie, i když se dostávají do rozporu s názory a přesvědčeními všech ostatních lidí. Proto se člověk tak těžce propracovává k osvobozujícím poznatkům a zkušenostem, které se vždy zakládají na odosobnění. Zdá se dokonce, že aby člověk mohl odstranit všechny zábrany dokonalého prozření, musí zavrhnout každý názor a přesvědčení, které se v něm uplatnilo jako postupně odevzdávané psychické dědictví rodu nebo lidství. Pak je k vyhlazení a před člověkem již není nic, co by ho mohlo pozdržet na cestě poznávání nebo prozření.

Korán svaté písmo islámu. Je rozděleno do 114 kapitol, tzv. súr. Jeho původ je údajně ve zjevení, jehož se dostalo za kladateli islámu, proroku Muhammadovi (Mohamedovi). Po jeho smrti byla tato do té doby ústně tradovaná zjevení sebrána a sepsána za chalífa Abú Bakra (632–634). Do autorizované podoby tzv. ũthmánského textu byla upravena mezi lety 651–656, tj. dvacet let po Muhammadově smrti, za chalífa ũthmána. Tento text tvoří základ pozdějších vydání.

korelativismus (z lat. zákl.) teorie poznání, podle níž jsou subjekt i objekt neoddělitelné. Když uvážíme, že subjekt je psychicky bytost stejně neklidná jako vnější dění, je tato teorie správná. Vzájemné odlišování subjektů od objektů se zakládá pouze na možnosti subjektu uvědomovat se jako individuum. Individuální dualizace subjektů však má velmi nejis

tou základnu. Vždyť celé bytí až na akty sebeuvědomování je týmž nepokojem, který pozorujeme ve světě. Mění se city, duševní stavy i hodnota jáství; jak potom je možno subjekt oddělovat od objektů? Právě na základě neoddělitelnosti obou stanovila jóga, že je nezbytné usilovat o psychický odstup od všeho dění. Když člověk odolá všemu, co ho niterně popouzí k přilnutí, stane se pozorovatelem dění; to je předpokladem oddělování subjektu od objektů alespoň na vyšší psychologické bázi. Na nižší bázi se však bude stále poznávat jako bytí totožné s přírodou; z toho pramení životní názor, odpovídající k.

Předpokládejme však, že je skutečně možné vnitřně od všeho tak dokonale abstrahovat, že jáství počne zjišťovat svou oddělenost od přírody vůbec. V zásadě to je totiž možné a na nejvyšších stupních jógického vývoje nutné. Co z toho vyplyne? - Když se nějaký kosmický jev začne takto individualizovat, stane se gravitačním faktorem, jehož tíže převáží všechno ostatní. Pak vesmír „porodí“ novou galaxii, která je buď všem ostatním galaxiím nadřazena, nebo je alespoň samostatná. Co si podobného pozná a zažije i jogín dobře abstrahující od světa. Jeho sebeuvědomění nebude ovlivňováno a podmaňováno ničím vnějším a to je předpoklad, že on sám ze sebe vytvoří centrum, k němuž vše potenciálně tihne. Stane se skutečnou individualitou, která na nižší úrovni sice může existovat vedle jiných stejně silných individualit, na duchovní úrovni to však znamená cestu, na níž se jogín přetvoří v kosmický jev, který se také stane podle okolností významnou nebo velmi silnou gravitační veličinou. Ostatně na takovou cestu vnitřního vývoje myslí každá hlubší duchovní nauka.

korelát (z lat.) souvztažný pojem; protějšek. Zatím se v přírodních vědách objevují nové a nové k. A mluví-li se v náboženských naukách o duchu na jedné straně a o hmotě na straně druhé, je to dokladem toho, že jsou tyto činitele pokládány stále za něco od sebe odlišného. Ve skutečnosti však jsou hranice mezi duchem a hmotou pouze konvenční; duch je totiž jemnějším projevem téhož, co se v jiném aspektu jeví jako hmota. Proto jogín nachází možnost a způsob, jak např. realizovat prázdnotu, již kvalifikuje jako absolutno.

korespondovat (z lat.) shodovat se, souhlasit, odpovídat si. Např. nitro člověka jógou neškoleného k. se světem, kdežto nitro mystika, který objevil správný postup, k. s božskými nebo duchovními kvalitami. Přitom neuvědomělé vztahy (korespondence) znamenají zrovna tolik jako vztahy uvědomělé, takže člověk, který na základě mělkého hodnocení svého vnitřního začlenění prohlásí, že vnitřně k. s božskými oblastmi, přece nemá pravdu. Jistě by mohl v sobě odhalit světské pociťování a nazírání, což nasvědčuje tomu, že niterně k. se světem.

kosmická duchovost táž kvalita jako kosmický duch. Esence kosmu, mající charakter potenciální síly, čili síly neutrnulé nebo nevyhraněné ve tvarech, a proto s tendencí k činnosti nebo k vyjádření se činnosti.

kosmické působení kosmické vlivy na rozdíl od astrologických, které též působí na člověka, aby ho jako vnější činitel podnítily buď k udržení určitého duševního stavu, nebo k vykonání určitých činnů. Z jiného hlediska chvění kosmických sil, jejichž vliv je permanentní, uplatňuje se však na základě určitých osobních dispozic.

kosmické sebevědomí schopnost vesmíru uvědomovat se nebo se chápat jakožto já. Tuto schopnost vesmíru může člověk identifikovat pouze za předpokladu, že je schopen analýzou zjistit všech ny faktory vlastního bytí a jejich souvztáhnosti s faktory bytí kosmu. Jinak je k.s. nepochopitelné.

kosmické vědomí aspekt bytostného vědomí, které získalo povahu k.v. tím, že kázní zřeknutí abstrahovalo ode všeho. Tímto zřeknutím se člověk svými zájmy povznese nad smyslový svět; pobyt ve sféře, která se potom promítne do vědomí, uvolní a rozšíří osobní vědomí do té míry, že přesáhne hranice hmotného světa. Pak se jeho kvalita změní. Místo jeho specifické vlastnosti být činný ve vymezených pojmech nabývá povahy jevu v ničem neomezovaného.

Když vědomí získá tuto vlastnost, mění se z osobního nebo bytostného na kosmické. A zajímavé je, že ani potom vědomí neztratí schopnost vnímat v rozměrech vědomí osobního. Jen ten rozdíl tu vzniká, že hledisko člověka je nadosobní a tím i spolehlivější. Ale vznik k.v. nesusouvisí pouze se vznikem nových názorů na svět, nýbrž i s rozvojem stavů blaženosti. Ale i tento výsledek je logický a samozřejmý, neboť stav blaženosti souvisí s vnitřním uvolněním a rozpětím jako zase stavy sklíčenosti a uzavřenosti se zúžením vědomí. Možno dokonce říci, že stupeň vnitřní sklíčenosti a uzavřenosti je přímo úměrný stupni zájmu o vnější svět na jedné straně a stupni vyloučení zájmů o svět transcendentní na druhé straně. Tím se potvrzuje, že nižší (osobní) vědomí má vztahy k světu sansarickému (viz *sansáró*), kdežto k.v. k vědomí božskému, které je vědomím nadvětským.

kosmický dech čistý a osvěžující dech,

kteřý může člověk vnímat velmi silně teprve tehdy, když se dokonale morálně očistí nebo také když se očistí jiným jógickým způsobem. Sanskrtský výraz pro k.d. je *prána*. jinak „nadvzduch“.

kosmický duch čirá „svitící“ prázdnota nekonečného vesmírného prostoru, která má povahu bdělého vědomí a je vlastně proto podstatou činnosti a dějství, jehož konečným vyjádřením je stvoření nebo příroda.

kosmický oheň smrtící, ale také přetvářející vesmírná kvalita, příčina rozkladu stavů a napětí, které poznáváme jako tvary. Je to oheň latentní nebo principiální, který lze vnímat jógou zcitlivěným nitrem asi tak, jako se vnímá teplota rentgenových paprsků tělem.

kosmogonie (z řec.) nauka o vzniku a vývoji nebeských těles, příp. vesmíru. V dřívějších dobách se k. zakládala na náboženských poučkách, dnes se zakládá na pozorování hvězdných oblaků, mlhovin, hvězdných asociací, galaxií a jednotlivých hvězd. Samozřejmě se vyskytuje mnoho otázek, z nichž nejzákladnější se týkají času a prostoru. V dalším sledu se totiž obtíže nevyskytují, protože ze stavu mlhovin se dá dosti dobře usuzovat na vývojové stupně hvězd nebo hvězdných systémů. Pak se ovšem naráží na problém, jak na vychlazení planet vzniká živý organismus, ale prapůvod vzniku kosmických jevů, považovaných za hvězdy nebo hvězdné systémy, je stejně sporný. Jogínové v tomto případě prostě aplikují na vesmírné jevy stavy, jimiž prochází jejich vědomí při jeho přesunech z periferie do centra jejich vlastní bytosti. Přitom se postupně opouští sféra „hotových“ jevů a přechází se do oblasti bližší centru bytí, kde již existují pouze chaotické shluky potenciálního napětí, které se dostává do

pulsace vznikem prostoru. Za touto oblastí nacházejí stav rovnováhy potenciálního napětí, které koresponduje s vědomím. A jako vědomí, protože je potenciálním napětím, i když vnitřně vyváženým, má tendenci k vyhránění, které z něho učini mysl, tak i původní stav kosmu má tuto tendenci, která již sama vede k diferenciaci tohoto napětí a tím i k vzniku jevů, od chaotických shluků potenciálních napětí, přes vznik mlhovin až k „hotovým“ jevům.

Vznik života na zemi může být otázkou pouze tehdy, když se člověk drží dualistické teorie. Z vyššího hlediska je všechno živé a jenom jistá kombinace činitelů označovaných za hmotné a duchovní, učini z tzv. neživé hmoty živý organismus. Vzhledem k tomu lze vesmír a jevy v něm na jedné straně a živý svět na druhé straně označovat za sféru rozdílných jevů pouze z omezeného hlediska. Z univerzálního hlediska jde jen o nahromadění určitých potenciálů v určitých místech, což se vzhledem k univerzu nemůže považovat za významné.

Když se tedy jogin odosobní a psychicky dokonale ustálí, může zdokonaleným vnímáním zjistit, že když se jako základní faktor položí kosmos jako oblast prázdná, pak proto, že obsahuje určité fyzikální potenciály, v něm dochází k vnitřní nerovnováze; ta způsobuje, že se v určitých místech vytvoří energetická centra, která pak mají gravitační převahu nad jinými místy. Existence těchto center je příčinou vzniku hvězdných oblaků a mlhovin. Mlhoviny na základě vlastních gravitačních vztahů obdrží rotační moment, který sám způsobí, že se z hvězdného mraku postupně vytvoří hvězdný systém. Nerovnováha mezi jed notlivými tělesy hvězdného systému vytváří sluneční systémy, a protože život

vzhledem k neživotnosti je jev pouze podmíněný, vznikne obměnami to, co nazýváme životem.

kosmografie (z řec. zákl.) popis světa nebo vesmíru. Protože se lidé snaží představit si vesmír v jeho pravé podobě, používá se i dedukcí, které se opírají o pozorování. Aby se tento vědní obor přiblížil co nejvíce pravdě, opírá se o teorii světla. Pak už zbývá jen otázka, zda i nejnovější zjištění odpovídají pravdě. Zdá se, že se ani v tomto případě lidé nevzdávají důležitosti svého místního postavení. Kdysi převládal názor geocentrický, potom heliocentrický a nyní snad galaktický. A tak se nyní tvrdí, že čím je od nás nějaká galaxie vzdálenější, tím má větší únikovou rychlost. Proto můžeme předpokládat, že nyní jsme již zase vesmírným centrem, ačkoli jsme ve skutečnosti v síti klamu. Vždyť přece výraz „úniková rychlost okrajových galaxií“ může vzbuzovat podezření, že buď selhávají pomůcky k pozorování, nebo že se světlo chová jinak, než se předpokládá. A tak joginům více vyhovuje pokládat vesmír za iluzi, což se především vztahuje na prostor a všechno dění v něm. Výraz „úniková rychlost okrajových galaxií“ mluví totiž o konečnosti vesmíru, čili o nesmyslu, který vyplývá již z toho, že se musí měřit kosmické vzdálenosti na miliony světelných let, to je triliony kilometrů.

kosmologie (z řec. zákl.) nauka o stavbě vesmíru. V k. rozhoduje stanovisko toho, kdo ji formuluje. Člověk ryze světový, racionalista v obvyklém slova smyslu, vytváří k. z toho, co pozoruje jako gravitační jevy. Proti tomu ti, kdo zevrubně zkoumali své bytí a pronikli až do jeho centra, vytvářejí k. ze zkušenosti, k nimž dospívají při pronikání vědomí od jeho periferie až do jeho centra.

Tyto zkušenosti se přesto, že jsou subjektivní, mohou aplikovat i na vesmír na základě toho, že bytost je mikrokosmos a že se v něm děje totéž, co v kosmu. Např. bytost je pro jogíny celek, jehož soudržnost je podmíněna *karmou*, která je tmelem spojujícím vědomí, psychické složky a tělo. Ale vesmír je také celek, jehož soudržnost je dána *karmou*; proto je to celek životný a nikoli neživotný. A protože je vesmír celek, je sice konečný, ale pro subjekt jen v univerzálním smyslu; z hlediska subjektu je vesmír nekonečný, jako např. pro krvinku je člověk také nekonečným objektem.

kosmonomie (z řec. zákl.) nauka o záklonech ve vesmíru. V k. se obyčejně uvažuje o mechanických činitelích, ale mohlo by se také o těchto zákonech a silách uvažovat ze stanoviska psychologického. Vesmír je totiž životné individuum a dění v něm děním v tomto individuu. Je to hledisko jistě běžnému člověku cizí, když je zvyklý vidět vše, co neběhá po vlastních nohou, jako neživotné. To však neznamená, že se nemýlí. Ostatně vidět vesmír jako živý organismus nemusí být výsledkem filozofického pojetí, nýbrž zjištěním, k němuž dospívá každý, kdo se zcela odosobní a tím dospěje k úplně nezaujatému hledisku. Za této situace poznává, že se nachází v živém těle kosmu jako jakýsi mikročinitel, jemuž se může točit hlava nad obrovsky rozsáhlým prostředím, v němž je. Jenom odosobnění ho zbavuje této závrati, protože s ním je spjata sebeuvědomění, které ho provází cestami vesmírného těla jenom po uzavřených drahách; to svědčí o konečnosti vesmíru i o jeho vnitřní povaze jako živého těla.

Výsledkem poznání vesmíru jako živé bytosti, snad *Adama Kadmona*, je před-

pokladem i možností uskutečnění takového stavu psychické individualizace, že celé bytí člověka nabývá přesvědčení o své nezávislosti (svobodě), již jogínové jmenují *mókša* (sans. spása). Tento výsledek je nad všechno technické poznání i vymoženosti, které nás obohacují zevně, ale vnitřně nám nedávají nic.

Jogín tedy, protože dosáhl odosobnění, poznal vesmír jako živé individuum, v jehož těle on sám žije jako nějaká živá buňka v jeho těle. Ale toto poznání není pro nás bezvýznamné. Právě proto, že se poznal jako takový, může svou vůli do cílit toho, že již nebude žít podle fyziologických zákonů těla, nýbrž svobodně. To je *mókša*, které se zúčastňuje celé bytí, mysl i vědomí, což je vítězství, které mění podstatně jeho situaci. Jiní lidé, kteří **vědí**, že vesmír je obrovitý mechanismus, jehož oni sami jsou výtvozem, nedosáhnou nikdy oné *mókša*, protože je vesmír bude stále moci psychicky drtit nebo si je podrobovat a vnukat jim myšlenku na jejich vlastní malost a bezvýznamnost, kterou nevyhladí ani meziplanetárními lety. Budou totiž stále žít ve vnějším světě, zatím co ti, kdo poznali vesmír jako živý organismus, ve světě vnitřním, ve sféře, v níž si jedinec může vybrat jakýkoli stav sebeuvědomování.

kosmopolitismus (z řec. zákl.) světoobčanství; nauka o jednotě lidského rodu. K. je dobré idealistické učení, které může pomoci odstranit šovinismus a rozvíjet dobré vztahy mezi národy a rasami. Proto je k. nauka předcházející národy a citění současnosti a také předobraz mravní budoucnosti, k níž musí lidstvo dospět, nechce-li dospět k sebevraždě. K. je projevem citění, které se rozvíjí teprve při překonávání sobectví a úzkoprsosti lidí, bazírujících na tzv. svém, smyslovým postřehováním ome-

zeném světě. Pravý kosmopolita musel překonat pojetí světa vlastní sobeckému tvorbu; musel ztratit strach před jinými lidmi jako před permanentními nepřátelemi a rozvinout citění lásky a bratrství. Teprve tím se stal člověkem, který vidí bratra i v lidech jiné rasy a je schopen u každého předpokládat dobré úmysly. Sobecké myšlení a citění toto všechno nedovoluje a neumožňuje.

kosmozofie (z řec.) snaha po filozofickém vysvětlení kosmických jevů a dění v kosmu. K. má původ buď v názorech náboženských nebo vědeckých, nebo také v mystických zkušenostech. Náboženské názory pramení zpravidla z poučky, že svět byl stvořen z ničeho. Tato poučka nemůže být potvrzena žádnou empirickou zkušeností, a proto věda jednoduše zamítá k., jejíž původ je v náboženství. K. pramenící z vědeckých názorů bývá také nesprávná, neboť je budována na rozumových závěrech, v nichž je vidět snaha držet se empirických zkušeností; ty však dosud neodhalily poslední, absolutně platná fakta v procesech tvůrčího dění. K., opírající se o mystické zkušenosti, vyplývá z podobnosti procesů, k nimž dochází při mystickém zdokonalování, s procesy kosmické tvorby.

Stav současného vědeckého bádání ne může v žádném případě potvrdit nic z toho, co obsahuje k., založená na náboženských názorech a církevním učení. Na druhé straně nemůže zaujmout objektivní postoj ani ke k., jejíž původ je v mystických zkušenostech, protože úsudky nepodává věda, nýbrž vědci; ti jsou zaujati tvářností tvůrčího dění a nikoli jeho obsahem, který uniká rozumu, schopnému chápat jen prozatím poznatelná fakta tvůrčího dění. Proto je nezbytné vytvářet kosmozofické názory jenom

na základě mystických zkušeností, které dávají předpoklad pro věcnou k. tím, že umožňují sledovat postupný proces koagulace mentální látky, proces tak dobře se shodující s procesem koagulace neidentifikovatelných kosmických kvant ve kvanta identifikovatelná, pro tože již hmotná.

Mystikové tím, že ovládnou činnost mysli, vytvoří z mysli jako z dosud smyslově zjiřitelného „ničeho“ látku, která se svým složením velmi podobá složení hvězdných oblaků. Od stavu, který identifikujeme jako hvězdný oblak, je již velmi snadné popsat proces stvoření až k vytvoření hvězdných světů nebo systémů. To znamená, že mystikové dobře zjiřují tvůrčí momenty od „ničeho k něčemu“, a proto i k. mystika má věcný podklad.

Základem pravdivé podstaty k. je tedy poznání přechodu tvůrčího dění od „ničeho“ k něčemu. Je možno se domnívat, že tento přechod nebude poznán zevními postupy. Tento proces může odhalit jen jednoduchá mystická zkušenost, která vyplývá ze zadržetí činnosti mysli; proto je žádoucí, aby ti, kdo pracují ve vědě, tuto zkušenost také získali.

Moderní pojetí mystiky, shodné s tzv. buddhismem severní školy (viz *mahájána*), zakládající se na naprosto objektivním sebezpozorování, může vést člověka k poznání, že vědecké poznatky objasňující vesmírnou zákonitost jsou pravdivé, protože jsou ve shodě se zákonitými procesy na úrovni vnitřního dění. Mystik totiž může i jinak zjiřovat, že pochody, k nimž dochází v jeho bytosti, se naprosto shodují s tvůrčím děním v kosmu, a to od samého začátku tohoto dění až do zániku všech jevů jako přechodného bytí. A protože mystik může při tom identifikovat i jiné a velmi jemné

odchylky v tvůrčím postupu, ubírajícím se tzv. hlavní cestou, může objevovat fi lozofické pravdy, které jistě budou v budoucnosti potvrzeny vědeckými zkuš enostmi a poznatky. To znamená, že mystikové mohou předstihovat vědu, o níž vědí, že postupuje k těmž cíli jako oni, totiž k poznání osvobozujících momen tů. Po tomto poznání touží každý člo věk, postupuje k němu však různými cestami podle toho, jak věc nebo situaci chápe.

Vcelku tedy může být k. založena buď na čisté spekulaci, nebo na vědeckých poznacích, nebo na mystických zkuš enostech. Mystik má přirozeně zájem na k., která vychází z mystických zkuš eností a postřehů, ale požaduje, aby i tato k. souhlasila s dosavadním vědeckým po znáním, neboť ví, že věda v bádání o vesmíru a jeho zákonech jde po na prsto správné cestě. Zkuš enost při tom ukazuje na to, že mystická a vědecká k. se opírá o stejné poznatky; na základě toho si mystik ověřuje, že týž zákon vládne makrokosmu i mikrokosmu. To je poznatek potěšující, protože je tím doloženo, že nauka o duchovním osvo bození má reálný, fyzikálně naprosto správný základ. A vyvozuje-li mystik ze své vlastní k. závěry psychologické na rozdíl od vědy vyvozující závěry mecha nické, je to jen podrobnost, která mu pomáhá dospět mnohem dříve k těmž cíli. Tento cíl se jeví jako ideální za kotvení lidem světským i duchovním a vyznačuje se rozvinutím pocitů doko nalého štěstí, podloženého subjektivním zjištěním, že souvisí s rozvojem pravého poznání, o něž usiluje všechno, od atomu až ke hvězdám.

kóša (sans.) obal; za obal je považová no tělo jako soubor fyziologických prvků nebo psychická bytnost jako sou

bor prvků psychických. Viz *džívátman*, *súksma-šarira* a *sthúla-šarira*.

královská cesta bohů rádžajóga ve své nejvyšší a nejčistší formě.

krijajóga pět stupňů jógy, jak je popsal *Pataňžali* v *Jógasútre* jako přípravu k *rádžajóge*. K. obsahuje tyto stupně: *jama* — zákazy a *nijama* — příkazy, jimiž musí být ovládnuto jednání a vyřešeny vztahy k okolí. Ve třetím stupni musí být pomocí *ásán* ovládnuto tělo, ve čtvrtém zvládnut dech *pránajámou*, v pátém zvládnuty smysly *pratjáhárou*.

krikára (sans.) šestý z deseti *vájů* nebo vnitřních dechů, které ovládají tělesné funkce; sídlí v žaludku, budí hlad.

Kristus viz *Christos*

kritérium (z řec.) znak, podle něhož ně co rozlišujeme. Mystikovým k. má být především to, že hodnotí každé jednání (své i jiných) podle jeho všeobecné pro spěšnosti, a pak to, že hodnotí každého podle jeho obvyklých tendencí a zřete lů, ve vyšším stupni božských nebo svět ských. Nesmí se nikdy nechat svést hes ly, jejichž pomocí se chce nějaká skupi na lidí prodrat k moci, ba ani krásami a ušlechtilostí, jestliže za nimi nevystu puji duchovní zřetele. Opravdu dobří lidé neohromují hesly, protože skutečně dobro lze vykonat jen s obtížemi. Také musí rozpoznat, že dobro bez víry v Bo ha je jako pápěří, které bude rozváto buď vlastním sobectvím toho, kdo je právě koná, nebo tím, že se prokáže na nesprávném místě. Těmito zřeteli se k. mystika stává k. nejvyšším; on sám se pak řídí poznáním, že místní a nebožské zřetele neumožňují vykonat všeobecně prospěšné věci.

kriticismus (z lat. zákl.) Kantova kriti ka poznávací schopnosti člověka a jeho kritická metoda vůbec; také teorie, které za zdroj poznání pokládají pouze zkuš e-

nost a vyžadují, aby před procesem po znání byla kriticky prozkoumána schopnost myšlení a hranice poznání; též po pírání absolutní poznatelnosti světa.

Pokud se tento filozofický systém týká posudku schopnosti mysli, zastával Immanuel Kant (1724—1804) naprosto správné stanovisko. Mysl je totiž schopná zpracovat nebo uspořádat pouze to, co již je v oblasti vědomí jako přijatý nezvratný fakt. Proto běžný člověk může vytvářet pouze filozofii omezenou na elementární zřetele, kdežto mystik, který prošel celou školou sebezdokonalování, vytváří filozofii, která se zakládá na empirických fyzikálních poznatcích a exaktní psychologii. Mimo tyto dvě, totiž kantovské a mystické větve filozofické, existuje i třetí, která vychází z čisť mentálních konstrukcí. Tato filozofie je z hlediska k. bezcenná, protože může pořádat pouze to, co již bylo poznané a co je vlastně omezeno na současný stav empirického poznání.

Kant jako jeden z vědců a filozofů za bývajících se otázkami fyziky, si byl dobře vědom nespolehlivosti ryze myšlenkových postupů při bádání. Proto se přiklonil ke k., který potlačuje vznik fantastických závěrů, tak běžných u elementárně citících lidí. Ale aby běžný člověk mohl pochopit stanovisko vědců Kantova typu, musel by se náležitě odosobnit a takto se stát schopným uvažovat na základě poznatků, k nimž vede astrofyzika. Jinak mu bude kantovský k. tak cizí, že k němu bude moci zaujmout pouze stanovisko vyjádřitelné slovy: „On si to myslel asi takhle . . .“

Absolutní poznatelnost světa je jistě nedostupná. Především v případě, kdy myslíme na poznání mechanismu, který ovládá celou přírodu a bytí. Když však postupujeme k základním faktům stvo-

ření, do oblasti fyzikálního bádání, pak jistě můžeme dospět k poznání prapůvodu stvoření a postupující pak od tohoto prapůvodu, můžeme poznat zákon stvoření i příčiny rozduřování jednotlivostí tvorby. To je cesta k absolutní poznatelnosti světa, ovšem s výhradou poznání zvláštností, vyskytujících se u jednotlivých jeho jevů. Nesmírné kvantum těchto zvláštností to totiž vylučuje.

kritický posuzující, hodnotící. To znamená, že slovo k. se nemá spojovat se zásadními projevy nedůvěřivosti nebo podezřívání. Skutečně k. člověk přistupuje ke všem problémům bez předsudků a hledá vždy objektivní přednosti i vady všeho, co zkoumá. Proto kritičnost není v józe na překážku, naopak je nutná, neboť důvěřivost bývá často projevem nedostatku intelektuální síly, a proto každého člověka ohrožuje fanatismem. Předsudky pojem kritičnost úplně mění a ukazují především na mravní závady, kdežto pravá kritičnost na intelektuální vyspělost.

kritika (z řec.) odborné posuzování; posudek. K. nebývá vždy objektivní, a proto není vždy spolehlivá. Do k. se obvykle vměšují osobní zřetele, takže se často můžeme dočkat dvojí k. jedné a téže věci nebo události. Proto je vhodnější osvojit si božské kritérium, které je vždy dostupné těm, kdo se upínají na božství do té míry, že jejich jáství zaniká.

krize (z řec.) rozhodná chvíle, svízel, potíž. V mystickém vývoji se objevuje k. těsně před realizací nebo až při ní. Tato k. však není známkou nebezpečí, pramenícího z mystického nebo jógického vývoje, ale výsledkem vyvíjejícího se stavu, který označujeme slovem dokonalost. Tento stav je naprosto cizí běžným lidem, kteří neprošli jógickým vývojem;

jogin, který má před realizací vyšších stavů velmi mnoho společného s těmito lidmi, může tento stav jen jakoby vůlí poutat. Proto můžeme tuto dokonalost považovat za zralý stav jen jakoby vně oblasti jeho psychického vlastnictví, čili tento stav má být teprve realizován jeho bytostí. Tím se stává realizace příčinou opravdové vnitřní k., neboť jsou náhle konfrontovány hotová abstraktní duchovost na jedné straně a dosud lidská bytnost joginova, která má mysticky zemřít, na druhé straně. Kromě toho je ze zkušeností známo, že stačí jen málo k tomu, aby jogin zase ztratil dokonalost, kterou mystickým úsilím své bytosti přiblížil na dosah. Přitom tento ztrácející se stav může s sebou strhnout i všechnu jeho záslušnou *karmu*, což ovšem souvisí s jeho mravním pádem. To před ním vystupuje jako předzvěsti a i to je příčinou k. Chce li se vyhnout špatnému zakončení mystického úsilí, musí začít stav, zvaný dokonalost, poutat vůlí, i když je to stav téměř neuchopný; pak jej upevňovat ve své bytosti, která jej zakrátko začne absorbovat. Potom, a to vlastně ve stavu k., upadne ko nečně do realizačního procesu, z něhož vyjde jako nová bytost, vybavená intelektuálním jasem, duchovní dokonalostí a božskými kontakty.

Je nutno si ujasnit, že mystické hodnoty, jichž se člověk někdy zmocňuje vůlí již na samém začátku mystické cesty, mají osvěžující vliv proto, že příznivě působí a doplňují šťastné pocity v jogí nově bytí. Ale tyto vpravdě mystické hodnoty mají vyměnit všechnu psychickou fyzikální náplň jogínovy bytosti, která má ovšem také tendenci k zachování určitého druhu prožitků, obvykle výhradně smyslových. Tím se stává, že se tyto mystické hodnoty začnou formovat

v síly, které začnou naléhavě působit na elementární bytnost v tom smyslu, aby ji potlačily nebo zničily. V tom okamžiku nepoučený mystik začne poznávat, že to, co právě nastává, si vůbec nepřál. To je počátek k., která může být s úspěchem překonána pouze tehdy, když si mystik mocně připomíná, že dřívější život opouštěl proto, že mu nevyhovoval; že tudíž musí jít dál, do zdánlivě neznámých okolností, které právě začínají ukazovat hroznou podobu. Když vstoupí do těchto nových a dosud mu neznámých okolností a projde jimi, pozná, že ačkoli šel do zdánlivě nejistých poměrů, došel posléze do nového, mnohem lepšího a příznivějšího světa, kde je božství, blaženost a poznání.

kródhěšvari (sans.) mocná Hněvivá Matka, ženský protějšek každého hněvivého *buddhy hěruku*, kteří se zjevují počínaje osmým dnem *barda*. Buddhahěruku doprovází Buddhakródhěšvari; Vadžrahěruku Vadžrakródhěšvari; Ratnahěruku Ratnakródhěšvari; Padmahěruku Padmakródhěšvari; Karmahěruku Karmakródhěšvari.

Kršna (Šrí) (sans. tmavomodrý) osmé vtělení boha *Višnu*. Svrchovaný Bůh podle *Bhagavadgity* a Bhágvatapurány. V duchovním smyslu totéž jako *Ježíš Kristus*.

krtajuga (sans.) zlaté období nebo věk, který je podle indické mytologie první ze čtyř světových období nebo *jug*.

krystalizace (z řec. zákl) vyhraňování, tříbení. Charakter nebo zvyky jsou vlastně jevy psychické k.; proto se subjektu jeví jako nepřekonatelné. Podle jógické nauky máme psychologické k. zabraňovat tím, že nepřijmeme jako směrnicí pro jednání nic z toho, co se nám vnucuje jako zkušenost, kterou bychom si přáli opakovat. Pohlížejme na

všechno jako na zcela nové dění nebo novou zkušenost a vyhybejme se tou hám, které jsou buzeny vzpomínkami na to, co nám pocitově vyhovovalo. Tím se ubráníme postupně psychické k. zvyků, charakteru apod., které jsou projevem vnitřní ztrnulosti.

křest (z řec. zákl.) v mystickém smyslu je výsledkem silové reakce světa na subjektivní stav mystika. Tyto reakce jsou umožněny tím, že mystické úsilí nebývá nepřetržitě pozitivní. Když se mystik oddá odpočinku, dostává se jeho bytost do kontrastních stavů, které jsou výsledkem změn energetického napětí; to totiž ustává, když mystik odpočívá.

Jsou to jakoby malé šoky, dotírající na bytost člověka; následkem živlové struktury bytosti samé i energetických napětí vyvolají vnitřní proces, který se projevuje nejprve jako k. vodou, potom krví a nakonec ohněm. Tento postup křtů je přirozený proto, že bytost dosud nepřetavená mystickými pracemi obsahuje velmi mnoho lymfy. Lymfa se pod vlivem tohoto napětí odpařuje a tím vyvolává nejprve procesy související s vodními jevy. Když je lymfa odpařena, začnou se odpařovat tzv. vnitřní vody orgánů, což je spojeno s vnitřními krizemi, které podle mnohých znaků mohou být klasifikovány jako k. krví. Po odpaření všech volných „vod“ bytí vyvolává energetické napětí pálení, vyžehující stagnované mysticko-psychické materiály, což se může kvalifikovat jako k. ohněm.

Když je vypáleno všechno, co může být pro mystické energetické napětí spalitelné, dospěl člověk k počátku strukturního předpodstatnění, které bychom mohli označit za k. éterický, ale ten se již nepromítá do pocitů. Po dovršení tohoto křtu je bytost předpodstatněna tak,

že získává příslušnost ve sféře mystických *adeptů*, jejichž těla již nejsou z masa a krve, nýbrž z éterických látek. Viz též *chemie*.

křesťanství můžeme na rozdíl od křesťanských církví považovat za náboženství, které je vyznáváno způsobem života. Proto je otázkou, kolik křesťanských prvků obsahují křesťanské církve, které jsou většinou pouze strážci věrouky, ale nikoli křesťanského způsobu života. K. samo je spíše mravoukou než naukou mystickou. Tato mravouka má však správný mystický základ, proto může vést ty, kdo se jí řídí, k náboženským zkušenostem. V poměru k tibetské mystice lze k. považovat za přípravnou nauku, která však člověka činí způsobilým, aby dosáhl nebe. Další mystický postup je snad opravdu vyhrazen *tibetské mystice*, protože k. neobsahuje poučení o něm.

Vzhledem k tomu, že Evropané nejsou potenciálně duchovně vyspělí jako Asiaté, k. jako mravouka se pro ně lépe hodí než hluboké mystické učení. Toto učení na vyšších stupních vyžaduje pružného ducha až k extrémismu a takoví Evropané nejsou. Jsou spíše uniformističtí, a proto nejsou schopni zlézat vrcholy extrémistických stezek, jimiž tyto stezky jsou vždy, když vedou oblastmi „mystických výšek“. Kromě toho jim činí obtíže identifikovat nebeské prožívání jako nebeské; svými zjednodušenými názory posuzují každé prožívání jako citové efekty. A i když se na př. stanou mnichy, kteří správným duchovním úsilím, obsaženým ve správné životosprávě, dospějí k nebeskému prožívání, nacházejí v něm pouze extatickosti na půdě běžných psychických vznětů. Proto je pro ně k. vhodnější. Když totiž setrvávají v úsilí realizovat jeho

mravní návody, vzejde u nich postupně lepší rozeznávání. To je počátek způsoblosti pro vyšší druh duchovní výchovy, výchovy mystické, zpočátku v její prosté formě, ale později i ve formě extrémní, vysoké.

kšatrija (sans.) příslušník druhé hinduistické *kasty* vládců a válečníků.

Kšitigarbha (sans.) „luno země“ před stavuje úrodnost a růst. Jeden ze dvou *bódhisattvů*, doprovázejících *dhjá nibudhu Akšóbhju*.

Kuan-šin-jin (čin., také Kuan jin; sans. Avalókitéšvara; tib. Čänräzig) je uctíván v Číně v mnoha podobách, m.j. jako je den ze dvou *bódhisattvů*, sídlících v ráji *Amitábhý*, čili „prostoru bez hranic“ (*parabrahman*). Spolu s druhým *bódhi* *sattvou* *Maňďžušrím* vyzařují věčné světlo na tři světy, ve kterých žili, včetně našeho, aby tímto světlem (poznáním) pomohli při poučování jogínů, kteří sami opět povedou lidi ke spáse. Podobenství praví, že tito dva *bódhisattvové* dosáhli svého vznešeného postavení v *Amitábhově* říši za skutky milosrdenství, které konali, když žili na zemi jako jogínové.

kult (z lat.) náboženské obřady; uctívání, často přepjaté. Osobní k. je vždy nebezpečný pro uctívaného i uctívajícího. Uctívání se jím stává marnivým a ne zdravě sebevědomým, kdežto uctívající prokazuje, že je morálně slabý a někdy rozumově nevyvinutý. Proto k. nemá v praktické mystice místa, leda když je naprosto špatně pochopena. V jiném smyslu je z hlediska mystiky správné a také známkou žádoucí ctnosti uznávat ty, kdo postoupili daleko na mystické cestě. K. takových osob se však má čekatel mystického zasnášení vystríhat, protože to působí oslabivě na jeho rozum, zvláště jde-li o k. založený na abstraktním pojetí mystických vloh a du

chovních hodnot mystických mistrů. Za těchto okolností se zpravidla uctívají bludy a rozšiřují se na úkor mystické nauky, která zná pouze uskutečňování praktických příkazů, vypočtených na rozmnožení dobra člověka, jako je jejich neuskutečňování k jeho škodě.

Skutečně moudrý žák mystiky nebo čekatel mystického zasnášení si může vážit mravních hodnot, mystických znalostí a zkušeností svého mistra, ale jeho osobu má považovat za sobě blízkou a přátelskou. To je zlatý klíč, jímž lze otevřít mystického mistra a přimět ho, aby se stal jeho zasnášelem. Uctívání mistra mystiky naopak jeho srdce velmi často zavírá, neboť tento druh projevů mnohdy vyplývá z mravních nedostatků toužícího a hledajícího člověka.

kultura (z lat.) souhrn všech oborů lidské duševní činnosti, vzdělanost. Nedostatků k. jsou v tom, že se většinou vztahuje jen na povrch a nikoli nitro lidí. Zdá se, že žijeme v kulturním světě, neboť je to svět plný technických vymožeností. Žijeme však ve světě zaostalém, protože žijeme mezi lidmi ovládanými vášněmi a elementárními pudy, které mohou ze světa vytvořit peklo. Je tedy třeba dívat se na k. kriticky; nejlépe by bylo posuzovat její výši podle mravních a sociálních podmínek lidské společnosti, o které se domníváme, že je kulturní.

kumbhaka (sans.) kontrola zadržení dechu v průběhu *pránajámy*. Jedna ze tří částí *pránajámy*. Další dvě jsou kontrola vdechu (*púrika*) a výdechu (*réčaka*).

kumbhaka pránajáma (sans.) zadrženi nebo ovládní *prány* při zadržování dechu. K.p. může být prováděna při plných nebo prázdných plicích. Ale v obou případech musí být *prána* poznávána jako proud, s nímž se operuje.

Výsledkem toho je zjemnění organismu a jeho uschopnění k vyšším vjemům. K.p. je součástí *hathajógy*.

kundalini viz *hadí síla*.

kung (čín.) v čínské hudbě tzv. „velký tón“, který se považuje za skutečný základní tón přírody. Někteří vědci o něm říkají, že je to tón odpovídající střednímu klavírnímu „F“. Lze ho slyšet v přírodě, daleko od hluku továren a měst, nejlépe v lesích, vodních tocích, za slabého větru atd.

kurma (sans.) sedmý z deseti *vájů* nebo vnitřních dechů, které ovládají tělesné funkce; je umístěn v oku, pomáhá je otevřít nebo zavřít. Viz též *prána*.

kvalita (z lat.) jakost, hodnota. K. může být jiným vyjádřením pro nějakou skutečnost, která se projevuje určitým způsobem, nebo je nositelem specifických znaků. V mystice se proto může mluvit o k. místo o bozích, lidech a démonech. Všechny tyto jevy jsou nositeli specifických znaků nebo jsou kvalitami, pokud je místo za jevy považujeme za fyzikální faktory. Výraz k. lze proto v mystice hodnotit stejně jako výrazy bohové, démoni, andělé atd. Kladný význam výrazu k. je v tom, že nevyvolává zosobňující představy.

Kdo projde celým kursem mystické praxe, pozná, že hierarchická soustava jevů je symbolem různých fyzikálních kvalit. Racionalista je může považovat za napětí nebo frekvenci různých stupňů, které vystupují buď samovolně u lidí běžných typů — nebo chtěně při mystických postupech ve vývoji. Při těchto postupech může mystik poznat k. v běžném stavu vůbec nepoznávané a posléze je hodnotit jako podvědomé s tendencí k elementárním projevům žití, pro něž se hodí výraz démonické nebo ďábelské apod. Nebo jako vědomé

s tendencí vyrovnávající, to je lidské. Nebo jako nadvědomé, které vyvolávají blažené pocity a podle svých projevů se mohou hodnotit jako k. božské. To je výsledek zvětšení objemu uvědomování, které je schopno zaznamenávat i stavy pod a nad hranicí denního uvědomování a odrážející se v příslušných pocitech. Tendence těchto pocitů mluví jasně o k.

Mystika tedy neznamená putování vědomí a smyslů sférami rozličných personifikací a jevů, jejichž hierarchické uspořádání svědčí o existenci nebi a pekla. Mystika znamená smyslový průzkum duševních stavů, které se při dostatečném odosobnění ukáží jako projevy kvalit, a tyto kvality vyvolávají asociace, symbolizující rozličné sféry, jako je např. nebe, svět, peklo. Mystický průzkum však tím není omezen. Nad smyslové stavy tvoří mnohá pododdělení, která v podobě duševních asociací symbolizují rozličná nebe, vyšší a nižší; pokud se tyto nadsmyslové stavy odrážejí v pocitech, jsou často identifikovány jako ráje. Ve střední oblasti, která je vlastně naším světem a v mystice se identifikuje jako oblast denního vědomí, dochází také k rozlišením, která se jeví jako řada pocitových, mentálních a vzruchových asociací; mystik je nachází realizované v lidských a různých zvířecích stavech. V oblasti podvědomí pak nachází elementární pocitové asociace, které mu mohou dobře symbolizovat pekla a očistce.

Všechny tyto sféry se tedy odrážejí v různých stavech vědomí a v jiných duševních stavech jedině bytostí. Protože však mohou být velmi dobře vzájemně odlišeny, mohou být také považovány za sféry, v nichž sídlí bytosti rozdílného vnitřního uspořádání, nebo také za kvality, které tyto sféry a jejich obyvatele

velmi dobře symbolizují. Ovšem světský člověk nemá tytéž možnosti jako mystik. Variační schopnost jeho denního vědomí je tak malá, že může zjišťovat pouze řadu pocitů, které svědčí o tom, že v něm vystupují sklony jednak elementární, jednak ušlechtilé. A jelikož jeho vědomí nemůže pro malou variační schopnost zasahovat do oblasti nadvědomí a podvědomí, může se o sobě dovédt pouze to, že je člověk. Nikdy se nedoví, že tak dobře od sebe izolované latentní pocity různé povahy svědčí též o tom, že je bytostí i božskou i démonickou. A co se týká identifikace těchto stavů a pocitů, neprojevují se mu jako symboly sfér, protože je osobitý a následkem toho chápe své city jako prostou funkci těla.

kvantifikace (z lat. zákl.) zavedení hleďiska kvantitativních (číselných) vztahů při zkoumání společenských jevů. Je to vlastně metoda velmi nespolehlivá, protože stanoví veličiny, které se úřední místa snaží aplikovat na celek, a to je často silnou brzdou ve společenském životě. Víme např., že podle marxistické psychologie je lidský duch založen na kvantitativních datech, z nichž vyplývá, že lidé podléhají elementárním sklonům, což je činí blízké zvířatům, snad s výjimkou schopnosti dorozumívat se slovy. Z toho se dovodil absolutní význam reflexů. Objektivně usuzující věda však ví, že se dají potlačit do té míry, že člověk může své jednání zakládat na čistě rozumových úvahách. Ostatně při soudním posuzování protizákonných činností se tento druhý aspekt bere vždy ve velké míře v úvahu. A tak se nemá zapomínat na to, že k. má znamenat pouze pomůcku k prošetřování jevů a že je nezbytné připouštět nesčetné výjimky, ale spoň pro tvory nadané rozumem. Tyto

typy jsou schopné uvažovat velmi jasně i nad propastí citových projevů a tím i nad oblastí smysly identifikovatelných skutečností.

kvantita (z lat.) mnohost, četnost. V mysticko-psychologickém úsilí se člověk udržuje ve sféře k. extenzivním soustředěním a živým vnímáním, zaměřeným na různé kvality současně, a pak rozpoltěním vědomí, které se obrací současně na venek i do nitra vlastní bytosti. Také psychické rozptýlení, které jogín řídí svou vůlí, zavádí vědomí do oblasti kvant; od toho se očekává zvyšování odolnosti vůči mystickým zkušenostem. Tomu je nutno rozumět tak, že zaměření vědomé pozornosti k objektu, svým obsahem přesně vymezenému, vede k brzkému psychickému přesycení zkušenostmi. Zaměření vědomé pozornosti na objekt s nesčetnými znaky však vytváří vysokou psychickou odolnost, která je později nezbytná, má-li být zachován postup v obtížných úsecích mystické cesty.

Ve vyšších fázích jógického školení se extenzita spojuje s intenzitou a tím vlastně kvalita s k. Jejich správný poměr vede k rozvoji takřka absolutní odolnosti jogína, která je předpokladem takové duchovní nebo mystické realizace, při níž se bytost přenáší přes hranice, oddělující tvůrčí oblast od oblasti nadtvůrčí. To znamená, že není možno předpokládat, že člověk bude schopen překročit oblast času a prostoru pomocí jednodušího tzv. intenzivního soustředění. Může ji překročit jen pomocí vnitřního usebrání, v němž vědomí obsáhne nekonečné prostory a přitom si zachová do statečné velikou intenzitu v zaměřování pozornosti. To je předpoklad psychické ho proniknutí hranicí oddělující smyslový svět od transcendentního.

kvantová domněnka (Planckova domněnka) má v moderní fyzice podobný význam jako teorie relativity. Jejím autorem je nositel Nobelovy ceny, německý fyzik Max Karl Ernst Ludwig Planck (1858-1947). Podle jeho teorie se přeměna zářivé energie v jinou a naopak nemůže dít spojitě (po libovolně malých částkách energie), nýbrž skokem, jen po celistvých kvantech energie. Tato domněnka souhlasí se zkušenostmi jogínů, že energie, které mění bytost strukturalně, postupují též od stupně ke stupni, kdežto v mezistupních nedochází k žádným zvláštním jevům. V jiném smyslu jogín při stupňování psychicko-fyzikálního napětí prochází zaprvé mobilizací psychického napětí, potom psychickou krizí a posléze náhlými zvraty k psychickému uvolnění. Když přitom jogín provádí tzv. bodovou koncentraci, vyvolává často emanační bouře; vyšší vnímání je eviduje jako duchovní záři, již můžeme považovat za subtilní záři fyzikálního původu. Tato záře, jejíž původ je v těle, nemá charakter kvant zvlášť průbojných, takže se asi jedná o záření, pocházející z beta částic; gama částice jsou vystřelovány při bodovém soustředění, ale není jich takové kvantum, aby mohly být vnímány jako světelný jev, nýbrž jen jako „působení“, čili energie.

kvantová teorie fyzikální teorie, podle níž se některé fyzikální veličiny mění v celistvých násobcích elementárního množství (kvanta). Viz též *kvantová domněnka*. K.t. podmiňuje korpuskulární teorii světla, což také vede k teorii o hmotné podstatě vesmíru. Jelikož se však elektron charakterizuje jako jev v magnetickém poli atomu, stává se tato teorie nejistou, neboť je vůbec otázka, zda „pole“ můžeme považovat za hmotu, jestliže se nechceme podřizovat filo-

zofickým vývodům důsledných materialistů.

Vzhledem k tomu je snad na místě uvést jógickou zkušenost, která se získává při postupném oprošťování sebe od vztahů ke světu smyslových faktů. Při tomto oprošťování pronikají jogínové k jakési vnitřní hranici, kde dochází ke změně tzv. určitého vnímání ve vnímání bezmezné. Při zpětném pohledu na svět, z něhož jogín vystupuje snahou o vnitřní odpoutání, jogín může vnímat pouze v určitých pojmech, které jsou omezené na určité (tvarové) jevy; to také odpovídá k.t., v tomto případě v psychické oblasti. Když však jogín obrátí pozornost na oblasti směrem od světa hmotných jevů, nachází „oblast nerozčleněného světla“, oblast nediferencovaného bytí, kde se čas a prostor v našem pojetí vůbec neuplatňuje. Teprve následkem toho dochází k závěru, že vesmír je emanační absolutna, na což je možno vztáhnout k.t., ale současně nalézá i oblast nerozčleněného světla, které přechází v jevy tak, že se přetváří v záření korpuskulární, kde se teprve potvrzuje správnost k.t.

Vzhledem k tomuto zjištění se v józe tvoří teorie, že z absolutna emanují jevy, které v první fázi náleží do oblasti undulační povahy světla a teprve ve druhé fázi do oblasti k.t. světla. K.t. tedy platí od určitého momentu do určitého momentu; jogínové jimi vymezují určitou dobu, zvanou *manvantara*, *kalpa* apod. Jelikož však je nutné přiznat také nečleněnému světlu (undulační teorie) bytí, mohou jogínové hranici mezi světem diferencovaným a nediferencovaným překračovat a pak být jako někdo, kdo skutečně poznal absolutno. Zkušenost z empirické ho zakoušení stavu absolutna vede k poznání, že ztotožnění bytosti s ním vede

nezbytně k zániku lidské existence a ukazuje absolutno jako strážce a tvůrce vesmíru jevů, který může existovat na těle nicoty a všejsoucnosti tohoto absolutna jako svět iluzí; tím k.t. ztrácí absolutní platnost.

kvantum (z lat.) množství, počet; fyz. nejmenší (elementární) dávka vyzařované nebo pohlcované energie. Podle *kvantové teorie* může být každý jev vyjádřen kvantem energie a toto k. podle postřehů zdokonalených jógou představuje pouze interní přeměny, které se vnějšímu pozorovateli jeví jako světlo. To znamená, že jevy nemusí mít pro vnějšího pozorovatele vždycky charakter zářící. Světelný projev v zorném poli lidských smyslů se zpravidla zakládá na fotonech, které pak jeho strukturu zdánlivě mění. Ježto je však každý jev prostorem nahromaděného dění, může vždycky působit na smysly jogína jako světlo a tím jako jev fyzikální, jehož chemické vlastnosti nejsou vůbec rozhodující. A protože se každý jev jogínům projevuje jako světlo, usuzují, že jevy jsou iluzí. Neboť je-li člověk následkem existence citu jakousi chemickou laboratoří, nemůže nahromadění energií fyzikální povahy hodnotit jako něco skutečného. Tyto energie totiž vždy na něho působí jako síla a nikoli činitel vzbuzující citové dotykové fenomény. Vzhledem k tomu se jogínovi rozpadá příroda nanejvýš do dvou forem, totiž do kvant fyzikálních a chemických. Měřítkem pro skutečnost nebo neskutečnost zevních jevů je pro člověka jako bytost určitým způsobem učeněnou pouze její chemické působení. Když se duchovně povznese a zdokonalí, působí na něho celá příroda jako soubor jevů fyzikálních a to je předpokladem pro naprostou, ale přirozenou změnu názorů na

skutečnosti. A zdá se, že dokud se ti, kdo studují nehlubší tajemství přírody, nezdokonalí vnitřně tak, aby také vše na ně působilo jako skutečnost fyzikální, budou vždy více nebo méně tápat na cestě poznávání; je totiž přirozené, že jako bytosti vnímavé pro kvanta chemická, budou vždy vše hodnotit osobitě.

Hledáme-li tedy pravý původ filozofie jogínů, hledáme je v jejich duchovním zdokonalení. Jím se totiž celkově povznesli nad úroveň vjemů, jejichž působení se prodírá do bytosti prostřednictvím chemických reakcí. Právě nad touto úrovní spatřili jogínové vesmír fyzikální, který již zcela zřetelně vzbuzuje dojem, že všechno v něm je iluzí, která je málo nebo více výrazná podle kvant energie a nábojů tedy něco ze subjektivního hlediska neimponujícího. A toto neimponující „něco“ svým vzezřením a působením ničí každý chtíč, uvádějící energii bytí do pohybu a tím celou bytost na reinkarnační cesty.

kvietismus (z lat.) filozofie spočívající v Bohu, klidu, neodporování zlému. K. byl založen na zkušenosti, že klid a tím ovšem i určitý stupeň pasivity, přináší citové unesení, které je někdy možno kvalifikovat jako dotyk boží, jindy zase jako blaženost bohatou božími prvky. Ale tato zkušenost je subjektivní. Za určitých okolností může k. vést k rozvoji citového hnutí mnohem nižšího a horšího, což někdy může vyústit v pocit, že se člověk místo zažití Boha dostal do kontaktu s ďáblem. To záleží na tom, v jakých karmických vztazích je ten, kdo se oddal k.

Kdo není v karmických vztazích s nejvyššími světy, tomu se může stát k. pramenem až ďábelských obsednutí. Kdo v těchto vztazích je, ten může pro přechodnou dobu dosáhnout blažených po

citů a božských dotyků. Ale záslužná *karma*, vytvářející tyto vztahy, se těmito praktikami velmi brzy vyčerpává. Duševní uvolnění, které je vlastně pasivitou a je vlastně příkazem kvietistické praxe, vystavuje záslužnou karmu napětí zlé povahy, jehož je prostor plný ná sledkem sobectví a zla v lidech. Toto na pětí záslužnou karmu přemůže. Když je přemožena, ukáže se duševní uvolnění jako cesta do záporných ovlivnění, která období blažených pocitů vystřídají s ko nečnou platností.

Postup ke spojení s Bohem musí být založen na aktivních postupech. I když se za těchto postupů dostávají mystické výsledky později, než když se člověk chová pasivně, přece je to lepší. Aktivní úsilí přináší výsledky trvalé, kdežto pasivní pouze zdánlivé. Pasivita vede totiž k rychlému rozvinutí a zesilování funkce citění; jeho mnohé a jemné odstíny zavádějí člověka do labyrintu fenoménů, které se týkají pouze prožívání a nikoli předpodstatnění bytosti. Proto tak často zavádí i do démonických stavů a prožitků.

kvintesence (z lat.) charakteristická podstata něčeho, zhuštěně zachycená; výtazek, třešť; také pátý živel. V *alchymii* se mluvilo o k. jako o univerzálním prostředku, jehož působením se zdokonalí i vlastnosti hmotných látek, i zdraví. K. je látka, která se dobývá chemicky, ale musí mít podobu prchavé tresti, což samo svědčí o její fyzikální podstatě. Vzhledem k tomu, že to již není tekutina, působí velmi razantně, takže se v nezpůsobilém organismu chová jako prudký jed. A co se týká těla zdokonaleného, bylo stejně na tento stupeň dove-

deno předpodstatňovacím procesem, což vlastně značí přetvářením jeho živlové podstaty; tím se v něm také dobývá k., o níž se ví, že nemusí vést pouze k nesmrtnosti. V takovém případě k. jistě tělo vzpružuje, člověk se však díky svým názorům zaměřuje spíše na získání poznání než na fyzické výhody, a proto se k. za těchto okolností chová docela jinak, než jsme zpravidla informováni.

Podle tvrzení alchymistů je možné do bývat k. ze všech možných látek, jógická zkušenost však ukazuje, že se nejlépe dobývá přímo z těla. Tělo totiž obsahuje substance, které se jógickým úsilím, vedoucím k odpařování lymfatických látek, velmi snadno reálně projevují; pak, stejně jako v alchymii, vzniká již jen problém, jak tyto prchavé esence poutat vůlí a tím je učinit upotřebitelnými. Je totiž známou jógickou zkušeností, že ně která jógická cvičení velmi silně vzpružují tělo. To je výsledek působení k. v něm. Tyto k. však velmi rychle mizí za rozličných afektů. Dochází k vybíjení, které spíše oslabuje, než dovolí zachovat dosavadní stav fyzické energie. Pro to se předepisuje veliká zdrženlivost, která pomáhá k. v těle poutat; když za těchto okolností člověk zaměřuje systematicky pozornost na tělo, může k. působit tak, že z těla vyloučí fyziologické teplo a čas. To je zážitek stavu nesmrtnosti, jejíž realizace klade na člověka další požadavky. V této souvislosti je třeba připomenout, že mravní úsilí a nesmrtnost k. nesnášejí; výjimkou je tělo do té míry proměněné, že je pro lidské smysly jeho pozorovatelů spíše duchem než fyzickým jevem.

L

labilní (z lat.) nepevný, nestálý. Jógické poznání vede k zjištění, že běžný člověk je duševně velmi l. Jeho „duši“ (psychickou bytností) dují neustále větry připoutávání se k různým světským věcem a zase odpoutávání se od nich a to se zobrazuje v jeho duševní nestálosti, tékavosti a neklidu. Z jógického hlediska je tento stav tak zlý, že závisí jen na medicínální konvenci, kdy se tato psychická vratkost hodnotí jako jev patologický. Není tu záruky, že psychická nestabilita běžných lidí nepřekročí hranici, za níž už člověk přestává být normální leda v jejich osudu, ale ten rovněž není spolehlivý. Je to výsledek jejich hrubé nedbalosti k sobě samým na jedné straně a bezuzdného vyžívání se ve vnějších okolnostech na druhé straně.

Lidé by měli vyhradit v životě určitou dobu cvičení se v psychickém zpevnování. V mládí, kdy se člověk různými způsoby sobem vychovává pro život, by se měl věnovat dostatečný čas nucení se do duševního, mentálního i tělesného klidu, protože přirozená duševní svěžest by nedovolila, aby se tento klid zvrhl v chorobnou pasivitu. Mladí lidé by tak získali duševní pevnost, která by se v jejich dalším životě projevila jako zdrženlivost ve všech závažných nebo kritických okolnostech. Slabošství stejně jako šílená odvaha by se tím vyloučily a vznikly by předpoklady k větší rovnováze a tím i k harmonii mezi lidmi.

Zázraky jogínů, promítající se v jejich síle, nezranitelnosti a nespalitelnosti pramení právě z potlačování vnitřní nevyváženosti. To prosté nucení se do du-

ševního, mentálního a tělesného klidu, které se v józe vždycky stupňuje vysoko nad normál, vyloučí vnitřní vratkost; s tím už souvisí jógické zázraky. Požadavkem zde je pouze to, aby cvičení se v klidu bylo nadnormální, to je, obrazně řečeno, že bytost si nesmí dovolit ani šeptnout proti této kázni.

labyrint (z řec.) bludiště. Taková je oblast, do níž je člověk duševně zasazen. Nepovažujeme-li totiž duševní život za funkci organismu, nýbrž za sféru životních jevů, do níž je člověk pouze duševně vrostlý, pak to skutečně je l. Tento l. může člověk vnímat, když se stane joginem a podle návodu jógy věnuje pozornost sobě samému na úrovni duševního života, pozornost zesílenou a prohloubenou soustředěním. Pak se nám svět, který nezdokonalenými smysly vnímáme jako oblast masek, náhle ukáže jako oblast dokonce až motivovaných činů, jejichž varianty jsou tak četné, že skutečně tvoří l. Vzhledem k povaze tohoto l. je bláhové, jestliže se někdo zajímá o okultismus nebo mystiku či jógu jen proto, aby mohl tento svět vidět a být v něm činný. Ostatně v něm jistě zablouzí. Nesčetné situace a podmínky jejich existence jsou jako pohádkové příšery, které předstírají různé výhody, ale pak pohltí každého, kdo se odváží cokoli z toho akceptovat.

Před l. psychické oblasti, která je v jiném smyslu astrálním světem, světem jinak ustrojeným než svět hmotný, jsou chráněni pouze ti, kdo vstupují na cestu jógy nebo mystiky s úmyslem získat poznání a překonat strasti, které jim připravuje svět a život v něm. Takoví lidé l. duševního života zpočátku pouze vidí. Když se na něj dlouho dívají, poznají jeho mechaniku nebo zákony; když ji poznají, mohou se odvážit být v něm i čin-

ní. Dobře vycvorení jogínové v něm ovšem nejsou činní jen pro své potěšení. Zpravidla se drží určitého plánu a jóga přikazuje, aby si přáli konat pouze dobro. Když se je pokusí konat, získají zkušenost, která je posléze odvrátí od světa. Pak dosáhnou klidu „duše“, čímž bude dovršena jejich spása. A o to právě jde. Nežijeme proto, abychom „si co nejvíce užili“, nýbrž proto, abychom mohli poznat marnost všeho a pak v klidu nechtění opustit tento svět. Ostatně to je idea jógy a všech duchovních nauk.

laghiman (sans.) třetí z osmi jógických sil, schopnost stát se lehkým jako bavlna. Viz *siddhi*.

laik (z lat., řec. pův.) světský člověk, nekněz, osoba neposvěcená; neodborník. L. by se neměli nikdy odvažovat předstírat, že jsou znalci jógy. Pášou škody na „duši“ lidí tak velké, že tím často zatěžují nemocnice dalšími pacienty.

lāja (sans.) zvuk, příp. ultrazvuk, nebo značí i ticho. Jejím nejzjevnějším projevem je šum nebo jedno ze znění v uších, do nichž se někdy zaposlouchávají jogínové, aby zachytili základní znění tvoření a přes ně jako přes překážku dosáhli kosmického ticha. Jde tu o získání nadempirické zkušenosti, která má odezvu ve „slyšení ticha“, což souvisí s prožitím nadpomyslné blaženosti. Z kosmického hlediska je l. výsledkem vibrací nebo proudění, které běžně člověk smyslově nezaznamenává. Když se však uschopní slyšet je, dozví se, že tvoření je také zvukovým jevem, který neustále zní vesmírem a který, dotkne-li se následkem vhodného uzpůsobení nitra člověka, vyvolá v něm blažené pocity, které vždy provázejí počátky tvoření.

lājajóga (sans. doslova spojení, rozpuštění) jógická nauka založená na koncen-

tračním úsilí, jehož hlavním znakem je soustředění s tendencí k naslouchání. Soustředění se však musí upínat do úplné prázdnoty, čímž se odlučují dvě základní kvality, totiž prázdnota a hmotné bytí. Tyto dvě kvality se potom stýkají na základě přirozených gravitačních vztahů a jejich dotyk vyvolává rezonance, které se sice především manifestují jako zvuk, ale současně též jako kaskáda pocitových stavů. Z toho důvodu lze l. považovat za kurs kadence a tento kurs má také přímou odezvu jak na úrovni pocitů, tak i na úrovni vibrací ve fyziologické struktuře. Proto když se jogín zaposlouchá do svého těla, dosud jógou vlastně neproměněného, které jen považuje za sídlo božské prázdnoty, vyvolává vzájemný dotyk dvou rozdílných faktorů; především se to ozve jako syčení větru, potom jako burácení a dále jako nesmírně silný třeskot hromů. Pak se zvuky zjemňují a posléze je „slyšet ticho“, jehož pocitovou odezvou je blaženost. Když kurs zvuků zcela skončí, začne jogín rozeznávat pravdu od klamu, čili stane se mudrcem.

lama (tib. bla-ma) „nemající nad sebe vyššího“. V Tibetu titul příslušníků nejvyšší církevní hierarchie; v Evropě vžitý nesprávný název pro tibetské mnichy vůbec.

lamaismus (z tib.) nepřesné, ale vžitě evropské označení tibetského buddhismu, který vstřebal i prvky původního bönského náboženství a je stále oživen mystickými prožitky a zkušenostmi *naldžorpu*, extrémistů to tzv. přímé stezky. Je to tedy náboženství s mystickými a magickými prvky, které má před křesťanstvím tu přednost, že není čistou teologií, nýbrž zkušební mystickou metodou. Jeho zvláštností v poměru k našim životním názorům je nauka o převétluji-

cích se lidech (*tulku*), za něž jsou poklá dáni všichni představitelé klášterů. Mají to být zasvěcenci, kteří již sjednotili všechny fyziologické energie a jsou schopni je v tomto stavu udržet na všechny časy. Z toho důvodu pro ně smrt neznamená rozklad a rozpad složek bytí, nýbrž pouze moment, v němž se sdružené fyziologické energie zachycují v nové, právě se rodící bytosti. Ta se považuje za tulku, který je hledán, aby opět vstoupil na svůj dřívější trůn, který opustil smrtí.

Tento názor je evropskému chápání naprosto cizí. Ale mystická výchova ho činí přijatelným. I Evropané mohou získat zkušenost, jaký vliv má sjednocování fyziologických energií různými formami soustředování. Už první zkušenost s promítáním osobního vědomí na dálku je schopna narušit primitivní názor Evropanů, že život je přímo závislý na fungujícím organismu. A když člověk v mystické výchově dosáhne vyšších stupňů a pozná, že jako se může odloučit pouhé vědomí od těla, může se odloučit i jakýsi odraz fyzického bytí, kopie jeho bytosti, tzv. astrální tělo; pak už mu učení o tulkuech není žádnou zvláštností. Chápe, že zkušenost paní Alexandry David-Neelové, cestovatelky po Tibetě, která se stala přímou účastnicí nalezení lamy, tuším z kláštera Lha brangu, byla jenom potvrzením správnosti učení o tulkuech. Může totiž sám vyzkoušet možnosti převtělování, které v běžných případech znamenají přecházení jednotlivých složek bytí ze zmirajících na rodící se bytost nekontrolovaně, kdežto v jeho vlastním případě přechod evidovaný a při hlubším poznání závislý na funkcích myšlení v tzv. určitých pojmech. Za funkce myslí v pojmech bezmezných se člověk přestává přerovzat

na úrovni lidských bytostí.

Kvalita l. jako náboženského učení vysvitá snad dostatečně z toho, že křesťanskou teorií o vykoupení člověka skrze Ježíše Krista považuje za dětskou duchovní poučku. Lamaistické učení činí totiž každého jedince zodpovědným za všechny jeho osudy, k jejichž vybití je nutné, aby se bytost reinkarovala (viz *reinkarnace*), pokud se nedokáže těmto osudům vyhnout a zakončit životní pout ve spáse. L. vede lidi k vyšším cílům, které urychlují duchovní zrání a zkracují reinkarnační proces. Lamaistická nauka je obsažena v posvátném kánonu *Kandžur*. Nejvyšším světským a církevním představitelem l. je *dalajlama*.

lapis philosophorum (lat.) kámen mudrců, který podle tvrzení alchymistů může proměnit velké množství méněcenného kovu (obyčejně olova nebo rtuti) ve zlaoto nebo stříbro. Kromě toho je také všelékem. Viz *elixír, kvintesence*.

larva (z lat.) jméno pro *astrální* přízraky, otisky kdysi žijících bytostí, zbavených původního (duchovního) dechu, který krystalizuje v ducha bytí, vědomí a jiné psychické složky, činící bytí živým. Tyto přízraky žijí ve sféře, do níž se člověk dostává, když se jeho vědomí stane mdlým a jeho bytost zároveň zůstává pohotová jen k pudovým projevům. Proto mystikové nacházejí l. jen v neutěšených místech duchovního života. Světským lidem se mohou projevit, když je jejich vědomí v mátožném stavu. Proto lze l. považovat za bytosti duchovní *sféry*, oživované pouze instinkty, které pramení ze žádostivosti elementární povahy. Jsou to obyvatelé stínů, hřbitovů a míst, kde jsou nakupeny síly smyslových chtíčů.

Lásja (sans., tib. Láse ma) personifikovaná krása; ženský *bóhdisattva*, bohyně

tance, která doprovází *dhjá nibuddhu* Vadžrasattvu *Akšó bhju*.

láska pozitivní citové projevy, na jejich základě se člověk zřiká něčeho vlastního ve prospěch toho, koho má rád. L. není možno hledat v pocitech přichylnosti, které pramení ze lpění a žádosti mít u sebe toho, koho má člověk rád. Tento vztah je druhým pólem l.; je to princip zosobňující, na rozdíl od pravé lásky, která vede k odosobnění.

latence (z lat.) skrytost, utajenost. L. je důležitý činitel, jež by měla vést v přítomnosti zejména psychologie. L. a nikoli prostředí způsobuje, že se z dítěte vyvine člověk dobrý nebo špatný, idealista nebo materialista, člověk světský nebo duchovně založený. L. je činitel, který skrývá karmické fondy minulosti rodu nebo jedince (v tomto případě *karmy* pocházející z minulého vtělení) a později je uvolní jako zevní projevy ve spolupůsobení s životními podmínkami, v nichž dítě vyrůstá a je. Jak jinak by to tiž mohla nepřízeň osudu učinit z jednoho člověka tvrdého a zlého uzurpátora a z druhého světce, považujícího tuto nepřízeň za výsledek vlastních provinění, která se pak snaží smýt dobrým konáním a mravní kázní? Ne. Člověk není produktem doby a společnosti, v níž žije, nýbrž svých vlastních karmických hodnot, na jejichž rozvoj jistě působí okolnosti. To znamená, že kdyby se měl někdo podle svých karmických dispozic stát lhářem, ukrutníkem nebo jinými mravními vadami poznamenaným člověkem a nenašel by kolem sebe ani příklad ani příležitost, které mu k uplatnění takových špatností dává povrchnost prostředí, nemohl by se takovým stát. Je totiž sotva možné, aby jedinec někdy obstál proti celku se svými povahovými zvláštnostmi. Ale svět je dobrý i špatný,

a proto se v něm mohou vyskytnout světci a zločinci. Oba druhy lidí v něm najdou příklad pro sebe a budou se jím pak řídit v úplně shodě se svými vlastními karmickými dispozicemi.

legenda (z lat.) pověst, vypravování o životě svatých. L. však nemusí být smyšlenkou. Právě mystické zasnění obsahuje prvky, které mohou vést k legendárnímu životu; ten je však v duševní oblasti životem skutečným. Teprve hluboké mystické zkušenosti mohou člověku odhalit, kolik skutečných a kolik legendárních okolností obsahuje životy světců nebo mystiků. V tomto směru se opravuje běžný názor na l. hlavně poznáním zákonitostí duševního života a světa, který je světem příčinným; hmotný svět je pouze ukazatelem toho, co kdo dobrého nebo špatného vykonal právě na duševní úrovni.

lemurové (z lat.) duše zemřelých, strašidla. Duchovité jevy astrálního (duševního) světa stínů, kde existují duchové zplodiny bytí. Dříve žijící lidé je tu zanechali proto, že v nich pulsoval elementární životní pud a nestarali se o to, aby si vytkli východisko, které symbolizuje vyzáření životních sil do vyšších sfér bytí. Právě elementární životní pud, který se na rozdíl od vášně projevuje jako tendence k pasivitě, vytváří ze životních sil těla mátožné jevy, které se soustředí v oblasti astrálního vizuálního přítmi. Tam existují jistou dobu, ale potom se rozplývají jako každý jev, který je zcela ovládan přírodními silami.

letargie (z řec.) chorobný spavý stav; naprostá netečnost, ochablost. Je to stav nastupující po katalepsi, čili ztrnulosti a nevnímavosti; spící člověk v něm může slyšet, ale nemůže fyzicky reagovat. Dostavuje se v hypnotismu i v mystice; v mystice jako následek úspěšného úsilí

o zastavení mysli nebo duševní činnosti.

letora (z lat.) povaha, temperament. L. cholericá náleží ohnivému principu, sangvinická vzdušnému, melancholická zemnímu a flegmatická vodnímu principu. V mystice má člověk dosáhnout změny l. v cholericou, neboť je to l. nejvyšší.

levitace (z lat. zákl.) vznášení se těles ve vzduchu nebo zvedání předmětů bez fyzického dotyku. Vznášení se vlastního těla jogínova ve vzduchu je výsledkem dlouhodobého školení, zaměřeného na zjemnění těla a vůbec celé bytosti. V praxi se to provádí tak, že člověk myslí pouze v subtilních pojmech, které vztahuje i na vlastní tělo. Dlouhodobé cvičení tohoto druhu uschopní mysl chápat v takových pojmech všechno, na což reaguje i tělo. Když nejde o pokus, ale o metodu myšlení, pak se l. stane přirozeným faktem; již těmito pojmy je odebrána tělu tíže, která je pak poznatelná jako *tamasická* (viz *tamas*).

V jednom ze způsobů jógické výchovy musí jogín na sebe myslit nebo se trvale chápat (uvědomovat) jako bytost s jemným tělem, bez hmotnosti a tíže. Tím se vydává na cestu k uskutečnění neviditelnosti a beztížnosti. Protože nastupuje tento vývojový kurs se zřetelem na to, aby se zbavil *tamasu*, může dlouho trvat, než dosáhne svého cíle; případně ho v jedné existenci nedosáhne. Přesto však postup na této cestě vede k výrazným jevům na úrovni sebeciťování. Když postoupí na této cestě dál, začne cítit své tělo zjemnělé a subjektivní pocit tíže těla pro něho zmizí. To je první etapa na cestě k l. Ve druhé etapě začne létat ve snech a bude se cítit tak lehký, že pocitově chodí nad zemí. A když dosud nepochopí, že je důležitější hledat spásu, dosáhne třetí etapy. Pak se jeho

tělo stane lehkým a průzračným, takže získává postupně možnost zmizet ze sféry, která je v dosahu běžného smyslového vnímání.

Schopnost vyzvedávat předměty bez dotyku tělem je podstatně snáze dosažitelná. Záleží na tom, zda např. hypnózá zér dovede přesvědčit subjekt, že nemá tíži větší než třeba může zvednout vítr. Tím může dosáhnout toho, že se tělo je ho subjektu hmotně tak pozmění, že unikne působení gravitační síly.

lidský duch subtilní nehmotná jednotka, prostá povahových kvalit, naplňující *bytost* a identifikovatelná jako fyzikální substrát bytí. Jakási obdoba *vědomí*, od něhož se liší pouze tím, že nemůže zprostředkovat poznávání vnějšího světa, neboť není schopna zosobňovat se a tím se vymanit a abstrahovat od všeho, co není jí samou. Funkčně je l.d. esencí *bytnosti*, která působením jiných psychických činitelů může vytvořit pro jedince jeho osobní svět. Jinak, vzhledem k psychické bytnosti, činitel v pocitovém ohledu neutrální, a přece zase reagující jako např. rozum a zření, nikoli ovšem citění.

lingam (sans.) symbol plodnosti, faličský symbol indického boha *Šivy*; pyj.

linga-šaríra (sans.) totéž, co *súkšma-šaríra*; *astrální tělo*, sídlo jasnovidnosti.

litanie (z řec. prosba) střídavá prosebná modlitba k Bohu a svatým; přeneseně zdoluhavý projev. Pokud se l. zaměřují na vykoupění nebo vnitřní povznesení nad svět, mohou být považovány za mysticky prospěšné, zejména když se člověk do nich zahloubá tak, že si uvědomuje pouze je. Pak se ukazují jako hrubší prostředek k dosažení odpoutanosti od světa. Proto vyhovují povahám, které nejsou schopné oprostit mysl od světa přímo, totiž bezprostředním vzdáváním se ho. Kdo tedy myslí na Boha

a podporuje své mentální zaměřování na něho modlitbou nebo zpěvem, do nichž se cele zablouhá, ten se už vlastně mentálně vzdává světa. Když to bude činit velmi dlouho, oprostí se od světa de facto, protože čas vytváří zvyk a posiluje všechno, o co člověk usiluje a co zachovává.

liturgie (z lat., řec. pův.) bohoslužba, bohoslužebný řád, bohoslužebné obřady. Tzv. emancipovaní nebo kultivovaní lidé bývají přesvědčeni, že l. může působit pouze na děti nebo prosté lidi. Ale l. založili ti, kdo si dobře všímali úkonů, které lidi mentálně zcela strhují do jiného myšlenkového procesu, než ve kterém se trvale udržují. To je psychologické hledisko, podle něhož můžeme l. považovat za vnější pomoc lidem duchovně nejslabším, ale někdy i silným, kteří se velkým vnějším zaneprázdněním psychicky více znečišťují a touží rychle se zbavit těchto nečistot. Pokud je l. myšle na jako nezištný pozdrav nebo pocta Bohu, její klad je v tom, že pomáhá vytvořit příznivé duchovní prostředí, které může každého člověka, který se jí věnuje, psychicky povznést. Proto můžeme l. považovat za očišťující činnost, která, mnohdy velmi silně působí a může přitomné laiky duchovně očistit a připravit na duchovní postup. Nejdůležitější formou liturgickou je katolická mše, neboť magicky působí v nejlepším slova smyslu.

logicismus (z řec. zákl.) filozofický směr 19. stol., považující zákony logiky a matematiky za nezávislé na smyslovém poznání skutečnosti. Z duchovně mystického hlediska je to názor přinejmenším sporný.

logika (z řec.) věda o zákonech správného myšlení. L. se na rozdíl od dialektiky, zvláště marxistické, opírá pouze

o poznaná fakta a přirozené zkušenosti a na jejich základě vyvozuje závěry, které se zdají soudnému rozumu vždycky spolehlivé. Představuje tedy psychologický žebřík, po němž se dospívá ke spolehlivým filozofickým závěrům. Vzhledem k tomu jsou logické závěry základním kritériem zkoumání jak vědeckého, tak i mystického. V mystice jsou pouze logikové schopni dopracovat se k vědeckému odůvodnění mystických zkušeností a poznatků; dokonce v mystice je nezbytně třeba l. k tomu, aby extatické stavy mysli a ducha, v něž mystické úsilí musí vyústit, nečinily z mystika fantastu. Mystik musí být schopný logickým myšlením všechny extatické zážitky redukovat na nižší členy, odpovídající přirozeným zážitkům a postřehům. Tím se totiž vytváří most mezi jím samým a ostatními lidmi, který je nutno zachovat tak dlouho, dokud mystik nezačne opouštět svět smrti. V tomto stadiu již situace stejně není logická, a proto již mystik může dovolit extatickému myšlení a citění, aby se plně rozvinulo; v tomto stavu myšlení a citění, po přirozených stupních samovolného duchovního vývoje, může opustit tento svět a přejít do světa transcendentního.

V transcendentním světě nemá naše (světská) l. místa. Božský svět, i když je logický v přirozených vztazích k světu materiálnímu, má své vlastní zákony, svou vlastní l., která je někdy dobře patrná v projevech extatiků, jež i nejsoudnější člověk může považovat za projevy rozumné.

logos (z řec.) slovo, které se v mystice považuje za živý projev myšlenky. V ezoterickém smyslu mystickým představuje l. první impuls, jímž se energetická kosmická kvanta uvádějí do pohybu, aby se později sbalovala a tím vytvo-

řila náš empirický vesmír. Vzhledem k tomu je l. počátkem činnosti silových kvant, které se stávají fyzikálními i hmotnými skutečnostmi.

lóka (sans.) svět, doslovně však „to, co je prožíváno“. Proto pro nás svět ve všech jeho významech. Podle hinduismu i buddhismu se tento svět obecně dělí na „tři světy“ *trilóka*, tj. nebe, země, peklo. Jiné dělení uvádí sedm vyšších světů: 1. *bhúrlóka* — sféra smrtelných existencí, reprezentující náš lidský vesmír; 2. *bhuvarlóka* — prostor mezi zemí a sluncem, kde sídlí *múni*, *siddhové* aj.; 3. *svarlóka* — nebe *Indrovo*; 4. *maharlóka* — sídlo pěti tříd bohů; 5. *džanalóka* — sídlo „synů Brahmových“; 6. *taparlóka* — sídlo *vairagjů*; 7. *satjalóka* (Brahmalóka) — sídlo bohů, kteří se po zániku kosmu ponořují do nejvyššího *brahman*. Těmto vyšším světům odpovídá na druhé straně sedm podsvětí *pátála*. Po drobněji viz *sféry*.

lotos (příp. *lotus*) vodní rostlina podobná leknínu; symbolický název pro psychická nervová centra, která se také jmenují *čakry*.

lotosová božstva symboly pro vnitřní hlasy (pohnutky) v nás.

Lucifer (z lat.) kníže pekel, „padlý anděl“, jež však magická symbolika vysvětluje jako „nositele světla“. Je to duchovná bytost, která je výsledkem reálně zvaného přesvědčení, že centrem nejvyšší důležitosti je nebo byl její tvůrce, člověk sám. Ve vývoji člověka ke stavu l. není nic hříšného. Kdo pochopí, že úplné vyhasnutí vášní a touhy po životě se může opírat pouze o absolutní množství životních zkušeností, ten musí ze sebe vždy učinit centrum nejvyšší důležitosti. Jen tak se vytváří kontinuita mezi minulým a přítomným žitím, což umožňuje paměti životní zkušenosti promítat do

všech momentů přítomnosti. Stejně tak jako l. si počínají i nejvyšší mystičtí za svěcenci, kteří předtím byli světci. I v tomto případě může vzejít pochopení, že je nutné získat absolutní množství životních zkušeností, aby vyhasnutí touhy po životě bylo dokonalé. Zde se nejvyšší zasvěcenci svým počínáním stýkají se stavem l.; rozdíl v počínání nejsou vůbec důležité.

lunula (z lat.) půlměsíc, v monstranci zlatý půlměsícový podstavec pro hostii; symbol *Melchisedecha*.

lymfa (z lat., řec. pův.) tekutina proudící v mízních cévách. Pro jogíny je l. nejen fyziologická tekutina, nýbrž i nositel negativního temperamentu, což zároveň znamená nositele atavistických prvků, tedy činitele, na něž je vázána kvalita *tamas*. Jóga nás pak učí pracovními psychickými postupy „přebytečnou vláhu těla“ odpařit a tím přetvořit temperament na pozitivní. Odpaření l. se má uskutečnit pomocí kombinovaného soustředění (intenzivního spolu s extenzivním — viz *extenzivní soustředění*) a vytvářením nadměrného duševního napětí. Když se to dobře provede, změní se temperament jogína na cholerický nebo se odstraní zbytky *tamasu* v podobě latentní pasivity, která se často vyskytuje i u pozitivních temperamentů. S přetvořením temperamentu souvisí pocit, že energie byla rozmnožena nebo zvýšena. Kromě toho může jogín zjistit, že se jeho *bytosť* ocitla na cestě strukturální proměny, která vrcholí v bytostném přeodstatnění; jeho výsledkem je převod bytí z oblasti smyslové do nadsmyslové, tam, kde posléze nelze bytost postřehnout.

Odpařování l. se ovšem netýká větších kvant. Spíše se jedná o to, aby v l. jakožto nositeli škodlivých chemických reak-

cí, ovlivňujících jak povahu bytosti, tak i strukturu jejího bytí, byl poměr nosiče a vlastností změněn ve prospěch vlastností, což ostatně není obtížné. Obtížné je teprve „vysušování“ bytosti. Při něm musí být lymfatický nosič nahrazen „jemnou vlhkostí vzduchu“, která se „teplem soustředění“ chová jako elixír bytost silně vzpružující a regenerující. Když toho není a jogín svou bytost pouze „vysouší“, stane se jeho temperament výbušným; to ovšem vede k vybíjení oživujících a proměňujících energii, které vlastní samo tělo. Když se to stane, pocítí jogín, že duchovně padl, což se následkem psychického napětí v jeho vnitřním životním prostoru neobejde bez prudkého rozvoje působivých momentů, vyvolávajících veliké, závažné

mravní kazy.

Se zřetelem na tyto následky musí jogín, který usiluje o soustředění, působící jako činitel odpařující l., vkládat do svého úsilí vyšší mravní zřetele, které se nejlépe navozují uctíváním nebo vzýváním božství nebo božských kvalit. Právě jejich pomocí se zavede do těla „vnitřní vlhkost vzduchu“, která má l. úplně nahradit a tímto způsobem z bytosti jogina vytvořit bytí, které je nositelem nadlidských a na základě vnitřního povznesezení nebo pozvednutí vždy jen božských vlastností. A „vlhkost“ tohoto charakteru je „nosičem“, který může přenést bytí do nadsvětských sfér; tam, kde sídlí bohové nejen jako určité kvality života, nýbrž jako samo bytí obdařené božskými osudy a silami.

M

mádhjamika (sans.) učení o střední cestě, mahájánské (viz *mahájána*); nazývá se též šúnjaváda — učení o prázdnotě. Filozofické učení Nágardžuny, významného indického myslitele. Není zcela jasné, kdy přesně žil; jeho vlastní životopis však byl přeložen do čínštiny r. 401 po Kr., v této době již tedy byl jako filozof znám. Nágardžuna ve svém spise „Mádhjamika sůtra“ zamítá jak přehnaný asketismus, tak lehký světský život. Pro stoupence filozofie m. je všechno „parikalpita“, totiž klam nebo blud ve světě myšlenek a stejně v subjektivním i objektivním vesmíru. Tento názor se opírá o smyslové postřehy těch, kdo kázní smyslů a citu vzali světu možnost, aby v nich vyvolával dojmy. Pak svět sice nevymizí z dosahu vnímání, ale stane se jen beztvárnými shluky fluid, které si člověk svými smysly zcela sám upravuje do klidných jevových kategorií.

Magadha historický název říše v severní Indii v době Buddhově.

magická síla průchodů (nervů) uvolněná životní síla, která je běžně vázána v nervových střediskách, *gangliích*. Jakmile jogín prostřednictvím velkých mentálních tlaků tuto sílu z ganglií uvolní, stává se silou účinnou a může jí pomoci vůle užít k vyvolávání určitých neobvyklých jevů.

magické síly různými psychickými praktikami rozmnožená životní síla, po užitelná vůlí k různým projevům na základě vztahů. V nižším ohledu působí m.s. jako obratná nebo mocná vůle v prostředí, jemuž magik vnucuje své úmysly nebo vize. Ve vyšším ohledu působí m.s. jako popudy s tendencí k určitému

tým kvalitám buď přirozeným, nebo kosmickým. Nižšími m.s. se vyvolávají subjektivní působivé jevy, vyššími m.s. jevy objektivní. Z fyzikálního hlediska jsou m.s. výsledkem operací s psychickými silami a kvalitami, které je silným soustředěním možno převést do rozbustných forem. Magik si musí uvědomit, že v dosahu jeho pozornosti je na pět, a při této myšlence setrávat, do čeho se toto napětí nestane evidentním, od myšlenky „já“ odděleným a jako vnější skutečností ovladatelným. Pak je nutné přezkoušet účinky tohoto napětí myšlenkovými vztahy; tímto způsobem se člověk jistě seznámí s projevy a působením m.s.

magický kruh formálně omezená oblast, většinou nějak označená, kterou magik považuje za působivou pro svou vlastní všestrannou ochranu. Působení m.k. se zakládá na tom, že psychické shluky, jevy to zevního psychického světa, velmi silně reagují na důvěru, již magikovi dává formální označení m.k.

V m.k. se provádějí magické operace, jejichž účelem je především uvádět do vztahu s myslí a vědomím magika psychické shluky, které jsou vždy v jistém smyslu magické; současně je však magik také chce uvádět do vztahu s bytostí, věcí nebo okolností, kterou si přeje ovlivnit. Snaha vyvolávat tyto vztahy vyvolává psychické bouře, před jejichž zhoubnými následky se magik zdá být chráněn m.k. Když se bouře uklidní, opouští magik m.k., neboť je chráněn svým přesvědčením, že už je všechno v pořádku. Jím vyvolaná psychická bouře však trvá dál. Je to práce nebo činnost, která sama vede k uskutečnění toho, co měl magik v úmyslu, když tyto vztahy tvořil a vyvolával. M.k. je proto jen pomyslnou ochranou magika, ale

přesto je dostatečně působivý, neboť každá věc i bytost jsou dost sugestibilní, aby reagovaly na magické volání.

magický shluk energetický svazek fyzikální povahy, který byl vytvořen zpřítomněním a podržením energie v podobě napětí ve vědomí. Tento svazek se po určité době stává nezávislým na člověku, který jej vyvolal. Přesto však s ním může člověk operovat pomocí vlastní vůle dál, ale to už se děje v oblasti karmy. O existenci m.s. se může jeho evokatér přesvědčit tím, že s vyvolaným na pětím uvede do kontaktu cizí bytost. Taková bytost na tento shluk vždy reaguje tím, že jedná podle tendencí, obsažených v tomto shluku. Ve vysoké *magii* se m.s. používá k modelování situací, které se pak promítnou do skutečnosti jako vůdčí idea. Tak se ve světě vyvolávají období klidu a míru a zase napětí a válek. Člověk nezasevěný se může domnívat, že tu působí jakási pulsace sil v prostoru nebo i vůle lidí. Obojí jistě také má vliv, ale v jiném velmi dlouhodobém rytmu lze vypořizovat, že za vším existuje diskretní vůle, vůle velkých mágů, z nichž jednou mají převažovat dobří a jindy zlí. S ohledem na to se ve vůli vladařů, vyvolávajících války nebo posilujících mír, nedá zjistit nic jiného, než mediumita příslušné povahy a řádu.

magický vír fyzikální jev, vyvolaný ego centrickými zřeteli při soustředění na jeden bod v bytosti toho, kdo se soustřeďuje. Tímto soustředěním se energetická kvanta uvedou do rotace a ta sama je příčinou jevu, podobného v přírodě tajfunu. Jindy se takto dostane do rotace jinak celkem statická energie bytí; v tomto případě se vytvoří kolem bytosti jakási magnetické pole, které nutí všechno, co je kolem ní, do obíhání kolem,

asi jako se ve vesmíru točí planety kolem slunce nebo silnějších nebeských těles. Opět jindy se tento vír chová jako ochranná aura bytosti, která jej vyvolala. Jogínům je tento vír známý jako *pítha*.

magie (z řec.) nauka o animálním magnetismu a jeho používání. Tato definice je snad v rozporu s běžnějším názorem, podle něhož je m. schopnost donutit za klínáním magnetické nositele a síly k službě magikovi. Ve skutečnosti se tyto síly podrobují moci jedince pouze za předpokladu, že je tento jedinec významnější (mocnější) než ony. Proto musí být člověk na magika vychován.

Magická výchova se zakládá na systematickém zvyšování magnetického potenciálu *neofyta*. Jestliže totiž zkoumáme stav magnetického potenciálu u jedince magicky nevychovaného, zjistíme, že je velmi malý. To závisí na tom, že takový člověk žije ve světě pouze prostřednictvím duševních a smyslových reflexů. Když se tento magnetický potenciál začne z nějakých důvodů zvyšovat, člověk na to běžně ihned reaguje prudšími popudy vyžít se ve světě. Toto vyžívání zvýšené napětí opět vyrovnává, což znamená, že se snižuje na roveň napětí běžného v animálním světě. Pokud se toto opakuje, z člověka se magik nestane, neboť stále zůstává řadovou jednotkou žijícího celku.

Zkušenosti však ukázaly, že už při prosté zdrženlivosti nedochází k vyrovnávání energetických napětí mezi jedincem a životním celkem. A protože táž zkušenost vedla k poznání, že udržování energetického napětí zlepšuje celkový stav člověka, pokračoval průzkum v tomto směru dále. Posléze se zjistilo, že pomocí variant sebevlády je možno se vymánit z otroctví vnějšího světa a dosáhnout

vnitřního odloučení od něho; z toho pramení vznik naprosto odlišných kategorií prožívání, než jaké může znát obecně žijící člověk. Tak tedy vznikla m.

M. však vůbec neznamná tápání v kategoriích rozličných duševních a pocitových stavů. Permanentní kontrola a ovládnutí těchto stavů způsobuje již v okamžiku, kdy se teprve vyvíjejí, že postup v odloučení individua od živoucího celku je zákonitý a vyvíjí se do pevně ucelených sfér, jejichž tvary existují v jiných podmínkách než např. lidstvo. A jako lidstvo je ochotno podrobovat se jedincům, kteří nad ním nějakým způsobem vynikají, tak také jsou obyvatelé jiných sfér ochotni sloužit tomu, kdo nad ně vynikl, v tomto případě pevnou linií v životním procesu.

Není jiné alternativy v životním procesu než prostřednictvím zdokonalující se sebevlády. Nesmíme zapomínat na to, že jedinec může žít ve světě pouze v příbojích energetických kvant, která ho stále někam usměřují. On sám se pouze snaží tento vítr *karmy* dostihnout, ale zpravidla se mu nedaří to dokázat a stát se tak pánem svých vlastních prožitků.

Jsmo-li vychováváni m., pak již od samého začátku čelíme tomuto otroctví. Splňujeme-li totiž podmínky výchovy m., pak hned na začátku musíme dokázat, že se každý nápor situací, vyvolávající rozličné kategorie prožitků, rozbije právě o naši sebevládu, která se musí projevat v tom, že nereagujeme, i když vidíme, pociťujeme a chápeme. Tato kázeň vede postupně k nevzrušitelnosti, která, je-li provázena bystrým pozorováním různých duševních stavů, vede k ovládnutí celé naší duševnosti.

Kdo vládne sobě na úrovni všech duševních stavů, které se ho snaží zmocnit a pak vytlačit z jeho niterné pozice, je

skutečným pánem přírody. Neboť příroda není pouze kvantem neutrálních bytostí nebo jevů, nýbrž především činítelem stále modelujícím jednotlivé jevy vzájemným ovlivňováním. Tam, kde toto ovlivňování selže, vzniká nepodrobitelnost, panství. A zkušenost ukazuje, že toto panství není pouze abstraktní.

Mezi začátkem magické výchovy a jejím výsledkem je však odstup, překonatelný vývojem. A tento odstup je protkán protipůsobením přírody na člověka, který usiluje o panství nad ní. S prvním jejím protipůsobením se setkáme takřka na začátku tohoto vývoje. Snažíme-li se totiž stát se pány svých duší podle pouček m., setkáme se ihned s nepřátelstvím lidí, kteří jsou přírodě nejvíce podrobeni. Je to nepřátelství instinktivní, a proto někdy až zavilé. To ovšem ztěžuje cestu k vrcholu magické výchovy. Musí se vynakládat velmi mnoho energie na ochranu vlastní bezpečnosti. Úspěch v tom má pouze ten, kdo se dovede ponořit do centra vlastního bytí, aniž se na této cestě jeho mysl srazí s kvanty pulsující energie. Tyto energie jsou vždycky v přímém vztahu s obhájcí otročké poslušnosti přírodě, kteří mají v zevním světě dosti moci k fyzické likvidaci těch, koho považují za své nepřátele, nebo za nepřátele svého řádu, který vyznávají.

Umění unikat nepříteli tímto způsobem se pokládá za jednu z etap zasvěcení do m. A když v tom člověk má plný úspěch, postupuje k další etapě, která se vyznačuje poznáním přírody. Prostředkem k poznání přírody jsou funkce analyzující mysl. Mysl musí být schopna zadržet své pulsy ať již v rozpínání (psychická diastola) nebo zatahování (psychická systola) a v tomto stavu zotročující síly světa rozdrolit a převést do pů-

vodního stavu rovnováhy napětí. Pak bude poznána zákonitost vzniku a zániku jevů fenomenálního světa a jejím poznáním se objasňuje cesta k absolutnímu klidu vlastního bytí jako přírodními silami vyvolaného jevu.

Cesta k tomuto klidu ve sféře, kde již lidé napřátelé magika nemohou zničit jeho existenci, je velkolepá. Jsou poznávány a realizovány všechny prožitkové stavy náležící do sféry tužeb a magik poznává, že žije a pohybuje se ve světě původní mravní nevinosti, kde je zlo neznámé. To je pak údobí odpočinku, který předchází absolutnímu klidu, v němž již bytí jako determinovaný jev zaniká.

M. však má tři větve, které z předchozího popisu nejsou zřejmé. Na nejnižším stupni je to m. černá, na středním bílá a na nejvyšším vysoká.

Černá m. je disciplína, zaměřená k získání různých zevních výhod bez ohledu na mravní kvality, což znamená bez karmických zásluh (viz *karma*). Proto je to v podstatě m. evokační, která se snaží podrobit si jevy přírody silou vůle a rozhodnutí bez vztahu k reflexům svědomí magika. Černý magik tedy znásilňuje životnost přírody. Dopustí-li se chyby ve svých operacích nebo ve svém postupu, bude zničen reakcemi světa, který si chtěl podrobit.

Bílá m. je v podstatě permanentní snaha šířit dobro psychickými silami. Magikové vědí, že dobro a zlo pocházející pouze z fyzických skutků je jen málo účinné a je závislé na vnitřních činitelích, z nichž hlavní se zdají být mravní. Proti tomu dobro nebo zlo, vykonávané silou mysli ve formě přání, nálady apod. je velmi mocné, i když potenciální. Myšlenka dobra nebo zla, vyslaná do prostoru duševnosti lidí, inspiruje a zažehu je jejich srdce pro příslušné jednání;

v tom ohledu se může magik stát původcem společenských jevů, které se mohou uplatňovat po velmi dlouhou dobu.

Bílý mág pochopil, že pouze dobro může přinést dobré výsledky. Proto se věnuje konání dobra. Přeje všem bytostem dobro, žehná všemu a jedná tak, aby nikoho nezranil. Když v sobě upevnění ctnost dobra tak, že pokušení ke zlému jednání v něm již nevystává, začínou se dostávat výsledky jeho počínání. Lidé ho budou milovat nebo mu nebudou činit nic zlého. Bílý magik pak bude veden spontánně k tomu, aby svou mysl povznesl k božství, a tím postoupí v řádu bytostí, jejichž osudová cesta vede vzhůru, do božských světů.

Vysoká m. obrací svůj zřetel k dobru a zlu pouze s ohledem na překážky, které by mohly činit nedosažitelným nejvyšší cíl duchovních snah, totiž zánik determinovaného bytí v bezbřehém stavu vnitřní rovnováhy. Proto se v ní pracuje tak, jak je popsáno shora. Vzhledem k tomu vysoká m. např. *nekroman-cii* a *teurgii* pouze obsahuje, ale není ničím z nich. Jelikož se tu však pracuje s jevy, zdá se, že vysoká m. je m. fenomenální. Ve skutečnosti zasvěcenec do vysoké m. bouře fenomenálního světa, v němž pracuje, pouze tlumí a příp. vyrovnává, a to za tím účelem, aby se mu neztratil z očí jeho vysoký cíl. Neboť propadne-li pokušení podporovat bouře fenomenálního světa tím, že by je chtěl regulovat, ztratí se v tomto světě a stane se magikem bílým nebo černým podle toho, jakým druhem karmických zásluh bude chráněn. Proto je ve vysoké m. heslem abstrahovat od skutků na jedné straně a těžit nejvyšší stavy bytí s ohledem na jejich reflexní ozvy v jiných bytostech na straně druhé. Tím zasvěcenec vysoké m. žije mimo oblast činnosti, kte-

rá nese nevyhnutelné následky, tj. následky ve formě přírodou vynucovaného prožívání.

magik (z řec. zákl.) ten, kdo zná magic ké praktiky, kouzelník, čaroděj, ale i člověk duchovně velmi vyvinutý nebo vyzrálý.

magisterium léčivo nesnadno připraví telně. Viz elixír.

magnetické schopnosti jsou podmíněny uvolněnou životní silou, již magnetizér může ovládat natolik, že ji pomocí myšlení může vyzářit na myšlenou osobu, načež se pak zase stáhne do těla magnetizéra. V podstatě však jde o indukci, při níž víra dovrší dobrý výsledek např. při léčení. Zkušený magnetizér tu provádí něco podobného, jako když se magnetuje kov. Nutí neuspořádané magnetické proudy v pacientově těle, aby „se seřa dily“; tyto tendence magnetických proudů jsou ozdravující. V jiném smys lu však magnetismus lidského těla, zesí lený u určitých lidí následkem rovno měrných tendencí myslí, působí samo volně, a proto magnetizér tohoto typu působí na své okolí, i když nechce. V tom případě záleží pouze na tom, jak na jeho permanentně působící magnetismus reaguje prostředí, v němž magnetizér je. Tento samovolně působící magnetismus se vyskytuje nejsilněji u lidí, kteří se dlouho ukázňovali v myšlení. V tomto případě však magnetismus působí na vyšší úrovni. Magnetizér působí na myšlení jiných lidí, kdežto na jejich tělo působí spíš ten, kdo akumuluje velice mnoho vitální energie. Z jógického hlediska je to člověk, který věnuje nej větší pozornost svému tělu, to je ten, kdo se soustřeďuje tak, aby vyvolal co největší napětí v těle. V tomto případě je magnetismus kinetickou energií, která se při velkém nahromadění chová jako

magnetismus. Krátce: každý organismus je do jisté míry magnetem, který je slabší nebo silnější podle toho, jak se jeho nositel mentálně chová.

magnetické vyzařování je přirozená vlastnost živého organismu, ale jeho intenzita je závislá na stavu mysli jeho nositele. Centripetální funkce myšlení magnetismus vždycky posilují, centrifugální jej zeslabují. Vzhledem k tomu lze m.v. považovat za přirozenou emanaci fyzikálních nábojů organismu, které se ve vnějším prostředí chovají jako magnetismus.

magnetický spánek náleží do somnam bulních stavů, a proto má více stupňů. Především se jeví jako psychologické ovlivnění nebo sebeovlivnění, jimž byla snížena bdělost na úroveň polospánku. Dalším stupněm m.s. je vysoký stav senzibility, „snění za bdění“. Posledním stupněm je vědomí do jisté míry zastírající trans, který se na fyzické úrovni jeví jako spánek, při němž však mozková aktivita může být sice změněna, ale nemizí v ní záznamy bdělosti nebo živosti. V každém stupni m.s. je však osoba, která tak dalece podlehla magnetickému ovlivnění, vždycky při potenciální bdělosti vědomí; to ovšem zaručuje, že není v témž psychickém vztahu jako např. při hypnóze. Kromě toho má magnetické ovlivnění při m.s. povahu autochtonní, čili jeho původ může být hledán vždy u samého somnambula. Může být také vyvolán nervovým šokem, který může somnambul navodit sám myšlením na své vlastní tělo s tendencí k jeho ztrnutí.

magnetismus (z řec. zákl.) nauka o magnetických jevech a magnetických vlastnostech látek; schopnost některých látek, zejména kovových, přitahovat látky podobné, záležející ve vnějším působení uspořádaných drah elektronů

v atomech těchto látek. Je to vlastně opak tendencí fyzikálních nábojů než u elektřiny. Jogínové poznávají, že m. je vlastností hmoty, závislé na dostředí vých tendencích fyzikálních nábojů, přinucených jevit se jako napětí, které je projevem těžce energie, jevíci se nám jako hmota. Podle jejich zkušeností napětí vůle, jímž se jednak poutá vyšší fyzikální faktor, totiž síla, jednak nabíjí potenciálně pasivní činitel, to je hmotná přirozenost bytí, vede k podstatnému zesílení m.; to se projevuje rozličnými fenomény podle toho, v jakém napětí vůle je.

M. některých minerálů má stejné příčiny. Dostředivou tendencí vyššího fyzikálního faktoru, totiž síly, můžeme ovšem považovat za mechanickou. To znamená, že se m. těchto minerálů zakládá na stabilním stavu atomů, v poměru k ostatním minerálům pouze na jiném stavu v jejich poli. Proto se tento m. projevuje jinak než m. biologický nebo fyziologický, který je na rozdíl od m. magnetických látek vlastně druhotný nebo přesněji navoděný psychicky.

Bytost se tedy stane magnetickou teprve tehdy, když se opře myslí o fiktivní bod ve svém těle a intenzivně si ho připomíná. Tímto aktem se totiž z fiktivního centra vyráží hrubý elektromagnetický potenciál, který je příčinou rovnováhy na úrovni emanačních, fyzikálních faktorů bytí. Následkem toho se tento bod nebo stav „ochudí“ a začne působit jako magnet. Když se posléze psychickým působením stane vztah k tomuto fiktivnímu bodu trvalým, stane se i magnetismus bytosti trvalým.

V jiném smyslu se při mystickém průzkumu nebo vývoji poznává m. jako produkt kinetické bytostné energie, která byla vzbuzena a zesílena intenzivní

koncentrací, při níž byla zachována adekvátní extenzita. V tomto případě se elektromagnetické náboje dostávají do pohybu po čáře X a jejich rychlý pohyb a dostatečná energie způsobuje, že začínou po čáře Z vystřelovat valenční náboje; ty se následkem přitažlivosti těchto nábojů opět vracejí do elektrického pole, vytvářeného těmito náboji a tím již vytvářejí fenomény magnetismu. To znamená, že jogín poznává m. jako bočné vyzařování fyzikálních nábojů vzhledem k linii, po níž „se pohybují“ náboje vyvolávající elektrické jevy.

magnetismus lidský je vlastně m. biologický, který vzniká z buněčné struktury. I mezi buňkami existují gravitační vztahy, které vychylují elektrický potenciál buňky; jeho automatické vyrovnávání se projevuje jako biologický m., v přeneseném smyslu jako m. lidský.

magnetizér člověk. který dovede použít vat biologického magnetismu hlavně za účelem léčení jiných osob.

mágové (z pers.) staroiránští kněží ve službách nauky *Zarathuštroy*; předpokládalo se o nich, že jsou zasvěceni jak do nauk mystických, tak i magických.

mahá značí v sanskrtských výrazech velký. Např. mahátmá = velký átmá nebo duch, mahájána = velký povoz atd.

mahábhúta (sans. mahá = velký; bhúta = prvek) v hinduismu pět prvků, tj. éter, vzduch, oheň, voda a země, jímž odpovídá pět *tanmáter*. V buddhismu čtyři elementy, z nichž se skládá každé tělo: pevný prvek, tekutý prvek, teplo a pohyb.

mahádéva (sans.) „velký bůh“, časté označení boha *Šivy*. Mahádévi, „velká bohyně“, přívlastek *Šivovy* manželky *Párvatí*.

mahájána (sans.) „Velká cesta“ nebo „Velké vozidlo“, směr severního, to je

himálajského a transhimálajského *buddhismu*, je v určitém smyslu protikladem buddhismu jižního, který se jmenuje *hínajána*, čili „Malá cesta“ nebo „Malé vozidlo“.

M. se opírá o filozofický postulát, že se člověk může udržet „v oblasti mystických výšek“ pouze za předpokladu, že se jeho touhy naplní, a uchránit se sobectví pouze za předpokladu, že své zájmy, týkající se dobra a spásy rozšíří i na periferii bytí. Periferii bytí jsou materiály vytvářející všechno zevní bytí; jeho podstata je jednotná. Mahájánisté v průběhu mystického sebezdokonalování často zapomínají na svou vlastní bytost jako na sansarického činitele (viz *sansáró*), kterého je nutno spasit, a začnou se zajímat o problém spásy všeho, co žije a cítí. Jejich úsilí se tedy někdy tak rozšíří, že svou myslí začnou obsahovat všechno bytí vůbec jako materiály svého bytí a toto bytí pak „vtahují“ do spásných stavů. Totéž činí hínajánisté, kteří se tzv. zajímají pouze o sebe a „vtahují“ do těchto stavů pouze své bytí. Následkem této obrovské extenzity zájmů dospívají mahájánisté, kteří se uschopnili obohatit tuto extenzitu intenzitou, k takovému vlivu, jaký mají pouze kosmické mocnosti. A jako králové, jejichž tužby se utišily pochopením, že víc získat nemohou, tak i mahájánisté dosahují bezvášnivosti. Jejich moc je totiž přesvědčila, že dosáhli nejvíce, čeho do sáhnout mohli, a že další cesty k jejich osobnímu blahu jsou závislé pouze na zřeknutí se všeho. To ostatně bylo také příčinou toho, že při tvoření *kast* v Indii byli *bráhmani* (kněží) považováni za nejvyšší kasty, kdežto *kšatrijové*, králové a šlechtici, náleželi až do kasty druhé.

mahájuga (sans.) velký *věk*, který má podle indické mytologie 4 320 000 lid-

ských roků. Jeden *Brahmův den* jich ob-
sahuje tisíc. Viz *kalpa, juga*.

mahákála (sans.) doslovně „veliký čas“; jakožto „Velký černý“, tib. Nagpo čhenpo, je to ochranné božstvo zejména školy *Kagjüpa a dalajlamů*.

mahákáša (sans.) velký prostor, který je prostředím bytí v kosmickém rozměru, tedy prostor hvězd, náš vesmír. Tento prostor není možno považovat za kontinuum neživých věcí, které je jenom vyšší jednotkou než např. člověk; člověk je ostatně považován za jedno nepatrné kolečko v univerzálním mechanismu. V jiném aspektu se m. chápe jako prázdnota, nebo lépe prostředí, v němž není přítomno žádné dění, nýbrž pouze rovnováha sil, která zobrazuje stav označovaný jako *nirvána*. Viz též *čidákáša, čittákáša*.

mahámája (sans.) „velká iluze“, která je našim objektivním vesmírem (viz též *mája*). Toto symbolické označení vesmíru odráží pomíječnost jevů a také poznání, že existence jevů je relativní, podмінěně působivá, o prázdnotu se opírá její fata morgana. Proto jogínové usilují o zničení působnosti tohoto vesmíru na jejich bytí a o dosažení nejvyššího stavu, který se stává evidentním v tomto smyslu následkem nesčetných zkušeností. Je to stav, který je možno kvalifikovat jako utišení životního pudu následkem vyproštění vědomí ze vztahů k vesmírným i smyslovým jevům. Jako m. bývá označována i bohyně *Káli*.

Mahámáró velký *Máró*, král márů, pro následující každého čekatele zasvěcení tím, že se jej jako personifikované nebo jinak ztělesněné nebo i neztělesněné pokušení snaží vrátit k opětovnému zájmu o svět, který zřeknutím opustil.

Mahánirvānatantra „Tantra velkého osvobození“. Šivaistický traktát ve for-

mě rozhovoru mezi bohem *Šivou* a jeho manželkou *Párvatí*.

maharlóka (sans.) čtvrtý ze sedmi vyšších světů (viz *lóka*); sídlí zde bohové ovládající hrubé elementy a žijící z koncentrace. Jogín jej nachází v psychickém nerovném centru (*čakra*) anáhata.

mahat (sans., též mahátattva) „velký základní princip“; první princip ve vesmíru, který se projevuje jako inteligence a vědomí v okamžiku stvoření. V bytostech se manifestuje jako myslící princip, *manas*, a sebevědomí, *ahamkára*.

mahátala (sans.) páté ze sedmi podsvětí *pátála*, sídlo velkých hadů.

mahátmá (sans.) „veliký duch“, v Indii čestný titul osob vysoce zasvěcených a v novější době i jinak vynikajících. Teozofové (viz *teozofie*) tímto titulem označují domnělé nesmrtelné adepty, kteří prý žijí v Himalájích a jsou jejich duchovními vůdci. Legendy, jimiž teozofové opřádají tyto bytosti, budí však dojem, že jde o bytosti smyšlené, vůbec neexistující. Pokud je známo, jsou praví m. bytosti, které existují na prahu oblasti viditelná a neviditelná. To ovšem souvisí s dovršením zasvěcení, které absolutně vylučuje zájmy, jaké jim připisuje teozofie. Uvážíme-li totiž, že průběh tzv. trojnásobného zasvěcení v jednom běhu znamená postupné odtělování, pak si musíme dovodit, že tím jsou nutně ovlivněny i osobní zájmy zasvěcených. Přesně řečeno: kdo jde cestou postupného odtělování nebo odtělesnění, musí se nutně zajímat o stavy a pohyby energie vlastního bytí; to má nezbytně vliv na zánik světských zájmů a plochého filozofování. Také to vede k poznání, že světští lidé se nacházejí v situacích, v nichž si přáli být buď svými skutky, nebo zájmy; že je proto každý zásah moudrosti zbytečný nebo škodlivý. Tato

okolnost činí tyto adepty zcela netečný mi k soukromému utrpení jedinců, leda by některý z nich vstoupil na tzv. Velkou Stezku skutečného osvobození.

Toto tvrzení ovšem neznamená, že m. nemají o svět vůbec žádný zájem. Jsou to mocnosti v lidském habitu, které se zajímají o korekturu prostorového napětí vyvolávaného psychickými tendencemi, úsilím a napětím lidí jako celku. Korektury tendencí v prostorovém napětí se zaměřují na to, aby osobitá *karma* světa nemohla přinést své pravé nejhorší následky a aby tedy byla obměňována v tom smyslu, že se sníží míra přilnutí lidských bytostí ke hmotě. Tak obměněná *karma* často přijme charakter karmy očištné. Zde pak m. uvádějí do chodu „kolo zákona“, vedoucí bytosti k osvobození, čili jsou vlastně neosobními mystickými zasvětiteli celého lidstva. Proto nemohou, jak píše teozofické spisy, štvát jeden národ proti druhému ani nemohou vychvalovat jeden na úkor druhého. To přece je příznak zúženého a zaujatého lidského vědomí, ba lidství, které vůbec nezná podstatu mystického zasvěcení, nýbrž pouze teorii mystického vývoje, znešvařenou dokonce světskými chťiči a zřeteli.

M. jsou „živými *buddhy*“, kteří zmizeli v přírodě jako např. Henoch a Eliáš. Jejich pouze dvacet a zjevují se těm, kdo se jim připodobnili duchovně správným mystickým snažením a kdo již vlastně mezi ně náleží, i když se jim nevyrovnají kvalitou svých těl. Ani tito lidští zasvěcení nejsou mystickými šašky teozofů, a proto tím méně m., obývající sféru na rozhraní světa viditelného a neviditelného ho.

mahávidéha (sans.) „veliké odtělení“, které je výsledkem „rozvoje jemnosti“, opraveného o příslušnou mentální kázeň.

Aby bylo dosaženo tohoto stavu, musí být vědomí zbavováno a posléze zbaveno všech strusek hmotných zájmů, aby mohlo být činné na úrovni bytí kosmického, nediferencovaného. Pak (vědomí) začne zažívat pocit neomezenosti, jež pojetí posléze přijme i tělo, které se tímto způsobem stane neviditelným obyvatelům transcendentního světa *de facto*. Vzhledem k tomu *m.* znamená také zničení prostoru a času subjektem a tím vznik věčnosti, dotýkající se jeho uvědomování.

mahiman (sans.) schopnost libovolně zvětšit velikost těla; jedna z osmi jógických sil. Viz *siddhi*.

mahr-lóka (sans.) *sféra gandharvů*.

Mahr Pradžapati bůh, zvaný Pán tvorů. Viz *sféry*.

Maitréja (sans.) „láska“, která se má ztělesnit v příštím buddhovi; jeho poslání je, aby povznesl lidstvo božskou láskou. Je to nástupce *Buddhy Gautamy*, který nyní podle pojetí *mahájány* dlí jako *bódhisattva* v nebi Tušita. Jako *bódhisattva* doprovází *dhjánibuddhu Akšóbhju*.

mája (sans.) klam, iluze, závoj překrývající pravou Skutečnost. Je to iluze ve vztahu k jedinci, kdežto *mahámája* (velká iluze) se vztahuje na iluzi vesmírnou. Všechno je *m.*, protože vliv toho přestává. Než však ustane, jeví se *m.* jako skutečnost, která je nejvyšší žádoucí, neboť slovo *m.* je spojeno s představou okouzlujícího vlivu.

májavi-rúpa (sans.) tělo klamu, *astrální dvojník člověka*, ovšem dvojník nižší, který náleží do psychické oblasti zvané podvědomí. Orientální mystikové považují toto tělo též za typ, který může zprostředkovat spojení mezi zasvěcením a jeho žákem. V tomto případě lze *m.* postřehnout jako astrální bytost

s fosforeskujícím tělem, takže se považuje za schopné stát se nositelem zasvěcovacích sil. Může však být použito v úloze služebného ducha.

majestát (z lat.) vznešenost, velebnost, která se v mystice připisuje božskému principu jako činiteli působícímu v oblasti sansarických existencí (viz *sansáró*).

makrokosmos (z řec.) veliký svět nebo vesmír, protějšek mikrokosmu, člověka nebo lépe lidské bytosti. Ezoterní učení vysvětluje *m.* jako velkou bytost, takže vše, co obsahuje, je jeho jakousi fyziologickou a psychickou soustavou.

Tento názor mystiků na *m.* vyjasnila fyzika svými výzkumy, neboť objevila existenci atomického světa, skrytého v každé hmotě jako samostatná vesmírná soustava v miniatuře. Tento objev dokresluje filozofii starých mystiků, podle níž se vysvětlovalo absolutno jako prostředí, v němž existují vzájemně se prostupující světy různých rozměrů; fyzikální rozměry každého světa jsou kvalitativním ukazatelem inteligence jeho bytosti pro bytosti světů dalších, pokud ovšem jsou tyto světy (sféry) v dosahu jejich smyslů.

Např. pro člověka má vesmír obrovské rozměry a pokud má správně rozvinutou a zjemnělou schopnost vnímání, může zjišťovat, že *m.* je osídlen kromě fyzických i bytostmi duchovými, které může pro kvalitu jejich těl považovat za nadlidské (božské), nebo podlidské (pekelné). Avšak atom schopný chápat okolní svět, v němž je, by mohl považovat člověka za svět s obrovskými rozměry, v němž jsou obsaženy různé kvality a živé existence, které se rovněž rozdělují do různých kategorií svými prožitkovými hodnotami. Sotva by však pochoopil, že tento svět — člověk — je živou

bytostí. Proti tomu vesmír, kdyby jako inteligentní bytost pátral v sobě samém, ve svém bytí, objevil by, že v něm existují „malé světy“, do nichž náleží nejen tvorové různých duchovních, prožitko vých a strukturálně uspořádaných úrovní, ale i hvězdné systémy, z nichž např. sluneční soustavu by mohl chápat jako atom s několika elektrony.

Vzhledem k těmto poměrům je možno m. považovat za iluzi, jejíž rozměry jsou z univerzálního hlediska naprosto nejisté, zejména když uvážíme, že existujeme v kouli, v níž jsou samozřejmě všechny cesty zakřiveny ve smyslu skutečném, vizuálním i poznatkovém. Z hlediska činnosti jsou jednotlivé jevy m. vetkány v celek tak, že každý vzruch, který tento jev buď vyvolá, nebo mu podlehne, se šíří celým m. jako prostorem kompaktních fyzikálních faktorů, které však mají spíše povahu „pole“ než látky nebo hmoty. Proto se problém rozměru m. nedá zjistit ani metricky ani filozoficky; jogínové poznávají tyto rozměry jako absolutně neurčitě pomocí průzkumu vlastní psychicko-fyziologické soustavy, jejíž pulsace je reprodukcí těchto nejistých rozměrů m., ať se jedná o faktory fyzikální, nebo metrické.

Fyzika zjistí skutečné rozměry, potvrzující relativitu m. ihned, jakmile fyzikové přestanou smlouvat se smysly, které vždy identifikují povahu skutečnosti podle osobitého citění a dosahu smyslového vnímání. Pak uvidí m. jako nic, co se chová v poměru k měřicím přístrojům jako něco, jehož váha, a tím i hmotata je ničím proti prostorům, které okupuje jako činitel vytvářející skutečnosti. V tom okamžiku budou moci považovat m. za prostředí nicotných činitelů, působících proti sobě a vyvolávajících dojem hmoty na jedné straně a dojem ničeho

na druhé straně. A když z toho vyvodí, že m. jakožto nic nemůže být pro subjekt něčím zajímavým, pochopí i význam mravnosti, která usnadňuje soužití bytostí oklamaných zdáním, které někdy nazýváme mikrokosmos, jindy zase m.

Mála (sans., tib. Mále-ma) „ta, která nese růženec“; ženský *bódhisattva*, průvodkyně *dhjá nibuddhy Ratnasambhavy*.

malkut (hebr.) desátá, poslední ze *sefirót*, znamenající panství (království), výslednici všech předchozích.

Mámaki (sans.) ženský protipól *dhjá nibuddhy Ratnasambhavy*. Reprezentuje vodu, která zúrodnuje zem.

mana (z hebr.) pokrm seslaný z nebe Židům na poušti; stélka jedlého pouštního lišejníku nebo zaschlý výron jasanu manového; něco lahodného, posilujícího.

manas (sans.) empirická mysl, schopnost racionálního uvažování; myslící princip, který se sráží v jáství, v ego. Je to vlastně mentální energie, která umožňuje poznání, neboť dovede konfrontovat rozličné skutečnosti a tím je reálně správně hodnotit.

manasaputra (sans.) „syn univerzální mysli“; za ně jsou považována lidská ega.

manasarúpa (sans.) „tělo mysli“, které se manifestuje ve dvou aspektech. Jednak jako *já* samo o sobě, čili prostý výšleh sebeuvědomění, jednak jako *já*, které se vzněcuje jako odezva na tlaky zevního světa. Toto *já* má být zničeno, protože je zprostředkovatelem strastných stavů. Viz *mysl*.

mandala (sans.) kruh, kružnice; pův. totéž jako magický kruh. Také diagram z kružnic, sloužící jako opora mysli při rozjímání. Obětní mandala je většinou výtvarné dílo, které vychází vždy od

středu, s kruhy koncentricky seskupenými do všech čtyř světových stran, kruhy stejné formy, rozdílnými jen v barvě. V nich jsou v předepsaném pořádku roztaveny obětní dary. Je pomůckou k mystickým a magickým operacím.

Maňdžuří (sans., tib. Džampal) „ten slavný s mírným hlasem“, *bódhisattva* doprovázející čtvrtého *dhjá nibuddhu Amitábhhu*; personifikace mystické moudrosti. Zobrazuje se s planoucím mečem v levé a s knihou moudrosti *prádžňá páramitá* nesenou lotosem v pravé ruce.

mánie (z řec.) zuřivost, vášnivá zaujatost pro něco, vašeň. Mystický cíl leží až za hranici psychických dosahů lidské bytosti, která neprošla mystickou kázní nebo školou; proto může být dosažen buď tak intenzivními postupy rozlišovacími, že všechen zájem o zevní svět mizí, nebo tak prudkými a mocnými niternými sebepovznášením, že se to podobá m. Nesmí se totiž zapomínat na to, že bytí představuje psychologicky uzavřenou soustavu, která nepouští uvědomování ze svých hranic. Na tuto situaci jsme si tak zvykli, že nám už vůbec nevádí myslit v obvyklých pojmech do té míry, že se ani neodvažujeme vymanit se z této soustavy pojmů. To je ovšem chronická psychická choroba, z jejíhož objektu se můžeme dostat pouze prudkou duševní akcí. Když se tato akce vyznačuje silným vyhocením zájmů, má myšlení člověka všechny známky m.

Nezdá se však, že mystická m., připravená správnými mystickými pracemi, zanechá na psychice patologické znaky. Je to pouze prudké duševní vzepětí, které jen dočasně zužuje vědomí. Jakmile někoho dovede k žádoucím cílům, začne opět citově chladnout. To je podmínka pro opětovnou psychickou konsolidaci, k níž v tomto případě dochází až za psy

chickou sférou jógicky neškolených lidí. Proto vystupňování touhy a činorodého duševního vypětí na cestě mystiky do té míry, že se to podobá m., znamená vlastně to, že se člověk ocitl na hranici psychického světa lidí, tvořícího jakousi pomyslnou kouli; když tuto hranici překročí, začne se vypětí snižovat, neboť dosáhl vnitřního naplnění hodnotami, po nichž vlastně zatoužil. A kritický bod obratu je v mystice označován jako „práh smrti“, počátek mystického znovuzrození apod.

manicheismus náboženské učení založené ve 3. stol. po Kr. Babyloňanem Mánim. Toto náboženství bylo až do středověku misionářským soupeřem křesťanství. M. je nauka přísně dualistická, která proti Bohu a jeho říši světla uznává i Dábla a jeho říši tmy. Duše světa, která je světlem drženým v zajetí tmy, bude vysvobozena z temné noci příchodem Kristovým a Ducha sv. Podle m. je i člověk směsicí světla a tmy, čili je výtvozem démonickým. Kristus přišel na svět ve zdánlivém těle, aby světlo v člověku vysvobodil ze tmy; vykoupení nastane naukou a přitažlivostí Kristovou. Křesťanství bylo podle m. hned na počátku zkaženo židovskými představami a není tedy výrazem nauky Kristovy. Z toho je zřejmé, že m. je snůškou abstraktních představ a sofismat pochybné ceny.

manifestace (z lat.) projev; v mystice projevy magnetických psychických sil, které působí na činnost smyslů nepozměněných extatickými stavy a zážitky. Z toho lze soudit, že jde o projevy vyvolané působením subjektu nebo jeho vůle na psychické materiály, rozptýlené v prostoru, který představuje nejen prostředí kolem nás, nýbrž i celý vesmír. Právě z tohoto materiálu může mystik

silou vůle, přání, přesvědčení nebo i uměle vyvolanou vnitřní krizí vytvářet jevy a ty se představují jeho smyslům, které právě nejsou pod působením extatického stavu, jako m. neviditelného světa. Účelem těchto m. jsou zkušenosti, jež vyvolávají přesvědčení o vyšších skutečnostech; to bývá člověku posilou na další pouti po mystické cestě.

manipúra (sans.) třetí psychické centrum v těle lidské bytosti, počítáme-li zdola, od *muládháry*. Leží v míšni oblasti proti pupku. Viz *čakra*.

manómaja-kóša (sans.) třetí obal duše, v němž se k předchozím připojuje rozum *manas*. Viz též *dživátman* a *súkšma-šaríra*.

mantra (sans.) modlitba, posvátná slabika či mystická formule, která se použije jako předmět meditace ke vzbuzení žádaného duševního stavu (soustředění) nebo upevnění člověka v určitém stavu nebo kvalitě; tím se mají vytvořit podmínky k uskutečnění tohoto stavu nebo těchto kvalit. Proto jsou m. především oporou pro uvědomělou pozornost, jejíž pomocí má být ve vědomí a mysli zpřítomněno to, co si přejeme; za druhé jsou m. vibracemi, které odpovídají kvalitě žádaného stavu.

Od manter se žádá, aby vibrace pronášených slov nebo myšlenek zesílily a za působily na nitro člověka tak, že vytvoří vztahy, které vedou k uskutečnění toho, co je pro člověka žádoucí. Konečně se tímto způsobem mají vytvořit podmínky ke změně karmy, aby člověk mohl začít žít ve vyšším světě, někdy okultním, někdy mystickém a někdy i božském.

Z fyzikálního hlediska vyvolávají m. hrubou vibraci (jako slova), která může poutat mysl víc než fiktivní předměty zvolené jako objekty pro oporu mysli. Proto se doporučují lidem, kteří svou

mysl nemohou ovládat přímo. M. mají jejich mysl upoutat jako třeba píseň, která také může vést k zapomnění na mnohé, co jinak mysl obvykle silně poutá.

Mantra-dévata (sans.) jiné jméno pro kundalíní (*hadí sílu*), která je vnitřním ohněm vesmírného prostoru, vytvářející v něm jakési psychické shluky, které zrají tak, že posléze vydají jako plody to, co vnímáme jako stvoření. Podle ezoterního učení je vládkyní veškerých intonací (viz *mantra*), které se připisují jednotlivým písmenům sanskrtské abecedy.

mantrajóga jedna z indických mystických cest, která se zakládá na opakování posvátných formulí, z nichž nejznámější je „ÓM, MANI PADME, HÚM“. Tradice ukazuje, že mnohaleté a nepřetržité opakování posvátných formulí vede k mystickému zdokonalení, neboť jimi se světské myšlení zcela potlačí a místo něho se rozvine myšlení nebeské. Je možno tvrdit, že m. má na mysli pouze tuto změnu a nelze ani od ní žádat více. Je to přípravná fáze jógického školení, směřujícího k zastavení mysli.

Manu (sans. „man“ = myslet) „lidský“; božská bytost, praotec lidstva, prostředník mezi člověkem a Bohem. Charakterizuje schopnost myslet, která vzniká v člověku. Podle *purán* vládne postupně v každé *kalpě* čtrnáct M. v epoše, nazvané podle nich *manvantara*. Nynější M. je sedmý, jmenuje se *Vaivasvata*.

manvantara (sans.) nejdelší jednotka času v *hinduismu*, jejíž délka se udává různě. Je symbolizována žulovou krychlí o hraně 1 m. Jednou za sto let přijde světec a lemem roucha se oře o krychli. Dříve se krychle tímto počínáním ošoupe, než skončí manvantara. Jinde se

uvádí, že čítá 8.640,000.000 roků, to je 2.000 čtverojuaga; to znamená, že se za tuto dobu vystřídá 2.000 tzv. zlatých věků a stejný počet stříbrných, železných a černých. Viz též *věky*.

mará-rúpa personifikované psychické emanace, jejichž povaha odpovídá vášním, z nichž m. vznikly a z nichž vzaly i svou podobu.

márga (sans.) „cesta“; čtvrtá ze čtyř Buddhových ušlechtilých pravd *árja-satja*.

Mariči nejvyšší z bohů vzduchu a bouří, *Marutů*.

Márá (pálj.; sans. Mára) v buddhismu zosobněné zlo jako silové působení vnějšího světa, které se při prudkém mystickém úsilí zosobňuje. V tomto projevu se stává mocným pokušitelem mystika, neboť je vlastně jeho smyslným já, mravním úsilím z jeho bytosti vyloučeným a pak personifikovaným. Názor na M. se liší podle toho, zda je člověk bud dhistický teoretik, vlašný praktik nebo praktik ohnivý. Jenom při intenzivním mystickém úsilí může být M. poznán jako personifikovaný záłudný svůdce, který u lidí méně zdatných a pozorných získává úspěch tím, že změní jejich mentální tendence. Tato zdánlivá maličkost způsobuje, že již člověk nepovažuje duševní očišťování ode všech světských tendencí za nejvyšší důležité, nýbrž pouze za „druhořadou nutnost“. Takový názor činí mystika světským člověkem a to je předzvěst jeho jistého duchovního pádu. Takový mystik totiž neustále směšuje dva rozdílné zájmy, což způsobuje, že mocnosti mystického světa, tak žárlivě střežící čistotu oblasti, v níž existují, k němu nakonec zaujmou nepřátelský postoj. Posléze ho svrhnu do mravní propasti jako bytost, která nečistýma rukama sahala po věcech svou vlastní po-

vahou svatých.

Je věcí mystiků samých, co budou o M. soudit. Experimentální mystika doporučuje v jistém úseku mystické cesty zlo M. — zatím zpravidla nepersonifikované, silným náparem z bytosti vyloučit; tímto způsobem svému žákovi opatří mystického pokušitele, jehož moc vždy stoupá nebo klesá v přesném poměru k mravní a názorové nečistotě nebo čistotě žáka mystiky. Když se žák mystiky zřekne světa s konečnou platností, opustí ho M. jako bytí, které absorbovalo všechnu jeho světskost a pak odešlo do světa temnoty a těžké *karmy*. Protože však k vyloučení zla M. dochází zpravidla před stavem úplného mystického dozrání, je mystik vždycky vystaven jeho útokům, mnohdy nanejvýš záłudným. A když konečně zlo M. v tuto dobu již personifikované, pozná mystik dokonale, ví, že teorie o přízraku zla — M. je opravdu pouze teorií, za níž se skrývá dokonalé podobenství se lidí jeho moci. Má-li toto podobenství se pokušením M. charakter podle hání intelektuálně nezřetelného nebo neuvědomělého, mění to na věc pouze tolik, že kromě naprosté závislosti na zlu a mravním porušení mystik podléhá sebevědomí člověka znalého mystické cesty. Tím se často stává duchovním svůdcem lidí. To proto, že M. chce každou mystickou zásluhu, vznikající z opravdového mystického úsilí, vymýtí vytvářením přemíry zlé *karmy*, která vzniká zlým nebo nezáslužným konáním.

Mars v pořadí od Slunce čtvrtá z velkých planet slunečního systému. V astrologii jedna ze dvou planet, signifikující stav citění v jeho pozitivním aspektu. Nepředstavuje osud vnučující se formou zevních událostí jako Jupiter

nebo Saturn, nýbrž toliko subjektivní stav, který zevní události připravuje v podobě reakcí vnějšího světa na jednání člověka. M. aktivizuje citění. Proto vyvolává nervozitu, projevující se agresivním jednáním, které jednak způsobuje poruchy v rovnováze životních sil, jednak provokuje okolí k odezvě agresivnímu jednání odpovídající.

Horečnatý stav vyplývající ze stavu životních sil v těle je vlastním projevem vlivu M.; když však je M. velmi dobře ozářen jinými planetami, stupňuje energii člověka a příp. mu dává velikou vytrvalost, ale vždy snahu po uplatnění vlastní vůle.

V přírodě se M. projevuje vnitřním teplem, vyvolávajícím rozklad formou rychlých chemických reakcí. Proto v tělech vyvolává místní nerovnováhu životních sil, způsobenou záněty, bujením tkání, které je provázeno zvýšením teploty, dále zduřením sliznice apod.

M. působí příznivě ve znameních Skopce, Lva a Kozoroha; v prvním z těchto znamení vyvolává iniciativu a vůli něco uskutečnit, ve druhém klidnou jistotu, ve třetím vytrvalost. V ostatních znameních působí takto: v Býku se M. „dusí“, a proto vyvolává tvrdost, nepoddajnost a příp. zlou vůli, v Blížencích příliš mnoho ukvapenosti. V Raku patologický útlum žádoucího elánu, v Panně kritický stav vnitřního naladění, z něhož pramení sklony k destruktivismu. Ve Váhách je M. vliv utlumen a to vyvolává sklon k nezdravé nečinnosti. Ve Štíru je jeho vliv relativně příznivý, neboť aktivizuje city a usměrňuje je ke snaze vykonat významné činy. Ve Střelci podněcuje k plýtvání energií a k činům, které jsou příčinou rozruchu. Ve Vodnáři podněcuje k revoluci nebo k podvatné činnosti. V Rybách k mo-

rálním závadám, jestliže není podpořen příznivými konstelacemi, ale také k rozvoji mystického ducha, jestliže je podpořen jinými vlivy.

Elementy planety M. pro rok 1900, 0, 0: střední délka 293°44'51''36; střední délka přísluní: 334°13'5''53; střední délka výstupného uzlu: 48°47'11''19; inklinace: 1°51'1''20; excentricita: 0,0933129; střední denní pohyb siderický: 1886'' 51862.

Marut (častěji Marutti) bohové větru ve védském panteonu. Viz *vědy*.

marxismus filozofické učení Karla Marxe (1818 — 1883) a Bedřicha Engelse (1820 — 1895), které apeluje na elementární sklony lidí jako na směrnici pro úpravu společenského řádu. Toto učení přijali materialisté, ale postrádá humanitu.

maska (z franc., pův. arab.) *larva*, škraboška. V mystickém smyslu je m. každý zevní jev, i zjev člověka, který vždy můž. že zakrývat své pravé hodnoty úmyslně vyvolaným nesprávným zdáním. Jelikož se však za m. musí považovat i všechny jevy duševní sféry, to je *astrálního světa*, musí si to připomínat všichni mystikové, kteří do této sféry vstupují. Měli by přijmout poučení, že božské inteligence, které už m. nejsou, se zjevují pouze *avadhūtům*, zasvěcencům, kteří se již oprostili ode všech světských pout. Obecně a snadněji se však mohou zjevovat jevy duševního světa velmi špatné povahy a také se často stává, že ve vznešeném hávu. Mystik jim to obvykle umožňuje tím, že předpokládá, že se v neviditelném světě může setkávat jen s božskými a vznešenými inteligencemi.

Mnoho tu tedy závisí na postoji mystiků k neviditelnému světu. Pravděpodobně bude vždy zklamán ten, kdo bude předpokládat, že mystický svět je buď

plný ďáblů, nebo božských inteligencí.

Mystik musí usilovat o to, aby v tomto světě nic nepředpokládal. Nechť pozuje vzněty, které v něm vystupují, a nechť všechno nízké a nemravné u se be hodnotí jako nízké a nemravné, čisté a ušlechtilé jako čisté a ušlechtilé; mystické zjevy nechť považuje za zjevy s týmiž mravními a intelektuálními kvalitami, jako má on sám, a pak jistě nebude ošálen jejich m. A když náhodou uzeri zjevy zevně oslnující, nechť si myslí, že to může být něco, co skrývá zradu a zlo. Teprve až se v něm pomoci mravní očí ty vyvinou psychická tykadla, která umožňují rozeznávat jejich působení v dobrém i špatném smyslu, může si do volit je kvalifikovat. Pak již uvidí, že je jen málo zjevů, jejichž niterné hodnoty jsou shodné s jejich zevnějškem.

materiál (z lat. zákl.) látka, surovina. V mystické výchově musí být za m. považována celá bytost, která má být z vědomí eliminována, pokud musí být považována za činitele pozitivně působícího na vědomí. Spontánní citové vzněty, jimiž člověk navazuje citové vztahy se světem (a očekává od nich slastné prožívání), musí být také považovány za životní mechanismus a tím i za pasivní bytostné funkce. Se zřetelem na to může být celé bytí považováno za m., kterého se musí mystik zmocnit jakožto faktoru, který musí zpracovat, až se stane energií, jejíž kinetická vlastnost musí mít tendenci k realizaci nejvyšších stavů vědomí. Když člověk tyto stavy vědomí realizuje, nebude již jeho bytí m., nýbrž energetickým faktorem, který do svého vlastního předpodstatňovacího procesu strhuje i ty m. jeho subjektu nejvzdálenější, v normálním pojetí vnější nebo odtahité, čili kosmické. Pak poznává, že všechny tyto m. jsou psychicky odlišné.

Kromě toho se ukáže, že tyto m., které člověk jako mystik přijímá ke zpracování mystickou praxí, stávají se více a více účastnými na spáse, již identifikovalo jeho vědomí; jeho práce tedy vrcholí ve spáse tzv. oboustranné, v níž je pojato do tohoto stavu i mystikovo tělo.

materializace zhmotnění, ztělesnění. V mystickém úsilí o spásu a všechny nejvyšší výsledky tohoto úsilí se m. nepovažuje za něco významného, za důkaz existence nadhmotného světa. Je-li totiž m. v mediumismu považována za její vrcholný projev, pak jde pouze o zvláštní schopnost médií vyzářovat v nadměrném množství životní sílu, která se pak ztvárňuje. Její formy vždy odpovídají běžné představivosti účastníků seance nebo média samého.

materialismus hmotářství, filozofický směr vycházející z toho, že svět je hmotné podstaty a existuje nezávisle na našem vědomí; že hmota je původcem všeho života a vše na světě je hmotné a podléhá zkáze. Vznik m. najdeme v povrchních úsudcích o povaze skutečnosti, v tom, že za důkazy byly brány smyslové reflexe jevů. Ví se už, že materie je pouhým projevem energií, které hmotu vytvářejí a ničí; přitom energie jsou zase projevem degenerace kvality, již v lidském těle identifikujeme jako vědomí, kdežto v kosmu jako potenciální možnost pro vznik jevů.

Kdyby se podařilo všechnu hmotu ve vesmíru rozložit bez jakéhokoli zjevného zbytku a kdyby se zabránilo i tomu, aby se energie někde hromadily, mohl by být hmotný obsah ve vesmíru identifikován jako stav rovnovážného napětí o celkem nízké hodnotě. Proto je toto napětí interním nebo subtilním kosmickým světlem a jeho funkce se shodují s funkcemi lidského vědomí, považova-

ného ovšem za zrcadlíci princip bytí. Za říší tohoto napětí existuje už jen tzv. pole, v němž se toto napětí nachází; jogí nové poznávají toto pole jako jeden z kosmických stavů, který může absorbovat veškeré materiály světa jevů.

Rozloží-li se materiály smyslových jevů do ideálního stavu energetické rovnováhy, přestávají existovat jako jakkoli dokazatelná skutečnost. Z toho lze dedukovat, že prapůvodní vesmír je skutečnou prázdnotou, která vytváří hmoty jako zvláštní stav své kvality, vzniklé porušením ideální rovnováhy energetických kvant. Tímto zjištěním se dokazuje, že materialistické učení je naprosto chybné, neboť veškeré hmoty mohou mizet v prázdnotě zrovna tak, jako se z prázdnoty mohou vynořovat.

Budeme-li považovat toto zjištění za postulát založený na psychické zkušenosti, k níž jóga člověka vede, můžeme m. považovat za pouhou dočasně platnou názorovou konvenci, opírající se o elementární smyslovou zkušenost. Horší však je, že v pozadí m. vždy existuje destruktivní životní, mravní a filozofický názor, který se udržuje přes to, že ho vrací i jeden z nejdůležitějších subjektivních faktorů, totiž pociťování. Funkce pociťování ukazuje na to, že dění je vždy něčím zapříčiněné, a proto má hlubší než mechanický podklad; že skutečnost v celkovém pojetí přesahuje každou empirickou skutečnost, která pouze z elementárního lidského hlediska nesmí být nikdy vykládána jinak než jako řada faktů měřitelných, važitelných a snad ještě jinak fyzikálně dokazatelných.

Filozofické závěry m., které nám i „pole“ vysvětlují jako zvláštní formu hmoty, tedy násilně vztahují hmotářský názor na věci, které bu klasický m. nikdy

jako hmotnou skutečnost uznat nemohl, neboť se opíral pouze o smyslové zkušenosti, jejichž projev musel být přede vším hmatný. A materialistický světový názor rozšířený přičleněním slova „dialektický“, si počíná spíš jako sofistický. Ostatně běžní zastánci m. vždy bazírují pouze na smyslových zkušenostech, takže materialistická teorie „pole“ je pro ně již mystikou.

Tyto rezultáty nás opravňují m. jako vážné, opravdové a pravé filozofické učení zamítat, i když proti němu nebudeme klást idealistické názory jako filozoficky zpracovanou soustavu postřehů nebo zkušeností.

Matka světa jméno dávané kundaliní nebo *hadí síle* (uložené na spodu páteře); jakožto *buddhi* je činným principem na rozdíl od principu trpného. Za trpný princip je považován tehdy, když se na něho díváme jako na pouhého nositele nebo na schránku „svrchovaného ducha“, na *átmana*. M.s. je bytostná síla elektrické povahy, která, je-li rozvinuta do té míry, že se projevuje jako síla činná, může stejně dobře zabíjet jako tvořit.

mazdismus staroíránské náboženské hnutí. Je to náboženství dualistické. Svět je dějištěm boje mezi principem zla, Ahrimanem a principem dobra, Ahurou Mazdou, který nakonec zvítězí. Toto učení bylo reformováno v 6. stol. př. Kr. *Zarathuštrou*, jeho mravoučné a životospřávné poučky jsou obsaženy v knize *Avesta*.

meditace (z lat.) rozjímání, hloubání. V praktické józe se pod slovem m. myslí metodická myšlenková operace, jejíž základem je extenzivní. Prostřednictvím m. se má bloudivé myšlení změnit v řízené k jednomu stavu nebo předmětu, na který se ovšem nemyslí, ale uvažuje se

o něm. Z psychologického hlediska je proto m. předstupněm vlády nad myšlelím a průpravou utišení myšlenkové činnosti.

Obvykle se m. považuje za následující stupeň soustředovací praxe, která začíná soustředěním. M. však může být i přípravou na soustředění, jestliže od soustředění požadujeme, aby předmět i obsahlo, i proniklo. Z toho důvodu máme m. považovat za extenzivní soustředění, kdežto koncentraci za soustředění intenzivní.

Z jiného hlediska se m. navrhuje ovlivnění abstraktními stavy nebo předměty, které podle pouček jógy musí mít božský charakter, jestliže ovlivněné má být žádoucí, totiž vyšší. Metodické úvahy, které vlastně jsou m., uvádějí předměty úvah do kontaktu s pasivním psychickým faktorem, totiž s intelektem a uvědomováním; tím m. získává povahu psychické činnosti, jejímž bezprostředním výsledkem musí být změna duševního stavu. Vzhledem k tomu chápeme m. jako psychickou metodickou činnost, která člověka usměrňuje k vytčenému cíli, jímž se rozumí žádoucí změna duševního stavu.

M., jak se jí někdy rozumí, totiž uvažování o božských věcech, nemůže mít povahu exaktní disciplíny. Již proto ne, že se o těchto věcech uvažuje jako o abstrakcích. Proto taková m. může ovlivnit jen povrchové myšlení, zatím co jeho podstatná kvalita může být nadále světská. Povahu m. je proto nutné změnit tím, že předmět úvah vtáhneme do své myšlenkové sféry jako předmět konkrétní. Pak se m. nebude týkat věcí odtahitých.

medium (z lat.) ve spiritismu osoba, která při tzv. duchovnědných (spiritistic kých) pokusech zprostředkuje styk ži-

vých osob s duchy. U těchto zprostředkování vzniká problém kontroly toho, co mluví z m. Z velké části jsou to projevy podvědomí samého m.; obsedání cizí silou, vydávající se za nějakou duchovní bytost, nebývá prokázáno ani tehdy, když některé okolnosti nasvědčují tomu, že by to skutečně mohla být cizí síla.

Mediální posedlost však může být vyvolána i silou vnějších věcí nebo situací jako duchem, nejen komplexu podvědomí m., jestliže m. navrhuje tyto vztahy pomocí hluboké pasivity, vyvolané relativně dokonalým potlačením přirozeného napětí jeho vlastního bytí. Posedají-li m. komplexu jeho vlastního podvědomí, může se jejich projev podobat cizím obsedantním vlivům na základě toho, že individualita se na úrovni podvědomí stává nevýraznou, takže je relativně projevem psychiky všech bytostí jako jedinců. Kromě toho rozhoduje i to, v jakém stavu nebo v jakých mravních kvalitách m. svým vědomím obvykle žije. Má-li pouze světské zájmy jako každý jiný člověk, pak ať je obsednuto čímkoli, vždycky jde o projevy nepoučné, i když pro zvědavé lidi často zajímavé. Zajímavé proto, že nejsou obvyklé, a nepoučné proto, že pocházejí ze světa nám známého, vezdejšího.

Kdyby m. jako citlivec a nikoli jako pasivní bytost bylo osobou duchovně vyspělou na základě permanentního vnitřního odpoutání od smyslového světa, mohli bychom předpokládat, že se jim projevují inteligence vyšší, přede vším obyvatelé vyšších duchovních říší. Nezdá se však, že taková m. existují. Vnitřní očista je totiž výsledkem pozitivního mravního úsilí a to se neslučuje s duševní pasivitou, již trpí spíše ti, kdo holdují světu, jeho zájmům, problémům a strastem. Proto zprostředkování, která

bychom hledali prostřednictvím spiritis tických m., jsou naprosto neužitečná. Účastníci seancí s nižší inteligencí snad no upadají do bludů, které jsou faktickým dokladem hluboké nevědomosti, týkající se podstaty života.

mediumita (z lat. zákł.) schopnost být mediem; psychická poddajnost nebo senzibilita projevovaná jako posedání buď psychickými komplexy vlastní bytosti, nebo zevními činiteli, případně v podobě neviditelných silových svazků. M. je obtížný psychický stav, jehož se může člověk zbavit přesně zaměřováním, nebo usměrněným, nebo dobře kontrolovaným myšlením. M. může také odstranit stálá fyzická činnost, spojená s věcným a dobře uvědomovaným procesem myšlení. M. můžeme považovat pouze za defektní psychický stav, za projev pasivního temperamentu, který činí člověka neschopným životní soutěže; proto je nutno ji léčit vhodnými psychickými prostředky, nejlépe však kázní myšlení, myšlením uvědoměným.

Medúza jedna z obludných bytostí řeckého bájesloví s hady místo vlasů. Kdo na ni pohlédl, zkameněl. Usmrtil ji Perseus. M. je porovnávána se strážkyní mystického prahu jako ženský aspekt *Mára*.

mechanicismus filozofické učení 17. až 18. stol. vysvětlující jevy mechanickým pohybem stejnorodých částic hmoty a zákony vývoje nejjednoduššími zákony mechaniky; tzv. mechanický materialismus. Podle m. je tedy i všechno životní dění dějem mechanickým. Z toho se nutně dedukuje, že vědomí stejně jako myšlení a vůle jsou pouhou obětí životní mechaniky, přičemž rozum musí všechno životní dění akceptovat jako prostou nevyhnutelnost. Ale m. je vlastně výsledkem klamu, vyplývajícího

z povrchního postřehu, podle něhož je žití pouhým výrazem zdánlivě spontánních fyziologických funkcí; to všechno ovšem otvírá lidem cestu k mravní degeneraci. Je-li totiž všechno životní dění mechanika, nemůže být na subjekt svalována žádná vina za jeho jednání; vina se mu připisuje pouze proto, aby se od dályly zřejmé následky m. této oblasti.

Je jisté, že za mechanický běh života můžeme pokládat celou řadu životních funkcí, které se následkem duchovní degenerace bytostí vymkly jejich vůli. Jogginové však už dokázali, že mnohé z těchto funkcí možno ovládat; k tomu se lze dopracovat trvalým psychickým tlakem na tyto funkce. Ostatně společenské ohledy nás nutí lidi k tomuto tlaku vychovávat, aby „životní mechanika“ nepřerostla lidem přes hlavu, čili aby bezvýhradným respektováním životní mechaniky neupadli do naprosté bezmocnosti proti psychickým funkcím, které v nich pulsuji.

Funkce fyziologické se poddávají vůli člověka pouze pomalu a postupně. Ale poddávají se jí skutečně. A je zajímavé, že jedno vítězství nad nějakou fyziologickou funkcí rozvíjí před člověkem skvělé vyhlídky vlády nad poměry, neboť je zřejmé, že všechny události v životě jsou připravovány nálehavými vlivy okamžiku, jež je možno vypočítat a pak jim čelit nebo se jim vyhnout. Na tomto stupni člověk poznává, že m. je pochybná filozofie a že se zakládá na bludech, které se slabostí a nechotou k pokusům o sebevládu jen prohlubují.

melancholie (z řec.) trudomyslnost, zádušnost, těžkomyslnost. Z astrologického hlediska je m. vyvolána převahou tzv. zemních znamení zvířetníku v nati vitě. Tento temperament je překážkou v mystickém vývoji, ale ne takovou jako

temperament flegmatický. Na jeho odstranění působí nejlépe některá hathajó gická cvičení, povzbuzující fyziologické funkce (viz *hathajóga*).

Melchisedech (hebr.) „král spravedlnosti“. Podle I. Mojž. 14, 18-21 panovník sálenský a kněz Nejvyššího Boha. Když Abraham táhl jeho krajinou poraziv nepřátele Lotovy, uvítal ho M. chlebem a vínem, začež mu Abraham dal desátky ze všech věcí. M. se stal obrazem Ježíše Krista, který se též nazývá „knězem podle řádu M.“. Symbolem M. je lunula, půlměsíc nebo půlměsíční zlatý podstavec pro hostii v monstanci.

memento (z lat.) připomínka, výstraha, upozornění. M. mori pamatuj na smrt!, pozdrav mnichů trapistů.

mene tekel ufarsin (ze semit.) biblické přísné napomenutí „spočteno, zváženo, rozděleno“, jímž byl babylónskému králi Belsazarovi předpověděn pád jeho říše; knižně výstraha, vážné varování.

mentalita (z fr.) způsob myšlení, smýšlení. Znamená tedy soubor myšlenek, které se shodují s názorem individua na svět, mravnost, činnost atd. Proto se m. projevuje různými aspekty, z nichž ovšem nejdůležitější je m. světská a m. duchovní. Působení světské m. je známé, m. duchovní může vyvěrat pouze ze zřeknutí se světa. Jinak se projeví jako bezcenný idealismus, který člověka spíše zavádí na scesti, než aby mu prospíval. M. proto můžeme považovat za uzavřený svazek kvalitativně stejných myšlenek, které jedince inspirují k jednání buď dobrému a nesobeckému, nebo zlému a sobeckému. Můžeme ji tedy pokládat za myšlenkovou klec, v níž člověk žije.

mentální myšlenkový, duševní. M. náplň může být pokládána za správné nebo nesprávné předsevzetí, podle pozná-

ní, o něž se člověk opírá.

mentální náplň (úroveň). Viz *čittakáša*.

Merkabach (hebr.) první oddíl kabalistické teorie. Název značí „nebeský vůz“ v upomínku na vůz Ezechiélův. M. je součástí spisu *Zóhar*; zabývá se bytostmi nadpřirozeného světa, Bohem, prvotními ideami, „nebeskou rodinou“. Druhý oddíl teoretické *kabaly* Bereschit je obsažen v knize *Jesirá* a zabývá se stvořením tří světů a jejich vztahy.

Merkur v pořadí od Slunce první z velkých planet slunečního systému. V astrologii signifikátor pozitivního (vědomého) myšlení, stavu nervového systému i stavu funkcí mozkových hmot. Vzhledem k těmto souvztažnostem též signifikátor všech činností týkajících se listin, výchovy, práva nebo interpretace. M. také ovlivňuje rozum, který se může orientovat pouze v prostředí smyslových faktů, tedy rozum neprostoupený smyslem pro právo, který je vyhrazen Jupiterovi, nýbrž pouze smyslem studených logických (právnických) vztahů.

V bytosti působí M. na všechny biologické materiály, které mají povahu myslí, např. na tzv. nervovou sílu, obvykle používanou k mentální činnosti; ve vyšším aspektu pak k uvědomělému soustředění, jehož pomocí se získává vědění, založené buď na empirickém poznání, nebo na poznání, měnící se prostřednictvím tzv. nápadů ve vědění. Toto druhé vědění má takovou kvalitu, do jaké míry je člověk pravdymilovný.

Vliv M. se postavením v jednotlivých zvířetnických znameních obměňuje takto: ve Skopci podněcuje k energetické mu myšlení, ale také k nezměnitelným názorům. V Býku se myšlení kloní k umění nebo je praktické až ke lpění na světě, jindy zvyšuje nebo snižuje chápavost, podle povahy konstelací. V Blížen-

cích je „ve svém živlu“, takže když není poškozen, uděluje myšlení a chápání nejlepší kvality. V Raku budí sklon za být za zaujaté jedinou myšlenkou, takže když je špatně ozářen, trpí člověk fixní ideou. Ve Lvu uděluje myšlení věcné, pronikavé až geniální, ale vnukává také pocit vlastní důstojnosti. V Panně uděluje myšlení praktické až puntičkářské, kdežto logika uplatňující se v oblasti „praktických faktů“, je většinou značná. Ve Vahách působí na myšlení tak, že je činí buď velmi přesným v oblasti faktů nadmyslových, nebo je oslabuje až k patologickému stadiu. Člověk bývá často na myšlení líný. Ve Štíru M. uděluje buď mystické (okultní), nebo prospěchářské myšlení, nebo intuitivní až ke stupni geniality. Ve Střelci dává M. myšlení dobrého intelektuála, ale někdy je může vést k malichernosti. V Kozorožci potřebuje M. velmi mnoho pomoci, jestliže nemá ovlivnit myšlení přílišnou vážností až pesimismem, někdy až chorobným. Za velké podpory jinými planetami uděluje zde M. myšlení pronikavé a doslova vědecké. Ve Vodnáři může M. udělit více tváří. Vytváří politiky, misionáře, altruisty velkého formátu, rozvraceče dosavadního světového názoru, duchovní typy, vědecké pracovníky, objevitele nových směrů a věcí ve vědě i technice, mystiky vysokého stupně atd. V Rybách může M. vyvolat myšlení oslabené, nedokonalé a příliš ovlivňované vnějšími činiteli. U vyšších lidských typů však probouzí myšlení mystické, provázené hlubokými postřehy a schopné stopovat nejskrytější vztahy mezi rozličnými věcmi.

Elementy M. pro rok 1900, 0, 0 poledne svět. času:

střední délka: 178°10'44''68; střední délka přísluní: 75°53'58''91; střední

délka výstupného uzlu: 47°8'45''42; inklinace: 7°0'10''37; excentricita: 0,20561421; střední denní pohyb hvězdny: 14732'' 419738.

Méru (sans., též Sumeru) duchovní hora, tvořící svislou osu země; v mikrokosmu, v člověku, jí odpovídá páteř. Podle *hinduismu* na jejím vrcholku pramení nebeská Gangá a rozkládá se tam zlaté *Brahmovo* město, *Kršnovo* a *Višnuovo* nebe. Pod ní je sedm podsvětí. V budhistickém pojetí je hora M. obklopena moři a světadily, na nichž se rozkládají pekla *prétů*. Nad horami jsou nebe *bohů*, světy bez forem a nakonec říše *budhů*. Viz *sféry*.

Mesiáš (z hebr.) totéž jako řecké *Christos*, to je Pomazaný (král židovský), očekávaný zachránce a vykupitel židovského národa, jenž měl obnovit slávu Davidovy říše a založit teokratickou (bohem a jeho zástupci ovládanou) světovou říši. Ježíše, který se prohlásil za vykupitele a byl za něho uznán křesťany, židé neuznali, a proto čekají na svého vykupitele dodnes.

Měsíc satelit Země obíhající ve vzdálenosti 60,26659 zemských poloměrů; tato vzdálenost je vyjádřena rovníkovou paralaxou rovnající se 57'2''70. V *astrologii* M. signifikuje intelekt a tudíž i vnitřní duševní přirozenost. M. je počítán mezi planety (bludice) a jeho působení se považuje za velmi silné, což je v astronomii dokázáno jeho působením na mořský příliv, precesi a nutaci. V živé přírodě působí více vnitřně, ale jeho vliv je možno identifikovat, jakmile člověk dokáže zastavit duševní činnost. Pak pozná, že to, co známe jako duševní činnost, je v neustálém přílivu a odlivu, v němž je nejpůsobivější měsíční gravitace, uplatňující se na duševní úrovni.

Pokud M. nezkoumáme z astrologické ho hlediska, ale v ezoterním pojetí, může být M. pokládán za nejvlivnějšího kosmického činitele, vyvolávajícího dění, jehož původ je v okamžikových podnětech něco vykonat. Toto dění v poměru k vlivu M. je neklid, jaký pozorujeme na mořské hladině; je tedy obtížné určit přesně jeho povahu, vyjma její rámcové klasifikace. Tato klasifikace se opírá o konstelace M., jež mají podle postavení M. tuto povahu:

M. ve Skopci podněcuje bytosti k sebeuplatnění, dává jim dosti energie a všestrannost na duševní úrovni. V Byku budí sklony k pohodlí, k dobrým sociálním poměrům, ale také lásku k umění. Rozmnožuje též životní sílu. V Blížencích životní sílu snižuje, uděluje velkou čilost v dětství, plodnost, intelektuální rozvoj, případně malichernost, někdy neúspěchy v jednání a v životě, náhlé změny životních okolností a změny vůbec. V Raku je vliv M. stabilizován, aniž se jeho přízpusobivost snižuje, takže člověka duševně harmonizuje a tvoří předpoklady pro úspěchy a štěstí. I zde je M. symbolem plodnosti. Ve Lvu podporuje pouze čilé typy, kdežto typy mdlé jsou M. postiženy natolik, že mají samé potíže. Čilé typy tlumí a činí rozváznými, mdlé neschopnými něco vykonat. V Panně M. obdařuje bytosti nezásadovostí a i při malém poškozování kazí mravnost. Jen vyšší typy jsou vlivem M. v Panně mravné, jsou puritány. Ve Vahách může M. velmi snadno vyvolat genialitu, protože nejen harmonizuje, ale i intelektualizuje člověka a vybavuje ho velmi dobrými duševními schopnostmi. Rozum pod tímto vlivem M. bývá dobře vyvinut, myšlení jasné a soudné a city vyrovnané. M. ve Štíru probouzí dobré vlastnosti pouze u lidí

duševně pokročilých. Není-li tomu tak, pak působí na rozvoj nesčetných nectností, oslabuje člověka morálně, dává mu silně vášně a výrazné city přilnutí i odporu. Jeho vliv je zde mystický, takže každý sklon může vybočit z rámce tzv. normálních projevů. Ve Střelci může M. udělovat stejně dobré vlastnosti intelektuálně vyvinuté bytosti jako malichernost, zabývající se myšlenkami na poškození jiných. Zde M. budí silné city i náklonnosti a i když vyvolává dobrá předsevzetí, přece se v konečném projevu může vše ukázat jako změněné. V Kozorožci vyvolává M. stagnaci, pesimismus, oslabení, malichernost, praktičnost, která se však vyjadřuje více nebo méně výrazným sobectvím. Ve Vodnáři může působit velmi silně a příznivě na rozvoj duševních schopností a intelektu, obdařit člověka význačnými rozumovými schopnostmi, nebo také probudit vyšší citění, ušlechtilost a pohnutky při slušející všelásce. V Rybách může být M. příznivý především pro bytosti s citěním vyššího druhu. V takovém případě budí všelásku, sklon k sebeoběti, význačné intelektuální schopnosti a štěstí díky protekci nebo dokonce všeobecné oblíbenosti. Při poškození a u lidí s citěním elementárním člověka dezorientuje a podněcuje k činnosti plně chyb. Avšak i v tomto případě vytváří předpoklady pro štěstí plynoucí z protekce.

Elementy M. pro rok 1900, 0, 0 v poledne svět. času:

střední délka: $270^{\circ}26'2''99$ + $1336 \cdot 360^{\circ}$ + $307^{\circ}52'59''32$ změny za 100 r. jul.; přizemí: $334^{\circ}19'46''4$ + $11 \cdot 360^{\circ}$ + $109^{\circ}2'2''53$ změny za 100 r. jul.; uzel výstupný: $259^{\circ}10'59''79$ + $5 \cdot 360^{\circ}$ + $134^{\circ}8'31''23$ změny za 100 r. jul.; excentricita: 0,054900489; inklinace: $5^{\circ}8'43''427$.

metafyzika (z řec. zákl.) nauka o nadmyslových principech bytí. Do m. se zahrnují především názory a poučky o věcech odtažitých, ačkoli do ní náleží i názory a poučky o některých jevech fyzikálních. Ve skutečnosti totiž nadmyslové síly neexistují; existují jen síly unikající dosahu smyslového vnímání. Pokud jde o pojmy přesahující oblast smyslových skutečností, je velmi těžké seřadit je do logických řetězců, a proto má m. problematickou osvěcující cenu.

metapsychika (z řec. zákl.) nauka o nadmyslových jevech. Hodnota m. je závislá na tom, zda mezi nadmyslovými a obecnými jevy nachází logické vztahy. Nejsou-li v metapsychických poučkách tyto vztahy zřejmé, mohou být tyto poučky považovány za hru s fantastickými představami a názory.

metapsychologie (z řec. zákl.) nauka o nadmyslových jevech a o nadmyslových zákonech duševního života. M. je naukou pouze pomocnou, neboť všech ny psychické jevy jsou výsledkem zákonitosti, jejíž detaily nejsou dosud obecně známy, ačkoli mohou být poznány.

metempsychóza (z řec. zákl.) zejména v starořecké a indické filozofii stěhování nebo převtělování duší jako typické součásti bytí. Jde o nepovedenou představu *reinkarnace*, o dětinskou představu, neboť neexistuje vnitřní člověk jako něco hotového, co jako vnitřní a jemnější obsah přejde ve svém celku z těla jednoho do těla druhého, i když se něco takového zdají potvrdovat sporadické vzpomínky některých lidí na minulé inkarnace. Existuje-li v bytosti něco, co se skutečně převětluje, pak to jsou povzbuzející energie zplazené činností a životní žízni (touhou žít); zachované energie tvořící formace, schopné vždy znovu se uplatnit v nově vznikajících jevech a vy-

tvářet podmínky pro vznik psychického potenciálu schopné rozvinout se v nové vtělení. Mezi zanikajícími jevy, bytostmi, a nově vznikajícími jevy, právě se rodícími bytostmi, je příbuznost a vztah. Proto když sledujeme pulsy energie ve své bytosti, můžeme docela dobře zjistit, že současné naše žití má vztah k nějakému žití v minulosti zaniklému; to budí reálný dojem, že jsme nyní touž bytostí, která kdysi žila a pak zemřela.

metoda (z řec.) vědecky účelný postup získávání poznatků; učební postup. V mystickém vývojovém systému se pod pojmem m. myslí pružná učební nebo cvičební soustava, již se stále napadají nevhodné sklony a podporují vlastnosti vhodné pro duchovní růst. Poučky v knihách vždy mohou být jen „rámcové“ a v praxi musí být stále přizpůsobovány individuálním psychologickým potřebám. Přísně metodické postupy v józe vůbec nepřihlížejí k citům subjektu. Proto mohou být použity pouze v případech, kde se nemusí počítat se vzpourou individuality; to znamená, že ten, kdo chce dosáhnout poznání a osvobození pomocí mystické nauky, se zcela vzdal světa a tím i své osobnosti. Takový člověk chápe to, co se dostavuje jako zkušenost získaná mystickým školením, jako něco, co se sice dotýká něčeho bytostného, ale nikoli „mne“, které vždy hodnotí všechno jen podle vlastního uzpůsobení při pociťování, vnímání a prožívání.

metta (sans.) „přání všeho dobra všem“, devátá z deseti *buddhistických dokonalostí*.

midráš (hebr.) zkoumání, bádání a výklad hebrejských písem, pěstovaný v židovských školách už v 2. 11. stol. po Kr., kdy se Mojžíšův zákon začal ukazo-

vat jako ne dost podrobný. Týká se nejprve psaného zákona (*Tóry*), ale potom i ústního zákona (*Mišny*) a rozšiřuje se i na ostatní biblické spisy. Podle obsahu se rozeznává závazná část (*haláká*) a ví ce soukromá (*haggádá*). Viz též *Talmúd*.

Migmar planeta Mars, která je symbo lizována okem.

mikrokosmos (z řec. zákl.) malý svět, svět v malém, člověk, svět drobnohled ný nebo atomický. Výraz m. je považo ván za pouhou metaforu, neboť si tuto podobnost sotva kdo dovede představit. Už skutečnost, že se lidská těla zdají být spíše chemickou laboratoří, kdežto vesmír oblastí fyzikálních dějů, ztěžuje hle dání absolutní podobnosti mezi m. a makrokosmem. Když však zkoumáme svou vlastní bytost analytickým mystic kým soustředováním, můžeme dobře poznat, že chemické procesy bytí jsou další formou fyzikálních procesů. Tak za chemickými procesy v našem bytí můžeme vystopovat jejich vyšší formu, procesy fyzikální, které už jsou podobné s těmi, které nacházíme ve vesmíru, čímž je analogie bytostí a vesmíru zřej má. Ale jógické analytické soustředění nás může dovést ještě k dalším zajíma ým poznatkům. Tytéž fyzikální proce sy, které jogínové nacházejí v sobě, nacházejí i ve vesmíru v takové podobě, že je možno vesmír identifikovat jako indi viduum, které je vybaveno jak vědomím nebo sebevědomím, tak i vůlí a může těchto psychických schopností používat stejně jako bytost lidská. To je poznání vyplývající z adekvátní abstrakce jogí nova vědomí od světa a ze současné konfrontace jeho samého s vnějším svě tem. V tomto případě může jogín v cen trů vlastního bytí zjistit, že psychika je pouze jiným projevem určitých fyzikál ních kvalit kosmu; ostatní materiály by

tí už podléhají mechanickým zákonům, které jsou vždycky k materiálům přičle něny jako duchovní průvodci kvalit, do nichž empirické bytí nezasahuje, proto že náleží do jiné dimenze.

Se zřetelem na to je makrokosmos stej ně jako m. oblastí různých dimenzí, jež základní, to je celobytnostné a celokos mické vědomí vzhledem ke své variační schopnosti nemůže obsáhnout. Tím se tyto dimenze stávají pro každé vědomí světy nebo kategoriemi autonomními a jako takové tvoří zdánlivě jiné celky, jejichž situace je po této stránce stejná jako situace kosmu nebo člověka.

Toto poznání vede k předpokladu, že každý celek, jako je např. člověk nebo vesmír, obsahuje celou řadu nižších ne bo menších oblastí nebo celků, které mají svá vlastní psychická zastoupení, svá jáství; to, co nazýváme vesmír, je te dy v poměru k vnějším rozměrům člově ka velikou jednotkou, která obsahuje nesčítelně jednotek menších, z nichž jed nou je i člověk. Člověk zase obsahuje nespočetně jednotek ještě menších než je on sám. Tyto jednotky tvoří taktéž světy samy pro sebe, až posléze dospěje me k atomu, který je také uzavřeným světem, ve svých poměrech světem tak velikým, že si v nich nezadá s vesmírem. A nemůžeme-li dokázat mechanickými prostředky, že tyto větší nebo menší jed notky nebo dimenze jsou také vybaveny vědomím, na tom mnoho nezáleží. Jsme přece tak zaujati hodnotou našeho *vědo mí*, že je upíráme i zvířatům. Jakási teo rie je dokonce upírá i lidem, neboť má za to, že se jejich život dá vysvětlit jako soubor reflexů jednak podmíněných, jednak nepodmíněných, v nichž soudný člověk poměrně snadno nalezne tzv. čer tovo kopytko. A vesmírné hodnoty sa my? Jsou poslušny gravitačních zákonů

a tím přece dokazují, že mají příslušné vědomí jako např. člověk, který také musí mít vědomí, aby mohl pendlovat mezi domovem a hostincem.

Milosrdný tibetsky Džo-bo Thugs-rdže čen-po (Pán Velký slitovník), přízvisko *bódhisattvy Avalókitéšvary* (Zřící pronikavým zrakem). Jiné jeho jméno je (tib.) *Čänräzig*, symbol nekonečného soucitu a dobroty. Je často znázorňován s jedenaácti tvářemi, s tisíci pažemi a okem v každé dlani. V Tibetu je uctíván jako patron země, dalajlamové jsou pokládáni za jeho převtělence.

milost boží domněnka, že Bůh jakožto neomezený vládce nade vším živým a existence schopná vládnout veškerými silami světa může bytostí udělovat podle svého uvážení a bez ohledu na je jejich provinění nebo zásluhy nejen prožitky zkušující, nýbrž i vlivy povznášející, osvčující a ke spáse vedoucí. Ten to názor je výsledkem přemýšlení o tom, že někteří lidé bez pozorovatelných vloh k duševnímu povznesení, osvčeni a spáse se se náhle obrátili a stali se mystiky, kteří pak dospěli k hlubokým náboženským zkušenostem. Ale přemýšlení zpravidla nikoho nedovede k poznání zkušenostního základu, který může být ve svých výsledcích klasifikován jako prozření. Prozření je totiž vždy výsledkem mentálního klidu a vědomého ponoření se do centra bytí s myslí schopnou identifikovat a zpracovávat všechny postřehy, k nimž při tomto ponoření dochází. Tyto postřehy zřejmě ukazují pouze na to, že všechno dění v bytí je pouhá mechanika, jejíž vlastní zákonitost je obsažena ve sdružujících aktech, projevujících se výšlehy jáství. Překvapující momenty v životě bytostí se dávno před jejich vyskytnutím skrývají jako potenciální napětí, které se následkem

životních zkušeností do té míry zvyšuje, že se jednou vybijí do mysli a vědomí jako činitel, měnící se v novou tendenci bytosti.

Bytost jako mikrokosmos obsahuje všechny mravní a intelektuální hodnoty, ale do činnosti se v určité době vždy do stávají pouze ty, které už jsou zralé. Ne zralé čekají na svůj růst působením bez prostředních životních zkušeností. Čekají pod prahem denního vědomí a v pravém okamžiku se pak objevují ve stoupající tendenci náklonnosti k náboženskému nebo mystickému životu. Právým okamžikem může být nějaký vnější impuls, jímž může být stejně náhodná jako přirozená hluboce působící životní zkušenost.

Vzhledem k tomu nelze v žádném obratu v lidském životě hledat m.b., nýbrž pouze okamžik karmického dozrání starých morálních zásluh (nebo nežásluh) rodu, z něhož člověk pochází, nebo z vlastních minulých *inkarnací*. Bůh sám nemá s touto věcí vůbec co dělat.

milost nejvyšší světlé moci přirozené a samovolné působení nejvyšších kosmických kvalit jako vyzářujících a radiačních faktorů, abychom použili fyzikálního termínu. Toto působení je však omezováno opačnými psychickými tendencemi. Takže teprve když se člověk přímo neuzavírá těmto působením a naopak rozvíjí kladné duševní stavy a duševně se povznáší nad elementární světové zájmy, působí na něho m.n.s.m. tak, že ho ještě více duševně povznáší; posléze se toto působení může projevit jako pomocný činitel v rozvoji poznání. Z toho důvodu může být m.n.s.m. považována za synonymum milosti boží, ovšem jenom ve smyslu mechanického působení.

mímámsá (sans.) „myšlenkové zkoumá-

ni“; termín označuje dvě hinduistické filozofické školy. Púrva-mímámsá je starší a bývá nazývána prostě mímámsá; mladší, uttara mímámsá, je známější pod názvem *védanta*. První se zabývá především znalostí pravdy, druhá klade hlavní důraz na obřady.

minerál (z lat.) nerost či hmota, na které už nezjišťujeme žádný stupeň životnosti. Přesto však mystická filozofie vycházející z přímých postřehů vysoce vyvinutých mystiků nachází život i v m. a považuje je proto za poslední stupeň mravního úpadku, promítajícího se do životních emanací nejvyššího kosmického centra, ale i první stupeň ve zpětném vývoji k tomuto centru. Tedy faktor životný, který jen v životných projevech klesl na nejnižší stupeň přírodních jevů, odkud se vrací k nejvyšší životnosti buď zvětváváním, nebo spálením.

mistr jógy ten, kdo dosáhl nejvyšších zkušeností v jógickém školení a je proto schopný přispět jiným buď jako mystický učitel, nebo jako mystický vůdce. Viz *guru*.

mistrovská duše jméno pro *álaju* nebo *átmana* jako duchovního učitele toho, kdo usiluje o duchovní zdokonalení sebe. V úloze duchovního vůdce m.d. představuje *álaju* nebo *átmana* jako kvalitu, již je možno realizovat.

mišná (hebr.) zdvojení, opakování zákona jako výraz pro tradici, velká sbírka zákonných rozhodnutí náboženských i civilních od starých rabinů, základ židovského ústního zákonodárství; součást *talmúdu*.

mlčení mystická ctnost, jejíž hodnota se určuje podle toho, zda je m. slovní, myšlenkové nebo skutkové. Hodnota slovního m. je problematičtější, neboť se za ní často skrývají špatné skutky, so bectví a neřesti. A pokud toto m. přikrý-

vá duchovní snahy, může být příčinou rozvoje velikášství.

M. myšlenkami můžeme považovat za cílevědomé nemyšlení, které se již častěji pojí na duševní povznesení a tím se stává nositelem pozorování a postřehů, vedoucích k poznání a vytváření ctností. V jiném smyslu se člověk m. myšlenka mi domáhá odstranění překážek přímých vjemů nebo překážek k vnuknutí, neboť odstraňuje zkreslující momenty.

M. skutky je založeno na odlučování sebeuvědomování od činnosti a na dokonalém a bezprostředním zapominání na všechno, co bylo dobrým nebo poželhaným činem. Toto m. má také energetizující účinek, neboť už žádná energie není vkládána do myšlení, nýbrž jen do skutků.

modifikace (z lat.) obměna, úprava. Např. soustředění, které vždy musí vykazovat intenzitu uvědomělé mentální činnosti, bývá kvalitativně modifikováno rozličnými vztahy, jako např. k prázdnotě, k napětí, ke hmotě nebo k různým duševním stavům. Tyto věci jako objekty, na něž se upíná myšlení, vyvolávají rozdílné působení na mysl a tím i na duševní stavy, čímž m. soustředění nabývá na významu, i když se jeho základní charakter nemění.

modlicí mlýnek (sans. čakra, tib. khorlo = kolo) užívá se zejména v Tibetu. Je v něm napsána *mantra Óm, mani padmé, húm*. Tímto „technickým zdokonalením“ se použití modlitby stalo ještě méně významným, než je mechanické odřikávání modliteb, které se vžilo u křesťanů. Souvisí se stejným chytračením v náboženství jako v církvi v době, kdy ještě církve měly velký společenský vliv a věřící se museli umět vypořádat se všeobecnou církevní mocí.

modlitba především akt povznášející

mysl k Bohu. Myslí se jí zpravidla akt slovní; má se jí myslí připomínat žádoucí předmět, Bůh, i stav, např. blaženost, duševní unesení apod. Z toho hlediska je m. nejhrušší formou mystického úsilí. Není to však forma neúčinná. Jsou-li totiž získávané dojmy ze světa silné, musí je potlačovat stejně silně protiakce. Mo dlíme-li se např. nahlas a zaposloucháme se do vlastní modlitby, pak to jistě odvede naši mysl ode všeho světského, co ji vzrušovalo. A o to vlastně jde. Mystika je totiž zápas o navodění chtěných myšlenek, pocitů a duševních stavů a to se jistě vždy nepodaří jen tichou meditací. Někdy se přece svět člověku tak připomíná, že pouze m. pronášená nahlas může tyto připomínky překonat. A když se už svět připomínat přestane, může člověk přejít na vyšší stupeň m., k meditaci, jejímž smyslem musí být úvahami vymýtit poslední stopy připomínek, vztahujících se k světu.

Stejně jako vztahy ke světu prostřednictvím připomínek nebo vzpomínek a doznívání různých pocitů se mohou zrušit m., může být m. potlačena i silná těkavost. S ohledem na to je m. hluk, který překonává jiný hluk, způsobený jak těkavostí, tak vzpomínkami na svět; od m. vlastně očekáváme, že bude působit jako klín, jímž chceme vyrazit jiný klín, klín světskosti, vražený do těla naší duše. Proto nemusíme m. idealizovat, že to je akt milý Bohu; takovýto akt pro nás Bůh nevymyslí, ale určitě je to adekvátní psychologický prostředek sloužící svému účelu.

modloslužba podle některých církevních názorů je m. opakem bohoslužby. Ovšem to není správné hodnocení m. Je výsledkem povrchních úvah o náboženských věcech, které dokáží do logických psychologických faktů vnášet plané

představy, zpracovávané elementárně činným rozumem.

Z psychologického hlediska skutečně nezáleží na tom, zda se klaníme nějakému idolu, nýbrž na tom, co v něm vidí me. To znamená, že uctívá-li někdo kus kamene jako symbol nebo samého Boha, činí z kamene bohoslužebný předmět, neboť tento kámen představuje uctívajícímu člověku samého Boha. Když však někdo na základě svých vlastních morálních a intelektuálních kvalit vidí v soše Ježíše jen kus kamene, jemuž se cítí povinen klanět, pak se mu tato socha stane modloslužebným předmětem a nic na tomto faktu nemění skutečnost, že tato socha byla vytvořena s úmyslem, aby představovala Boha Syna. A tak tedy v otázkách duchovního života a vývoje nerozhoduje předmět uctívání, nýbrž postoj uctívajícího člověka k tomuto předmětu.

Mezi krajnostmi, jež z uctívání předmětu činí m. nebo bohoslužbu, můžeme zařadit všechno od fetišů Afričanů až po hostii v monstranci. Neboť záleží na vnitřním postoji uctívajícího, zda z nich učiní ve svém duchu mrtvé předměty nebo odlesk světců nebo Boha.

moha (sans.) připoutanost, slepá láska, iluze, nevědomost; opak *pradžňá*, poznání. Může se považovat za první příčinu neklidu a tím i světového dění včetně stvoření.

mohamedanismus Mohamedovo (Muhammadovo) náboženství, *islám*.

móksa (sans.) osvobození, stav spásy jako vyhasnutí světských emocí; s jejich vyhasnutím souvisí zrušení všech věcných předpokladů k činnosti karmy, která je příčinou znovuvtělování. Odpovídá blaženým stavům, jež tryskají z niterného oproštění od světa.

molekula (z fr., lat. pův.) nejmenší čás-

tice, která má ještě všechny vlastnosti látky, složená ze vzájemně vázaných atomů. Z m. je složeno též lidské tělo. Proto jógické úsilí, chce-li zrušit potenciální příčiny vzniku nálehavých osudových zkušeností, musí mít vliv na celou složitou strukturu bytí, která svými vztahy a uzpůsobením roztáčí kolo sansarického života (viz *sansáró*) a která vlastně je v oblasti molekulární. Na atomické úrovni není třeba problémy života řešit, neboť tato úroveň souvisí s předstupněm *nirvány*, kde už není třeba dodávat energie k tendencím vykoupení, protože nirvány se zde dosahuje setrvačností.

Oblast molekulární při retrográdním postupu životního procesu identifikuje jogín jako oblast počínajícího skutečněho uvolňování, jako trvalý prožitkový stav, který skončí v evidentním ztotožnění osobního vědomí s kvalitou absolutna v prostorovém i prožitkovém pojetí. Jógický vývoj je proto možné považovat za vývoj vědomí nebo zjišťování k méně diferencovaným až nediferencovaným stavům, které už náležejí do fyzikálního světa, jemuž se jako základ všech jevů ukazuje prázdnota. Fyzikové ji zatím označují slovem pole. Toto pole je totiž první manifestací absolutna a je ho první diferenciací jsou atomy, druhou m. a třetí látky, jejichž kombinace mi je vytvořen všechen svět.

molekulární příd. jm. k *molekula*. M. síly síly přitahující nebo odpuzující, které jsou vlastní molekulám. Fyzika vy počítává, že tyto síly působí do vzdálenosti milimikronů, čili miliontin milimetru.

Moloch „pán“, „král“ mužské božstvo kanaanských Semitů, bůh slunce, ohně a války, jemuž byly na usmířenou přinášeny oběti dětí. Uctívali jej i Féniciáné, pod jménem Malik Babylónáné, časem

též Izraelité přes odpor proroků. Synonymum pro něco krutého, nenasytného a vyžadujícího těžké oběti. Ačkoli M. jako božstvo není nyní uctíván přímo, přece mu celé civilizované lidstvo přináší vydatné oběti. Dává totiž svou ne smírnou výrobní sílu především do služeb války a samo se odbývá výrobními odpady. Proto je M. božstvem dosud živým a velmi uctívaným, dokonce uctívanějším než kterýkoli jiný Bůh.

moment (z lat.) okamžik; okolnost. Proto se slovo m. nevztahuje jen na časový úsek; vztahuje se např. na celou řadu významných okamžiků v mystickém vývoji.

monáda (z řec. jednotka) ve filozofii (u Giordana Bruna a Leibnitze) atom na daný duševností. V duchovním pojetí je m. životný prvek, který se zachycuje v organismu složeném z živých buněk. V tomto svém prostředí se noří do životního dění, kde získává životní zkušenosti, které vedou k jejímu opětnému uvolnění a osvobození následkem uvědomění, že život ve smrtelné struktuře je marnost. Tak se cesta m. ubírá od nefyzické volnosti v kosmu přes zachycení se v živých tělech zase zpět do kosmické volnosti. Pythagoras považuje m. za monas, které jsou protějškem dias, čili jednota jako protějšek mnohosti. Plato jmenuje své ideje m. nebo henady, Eu klides skládá číslo z jednotek m., z nichž povstává mnohost.

monismus (z řec.) nauka, která učí, že základ světa je jediný, takže vše je obměnou jednotné podstaty, např. ducha, pojmu, hmoty. M. se opírá o přímá zjištění duchovních mudrců, kteří se po střehováním propracovali až ke kvalitě absolutna, k původu a centru bytí. K jeho zjištění nebo objevení dospívá nyní i atomistika, zjišťující, že elektron není

částice, nýbrž jev v elektromagnetickém poli atomu, i když se chová jako satelit atomového jádra.

M. se nedostává dobrého přijetí u církevních stoupců, kteří setrvávají ve víře o stvoření světa, čili drží se teorie dualistické. Měli by si uvědomit, že náboženská kosmogonie pochází opravdu pouze ze spekulací, kdežto m. se opírá o přímá zjištění. Je-li v monistickém pojetí světa vůbec nějaký spor, týká se pouze základní jednotky projeveného světa nebo jeho skutečností. Např. materialismus tvrdí, že touto jednotkou je hmota, za niž považují nebo chtějí považovat i pole, které však nemá žádnou tradiční materiální vlastnost. Naproti tomu pravá fyzika i jóga nebo mystika považují za tuto jednotku cosi nedefinovatelného, co náboženství označuje jménem duch, který je něčím, co postrádá vlastnosti hmoty. Ale v tomto případě již na jméně nezáleží. Označí li např. fyzika za základního činitele stvoření nedefinovatelný fyzikální element, pak jsou všechny jevy obměňovaným projevem tohoto elementu. A označí-li praktické náboženství, to je mystika nebo jóga, tento element jako ducha, pak je všechny jevy hmotného světa možno považovat za obměňovaný projev ducha. Jenom s materialistickým prvkem nelze takto operovat. Neboť je-li materiálem i prázdný prostor, pak nám nezbyvá nic na zjišťování jevů nebo materiálů. A trvá-li tradiční materialismus na univerzálnosti hmoty, pak by bylo nutné jeho názory revidovat a říci lidem, že hmotou jsou i jím proklínané náboženské ideje a je jejich výtvar, totiž Bůh, nebe, peklo, očištec a vůbec celý církevní inventář. Kromě toho by bylo třeba doložit, která hmota je základní. Zda kus olova, které má přesvědčující hmotnost pro svou tí-

hu, nebo tzv. náboženské idoly, které se odsuzují jako předměty názorových úchylek; rozhodně není správné pokládat za základní element světa jevů nic, nazývané pole, které se považuje za jeden z jevů hmoty, protože i toto **nic** bylo zjištěno. Možnost něco zjistit předpokládá existenci něčeho, co je něčím jiným než toto nic nebo polem atd.

M. můžeme pokládat za učení, které vystihlo pravou povahu skutečnosti, a na tom nic nemění učená hádka o charakteru základního elementu. Jména tu jsou pouze pomůckou a mají sloužit k objasnění charakteristiky základního elementu stvoření a nikoli k obhajování názoru, který všeobecný pokrok v poznání světa už překonal. Kromě toho se m. ani nemusí přit s dualismem, protože dualismus stejně jako materialismus se trvávají na překonaném hledisku. Ale jednoho je stále třeba: neukvapovat se v definici základního prvku všeho světa. Zvolený termín se má vždy používat s připomínkou, že označuje všechny věci jako obměnu základního prvku.

monoteismus (z řec.) víra v jednoho boha, jednobožství. M. je opakem polyteismu, za nějž můžeme na základě zdání považovat hinduismus, lamaismus a dokonce i východní směry mystické. Ale m. je pouze pomůckou k zjednodušení náboženské situace. Neboť základním prvkem přírody, a tedy i jejím stvořitelem, není v pravém slova smyslu Bůh Stvořitel, nýbrž pouze potenciálně tvůrčí element přírody, který postrádá jakékoli atributy Boha Stvořitele. Z tohoto poznání pak vysvítá, že m. je pro nepoznávajícího člověka účelnější než polyteismus, neboť je lépe věřit v jednoho Boha než ve všechny ty bohy, jež mystik poznává a s nimiž se i setkává při svém průzkumu bytí a jeho hodnot.

monstrance (z lat.) schránka na vystavování hostie, nejvyšší církevní svátosti.

moralizovat (z lat.) dávat mravní poučení. Moralizování nikdy není nešťastné. Člověk se odvažuje moralizovat podle jakéhosi svého vlastního ideálního vzoru, jehož se zpravidla ani sám nedrží, není-li fanatik, jehož morálka je ovšem pochybná. Mystické nauky, které nám také dávají mravní naučení, se od běžných mravokárců liší tím, že berou zřetel na podmínky, jichž je nutno se držet, má-li z mystické cesty vzejít dobro a nikoli zlo.

Z toho snad vysvítá, že morálka, již doporučují mystické nauky, není duchovní závazek zatěžovaný kletbami, jež se případně snášejí na hlavu toho, kdo se ho nedrží; je to pouze rada, která má na zřeteli mystický postup, při němž nemá dojít k duchovnímu pádu snažícího se člověka se všemi mravními a intelektuálními následky.

Moralizování, kterému jsme vystavováni v církvích, můžeme považovat za směs morálky pravé a pomocné. Pomocí pravé morálky se má dospět k duševní harmonii, ale pomocná morálka má na mysli čistě lidské a společenské cíle. Věřící lidé dostávají mravní naučení, jehož pravým smyslem je buď usnadnit soužití mezi lidmi, nebo zachovat církev jako organizaci. Sotva se v nich můžeme setkat s ohledem na to, aby z těchto naučení vzešlo poučovanému jedinci přímé, to je duchovní nebo mystické dobro, leda by první dva druhy mravních naučení také přispívaly k rozvoji tohoto dobra.

Nejlepší je, když se člověk sám. Snaží-li se např. potlačit hněv, nepřejitost, závist, živočišnost a jiné mravní závady, pak je sebemoralizování na místě a přináší vždycky dobro pro takového

člověka i jeho okolí. Kdežto m. jině je spíš vadou charakteru než jeho předností.

morálka (z lat. zákl.) mravnost. V náboženských a mystických naukách, založených duchovně dokonalými lidmi, jako byli např. Ježíš, Buddha a neznámí mudrci, kteří založili velká náboženství a mystické nauky Orientu, nacházíme m. účelnou, všeobecně dobro přinášející a v důsledcích umenšující živočišné lnutí jedinců k světu, čímž se odstraňuje i jejich nevědomost. Touto m. jsou mravní naučení Nového Zákona, jež pronesl Ježíš na hoře k apoštolům a také naučení orientálních duchovních a mystických nauk, shrnutých v knihách o józe pod názvem *jama* a *nijama*.

V extrémních mystických naukách se na m. hledí z docela jiného stanoviska. Tam se m. považuje za účelnou jen tehdy, když jsou s jejím dodržováním spojeny emocionální obtíže, jaké se v jiném smyslu vyskytují při nezvyklých úkonech. Proto se vžitá ctnost již nepovažuje za ctnost a na žáky těchto nauk se kladou další požadavky, které vždy zvyšují jejich vnitřní napětí a střeh. V případě, kdy již není dostatek podnětů k nectným činům, se přikazuje ctnosti porušovat a pak z nich vyvěrající nebo zesilující nectné sklony vyhlazovat v tu chvíli, kdy by hřešení žákovi už mohlo začít imponovat.

Touto drezurou se má žák mystiky stát vnitřně ohebným; to se považuje za daleko vyšší stav m. než vžitá už umravnělost, která se tak často vyznačuje nedostatkem duševní aktivity a rozporů vedoucích k osvícení.

motiv (z lat. zákl.) pohnutka, podnět. M. je hlavním faktorem při vytváření karmického významu činů, neboť skutky samy ovlivňují kvalitu *karmy* již jen

druhotně. To je velmi výrazné u výchovy dětí jejich rodiči. Dětem rodiče podle názorů dětí ubližují a m. dobrých rodičů je připravit děti do života tak, aby jim z toho vzešlo dobro. Kajícníci v Orientě se vzdávají domova a tím často ostatním členům domova působí utrpení, ale m. pravého kajícníka je stát se příp. *bódhisattvou*. Proti tomu však existují lidé, kteří by rádi vykonali nějaké dobro, ale protože jsou duševně mělcí, nedovedou zvážit všechny okolnosti, a proto jejich jednání může mít opačný účinek, než který očekávali. Proto hodnota m. bývá závislá i na životních zkušenostech těch, kdo chtějí vykonat něco, co přesahuje rámec sobeckých zájmů. Jen nanejvýš duševně vyspělí lidé mohou mít m. takové, jaké se nakonec shodují s výsledky, jichž chtěli jednáním vyvolat nebo dovést.

mozek orgán ústředního nervového systému, na jehož funkci záleží vědomý život tvorů. Při hlubší analýze se zjišťuje, že vědomý život kotví v mozkové koře a to je asi všechno, co se o mozku ví s výjimkou jeho významu pro funkce organismu. My se však nezajímáme o výzkum fyziologů, neboť myslíme na jógu, resp. na výzkum funkcí mozku u jogínů.

Jogínové tento výzkum započali řešením problémů subjektivního života, který se v raných dobách karmické vyspělosti člověka (viz *karma*) obrací výhradně k vnějšímu světu, ale ve větším stupni karmické zralosti víc a víc ke světu vnitřnímu. Z toho důvodu se zaměření funkcí mozkové kory, resp. vědomého života, postupně přenáší z vnějšího světa k samému subjektu a toto zvnitřnění zdokonaluje i postřehy. Zejména intenzivní dostředivá pozornost je zprostředkovatelem poznávání; tato pozornost objevuje v subjektech mnohé, co člověk

s pozorností obrácenou do světa vůbec nepostřehne, takže ani nepochopí, že sebezpozorování umožňuje analogicky prohloubit poznání zevního světa.

Už staří jogínové zjišťovali, že zesilováním pozorování svých vlastních bytostí zesilují i osvěžující a potěšující vlivy a že je to kromě toho činí i vnímavějšími. Při dostatečné intenzitě sebezpozorování se však člověk dostává ještě výše, k rozvoji schopnosti tak hlubokého postřehování, že se to zevně manifestuje jako jasnozření. To vede k odhalení, že funkce mozku sama může vést k poznání, jehož výsledkem je rozřešení podstatných problémů života.

Jasnozření tímto způsobem vyvinuté vede také k poznání, že vědomí lze přesouvat z centra mozkové kory buď na její vnější nebo vnitřní periferii. Na vnější periferii mozkové kory sídlí *vědomí* každého světského člověka a funkce jeho mozkové kory se vyznačuje reflexy na vnější svět. Tato funkce mozkové kory je v jiném smyslu planutím m., které však nemá povahu ohně, nýbrž vyšlehávání nejsubtilnějších produktů látek, které v živých tělech vznikají látkovou výměnou. Proto je možno tvrdit, že m. hoří nebo plane a toto planutí v jiném smyslu zažehává momenty uvědomování.

Podrobili-li se někdo kázni soustředění na vlastní *bytost*, k čemuž tak jako tak v karmickém stáří dochází, tlumí planutí mozku, čímž se uvědomování místo směrem ven obrací dovnitř vlastní bytí. Když později myšlení pevně setrvává uvnitř bytosti, pak se již substance planutí obrací pouze dovnitř, s čímž souvisí převod „základny uvědomování“ z vnější periferie mozkové kory na vnitřní. Evidentně se to jeví jako vědomý přechod do vnitřního, mystic-

kého světa, který je v mozku zastoupen mozkovou hmotou diencefalonu.

Při dalších stupních mentální introverze, po zjištění, jak nesmírně bohatý na jevy je tento mystický svět diencefalonu, se všechno zase zjednodušuje. Vědomí se tu následkem zesilující introverze přesouvá dále, od mozkové kory přes mozkovou hmotu diencefalonu k meencefalonu, rhinencefalonu a Varelovu mostu, kde člověk, který si zachoval uvědomování, najde svět prvopočátku individualizovaných životních jevů i primitivních forem živé hmoty, mající příslušné vědomí. Pak již vědomí vstupuje kamsi do prodloužené míchy, která nese živé stopy korespondence s říší vegetabilní. A když se přesune až do spodní části míchy, přechází nejen z animální ho do vegetabilního světa, nýbrž až do světa minerálního, jehož jiným aspektem je svět fyzikální jakožto původce světa mrtvé i živé hmoty.

Popis tedy ukazuje na to, že introvertní postup vědomí, to je od mozkové kory až ke konci míchy, může přinést velmi zajímavé poznatky. Ale jóga by neplnila svůj úkol, kdyby nás uměla vést pouze tímto směrem. Má li být průzkum dokonalejší a úplný, pak se musí joginové vracet zase zpět, to je znovu vyzvedat své denní vědomí od jeho centra ve spodní části míchy po stejné cestě zase až do mozkové kory. Pak teprve totiž vzniká poznání, že mezi všemi jevy stvoření existují vztahy, protože mají též původ. A když se vědomí vynořuje z těchto hlubin živé hmoty, z míchy až k mozku a k jeho koře, narazí na moment vývoje, kdy se hmota stala živou a potenciálně vědomou. A tu se ukazuje, že v samých začátcích tohoto vývoje byl nejvýznamnějším projevem (duševního) života hmat. Se smyslem hmatu se ovšem vyví-

jel i intelekt, který sice dosud svět ne poznával, ale vymýšlel si ho.

Už v plenách míchy je patrné, jak ideje vytvářely svět. A protože v nejhlubší podstatě jedno cosi živého druhému čemusi živému své ideje permanentně sugeruje, začal vznikat svět, který byl stále modelován a dál a dál odevzdáván potomstvu, které ho dále svému potomstvu modelovalo nebo „zdokonalovalo“, až se tu objevil svět náš, který také pozměňujeme a pozměněný odevzdáváme svému potomstvu.

Není tedy jiného světa kromě toho, který začal a rozvíjel se ideou hmatu. Hmatem svět prožíváme a hmatem ho také pozměňujeme. A protože je mozková kora ve stálém pohybu, vytvářejíc stále nové ideje, a protože stále existují všeobecná vzájemná ovlivňování sugescí, máme svět, který se nám všem jeví jako stejný, ale postupně v dalších a dalších generacích již poněkud jiný, ale spoň v ideovém pojetí. A mozková hmota sama? Je to hmota způsobilejší pro výskyt a existenci vědomí než kámen. Je jí svět je však iluzí, která je podmíněná vzájemně působící sugescí mezi nositeli těže (mozkové) hmoty.

Takový je svět jogínů. Jeho poznáním jako takového přestává zájem o něj a to je předpokladem „klidu duše“, stavu spásy.

mrtvá země látka nebo hmota či masa unikající pozměňující síle vědomí; její životní potenciál je tedy tak nepatrný, že již nepůsobí dojmem životnosti ani na tak vyvinutou citlivost, jakou vyvinuli první zasloučení jógy. M.z. je tedy pojem, který odpovídá ztrátě kvality vědomí na kritické minimum. Proto v mystickém pojetí odpovídá m.z. vizuálně nehybnosti nebo temnotě, která svědčí o nepřítomnosti života. M.z. je pojem

čistě mystický a vztahuje se na skutečnost, již jogínové znají jako sféru *aviči*, peklo.

mudra (sans.) určitá gesta rukou při *ásanách* se symbolickým významem. Slouží také jako poznávací znamení mezi členy stejných okultních společností nebo jako prostředek řídicí krevní oběh jinak než obyčejně.

mudra očarování palec se dotýká prsteňku, ukazováček a malíček stojí ve výšce a střední prst se dotýká dlaně.

muktí (sans.) osvobození, vymanění se z koloběhu opětovných životů; člověk duševně vysvobozený nebo vykoupený ze světa, připravený vstoupit do *parinirvány*, do stavu vykoupení po své smrti.

múládhára (sans.) psychické nervové centrum v oblasti konce páteře mezi rektum a sexuálními orgány; místo, kde u nejojána spí *hadí síla* kundalíní. Viz *čakra*.

múlaprakrti (sans.) základ vývoje, ne diferencovaná podstata hmotného světa jako např. řecký chaos; prahmota; vesmírny božský prvek; neviditelná příčina všeho hmotného bytí.

múni (sans.) vševědoucí světec, mudrc, Pán.

myalba (tib.) naše země, oblast smrtelných bytostí; některé ezoterní mystické školy ji pokládají za peklo, dokonce největší ze všech pekel. Podle ezoterního učení však neexistuje peklo jako místo trestu za spáchané hříchy kromě naší země, hostící lidstvo. *Aviči* neboli peklo je stav, nikoli místo. Každý stav nachází v nekonečnu vhodné místo pro objektivaci, to je pro svazky sil, z nichž se bytí vytváří a které zůstanou v prostoru, když se bytí rozpadne smrtí. Jedním z takových míst je i předpokládané peklo, prostředí zlého prožívání.

mysl substanciální energie bytí, již je

možno používat k vytváření mentálních komplexů, symbolizujících věcné nebo pomyslné ideje nebo skutečnosti. Viz *manas*.

mysterie (z lat., řec. pův.) bohoslužebné obřady, přístupné úzkému okruhu zasvěcenců, nebo zasvěcovací obřady, během nichž *neofyt* (zasvěcovaný) prochází *mystickou smrtí* a zrozením jako symbolem přeměny v nového člověka při mystickém vývoji.

mysterium (z lat., řec. pův.) hluboké tajemství, zasvěcovací obřad. Věcným m. jsou niterné postoje mystiků, jimiž se navazují osobní kontakty s mysteriozním světem. Při tomto m. nezáleží na tom, zda je tento svět skutečný nebo pomyslný. Účinnost těchto postojů závisí na tom, že nacházejí věcnou odezvu v předpokládané živoucí skutečnosti, je již kvalitativně odpovídá kvalitě božství a všem božským atributům.

Mystikové, kteří znají všechny zvláštní významy představ, postojů a kvalit, vědí, že i působení fiktivní skutečnosti může být vysoce reálné, jestliže je tato skutečnost v mysli jedinců živá a opravdová jako každá vnější skutečnost. Proto ji jako vnější skutečnost pokládají za soubor představ nebo jen jedinou před stavu, která je obdařena všemi božskými vlastnostmi a atributy, a pak k ní zaujmají pozitivní vnitřní postoje. Tím se tento soubor představ nebo představa stanou jejich subjektivní realitou, již nechají na sebe působit tak, aby se tím zvětšovalo jejich vědění a moc. To pak ostatně závisí pouze na době, po kterou tyto kontakty nebo živé vztahy trvají. Kromě toho intenzita a hloubka těchto vztahů rozhoduje o tom, zda se vědění nebo moc stanou nadlidskými; *tibetská mystika* směřuje právě k nadlidské moci a vědění.

mysticismus (z řec. zákl.) blouznění na základě neopodstatněné víry v tajemné abstraktní moci a síly, pověra nebo náboženské zaujetí patologického rázu. M. je doménou lidí intelektuálně nevyvinu tých.

mystická cesta metoda psychické proměny individua v čase s tendencí k zakotvení vědomí ve stavu nevyznačujícím se ani vnitřní, ani vnější diferenciací funkcemi uvědomování. Proto m.c. jako přetvářecí psychický proces začíná vlastně zpravidla v nejvyšším diferencování, jež působí na úrovni uvědomování člověka, ale končí v centru jeho bytosti, o něž se jako o kosmickou kvalitu jevy opírají. Variační schopnost uvědomování se však netlumí ihned, jakmile je m.c. nastoupena, nýbrž naopak se rozvíjí nebo lépe, má se rozvíjet, až okrajově hroty této schopnosti přesáhnou hranice vymezené *vědomí* jógou neovlivněnému, čili až amplituda funkcí vědomí dosáhne do oblasti podvědomé a nadvědomé. Tím se totiž doplní všechny potřebné zkušenosti toho, kdo se vstupem na m.c. vlastně chystá k potlačení všech projevů diferencujících uvědomování.

Z této definice m.c. je zřejmé, že neovládané extatické stavy mystiků, které mohou někdy udivovat a jindy odpuzovat, jsou pouze vedlejším produktem mystického úsilí. Jsou vlastně výsledkem náhlých výkyvů uvědomování, které je při mystické práci neustále pod tlakem psychického napětí. Proto jóga i mystika směřuje k tomu, aby byly všechny tyto výkyvy paralyzovány pevným držením myslí a vědomí u těla, neboť tělo symbolizuje jev relativně dosti ustálený, takže tlumí všechny nadměrné výchylky vědomí.

V intencích mystické nauky není tedy chyba, již se dopouštějí laičtí mystikové,

když svému uvědomování ihned dávají možnost nejvyššího rozkmitu tzv. mystickým cvičením. Takzvaným mystickým cvičením proto, že se vyznačuje stupňováním upnutí pozornosti na tělo nebo na vnitřní přirozenost na jedné straně a nestřežením stavů vědomí na straně druhé. Čím intenzivnější mentální impulsy působí do těla nebo do vnitřní přirozenosti, tím přísněji se totiž musí dbát na to, aby vědomí setrvalo u jednoduchého předmětu, jehož fiktivní vjem je možno snadno obsáhnout. U toho, kdo na to nedbá, se vědomí difuzně rozpiná a při následujícím smrštění nebo zúžení vyvolá něco jako víze a prožitky, jejichž podoba a povaha se může zdát božská, ale rozhodně není účelná. Proto se m.c. jako výsledek metodických psychických zásahů do bytosti musí především vyznačovat má-li být dobrá, prospěšná a duchovně účelná — střežením vědomí, aby na úrovni vnímání setrvalo ve stavu běžném u lidí mysticky nepracujících a neusilujících. Když je to zaručeno, je dovoleno cvičit soustředování směřující do těla nebo do bytosti jako do pouhé fiktivní opory.

Kdo tuto zásadu nedodržuje, musí počítat s tím, že jeho mystická cvičení po vedou příp. k vyvolání extatických stavů, které mají všechny znaky psychického vychýlení. Tento stav, ačkoli je pro mnohé lidi lákavý, se stává dokonalou zábranou na cestě k nejvyšší *realizaci* a znamená tedy duchovní pád hned na začátku m.c., i když se to hned konkrétně neprojevuje.

mystická smrt procesy umírání dotýkající se té části psychické *bytnosti*, která je podrobena přírodním vlivům nebo silám. Současně pak i počátek psychického předpodstatnění, které umožňuje tyto vlivy ovládat. Může se říci, že toto je ne-

jen definice m.s., ale i požadavek na ni vznašený. Stává se totiž také, že m.s. je kvalitativně mnohem nižší, neboť její kvalita je závislá na mystické metodě, již se člověk řídí.

M.s. má původ v mentální introverzi, čili v systematickém potlačování vnímání vnějšího světa a v přinucování pozornosti, aby směřovala do nitra vlastní *bytosti* mystika. Ale m.s. se může uskutečnit bez ohledu na niterné tendence mystika. Jsou-li tyto tendence chybné, čili směřují-li na základě mystikových sklonů do světa, pak se psychická variabilita snižuje právě v tomto bytostném naladění. Výsledkem pak je m.s., kterou sice zaniká nedokonalý vnitřní člověk mystika, ale jiný tento nedokonalý člověk se v něm ihned zrozuje, protože vzhází ze špatných tendencí.

Aby m.s. byla předchůdcem zrodu kvalitnějšího vnitřního člověka, musí mystik již před počátkem introvertního mentálního úsilí změnit vrozené vnitřní tendence. K tomu slouží všeobecně platné morální příkazy jógy, totiž *jama* a *ni-jama*. Jejich dodržování je totiž vypočítané na to, aby člověk zlomil moc chuti a nelpěl tolik na světě; dodržováním morálních příkazů se obvykle budí náklonnost k vyšším, nadsvětským kvalitám, protože člověk nedovede dosud žít bez vztahů k něčemu vnějšímu.

mystická svatba realizace trvalé spjatosti mystika s konkretizovanými kvalitami abstraktního, tj. duchovního světa. Jde vlastně o psychologickou záležitost. Když člověk mocnými náporů vůle vnitřně uniká obklopujícímu ho zevnímu světu, tvoří současně nebo konkrétně svou osobní idealizovanou atmosféru a tak ji přetváří v božské bytosti, z nichž některá — dalo by se tak říci — jej vytrhuje z jeho nežádoucího prostře-

di. Tomuto vytržení předchází pocit, že nějaká duchovní bytost člověka objímá a zachraňuje před návratem do jeho dřívějšího nežádoucího mu již světa. Jde tedy o tajemný proces mystických transmutací a transfigurací, které nemají nic společného se stavu, jimiž bývají postižení psychotikové.

mystické stavy duševní a pocitové stavy související s přetvořovacím procesem vyvolaným mystickým úsilím. Jsou dvojího druhu podle povahy mentální naplně, provázející toto úsilí. Jedny vyplývají z extatické povahy mysli; druhé jsou projevem psychických nebo i fyziologických změn, vyvolaných napětím vůle, což mystické snahy obvykle doprovází.

První druh m.s. je z hlediska mystického vývoje bezvýznamný. Vypětí až ke stavům extatickým může být jen dočasně, takže psychické stopy po něm jsou mělké a neodrážejí se v žádné trvalé psychické změně. Druhý druh m.s. může člověka, který je prožívá, sice dobře na sebe upozornit, ale on je nedovede hodnotit, ježto nerozumí jejich souvislostem a vztahům. Mají spíš význam pro *guryu*, mystické vůdce, kteří v nich nacházejí milníky mystického vývoje. Pro to by je neměl nikdo sám u sebe hodnotit. To platí i pro případ, že na ně zapomene, a proto o nich nebude moci informovat ani svého gurua ani je uvést v souvislost s mystickými procesy, které se u něho dostaví později. Existují totiž ještě další poznávací znaky mystického postupu.

mystické znovuzrození počátek rozvoje duchovně kvalitnějšího osobního *vědomí*, které postupně nahrazuje vědomí osobní, zanikající právě v procesech příslušejících k *mystické smrti*. Kvalita nebo hodnota m.z. je určena mentálním zaměřením a bytostnými tendencemi,

jež tomuto m.z. předcházely.

Nejvyšší druh m.z. znamená vlastně počátek rozvoje osobního vědomí do transcendentních stavů a kvalit. Aby k takovému m.z. mohlo dojít, musí ten, kdo jde *mystickou cestou*, už od samého začátku velmi přísně dbát na to, aby se ani jedinou myšlenkou nedotkl hmotného světa. Za takových okolností se každý mystický stav, znamenající mystický postup, udá ve stavu vědomí oproštěného od hmotářských idejí; to je vlastně předpoklad pro m.z. adepta mystiky podle ideální představy o mysticky dokonalých lidech.

Kdo tedy usiluje o mystický růst nebo vývoj, aniž dbá o mravní kázeň podle mystické nauky, ten sice při dostatečně intenzivní snaze dosáhne m.z., ale z tohoto m.z. vzejde opět jenom on sám jako vitálně oživený a posílený, ale s neodstraněnými známkami duchovní, mystické i lidské nedokonalosti. Proto si musí každý vždy dobře rozmyslet, jak si bude při mystickém úsilí počínat. Když na sobě pozná, že nemá dost sil dodržet příkaz absolutní zdrženlivosti, týkající se kázně smyslů, totiž hlavně myslí a vědomí, nechť se pak raději věnuje pouze mravní kázni, která když se jí člověk drží po celý svůj život vede zpravidla k m.z. právě v okamžiku fyzické smrti. To je významné potud, že tu dochází k rozvoji podprahového vědomí (podvědomí) do lepších posmrtných stavů, do rájů nebo do božských oblastí (nebí).

mystický cíl nižší stav vnitřního oproštění od živočišných popudů podmaňujících si člověka; vyšší odstranění diferencující funkce myslí a vědomí, což má za následek tak hluboké odčizení světu, že se to dá nazvat vyloupením, spásou.

Stav oproštění od živočišných popudů

souvisí se zánikem neblahých duševních stavů a s rozvojem blaženosti, která vrcholí v prosvícení prostoru vědomí ja sem; to se zase odráží v dosažení vnitřní spokojenosti, již běžný člověk nejen nezná, ale ani nedovede pochopit. Zrušení diferencující funkce myslí a vědomí souvisí s rozvojem vnitřní netečnosti k zevnímu světu, která pramení z jeho překonání nadsvětskými stavy myslí a vědomí. Tento m.c. znamená ztrátu sebe ve stavu blaženosti a naprostého uspokojení i zánik touhy po životě. To umožňuje jakoby pomalu usnout ve stavu dokonalého indiferentismu, který je předzvěstí „žádného návratu po smrti“ (do sansarického života, viz *sansaró*).

mystik (z řec.) kdo se oddává mystice. Správně by se měl za m. označovat pouze ten, kdo už měl v mystickém úsilí úspěch, neboť se jménem m. jsou vždy spojeny představy o člověku schopném vykonat neobvyklé činy nebo o někom, kdo má nadprůměrné vědomosti.

Kdyby se dodržovala tato zásada při označování člověka slovem m., nedocházelo by k obvyklým omylům, kdy se za m. označují i lidé blouznící nebo libující si v tajnůstkářství, nebo také lidé v mystice jen teoreticky vzdělaní. Taková lidé by se vesměs měli pokládat za stoupence mystiky nebo za její žáky, dobré nebo špatné, podle toho, jak se chovají nebo jak dodržují předpisy mystické nauky.

Za m. nelze také označovat básníky, kteří pro něco horují nebo o něčem sní či fantazírují. To proto, že mystika je nauka racionalistická, psychologická v nehlubším pojetí. Nauka, která se drží metod, jejichž prostřednictvím se lidé propracovávají především k vládě nad sebou samými a potom k vládě širší, konkrétně nad okolnostmi a příp.

i nad jinými lidmi. Proto do ní nepatří nikdo z těch, kdo sní nebo básní o svých tuchách, nikdo z těch, kdo trpí světobolem následkem nesplněných tužeb, a nikdo z těch, kdo se domnívají, že tuší ja kousi vyšší pravdu. Takoví lidé jsou pouze snílci, kteří mají ke skutečné mystice dál než realisté a racionalisté nejhrubšího typu. Neboť pouze realisté jsou schopni pochopit význam mystickou naukou proponované sebevlády. Pak snad jej mohou pochopit i realisté, ale nikdy snílkové, kteří stále něco tuší, aniž mohou najít předměty svých tužeb. Duch těchto lidí je jakoby v prostorách, kde cítí nebo jen tuší nějaké pachy, které stále unášejí vítr.

Proto nehledejme m. nikde jinde než ve školách tuhé mravní a psychické kázně, v lidech tvrdě zkoušených svými elementárními sklony a v lidech, kteří mají úspěch v překonávání toho všeho. Ostatní náležejí do kategorie lidí světských, třeba např. snílci se nikdy nedovedou smířit s „nečistotou“ materialistického způsobu života. V tomto případě vyzme ve snílcih jen lidi nešťastné, kteří jsou přírodou velmi špatně vybaveni pro vezdejší život. Skuteční m. trudy vezdejšího života překonávají.

mystika (z řec.) nauka o splynutí člověka s Bohem. Člověk tu může být myšlen jako sebe si vědomá bytost, Bůh jako faktor transcendentní. Obecně se myslí, že vše, o co se v m. jedná, jsou skutečnosti smyšlené, subjektivní. A přece je m. nauka praktická, protože tkví v psychologii způsobu života; tedy sice v abstraktních faktorech, ale přece jen ve faktorech, jimiž vlastně každý žije. Kdo tedy nezná psychologii a neumí si ujasnit, že rozhodující jsou city a duševní stavy člověka, tj. cosi nezávislého nebo jen podmíněně závislého na zevních

okolnostech, ten nemůže pochopit smysl m. a mystického školení vůbec.

M. však není naprosto jednoznačná co do snah a smyslu. Křesťanská mystika obsahuje víc prvků abstraktního idealismu; orientální m. je praktickou psychologií. Ale v samotném termínu m. musí me hledat nauku opírající všechny postupy, vedoucí k mystickému zdokonalení, o citovou přirozenost a zkušenosti, obřezující se v této přirozenosti. Vzhledem k tomu náleží do m. i *jóga*, která si vynucuje postup k mystickému cíli tlaky na fyziologickou soustavu; *buddhismus* je m. pouze potud, že běžné funkce citů prostě likviduje, aniž jiný druh citů míní rozvíjet.

S ohledem na rozličné mystické prvky ve jmenovaných disciplínách je skutečnou m. mystika křesťanská a tibetská. Křesťanská m. má všechny znaky vratkosti, neboť usiluje pouze o nahodilé mystické výsledky, vyplývající z modliteb a myšlení na Boha. Existuje li za těmito modlitbami a myšlením touha po osvobození od zátěží pocházejících z elementárního způsobu žití, pak tu je i činitel, který vede buď k extázím, nebo k prožitkům extatického typu. Není tu prostě nic, co by ukazovalo na systém nebo psychickou výchovu. Křesťanská m., která je vlastně m. katolickou, očekává, že všechny stavy duševního oprošťování od světa mohou být člověku uděleny Bohem a že tedy člověk sám v této věci nemůže nikdy nic dělat.

Tibetská mystika je na rozdíl od křesťanské hloubkovou pozitivní psychologií. Od běžné psychologie se liší tím, že psychické faktory kategorizuje jako činitele ve velké míře na člověku nezávislé; závislost je dána pouze příbuzností těchto činitelů a člověka. Toto pojetí má samozřejmě vliv na mystickou výchovu

jejích žáků, kteří si musí být vědomi toho, že všechny jevy jsou pouhou obměnou Nejvyššího Ducha, takže jen vzájemný poměr těchto jevů určuje povahu reakcí, jež mystik vyvolává tlaky vůle buď na vlastní bytost, nebo na seskupení psychických sil prostoru. Tyto tlaky se stupňují a tím se stupňují i reakce na ně. Ve vyšších fázích tohoto druhu mystického vývoje může člověk poznat, že osud, prožívání, schopnosti člověka se s osudem vypořádat, duševně se vyvíjet atd., atd., jsou vesměs fenomény agrezivní, i když je běžní lidé sotva jako fenomény poznávají.

Smyslem m. je uvést skrytý vnitřní svět do působivé aktivity, aby člověk poznal, že není trpným činitelem na pláni přemáhajícího ho světa, čili aby se poučil, že je sám tvůrcem svých osudů ovšem jen na základě psychických postojů a hodnot. Zevní události jsou jen výsledkem poměrů subjektu k zevnímu světu.

Mezi těmito dvěma mystickými naukami, m. křesťanskou a tibetskou, existuje ještě celá řada mystických nauk, vlastně různé reformované v dobrém i ve špatném smyslu. Jejich hodnotu lze určit z toho, jak dalece v nich záleží na přemáhání elementárních sklonů nebo na jejich respektování. Čím méně reformovaná mystická nauka elementární přirozenost omezuje, tím je nesprávnější, nespolehlivější a nebezpečnější. A naopak, čím více v ní záleží na podrobení si elementární bytnosti jejích žáků, tím je kvalitnější. Dalo by se říci: právě mravní kázeň je ukazatelem kvality reformované m. Mravní kázeň sama, i když nemusí vést k žádným domnělým mystickým výsledkům, je vlastně m. svého druhu, m., která poskytuje poznání většinou až na konci života. Vyšší vý

sledky mystického školení jsou závislé na povznášení mysli k Bohu, z tibetského hlediska pak na oproštění mysli od světa.

myšlení (myšlenky) jsou produkty mysli, jakýmsi přetvářením mysli v dílčí nebo vyhraněné psychické jevy. V mystice se jejich užitečnost spatřuje v tom, že jich lze používat jako fyzikálních faktorů k drolení zdánlivě nedělitelné struktury smyslových jevů. A jako mohou fyzikální atomické náboje přeměnit jevy v energii, tak myšlenky mohou jakožto fyzikální náboje jiného druhu pomoci odstranit překážky prohlédání a pochopení, jakmile jich správně použijeme. Myšlenky totiž jsou použitelným fyzikálním materiálem biologické sféry, jež hož usměrňování je závislé na uvědoměném myšlení, kdežto jeho urychlování na intenzitě koncentrace mysli. Je-li koncentrace zaměřena proti psychickým omezením, která jsou výsledkem myšlení v určitých pojmech, a postupuje-li se proti nim jako proti věcné struktuře omezující poznání, pak tuto strukturu rozbijeme, když do této koncentrace vložíme dostatečně silnou intenzitu na jedné straně a extenzitu, obsaženou v bdělosti a kontrole uvědomování na straně druhé. To proto, že myšlenky mají tutéž vlastnost jako fyzikální náboje v jejich úloze rozbíjet pevnou soustavu u myšlenek psychologickou, u atomů jádernou.

myšlenkové formy tibetsky: rang snag, což jest: rang Já sám, snag světlo. Tedy vlastní světlo nebo světlo vnitřní jako výtvar našich vlastních představ. Operace s m.f. mají podle orientálních mystických systémů vést k tzv. mystickému vývoji proti přírodě, k čemuž však dochází pouze za předpokladu, že jim člověk věnuje dostatek času a energie.

Operace s m.f. je akce, kdy subjekt vytvoří určitou psychickou skutečnost v mentální a duševní sféře, jejíž vztah k jeho osobě je bezprostřední. Tuto skutečnost ochraňuje tak dlouho, než uzraje jako nějaký působící činitel, s nímž se musí dostat do kontaktu na úrovni vědomí já. Tímto způsobem totiž dochází konečně k ovlivnění tzv. vnitřního člověka, ba dokonce k jeho jakémusi znovuzrození podle kvalit m.f., které mystik vyvolává a pak hlídá jako své vlastní duchovní nebo morální hodnoty, které si přeje realizovat.

myšlenkové tělo v tibetských textech nazývané též tělem duchovním a tělem přání; ve skutečnosti otisk typu vytvořený „kouřovou formou“ naší vlastní životní síly. M.t. je obdobou *astrálního těla* až na to, že m.t. si člověk vytváří sám vlastními představami a jejich dlouhodobým udržováním před duševním zrakem.

M.t. používají tibetští mystikové k roz-

ličným účelům. Za nejlepší a též ezoterickým učením schvalované používání m.t. se považuje to, když na ně mystik nazírá jako na schránku nejkvalitnějších duchovních hodnot a idejí. Když to činí a operuje s ním jako se svým dvojníkem, kterého stále staví do kontaktu se sebou samým, získal médium, jehož pomocí může velmi snadno rychlit svůj duchovní růst a dospět k žádoucí mystické moci.

mýtus (z řec.) smyšlené vypravování o vzniku světa, božích aj.; alegorie, při spívající k pochopení většinou duševního nebo mystického dramatu, jímž se velmi často stává mystický vývoj zasahující správně do prožívání. Přetvářecí procesy mystického vývoje totiž nelze popisovat přímo. Proto se užívá popisu alegorického. Tradice však takto alegoricky popsany mystický vývoj pomalu mění v m., v němž již alegorie mizí a buď se zdání, že jde o symboliku skutečných dějů.

N

náboženství nauka o náklonnosti k Bohu. Skutečný význam n. je především v tom, že nabádá k citovému povznášení nad úroveň primitivních smyslových chtíčů, k rozvíjení nadsvětských zřetelů. Teprve když se tato idea ztratí nebo zapomene, dožívá n. svůj život tím, že učí pouze běžné mravouce. N. vysvobozuje člověka z tíže trvalého zavalení hmotný mi nebo světskými zřeteli, které mu ne dovolí, aby byl šťasten. Pokládá-li proto racionalismus n. za zastaralý a překonaný způsob myšlení, je to proto, že není schopen chápat ani hodnotit vliv psychologických faktorů na člověka. Pak to ani není pravý racionalismus, ale úzko prsí rozumářství jen hmotně orientovaných lidí. Takový racionalismus tedy lidi ochuzuje o to, co jim může dát ale spoň trochu štěstí.

Je také nesprávné klást rovnítko mezi n. a církví, ačkoli se zdá, že je církev je ho jediným představitelem. N. je záležitost vnitřní, citu a mravnosti a jeho skutečná hodnota je dána názory zbožných lidí. Pokud je např. zbožnému člověku Bůh živou a zákonodárnou existencí, která střeží jeho počínání, pak n. zlepšuje jeho mravnost a to je konečně jeho základní myšlenkou. Představitelé církvi ovšem nemusí vždy být lidé, kteří se řídí náboženskými příkazy. Takoví nikdy n. nereprezentují, a proto podle nich ne můžeme n. hodnotit. V tom případě je n. ideou, která může mít i pochybné představitele, jako je mají i jiné humanistické spolky a sdružení.

náda (sans. zvuk, tón) „bezzvučný (ne hlasný) hlas“ jako stav nitra nebo i vědomí, které nalezlo kvalitu (ticho) abso-

lutna. Nazývá se také „hlas ticha“, matka vesmíru; je vlastně spojnicí mezi abolutnem a psychickou *bytností* člověka. Proto se v retrospektivním postupu vědomí tento hlas poznává jako tvůrčí činnost přírody promítnutá do zvukových efektů, vibrací, v kterých už hlas ticha není poznáván jako ticho v obvyklém pojmu tohoto slova, nýbrž jako základní tón přírody a jeho prostředí, vyznačující se nadčasovým a nadprostorovým předtvůrčím klidem. V lidském pojetí n. souvisí s prožíváním stavu nebo kvality prázdna.

nadpomyslno oblast vesmírných skutečností za hranicemi dosahů smyslů i představ, jichž je schopna bytost, je již mysl a vědomí jsou činné jenom v oblasti vyhraněných pojmů. V náboženském pojetí symbolizuje n. vždy božské oblasti. V jiném smyslu tedy transcendentno.

nadsmyslno transcendentní oblast jako prostředí pro nás nediferencovaných jevů nebo skutečností.

nága (sans.) osmý z deseti *vájů* nebo psychických dechů v těle, které podle jógického učení ovládají tělesné funcce. N. způsobuje dávení. Viz též *prána*.

nágové (sans., tib. lu) v hinduistické a buddhistické mytologii démonické bytosti s lidskou hlavou a hadím nebo dračím tělem; méně významní polobozi.

naivita (z franc.) prostomyslnost, prostosrdečnost. Pokud jde o čekatele mystického zasvěcení, měli by být naivní v dobrém smyslu, především v poměru k Bohu a k svým duchovním ideálům, protože spekulace jim Boha nepřiblíží ani jim neumožní skutečně duchovní ideály realizovat. Pokud však jde o vztahy k světu a postoj k němu, tu by rozhodně naivní být neměli. Neboť pozice mysticky pracujících lidí se stává často obtížnou tím, že se jednak světa vzdáva-

ji a jednak v něm musí setrvávat následkem společenského začlenění a existenčních potřeb. Světští lidé totiž velmi dobře vycítí, že se člověk vzdává světa a často i podvědomě na to reagují tím, že mystiky tlačí víc a víc do pozadí jak v existenčním, tak i společenském smyslu; prostě berou mystikům často všech ny existenční možnosti. Kromě toho se čekatelé mystického zasněžení mohou z nepochopení příkazů mystické nauky jako naivní jiným jakoby předvádět; z toho důvodu lidé mystiky pozorující mohou usuzovat, že mystika je pouze pro hlupáky, ačkoli tomu tak není. Vzhledem k těmto následkům nesmí se mysticky usilující lidé jevit jako naivní. Jsou totiž vesměs zodpovědní za pověst mystiky, i když zpočátku její nesmírný význam a hloubku neznají, aniž vědí, že právě mystika činí člověka všestranně schopným a všeobecně vlastně nejlépe učeněným.

Vinou obecného mravního úpadku se i n. v dobrém smyslu považuje za duševní defekt. Ale ve skutečnosti ze složitosti a rafinovanosti domněle nenaivních lidí nevzešlo světu nic dobrého. Jestliže n. byla brzdou lži a chytračení, pak z toho měla celá lidská společnost jen prospěch. To si můžeme dokonce i odvodit ze současných společenských poměrů, kde prostý člověk nikdy neví, zda smí věřit jedinému ze slov, jimiž mu někdo něco sděluje nebo ho o něčem informuje, protože nenaivní lidé dokázali dát slovům naprosto jiný smysl než mají. To na prostém člověku zanechává stopy v podobě vad charakteru, které mu běžně nedovolí stát se mravním a učinit často jen jediný významný krok v mystickém úsilí.

nájada (z řec.) v řecké mytologii víla teokoucíh vod, rusalka. Náleží do říše *ele-*

mentálů; jejich existenci nelze popírat, protože je lze vidět, když už smysly člo věka nejsou permanentně zaměstnávány výhradně vjemy hmotných jevů.

nálada stav citů, jež se odrážejí ve vě domí, myslí i jednání. V mystice je n. velmi důležitá. Mystikové musí n. neu stále hlídat a upravovat, protože se nesmí odrážet v jejich jednání, které by se přičilo mravním příkazům jógy. Jogínové se musí cítit vždycky dobře, neboť jen tak mohou konat dobro a skutky lásky. V mysticko-psychologickém smyslu je dobrá n. vozidlem do dobrého karmického koloběhu (viz *karma*), protože jenom na dobrou n. se váže konání dobrých skutků, jako se na špatnou n. vážou zlé skutky vedoucí do špatného karmického koloběhu. Jogín (mystik) proto musí rozšířit své mravní úsilí na rozvoj dobré n. a dokonce ani askeze v něm nesmí budit pochmurnou n.

V psychiatrii je známo, že jsou psychózy, které se jakoby zakládají na chmurných duševních stavech; v józe je známo, že optimistická n., založená na rozvázném ovládnání n. s ohledem na to, aby byla dobrá, je předpokladem nebeských *inkarnací* člověka. Nebeská inkarnace je možná jen tehdy, když jsou odstraněny všechny duševní komplexy, které činí n. truchlivou nebo jinak nedobrou.

Z psychologického hlediska je tedy n. psychologickým projevem, jehož podkladem je stav citů; proto v ní mystika spatřuje nejvýznamnější činný projev bytí a tím ovšem i karmického začlenění a začleňování. Proto každý, kdo chce být mystikem, musí usilovat o dobrou n.

naldžorpa (tib.) „ten, jenž dosáhl pokoje“; mistr mystiky v tibetském pojetí. N. nevidí rozdíl mezi sebou a Bohem, je tedy v jistém smyslu monistou. Zná ves-

mírové zákony, vztahující se k tvorům; za nejdůležitější z nich se považuje zákon *karmy*, v jehož mezích vede do volenými postupy najít nejvyšší východisko v životě, jež křesťané považují za spásu. N. je také světec, ale jeho svatost se neprojevuje primitivními skutky ctnosti, o něž se zpravidla opírají křesťané. N. se většinou dopouštějí jen skutků posilujících harmonizující vlivy, tj. těch, které utěšují a utišují každou strast. Kromě toho se n. nejvyššího stupně nechce v nejšířším pojetí ovšem podmíněně dopouštět ani skutků vedoucích k poznání přes bolest, neboť ví, že právě dobré skutky působí příjemně a přesto člověka vykupují.

námarúpa (sans.) mysl a tělo, jméno a tvar, označující bytí jako osobnost. Čtvrtá ze dvanácti posloupných příčin znovuvtělování *nidána*.

Nandin posvátný býk Šivův; jen ojedinele je uctíván jako bůh, protože byl přeměněn ve zvíře, na němž *Šiva* jezdí. Symbol tvůrčí a ničivé síly.

nápad bývá výsledkem souboru nebo seskupení jednotlivých myšlenek, které se jako celek náhle vyvíjejí do vědomí. Také může být výsledkem telepatických vztahů jedince k jiným lidem, kteří zevně třeba netvoří pracovní nebo vědecký kolektiv, ale řeší zato týž problém. Může být i výsledkem impulsů z vlastních hlubin bytí, které je vždy zřídlem tvůrčí intelektuální činnosti.

Pokud jde o první druh nápadů, není třeba se o nich zmiňovat, protože se k jejich zřídlu může propracovat psychoanalýza. Druhý druh nápadů nalézáme v objevech a vynálezech, k nimž poměrně často dochází na několika místech, protože si je ti, kdo k nim dospěli, telepaticky sdělili, ačkoli se tomu dá sotva věřit. Třetí druh nápadů mívají

pouze lidé velmi zvnitřnělí nebo i ti, kdo nějakému problému věnovali neobyčejně intenzivní zájem. Tato skutečnost nám napovídá, že centrum bytí je potenciálně faktor vševědoucí. Možno tedy říci, že pouze intenzivní myšlenkové napětí umožňuje člověku, aby se „prodral“ oblastí neztvárněných myšlenkových sil až k jejich samotnému zřídlu, kde dílo objevu dokoná spíš inspirace než logický postup zřídání. A zřídlo myšlenkových sil je jako nádoba naplněná hotovými duchovitými skutečnostmi, jež na určitý popud z této nádoby vypadnou a osvětlí člověka buď jako víze, nebo jenom jako n. Takovýto charakter má celá řada objevů a je zajímavé, že je učinili lidé nejinteligentnější.

napětí jev, který závisí na rozkmitu elektromagnetických nábojů v omezeném nebo uzavřeném prostoru; „tlak“, který vyvolává pohyb elektrických nábojů. Tak je n. identifikováno zkušenostmi ze soustředování, jež poskytuje myslí jako energii běžně difúzně rozváděné jak intenzitu, tak i omezený prostor. Při soustředění totiž myslíme na určitou věc, tedy záměrně, a to je první stupeň projevu intenzity myšlení, jejíž prostor je omezen pojetím této věci. Výsledky takto vznikajícího n. nemohou být fenomenální. Když však myslíme na předmět koncentrace s celou silou své vůle, dosahujeme druhého stupně projevu intenzity soustředění, totiž zrychlení kmitočtu mentální síly a tím dosahujeme různých psychických jevů. Ale předmět koncentrace je zase představitelem omezeného uzavřeného okruhu, takže intenzita vzniklá soustředěním vede pouze k omezené rychlosti kmitočtu mentální energie; nejvyšší síla kmitočtu dosažená tímto způsobem vytváří pro svou povahu a svůj obsah krizi. Ta-

to krize může vést k difuznímu rozšiřování mentálního nebo uvědomovaného prostoru, čímž už předmět koncentrace nebo pozornosti symbolizuje svět zasmyslový, podle okolností též transcendentní. Proto jogínové začnou konkrétně zovat i pomyslný prostor, jež obsahuje koncentraci; to už je cesta k zvyšování energetického n. nad normální hranici, která je v tomto úseku duševních možností vykázána běžným lidem.

Vzhledem k tomu, že jogínové musí vyhraňovat i pomyslný prostor své mysli (*vědomí*), leží sféra realizace transcendentna až za hranicemi lidských možností a jeho vitálních sil. Proto k ní lze dospět jen pomocí stupňovaného přepětí, jehož je možno dosáhnout zvětšováním extenzity prostoru mysli při zachování intenzity koncentrace. Jen tak je možno zvyšovat kmitočet elektromagnetických mentálních nábojů v omezeném prostoru, symbolizovaném předmětem koncentrace, a vyvolat tak n., jehož mystického účelu je dosaženo, až když přenese vědomí za hranice dimenze vytvářené normálními psychickými vztahy při této práci. A tak mystik v procesu stupňované koncentrace musí postupně zabírat větší a větší prostory; tak se mu podaří vystupňovat n. a dosáhnout tím mystickou naukou zamýšleného cíle.

Když jogín stupňováním extenzity koncentrace udělí vědomí maximální prostor, který pak mentálně adekvátně stále zmenšuje, a když bude intenzitou koncentrace na tento prostor působit jako na objekt své mysli, dosáhne stavu mentálně fyzikální expanze uvědomování, což mu otevírá prostory poznání a moudrosti a za příslušných podmínek i uskutečnění. Je však nutno si uvědomit, že n. je vzhledem k své statické povaze cosi samo o sobě neúčinného.

Proto je nezbytné, aby člověk postupující k výšinám jógického uskutečnění byl velmi dobrým pozorovatelem (čehož se dosahuje precizním postupem ve cvičení se v koncentraci). Jen tak může zjišťovat samovolně se dostavující vnitřní (fyzikální) neklid, jenž je výsledkem n., jež můžeme pokládat za bezvýznamné, protože nevede k bytostnému předpodstatnění. Nejúčinnější je to n., jehož tendence je vzestupná a působí bez přerušování na psychické úrovni. Toto n., dobře hlídané pozorným člověkem, je psychicky velmi působivé, neboť zprostředkuje nejen poznání a osvícení, ale vede i k vykoupení.

Nárada mudrc, kterého si *Višnu* zvolil za svého „posla“.

Narájana univerzální duch, který se vznášel nad vodami; ten, který se první začal hýbat na vodách, které během ne projevu (*Brahmovy noci*) vyplňovaly celý vesmír. Tedy osvěcující princip v procesu tvůrčí činnosti. Je zobrazován jako dítě spící na závitech hada Šeši či *Ananty*.

naraka (sans.; pálij. niraja) „peklo“; *buddhismus* rozeznává různé typy pekel, převzaté z *hinduismu*: žhavá, ledová atd. Nejhorší z nich je *aviči*.

naturalismus (z lat. zákl.) je nazýván také přirozené náboženství; vykládá všechny jevy jako zákonitosti přírody. Proto mívá n. všechny znaky elementarismu. Vychází se v něm zpravidla jen ze smyslových zjištění, proto bývají jeho tendence, cesty, sestupné a vedou k strastným stavům.

Příroda člověka duchovně nemůže povznášet, i když se to lidé domnívají. Je to smyslová skutečnost, působící na člověka jako klam, jako iluze. Kromě toho n. vede k zužování vědomí, k jeho omezení na přírodu viditelné části spektra

a tím zmenšuje prostor člověka o intelektu. Proto pravý naturalista se může stát nanejvýš „hodným zvířátkem“, ale nikdy mudrcem v pravém pojetí duchovních nauk.

názor z hlediska duchovních nauk výsledek subjektivistického postoje k vnějšmu světu, k vnitřním stavům a k dění vůbec. N. je odstupňován od dosti široké objektivnosti až k nejužší subjektivitě podle toho, jak dalece člověk od elementárního citění abstrahuje nebo mu zcela podléhá. Situaci nezlepšuje ani rozum, neboť je vůči elementárnímu citění pasivní a podléhá mu tím více, čím je sobečtější. A soucítění, které je psychologickou základnou vzniku objektivního n., také vždy subjektivismus nerozbíjí; často vyvěrá z emocí, z elementárních bytostných sklonů nebo ze zaujatosti pověrečného typu. I když má soucítění znaky ušlechtilého nebo dobrého citění, nemusí vést k n. oprávněnému výhradně o racionální zřeteli, jak tomu u správného n. má být.

Jenom permanentní analytické pozorování a ještě spíše sebezpozorování může přispívat k rozvoji n. velmi objektivního; ale i toto pozorování se vyvíjí, a proto se dlouho tvořené n. opravují. To znamená, že když se člověk stále drží dobrého sebezpozorování, vytvoří si po stupně také životní nebo vědecké n., které si nebudou odporovat a n. nejvyšších mystiků, i když sám mystikem nebude. Je totiž rozdíl, zda člověk usiluje o realizaci transcendentních stavů, nebo o vytvoření buď dokonalého, nebo alespoň jakž takž dokonalého n. na svět, na život a dění ve světě. Realizace transcendentních stavů vytváří totiž n. specifický slovy *sub specie aeternitatis*, kdežto exaktní vědeckost, která je z hlediska tzv. hloubkové psychologie vždy

jen teoretická, vytváří n. specifický slovy *sub specie temporis*.

nebe podle *buddhismu* šťastná sféra smyslových žádostí, pokud ovšem nejde o světy *brahmů* a světy nadbrahmické. Jinak stav vznikající ze souboru blažených pocitů, které mají na nižší úrovni povahu citových extází různého stupně, na vyšší úrovni povahu různého druhu vizuálního jasu. Jinak je n. interní i externí sférou subjektu, jež se v širším smyslu manifestuje jako sdružení vnitřně stejně naladěných lidí; ve vyšším stupni jako sféra bytostí jinak již organizovaných, kde tyto bytosti žijí nebo si vyžívají karmu pocházející ze skutků ctnosti. Ale i když v nebi má prožívání v poměru k lidským pocitům charakter nadcitových vzruchů, přece každé n. symbolizuje oblast vědomí omezující, neboť city tu převyšují rozum.

Ti, kdo touží a usilují o realizaci stavu absolutna, nemohou toho dosáhnout jinak než průchodem nebeskými oblastmi. Nebi však mohou projít jako lidé nebo jako nebešťané, neboť n. jsou především stavy nitra a teprve na druhém místě sférou zevního světa. Kromě toho jsou n. prvotnější emanací absolutna než svět náš, není tudíž možné stav absolutna realizovat, aniž kdo prošel jeho prvotními emanacemi.

Kdo tedy tvrdí, že dosáhl na mystické cestě vyššího nebo podstatného výsledku, musel již projít nebeskými prožitky, jejichž vliv musí být na něm patrný jak v jeho osobních projevech, tak i v jednání, postřezích a v niterných stavech. Viz *sféry*.

nebula (z lat.) mlhovina jako první stupeň kosmického tvoření, který můžeme identifikovat smysly. Její vznik závisí na působnosti gravitace v kosmu, která je příčinou seskupování elektromagnetické

kých nábojů. Když n. vznikne, gravitační síly ji přivedou k rotaci, čímž se n. sráží, fyzikálně hutní a tím se i otepluje. Pak se n. člení a vytváří se z ní slunce; její velikost rozhodne o tom, zda bude dlouho sluncem nebo planetami. To je ostatně zřejmě z různých tvarů galaktických mlhovin, z nichž některé nemají výraznou rotaci, kdežto jiné ano; teprve rotace vytvářejí z nebulí hvězdné systémy jako přímý následek odstředivých sil této rotace. To se zase dá pozorovat nejlépe u spirálních nebulí, jejichž okraje svědčí o tvoření se hvězdných podsystemů.

Kdo dělá jógu, může pozorovat vznik nebulí, když se snaží dobře si zpřítomnit své tělo ve vědomí. Zpravidla neobsáhne svou myslí všechnu hmotu a všechny síly svého těla; co neobsáhne, to se při přiměřeně intenzivním soustředění uvolní a gravitačním působením okolního ho světa přetvoří v n. Ta potom buď odčerpá něco ze síly a energie člověka, nebo se z ní vytvoří sféra jevů, již joginové vnímají jako dobře fixovanou vizi s životnými jevy, tedy malý subjektivní svět, z jehož zákonů se dá odvodit vznik světa velkého, makrokosmu.

necah (hebr.) sedmá z deseti *sefirót*, znamenající vítězství a mužskou činnou mohutnost.

nediferencované skutečno absolutno v akci vzhledem k tvůrčímu procesu. Kdybychom všechny jevy, existující ve vesmíru, rozložili na nejmenší částice, měl by vesmír jako nekonečný prostor potenciál, který by se rovnal energii všech jevů. Takový vesmír bychom mohli považovat za n.s., na rozdíl od absolutna, kde je tento potenciál z našeho hlediska snížen až k jeho neurčitelnosti. Vzhledem k tomu je n.s. něčím, co ještě je možno definovat, kdežto absolutno

obsahově již definovat nelze. V jógické praxi lze n.s. kvalifikovat jako sféru arúpa, bez tvaru, božskou sféru v nejvyšším smyslu toho slova. Absolutno již nelze považovat ani za božské ani za materiální, nýbrž pouze za stav vyrovnání všech napětí a protikladů.

nefeš (hebr.) věčný život, podle *kabaly* nejnižší část člověka, jeho živočišná duše, život.

negativismus (z lat. zákl.) sklon zaujímat negativní stanovisko v myšlení a jednání. Kdo pracuje mysticky, má se vyhýbat styku s negativisty, neboť ti na něho působí jako odstředivá síla, ničící všechny dobré stavy vyvolané mystickým úsilím. Mystik může negativisty pokládat za ztělesnění démonických sil, za ďábla nebo pokušitele, jenž se snaží zničit víru člověka ve všechno dobré a božské.

nejsvětější označení pro nejzářnější princip projeveného i nezosobněného života ve funkci *Boha*. N. jakožto nezosobněný princip může být zažit tím, kdo provádí jeden ze správných druhů *Jógy*.

nejsvětější duchovno zářící a nezosobněný duchovní princip, který se jeví jako niterná náplň života nebo bytí.

nejvyšší božství nepersonifikovaná duchovní skutečnost s kladnými mravními znaky nebo tendencemi, jež mají být morálním korektivem pro bytosti toužící dosáhnout nejvyššího prožitkového stavu, totiž čirého štěstí. N.b. je kosmickým životním potenciálem ve funkci strážce karmického zákona (viz *karma*), rozhodujícího na cestě k dobru na úrovni prožívání. Také však transcendentní, zosobňující se životný princip, totiž vědomí, jež je prostoupeno dobrem, láskou a spravedlností. Mystik přichází do kontaktu s n.b. správným uctíváním absolutna jako životného činitele, jemuž

připisuje božské atributy.

nejvyšší Já parapsychologický faktor, který se projevuje jako sebevědomí bez osobitosti nebo osobitých vlastností. Viz *átman*.

nejvyšší vůle samovolně působící vyzářování nejvyššího vesmírného principu, jež mystik vnímá jako popudy k realizaci božských kvalit a ke konání dobra. Také popudový faktor, jenž nabádá lidi ke konání dobra a k zdržování se zla.

nekhamma (sans.) „potlačení bludu Já“, třetí z deseti *buddhistických dokonalostí*.

nekonečnost prostoru buddhistický výraz pro pátý vnuor, čili pro první vyšší vnuor. V tomto vnuoru se ruší přirozené omezení v pocitech i v uvědomování, k němuž dochází vyhraněným uvědomováním a pojetím, jež nás jako vrozené psychologické vybavení provází životem. Jógickou kázní se toto omezení postupně ruší; tím se i vědomí rozpíná do bezmezných prostorů a člověk získá prožitek prostorové bezmeznosti.

nekonečnost vědomí buddhistický výraz pro šestý a tím pro druhý vyšší vnuor. V tomto vnuoru člověk poznává, že se vymanil z přirozeného stavu, v němž vědomí, ačkoli to samo nedokazuje, přestává být vyhraněné a tím prostorově omezené. V tomto stavu vědomí je už člověk schopen nazírat na celý svět a přede vším na svět dění z nadsmyslového hle diská. Je tedy schopen pronikat mentálně i intelektuálně všemi stavy i říšemi bytí, což je nejhlubším pramenem poznatků a poučení.

nekromancie (z řec. zákl.) způsob, jak navazovat kontakty s nehmotnými stopy zemřelých, které v našem světě zůstaly následkem běžného způsobu života a uvědomování u těchto zemřelých. N. je okultní metoda, jak tyto duchovní

siluety přimět, aby odpovídaly na dotazy nekromantů. Je zajímavé, že tyto otisky mrtvých lidí se mohou stát viditelnými, ale lze vyslovit pochybnosti o tom, že by se nekromanté od nich mohli dovédt něco víc než běžné věci. Psychické fondy také podléhají zákonu o zachování energie; doví-li se tedy někdo prostřednictvím těchto otisků o někom něco, co je každému tajemstvím, pak je tu v činnosti pouze psychická citlivost.

nektar nápoj řeckých bohů na Olympu, který působil nesmrtelnost. Obdobným nápojem je podle védské tradice *sóma*.

neměnitelný výraz pro nejvyšší duchovní Já, které není ovlivňováno změnami, k nimž dochází v přírodě. V osobním smyslu je n. vědomí, které bylo zbaveno příbuznosti se smyslovým světem nejvyšší kvalitní kázní zřeknutí se všeho, co zprostředkuje prožitky a dojmy, jež činí já nestabilním. Po zřeknutí se všeho přetváří se uvědomování ve stabilní Já, v jež hož uvědomovacím postupu vystupuje stav zvaný n.

neofyt (z řec.) v prvotní starokřesťanské církvi novokřtěnec, zejména dospělý, pokřtěný o velikonocích. Obvyklý název pro novozasvěcence v *magii*.

neomezené vědomí (bezmezné) překonání karmického pouta mezi vědomím a vyhraněným já, jež vzniklo činy, které byly konány se zřetelem k sobě jako přesně vymezené jednotce bytí. Jinak stav na cestě k nejvyššímu uskutečnění nebo k nejvyššímu cíli.

neomezený prostor (bezmezný) jeden z prožitků nebo stavů na cestě k nejvyššímu cíli. Je podmíněn zrušením pojetí „omezený prostor“, které vzniká vztažením vědomí k tělu a ruší se rozšířením soustředění nebo *meditace*.

neovitalismus (z lat.) názor, že ústrojný

život vzniká působením jakési mimořádné síly, působící vedle přírodních zákonů. Jógický průzkum takového činitele nenachází. V procesu tvoření se jevy jakoby samy od sebe člení v živé a neživé; proto tu nejde o vznik zvláštního faktoru, nýbrž o poměr kvalit, jež tento faktor obsahuje. I živá hmota je totiž v základní fázi uváděna do svých zvláštních projevů fyzikálními silami, o čemž konečně svědčí skutečnost, že chemie má kořen ve fyzice. Existuje li v živé hmotě vědomí, pak ho můžeme považovat za produkt fyzikálně biologických emisí organismu; teprve analýzou jeho kvality nebo povahy můžeme poznat, že toto vědomí je jednou z prvních a tudíž kvalitativně nejvyšších mutací absolutna, přecházejícího v časnou formu, ve stvoření.

Teprve tímto poznáním dospějeme k zjištění, že mezi třemi základními činiteli bytí, totiž hmotou, životní pulsací a vědomím, je nepřerušené spojení, které je neustále pozměňováno ve prospěch jednoho z nich. U hmoty převládá kvalita, již označujeme slovem hmota nebo masa, u života ta, již označujeme jako fyzikální, a u vědomí ta, již mystikové znají jako Ducha, Boha nebo transcendentální faktor, kdežto fyzika začíná tento faktor objevovat jako „pole“.

nepomíjivé viz neměnitelný.

neprojevono říše bytí, existující za hranicemi smyslového vidma lidí. Ve vztahu k lidskému pocíťování sféra bohů, duchů, démonů a sil rozličných kvalit, jež podněcují lidi nebo je i strhují k různým činům, aniž se projevují tvarem nebo určitým (konkrétním) projevem vůbec.

Neptun v pořadí od Slunce osmá z velkých planet slunečního systému.

V *astrologii* činitel korespondující se stává v hlubokých citů, jehož vliv záleží na poloze v horoskopu. Není-li totiž N. ze silen postavením na východě horoskopu, nebo v jeho meridianu, či na západě, případně není-li jeho vliv zesílen jinými astrologickými vztahy, pak není pocíťován vůbec. Zato v mundánní astrologii je jeho vliv patrný a postihuje celé generace. Jeho pomalý oběh kolem Slunce, téměř 165 let, vytváří časové epochy se sobě vlastním charakterem. Např. při jeho průchodu znamením Lva padaly trůny a vytvářely se demokracie. Při průchodu znamením Panny, kde navíc vytvořil opozici se Saturnem (rok 1936/1937) uvedl do akce zdánlivě revoluční síly dělnického hnutí, ale opozice od Saturna vtiskla celé této době ráz rozvratu. Ve znamení Váhy tlumil N. tento rozvrat a působil na přesouvání moci na silné vlády. Od r. 1962 procházel znamením Štíra a stal se nebezpečným pro vyvolávání významných mezi národních zápletek. Jeho poškození v tomto znamení Uranem působilo na rozmnožení přírodních katastrof. Ve znamení Střelce bude působit na zlepšení poměrů ve světě, ale ve znamení Kozorožce, kde vytvoří konjunkci s Uranem, bude velice nebezpečný a hrozí zánikem starého světa; vyvolá také zrod nové orientace v lidské společnosti.

N. však není z astrologického hlediska vždy „zlou“ planetou. Je jen nepřítelem z povrchněného „rozumářského hlediska“ a tím se druzí ke skupině planet začínajících Saturnem, který se považuje za odřezávače všeho nezralého a vadného. U lidí s hlubší mravností probouzí N. altruismus a vede k hlubokému zasvěcení do pravých mystických nauk.

Elementy N. pro rok 1900, 0, 0: střední délka: 85,02517; střední délka přísluní:

43,75557; střední délka výstupného uzlu: 130,67889; inklinace $1^{\circ}46'45''32$; excentricita: 0,49°; střední denní pohyb siderický: $21''53266$.

nerv (z lat.) u živočichů a člověka svazek nervových vláken (tj. výběžků nervových buněk), který je schopný přenášet vzruchy z mozku a do mozku. Podle anatomie jogínů a mystiků Orientu existují též neobyčejně významné psychické n. a nervová centra; pouze ona jsou přenašeči transcendentních zkušeností do vědomí. Kromě toho v psychických nervových centrech jsou jakoby utajeny ně které substance duchovní povahy, jež lze uvolňovat tlaky vůle na tato centra. Uvolní-li se všechny substance obsažené v těchto centrech, žije člověk duchovní život stejně reálně jako život smyslový; je však nutno tyto substance poutat správným používáním vědomí. Jinak se tyto substance vyzáří a člověk nedosáhne ani příznivých pocitů ani nadsvětských stavů, ale bude se cítit vyčerpán, ochuzen, v horším celkovém bytostném stavu, než když jógu neprováděl. Zdá se také, že rozvinutí substancí psychických nervových center vede k poznání, že člověk je mikrokosmos, věrný obraz vesmíru. V nižším smyslu zkušenosti ukazují na to, že ustálená a na vlastní tělo upoutávaná mysl energii psychických nervových center umožňuje zachovat, kdežto mentálním rozptýlením se tato energie ztrácí vyzařováním.

nervová centra jsou to nervové pleteně fyzické i psychické. Ve vztahu k mystice jsou důležitá hlavně n.c. psychická, jež jsou zpravidla umístěna tam, kde nacházíme n.c. fyzická. Viz *čakra* a *nerv*.

nervozita (z lat. zákl.) duševní neklid, výsledek nesčetných vzruchů rozličné povahy, jež byly zprostředkovány nervy. N. není podmíněna výhradně vnějšími

vzruchy, neboť když člověk hlídá stavy svého těla a nitra a zasahuje do nich, pak k znervóznění nedochází. To znamená, že se duševní rovnováha snadno neporuší a tím se také oddaluje výskyt n. Když člověk naopak pěstuje bezpříčinné pocity štěstí, jeho nervový stav se ustaluje a zlepšuje, zpravidla nad obvyklou míru. Bezpříčinné pocity štěstí dokonce činí člověka citlivým na okolnosti, jež vyvolávají špatnou náladu; tím ho podněcuje, aby se před těmito okolnostmi duševně uzavřel a stal se tak vůči špatným náladám imunním. Tím je získán klíč k překonání nebezpečí n.

nesmrtelná duše vlastně neexistuje. To, co lze v bytosti nalézt při velmi pečlivé jógické analýze, jsou pouze složky, jejichž existence není trvalá. Vědomí já, jež se zdá činitelem nejméně podléhající změně a tím vlastně zániku a jež se v jiném pojetí jeví jako duchovní, vizuální nebo vnitřní světlo, jeví také tendenci opustit ve vhodné době soubor složek, zvaný bytí. Vzhledem k tomu může být výraz n.d. považován za omyl, který vznikl z poznání, že vědomí já se dá mystickými praktikami velmi zpevnit, až se zdá, že toto vědomí nemusí být vůbec závislé na existenci bytí (těla). Takové já se v mystickém průzkumu jeví jako důležitý činitel, poutající na sebe materiály, z nichž se tvoří tělo; to dosti snadno vede k závěru, že může existovat n.d. Z této nejasné nebo spíše neproniknutelné teorie vznikl církevní termín n.d. Tento výraz se zdá odpovídat pravdě, protože duše člověka se tvoří neustále, pokud člověk dává svému sebevědomí hlubší platnost vědomím já.

Sružení psychických složek, ježmuž slovo duše přísluší, je závislé na podmínkách. Její nesmrtelnost je podmíněna pouze výšlehy sebeuvědomění ve for-

mě já; když mystik dosáhne vyššího stupně zasvěcení a následkem vzdání se všeho přestane dbát i na soudržnost psychických složek, pak n.d. ztrácí. Ne smrtelnost duše je tedy stav podmíněný, jenž přísluší pouze stavu vyplývajícímu z aktivního poměru k světu. Když tento poměr mizí, duše už není nesmrtelná. To moudrým mystikům nevadí. Vědí, že základní pole bytí, absolutno, jim nemůže uniknout, jestliže si je uvědomují; tak totiž dosahují spásy, která je daleko vyšším stavem než nesmrtelnost, která vzniká neustálým tmelením duševních složek.

Buddhisté, kteří neuznávají existenci n.d., vědí, že nesmrtelnost existuje, pokud bytost podléhá vehementnímu pudu po životě; tento pud znovu a znovu formuje utvářecí síly bytí. Tento pud však, i když není v přímém vztahu k proudu času, není faktorem nepřeměnným. Je také neklidnou základnou, která jako neklidná chobotnice natahuje svá chapadla po všem, co v bludu ne poznání považuje za pramen příjemných prožitků. Právě tato základna je onou duší, která je sice nesmrtelná následkem svého vnitřního nepokoje vyvolávaného chťiči, ale zaniká, když nena chází žádný zájem na zevních věcech. Tak žije a zmírá n.d., která vznikla jako jeden z nesčetných výtvorů všeobecného (vesmírného) utváření.

nesmrtelnost (fyzická) je podle učení některých mystiků jedním z podstatných výsledků mystického vývoje. Běžné pozorování však n. vylučuje na základě poznání, že každý organismus se opotřebovává. Ale zkušenosti, jež lze získat jógickými operacemi s dechem, možnost fyzické n. potvrzují. Zjevně rytmičtý dech při naprosté odpoutanosti od světa vede především k evidentní-

mu zjištění, že běžné opotřebování organismu může být tímto dechem zcela vykompenzováno, takže se jeho pomocí člověk může propracovat k tomu, aby vůbec k žádnému opotřebování organismu nedošlo. Psychologickým požadavkem tu je ovšem odpoutanost od světa. Domnívá-li se někdo, že odpoután je, pak nechť si uvědomí, že touží prožívat; to je připoutanost k světu. Tato touha je nakonec příčinou přání být nesmrtelným. Touha žít však vytváří bariéry z psychických napětí a tyto bariéry jsou místa bytostného opotřebování, nositelé zkušeností, jež člověka postupně dovádějí k tomu, aby po n. vůbec netoužil nebo jí nemohl dosáhnout pro přílišné množství překážek stavicích se jí v cestu.

Zdá se, že nejpotebnější podmínky k dosažení n. jsou ve stavu dítěte toužícího jen žít. Jen tímto způsobem lze oslabit vliv životních zkušeností zamezujících cestu k n.; myšlenka na „jen žít“ je však silně demoralizující a uvádí člověka na práh stavu démona bez nejmenší stopy morálky. Pak se zase vyhlídka na n. může ztratit pro zaujatost, která vždy provází vystupňovaný chťič žít, chťič převyšující každý jiný zřetel.

V orientálních naukách existuje před zvěděním, že spějeme k n. Životní zkušenost z neomezovaného chťění smyslových prožitků nás dovede k poznání, že tato cesta životem není schůdná; proto se morální názory budou měnit. Lidé se během věků vzdají nekompromisních chťičů a tím se uzpůsobí k posilujícímu a ozdravujícímu dýchání, jímž se bude život prodlužovat až za kritickou hranici úpadku životních sil vlivem marasmu. Tímto způsobem se na zemi dostaví zase lepší věk, v němž je život bytostí nepoměrně delší, než bychom si domyslili.

Podle toho kladme n. do souvislosti s naší mravní hodnotou; člověk doslova rozežraný smyslovými chťiči nemůže vdechovat dech organismus obrozující, nýbrž naopak spalující. To je situace naší doby, jejíž příslušníci, lidé, nemohou uniknout silám ničícím jejich těla dříve, než vyprší jejich pravý čas. A kdyby někdo, poznáv jógu, poznal podmínky vzniku n., musel by se lidstvu tak odcizit, že by byl naprosto osamocen. Za takových okolností ovšem nikdo nechce být nesmrtelným.

V duchovních naukách však nachází me ještě jednu možnost k dosažení n. Je to permanentní kázeň v tvrdém sebeuvědomování. Tímto způsobem lze sdružovat síly tvořící bytost, aniž člověk musí být naprosto osamocen. Pak, když se člověk naučí být si sebe vědom, když to to sebeuvědomování se stane samovolným a stálým, získal člověk činitele, který působí stejně jako vehementní chťič po životě, avšak nikoli s provázejícím jej oslepením ducha, takže má již dobré vyhlídky na n., i když ne fyzickou.

Tento způsob n. se často vyskytuje v Orientě. V Tibetu se za nesmrtelné pokládají *tulkuové*, z nichž jedním je *dalajlama*. Cestovatelka Alexandra David Neelová se zmiňuje o překvapivých momentech při nalezení tulku, z nichž při dvou byla přítomna. Kromě těchto případů n., resp. opětného vtělení, existuje ještě n. v podobě dosažení stavu „živého *buddhy*“. Tito tulkuové kvalitou sebeuvědomování předpodstatní své bytí tak, že se stanou bytostmi neviditelnými. Tito nesmrtelní žijí nesmírně dlouho, ale kompenzují to tím, že žijí převážně jako bytosti neviditelné.

nepsné stavy duševní stavy, které jsou výsledkem sklonů a tendencí k pomíjejícím věcem, k věcem smyslové sféry.

Jsou to stavy zkršující bolesti, zla, nevíry, připoutanosti k pozemským věcem, neradostnosti a jiných negativních forem nálad jako následek lnutí k světu. Všechny tyto stavy zesilují pesimismus; to je cesta k psychickému úpadku a tím ovšem k zániku celé bytosti, která snad dosud ještě žije ve světle bdělého uvědomování, ale toto světlo pomalu mizí. Pak se bytost dostává na cestu úpadku, a protože přesto u ní zpravidla trvá pud po životě, je to cesta k reinkarnování se ve sféře duchovitých mátoch a všeobecného zmrtnění.

nešamah (hebr.) podle *kabaly* dechů jako Duch sv., nebo také božská podstata člověka, jako jeho nejvyšší životní složka. N. jsou symbolizovány *monádami* jako semennými principy dechu, který je obsažen v každém živém stvoření jako vědomí a životnost. V neživotných tvarech jsou n. fyzikálním polem a jeho energetickým potenciálem.

neutralita (z lat. zákl.) nestrannost. Kdo chce plnit nejen mystické povinnosti, nýbrž i lidské a občanské, nemůže zachovat naprostou n. Teprve když se zřiká světa s neměnným úmyslem dosáhnout vykoupení, může být neutrální. Za jiných okolností bývá n. výsledkem lenosti, tuposti, strachu, sobectví, nadržování zlu a jiných nectností, které připravují půdu pro zlo. Proto se neutralita, zvláště když je mystikem, nemůže domnívat, že tím nejlépe plní boží zákon; spíše plní vůli pekla, neboť podporuje a příp. i vytváří zlou karmu, zvláště když si uvědomuje, že se jeho n. využívá k uplatňování zla. Když však už člověk není neutralistou, musí reagovat uvážlivě, tak, aby z toho zase nevyšlo zlo jiného druhu; v tomto případě by se měl každý nechat poučit lidmi moudřejšími, než je on sám.

N. je také přípustná, když člověk pracuje na nějakém zvláštním dile, jež při naší hlubší dobro než běžně pojmá sociální. Nesmí se nikdy zapomínat na to, že člověk není nezávislá jednotka, individualita, nýbrž součást celku. Proto je vždy odpovědný za jeho utrpení i blaho a z toho plyne povinnost činně zasahovat do běhu celého (společenského) života. Kdo to nečiní, přispívá k vytváření výstřední situace, a proto tvoří špatnou karmu, i když se domnívá, že n. mírní přikrost a ostrost permanentních konfliktů.

nevědomost není mírněna vzdělaností nebo informovaností, alespoň pokud jde o n. duchovní. N. se vztahuje na neznalost zákona zpětného působení skutků, vztahů mezi příčinami a následky, a také na nezbytnost žít tak, aby člověk opustil tuto zemi bez vztahů k čemukoli z ní. Kromě toho se n. projevuje v nepochopení toho, že je třeba potlačovat chůtice a činit dobro jednat tak, aby nedocházelo k rozvoji žádosti a tužeb, a nečekat žádnou odměnu za vykonávané dobré skutky. Když tak člověk nejedná, je smysl jeho chápání zakalen sobectvím a všechny jeho skutky přispívají k rozšiřování zla na světě. Jeho mravní nedostatky mu nedovolí poznat, že zřeknutí se je nejpřirozenějším podkladem štěstí, které vždy tryská ze spokojenosti podmíněné nechtěním; to je pak proti kladem nevědomosti.

Vzdělanost a informovanost odstraňují jen neznalost věcí, které jsou v duchovním smyslu bezvýznamné. Poznání jako pravý protiklad n. pramení z rozvahy, týkající se věcí probouzejících chtění a nutících člověka reagovat na cokoli zaujaté. A toto poznání je zpevněno dodržováním morálních příkazů jógy, neboť teprve jejich dodržováním člověk

poznává svou úzkoprsost a své sobectví. Poznává, že tendence jeho bytosti nesměřují k ideální ušlechtilosti a mravnosti, nýbrž k nekompromisním chůtícím. A člověk si za těchto okolností ujasní, že i mírná osobní přání jsou příčinou všech strastí. Tím je už n. narušena a do stavu se poznání, jaké mají na mysli duchovní nauky a jak by je konečně měly chápat objektivní směry vědecké, přede vším však pedagogika.

nezrozené světlo synonymum *dharmakáji*.

ngagspa (tib.) „znalec magických formulí“, tibetský kouzelník a lékař v jedné osobě.

nibbána viz nirvána.

nic synonymum prázdnoty. Viz *prázdnota*.

nidána (sans.) dvanáct poslopných příčin znovuvtělování, které podle *buddhismu* tvoří řetěz, v němž každá podmínuje následující a jsou původcem všeho zla na světě.

1. *Avidjá*, čili nevědomost o niterné totožnosti člověka s univerzálním prapříncem.

2. *Samskary*, čili složky nebo tendence, dispozice, tvůrčí procesy vznikající touto po individuální existenci nebo po jejím udržení.

3. *Vidžňána*, čili vědomí nebo individuální sebepoznání jakožto základna bytí.

4. *Námarúpa*, čili jméno a tvar, mysl a tělo, označení to pro bytí jako osobnost.

5. *Šadájatana*, čili smyslové orgány, šest smyslových činností zapřádajících člověka do vztahu s vnějším světem.

6. *Sparša*, čili smyslový dotyk jako podmínka prožívání.

7. *Védaná*, čili citění jako následek smyslového dotyku.

8. *Tanhá*, čili životní žízeň, která vzniká následkem příjemného pocíťování, vzešlého ze smyslového dotyku.

9. *Upádána*, čili lpění, jež psychologicky znamená touhu po trvání příjemných pocitů vzešlých ze smyslových dotyků.

10. *Bhava*, čili vznikání, stávání se bytím, „běh životních sil“ jakožto následek touhy po příjemně vzrušujícím dění, skrývající se v příjemných pocitech.

11. *Džáti*, čili znovuvtělování jako následek běhu psychických momentů, sdružujících životní energii a podmínky k jejímu uplatnění.

12. *Džarámarana*, čili stárnutí a smrt jako následek znovuvtělování, k němuž dochází z dříve jmenovaných příčin.

První dvě příčiny, avidjá a samskáry, se jmenují členy z minulého života. Vidžňána, námarúpa, šadájatana, sparša, védaná, tanhá a upádána jsou tzv. členy z přítomného života. Bhava, džáti a džarámarana jsou tzv. členy budoucího života. (Viz též *reinkarnace*.)

nihilismus (z lat. zák.) naprostě popírání všech hodnot mravních, společenských, náboženských a jiných, které tvoří morálku umožňující dobré soužití mezi lidmi. Proto je n. pro duchovní lidi naprosto nepřipustný. Je symbolem duchovního rozvratu, předcházejícího rozvratu mravní.

nijama (sans.) příkazy; druhý člen *Pataňdžalího* osmidílného jógického školení, znamenající očistu ve smyslu morálním, tedy očistu na vnější úrovni. Obsahuje pět příkazů:

1. Čistota těla a mysli (šanča). Čistá mysl nedovoluje propadat světskosti, ale naopak orientuje mysl k božství a jeho kvalitám.

2. Spokojenost (santóša). Dobrou náladou je nutno především paralyzovat

bezprostřední vliv odříkání se světa; když takovou náladu jogin nerozvíjí, stává se jeho askeze bezúčelnou, a když dopustí, aby se v něm rozvinul pesimismus, dokonce i škodlivou. Spokojená nálada také rozmnožuje sílu a vytváří psychologické podmínky k překonání všech riskantních momentů na mystické cestě.

3. *Askeze* (tapas). Askezi má být bytost oproštěna od stálého nepřiměřeného chtění, ačkoli jsou dovoleny úkony k zachování života. Jíst se má pro zachování těla, uvolňovat mysl, když se askezi zvýšilo napětí na hranici duševní únosnosti, i stýkat se s lidmi je asketovi dovoleno, jestliže tento styk je prospěšný duchovnímu prospěchu askety nebo jeho přátel; je také dovoleno ukrýt se před nepohodou, věnovat čas nezbytnému spánku apod. Není však dovoleno vyhledávat smyslově potěšující prožitky a nechat mysl, aby se rozptylovala zájmy, které nejsou prospěšné vývoji k duchovní dokonalosti; naopak je nutno dbát o to, aby se duševní činnost zastavila, neboť tato činnost u neosvíceného vede pouze ke komplikacím, nedorozumění a jiným nesnázím ve společenském životě.

4. Studium posvátných písem (svádžájá). Poslouchání védského učení se rovná nezbytnému teoretickému vzdělání na ochranu před diletanstvím v józe, které člověku může velmi škodit. Na našem kontinentě může být tento příkaz vykládán jako příkaz číst knihy, pojednávající o filozofii a metodice jógy.

5. Poslušnost a uctívání osobního boha (Íšvara-pradnidhána).

Víra v Boha je předpokladem vnitřního pozvednutí do světa transcendentních kvalit a zábranou vzniku beznaděje a nihilismu. Klanění se božství je proje-

vem pokory a uvádí se jím do pohybu očišťující a osvěčující karma. Odřikává ní svatých slov, *džapa*, slouží k energie kému vylučování světských věcí z mysli a k navození zájmů duchovních, náboženských nebo mystických. Pobožnost též vede k pokoře a k vyvolání mentálně i mravně očišťujících vlivů.

Těmito příkazy upravuje jóga člověka na povrchu a to je pro jógický vývoj ne zbytné, neboť očištěna, produhovněna a posléze vykoupěna má být celá bytost a nikoli pouze její nitro.

nimbus (z lat.) svatozář, *aureola*, glorio la. Je to vlastně světlo ctnosti, které tvoří aurické vejce, v němž se nacházejí těla světců; umělci je však zobrazovali nad jejich hlavou jako symbol. Viz též *aura*.

nirmánakája (sans.) doslovně „zázračně transformované tělo“ nebo inkarnované božské tělo, odlesk moudrosti, jež se promítá do lidských forem a projevu je se jako lidský *buddha*. V Tibetu je tak nejčastěji označován *Padmasambahava*, veliký buddhistický misionář, zakladatel *lamaismu*. V pojetí nám bližším je n. vtělením nejvyšší duchovní kvality ve funkci jí odpovídající; její personifikace není viditelná, ale spíše pochopitelná jako skutečná moudrost lidí dosáhnuvších vysokého mystického zasvěcení. Skutečnými představiteli nebo projevy n. jsou tzv. *mahátmové* nebo ještě lépe živi buddhové; tím nejsou míněni mahátmové teozofičti, nýbrž praví, kteří obývají sféru mezi světem viditelným a neviditelným. V našem pojetí jde o bytosti, které realizovaly nirvánské stavy, ale neponořily se v ně, protože zdůraznily své já ství. Na tomto rozhraní žijí k dobru celého lidstva, ale toto dobro chápou svým způsobem. Podněty k takovému způsobu žití vyplývají z poznání, že všechno co žije, trpí a usiluje nějak

o nejvyšší štěstí, ať již jakkoli. Úsilí o nejvyšší štěstí je však žádostí nebo voláním, které nachází odezvu i ve sféře n. Její obyvatelé na ně reagují pouze v okamžiku, kdy ti, kdo po tomto štěstí volají, si už zoufají nad světem. V tu dobu jsou přístupní přijmout duchovní dobro, jak je chápou nirmánakájové.

Z nejvyššího hlediska se však odezva na volání trpících lidí považuje za nejsubtilnější zbytky nevědomosti, za zbytek samého lidství. To vysvětluje ze skutečnosti, že Bůh ve své nejvyšší formě na volání trpících nereaguje; též lidé, kteří jsou schopni dívat se na svět ze stanoiska tohoto Boha, mohou vidět, že každá situace, která se v lidském světě kdy vyskytla, byla plodem přání ve formě usilování lidí. Ale n. je mezistavem *sansára* a *nirvány*; kdo v něm utkví, ten do sahuje nadlidské mravní očisty, v níž zůstávají stopy lidství. A celý tento stav pak končí poznáním všech karmických příčiností a vztahů, které konec konců poukazují na to, že je nezbytné dosáhnout absolutního potlačení životní žízne. Když je žízeň potlačena, pomohl si již člověk sám a je na něm, zda při přestupu ze sansarického do nirvanického stavu zdůrazní své já a stane se nirmánakajem, nebo ho nezdůrazní a dosáhne vykoupění.

Vizuálně představuje n. subtilní svítící tělo jako vhodného nositele buddhické moudrosti, tělo bytostí duchovně vysoce dokonalých. Člověk, který nemá mystických zkušeností, nemůže rozhodnout, zda to je tělo fyzických bytostí nebo přeludů. Nirmánakájové se očím mysticky nezkušených lidí jeví jako materializované fantomy vyvolávané tu a tam fyzikálními médii. I tyto lidé však tuší, že se tělo nirmánakájů liší od těla těchto fantomů lepší stabilitou formy, dokonalejší

konturou zjevu a takovým působením na smysly, jakým působí hmotní lidé.

Tento stav souvisí s duchovní dokonalostí nirmánakájů, kteří velice pokročili ve stavu, v němž mysl překonává mechanický vliv hmotných věcí nejen na vjemy, nýbrž i na tělo. V tomto stavu se už svět nejeví jako hmotný, nýbrž jen jako řada symbolů, olupujících mysl a vědomí o jejich přirozené rozpětí v období jejich vzniku. Tento stav myslí a vědomí je stavem nirmánakájů, v němž zdůrazněním tělo mizí z pláně smyslových jevů a reaguje již jen na jejich vůli k projevení se nebo ke zmizení. Tím n. znamená vysoký stupeň na cestě lidského rodu. (Ostatní viz *dharmakája* a *sambhógakája*.)

niródhā (sans.) potlačení, odstranění; ovládnutí, které neničí tendence k duchovnímu vzestupu, na rozdíl od ovládnutí, jehož působením mizí nejen všechny špatné, ale i dobré. Ovládnutí v pravém smyslu toho slova musí dusit všechno, čím se člověk projevuje, ale to jóga nemá nikdy na mysli. Jedná se v ní vždy o ovládnutí procesů v lidské přirozenosti, které člověku vnucují jeho jednání, ale tento stav musí člověk překonat, jestliže chce dosáhnout duchovní svobody. Jsou-li již všechny obvyklé procesy lidské přirozenosti ovládnuty, musí tu zůstat tendence vyvolávané touhou po realizaci vysokých duchovních stavů. Jinak by ovládnutí znamenalo propadání do *nihilismu*.

N. je třetí ze čtyř Buddhových ušlechtilých pravd *árjasatja*.

Nírtima (tib.) „ta, která nese sladkosti“; jinde Naivedja, sans. Nrtja; ženský *bódhisattva* v doprovodu *dhjánibuddhy Amóghasiddhi*. Podrobněji viz *Nrtja*.

nirvána (sans., pálijsky *nibbānam*) vyvanutí, rozplynutí; vykoupení z životní

žízně; osvobození duše z koloběhu životů. Takřka průvodcem n. je vyhasnutí zájmů o svět, apatie k němu a dokonce mizení pocitu fyziologického tepla, jež si ovšem běžný člověk neuvědomuje, leda při horečce. N. je možno dosáhnout již za života a kdo ji za živa dosáhl, je *dživanmukta*, vykoupený za živa. Dokonalého vykoupení ze všech životních pochodů může být dosaženo v okamžiku smrti, takže ten, kdo stav n. „pronese“ okamžiky smrti, dosahuje parinirvány a stává se z něho *mukti*.

N. také předchází prožívání transcendentních stavů vědomí, což je spojeno s různými stupni blaženosti a někdy vúsťuje do stavu, v němž mizí pojem času a prostoru. V tomto stavu přestává životní žízeň, skrývající se v samých buňkách těla; její vymizení souvisí s tím, že ten, kdo umírá v tomto stavu, nemá v sobě menší závan touhy být. To je předpoklad pro ustání životního pochodu ve všech stupních a složkách. Životní síly, nepodněcovány touhou po bytí, pak již nemají dost energie, aby se mohly zachytit v nových podmínkách rozvoje, v novém materiálu, tvořícím bytí. Proto je nutné považovat n. za stav ukončení všech procesů diferenciacce, nikoli pouze za evidentní stav absolutna, ovlivňujícího vědomí.

nirvičára (sans.) transcendentní uvědomění ve vztahu k pralátce stvoření, ne vztahované však k času a prostoru. Nirvičára samádhi nerozjímající *samádhi*.

nirvikalpa samádhi (sans.) ponoření se vědomí v sebe až s odpoutáním se vědomí od těla a psychickou ztrnulostí pro vázanou potenciální tendenci vědomí do absolutna. Jde tedy o dočasný jógický stav, v němž je na čas vědomí nepřítomné v těle, kdežto všechny síly ducha jsou upřeny k absolutnu. To je psycho

logický moment, který vytváří předpoklad pro překonání všech světských tendencí duchem očištěným od světskosti, takže za ním následuje naprosto nezáužatý pohled na svět a z něho zase vzniká poznání a moudrost.

Ve stavu n.s. všechny životní síly směřují do nitra a s nimi též všechny síly psychické; v konečném výsledku je to zážitek nemající obdoby ve smyslových zkušenostech vůbec. Tak n.s. vede k poznání světa z docela jiné polohy než obvykle; proto ti, kdo n.s. dosáhli, mají názory zcela odlišné od názorů lidí ostatních. A protože n.s. není provázáno vytržením mysli, jsou tyto názory rozumné a věčné, jenže hlubší, než jaké může mít kdokoli ze světských lidí.

N.s. je stav velmi obtížně dosažitelný. Introvertní zaměření všech duševních sil člověka nesmí být znehodnoceno abstraktními pojmy, názory a nevěčným myšlením, neboť by člověk místo n.s. došel pouze k vytržení. Kromě toho toto introvertní zaměření nesmí narušit stav permanentní přítomnosti těla ve vědomí, neboť místo stavu n.s. by člověk ztratil denní vědomí, aniž by za ním následovalo poznání. Stav před n.s. se proto musí vyznačovat velmi výrazným uvědomováním si těla, očištěnou myslí od světa a navíc ještě jednobodovým soustředěním mysli. Jeho následek, totiž zúžení vědomí, musí být rušen vsouvanou extenzitou koncentrace v soustředění jednobodové. N.s. proto není samočinný a přirozený následek jednoduchých soustředění, jaká provádějí mystikové. Jednoduché soustředování nikdy nepřejde v kvalitní soustředování prenirvi kalpasamádhičké, neboť v takovém soustředování není žádných stop takového to soustředění.

nirvitarka (sans. neuvažovaný, nedoka-

zující) vědomé upoutání mysli, zbavené rušivých momentů, např. těkavosti, na elementy jsoucí ve vyšším vývojovém stadiu (vzhledem k hmotě), a to bez otázky. N. tedy označuje vztah k času a prostoru a tudíž je provázána stopami diferenciací. Nirvitarka samádhi nedokazující *samádhi*.

nižší já osobní já, které se zažehuje pouze ve vztahu k smyslovým jevům, a proto je pomíjivé. Toto já ničí pocity skutečného štěstí, neboť je průvodcem žádostivosti po smyslovém ukájení a ta nepřipouští pocit uspokojení. Jeho existenci nebo působnosti mizí vnitřní klid; n.j. si uvědomuje svou pomíjivost a ta vyvolává strach před zánikem.

nižší přirozenost silueta nebo personifikace vytvářená světskými sklony; na vnější svět reaguje jen smyslovými reflexy, což se pak manifestuje jako elementární životní projevy. V mystické praxi má n.p. mocný záporný vliv, jenž do mystického úsilí zasahuje velice rušivě, neboť mystika stále vrací k živočišným projevům lidství. Proto je základní mystické úsilí poznamenáno hlavně bojem s touto přirozeností. Aby n.p. mohla být vůbec překonána, musí se člověk oddat askezi a tvrdě prosazované změně duševní orientace. V kvalitativně velmi dobrém mystickém úsilí se n.p. často personifikuje buď jako ďábel, nebo jako *Máro* (pokušitel) a jindy v různých formách strážce prahu. Vzhledem k těm to projevům n.p. nabývá mystická praxe podoby nejvyšší reálné, a to tím spíše, že tyto personifikace nejsou jen plastické formy a podoby, ale jednající bytosti. Svým jednáním zasahují do života mystika velmi reálně, ovšem vždy záporně, především aby vytvořily nebo vyvolaly nepřekonatelné překážky na cestě k zamýšlenému mystickému cíli nebo k vy-

sokým mystickým realizacím.

Podari li se mystikovi n.p. dobře potřit zpravidla to trvá mnoho let začne mystik poznávat a prožívat blaženost. A to je věčným dokladem, že n.p. je něco víc než soubor psychických sil, s nimiž lze snadno manipulovat. O tom se mystik přesvědčí, když začne n.p. s úspěchem překonávat. Úspěch není totiž nikdy jednoznačný. V okamžicích vítězství nad n.p. se blaženosti objevují a dokonce rozvíjejí, ale v následujícím okamžiku, kdy n.p. nabude převahy, blaženosti zase mizí a člověk, nešťastný tvor, musí zase sbírat všechny síly, aby n.p. překonal. Když posléze zvítězí na tolik, že se n.p. nevzmůže k překonání odporu a odolnosti mystika, pak již nikdy blaženosti nemizí. Podle stavu vnitřní vzdálenosti od dosahu n.p. jsou tyto blaženosti buď méně výrazné, nebo velmi silné; z toho mystik poznává, že našel správnou mystickou cestu. Jeho prožívání není vysněné, nýbrž prosté a reálné jako běžné prožívání kterého koli člověka.

Mluvím zde sice jen o mysticích, ale je nutno poznamenat, že se tento zákon mystického vývoje týká stejně joginů, jako buddhistů, magiků a vůbec všech praktických okultistů.

njája (sans.) „správný“, „logický“. Je den ze šesti *hinduistických filozofických systémů*, zvaných *daršana*. Založil jej mnich *Gautama* (též *Satánanda*) někdy mezi 6. 3. stol. př. Kr. Žáci této filozofie njájika velebí tento systém jako prostředek ke skutečnému poznání duše a cíle lidského vývoje v souladu se zákony přírody.

noetika (z řec.) teorie poznání. Obecně se domníváme, že poznání pramení ze životních zkušeností, smyslových vjemů a reflexů na tyto vjemy. Takové poznání

se však týká jen zevního světa a mechanických dějů a jevů v něm. Ale rozum dovede člověku opatřit poznání teoretické, pramenící ze správných rozumových dedukcí, čímž poznání získá ještě jiné dimenze tím spíš, že takové poznání je většinou poznáním vědeckým, např. poznáním fyzikálních zákonů vládnoucích přírodě.

Složitost procesů poznávání odhaluje nejlépe jógická praxe. Základem této praxe ve vztahu k možnosti poznávání je sebezpozorování. Z toho vysvitá, že nejlepším momentem poznávání je otevření smyslu pochopení něčeho, k čemu muž jóga člověka dovádí tím, že ho učí, aby duševně abstrahoval od světa a tím své vnímání očistil, učinil nezaujatým. Příčinu nevědomosti hledejme v zaujatosti, ve vehementní dychtivosti smyslu vě něco prožít, v zavalení smyslů chápání chtíči. V tomto případě fungují smysly jen na vnímání předmětů, jimiž je člověk zaujat; těchto předmětů je zpravidla velmi málo a to činí svět člověka ne smírně úzkým. Mimo tento svět pro něho neexistuje nic. To znamená, že člověk nepoznává, nýbrž pouze registruje. Tento stav bude měněn teprve tehdy, když vnímání bude regulováno takovým pozorováním zevních jevů a dějů, jako se třeba posuzuje nějaký obraz.

Zaujetí pro předměty chtíče, jež princip poznávání redukuje na registraci vjemů a schopnost některé věci pozorovat jako nějaký obraz, činí teorii poznání složitou. Právě pro tuto možnost existují i vědci primitivové; ti totiž rozvinuli pozorování věcí pro ně prožitkově neutrálních do vyšších forem a stupňů, ale za tím vším existuje nevědomost, která je velmi silná a nepřekonatelná právě pro nepřekonané smyslové chtíče. Vědci tohoto druhu nejsou nikdy vědci špičko

ví, ani jimi nemohou být.

Jóga je systém, v němž za prvé platí ne žádostivost po smyslových věcech, za druhé zabývání se předměty koncentrace. Když je žádostivost zatlačena do ochablé defenzivy a pozorování koncentračního předmětu se tím stane objektivním, je tím vytvořena základna k získání poznání kvalitního, humánního a v jeho výsledných projevech příznivého. To je jedna z prvních etap celkového jógického vývoje. Jde tu o to, aby se jogín uschoptil pozorovat své tělo tak, aby nepřekážel volné činnosti funkcí celé své přirozenosti. To znamená, že musí být dosti silný, aby snesl pokoušející funkce své přirozenosti a nepřekážel jim v jejich rozvíjení a projevech. Tím se propracuje k stanovisku vědců, zkoumajících přírodu. To znamená, že tu už ne jde jen o dosažení sebepoznání ve smyslu poznání vlastní osobnosti a jejich hodnot, nýbrž i o dosažení poznání přírodovědeckého, neboť v tuto dobu se již bytost ukazuje jako mikrokosmos. A podle stupně analýzy provázející sebepozorování, bude toto přírodovědecké poznání hlubší a hlubší; v nejvyšším stupni analytického sebepozorování dospěje člověk k poznání vesmíru jako jednotného pole sil zcela ve smyslu Einsteino vy teorie.

Můžeme tedy uvažovat tak, že mysl jogínů, cvičená k intenzivnímu i analytickému pozorování stavů bytí počátku netlumených samočinnou funkcí vůle, se stane tak intenzivní a pronikavou, že se před ní rozpadne celý konglomerát psychických stavů vytvářejících *bytosť*. Potom již jogín vidí přírodu, jejíž skladba je táž, jak ji nachází fyzika, až na to, že prapůvod přírody je životný a nikoli věčný, vlastně hmotný. Tak jogín prostřednictvím pozorování oprostěného

od nepřestávajících smyslových reflexů proniká ze světa smyslových jevů před tvůrčích do světa fyzikálního, který na chází jako světlo a tedy jako svět elektromagnetických fenomenů, z nichž se ostatní světy skládají. A vzhledem k tomu, že v oblasti pulsací jsou si svět fyzikální a biologický kvalitativně blízké, poznává totožnost mikrokosmu a makrokosmu a tu se již prožíváním zúčastňuje osobitého přetváření se v makrokosmos.

Než mystik dospěje k evidentnímu prožívání postupné realizace v makrokosmické bytí, projde érou poznání vzniku a spojitosti všech fenomenů makrokosmické oblasti, ale na rozdíl od vědců použije tohoto poznávání k duchovní transfiguraci malého sebe *já*, v sebe *já* univerzální. Teprve v tomto stavu zhasíná žizeň po žití a bytí, takže jeho bytost ustane ve svém putování světem chtění a tím i vnucovaných osudů bez toho, že by opět zatoužila po takovém putování.

Vědecké poznávání, které se zdá šplhat po spirále poznávání stále rozšířenějšího, sotva může vyústit v jógické realizace, znamenající vyhasnutí životní žizně. Dovede nás na hranici, jejíž překročení vyvolá strach před pádem do jícnu všeprázdnoty. To proto, že z vědeckého hlediska je člověk stále něčím jiným než přírodou, již se věda odvažuje podrobovat pokusům, při nichž je život ničěn. Je tedy lépe vyjít na cestu poznávání pomocí jógické metody, která podrobuje zkoumání výhradně materiály vlastního bytí. Zkoumá je tak dokonale a neohroženě, že se všechno, co se jeví jako do jisté míry spolehlivá zástita existence, totiž *já* a všechno, co s ním souvisí, rozpadne v netvárné biologické substance a neuspořádané fyzikální síly. Jenom

pak zjistí, že za chaosem viditelných a neviditelných jevů, jakož i za zákoni tými procesy, jež tyto tvary udržují ve stavu existence, existuje TO, co se nikdy stvoření ani tvoření nezúčastňuje. TO, co jogínové poznávají jako jeviště dění, na němž se tvary a bytosti zrodí, trvají a na němž také zanikají. A toto jeviště se ukazuje být přístavem klidu, příjemným místem pro každého, kdo dlouho putoval buď jako bytost žijící, nebo jako bytost zkoumající veškerou přírodu. V tomto přístavu se pak ukáže, že po znání je pouze užitečné a nikoli samoúčelné.

nominalismus (z lat. zákł.) středověký scholastický filozofický směr, který tvrdil, že obecné pojmy, tzv. universalia, jsou pouze výtvořiny našeho myšlení, nevěčné, neskutečné, nebytné, čili pouhá slova nebo jména. Vědecký n. hlásá, že věda nezachycuje skutečnosti, protože je založena na soustavě konvencí. Je to tedy opak realismu.

normální (z lat.) pravidelný, obvyklý. Výklad slova n. je však velmi různý. Z hlediska mistrů mystiky, kteří již trvale žijí ve sféře stavů příslušících nadvědomí, se jeví jako n., když člověk nepodléhá elementárním sklonům a věnuje se zrušení životní žizně, neboť pouze v tom je předpoklad harmonického žívota, který má být vlastní lidskému rodu. Protože však lidé mravně zdegenerovali, jeví se jim jako n., když se člověk poddává všem popudům, inspirovaným pudovou přirozeností, a za abnormální pokládají to, když se někdo tímto příkladem neřídí. Dokonce i zdravotní věda v mnohém případě potvrzuje dekadentní tendence obecného lidu a prohlašuje za n. takový způsob žívota, jehož normy nejsou určeny sebeovládáním, nýbrž pouze společenskými ohledy. Kromě to-

ho se každá doba snaží prosadit jako n. to, co v jiné době bylo případně považováno za abnormální. To všechno proto, že se lidé nesnaží poznat a zažít, jak vysoce je prospěšné určité sebeomezování, a místo toho přímo holdují myšlence, která ve společenské disharmonii vznikající z neodolnosti lidí vůči smyslovým popudům hledá prostředky moci a ovládnutí duševně a mravně slabých lidí.

nositel světla ten, kdo se mysticky znovuzrodil v pravém smyslu toho slova a pak se věnoval snaze přispívat k osvětlení jiných lidí a k jejich mravnímu vztupu. Kromě toho jsou za n.s. považováni i ti, kdo magickým způsobem uplatňují tzv. světlo nejvyššího uskutečnění v lidském světě, neboť i tím přispívají k jeho dobru a osvětlení.

nositel temnoty ten, kdo propaguje a prosazuje životní názor, který neobsahuje ani vyšší zřetele ani vyšší nadsvětské tendence. Zejména nyní, kdy náboženství není lidem mravní oporou a každý špatný příklad neobyčejně imponuje, může být každý, kdo prosazuje elementární životní názor, považován za n.t., protože se takový názor rychle uskutečňuje. N.t. může být podle duchovních zákonů klasifikován jako černý magik, neboť skutečně zasévá a rozmnožuje zlo.

nositel zpětného působení zákon *karmy* ve funkci zachované energie, která je uváděna do činnosti skutky, myšlením a citěním. Viz *bůh karmy*.

novic (z lat.) v církvi čekatel řeholního stavu; žák mystiky přijatý na zkoušku, začátečník. Když se dostaví jistota, že žák mystiky pevně kotví v učení, přestává být n.

novobuddhismus *buddhismus* přizpůsobený západní kultuře; hnutí usilující

o jeho zavedení v Evropě a v Americe.

Nrtja (sans., tib. Nirtima) „ta, která ne se sladkostí“; ženský *bódhisattva*, bohy ně, která doprovází pátého *dhjáribudhu Amóghasiddhi* a nese potravu — po travu meditace, kterou žíví vhodné jed nání.

nuance (z franc.) odstín, jemný odstín. Mystický naukový systém seznamuje své stoupence s přírodovědeckými fakty o skladbě jevů, jež se kryjí s názory prave mystiky a s poznáním hierarchického uspořádání kategorií tvorby. Z nich jas ně vysvítá, že příroda v univerzálním pojetí je nejen kvantitativně, nýbrž i kvalitativně rozdužena do nesčetných celků, jejichž kategorie jsou velmi jem ně odstíněny, protože jsou spojitě a vyplývají z jedné podstaty. N. najdeme ve kvalitách stvoření, ve stavech vědomí, v psychologickém napětí, v mentálních formacích a tím ovšem i ve vjemech pokročilých mystiků, jejichž smysly se již uzpůsobily k vnímání za nejzažšími hranicemi se člověk ocitá v záračném světě tvůrčích procesů, kde se kvanta fyzikálních částic, projevujících se jako energie, znovu a znovu sbalují a rozpadají, dávajíc vznikat překvapujícím

útvárům. Tyto jevy se odehrávají na prahu říše praelementů a budí v mystikovi poznání jemných odstínů těchto útvarů; úžas z pohledu na procesy tvoření a jejich výsledky v něm pak často budí nadšení. Vidi, že energetická kvanta, tvořící samostatná oblaka, mají svá kritická stadia, kdy ustrnou a stávají se jevy, které zase svou základní strukturu mění; tím dospívají k novému kritickému stadiu, kdy se zase rozpadají v energetický oblak.

Protože jsou tato kritická stadia časově krátce odstupňovaná a udávají se hromadně, jakoby v souborech nesčetných forem téhož původu, ukazuje se mystikovi, že stvoření je rozduženo do skutečných n., které je možno vidět jak v přírodě vnější, tak i vnitřní, tam, kde mystik identifikuje cosi jako svět i cosi jako nepřestávající proces mentálních, citových i duševních stavů, tvořících při povrchnějším vnímání jeden jediný celek.

nymfa (z řec.) víla, rusalka, v řeckém bájesloví zosobněné tvůrčí síly přírodních pramenů, hor a lesů. Lidem se ukazují za určitých psychologických podmínek (viz též *najáda*).

Ň

Ňingmapa (sans., tib. Rñing-ma pa)
„stará škola“, zvaná i žamar (sans., tib.

žwa-dmar) „červené čepice“; je to první buddhistická škola v Tibetu, vzniklá v 8. stol. Založil ji legendární *Padmasambhava*. O mladší buddhistické škole „žluté čepice“ viz *Gelugpa*.

O

oběť znamená skutek, kterým se člověk vzdává něčeho, co je mu milé nebo co má pro něho velkou cenu, ve prospěch jiných lidí a s myšlenkou, že to je dar od Boha. Proto má o. povahu zřeknutí a je tím hlubší a dokonalejší, čím víc v ní člověk vidí jen svou morální povinnost. V tomto případě totiž neočekává žádnou odměnu za dobré skutky nebo za skutky ctnostné, takže energie, vznikající z o., vytváří vlastně *karmu* nejnešťastnější a nejsprávnější. Přinášet o. dobrými skutky zaměřenými jen na lidi a jejich fyzické potřeby nemá široce očisťující vliv, nýbrž přináší jen dobrou *karmu* v podobě pozemského dobra. Když se však konají skutky ctnosti, o., jenom pro Boha, třeba formou dobrých skutků prokazovaných lidem, pak právě takové skutky jsou o., která přináší duchovní dobro.

Proto lze oběti třídit do různých kategorií, vždy podle skutku a záměru tento skutek provádějícího. Např. o. Bohu může být píseň, modlitba, duševní povznesení nebo zřeknutí se světa, ale pro tože takovéto o. jsou vlastně skutky abstraktní, mohou to být pouze o. doplňující. Společenský život a téměř fyzické citění, jež tento život provází, vyžaduje, aby o. měly ráz konkrétnější. To znamená, že přichylnost k Bohu, provázená jmenovanými obětními skutky, musí být doplňována i skutky dobrotou nebo lásky, jimiž budou jiní lidé oblaženi fyzicky. Pak teprve přinesou o. *karmu* mocně a konkrétně působící, jež posléze změní přirozené pociťování každého, kdo o. přináší. Jinak by o. měly problematický účinek i význam.

objektivace (z lat. zákl.) proces, jehož průběhem nabývá daný jev objektivní povahy; rozvoj latentních psychických sil a napětí do nových forem prostřednictvím opětného zrození. Např. člověk má určité touhy, jež mají povahu latentních (duševních nebo duchovních) snah. Jejich význam se ve skutkové sféře bezprostředně neprojevuje; jsou však postupnou psychickou mobilizací, která jako magický nebo magnetický faktor postupně vytváří podmínky vedoucí ke splnění těchto tužeb. V rámci jediné inkarnace se to projevuje jako splnění dlouhodobé nebo dávné tužby; to zná velmi mnoho lidí nebo snad všichni, kdo po něčem toužili žhavě a opravdově. Ale toto splnění tužeb, ačkoli patří do kategorie psychických o., se obecně za o. nepovažuje. Pravá fáze o. totiž je ve vyšší fázi psychické aktivity. Především je to souhrn životních tužeb, jež vytvářejí psychickou tendenci, vyjádřenou vlastně nekompromisním lnutím k něčemu. Toto lnutí jakoby seřazuje všechny potenciální energie a vibrace bytí tak, že za rozhodných životních obrátů, jako např. při smrti, začnou člověka přímo unášet do jeho žádoucích a vysnívaných okolností.

Ani veškerá snaha směřující ke smazání všech kvalitativních rozdílů mezi lidmi nevede k tomu, aby se lidstvo nerozčleňovalo ve skupiny, jejichž vnitřní prožívání se vzájemně velmi podstatně liší. Kromě toho vesmír poskytuje možnost, aby se vytvářely i skupiny bytostí nelidských, jejichž prožívání se zase liší ode všech variant žití lidského; tím jsou každému dány podmínky pro vyžití každé tužby. Energie lidského bytí se proto nemusí manifestovat pouze v lidském světě, nýbrž i ve světech jiných, takže je možno vyžít všechno, co si kouzlíme

v oblasti představ; ba dokonce to vyžít musíme.

Mystické zkušenosti nás vedou k poznání, že poměry, v nichž žijeme a jichž jsme vlastně obětí, jsou relativně tak soudržné, že realizace něčeho, co je mimo rámec věcí osudově daných a předurčených, je možná toliko působením nejvyššího vnitřního vypětí, jež daným předurčením vzdoruje. K mystickým realizacím a tím i o. proto dochází až po vypětí překračujícím meze lidských sil; člověk k tomu v mystice bývá už předeem vychováván, aby vůbec tyto meze mohl překročit jako ještě živý člověk. Ale takového nic nenacházíme u lidí jógicky neškolených. Proto je zpravidla nezkratné tužby stravují; teprve smrtí bývají energie bytí určitou karmou obdařeného uvolněny a pak už jakoby putují tam, kde může být tužba splněna. Proto je tak významné všechno, po čem člověk touží, má-li se vyhnout tomu, aby snad zbytečně neutrácel své životy pro bezcenné věci.

objektivismus (z lat. zákl.) snaha o nestranné zkoumání faktů, třeba i vespolek si odporujících. Proto o. vyžaduje nejvyšší stupeň odosobnění; zaujatost se totiž může vměšovat do úsudků člověka i tehdy, když se k nim propracovává rozumem, neboť ani používání rozumu nestačí nahradit životní zkušenosti; kromě toho rozum nikdy nebývá tak čistý, aby přemohl lidské stanovisko člověka, který jej používá.

Vzhledem k tomu jóga staví především na zkušenosti, která pochází ze sebepozorování, při němž se *bylost* ještě musí provokovat asketickými činy, aby se vyjádřila tendencemi nejskrytějšími. Když se to všechno podaří, může jogín zjišťovat vědomě i podvědomě motivy činnosti; tyto motivy se ukáží jako nejřed

nější činitele v každém dění. Když je jogín pozná, má jeho o. docela jiný ráz, než jsme zvyklí pozorovat u jiných; pravý o. totiž nevede ani k materialistickému ani k idealistickému nazírání, ale k poznání relativity všeho.

objektivita (z lat.) úsilí o vystižení pravdy nezávisle na vlastním přání nebo zájmu; věcnost, nestrannost, nepředpojatost. V otázce poznání světa nesmíme předpokládat, že za vědeckým bádáním a poznáním exituje skutečná o. I do tohoto poznání se vměšují osobní stanoviska, neboť si vědci stále vysvětlují základní principy přírody stranicky a subjektivně. Lidé jsou totiž podmaňováni dualismem vyjádřeným uvědoměním já a svět; proto ti, kdo v nepoznaném vidí tajemství a zákraky, jsou idealisté, kdež to ti, kdo se pyšně domnívají, že lze všechno pochopit nezávisle na sebepoznání, jsou zase materialisté.

Příroda ve své nejnuitnější podstatě není ani tradičně materialistická ani tradičně idealistická. Aby bylo možné vyhnout se těmto rozdílným v názorech, bylo třeba najít nové termíny, které by ovšem zase nesly znaky dualismu. Snad je tedy nejlépe setrvat u dosavadního hlediska, ale neukvapovat se v názoru na to, zda je svět stvořením, nebo nečetnými obměnami bezpočáteční hmotné tvorby. Tato zdrženlivost v úsudku by se projevila tím, že by se lidstvo snažilo propracovat k o. nestranným sebe pozorováním každého jednotlivce na psychické úrovni. Člověk je totiž mikro kosmos, v němž se odehrávají analogické tvůrčí procesy jako v přírodě, dokonce ve smyslu emisí a emanací praelementů z kvality absolutna v něm obsaženého, až k nejzazší periférii stvoření, kde existují hmotné jevy.

oblast plného duchovního vědomí jiný

výraz pro *vědomí*, které není ani na okamžik zastřené a tedy nevědomé. Takový stav vědomí činí člověka imunním vůči emocím, které jsou vždy příčinou vzniku nevládnutelných okolností. Takový stav je však dosažitelný pouze *jógou*; žádná vnější výchova a disciplína nevede tak vysoko, aby se zastření vědomí vyloučilo. Proto má jóga ve společenském životě dobré a vysoké poslání.

obot (hebr.) astrální světlo, jež promlouvá z posedlých lidí jako zlý duch. O. značí doslovně měch, tj. koženou nádobu na vodu, víno apod. Souvisí to s mluvou posedlých lidí, jejíž zvuky jsou zpravidla temné, jak tomu bývá u břišních chomluců, jako kdyby mluvili ze sudu nebo z měchu.

očistec místo, kde se podle katolické věrouky po smrti duše očišťuje od hříchů, tedy mezistav v posmrtném životě; nevystihuje však skutečnou situaci, protože je vlastně výsledkem spekulace. O. by měl odpovídat stavům v *srid pa'i bardu*. Rozdíl je v tom, že *srid-pa'i bardo*, „stav vznikání“, je chápáno jako průchodní stav, mezistav mezi dvěma skutečnými existencemi, kdežto o. se chápe jako utření plná existence skutečná.

ód termín prvně použitý německým chemikem Karl von Reichenbachem (1788-1869). Je to zvláštní síla, pronikající celou přírodou; také životní síla vyzařující z těla, jež je za jistých podmínek v. ditelná. Viz *aura*.

odštěpek celého našeho já zosobněná a osamostatněná, z nás vyzářená některá duševní funkce.

óčas (sans.) „oblak ctnosti“, nejvyšší forma v těle zadržené a sublimované pohlavní energie ve formě tekutiny. Je-li tato tekutina podržena v těle pomocí absolutní sexuální zdrženlivosti a je-li vědomí jógína upoutáno na kvality trans-

cendentna (k dosažení *muktí*), transformuje se tato tekutina a její obsah ve vyšší fyzikální substance přenášené do mozku, který se následkem toho stane jasnějším a výkonnějším. Je-li však sexuální zdrženlivost provázena pohlavními chťiči, pak k této transformaci nedochází a sexuální materiál naopak myslí a vědomí zatemňuje, příp. až k zblbnutí.

Zdá se, že běžné pozorování nemusí vést k poznání této transformace. Ale úspěch v józe je závislý na velmi jemné analýze procesů v těle, takže každá změna, k níž v něm dochází, bývá velmi dobře zjištěna. To znamená, že tuto transformaci sexuální energie musíme nazývat transsubstanciací; změny, k nimž tu dochází, nejsou vitální, nýbrž potenciální a odehrávají se na úrovni fyzikálních substancí.

Prakticky ó. vzniká pouze ze sexuální zdrženlivosti provázené permanentním rozkládáním stále se tvořících psychických komplexů, k nimž zdrženlivost vždy vede. Proto ó. nevznikne u toho, kdo zdrženlivost nespojuje s pozvedáním mysli k transcendentním kvalitám. A k takové chybě dochází nejčastěji. Proto se mezi lidmi, kteří znají z jógy poučku o vytváření síly zvané ó., setkáváme většinou s narůstáním komplexů a zaujetím nejnižšího druhu.

ochranné božstvo nejmilejší božstvo zeměleho, obvykle jeden z *buddhů* nebo *bódhisattvů*, z nichž v Tibetu je nejpopulárnější Čanrázig.

Pokud máme tato božstva hledat v sobě, mají to být pomáhající nebo podněcující dobré impulsy. Na západním kontinentu mají lidé také svá ochranná božstva. V orientálním pojetí to však jsou předměty chťiče. Proto smrt zde nezakládá vykoupení, nýbrž pouze další a energičtější „roztáčení kola zákona“

nepřestávajících *reinkarnací*.

okultismus (z lat. zákl.) soubor tajných věd. Učení o nesvětských oblastech, do nichž člověk náleží svým podvědomím; okultisté tvrdí, že i o oblastech, jež jsou spojeny s lidským nadvědomím, též o nadsmyslových věcech a záhadách. Do o. náleží tedy *magie, spiritismus, primitivní mystika* a všechny dílčí disciplíny k těmto naukám náležející. O. je však spíš teorie než praxe, snaha vyšetřit a identifikovat psychické jevy, k nimž dochází v praktické magii, mystice a spiritismu; o. neznamená pravé znalosti těchto disciplín. Dalo by se říci, že o. je snaha vyšetřit nevyšetřitelné.

ÓM vyslov AUM, přičemž sanskrtská výslovnost A je v tomto slově podobná velmi otevřenému O, čili přechod mezi A a O. ÓM je nejznámější *mantra*; pokládá se za nejvyšší jméno boží, analogické řeckému *Logos*. Symbolické slovo, jehož tři hlásky značí *trimúrti*, tj. velká trojice *hinduismu: Brahma, Višnu, Šiva*. Mantra ÓM bývá předmětem meditace, vždy zaměřené na věci nebo charaktery božské. Slovo ÓM náleží do kategorie vibračních pomůcek; kdo není schopen zahrnat ve svých připomínkách svět přimo, ten toho může často spíš dosáhnout odříkáváním svatého slova AUM. V připomínkách duchovního významu slova AUM znamená A Brahma, a proto tvoření; U Višnu, a proto udržování stvoření; M Šivu jako symbol zániku stvoření. Tím slovo ÓM znamená duchovní i mystickou oporu pro ty, kdo jdou k mystickému zdokonalení ve světe symbolických skutečností.

óm, mani padme, húm (sans.) posvátná průpověď buddhistů, *mantra*, která se překládá: Óm, klenote v lotosu, húm; klenotem v lotosu je míněn Buddha. Viz *ÓM*. Tato mantra má být odříkávána

a vlastně „vmeditována“ do těla. V Tibetu je dokonce zmechanizovaná, neboť je natištěna na válci modlitebních mlýnků a často i na praporcích, jejichž pohyb větrem má mít týž účel jako její odříkávání. Tak slouží k pohodlnému plnění náboženských úkolů u lidí, jimž neleží na srdci problém duchovního zdokonalení. V ezoterním smyslu je óm, mani padme, húm meditační pomůckou pro snazší rozvíjení příslušných představ.

opiát (z lat., řec. pův.) lék obsahující opium; prostředek k otupení citu a k uspávání. Za psychologický o. můžeme považovat každou mystickou disciplínu, která se zakládá na zesilování pasivity za účelem citových unesení, i když tato unesení vyúsťují v extázích. Tyto stavy jsou totiž téže kvality, jakých se dosahuje používáním o., LSD, marihuany aj. Umožňují člověku hned zpočátku uniknout nepříznivým životním naléhavostem, ale jenom na úkor potřeby odolnosti, již bude potřebovat v budoucnosti. Tedy nikoli mystika v jejím pravém pojetí, nýbrž chemická sebevražda rozložená do delšího časového intervalu.

oportunismus (z lat. zákl.) způsob jednání měnící se podle nahodilých okolností, přizpůsobování se okolnostem za účelem osobního prospěchu, prospěchářství. Do jisté míry vyznávají o. téměř všichni lidé. To z mystického hlediska být nemá. Kdo chce být mystikem, musí být nejen nesobecký, ale ne smí se přizpůsobovat světu ani svými názory, jejichž odlišnost podmíněná do držováním mravních příkazů mystiky často vyvolává odpor jiných lidí. Tyto příkazy jsou vlastně nadčasové. Ale lidská společnost mění životní názory tak, že ještě poměrně nedávno byla inkvizice

zaměstnána napravováním bezvěrců a nyní zase církevně věřící lidé jsou ne přáteli lidské společnosti; inkvizice církevní i politická vždy našla své pomahače mezi lidmi. Je možno tvrdit, že jsou to pouze lidé hloupi? Jestliže se tak velká část národa přikloní jednou k teismu a pak zase k ateismu, je vždy za tím velká dávka o. Člověk se utíká totiž na tu nebo na onu stranu jen proto, že jeho chléb je ohrožen. V tom je nevýrazný, vnitřní o.

optimismus (z lat. zákl.) zdůrazňování životních kladů, sklon vidět všechno z lepší stránky. V mystice je o. nejvyšší potřebný především v údobí, kdy odříkání má být znehodnoceno pesimistickým názorem na život. O. má však dvojitou stránku. Může vyplývat z karmického mládí, kdy bytost není vybavena dostatečným počtem těžkých životních zkušeností; takový o. je potlačen útrapami stáří. Ale v mystice je nutný o. jako protiváha účinku různých akcí, jimiž lze urychlit mystický vývoj a jež vesměs vyvolávají pesimistický názor na svět. Kromě toho je někdy nezbytné použít o. záměrně, aby se mohl mystik osvěžit extatickými stavy, jež o. může přivodit. O. lze měnit zlou *karmu* v lepší; o. totiž mění magickou atmosféru pesimistů tak, že už nejsou viděni jako škarohlídi, nýbrž jako příjemní lidé. Dále se o. používá k rozbití nežádoucích duševních komplexů. Jestliže mystik použije o. při uvědomování si svého těla, pak našel cestu k realizaci nejvyšších stavů, které předpokládáme u dokonalých mystiků.

orgán část živočišného nebo rostlinného těla, která v něm vykonává nějakou životní funkci. Funkce o. je podřízena mozku, ale není v dosahu lidské vůle jako např. končetiny. V józe byla vyvinuta metoda vedoucí k podrobení si funkce

o. a z toho by se dalo předpokládat, že je tím odhalena cesta k nesmrtelnosti. Touto metodou je systematické zpřítomňování organismu ve vědomí. Joginové tímto způsobem dospívají k dobré kontrole činnosti o., ale nesmrtelnosti tím nedosahují. Dosahují však nadměrné odolnosti proti jejich disfunkcím, takže to, co jiné lidi usmrcuje, joginové ještě dobře snášejí. Je možno říci, že kontrola funkcí o. vede k obměně jejich činnosti, k jejich zjemnění; to je předpoklad k prodloužení života v adekvátních podmínkách. Tyto podmínky nyní neexistují.

organický (z řec. zákl.) ústrojný, účelně uspořádaný. Tak se jeví celá bytost člověka. A protože vztahy mezi jednotlivými složkami jsou velice subtilní, musí i zásahy mystického vývoje mít charakter dobře promyšlených činů. To znamená, že někdy je nesmyslné a jindy škodlivé, když někdo na základě pouček mystické nauky začne do o. soustavy svého bytí zasahovat jednoduchými akcemi soustředění nebo jiné činnosti. Za takových okolností se často stává, že se harmonie ve vztazích mezi jednotlivými orgány poruší, často s trvalými následky. Teprve když je každý zásah do této soustavy velmi dobře vypočítán, vede to k duchovnímu růstu a k všeobecnému dobru člověka.

Mahájánská mystická nauka (viz *mahájána*) klade na první místo poučku, jak má člověk oprostit svou vlastní bytost ode všech vžitých omezení a přitom pozorovat, jaké tendence se v ní objeví. Když se ukáže, že tyto tendence vedou k odklonu od světské chtivosti, má do nich člověk s rozmyslem zasahovat tak, že tyto tendence potlačí a zamění je za tendence nadsvětské. Toto zasahování se pak postupně rozšiřuje na sklony

méně a méně výrazné; posléze se musí vyhladit i ty, jež můžeme klasifikovat jako vžitý a neevidovaný pocit přibuzenství s ostatními lidskými bytostmi, pocit vykazující shodu v elementárních požadavcích.

organismus (z řec. zákl.) soubor orgánů živočišného nebo rostlinného těla; ústrojí. Z karmického hlediska (viz *karma*) je o. seskupení, které se vytvořilo následkem karmických dispozic. Dokud člověk žije, jsou jeho přání a úsilí činitelem, který organizuje napětí, jež je fyzikálním podkladem hmoty ve všech jejích fázích a obměnách. Zde není zjištěna žádná náhodnost, neplánovitost. Už od amoeby, žijící snad výhradně smyslem hmatu, se rozvíjí idea, která formuje stále dokonalejší tvary a živé o. Vše, co existuje jako živé stvoření, chce žít a tímto „chce žít“ dává potenciálním faktorům energii k tvoření a přetváření. To ostatně potvrzují jógické zkušenosti. Ukazují na to, že vůle něco mít je příčinou utváření toho; na úrovni o. je výsledkem toho „chtít“ vývoj těl i psychického vybavení tvorů, vedoucí ke zdokonalení.

Stopy této vůle mohou jogínové najít už v okamžiku vyhranění absolutna. To to vyhranění je vlastně projevem nebo vznikem jáství, které už vyhledává příležitost žít nebo být. Tento psychologický činitel je v každém jevu stvoření a na odbočce tvoření směrem k biologickým jevům byla tato vůle příčinou vzniku všech tvorů až po člověka. A člověk je pln idejí a přání po dokonalejším žití, proto se bude vyvíjet dál; snad k lepším a dokonalejším formám, k vývoji o., který už se nemusí podobat jeho o. dnešnímu. Proto nejvyšší vyspělí jogínové nevidí žádný účel ve stvoření. Často celý případ své existence řeší tím, že potlačí

touhu po životě. Zmizí ideje a jimi vyvolané tvůrčí síly a tím i utrpení vzcházející z každé existence.

orgie (z řec.) původně ve starém Řecku bohoslužby pro veřejnost při *mysteriích*, jež měly v účastnících o. vyvolat vytržení, nadšení, nebo vzrušení. Postupně se tyto slavnosti zvrhly v běsnění a rozvášnění, takže dnes se o. rozumí nemravné hýření. O. často provázejí černomagické obřady.

Orient (z lat.) země blízkého i dálného Východu včetně Indie, Tibetu a Číny. V mystických spisech se O. myslí hlavně Indie a Tibet, kolébky nejkvalitnějších mystických nauk.

orientace (z franc.) určování, znalost polohy; schopnost vyznat se v životě nebo v krajině. V mystické praxi je o. nezbytná hlavně v psychických stavech a v bytostných napětích, neboť dohromady jsou tvůrčími silami v oblasti osudových předurčení a osudu vůbec. Kromě toho jsou tvůrci psychických jevů, které získávají velmi často tak silný vliv na člověka, svého tvůrce, že se stávají jeho vůdci nebo našeptavači nebo podněcovateli ke skutkům. To je známé zejména v tibetské mystice, kde se především s těmito napětími operuje tak, aby jejich konečné manifestace tibetským mystikům sloužily jako inspirující ideje nebo jako bytosti neviditelného světa. Ale v tomto stavu se už tibetští mystikové musí v psychické sféře dokonale orientovat. Neboť ať už se manifestace těchto napětí jeví jako inspirující ideje, nebo jako bytosti neviditelného světa, vždycky se snaží z moci mystika vymknout a pak se stát jeho vůdci na cestě ke zkažení.

ortodoxie (z řec. zákl.) bezvýhradná víra, pravověrnost; opak heterodoxie. O. se snadno začne vyznačovat tvrdostí, jak

tomu bylo vždycky. Nejdříve se uplatňovala proti jinověrcům ve smyslu náboženském, dnes v politickém. Z o. plyne tvrdé pronásledování i uplatňování moci ve státech. Přitom je o. schopna držet se pouze formy a nikdy plnění náboženských nebo i humánních příkazů; ty jsou vždy, jsou-li pravé, vlastně mystické.

oscilace (z lat.) kmitání. S o. se však nesetkáváme jenom ve fyzice, ale i v psychologii. V psychologii je osobnost relativně stabilním centrem oscilujících energií, které člověku neumožňují, aby se ovládal právě pro pohyb těchto energií. Teprve když mystik zaujme postoj stabilního pozorovatele změn v psychické přirozenosti, znemožní oscilujícím silám bytí činit člověka nestálým; z tlaků energií bytí, jež chtějí stále oscilovat, se může poučit, že v jejich ovládnutí je klíč k vlivu na osud.

V hlubší vrstvě bytí jsou oscilující energie energiemi fyzikálními. Proto se poznává, že člověk ve své nejhlubší podstatě nevyrůstá z funkcí živých buněk, nýbrž prostě je totožný s fyzikálními faktory univerza. Na této úrovni je člověk jevem bez vztahů ke *karmě* jako nositelce dobra a zla, ale na druhé straně se vztahy k vykoupení a otroctví přirodě.

oslavení těla jógický stav, který je podмінěn jednak dosažením stavu vzdání se světa, jednak trvalým soustředěním na tělo v tomto stavu myšlení. Jenom tímto způsobem lze vstřebávat fyzikální činitele očišťující a zpevňující tělo; upevnění těchto fyzikálních faktorů trvalým soustředěním na tělo formou je ho připomínání se v těle projeví jako rozvoj nadměrné odolnosti proti dege neracioním vlivům vyvolávaným okolním světem nebo prostředím, v němž člověk

je. Tak jogín tím, že sebeuvědomění očištěnému od chtění smyslových věcí vetkl oživující životní energii, dosáhl to ho, že i jeho tělo je pak příznivě ovlivňováno. Správná jógická praxe vede k fyzickému zpevnění nebo zocelení, jež se ve vysokých stupních jógického vývoje projeví posunutím těla až na hranici jeho postřehnutelnosti lidskými smysly. Tento pracovní postup je vlastně dobýváním pravého elixíru nesmrtnosti.

V nižším pojetí o.t. znamená jeho zkvalitnění absorpcí čistých energií božských sfér, dosažitelných zřeknutím se světa smyslů. A to je týž jev jako v období zvaném zlatý věk, kdy je tento jev obecný. Bytosti, které tehdy náležely do kategorie lidských bytostí, měly mnohem kvalitnější těla díky vysoké mravnosti. Právě umravnění vede k zániku chaotických a ničivých biologických vlivů; ti, kdo udržují mysl a uvědomování ve sféře božských kvalit, přijmou tyto kvality do těla jako druh psychického dechu, jímž se tělo zkvalitňuje. Můžeme tedy uvažovat tak, že čím víc budou lidé podléhat elementárním sklonům, tím více se v nich vyvinou chaotické a ničivé vlivy, které se odrážejí v znehodnocování kvalit těla, poklesu délky života a v rozmnožování četných chorob. To proto, že kvalita těla a délka života jsou přímo úměrné mravní hodnotě nebo bezcennosti jejich nositelů. A prodlužuje-li se v dnešní době průměrný věk lidí, je to pouze zdání. Vidíme kolem sebe staré a celkem bezmocné lidi; jen skutečnost, že nemusí pracovat jako kdysi, prodlužuje jejich život bezmocností pro vázané.

osobnost je vlastně nefyzický činitel. O. je charakterizovatelná výrazem „já“, jež hož existence je podmíněna zvláštními psychickými momenty a nikoliv fyzic-

kým bytím, i když je na ně vázáno. Pro to můžeme o. považovat za fiktivního či nitele, jenž má ovšem v karmickém a duchovním smyslu rozhodující vliv na existenci, neboť slučuje a poutá karmické síly a kvality (viz *karma*), tvořící tělo. Právě idea „já“ vytváří ve fyzikální oblasti stopu, která se ukazuje centrem poutajícím dění, aniž vždy záleží na tom, zda tu je nebo není fyzické bytí. To se stává patrným při úspěchu v odříkání. Jakmile je totiž jáství odříkáním úplně vyhlazeno a už znovu nevyšlehuje, mění se charakter subjektivního prožívání; pro individua již nevznikají nepřijemné situace, jež vytvářejí duševní komplexy, připravující neharmonické zevní osudy.

To znamená, že bez o. nebo jáství se dá také žít, a to dokonce mnohem lépe než s nimi. Nevytvářejí se žádné záchytné momenty pro osudovost, která vždy značí, že člověk je vystaven vnějším silám, které ho přemáhají.

Vzhledem k tomu je o. souhrnem schopností, sil a kvalit, jež jsou sdruženy ideou já. Proto nehledíme-li k transcendentnímu (duchovnímu) principu v bytosti, je o. pouze jev tvořící pomyslnou jednotu vlivem *vásana*, karmických příbuzností a vztahů; rozpadne se smrtí, čili jako celek zanikne. A může-li já existovat na základě příslušného stavu vědomí, trvá o. následkem seskupení, je muž vládne karma. Proto se s já lépe

manipuluje než s o.

osud souhrn sil, podmaňujících si bytost psychologicky, nutících ji k projevům a k jednání, jimiž se utvářejí životní okolnosti. Kromě toho též osobní dispozice, jež člověka předurčují k jistému běhu života a jež jsou jakoby skryté v organismu. Proto o. není něčím naprosto hotovým; je to pouze řada osobních dispozic a popudů vytvářejících jak běh života, tak i jeho nahodilosti.

Existuje-li filozofie popírající o., znamená to ještě, že to je filozofie pravá a založená na vědění. I když se třeba opírá o přesvědčení, že kdyby si člověk nechal říci, to nebo ono by se mu nestalo, přece je fakt, že si lidé říci nedají. Kromě toho je jasným předurčením pro jisté o. povaha a toto předurčení je pečetené tím, že každý člověk sám nejlépe ví, co má dělat. Dále zaostalost nebo inertelence jsou také jistými osudovými předzvěstmi a s ohledem na ně jsou záahy s úmyslem na věci něco změnit takřka vyloučené. Proto o. existuje a málo záleží na tom, zda pro běh života je skryt v intelektuálních schopnostech člověka, nebo v jeho povahových rysech, nebo situacích, do nichž se člověk dostává tzv. náhodou. K tomu všemu můžeme přiřadit i slůvko „kdyby“, jež se také uplatní nebo neuplatní ve shodě s osudovým předurčením.

osvobození synonymum *nirvány*.

P

Padmasambhava indický tantrik (viz *tantry*), jenž byl v roce 747 po Kr. povolán králem Thi-song Decanem do Tibetu a hlásal tam *buddhismus*. Jeho jméno přeloženo doslovně značí „Zrozený z lotosu“, čímž se naznačuje zrození nad normální. Obvykle je v Tibetu nazýván Guru rinpoče. Založil první buddhistický klášter v Tibetu a připisuje se mu m.j. i autorství Tibetské knihy mrtvých *Bardo thödol*.

padmāsana (sans.) „lotosová posice“; v *hathajóze* jedna z nejdůležitějších pozic, která má zničit všechny nemoci. Utvoří se tím, že se položí levé chodidlo na pravé stehno, pravé na levé, ruce se za zády zkrří a pravá ruka se chopí praveho palce nohy a levá levého. Brada se přitiskne k hrudi, oči se zaměří na špičku nosu a sedí se přitom zpřima.

pakt (z lat.) smlouva, úmluva. O paktu se mluví hlavně v magii, kde p. značí jakousi úmluvu s domnělým ďáblem, ve skutečnosti však se zosobňujícími se silami podvědomí v jejich elementárním aspektu. Když se magik zaváže obětovat těmto silám vyšší síly nebo schopnosti, pak tajemným předpodstatňovacím procesem elementární bytnost použije těch to vyšších sil, jako např. intelektu, rozumu apod., ke snazšímu dopracování se toho nižšího, po čem magik touží. Jeho elementární *bytnost* postupně tyto vyšší síly stráví; když je stráví, splácí magik to, k čemu se zavázal; výsledek toho je jeho duševní úpadek, snížení kvocientu inteligence apod. Proto p. tohoto druhu je pouze rituální postup k téměř výsledku, k jakému dospívá běžný člověk, který zapomněl, že lidství znamená úsilí

o rozvoj inteligence a intelektu a místo toho se nechal zaujmout svými elementárními chťiči. Tento způsob života také končí v duševním úpadku, jenomže ne tak dramaticky, jak to slyšíme o černých magicích.

pálijský kánon v jazyce páli psaný soubor textů *Buddhova* učení. Buddhovo učení bylo zprvu tradováno ústně; písemně bylo zaznamenáno až v 80. letech př. Kr. na Cejlonu. Pálijský kánon se dělí na tři části: sutta čili kázání, vinajó čili kázeň, abhidhamma čili nauka.

palingeneze (z řec.) znovuzrozdání (*reinkarnace*). Nejčastěji se tohoto slova užívá k označení křesťanského duchovního obrození, zejména podle pojetí apoštola Pavla. Někdy se též p. rozumí tělesné obrození, čili omlazení. V biologickém smyslu se slovem p. rozumí jev, že se při zárodečném vývoji jedince objevují znaky, které u příslušné skupiny ústrojenců již vymizely během vývojového procesu.

panacea (z lat., řec. pův.) univerzální lék, všelék. Má to být *kvintesence* rostlinných šťav.

Pandaravásini (sans.) „bíle oděná“; ženský doplněk *dhjá nibuddhy Amitábhy*. Podrobněji viz pod jejím tibetským jménem *Gekarmo*.

panteismus (z řec. zákl.) učení, že Bůh a vesmír jsou jedno, že vše ve vesmíru je Bohem; ztotožňování přírody s Bohem. Je to tedy nauka monistická; vyplývá z nejhlubších mystických postřehů, že hmota je periferií téhož materiálu, který v centru bytí nacházíme jako kosmické ho Ducha. Nejhlubší postřehy nikdy nepotvrzují dualistickou teorii, že Bůh jako existence je od přírody odlišný a stvořil ji. Tím se zdá, že nejhlubší mystické postřehy potvrzují vědecké poznatky týkající se kvality hmoty. Ve sku

tečnosti je však nepotvrzují; mystické postřehy vedou k poznání, že jak prvotní emanace tvůrčího prapůvodu, tak i všechny jevy jsou potenciálně životné a na své vlastní úrovni evidentně životné.

Propracovává-li se věda k poznání jednotného pole sil, propracovává se k monismu strojovému, kterým se existence živých materiálů jednoduše nevysvětlí. Je to snad námitka teoretická, ale stejně teoretická a navíc pochybná je námitka, že životnost je výsledkem seskupování hmot různých kvalit nebo jejich struktur. Filozoficky je totiž naprosto jasné, že neživotné a tudíž kvalitativně nižší materiály nemohou žádnou skladbou vytvořit materiály životné, protože jsou tyto materiály odlišné od neživých. Proto až do doby, kdy bude získán spolehlivý důkaz kvality hmot, musíme připustit, že potenciální energie, již obsahuje každý jev, je vlastně povahy životné, ať už se skrývají ve formě vibrací, nebo elektromagnetických, nebo gravitačních sil. Je to asi tak, jak to kdosi řekl: „Všechno spí. I kameny. Že nechrapou, není důkaz, že nespí.“

Nejvyšší osvícení, jež je v přímém vztahu k nehlubším postřehům, identifikuje jako základní kosmickou kvalitu faktor, který známe pod jménem vědomí. Tento faktor v oblasti času podléhá změnám, které mají v určitém rozsahu degenerační tendenci; na této linii se vědomí stává materiály jiného složení. Ale kvalita tohoto faktoru je i v těchto materiálech potenciálně obsažena, a proto jsou to materiály životné. A degenerační proces tohoto faktoru je linie, na níž se relativně kvalitní materiály unavují a tím se skládají do struktur, z nichž tu nejspolečnější známe jako hmotu. Proto to, co nazýváme hmotou, je vlastně degene-

rovaným vědomím, jež je životné; proto má všechno stvoření jeden a týž původ, který se v přeneseném smyslu nazývá Bůh.

Z filozofického hlediska se tedy nedeme mýlit, budeme-li Boha považovat za původce všech jevů. Můžeme si dokonce myslet, že Bůh je vlastně sám těmito jevy, ale to už jenom v nižším aspektu svého bytí. To je zřejmé všem mystikům, kteří dospěli k hlubokému postřehování. Takoví mystikové vždy odhalují, že hmota je potenciálně živá, neboť v opačném postupu nebo vývoji, od periférie, od hmoty, přes fyzikální síly až k jejich centru, se podle jejich zjištění živé bytosti nevyskytují. Spor, který by mohl z tohoto tvrzení vzniknout, může být jen filozofický, nikoli vědecký, zejména pokud se věda neodchýlí od důkazů zakládaných na mírách a váhách.

paññá (sans.) „správný názor“, čtvrtá z deseti *buddhistických dokonalostí*.

para-bhakti (sans.) třetí a nejvyšší stav v *bhaktijóze*, poznání Boha ve všem, co *bhaktu* obklopuje. Podrobněji viz *bhaktijóga*.

parabrahman nejvyšší, neprojevená forma, naprosté jsoucno, neosobní, bezejmenný počátek všeho; absolutní vědomí.

paramártha (sans.) „nejvyšší skutečnost, nejvyšší Pravda“; cíl toho, kdo hledá v duchovnu a doufá, že tak získá osvobození.

paramártha-satja (sans.) absolutní pravda, jedna ze dvou pravd. Viz *samvrtti*.

paramátmá nejvyšší, svrchovaný nekonečný Duch jako prapřincip živého bytí. Je to vlastně *Brahma* jako centrální princip v člověku.

páramitá (sans.) doslova „ten, kdo do-

sáhl druhého břehu“; šest „neomezených ctností“ nebo dokonalostí, totiž milosrdnost, mravnost, trpělivost, píle, rozjímání, moudrost. Později k nim byly připojeny další a byly rozšířeny na deset *buddhistických dokonalostí*. V různých pramenech se uvádějí v poněkud odlišných podobách.

parapsychologie (z řec. zákl.) synonymum staršího termínu metapsychologie a metapsychika; je to věda, jež se snaží poznat zákonitost jevů vznikajících podle představ parapsychologů z neznámých, smyslům unikajících příčin.

pária (drávid.) v Evropě zdomácnělý název pro „nedotknutelné“ příslušníky kmenů praobyvatel Indie, kteří tvoří součást hinduistické pospolitosti. Jsou pro ně vyhrazena „nečistá“ povolání jako metař, řezník, koželuh. Gándhí usiloval o jejich povznesení a přejmenoval je na haridžany, děti Hariho, tj. boha *Višnu*. Ale i v naší tzv. beztržidní společnosti existují p., lidé, kteří z té či oné příčiny jsou ve společenském smyslu zatlačováni do pozadí a jimž není umožněno vystupovat na společenském žebříku. Prostě každý národ má své *kasty* i své p.

parikalpita (sans.) klamná, představovaná povaha myšlenek, ať už se jedná o subjektivní nebo objektivní vesmír. P. je filozofický názor *mádhjamiků*, jedné z buddhistických filozofických škol.

parinirvána (sans.; pálij. parinibbána) naprosté nebytí po vyčerpání *karmy* za kládající koloběh *reinkarnací*. P. je tedy stav, který vzniká následkem dokonalé ho vyhasnutí životní žizně příp. ještě před fyzickou smrtí, pokud člověk zachová duševní netečnost i po dobu umírání. V tomto případě se hladina životních sil nevzdčuje a tím je vyloučeno uchopování něčeho těmito silami; fyzic

ká smrt je v tomto případě ukončením všech vitálních příčinných akcí, uvádějících kolo bytí do pohybu.

Karmicky nezralí lidé považují p. za stav, který je výsledkem pesimistického nazírání na život. Ve skutečnosti je pro dosažení stavu p. opravdu rozhodující poznání, že koloběh individuálního bytí v nesčetných inkarnacích vede pouze k hromadění strastí, jimž je lépe se vyhnout než jim propadnout následkem nepochopení, že strasti jsou nespornými následovnými smyslových slastí.

Pro každého jedince má ostatně přitažlivost pouze jediná existence, která začíná jeho současným zrozením a končí smrtí. Moudrost jogínů nám však pro tuto situaci dává poučení, že láska k životu činí životní síly nebo přesněji energie pohotovými upoutávat se při rozpadu současné existence na existenci nově. Tento fakt nepřičiňuje nic dobrého k současné existenci, neboť individuální vědomí s touto existencí stejně zaniká, zatím co se chtíči rozvíňované energie domáhají zachování bytí; to vlastně při spívání k udržování nesmyslného koloběhu existenci. Když se k tomuto koloběhu přičte vliv vzpomínek, jež jogínové rozšiřují do daleké minulosti, do svých vlastních již dávno zaniklých existencí, pak se lpění na životě a úsilí být ukazuje jako vehementní usilování o prodloužení strasti, jejíž zánik je možný pouze tím, že se láska k individuálnímu žití potlačí.

Když se přichylnost k individuálnímu žití potlačuje, ukáže se, že to se lpěním na životě není tak jednoduché, jak by se mohlo zdát. Toto lpění se skrývá v našem bytí a pouze pud sebezáchovy nás o něm informuje. Tato okolnost činí často z jógického úsilí úsilí dramatické. Chce-li jogín lpění vyhladit, musí sestu-

povat do větších a větších hloubek svého bytí, neboť by jinak sotva mohl zjistit, že chod kola životů reinkarnací není opřen pouze o pud sebezáchovy, nýbrž dokonce i o samočinně akceptovanou, zdánlivě přirozenou sounáležitost fyzického bytí s ostatními bytostmi. Když to pozná a pochopí, podstoupí konečně nadpomyslný boj o vítězství nad veškerými osobními a bytostnými vztahy a pudy svého bytí, aby dosáhl vnitřního vyrovnání, které již nezakládá žádné příčiny k dalším existencím v reinkarnační řadě; tu se dostává k možnosti dozáhnout p.

Na cestě potlačování osobních a bytostných vztahů a pudů svého bytí se nikdo nesetkává se strastí z permanentní askeze. Každý další stupeň v potlačování životní žizně má odezvu v nových a nových vlnách blaženosti, která se kvalitativně stále povyšuje; když se životní žízeň úplně potlačena, zhasíná člověk ve stavu dokonale duševní rovnováhy, která je jakoby vyvrcholením nejvyšších blažeností. Proto každá řeč o tom, že *nirvána* nebo p. je výsledkem pesimismu a v přeneseném smyslu výsledkem proklínání individuální existence až k projevům naprosté netečnosti, do jaké se mohou dostat pouze rozbolestnění zarputilci, je jen řeč nevědomých tlachalů, kteří se snaží ověřit tzv. pozitivismem svoji morální rozvrácenost. Jinak jsou takové řeči výrazem neznání, vzpružujícím chtíče bez ohledu na nekonečný řetěz strastí, jenž se z toho vytváří. Odpovědnost za to i ono počinání nese ovšem každý jedinec sám.

pasivita (z lat.) trpnost, nečinnost, netečnost. Psychologicky je zajímavé, že člověk může být ve vztahu k zevnímu světu aktivní a přitom je ve vztahu k vnitřní životní problematice pasivní.

Vypadá to tak, jako kdyby téměř nikdo nedovedl obsáhnout jak periferii, tak i centrum bytí, a byl proto odsouzen k tomu, aby byl bytostí nedostatečně rozvinutou. Jóga si však všímá této lidské nedokonalosti, která je vlastně vyhrazena těm, kdo žijí v nekázní, a proto vyhledala metody k odstranění této záady.

Zpravidla se postupuje tak, že si žák jógy začne všimnout kromě světa i své bytosti, kterou postupně lépe a lépe dovede pozorovat. Přitom se ovšem musí snažit o to, aby jeho pohotovost k reakcím a vjemům na vnější svět nebyla snížena. Jde tedy o jakousi psychickou mobilizaci, jejímž výsledkem je rozvoj psychického rozpětí až ke schopnosti udržovat pod dohledem jak svou bytost, tak i dění ve světě. Jakmile toho dosáhne, získává klíče k tomu, co mu až dosud bylo v životě tajemství. Poznává totiž, že existuje dokonalá souhra mezi světem vnitřním a vnějším a že zítí jsou vlastně jen reakce těchto dvou faktorů, jejichž tendence je možno dobře ovlivňovat, aby přinášely individuální dobro. V tu chvíli pak končí veškerá p. Když je člověk rozvinut vědomím do obou světů, totiž do sebe i do okolního světa, může pozorovat sebe neustále a přitom i pracovat; jogínové tvrdí, že to vždycky přispívá k rozmnožení dobra.

Z toho si lze dovodit, že p., již je postižen světý člověk, tedy p., vztahující se k jeho vlastní psychické přirozenosti, vede ke zlu proto, že podporuje rozvoj elementárních sklonnů; p., již je postižen zvnitřnělý člověk, vede ke zlu proto, že umožňuje zlým lidem, aby se vůči němu a později vůči každému dopouštěli zla.

Jediný druh p., již jóga dovoluje, je netečnost ke všemu, co člověka může cito

vě a smyslově vzrušovat. Máme být do konale neteční ke všemu, co by v nás mohlo vzbudit chtiče, neboť jen v takovém případě si můžeme udržet přehled o všem, co se nás může dotýkat jako životní nahodilost. Dokonce tento druh p. oslabuje prudké vlnění energie, jež se manifestuje jako psychické uchopovací akty; tím se také dochází k postupnému zrušení příčinné *karmy* a následkem toho i neutěšené vyhlídky na nepřestávající a člověka zatěžující chod kola *osudu* a *reinkarnací*.

pátála (sans.; páta = ponořený; tala = dno) znamená jednak podvědomí jako zdroj instinktů a nekontrolovaných podnětů, jednak oblasti podsvětí nebo pekel (podrobněji viz *sféry*). Padmapurána (jedna část Višņupurána, viz *purána*) jich uvádí 7: atala, vitala, sutala, taláta la, mahátala (sídlu velkých hadů), rasátala (sídlu *daijů* a bytostí *jakša*), pátała (nejhlubší oblast, kde král hadů Vásuki vládne nad hadími bohy).

Patañďžali nejvýznamnější staroindická autorita jógy. Bývá nazýván otcem jógy, ale o jeho životě není nic bližšího známo. Jeho systém vznikl asi dvěšlet př. Kr.; je vyložen formou seřazených aforismů ve spisu *Jógasútra*. Je velmi pravděpodobné, že navazoval na tehdy již známé systémy, které dotvořil. Jóga sútra hlásá, že osvobození je možno do sáhnout teprve po dlouhém, úporném boji zvláštní psychofyziologickou technikou, kterou P. objasňuje v přehledném a logicky seřazeném systému po stupných kroků. Cílem celého postupu je celkové uklidnění, dosažení stavu bezžádostivosti a posléze dokonalé za stavení všech změn myslí. Systém má ovsm stupňů, z nichž žádný nemůže být vynechán:

1. zdrženlivosti   zákazy   *jama*;

2. příkazy   *nijama*;

3. pozice   *ásana*;

4. ovládnání dechu   *pránajáma*;

5. ovládnání smyslů   *pratjáhára*;

6. koncentrace - soustředění   *dhá-rana*;

7. meditace   rozjímání   *dhjána*;

8. kontemplace   nazírání --- *samádhi*.

O každém z těchto stupňů viz podrobněji pod příslušnými sanskrtskými termíny.

patologie (z řec.) nauka o nemocech. Běžná p. se opírá především o symptomatologii, jež se nutně musí omezovat na zvláštní fyziologické nebo i psychické jevy u jedinců. Existuje však duchovní patologie, která z psychických symptomů lidské společnosti dovede určit karmické hodnoty (viz *karma*), jejichž záporné aspekty způsobují utrpení celé mu lidstvu. Na mystické cestě zase duchovní p. ví o tom, že každý extrémní zásah do psychy člověka pomocí jógických nebo mystických cvičení může mít velmi nepříznivé následky, protože může vyvolat buď názorovou, nebo skutečnou duševní chorobu.

pedagogika (z řec. zákl.) nauka o výchově. P. je obsažena i v mystickém školení, neboť v něm nejde jen o duchovní vývoj, nýbrž i o podrobení si zevnějšku právě pomocí výchovy z hlediska mystiků zevní. Moderní mystické školy ji však mnohdy naprosto přehlížejí, takže se zdá, že všechen jejich zájem směřuje pouze k vývinu vnitřních (duchovních) hodnot.

Monistický názor na svět však vede k poznání, že zevnějšek nelze oddělovat od nitra. Např. poučky o přednosti přímého soustředování se setkávají s na prostým neúspěchem především proto, že bylo zanedbáno sebezpozování

v každém pohybu, počínů, reakci; pozorování každé myšlenky, pocitu a duševního stavu. Protože toto takovým mystikům chybí, bývá jejich soustředování či rým blouděním myslí, vlněním pocitů a stavů zužujících vědomí, čili rozvíjí všechno to záporné, co se právě má mystickým školením odstranit. Neboť mystická výchova musí mít především psychologické pozadí; mystik musí do konalým pozorováním ovládnout celé pole dění, které se ho může osobně dotýkat. V nejlepších, mohlo by se říci vysokých školách mystických, jsou proto lidé vedeni k tomu, aby nejdříve dovedli pozorovat nejzjevnější projevy svého vždy činného bytí a potom aby je ovládli. Když tento úkol splní, mají rozšiřovat své pozorování na vnitřní oblast, která je oblastí dění příčinných.

Když se toto všechno podaří, stávají se z žáků takových škol mystikové, kteří jsou velmi dobře učenými ve světě a přitom jsou schopni v sobě rozvinout všechny vnitřní hodnoty, které z nich činí bytosti duchovní. Proto je dovoleno vidět v lidech, kteří o sobě tvrdí, že jsou mystici, a jsou přitom nevychovaní, neschopní sebe pozorovat, jenom lidí, kteří si z mystického učení vybrali pouze části, jaké jim vyhovují, a kteří proto vlastně představy o mystice zkreslují.

Nejsprávnější postup při mystickém vývoji začíná zevní výchovou, která musí vyvrcholit v rozvoji přehledu o veškerém vlastním jednání i v jeho ovládnutí. Teprve potom, v další etapě, se může začít s výchovou vnitřní, která zase musí vyvrcholit v ovládnutí a případně i v potlačení všech samovolných vnitřních vzduť. Je to snad v běžných očích příliš prozaický výsledek, ale takové oči nevidí ani to, co dosažení sebevlády znamená. Mohli bychom tvrdit, že to je základ

nejvyšších mystických fenomenů, s nimiž se můžeme u dobře vyspělého mystika setkat.

peklo nešťastná sféra smyslových žádostí. V této *sféře* se buď jen vnitřně, nebo i zevně sdružují bytosti, jejichž vnitřní učenění svědčí o naprosté neschopnosti vzdorovat smyslovým chťičům a bezvýhradnému lpění na zevních věcech. Tedy něco, co můžeme najít i u lidí. Jejich p. začíná tam, kde chťiče převyšují možnosti jejich splnění. Z toho pocházejí prudké vnitřní rozpory, nenasáze a trýzeň, jež mohou vyústit v nadpomyslných mukách. Právě ony chťiče kromě subjektivních muk vyvolávají i vůli k ubližování druhým a to už je p.; je pečetěno nechápáním, že dobro začíná tam, kde se člověk vzdává žádaných věcí, aby si je nemusel vynucovat na svých bližních. Tím teprve začíná kolo běh života lepšího, nepekelného. A tak p. není pouze místo, nýbrž také stav, který je závislý na určitých podmínkách; když se tyto podmínky odstraní, vychází člověk z p., v němž už vnitřně je.

percepce (z lat.) vnímání, vjem. V mystice je p., vztahující se k mystickým stavům, problém. Každá mystická akce vyvolává příslušnou reakci, ale ne každý mystik je schopný za všech okolností tyto reakce vnímat. Příčina spočívá v nesprávných začátcích mystické výchovy. Soustředění, hlavní páka k dosažení mystických stavů, nebývá dobře připraveno a obvykle se provádí jenom jako zužování vědomí, vyvolané nesprávnou pozorností. Další nezbytný činitel, totiž vnitřní odstup od vnitřního prožívání, který zase zakládá možnost všechno dobře pozorovat, tu obvykle naprosto chybí. Tím je p. mystiků velmi závadná a tento defekt mívá za následek bloudění a zmatek, vyúsňující někdy v duševní

chorobu, které se mohli vyvarovat.

perfekcionismus (z lat. zákl.) učení, že cílem mravnosti je duševní zdokonalování člověka. Toto učení odpovídá poznatkům mystiků. Mravnost je totiž po vznesení se nad okolnostmi a to je podmínka poznání i duchovního vývoje.

periferní (z řec. zákl.) okrajový, obvodový. V duchovním pojetí je p. jevem hmota, potenciálními hodnotami stvoření jsou napětí a jeho různé projevy, kdežto centrální skutečností je kvalita, již v živé přírodě známe jako vědomí. Proto se vědomí poznává jako skutečnost, existující až za zvrátovou hranici nejjemnějších vibrací; od této hranice směrem dolů se dostaneme až na p., kde neuspořádané frekvence energetických kvant vytvářejí hmotu. Jogínové s nejlépe vyvinutou postřehovací schopností proto spatřují hmotu jako vlnici se chuchvalce, mračna, složená z degenerovaných frekvencí energie, které podmíněně zachovávají své tvary, neboť v nich už působí gravitace, vytvářející hmatatelnější systémy jevů.

perpetuum mobile (lat.) utopický stroj pohybuující se bez dodávání energie; věc normálně neuskutečnitelná. Tvrdí se však, že mystičtí zasvěcenci p. m. sestrojili. Kdyby tomu tak bylo, museli by mu dodávat energii z kosmických zdrojů bez zjevných vodičů. Pohyb totiž znamená práci a práce je zmařenou energií. Z toho důvodu je možné sestrojiti p. m. jen s využitím gravitační síly, aby byly zmáhány odpory pohybu.

personifikace (z lat.) zosobnění, zosobňování. Podle mystické nauky nejsou p. pouze výsledkem mocné představivosti mystiků, nýbrž i formacemi emanací přirozených představ lidí a konečně i potenciálních sil v tvůrčím procesu.

V ezoterickém smyslu jsou p. dokonce výsledkem příslušného druhu sebeuvědomování. To znamená, že např. člověk jakožto tvor s lidským vzezřením je vytvořenem svých vlastních představ ve svých minulých *inkarnacích*, kdy se vlastně po dlouhou dobu modeloval. Též některé *astrální* typy se vyvinuly dlouhodobým působením představ lidí, neboť jsou vytvořeny z astrálních substancí, jež vůle modeluje do určitých představ. Dá se tedy předpokládat, že p. je výsledkem tajemného procesu představitivosti, k níž se používá tvárných fyzikálních látek, na něž se působí zosobňujícími pojetími. Přitom podle mystické nauky nejde jen o vytváření abstraktních jevů, nýbrž i jevů konkrétních, neboť představitivost je práce, která vymodelovává skutečnosti méně nebo více vyzárlé a podle toho méně nebo více reálné.

V jiném smyslu můžeme p. považovat za postavy vytvářené představami bytostí ze subtilní látky duševní sféry buď bytostí samých, nebo i kosmu. Jsou to proto jakési plastické projekce činné mentální a duševní síly do velmi jemné fluidické látky; tyto projekce se časem osamostatňují, neboť jakmile jsou už vytvořeny, začnou samy přijímat látky potřebné k udržování vlastního bytí, a to podle zákona o výživě. Pak již pomalu dozrávají do stavu samostatných bytostí zpravidla jiných dimenzí. V tomto případě lze p. považovat za typy, které se časem mění v bytosti, jež na pláni neviditelná dozrávají tělesně do té míry, že se postupně stanou viditelnými následkem fyzické hmotnosti, jak tomu kdysi bylo u lidí.

Jde tedy o proces analogický s tvůrčím procesem ve vesmíru, kde se také „z ničeho“ (z hlediska našich smyslů) přes

mlhoviny a studeným světlem svítící plynové koule vyvíjejí původně neviditelné jevy až ke sluncím a planetám. Ta to slunce a planety se pak zase mění v sublimát, jenž mizí beze stopy v prostoru. Jenže p. jsou jevy nebo typy v neviditelné, jež mají velmi dlouhou charakter duchů. Jen v lidské sféře, když je člověk schopen vytvářet živé a dokonalé představy, získávají tyto představy tolik latentní životnosti, že se velmi brzy stanou viditelnými bytostmi. Takováto představivost je totiž oplodňujícím činitelem tvůrčích látek existujících vždy v prostoru, jež ze sebe neustále vydávají jevy z hlediska smyslového vnímání buď tělesné, nebo duchovní. Proto záleží pouze na kvalitě představ, jež bytosti vytvářejí, zda se jejich představy stanou na dlouhou dobu neviditelnými jevy nebo jevy viditelnými.

pesimismus (z lat. zákl.) škarohlidství, sklon vidět ve všem jenom stinné stránky. Některé pozitivistické kruhy se domnívají, že p. je pravým průvodcem introvertních snah především v *buddhismu* a v *mystice*. Ve skutečnosti v buddhismu p. názor vyplývá z pravého hodnocení všeho dění ve světě; proto se od světa buddhisté odvracejí.

Mystické i buddhistické školení naopak vyžaduje, aby člověk své nálady zlepšoval a vnitřně se pozvedal k bezpříčinným pocitům štěstí; to už je činnost, která s p. nemá nic společného. Z toho je možno soudit, že pesimistický náhled na svět je podložen výhradně poznáním hodnoty světského dění, kdežto buddhistická a mystická praxe právě prostřednictvím manipulace s náladami spěje k vytváření lepších životních podmínek. Práví buddhisté i mystikové přece např. nikomu neublíží, a proto vnášejí do života harmonizující prvky, ovšem bez to-

ho, že by si zachovali lidskou dravost, jevící se méně objektivnímu nazírání jako opak p. A tak pravý p. nemá nic spoledného s mystickými snahami. Dokonce kdyby mystik nebo buddhista podléhal p., upadl by do temné psychické atmosféry, jejíž vliv by se v jeho vědomí odrážel jako činitel zavádějící do peklých stavů.

pevné vody těla mystický termín pro převahu lymfy nebo také vodního elementu v těle. P.v.t. jsou ve fyzikálním smyslu pravou příčinou citění a jeho různých modifikací, jako např. pudů, vášní chťičů a tužeb po smyslových rozkoších. Tyto vody se mají mystickými pracemi „odpařit“ a to se zpravidla děje náležitou intenzitou koncentrace, jejíž pomocí se skutečně mění strukturální uspořádání bytosti. Především se tím odstraňují flegmatické prvky, jež jsou ve spojení právě s těmito vodami.

Hodnotíme-li tendence fyzického bytí, od něhož si odmyslíme funkce reflexních smyslových podnětů, pak se nám tělo jeví jako útvar, jehož substráty mají převážně povahu vody; to se projevuje jeho citově — hmatovým smyslem, jenž v širším smyslu udržuje koloběh vyživování. Božské bytí vždy tyto znaky prostrádá. Mostem mezi těmito dvěma přírozenostmi je možnost psychického napětí, které uvádí všechny potenciální energie do pohybu; tím se vyvolá stav energií, jenž tělo transformuje a bezprostřednímu subjektivnímu zjištění se jeví jako postupné odstraňování všech stagnačních momentů bytí.

Mystik, který se dosti dlouho věnuje úsilí o rozechvívání statických fyzických energií, získává pozitivní temperament, jenž postupně představí tělo jeho vědomí jako mysticky přetavené, zdokonalené a prostoupené především vibračními

momenty. Podle této postupné přeměny těla mystik poznává, že se vlastně dostal na cestu k takovému stupni sebepřepodstatnění, že může bez toho, že se dopustí omylu, přepokládat, že posléze bude moci zmizet ze sféry identifikovatelné smyslově.

'**pho-ba** (tib.) „ejekce, vystřelení“ mystická nauka o přenosu vědomí. Základ této nauky spočívá na zkušenosti ze soustředování. Stává se totiž, že dobře soustředěná mysl může při záměně předmětu soustředění přenést uvědomování nejen do jiných duševních stavů, nýbrž i míst. Příčinou toho je hlavně to, že soustředování doceluje uvědomění a sjednocuje principy tvořící já, čímž se oboje stává citlivé na přenos. Je to jiný projev toho, že když je člověk zabrán do nějaké práce nebo četby, také bývá u to ho tak dokonale, že mu uniká to, co se děje kolem něho. Při 'p. je změna v tom, že za soustředění člověk celou duševnost sjednotí a vzpomínkou na něco ji zase celou přenesne na místo této vzpomínky.

V nauce o 'p. jde vždy o přenosy empirické, zakládající se na vůli člověka, a vyúsťuje vlastně až do jakési specializace v oblasti mentálních činností. V Tibetu se 'p. používá k mystickému zasvěcování, k pomáhání mrtvým, aby se mohli orientovat v posmrtném světě, k průzkumu mimozemských oblastí, korespondujících s duševními stavy člověka, a někdy také k přenosům těla z jednoho místa na druhé na zemi. 'P. používá k zasvěcování se také používá ke vstupu jogína do těla druhého člověka, aby jogín mohl jeho prostřednictvím vykonat to, co obvyčejným způsobem vykonat nelze.

V nauce o 'p. však jde především o přenos do stavu *dharmakája*; tento

stav lze definovat jako vědomí zcela oproštěné ode všech stavů odlišujících se od kvality absolutna, čímž vědomí přestává diferencovat a diskriminovat a to se rovná stavu spásy. Ale stav *dharmakája* by pro jogína nebyl takový, jakým si ho přeje mít, kdyby se od něho nemohl odlišit. Proto 'p. vyžaduje i schopnost sebeuvědomění ve stavu *dharmakája*, což vyžaduje, aby 'p. jogín cvičil zpravidla až do konce svého života. Tak vytvoří předpoklady pro samovolnou realizaci tohoto stavu v okamžiku smrti, která se tím stává počátkem *parinirvanického* stavu (viz *parinirvána*).

pinda (sans.) kulička z rýže nebo mouky, rozdělaná vodou a mlékem, nabízená jako oběť duším zemřelých. Má sloužit k jejich obživě a k vytvoření těla, v němž bude duch přebývat.

pingala (sans.) také *súrjanádí*; psychický nerv, který vede *pránu* po pravé straně míchy z *múladhára* *čakry* a ústí v pravé nosní dírce. Má symbolický vztah ke slunci. Další dva psychické nervy jsou *ida* a *sušumna*.

písmenová cvičení pomocná mystická cvičení, která v minulosti byla základem laické křesťanské mystiky u nás. Nenáleží, jak se neinformovaní lidé domnívají, k cvičením tantrickým, neboť by musela být intonovaná. Nejsou-li intonována, stávají se písmena katalyzátory a z toho důvodu je jejich mystický obsah omezený.

pitaka (sans.) „koš zákona“. Výklad *Buddhova* učení sebraný a sepsaný patrně před r. 241 př. Kr., kdy se konal třetí buddhistický koncil. Podle tradice vznikly základní tři p. krátce po *Buddhově* smrti, kdy byli na koncilu v *Rádžagře* u *Magadhy* vyzváni tři *Buddhovi* žáci, aby je zapakovali. Jsou to: *Abhidhammapitaka* obsahuje systematiku

a metodiku buddhistické metafyziky; *Vinajapitaka* (koš kázně) — obsahuje zákony a pravidla nauky; *Suttapitaka* (koš kázání) shrnuje povídky a podobenství, které Buddha vyprávěl.

pítha (sans. sedadlo, sídlo boha, oltář) jemné záření, elektromagnetický vír, který se vytváří kolem člověka adekvátním druhem soustředování nebo duševním napětím. Indové rozdělují p. do pěti kategorií: 1. pítha, která se upoutává v obrazech, v ohni a ve vodě, pokud byly předmětem uctívání; 2. pítha, která sídlí v chrámech, mešitách a na poutnických místech; vzniká projevy zbožnosti, k nimž dochází v těchto místech; 3. pítha, která vzniká v tělech především zahlobbaností s přesným zaměřením myslí; 4. pítha, která vzniká duševní námahou, jaká provází věštění nebo vědecké bádání, tedy upínání pozornosti na vnější předměty; 5. bezděčná pítha, která vzniká při souloži a páření, jež je vždy provázeno duševním napětím.

Lidé západního kontinentu mohou p. považovat za elektromagnetické pole, jež je vytvářeno každou námahou nebo prací, při níž je energie uzavírána do omezených prostorů. Příkladem tu může být vědecká práce, při níž bývá mysl nucena setrvat v omezeném prostoru, vytčeném předmětem zájmu a zřídlem myšlení nebo uvědomování. Tímto omezením prostoru myslí vzniká elektromagnetické pole, jež váže energii, která se tak stává statickou. Tato statická energie se mění v kinetickou, jakmile se dostává do styku s jinými nositeli téhož pole. Tyto kinetické energie lze srovnávat s představou p., jejíž existenci zjistili indiští žeci pomocí dobře rozvinuté jasnovidnosti.

pitri (sans.) *astrální* personifikace, odlesky praotců, čili duši lidí, kteří měli

veliké životní zkušenosti. Pokud se tyto odlesky praotců neosvobodily z našeho světa vůbec, setrvávají na astrální úrovni, jejíž kvalita odpovídá kvalitě naší země. Požadavkem vzniku p. je však to, aby za svého života nebyli nekompromisně žádostiví, nýbrž byli mravní v běžném společenském pojetí; v tomto případě neupadnou do tendencí vedoucích k zániku existence, nýbrž setrvávají v tzv. *pitrlóka*.

Podle jedné hinduistické teorie jsou p. tvůrci prvního lidského plemene, které mělo pouze éterická těla. Se zřetelem na tento hinduistický názor se zdá, že byl původ lidí kladen do astrální říše, do primitivní jsoucnosti, takže se lidem inteligence teprve musela vyvíjet. Ve skutečnosti se musí původ lidí hledat v generaci božských inkarnací. Jejich inteligence totiž pochází ze zárodečného stavu, který je vlastně božským bytím a nyní (v lidech) je jejich psychickou hodnotou.

pitrlóka (sans.) sféra předků, duchů dědů a praotců. Je to sféra měsíční, která podléhá jiným vývojovým zákonům než sféra našeho života; viz *pitri* a *předkové*.

plagiát (z lat. zákł.) nedovolené přejímání cizího duševního majetku bez udání autora. Obyčejně se p. rozumí doslovné opsání cizí práce zčásti nebo vcelku. Stejně tak by se jím mohl rozumět i výbor z různých děl vydaný jinou formou jako nové dílo. Z tohoto hlediska je původních prací, zvláště ve filozofii, mizí výpočet, když je přirovnáváme k těm, které jsou snůškou názorů přijatých z jiných pramenů. To proto, že lidé neradi přemýšlejí a ještě méně rádi vytvářejí a precizují vlastní myšlenkové procesy. Přetvářejí tedy pouze to, co už bylo vybudováno, a proto má filozofie z tohoto

hlediska špatnou pověst.

Chceme-li tedy poznat původní, osobí tou filozofii, musíme sáhnout ke starým pramenům, které vznikly v dobách, kdy lidé měli své vlastní osobité životní názory. Pak poznáme, že musíme být dost odvážní, když chceme mít vlastní názor jako průvodce individuality, která se dnes tak snadno rozplývá v nepůvodním, přijatém myšlení, jemuž propadají i velmi vzdělaní lidé.

planety (z řec.) skupina nebeských těles, náležejících k našemu slunečnímu systému. Je jich devět, když nepočítáme planety a jiná příležitostná nebeská tělesa. Jejich pořadí, vzdálenost od Slunce a doba hvězdného oběhu:

Merkur: obíhá ve vzdálenosti 0,387099 planetární jednotky (149,5 · 10⁶ km) za dobu 87,9693 dne.

Venuše: obíhá ve vzdálenosti 0,7233317 planetární jednotky za dobu 224,7008 dne.

Země: obíhá ve vzdálenosti 1,00000056 planetární jednotky za dobu 365,256351 dne.

Mars: obíhá ve vzdálenosti 1,523688 planetární jednotky za dobu 686,97982 dne.

Jupiter: obíhá ve vzdálenosti 5,202803 planetární jednotky za dobu 11,86223 roku.

Saturn: obíhá ve vzdálenosti 9,638843 planetární jednotky za dobu 29,45772 roku.

Uran: obíhá ve vzdálenosti 19,181951 planetární jednotky za dobu 84,01312 roku.

Neptun: obíhá ve vzdálenosti 30,057755 planetární jednotky za dobu 164,79395 roku.

Pluto: obíhá ve vzdálenosti 39,51774 planetární jednotky za dobu 248,4302 roku.

Astrologie ovšem musí brát jako střed svých výpočtů Zemi a k planetám připočítává Slunce i Lunu. Přitom zastává názor, že sluneční systém tvoří pole sil, jež jejich rovnováha je neustále rušena nebeskými tělesy, konkrétně jejich gravitační silou. Vzhledem k rozložení planet v postupujících okamžicích vytváří toto rozložení jiný druh rušení pro magnetické pole Slunce a jiný pro magnetické pole jednotlivých p., neboť vždy rozhodují úhly, které se vzhledem k určitému tělesu vytvoří.

Na kvalitě jmenovaného pole sil mnoho nezáleží. Jedná se spíše o to, že vyvolávají popudové momenty, které jako např. žlázy s vnitřní sekrecí dodají tělu impuls, projevující se tou nebo onou formou. Přitom též nezáleží na kvantu energie vyvolávající popudy, neboť i v tomto případě lze působení těchto energií srovnat s působením vnitřních sekretů, jež jejich kvantita v poměru k vyživovacím látkám je nepatrná a přece nejvyšší významná. Ostatně astrologie rozděluje p. do pěti kategorií, jejichž korespondence jsou tyto:

Slunce signifikuje individualitu, Měsíc duševnost, Merkur psychickou potencialitu, Venuše a Mars city a pudy, Jupiter a Saturn vytváření osudu následkem akcí a reakcí jedince a lidské společnosti, v níž jedinec žije. Tyto dvě poslední p. jsou také signifikátory osudových dispozic z dob před současným zrozením. Uran, Neptun a Pluto působí ve vyšší oktávě jako Merkur, Venuše a Mars ve stejném pořadí. Kromě toho duševnost a individualita jsou v přímém poměru ke kvalitě těla, takže Slunce a Měsíc ukáží, v jakém stavu tělo je, přičemž ostatní p. tento obraz dokreslují. Je totiž přirozené, že stav myšlení (Merkur), poctování a vášni (Venuše a Mars), krev

natost (Jupiter) a melancholie (Saturn) stav těla velmi silně ovlivňují a mohou tedy jednoduchost zvanou jev, dobře dokreslit.

Při astrologickém pojetí vlivu p. na člověka vzniká ještě otázka, jak je to s výhledy hvězdných vlivů pro jedince, který vlastně žije ve stále se měnícím a všeobecně působivém vlivu nebeských těles. Astrologie si to představuje tak, že moment zrodu zachytí a zafixuje stav energií světového pole a tento stav je pak primárním faktorem ve výhledech jedinců do jejich vlastní budoucnosti. Kromě toho nativní zkušenost ukázala, že pět prvních planet, totiž Slunce, Měsíc, Merkur, Venuše a Mars, působí na horoskopický moment zrodu v cyklech, které se jmenují direkce, kdežto Jupiter a Saturn vytvářejí zevní osudy svými tranzity vůči střediskům nativity. Tímto se pak vytváří osudový obraz, týkající se výchozího horoskopického momentu, tj. nativity zrození. Jeho vznik se chápe jako výsledek poruch v nativitě, vyvolávaných vzájemným působením p., zevních to činitelů, přetvářejících vrstvy našeho světa, zeměkoule.

Pluto (z řec.) v pořadí od Slunce devátá z velkých planet slunečního systému, objevená teprve v roce 1930 jako hvězda 15. velikosti. V *astrologii* planeta působí cí v největších hlubinách elementární bytnosti; planeta s velmi slabým vlivem, který může být zřetelný pouze tehdy, když stojí na velmi významných místech horoskopu. Její vliv není zřetelný ani při tranzitech, ačkoli v mundánní astrologii je spíš pozorovatelný. Např. na začátku druhé světové války vstoupil P. do znamení Lva, jehož první stupně vždy znamenají významné politické světové události. Nyní je ve znamení Panny, kde také působí na politickou situaci nepřízni-

vě; ve znamení Vah bude jeho vliv při znivější. Kromě toho se blíží k přísluní na velmi protáhlé elipse, čímž se jeho vliv zvyšuje větší blízkostí u Země.

Elementy planety Pluto pro rok 1900, 0, 0: střední délka: 92,41918°; střední délka přísluní: 222,47609°; střední délka výstupného uzlu: 108,95449°; inklinace: 17°8'48,40"; excentricita: 0,2486438; hvězdný denní pohyb: 14"28301.

pocitovost hmatová vnímavost ve vztažích jak fyzických, tak psychických. Její funkcí je zprostředkovat vjemy s okolním světem prostřednictvím zraku, sluchu, čichu, chuti a hmatu. Tímto způsobem se uvádí do pohybu duševní a fyzické výživy skupenství, které je tělem, *bytností* a osobností. Jinak je p. postoj k zevnímu světu vrostlý do podvědomí, jímž se bytostem umožňuje, aby se spontánně chápaly věci, které utišují projevy pudu sebezáchovy. Vyšším projevem p. je soucit, jímž je bytost pužena k rozzařování svého bytí k dobru a potěšení ostatních bytostí. Tento druh p. vzniká působením vyšších mravních zřetelů, pokročilostí na cestě mravního vývoje tím, že se člověk odvrací od elementárních chťičů. Ze zkušeností mu svitlo, že ho tyto chťiče vedou do nesčetných strastí nejen proto, že jeho chťiče nebývají vždy splněny, ale že již samy sebou člověka zneklidňují a přičiňují mu utrpení.

pocity výsledky dotyků vyvolávaných funkcí smyslů a přičiňujících fiktivní bytostně jednotce, zvané *já*, zážitky a zkušenosti. Výraz p. však značí, že *bytost* je až dosud neschopná ušlechtilých citů, jež už jsou psychologicky pozitivní. Proto p. mohou být příjemné nebo nepřijemné, kdežto city jsou pozitivním projevem činné bytosti. Vzhledem k tomu mají být p. přetvářeny výhradně jen

v p. příjemné, aby vůbec mohlo dojít k mravnímu povznesení.

Právě o mravní povznesení se zajímá morální odněč nebo část jógy. Jsme na bádání k tomu, abychom hleděli na svět optimisticky, neboť se tímto způsobem propracujeme k příznivějším p., které se nikdy nerozvinou při názorech pesimistických. Když pak jsou p. tímto způsobem změněny, je už člověk na mystické cestě nebo na cestě duchovního vývoje. Neboť kvalita p. odpovídá bytostně karmickému uzpůsobení; nejvyšší a nejlepší p. jsou vždy znamením zbožštění bytosti v psychicko-fyzickém smyslu. To také znamená, že ať člověk pracuje mysticky jakkoli usilovně, přece jeho snaha nepovede k duchovnímu vývoji, jestliže se jeho úsilí v prvé řadě neodrazí v povyšování a zesilování povyšovaných p. P. identifikované v psychologii jsou pouze běžnou funkcí organismu a s ním postupně degenerují; je jejich intenzita větkem klesá a tím se postupně kvalitativně zhoršují. Proto jóga soudí, že se p. musí zničit, jestliže by měl člověk být jimi ovládán. Když se však povyšují příslušnými stavy nálady, bytost se pročistí a zprůzrační a pak se stávají subjektivními psychologickými hodnotami bytí, které člověka unášejí k vyšším stavům a existencím.

podnět značí pohnutku vzešlou z psychických hlubin bytosti. Je-li p. podměněn smyslovým reflexem, musí se k němu družít i vztah k tomu, co tento reflex vyvolalo. Někdy zase je p. vyprovokován seřazením vzrušujících pocitů, ale v tomto případě musí spolupůsobit karmické příbuznosti a vztahy k věcem, jež pocity rozvlnily. Proto je pramen p. v atavistické přirozenosti, tam, kde je sídlo příbuzenství jedince s jeho okolním světem.

Z mystického hlediska p. nejvíc přispívají k názorovému zmatku, pokud jde o účel mystiky. To nejlépe vysvitá ze skutečnosti, že nerozumní stoupenici mystiky, kteří se chybným postupem dostali k lepšímu vnímání p., se hned domnívají, že v mystickém vývoji pokročili, protože se tyto p. u nich projevují buď jako božské pohnutky, nebo jako božský hlas. Ve skutečnosti se jim však podařilo pouze odstranit závalu mezi povrchoým vědomím a emocemi, tkvícími v atavistické přirozenosti. A to je vlastně zhoršená situace. Postupně totiž posuzují všechny p. jako hlas nebo popydy z nebes nebo z Boha a jsou pak z nich vlastně průkazně posedlí lidé.

Božské p., k nimž se někdo propracuje přímo z oblasti p. povrchových, jsou hluboko v území za branou pravého sebezušlechtění. V tomto případě se totéž zřídlo, které označujeme za atavistickou přirozenost, ukazuje být zřídlem našeho prapůvodu. Ten byl jistě božský, protože předcházel zapředení psychického konglomerátu, jímž jako bytostí jsme, do okolního světa, ať už je tento svět skutečný, námi vymyšlený, nebo vykouzlený. A když už někdo k tomuto druhu p. dospěje, musí stále dávat pozor na to, zda některý z těchto p. není provázen kladným poměrem ke světu smyslů, protože to už není p. božský, nýbrž z atavistického původu pocházející. Je tedy třeba, aby žádný mystik nedal nic na tzv. vnitřní hlas; vždy může jít o p. z atavistického zřídla jeho bytosti.

podsvětí totéž jako oblast podvědomí. P. je zvláštní sféra, kde může dojít k integraci bytosti snící a toužící po žádoucím prostředí. Jelikož tmelící síla snění a toužení ještě nevede k touženým předmětům, je p. sféra s horšími životními podmínkami, než je tomu na zemi, a je

tam ještě méně duchovního světla. Personifikované emanace lidského bytí jsou v p. jako v přítmi a pociťují pouze utrpení bez hranic v naprosto zastřeném sebevědomí božské, protože světlé povahy. Lidé, kteří neustále touží po něčem krásném, aniž se mohou vzchopit k akci, aby se dostali k realizaci toho jejich krásného, jsou už za živa v p..

podvědomí viz vědomí.

poetismus literární směr české literatury ve 20. letech tohoto století usilující o čistý, na skutečnosti nezávislý projev a vytvářející autonomní básnický svět. Později vyústil v surrealismus. P. tedy nemá nejmenší vztah k praktické mystice. Mystikové musí prožívat svět reálně, držet se pozorování psychických procesů, vyvozovat z nich praktické poučky pro život, aby mohli „překročit moře života“ a spočinout za oblastí všech konfliktů. Proto názor, že poetové jsou vlastně mystiky, je naprosto nesprávný a vychází z úplné neznalosti mystických záměrů a cílů.

pohlavnost ezoterické učení ji považuje za pravou příčinu připoutání jedince na svět a tím i příčinu nepřestávajících *reinkarnací*. P. totiž svádí mysl člověka na zemi. Poněvadž je to činitel velmi energický, vytváří mocně působící *karmu*, jež tlačí člověka k zemi a udržuje jeho existenci výhradně na této úrovni. Moc p. je patrna z toho, že všechno, co je složeno z živých buněk, zdá se existovat pouze za tím účelem, aby vydalo plod se stejnými tělesnými znaky, a vytváří tím vlastně karmu rodu.

Jogínové, kteří vědí, že účelem jógického školení je vyproštění ze sféry zotročujícího a podmaňujícího pudu, chtějí p. vykořenit, neboť pouze ona je řetěz zem, který neumožňuje tohoto vyproštění dosáhnout. Ale p. nelze vykořenit

tím, že se s ní bojuje. Je nezbytné ztrácet na p. problému zájem, neuznávat jej, stát se k němu indiferentním. Když člověk dospěje tak daleko, že předměty po hlavní žádosti, muži a ženy, neprobou zejí žádný zájem, p. přestává být problémem, takže člověk se pak už může věnovat i jiným věcem. Bez těchto žádostí začne být člověk šťasten a ztrácí dokonce zájem být nebo žít.

V ezoterním smyslu podle výše nebo hloubky vykořenění p. vystupuje před poklad nebo předzvěst *nirvány*. To znamená, že nikdo z lidí podléhajících p. nemůže být vykoupen, ačkoli může dosáhnout neobyčejně vysokých duchovních a mystických stavů, dokonce těch, které existují na samém prahu nirvány. Proto v mystice existují vysoké realizace, možnosti dosáhnout bezprostředních styků s nebeskými světy, neboť i božství má původ v p., náležitým způsobem zušlechtně.

P. potlačovaná nějakým psychologickým komplexem a nikoli duchovně správným indiferentismem nejen že nevede k dosažení nirvány, ale nevede ani k dosažení vyšších duchovních stavů. A právě s tímto omylem se tak často setkáváme u mystiků diletantů. Ti často p. jakoby zlomí, takže okamžitě vyvolají nějaký duševní defekt, který se většinou už nedá odstranit. Je třeba nestydět se a nepřecenit, aby p. mohla být řešena systémem odvracení; tak se člověk vnitřně zachová jako zdravý a dobře učený člen lidské společnosti.

Je-li však p. překonávána trvale udržovanými vysokými zřeteli a nikoli jejím nahrazováním jinými sklony, které ve vůli neodstraňují světské sklony, pak je to způsob nejlepší. P. totiž takto přejde ve ctnost zdrženlivosti. Jejím působením dochází k vnitřní transformaci, je-

jímž výsledkem je dosažení vykoupení ve stavu vnitřní harmonie. Jinak se člověk vždy setkává s nesázemi a bojem.

pohnutky totéž co podněty, pramenící však vesměs z povrchnějších vrstev bytí než podněty. Mají povrchnější příčiny a mohou se proto snadněji ovládat. Mystik má o p. vědět. Nevyžadují totiž tak hluboké postřehy, jakých je třeba ke zjištění podnětů a neměly by tedy být chápány jako neodolatelné nutkání. V mystice p. patří mezi méně důležité faktory; stačí, když se s nimi mystik vypořádá, když ho už k něčemu nutkají.

pokání je duševně očišťující akt. P. znamená stahovat nebo navracet ze světa do nitra ty psychické činitele, které se tam vybijely buď z ukvapenosti, nebo omylu, nebo nepřekonaných chtíčů. Proto je p. mysticky velice významné, a to v dobrém smyslu. Ostatně celé asketické úsilí je založeno na p., jemuž se asketi podrobují ne snad proto, že právě zhřešili, nýbrž proto, že se jím chtějí propracovat k vnitřní rovnováze. Bytost, již člověk dává volnost ve všech projevech, si totiž vždy přeje pouze věci dočasné, pomíjivé, a proto škodlivé právě pro vnitřní rovnováhu.

Podle nauky o askezi má člověk vždycky příčinu k p. Vždycky totiž ve své bytosti najde světské tendence, jimiž hřeší. To vlastně znamená, že se vědomí, které za jiných okolností vždycky odráží božský svět a jeho prožitkové kategorie, zavaluje temnotou. Kromě toho tyto tendence uvádějí do pohybu zavádějící špatnou nebo až zničující *karmu*, již lze skutečně pokáním zničit. Ale p., které člověk podstupuje z rýze církevních důvodů — pokud jeho účelem není uskutečnění stavu Boha nebo ztotožnění s ním — nemá skutečně žádný smysl. V takovém případě mívá p. ráz farizej-

ství, jež se zračí v přesvědčení, že se člověk nesmí poskvřňovat stykem nebo kontaktem s jinými lidmi. Takovéto p. vede k rozvoji hlubokých a velmi těžko odstranitelných závad, jaké se nejeví u lidí, kteří p. nedělají.

Pocit vlastní vnitřní čistoty vzniká vždycky z mravní nedokonalosti a závad, které může každý nesprávný náboženský akt velmi snadno rozmnožit. Joga typu *zenu* takovéto závady někdy odstraňuje příkazem, aby člověk mravní směrnicí porušoval, neboť jen tímto způsobem se snáz propracuje k poznání, že je vnitřně nečistý, často dokonce domněle víc nečistý než lidé ostatní.

Tímto příkazem jóga klade svým stoupencům základ hluboké pokory, která korunuje p. správným vnitřním stavem. Jogínové, kteří tento příkaz uskutečnili, již nikdy neupadají do nevhodného vnitřního stavu, v němž se člověk domnívá, že je vzorem náboženské morálky a musí ji dovršit dalším odvracením se od světa jako farizeus, který podle slov bible děkoval Bohu, že není tak hříšný jako přítomný publikán. Takový farizeus se totiž může modlit jakkoli dlouho a odříkat si cokoli, a přece nebude nikdy osvícen hlubokým smyslem mystické cesty. Vědomí vlastních ctností každý skutek ctnosti jako nositele očišťující karmy zcela anuluje.

polarita (z lat., řec. pův.) vlastnost živých organismů, jeví se fyziologickou a morfologickou růzností v jejich protilehlých koncích tedy i stav organismu a jeho duchovních účinků na okolní svět.

politika (z řec.) veřejná činnost zaměřená na uplatňování skupinových nebo třídních zájmů, na vydobytí, zachování a upevnění státní moci. P. se neslučuje s duchovním snažením. Už proto ne, že

ji dělají lidé usilující o zvučné jméno nebo toužící po moci a mnohdy lidé, kteří ji chápou jako pověření k válce a násilí. P. symbolizuje nejvypjatější úsilí o uplatnění se směrem ven, duchovní snažení je naopak vypjatým úsilím o sebezdokonalení a nejvýše i o to, aby jeho plody byly odevzdány lidstvu k jeho vnitřnímu prospěchu. P. v nejlepším smyslu znamená uplatňování i nereali- zovaných idejí jedince nebo skupiny lidí bez předchozího přezkoumání, zdali ty to ideje budou k dobru nebo ke zlu lidstva. Proto mystika p. odmítá; její žáci totiž nesmějí zabřednout do zevního snažení, které se může posléze, tj. po vyprchání ideálních pohnutek, ukázat jako bezvýznamné.

polobůh *siddha*.

polohová energie energie hmotného bo- du, předmětu (tělesa), jejíž hodnota se mění vynaloženou prací. Je-li tedy hodnota p.e. hmotného předmětu, ležícího na zemi, tedy na určitém místě v nějakém souřadnicovém systému, rovna nule, můžeme ji změnit tím, že tento předmět zvedneme do vyšší polohy. Předmět nám tuto energii může vrátit zpět, když se přemísťuje na původní místo, ve formě nějaké práce.

Ze stanoviska mystiky jsou současné kvalitativní hodnoty člověka, především intelektuální, jeho p.e. Tuto p.e. získal žitím v prostředí, jehož působení musel akceptovat; tak vznikaly momenty omezení, jež si toto prostředí na něm vynucuje. Působení tohoto omezení se pak může pokládat za práci, již se jeho p.e. změnila. Ale podle teorie mystiky se žádný současný stav člověka nepovažuje za nejlepší. O tom svědčí jeho tužby po lepších životních podmínkách; tužby tu hrají roli podněcovatelů k vynakládání další práce, aby jeho nynější p.e. byla

dále měněna k jeho osobnímu prospěchu. V praxi to znamená, že už na počátku mystické snahy musí každý vnitřní napětí, jež pociťuje jako krizi, dále zvyšovat, až jeho p.e. přes stoupající odpor dosáhne stavu, kde tato krize přestává.

Obrazně řečeno to s p.e. každého jedince vypadá tak, že jeho specifická p.e. bývá vždy napadána lidskou společností prostřednictvím smyslových lákadel, která mu nabízí. Tato lákadla ho mají učinit malátným a posléze snadno vykořisťovatelným tvorem. Je-li však tento jedinec mysticky správně poučen, doví se, že se jimi nesmí nechat svést, nýbrž usebráním v sobě jim odolat a tím zvýšit odporovou sílu, odolnost; ta sama způsobí, že se jeho p.e. bude dále zvyšovat.

Můžeme-li si lidství ve vztahu k p.e. představovat tak, jako by žilo v uzavřeném kráteru, jehož okraj je obehnan strannými horami, pak na dně tohoto kráteru žijí lidé nejelementárnější a na svazích obepínajících jej hor lidé mravně a intelektuálně pokročilejší; k vrcholům těchto hor se ubírají mystikové, jež inspiruje tradice, že za nimi je nekonečno s jeho vysokými a kladnými duchovními, duševními a prožitkovými hodnotami. To ovšem diletantská mystika neví. Proto nevyhledává štěstí dosažitelné po nejvyšším vypětí sil, kdy se balvan člověk převalí přes strmé vrcholy kráteru života, ale hledá prchavé štěstí, prýstící z pádu z vyšší p.e. do nižší. Tímto pádem se totiž vždy v podobě slastných pocitů vrací práce vynaložená na zvednutí p.e., neboť její zvednutí bylo závislé na krizích vývojového procesu.

Tento pád však není jednoduchý. Na dně kráteru života jsou lidské bytosti tak stěsnány, že tvoří téměř masu, jejíž celkový pohyb je vyvolán vzájemným

bojem jednotlivců o volnost a svobodu; nemilosrdným bojem, podmíněným prostým pudem sebezáchovy. To však nemůže vést k ničemu dobrému. Tíseň způsobovaná prostředím ponechává každému jen velice malý rozhled, takže řešení bezprostředních problémů hledá ve snaze každého kolem sebe zničit, protože každého považuje za pravou překážku hledaného štěstí.

Dobrá mystická nauka nás však poučuje o tom, že má-li už člověk lepší p.e. získanou životními zkušenostmi v rodové posloupnosti, má ji dále zlepšovat. Má sebe jakožto Sisyfův balvan začít vařit na vrchol okrajových hor kráteru života a tím se vyhnout životu na dně kráteru, kde se tíseň z hustoty spolubližních zvyšuje. Směrem vzhůru se zase zmenšuje, neboť těch, kdo mají vyšší odporovou sílu, je méně. Ale zkušenosti z praktické mystiky svědčí o tom, že okrajové hory kráteru života jsou tím strmější, čím jsou blíže k vrcholu. Proto i snaha dovalit balvan sebe — na vrchol naráží na větší a větší odpor. Síla k jeho přemožení bude nalezena v odstranění těkavosti mysli a dále pak v mobilizaci všech sil bytosti. Posléze musí být bytost soustředěna jakoby do jediného bodu, do myšlenky na jediný cíl, která každého zbavuje všech postranních zájmů.

Podle teorie mystiky má člověk obvykle právě tolik potenciální energie, že tento úkol může splnit. Když se to podaří, pak se méně silně jako balvan přes okraj hory překulí na vnější stranu kráteru života a získaná p.e. se pak vrátí jako pocit, že navždy unikli všem dřívějším ohrožením a tísňím do nové sféry života, již znají ti, kdo tento úkol vykonali. Silnější však dokáží sebe balvan na vrcholu hor kráteru života podržet

a vyvážit a s rozmyslem pustit do podmínek pro ně nejlepších.

Tak tedy p.e. člověka, získaná životními zkušenostmi věků, může být stejně promarněna jako zlepšena podle toho, jak kdo pochopil problém jejího vzniku. Kdo se snaží tíseň svého bytí překonat nebo odstranit cestou bez odporu, padne na dno kráteru života, odkud bude muset vystoupit opakováním všech útrap naprostého otroctví vnějším okolnostem. Na tom nezáleží, zda tam padl diletantskou mystikou nebo narkomanií. Oba směry jsou totiž stejné. Ale když člověk rozvážně napětí a tím i odporovou sílu zvyšuje, pak svou p.e. zlepšuje; je-li odporová síla zvyšována systematicky, může být člověk balvan dovalen až do transcendentní oblasti, vyšší to dimenze individuálního žití.

polyteismus (z řec. zákł.) mnohobohství, víra v mnoho bohů, uctívání mnohých bohů. Obvykle se p. považuje za nižší formu náboženství, ale tento názor pramení z neznalosti duchovního života. Je totiž naprosto nesprávně trdit životu přírodu pouze na jejího stvořitele na jedné straně a jemu podrobené bytosti na straně druhé, neboť bytosti tvoří hierarchii, která sahá od pekelných sfér až k první emanaci absolutna. V této hierarchii se bohy nazývají bytosti nadlidské říše a tito bohové se zase od sebe liší podle sféry, v níž sídlí. Pravda, bohové nižších kategorií se svými vnitřními hodnotami příliš od lidí neliší, takže řecká mytologie je jako bohy Olympu charakterizuje dobře. Jiní bohové však sídlí v říši příčinné, a proto náležejí vyššímu řádu. Pak jsou bohové stvořitelé, nad nimi bohové lidskému chápání vzdálení a nejdříve jsou bohové, jež bytostem označili výrazem ucelené vlastnosti. Kromě toho kvalitu označitelnou

přesně jako boha nebo božství nachází me v každém jevu, i neživém, a proto je p. správným náboženstvím. Jogínové dokonce poznávají jako Boha i duchovní momenty, které je přemáhají v nejvyšším vypětí sebezbožnění, jehož prostřednictvím se zbavili běžných lidských slabostí. Viz *sféry, trilóka, trimúrti*.

popud viz *podnět*.

popularizace (z lat.) šíření vědeckých poznatků způsobem přístupným širokým vrstvám. P. duchovního a mystického učení se až dosud dobře neprováděla. Ti, kdo tato témata popularizují, se znamenají zájemce spíše se svými představy a nereálnými teoriemi než s vykoušenými metodami, a proto co se o těchto disciplínách můžeme z popularizačních pramenů dovědět, bývá často naprosto bezcenné. Duchovní nauky mají také přesný řád a logiku, ale to vše se objeví teprve, když člověk skutečně je jejich předpisy v životě. To je nesnadné, protože základem je sebezpřetváření, jehož výsledkem je nový druh prožívání

ne cvičení vedoucí k zázračným stavům a schopnostem. Ale lidé už jsou takoví, že rádi svému okolí imponují, a proto se stávají šarlatány, kteří předstírají něco, čemu jsou vnitřně vzdáleni. V takovém případě se popularizují nauky bezcenné. Uskutečňování pouček duchovních nauk však dokazuje, že jde o psychologicky hluboké nauky, jež mohou rámec psychologie překročit a uvést ty, kdo se jimi řídí, do zajímavého světa zkušeností. Je tedy třeba, aby těm, kdo mají sklon duchovní nauky popularizovat, svítlo, že větší dobro vzniká realizací pouček těchto nauk, než když je popularizují, aby se mohli blýsknout něčím, co není obecně známé.

posedlost psychologický jev, podmíněný zosobňováním psychických komple-

xů, nebo zvýraznění inspirujících idejí, o nichž již člověk nemůže pouze přemýšlet, ale které mu našeptávají větší nou něco extravagantního, nerozumného. Proto při p. nejde vždy o posedačického ducha, nýbrž a to snad především — o inspirace idejemi, jež u posedlých lidí hrají úlohu cizích, něco jim diktují cizích sil. Dalo by se říci, že tu jde o rozpad podvědomých energií, které se posedlému zosobňují nebo se mění v nezosobněné našeptávače, což jasně svědčí spíše o duševní chorobě než o mediumitě v klasickém pojetí.

Z duchovního hlediska nelze p. snadno definovat. Problémem tu je především to, kde je spolehlivá hranice, rozlišující p. od inspirujících faktorů, ležících v *atavismech*. Odtud vlastně hlavně pramení to, co z člověka činí bytost se specifickými charakterovými vlastnostmi; v pozadí toho všeho jsou inspirující faktory, u nichž hranice mezi prostými popudy a našeptávači není vůbec spolehlivá. Zatím tedy víme pouze to, že když je člověk inspirován formou prostých popudů, pak to je člověk duševně zdravý, kdežto když je inspirován formou našeptávání, je to člověk duševně nemocný. Duchovní nauky kladou duševní zdraví mnohem dál než na uvednou mez. Podle nich je člověk duševně zcela zdravý, až když atavismy ztratí všechn svůj vliv a člověk se může rozhodovat jen na základě posouzení okolností a svých možností. To znamená, že duchovní nauky jsou nepřáteli všech emocí, jejichž kořeny jsou až v atavistické přirozenosti.

Pokud jde o p. medií duchy lidí zemřelých, i tu je problém, čím je vlastně medium posedlé. V hlubinách podvědomí, kdesi na úrovni primitivního uvědomování, je každý člověk něco jako detektor

schopný zprostředkovat zprávy jak z vě domí, tak i z podvědomí jiných. Proto jsou mediální projevy duchů zemřelých většinou zprávami ze zřidel starých vě domostí o zemřelých; jenom vzácně se stává, že medium reaguje na tzv. astrální stopy zemřelého. Ale i v tomto případě nebývají zprostředkovány jiné zprávy než takové, jaké můžeme dostat od do movnic příslušných nájemníků.

Jiným typem posedlosti je to, když senzitiv vnímá ovlivňování prostředím nebo psychickou atmosférou, jež toto prostředí vytváří. Tato p. má více stup ňů; když je člověk přecitlivělý na prostředí, bývá to ještě důkazem, že je du ševně zdravý; když ho však toto vnímá ní připravuje o iniciativu, pak už to je důkaz narušeného duševního zdraví. A pak už tu je snad nejvíce nápadná p., manifestující se zuřivostí nebo brutali tou, příp. sadismem. Tyto druhy p. jsou zprostředkovány vnímavostí dráždicích sil, pocházejících z psychického napětí v prostoru a z dispozic utajených v atavistické sféře.

Poslední soud permanentně se uplatňující vliv svědomí člověka, jež samo váží hodnotu jeho skutků, samozřejmě s ohledem na jeho povahové založení. Tento vliv svědomí se v psychické bytnosti hromadí a posléze se projeví tendencemi, jež mají vliv na vyústění životních energií, uvolňujících se z těla při smrti. P.s. je tedy soudem stálým a nikoli božím soudem nad duši člověka, která vyšla z těla, když tělo zemřelo.

potenciál (z lat.) souhrn možností, schopností; práce nutná k přenesení jednotky hmoty nebo elektrického množství z nekonečna na určité místo silového pole. V mysticko-psychologickém smyslu tedy faktor, který musí být v bytí nalezen nebo vytvořen a potom

použit podle fyzikálních zásad k přenosu psychické bytnosti z jednoho duševního prostředí do druhého, příp. ze stavu naprostého neovládání vlastní bytnosti do stavu, v němž člověk své bytí zcela ovládá.

Silové p. bytí se však mohou poznat jen pomocí psychologického experimentu zvané mystická cvičení, jež se zakládají na vytváření vztahů intenzivních mentálních napětí k tělu jako předmětu koncentrace. Tímto způsobem se totiž uvolňují energie bytí a začínou se projevovat různými účinky. Člověk se z nich poučí, že psychická bytnost obsahuje klíče k řešení všech problémů, které by pro člověka chtělo vyřešit tu náboženství, onde socialismus a jinde vůbec každý životní směr, ať již individuální, nebo celospolečenský. Dokonce odkrytím tohoto p. je nalezen činitel, jež rozhoduje o duševním otroctví nebo o svobodě, již mystikové právem označují slovem spása.

potenciální energie je vlastně energie polohy, která může být zvětšována tím, že se jí dodá práce. Když se tato poloha změní po stejné cestě, získává se dodaná práce zpět. To je vlastně zákon, platící i v mystice.

Chápe-li totiž mystika bytí jako p.e., která je vyjádřena psychickým učením bytnosti a jejími duševními stavy vůbec, pak vykoupení, jež musíme zřejmě klást do vyšších kvalitativních poloh, vyžaduje práci. To znamená, že neexistuje žádná mystická cesta, která by oprávněně mohla slibovat spásu jako výsledek fyzické a psychické relaxace, nazývané třeba odevzdaností do vůle boží. Každá mystická nauka, která slibuje výsledky touto cestou, musí na člověku požadovat práci, již je nutno vynakládat na změnu energie polohy bytí ze

stavu, vyznačujícího se poddajností vnějším vlivům, do stavu, vyznačujícího se setráváním nad sférou dění přemáhajícího bytost. Jinak učí, jak se vracet po stejné cestě vývoje, jejíž určitou část má už člověk za sebou, za prožitky, je jejich cena je pochybná, protože pochází ze zřejmého úpadku.

Je nezbytné si uvědomit, že vrozený stav, který by člověk rád opustil nebo mystikou změnil, představuje tzv. „mrtvou polohu“, která je vlastně závislá na zdánlivě neznámém gravitačním psychickém centru. Chce li tedy člověk vrozený stav opustit nebo změnit, musí vynaložit obrovskou práci, již můžeme přeneseně srovnávat s prací, jakou je nutno vynaložit na vynesení hmotného předmětu z povrchu země do mezi hvězdného prostoru. V jógické praxi se např. poznává, že vykoupení jako stav nepodléhající zákonitosti, již jsou podobeny všechny bytosti, lze dosáhnout pouze s vynaložením vši energie, již člověk může z bytosti vůbec vydobýt, takže i nepatrná ztráta této energie způsobuje, že spásy nemůže být dosaženo. Tím jsou podloženy všechny předpisy ve věcech životosprávy, s nimiž se vždy setkáváme v dobré mystické nauce.

Dosahuje li tedy někdo zdánlivě dobrých výsledků mystického úsilí, např. blaženosti, pomoci relaxace, již doporučují pochybné mystické směry, pak je to proto, že p.e., resp. energie polohy, zís kaná úsilím generací, v jejichž řadě se člověk narodil, se vlastně spotřebovává jako majetek získaný po předcích, kterého se nevyužívá k získání dalších výdělků. Tato spotřebovávaná energie se přechodně jakoby odvíjí a tím vyvolává dobré stavy nebo prožitky. Konečný stav mystiků, kteří si takto počínají, je proto horší než počáteční, protože se

energie jejich polohy zmenšila. Proto je štěstí, že i změny energie polohy jsou omezeny strukturálním uzpůsobením bytostí. Když totiž energie polohy klesne na určitou mez, jsou bytosti jakoby osudem bičovány, aby se vzbchily k práci a namáhání, takže neklesnou až na úroveň neživotných přírodních útvarů, nýbrž jen lidí se zjevnějšími znaky duchovní degenerace.

Naproti tomu hoření hranice energie polohy, k níž může dospět každý člověk, se dá překročit jen pomocí nadlidské energie. Po jejím překročení dosahuje člověk evidentního stavu zvaného spása. Kdyby se chtěl odtud zase vrátit do svého dřívějšího nedokonalého stavu, musel by vynaložit stejně mnoho energie na tento svůj sestup. Proto obě hranice, dolení a hoření označují stav p.e., v níž může člověk žít jako prostá lidská bytost.

povaha součet sklonů, které se vyjadřují jednáním. Proto se může p. považovat za projev stavu, jímž se vyazuje psychické a tím i duchovní omezení; jógické úsilí směřuje k zrušení tohoto omezení.

Jogín tedy nesmí mít p., leda jen jako prostředek k svému projevování se. Musí dosáhnout toho, aby jednání bylo za loženo na rozumově uvážených akcích a tím vlastně jen chtěných reakcích. Když toho není, je pouze žákem jógy a nikoli člověkem, který se pomocí jógy zdokonalil.

pozice (z lat.) poloha, postoj, postavení. V józe se jedná o p., jež má zaujmout tělo, aby další jógické práce byly usnadněny. Nazývají se *ásany*.

pozitivismus (z lat. zákl.) filozofie založená Augustem Comtem (1798 1857), omezující poznání na popis a třídění faktů zjištěných zkušeností a tudíž ne

připouštějící, že je skutečnost poznatelná nezávisle na zkušenosti, rozumově. V józe se snad p. uplatňuje v oblasti poznatků, jež jogín potřebuje, chce-li realizovat stav absolutna jako kvalitu svého bytí. Tato kvalita se totiž teprve odvodí z empiricky poznáných stavů odlišujících se od kvality absolutna. Některé z těchto stavů jsou kvalitativně stavu absolutna blízké; jogínové právě pomocí jógických praktik opouštějí vrozené kategorie hodnot, vnucujících se jako prožívání. Když se tímto způsobem propracují do oblasti stavů nadsvětských, svítne jim díky poznání protikladných krizových stavů prožívání a blaženostních stavů nadsvětských psychologických poloh, že kromě toho je tu stav existující nad těmito protiklady: klid, nedění, nedotčení strhujícími prožitky dobrého i špatného druhu. Tento stav postupně mohou identifikovat jako *nirvánu*, stav absolutna. Právě tento stav počíná svítat při přechodech z krizových do blažených stavů.

K absolutnu samému mohou jogínové dospět pouze postupným vymaňováním se z přemáhajících je stavů prožívání a tedy vlastně vzdáváním se citového prožívání. V tomto případě se jejich nitro stává tak čistým, jako jsou první emanace absolutna. To jim právě činí absolutno tak blízkým. Z toho lze soudit, že akce oprošťování nám stav absolutna přibližují, ale tyto akce se už mohou pokládat za následek poznání; to činí p. v józe velmi málo zřetelný.

Když tedy člověk má určité zkušenosti, může k poznání postupovat už pomocí dedukcí. Tento fakt se zdá p. vyvracet nebo alespoň jeho význam snižovat. Ale tak to je konečně se vším. Žádný -ismus nestojí sám o sobě, vždy je nutno, aby existovalo ještě něco v pozadí, a týž is-

mus může pak budít zdání, že se opírá o racionální základ, ale ve skutečnosti je výsledkem vměšujících se bludů.

pozitivní (z lat. zákl.) kladný. Mluví-li se o p. vztahu k józe nebo mystice, má to znamenat, že ji člověk nemá uznávat na základě nejasné vnitřní přichylnosti, ale přijmout ji jako předmět vážného studia, jemuž se musí oddávat způsobem života a nikoli z touhy po senzacích. Pak lze předpokládat, že tato práce přinese závazné, slibům odpovídající výsledky.

poznání může být správné jen za předpokladu, že je založeno na postřezích člověka naprosto nezaujatého. Není-li této podmínky, je p. zkresleno předsudky, jež člověk má ve vztahu k pozorované věci. Je-li nezaujatost naprostá, aniž je člověk stržen nezájmem, který ji pro váží, vzniká p. nadsmyslové. Zejména když člověk fixuje pozornost na sebe sama, na své tělo jako oporu pro mysl. V takovém případě mysl netěká, stává se pevnou, jakýmsi stanovištěm, vůči němuž je všechno v pohybu s výjimkou pozorovacího principu.

Původ p. je nutno hledat v odrazu zevních jevů ve vědomí, které přijme analyzující charakter. Ale je nutno znovu připomenout: „van poznávání“ je tak jemný, že je zkresluje a tím ovšem i znehodnocuje každé přesvědčení. Přesvědčení o světě, které se v nás upevňuje školní výchovou, rodovým dědictvím, světovým názorem společnosti, jejímiž jsme členy, a dokonce i mnohem podřadnějším vlivy, jejichž původ je např. ve vztazích k přátelům a nepřátelům. Kromě toho i intenzita sklonů může poznání zkreslovat, čili na naše p. působí tolik činitelů, že sotva kdy bývá nezkrzeslené. Mistré jógy proto řídí výchovu svých žáků tak, aby zkreslující vlivy byly vylou-

čeny a tím došlo k čistému nazírání, které opatruje p. dokonale. Výchova mistrů jógy však není zázračná nebo „neodhalitelně ezoterická“, ale odpovídá všem pravidlům správné pedagogiky. Stručně řečeno: nedovolte citům, aby pozorování zabarvily, a také se vyhýbejte jakémukoli úsudku, dokud nebudete absolutně indiferentní k pozorovanému dění; pak vaše p. bude nezaujaté a pravdu vystihující.

Lidé jsou uvnitř své bytosti horci jako sopka. Proto tak snadno dospívají k úsudku o tom, co právě vidí. V takovém případě mohou snad mít pravdu v poměru k mravnímu názoru doby, ale v žádném případě nemohou určit, jaké motivy nebo příčiny mají události, které se odehrávají před jejich očima. Položte si otázku: má cenu *sub specie aeternitatis*, když posuzujeme věci *sub specie temporis*? Motiv, příčina a okolnosti mohou vést k činům, jejichž povaha se přičítá mravním názorům doby, ale mohou dokonale souhlasit s vnitřními potřebami jedinců, jejichž jednání tvoří lištiny vinoucí se kolem základní linie časné mravnosti a tu a tam dokonce od této linie daleko odbočuje.

P. má člověka učinit schopným úplně pochopit důvody jednání nebo dění. Když je pochopí, bude tak moudrý, že se u něho vyvine vzhled do celého světového dění, v němž odkryje stále a nejdříve spravedlivě působící zákon o příčinně a následku. Tato okolnost ho zbaví ukvapenosti v úsudcích čili stavu mělkého a kvalitního ducha postrádajícího člověka.

pozornost má být výsledkem ovládnutí mysli a jejího usměrňování k žádoucím věcem nebo předmětům. P. je prvním stupněm mentálního usebrání, jež se odráží v pronikavé síle mysli, která se

tak stává nástrojem použitelným k získání vědění. V jógické nauce se p. označuje slovem *dhárána*.

pozorovatel vědomí zrcadlící dobře všechno dění. V kosmickém pojetí je p. základním principem, jenž obsahuje veškerý tvůrčí potenciál; proto je nejvyšší kvalitou stvoření, jež také zrcadlí. V bytosti je p. stavem vědomí, který se zakládá na dokonalém oproštění od stvoření, čili který se v něm objevuje, až když se všeho zřekne. Jinak je p. vždy existující kosmickou skutečností, která se projevuje za vhodných podmínek.

požitek pocitový nebo hmatový vjem, jenž rozechvívá organismus a působí příznivě na vědomí. Vliv p. je ve vyšším psychologickém smyslu zhoubný, neboť přispívá k vyhraňování jáství a vyvolává touhu po dalších p. To se odráží v rozvoji žádostivosti, ve zužování vědomí a tím i v rychle se vyvíjející celkové degeneraci.

prabhákari (sans.) třetí stupeň z deseti na cestě k buddhistické dokonalosti podle *mahájány*. Překládá se jako „vytvářející světlo“. Podrobněji viz *abhimukhi*.

práce je výsledkem přeměny energie ve výkon. V mystickofyzikálním smyslu je p. vyjádřena posouváním vědomí z jednoho stavu do druhého, konkrétně ze stavu poroby hnatím silám přírody do stavu, značícího vítězství nad těmito silami. To znamená, že člověk, podléhající silám přírody, se musí uschopnit k tomu, aby vliv těchto sil překonal, k čemuž je třeba p., vynaložené duševním napětím vyvíjeným za tím účelem, aby byl zrušen samočinně vyvstávající pocit spoutanosti nebo omezování. Když je tento pocit překonán, splnila jogínova p. svůj účel a on může sbírat plody své ho předcházejícího úsilí.

pradhána (sans.) *prahmota*, podstata

hmoty, prvotní materie (*akáša*).

Pradžapati (sans.) Pán tvorů, první bytost, z níž povstali všichni tvorové, syno vé stvoření z mysli *Brahmovy*.

pradžňá (sans.) chápání, rozlišování, moudrost. Tyto vlastnosti se mohou rozvíjet a tím se vyvine „neposkvrněná moudrost“, čili světskými úvahami neovlivněné chápání, které vládne na stupni *abhimukhi*.

pradžňápáramitá (sans.) moudrosti provázený život ve ctnosti. S ohledem na evropské pojetí nábožného života ve smyslu rozvíjení ctností je velmi pozoru hodné, že nábožný život bývá obvykle spojen jen se zdánlivou pokorou, proto se duch (vědomí) zbožného člověka ne povznáší nad pozemský život a dokonce ho ani nedovede opustit. V tomto případě držení se náboženských ctností znamená vytváření záslužné karmy, jejíž ovoce sklízí někdo jiný než činitel, ať už je to bytost pocházející z našeho světa nebo ze sfér nadmyslových. Když se vyhneme otázce, jaký význam má v da leké budoucnosti ctnostný život pro to ho, kdo se přikázané pokory drží, vznik ne nám otázka vsunutí a významu pradžňi do života ve ctnosti.

Pradžňá v tomto případě znamená, že při úsilí o ctnostný život není zanedbáno ani úsilí o intelektuální vypětí při pozorování, sebezpozorování a analytickém sebezpozorování až do stupně ostrého střežení každého počinu, pocitu, duševního hnutí, všech vnitřních tendencí. Když člověk provádí i toto, pak intenzivně žitý život ve ctnosti bude glorifikován moudrostí, čili sloučí se sám sebou pokorný život ve ctnosti s vlastnostmi intelektuální vyspělosti, tj. se sebevědomím a sebejistotou světce a vědce, který poznal.

Tim je dosaženo p., která působí na

další rozvoj poznání a identifikaci ne zjevných i zjevných přírodních zákonů. Posléze p. vede k poznání podstaty vesmírných i přírodních jevů. Toto poznání už osvobozuje ode všeho, neboť ukazuje, že všechno dění i všechny jevy jsou iluzí, která není zajímavá, ať je její projev jakýkoli.

P. tedy vůbec neznamená vyústění do *nihilismu*, ba ani do rezignace zoufalců. *Páramity* totiž člověka obdařují působivou *karmou*, vytvářející optimismus, zračící se ve štěstí, tryskajícím z vnitřních předpokladů jeho bytosti, takže pradžňá, která umožňuje vhléd do bezmezné strasti, provázející každý individuální život, nemůže pesimismus na člověku vynutit. Proto ten, kdo realizoval stav p., žije životem mudrce, jenž se stejně dobře vyrovnává s nahodilostmi prožívaného života i s jeho ukončením, jež vítá se štěstím v srdci. Stav p. nemůže být proto získán zrozením; může být pouze dosažen správnou snahou ve věcech ctnosti i poznávání.

práh rozhraní mezi sférami lidskými smysly vnímatelnými a nevnímatelnými. Je to vlastně zvrátová mez v určitých vibračních sektorech. V magii a na prudkých mystických cestách se p. jeví jako výrazný přechod vnímání z oblasti světského smýšlení a uvažování do oblasti nadmyslové. Není-li tento přechod spojen s intenzivním zaměřením pozornosti na symbol absolutna (bod), uvolňují se při něm valenční energie bytí a vytvářejí personifikovanou představu zvanou *strážce prahu*.

prahmota látka, která náleží spíše do oblasti síly než hmoty, ale která se již seskupuje a postupně krystalizuje v ty pickou hmotu. Jde tedy o mezistav rozdělující energii jako stav sám o sobě od hmoty, jež se vyznačuje tíží a neprostup-

ností pro smyslové vnímání.

práh smrti stav oddělující oblast vědomí od oblasti nadvědomí v přímém vztahu k strukturálnímu uspořádání bytosti. Toto uspořádání je totiž nositelem určí tého psychického stavu, který chce mystik překonat. Když se mu to podaří, přesouvá se jeho vědomí do jiných dimenzí; to už souvisí s přepodstatněním, jež je vždy provázeno pochody smrti. Když jimi člověk projde, dovídá se, že subjektivně už existuje v jiné sféře, která kdysi byla pro něho sférou transcendentní, nesvětskou; od tohoto okamžiku se mu zdá jeho dosavadní svět přesunut za jakousi zástěnu, ale nebudí dojem, že leží za p.s. Podle toho je p.s. spíš mystický termín. Ve skutečnosti to však je místo, které mystik překračuje ve stavu celkového bytostného přerodu, při němž je p.s. velmi dobře zjištěn.

prákamja (sans.) šestá z osmi jógických sil, schopnost dosáhnout splnění všech přání jogína. Viz *siddhi*.

prakrti (sans.) prvotní příroda, substance, (materia prima) jako protiklad Ducha. Také pralátka, z níž vznikl vesmír. Podle *Bhagavadgity* je možno si p. představit jako lano o třech pramenech *gunách* (*sattva, radžas, tamas*).

pralaja (sans.) období tvůrčí nečinnosti ve vesmíru, období neprojevu (*Brahmova noc*). Trvá stejnou dobu jako období projevu (*Brahmův den*). Viz *manvantara*.

pralátka já prastav duševních existencí, duševní síla, již se používá k vytvoření *jáství*.

Pramóha (sans.) hněvivá bohyně, která se zjevuje v *bardu*; přichází ze západu, je červená a mává vlajkou z krokodýlí kůže. Je to jedna z bohyň skupiny *gauri*.

pramuditá (sans.) první stupeň buddhistických dokonalostí, značící „mocně se radující“; je charakterizován vznikem

myšlenky *bóधि*. Podrobněji viz *abhimukhi*.

prána (sans.) kosmická energie obsažená v prostoru, jejíž jeden aspekt vypuzuje a naplňuje plíce; kosmická síla manifestující se v bytí jako síla životní. P. je zdánlivě jednou ze složek vzduchu, jež tvorové přijímají dýcháním. V tělech pak je p. tzv. duchovním vzduchem, jenž proudí orgány nebo je v nich ustálen, takže je poznávána jako životní síla nebo životaschopnost jednoho každého orgánu i těla. Rozeznává se pět základních a pět vedlejších prán. První z pěti základních, *pránáváju* sídlí v krajině srdeční, váže dech na organismus a kontroluje jej. O deseti pránách viz *váju*.

pránajáma (sans.) dechová cvičení pro vázaná soustředění, jejichž účelem je kontrolovat dech a především proudění prány. Je to čtvrtý člen *Pataňdžalio* systému jógického školení. Zakládá se na rozvoji schopnosti akumulovat *pránu* a manipulovat s ní. To se děje stavem mysli, jehož působením má být prána vnímána, vedena do orgánů a přip. i v těle upevňována. Proto souvisí s dechem jen potud, že rytmické rozpínání hrudníku přiměje mysl k introvertní tendenci a správné sedění pránu upoutává.

Proudí-li dech, to je vstupuje a vystupuje z plic dýcháním, pak prána může také pouze do těla vstupovat a zase z něj vystupovat. Je-li přítom věnována dechu pozornost, pak prána vstoupí do plic, odkud se rozvádí do těla sekundárním procesem jako např. kyslík; tento způsob se však v mystické praxi nepovažuje za dostatečný. Je totiž nezbytné uvědomovat si tělo a pomocí zvedání bránice spolu s přesnou jógickou polohou přimět pránu, aby vstoupila do těla všemi průchody, jako např. póry těla,

vstupními branami mentálu. Pak budou zplodiny z trávení a výživy brzy z těla odplaveny, čímž dojde k regeneraci alespoň v tom smyslu, že se orgány stanou způsobilějšími k podržení energetizující životní síly, prány. Od p. se tedy očekává, že povede k přepodstatnění těla, aby bylo schopné poutat pránu, která, když nebude znečištěna mentální poddajností vlastní pasivním temperamentům, uzpůsobí tělo tomu, aby se v něm mohly vyskytovat duchovní stavy, známé také jako stavy mystické. Proto se p. musí chápat jako metoda týkající se procesů životnosti, jejímž jedním aspektem je prána.

P. však může být i bezděčná. Když se člověk soustředěním chápe nositelé dechu nebo životní síly, provádí vždy p. Ale takováto p. neuzpůsobuje tělo k tomu, aby v něm mohly vystupovat žádoucí duchovní stavy. Na druhé straně i tato p. může vyvolávat jiné duchovní stavy, vznikající vlastně tím, že se uvolňuje potenciální energie orgánů, které k tomuto uvolnění přiměl zvýšený proud prány. Uvolňování energie orgánů je však pro zachování životní síly v těle někdy škodlivé, jindy nikoli. To záleží především na životosprávě. Kdo nepodléhá vzrušením z touhy po smyslových požitcích, bude moci konstatovat, že se jeho vnitřní stav následkem tohoto postupu harmonizuje; avšak ten, kdo je vášnivý, pocítí za čas, že jeho životní síly ubývá. Proto je nutné, aby každý, kdo se chápe substancí náležejících dechu nebo životní síle, setrval neodchýlitelně při fyzickém sebeuvědomování, aby se uvolňující se životní síla z těla nevybila a on neutrpěl na zdraví.

Rozhodující je tedy životospráva. Kdo provádí jógu, nesmí holdovat požitkům v žádném směru. Neboť neuposlechne li

této připomínky, utrpí buď na těle, nebo na duchu, nebo na obojím. Jóga na úrovni čtvrtého členu jógického školení znamená manipulaci se životní silou, která se chová jako onen „azót“ alchymistů, který velmi snadno z těla ulétne a zanechá člověka na půdě smyslovosti, a to ještě jenom jako trosku.

pránajóga (sans.) jóga, směřující k realizacím duchovních kvalit prostřednictvím operací s *pránou* jako životní silou. Platí o ní to, co bylo řečeno o *pránajámě*, jenže v p. jsou operace s pránou dovedeny až k rozvíření a upevnění stavů vyplývajících z nahromadění prány v těle.

Čím více je mysl při p. oproštěna od světských zřetelů, resp. pomoci kázně uzpůsobena k vjemům božských nebo nadbožských kvalit nebo samého absolutna, tím jistěji p. vede k dosažení transcendentních stavů, příp. i k dosažení stavu zvaného vykoupení. Na rozdíl od metod čistě soustředovacích umožňuje p. snadněji realizovat vysoké duchovní stavy. To proto, že do duchovních vývojových procesů zasahuje životní síla vstřebávaná dechem.

pránamaja-kóša (sans.) čtvrtý obal duše, nositel *prány*. Spolu s druhým a třetím obalem tvoří jemnomotné „tělo“ *súkšma-šarira*. Viz též *dživatman*.

pranava (sans.) termín označující slabiku *ÓM*, která má mít charakter vnímání duchovního dechu, jak vyplývá z tohoto slova.

prápti (sans.) schopnost dosáhnout na jakoukoli vzdálenost; jedna z jógických sil, zvaných *siddhi*.

pratibhá (sans.) intuitivní poznání, o svícení pocházející z morální a mentální čistoty, než dosáhneme plného poznání. P. se zdá být výsledkem *milosti boží*, neboť se vyvíjí jakoby nezávisle na příčině. Teprve rozbor kvality p. ukazuje, že ne-

může vzniknout nezávisle na morální a mentální čistotě. Vzhledem k tomu je p. jasem předcházejícím dokonalé osvěcení, které je závislé na prozření.

pratjáhára (sans.) pátý člen jógického školení podle *Pataňdzalioho* systému; překládá se slovy „sebrati se v sobě“ nebo „odtažení pozornosti od smyslových vzruchů“. Znamená soustředění ve smyslu stále se opakujících pokusů vrátet mysl (ducha) od věcí, na něž se u pnula prostřednictvím funkce myslů. Když člověk dosáhne toho, že už mysl nevybíhá za předměty viděnými, slyšenými, cítěnými, chutnajícími a hmatnými, postupně se uklidní a soustředí. A to je právě účel p. Kázní smyslového vnímání má být mysl zbavena tĕkavosti, aby se mohla ponořit a ustát v činnosti.

pratjékabuddha (sans.) osvícený, jenž až dosud nepochopil, že je nutno činně odevzdávat vysoký duchovní obsah své bytosti jiným toužícím bytostem. Patří sem *buddhové* nižší kategorie, kteří usilují o realizaci stavu *dharmakája* a často ho také dosahují. Jsou to mystikové, kteří se vůbec nestarají o strasti, jimiž trpí lidstvo, a nesnaží se mu pomoci; usilují jen o vlastní blaženost, takže vstoupí do *nirvány*, mizíce zrakům a srdcím lidí. V severním buddhismu je slovo p. chápáno jako duchovní sobectví. Toto snažení však může být podloženo i poznáním, že lidstvo žije jen ty osudy, které jsou ovocem jeho přání a snažení; to je zase projevem soucitu p. jiného druhu.

praxe (z řec.) činné životní dění, konání. V mystickém pojetí p. znamená dobrý výsledek pokusů o zdrženlivost, soustředění, změny náplně *vědomí*, čili prostě je to výsledek pokusů uskutečňovat návody a předpisy mystické nauky.

prázdnost v mystickém pojetí znamená

vždy prostor naplněný potenciální energií; tento prostor může být člověkem kvalitativně realizován teprve tehdy, když překoná všechny vnitřní vztahy ke stvoření. Tedy předtvořící stav v tvůrčím průběhu kosmickém i osobním, stav, který předcházal stvoření. Jeho prožití v osobním smyslu znamená, že jogín již překonal všechny diferencující momenty bytí a svým vědomím přestoupil i oblast transcendentní; dosáhl stavu, který odpovídá kvalitě absolutna.

predestinace (z lat.) předurčení. Podle sv. Augustina a Kalvína je p. zcela svobodné boží rozhodnutí, jímž lidstvo porušené prvním hříchem je zčásti určeno ke spáse, zčásti k věčné záhubě. Tento názor lze považovat za zcela bludný. P. je v pravém slova smyslu ve spojení s tzv. samočinnou *karmou*, která se vyvolává úsilím o všeobecný vývoj prozívacího tvora. Proto je p. výsledkem naší duševní i fyzické činnosti, jakousi její psychickou zplodinou. Ovlivňuje vůli k životu jako určitá kvalita, rozhodující o budoucí existenci tvorů, kteří znovu a znovu vznikají upoutáváním energie, uvolněné smrtí, na novém materiálu, jímž jsou těla.

Připomínám, že toto tvrzení nepředkládám jako čistou teorii, nýbrž jako poznání skutečnosti. Jogín, který odstraní všechna psychická rozřešení, proniká do centra bytí, a přece nikde nenarazí na odchylku v zákonitosti, která vládne všemu od tohoto centra až po periferii. Proto je názor sv. Augustina a Kalvína založen na omezeném poznání, které se pravděpodobně týkalo toho, že všichni lidé nemohou přijmout spásnou morálku. Tuto okolnost však vysvětlují různé stupně karmického stáří bytostí. A právě v této sféře působí ona samočinná karma, která postupně tvoří duchovně

pozvedá; zdržení tu nastává, teprve když bytost schopná vůle vykoná něco, co harmonický vývoj narušuje vnesením nesourodých karmických prvků do jejího přirozeného vývoje.

preexistence (z lat.) dřívější existence, resp. život duše před narozením člověka. Je to učení pytagorejské a platonské; jógická filozofie se k němu staví kladně, jestliže za duši považujeme soubor bytostných sil, sdružovaných ideou být nebo žít. Jenom se někdy stává, že se reinkarnuje ve hmotném těle nebeská duše, bytost, která do svého vtělení sídlila ve sféře nadzemské. V této otázce rozhoduje *karma*, skutková hodnota v podobě tendencí. Karma způsobuje, že vůle bytosti nadzemské sféry touhou po fyzičtějším sebeprojevu vytvoří cestu do našeho světa a zase naopak vůle člověka po projevení sebe ve sféře abstraktnějších jevů vytvoří cestu k vtělení všech jeho potenciálních energií do nějaké bytosti neviditelné, nadsvětské. Vzhledem k tomu je mylné, když se někdo domnívá, že postup vtělování je přímočarý, od monády k člověku, nebo od člověka k bytí v neviditelnou. Cesta reinkarnačních řad je, řekli bychom, křivolaká; touha po žití v ideálních nadsvětských podmínkách může člověka v reinkarnačním sledu pozvednout, jako touha po smyslových slastech a požitcích ho zase může zavést mezi nižší tvory, tvory podlidského světa. Kdyby nebylo těchto tužeb, byl by vývoj od základu vzestupný, neboť žití znamená sbírání životních zkušeností; jejich kvantita rozhoduje jen o vzestupu tvora toužícího žít nebo být. Zánik této touhy, vyplývající z přemíry životních zkušeností, vede bytost k zániku ve formě, jak ji vůbec nedovedeme chápat, a současně i ke vzniku ve formě jiné, jak ji chápat nedovedeme.

A když se k přemíře životních zkušeností přidruží moudrost, chápající zanikání všeho stvořeného, pak už bytost nepřechází do žádné formy, nýbrž se rozplyne kdesi v prapůvodu všeho.

Vesmírné tvoření ovšem také začalo. To potvrzuje astronomie odhalením existence mlhovin, které vznikají kdesi v prázdnu, kde pak vytvoří hvězdný systém, vyvíjející se až k vytvoření nebeských těles. Zrovna tak začalo stvoření bytostí a můžeme předpokládat, že po stejné cestě jako hvězdné systémy, od neviditelná k bytostem. Proto ti, kdo se vrací po cestě tohoto vývoje zpět, přirozeně poznávají, že původ člověka je v neviditelnou. Ale pokud tito lidé pečlivou analýzou nerozdrolí svoje pojmové bytí až k jeho rozpadu v elementy, vytvářejí teorie, které bývají pouze částečně správné. Domnívají se někdy, že cesta *monády* je z neviditelná až do stavu člověka, odkud se člověk zase přímočarým vývojem vrací zpět do neviditelná. Ve skutečnosti je však tento postup velmi složitý, neboť „hotová“ už bytost má vůli a ta její cestu mění dokonce striktně individuálně, zpravidla v rozmezí jejího chápání kvalit stvoření. Neboť pouze to, co bytost chápe, může také chtít; vykoupení je vyhrazeno pro ty, kdo pochopili kvalitu nejvyšší, absolutno.

Smysl p. nejvíce objasňuje nošení se vědomím do centra vlastní bytosti. Toto nošení je totiž cesta, na níž člověk potkává své stopy, sahající do minulosti, a z toho se může poučit, že neexistuje přímočará linie v reinkarnační řadě. Musí si však uvědomovat celou bytost a nikoli pouze tělo nebo psýchu. V prvním případě by zjišťoval, že existuje pouze temnota, ve druhém linii inkarnací nadlidských nebo přesněji psychického sebezpřetváření. Toto sebezpřetváře-

ni však nikdy neprochází tak hlubokými a tragickými zkušenostmi jako bytí celkové; čili vzpomínky, pojící se na rein-karnace psychické bytnosti mohou být vždy jenom mělčí, a proto radostnější. A kdo se dokonce nenorí ani do psychické bytnosti, nýbrž pouze do bytnosti reprezentované rozumem nebo empirickým vědomím, může tvrdit, že měl duši, která před jeho nynějším vtělením žila v nebi a nyní je tu jen proto, aby zde sbírala problematické životní zkušenosti; nebo také nemusí dospět k nevěře v souvislost mezi minulostí a přítomností v reinkarnačním sledu.

Všechno tedy závisí na hloubce a kvalitě ponoření vědomí do bytnosti. Když jogín nechce učení o p. zkromolit, musí se nořit až do centra svého bytí; z centra našeho bytí se rozvíjejí paprsky časnosti, jejichž dosah na periferii není nikdy tak velký jako v centru, kde se sbíhá jako ve všekonfrontujícím ohnisku vše, co potkává a co už i potkalo bytost jako vlastnost nebo životní jev a zkušenost. Viz též *reinkarnace*.

préta (sans.; pálij. peta) bytnosti, jejichž *karma* není dostatečně dobrá, aby dosáhly stupně *asurů*, ale ne tak špatná, aby se ocitly v pekle (*naraka*). P. mají kromě jiných trápení trvale hlad, protože mají obrovské břicho a ústa jako ucho jehly. Ke zrození na této úrovni vede chtivost, závist a žárlivost.

primitivní (z lat.) jsoucí v prvotním, počátečním stadiu, nevyvinutý. Z mystického hlediska je p. každý, kdo nezískal zkušenost z analytického zkoumání svého vlastního bytí; ze zkoumání, které je zesilováno cílevědomým soustředěním pozornosti. Jelikož toto zkoumání začíná již prostou zdrženlivostí, k níž dospívá každý člověk žijící v lidské společnosti a dbající na společenské normy,

můžeme uvažovat tak, že analytické zkoumání vlastní bytnosti není výsadou praktických mystiků. Na rozdíl od takových lidí existují lidé, jimž je nejvyšším příkazem vyhovět elementárním chtíčům; kdo podléhá této orientaci, je skutečně duchovně p.

primum mobile (lat.) první (životní) impuls, který v oblasti živé přírody musí hledat v prvním vzájemném dotyku vědomí jako jedné potenciální kosmické kvality s *akášou*, která je v kosmu jako by potenciální materií. Tento dotyk je prvním projevem gravitačního jevu; ten pak je průvodcem vytváření různých skladeb, které známe jako stvoření. Stvoření vždy obsahuje obě základní kvality, totiž vědomí a akášu, hustý to potenciál stvoření, hmotu v jejím prastavu.

princip (z lat.) základní myšlenka, zásada. V mystickém přírodovědeckém pojetí se za p. nepovažuje sféra elektromagnetických nábojů, nýbrž pouze základní elementy, z nichž je složena především živá hmota, tj. kvalita čtyř živlů – země, voda, oheň, vzduch – a potom pralátka, z níž tyto živly vzešly – éter, resp. *akáša*. Kromě toho do p. náleží též vědomí, jež je v podstatě „studeným ohněm“ a světlem, jimiž je oživena všechna hmota, již známe jako živou.

V kosmozofickém smyslu se za p. považuje výhradně kvalita zvaná vědomí, jež v tomto smyslu můžeme považovat za potenciální energii s podmíněně tvůrčí tendencí. Vzhledem k tomu je otázka p. v mystice velmi hluboká; týká se totiž počátku bytí, příp. prapočátku existence živé i neživé hmoty.

princip akce a reakce vysvětluje, že ke každé akci přísluší opačná a stejně velká reakce. V mystice to platí též pro mysticko-psychologické úsilí. Čím energič-

těži působíme na tělo nebo bytí soustře děnou myslí, naplněnou vysokými duchovními kvalitami, jež jsme pojali do vědomí, tím větší reakce se dočkáme na toto počínání. Tyto kvality se totiž chovají stejně jako hmota; z nich ty, které byly pojaty do vědomí, jsou hmotou v akci, kdežto bytí samo je hmotou v reakci. A jelikož je v tomto případě bytí vždy hmotou ovlivňovanou, stává se posléze sekundárním činitelem, satelitem, v němž se realizují kvality vnucované akcemi; těmito kvalitami jsou v józe stav vy duchovní nebo božské, nebo sama kosmická prázdnota.

princip energie vysvětluje, že celková energie jako schopnost vykonat nějakou práci zůstává při všech fyzikálních dějích co do velikosti stálá, čili že kolik energie jednoho druhu ubude, tolik jiného druhu přibude.

Aplikujeme-li tento poznatek fyziky na mystické úsilí, můžeme říci, že úsilí, jež vynakládáme na uplatnění určitých kvalit v oblasti fyzického bytí, musí konečně vést ke změně jeho energetické polohy ze stavu otroctví, jež se projevuje poddajností přírodním silám, do stavu výtězství nad nimi. V tomto případě tedy ubyla energie, již je zachovávan vrozený stav, a přibyla energie, která člověka udržuje ve vysokém stavu duchovního uvědomování.

princip neurčitosti se vztahuje na omezení, jež se klade do cesty poznání při rody. Toto omezení se vidí v tom, že nikdy není možno určit počáteční podmínky, totiž současně polohu i impuls (hybnost) pozorovaného objektu (hmotného bodu). V mystické praxi je p.n. překonáván naprostým zastavením duševní činnosti. V tom případě se totiž uvědomění posouvá za oblast veškerých hnutí jako počátku tvůrčích a jiných

procesů; to umožňuje identifikovat stav zvaný *primum mobile*. Další průzkum může vést k poznání dílčích tvůrčích procesů.

Je jisté obtížné formulovat vznik prvního impulsu ve tvoření, ale je naprosto jisté, že tento impuls je momentem silového vlnobití v kosmu, za nímž je patrný další činitel, galaktická gravitace, která nikdy nedovolí, aby toto vlnobití zcela ustalo, i když jeho klidová a tvůrčí poloha trvá nezměrnou dobu. Z lidského hlediska tak můžeme konstatovat, že nebylo nic, což bylo vystředáno existencí jevů a to zase přechází do stavu neexistence jevů atd. atd. A poslední vysvětlení nacházejí jogínové v tom, že to, s čím počítáme jako s tíhovými skutečnostmi, vlastně tíhové skutečnosti nejsou; na příslušném stupni jógického vývoje je příroda postupujícími chuchvalci mlhy, které tu jsou pouze pro ty, jejichž hlavní smyslový nástroj, totiž zrak, nebyl absolutizován, aby tuto mlhu mohl vidět jako případ významný pouze pro zrak neabsolutizovaný.

Absolutizovaný zrak souvisí se stavem nediferencujícím se v žádném já nebo sebevědomí nebo prostém vyhránění ducha. Proto pro něho neexistuje žádná empirická zkušenost; ta totiž náleží nižším polohám ducha, který je v tomto případě též vlastně přírodou. Proto se můžeme pít o to, zda tu skutečnosti jsou. Když se zbavíme stavu samočinného vnitřního vyhránění, pak tu ovšem skutečnosti nejsou. Proto platí obě stanoviska; v prvním však měří příroda přírodu, druhé to vše vidí jako iluzi, do kazující iluzi jako skutečnost. Tam je mez p.n.; jinde ho není. Kromě toho první stanovisko vede vždy ke zjištění, že iluze, ono věčné dění bez jádra já nebo bez opěrného bodu, je emanací abso

lutna, výsledkem jeho otřesu, jehož vlivem vznikly ony chuchvalce mlhy, považované za galaxie, sluneční soustavy, planety a věci na nich.

problém (z řec.) nerozřešená sporná otázka, úkol k řešení. Pro začátečníky v jógické praxi existuje mnoho p. Především jde o to pochopit, že výsledky jógického úsilí souvisejí pouze s vytvořením stanoviska, jaké má bytost abstrahující ode všeho, co jiné bytosti poutá jako předměty ukájející jejich chtíče. Dále bývá p. očista vědomí od kalu vjemů a jejich doznívání. Pak je p. zastavení duševní činnosti bez toho, aby došlo k zemlení a snížení energie vůbec. Dále je p., jak setrvat v duševním povznesení bez zevních podnětů a příčin k radosti. Potom je p. přetvořit mysl v dobře fungující analyzující nástroj. Nakonec je p., jak se stát netečným vůči všemu, co se dá nazvat obklopujícím nás světem. Tyto p. musí být vyřešeny, má-li nás mystická nauka dovést k poznání a osvobození. Vyřešit je lze ovládnutím teorie mystického vývoje a uskutečňováním pouček duchovních nauk.

proces (z lat.) dění; děj plynule se vyvíjející, po etapách postupující. V mystice se slovo p. vztahuje na duchovní vývoj, který je sice podmíněn duchovním úsilím, ale sám o sobě není bezprostředně ovlivnitelný. Mystický vývojový p. musí tedy být připraven, ale nemůže být od okamžiku k okamžiku měněn, neboť se v něm též uplatňuje zákon o zachování energie. Povaze mystického úsilí se proto musí věnovat velká péče. Jinak může dojít k p. nechtěnému nebo nežádoucímu, jenž může člověka od zamýšleného cíle spíš vzdálit než ho k němu přiblížit.

V mystickém vývoji si mnohdy lidé počínají jako nerozumné děti. Obrazně řečeno snaží se někdy uvést těžký vůz my-

stického vývoje do pohybu v bláhovém přesvědčení, že jej mohou řídit podle libosti. Ale tak, jako doznívá rozčilení nebo zlost, tak doznívá každý úspěšný nápor ducha, jímž se dostaly síly bytí do pohybu. A neví-li člověk, kam se svou snahou zaměřil, může se v budoucnosti potkat s nepředpokládanými výsledky. V této věci mu nepomůže víra, stejně jako mu víra nepomůže zastavit stroj, jež hož mechanismus nezná, ale jež se mu nějakým způsobem podařilo uvést do pohybu. Proto se v mystice mluví o potřebě mít gurua, vůdce. *Guru* musí předem vědět, do jakého pohybu a jakým směrem zavést vývoj; na hledajícím pak je, aby svou práci tento pohyb zavedl. Domněnka, že dobrý úmysl je člověku v těchto věcech apriorní ochranou, má též význam jako dobrý úmysl nespálit se, když člověk vkládá ruku na žhavé těleso.

projekce (z lat.) promítnutí, promítání, průmět; promítaný obraz. S typickými p. se můžeme setkat v *tibetské mystice*. Tibetští mystikové dovedou vytvářet zdánlivé postavy, p. vytvářené imaginací do tak vysokého stupně zdánlivé skutečnosti, že běžní lidé vůbec nevědí, zda jednají s osobami skutečnými nebo s výtvořeny imaginace. Cestovatelka po Tibetu, paní Alexandra David Neelová, o tom píše, že člověk přelud jede na přeludu koni, který řehtá; dům — přelud může ukrýt osoby před nepohodou atd. Proto se v tibetské mystice setkáváme s poučením, že takto vznikl náš svět, alespoň do jisté míry. Teorie, vycházející z úvah o zmíněných přeludech, musí připustit, že tak reálné přeludy, jako člověk — přelud jedoucí na řehtajícím koni — přeludu, může být zanechán na naší pláni jako věc, o jejímž původu ne můžeme nic směrodatného vědět.

propagace (z lat.) šíření určitých zásad, doporučení nějakých myšlenek. Vliv p. může být dobrý i špatný; ve světě chtivých lidí může p. sloužit jen ke špatným věcem. Když však necháme stranou svět s čistě zevními činnostmi, pak týž špatný vliv může p. mít i ve věcech mystických. Kořen p. mystiky je především v tom, že začátečníci v mystice se neliší od běžných lidí. Také je zájímá především to, aby byli zahrnuti senzačními věcmi a událostmi, a ve víře, že právě našli vhodnou nauku k těmto senzačním vedoucím, ji propagují, aniž vůbec vědí, co propagují a k čemu má tato nauka sloužit.

Většinu toho, co se dovidáme z knih popularizujících mystiku, jsou vlastně jen představy o mystice. Někdy tyto knihy pocházejí od nekritických horkých duší, jindy z rukou obchodnických. A protože knihy vždy budí silnější víru v pravdivost nauky než ústní sdělování, převládá mezi lidmi naprosto zkrslý názor na to, co mystika je, k čemu slouží a co od lidí požaduje. P. vystihla, že lidé vyžadují laciné naděje, mystické výsledky bez práce na sobě samých, výměnou za nějaké formální úkony, které nevyžadují ani námahu ani oběti na vlastních sklonech. Vše tedy má zůstat při starém, a proto se slibuje a už i slibovalo, že nějakými ohlupujícími mystickými cvičeními se lidé stanou nadlidmi, schopnými dělat zázraky, jimiž se mohou zaskvíti ve společnosti. Doba však dovede tyto lidi uvést k zdravějšímu názoru, pokud už není pozdě, totiž pokud lidé takového mystice holdující nedospěli k naprostému fiasku v podobě léčby na psychiatrii.

Mystiku by měli propagovat pouze lidé, kteří ji dobře na sobě vyzkoušeli a kteří už dosáhli podstatných mystic-

kých výsledků. Konkrétně by měli dosáhnout stavu, v němž by evidentně zjistili, jak říká tibetská mystika, že došli tam, odkud dále už neexistuje žádná poznatelná země. Pouze takoví lidé vědí, co doporučují, a zdá se, že vždy jen s vědomím hluboké odpovědnosti. Horké srdce a horká hlava v tomto stupni zchladnou a mystiku pak doporučuje zdravý rozum, který ví, že se musí dbát nejen o pomoc hledajícím, nýbrž i za braňovat šíření špatné pověsti mystiky. V mystice totiž více než v čemkoli jiném dělá p. diletantství.

prostor místo žádnými rozměry bližší nevynezené; pojem vznikající sebeuvědomováním a v psychologickém smyslu existencí jáství. Jenom sebeuvědomováním a tím i ideou jáství vznikají jevy v místě a čase; ony jsou totiž centry, o něž se opírá „zde“ a „tam“, podmínky to p. Není-li jevů vyvolávajících dojem „zde“ a „tam“, je absolutno. A toto absolutno existuje až za fyzikální skutečností, již nazýváme p., který je pouze důkazem omezení jevů s ohledem na jejich místo.

Když buddhisté usilují o zrušení opor, zvaných sebeuvědomování a vědomí já, a o nevnímání světa způsobem, jakým jej vnímají ostatní lidé, dosahují přede vším tzv. prvního vyššího buddhistického vnoru zvaného „*nekonečnost prostoru*“. Tento stav vystupuje proto, že uvědomění již překročilo oblast empirického světa a tím se vymanilo z mezí obsáhnutelných nejen měrami, nýbrž i uvědoměním. Z toho vzniká zkušenost, že přestaly existovat šířky a dálky; v tomto případě je pro buddhistu celý svět obsáhnutelný fyzickým zrakem.

Stejnou vlastnost jako buddhisticky poznávaný p. má p. fyzikální. Kdybychom z tohoto p. odstranili orientační

body, jako jsou hvězdy a viditelné hvězdné systémy, pak i kdyby p. byl, ne měl by žádný smysl. Proto by také vlastně nebyl.

Ostatně i astronomie tuší nějaký podvod, když vypočítává tzv. únikové rychlosti okrajových galaxií. Neví totiž, proč se u nás nebo blízko nás s takovými únikovými rychlostmi nesetkáváme, kdežto někde ve vzdálenosti statisíců světelných let ano. Nebo nám má být zase dokázáno, že jsme tím pravým centrem v kosmu jako kdysi země ve sluneční soustavě?

prostředí je vytvářeno tvory nebo bytostmi, kteří mohou na sebe vzájemně působit, aby se tak mohla uplatnit *karma*, hnací síla bytí, která si vždy žádá být v p. jako v něčem, co může vzbuzovat dojem reality. Proto lze tvrdit, že p. se vytváří jen za předpokladu, že tu jsou bytosti s přibližně stejně kvalitní karmou; toto p. má takový rozsah, aby je den druh bytostí druhému druhu mohl vykonat něco působivě dobrého nebo zlého.

Vliv p. na jedince nelze ovšem považovat za absolutní. Např. jógou se lze z vlivů p. vymanit, jakmile jógín dokáže nebýt s p. ve vnitřních vztazích. Právě tyto vztahy jsou bleskosvodem pro vliv p. Když to jógín pochopí, může systémem odpoutávání přejít do p. jakéhokoliv, do kterého si přeje přejít. Dověšením vnitřního odpoutání může jógín p. vyměnit i za absolutno.

protestant (z lat.) *evangelik*, přívrželec křesťanské církve, jež se kdysi odloučila od katolicismu (z protestu); např. luteráni, kalvinisté apod.

protoplazma (z řec.) základní živá hmota, z níž je složena živá příroda a která je podkladem životního dění. Při pravém mystickém úsilí se vystavuje p.

odpařování. Tím se vyloučí přebytečná tekutina, projevující se v bytostech osobitým citěním, jež je nutno odstranit, aby mohlo být dosaženo mystického cíle, jež je nad oblastí citů.

prototyp původní, prvotní vzor, prázor. Mystickým nebo duchovním p. je mystik, jež si zachovává základní stav vědomí až do konce přetvářecího mystického procesu, jímž se ruší náklonnost k jakémukoli vjemu, emoci, stavu nebo pocitu. Tento stav, pokud jej můžeme považovat za závěrečný na cestě životních zkušeností, se na povrchu vyznačuje stejnou netečností, jakou můžeme vidět i u intelektuálně nevyvinutých typů. U mystika se však opírá o vědomé překonání každého sklonu získávat další a další životní zkušenosti, protože je pochopil jako naprostou zbytečnost. Za těchto okolností se pak jakoby přirozeně, samočinně, navazuje přímý kontakt s božskými kvalitami nebo boží přirozeností.

prthiví (sans.) země nebo princip země v jógické filozofii. Prthiví je také védská bohyně Země (*védy*).

prvek nejjednodušší část něčeho, která se již nedá rozložit na části jednodušší. Např. podle fyziky je p. kyslík, zlato, radium atd. Vzniká otázka, zda mohou být p. látky, které vznikají nakupením atomů jednoho druhu, či zda nejsou p. toliko atomy v podobě elektrického náboje, jehož skladba v poli teprve ukáže jeho charakter. To však je otázka, která se bude řešit v budoucnosti, a proto nemusíme předcházet vývoji. P., o nichž mluví fyzika, se zdají být něčím docela jiným, když se přece jen dají měnit. Ostatně alchymistické prvky měly původ v tom, že jako běžná hmota vykazovaly vždy stopy země, vody, ohně a vzduchu; jejich původ zase byl viděn

v éteru, kosmické látce, jejímiž obměna mi všechno vzniklo.

předkové v orientální mystice *astrální* otisky zemřelých lidí, kteří měli velké životní zkušenosti a žili v pravé oddanosti Bohu. Tento jejich charakter z nich učinil astrální ochránce živých lidí.

Dnes se na tyto předky nebere zřetel a z toho se vyvozuje, že lidé nemají duchovní ochranu, takže mnohem rychleji propadají mravnímu úpadku. Viz též *pitri*.

představa mentální výtvar, jenž je podle povrchního obecného i psychologického názoru prakticky bezvýznamný. V hlubším smyslu má však p. dosti síly, aby zcela reálně ovlivňovala subjekt, což je patrné především u psychotiků. Ale ani při znalosti vlivu p. je zkušený mystikové nepoužívají k vyvolávání mystických vývojových procesů, jak se mnohdy neinformovaní lidé domnívají. Mystikové totiž vědí, že tyto procesy musí mít charakter vývojových změn, k nimž dochází následkem strukturálního přetváření všech složek fyziologického i psychického bytí; to ovšem p. ne mohou nikdy vyvolat.

Nesouhlasili jsme s názorem, že p. jsou prakticky bezvýznamné, až na takové, jaké nakrátko vystoupí jako naprosto náhodné jevy v obrazotvornosti a pak zase zmizí jako pára v prostoru. Takovéto p. můžeme hodnotit pouze jako výsledek běžných mentálních funkcí, které prostě souvisejí s existencí těla. Máme na mysli p. záměrně vytvářené a s úsilím udržované v mentálním zorném poli. Takovéto představy jsou vlastně někdy živé, jindy reálné a psychologie s nimi musí počítat jako s velmi působivými. A právě tyto p. má na zřeteli jóga. Ví se o nich, že se mohou promítat v oblasti reálných jevů a působit v ní ja-

ko každá psychologicky mocně působivá věc. Ezoterní část nauky o józe nás dokonce poučuje o tom, že jogínové mohou své prostředí silou představ přetvořit a posléze i způsobit, že se z nich stanou magické síly, jejichž působením bude jogín uchráněn před vlivy každé nevhodné životní situace. Je totiž fakt, že p. lze jině lidi, tvořící prostředí jogína, oslnit. P. dokonce mají tak mocný vliv, že dokáží měnit způsob myšlení tohoto prostředí a vnútit mu takový pochod představitosti, že jogín bude uchráněn každého případného obtěžování tímto prostředím.

I když však jogínové vědí, jak užitečné mohou být operace s p., přece se jim věnují až na druhém místě; na první místo kladou otázku duchovního vývoje. Protože se však práce vedoucí k urychlení tohoto vývoje nutně pojí i na práci s p., je jógický vývoj vždy spojen s rozvojem mystické moci; na vyšším stupni duchovního vývoje jogín vždy tuto moc má.

Nedomnívejme se však, že tento stupeň je snadno dosažitelný. Je totiž spojen se stavem, kdy se bytost jogína stává hluboce indiferentní vůči světu smyslových faktů; vývoj této moci může tedy jogínovi opravdu sloužit jen k jeho vlastní vnější ochraně, tak potřebné na stupni, kdy dochází k resorpci bytnosti do transcendentního světa.

Cvičení se ve schopnosti vytvářet a udržovat p. tedy nepatří k józe. Je to jen odnož jógických snah, která zpočátku zpravidla zavede člověka do neutěšeného stavu. Takováto cvičení vedou zpravidla tam, kam se dostávají lidé trpící fixní ideou, ale rozhodně nikoli na vyšší stupeň jógického vývoje. A domnívá-li se někdo, že tato výstraha je planá, protože věří v existenci jogínů schop-

ných užívat p. k vyvolávání magických fenomenů, pak nechť ví, že tito jogínové už dosáhli stupně, který jim umožňuje psychickou rovnováhu dokonale kontrolovat a tak se vyhnout špatným následkům používání představivosti, totiž porušení této rovnováhy.

V mystických školách, kde se předepísuji operace s p., se tyto operace považují za pomůcku s přesně vymezeným účelem. Komu je tento účel neznámý, nesmí představivost cvičit. Uvedl by tím totiž do chodu neovládnutelnou mystickou mechaniku, která by ustala až ně kde v psychopatologickém stavu.

předtucha je vlastně výsledkem rezonance nitra, již si mohou některé senzitivní povahy uvědomit. P. vznikají z toho, že blížíci se událost připravují lidé, kteří již chovají úmysl ji vyvolat; jindy jsou vyvolávány napětím v prostoru, na něž je dotýčný člověk citlivý a s jehož výsledky se pak dostane do živého kontaktu. Jde tu o energetické momenty, jež rozechvívají organismus, a pak již záleží na člověku samém, zda toto rozechvění zjistí nebo nezjistí.

Dnešní lidé nemívají p. z toho prostěho důvodu, že obrazení všechnu pozornost do světa, k vnějším věcem. Jenom když se připravuje velmi působivá událost, uvádí je to někdy do pasivního stavu, v němž je vnímání způsobilější za chytit předzvěsti. Proto jenom ti, kdo se cvičí v sebepozorování s analyzující myslí, dosahují vnitřního odstupu od všech procesů vnějších i vnitřních a to je předpoklad k vyvolávání předtuch. To však neznamená, že p. jsou výsadou mystiků, kteří vlastně mají za úkol sami sebe neustále pozorovat. Pozorování vlastní bytosti je jen jednou z mystických prací; jinou je např. dokonce usilování o potlačení vnímavosti toho druhu, kte

rý umožňuje vznik p. Aby se to všechno podařilo, musí mystikové v sobě vypěstovat pozitivního ducha, což vyvolává stav nepřipouštějící vznik jakýchkoli dojmů. Teprve když aktivita spolu s duševním uvolněním byly mystikem dokonale rozvinuty a vyrovnány, mohou se zase u něho dostavovat p., které se pak vždy shodují s očekávanou událostí.

předurčení viz *predestinace*.

předzvěst na rozdíl od *předtuch* nejsou p. avizovány rozechvělým organismem v podobě popudových sil, nýbrž přímo z vizuální oblasti, kde se formují jako obrazy, jež jsou nepřímým projevem formujících se osudů. Proto se v nich senzitivní lidé nemohou vyznat. Vyznají se však v nich mystikové, kteří již poznali, že se každá událost připravuje k vybití jako soubor symbolů ve vizuálním prostoru toho, jehož se má tato událost dotknout. Kromě toho se p. odrážejí i v čistě duševním prostoru na základě zvláštních korespondencí všech existujících věcí vůbec. Zdá se však, že to souvisí s určitým stupněm mystické ho vývoje, který umožňuje člověku číst znaky souvztažností, souvisejících s budoucími událostmi.

přelom viz *realizace*.

přelud vizuální vjem, který si člověk obvykle nedovede vysvětlit a na nějž vždy nějakým způsobem reaguje. Když je p. vysvětlen, ukazuje se zpravidla *předzvěsti*. Neení-li možné jej vysvětlit, svědčí to o tom, že ten, komu se objevil, je duševně slabý a senzitivní. Vidět p. proto nemusí být příznak psychopatologického stavu.

předpodstatnění v mystickém smyslu znamená trvalou strukturální změnu v bytí, již mystická nauka hledí vyvolat se zřetelem na to, že existuje přímý vztah mezi vnitřním (duševním i fyzic-

kým) uspořádáním bytosti a jejími duševními znaky, byť jakkoli vysokými nebo i nadsvětskými. Veškeré počáteční mystické úsilí je proto zaměřeno na to, aby se „sebepociťování“ kvalitativně povýšilo; toho se zpravidla dosahuje koncentrací mysli, obdařeně žádoucími kvalitami, a působením této koncentrace na organismus. Když toto působení trvá dlouhou dobu, organismus tyto kvality akceptuje a pak jimi působí zpět na mysl a vědomí prostřednictvím vztahu mezi tělem a psychickou přirozeností. Od té chvíle může člověk předpokládat, že dosáhl realizace, která zakončí p. celé bytosti.

Je-li p. realizováno, stává se bytost nositelem nových duchovních, duševních a mravních hodnot. Jejich vliv na bytost uvádí do chodu vyšší druh *karmy*, která člověka unáší vstříc zbožštění vždy rychleji a rychleji, v přesné shodě s působením zákona o zachování a rozvoji realizovaných hodnot v psychické přirozenosti na úkor hodnot nerealizovaných.

přesvědčení subjektivní jistota, že nějaký názor je správný. Často nevzniká jen na základě životních zkušeností, nýbrž i domněnek a podrobení se cizí vůli nebo lidské společnosti. Proto mívá p. často velmi pochybnou cenu. Pro mystickou nauku je to popud, aby své žáky vychovávala především k tomu, aby se zbavili svých dosavadních p. a začali žít jako ti, kdo všechno pouze registrují; to až do doby, kdy kvantum nahromaděného pozorování začne působit zpětně do jejich vědomí jako poznání založené na zkušenosti. V ezoterismu se za p. pokládá i to, když člověk na základě smyslových zjišťování určuje vlastnosti i barvy předmětů; i toho se musí žák mystiky zpočátku vzdát, aby se vystavil hlubšímu působení zevních věcí a poznal je ja-

ko činitele, kteří bytost rozechvívají nikoli jen prostřednictvím smyslů. Bezprostřední působení zevních věcí odhaluje jejich fyzikální hodnotu; mystik, který se propracoval k tomuto postoji, stal se mudrcem, který již nebude nikdy ošálen zevní tvářností jevů.

příčinnost je v karmické oblasti (viz *karma*) počátkem působící energie, která se takovou stala vůlí člověka k činu a potom samozřejmě i činem samým. Vůle k činu totiž znamená kladný poměr individua jak ke konání, tak i k jeho následkům; je vyjádřením egocentristu a tím i vytváření psychologického momentu, jenž je záchytným bodem pro reakce na skutky. Z hlediska jógy je nejvyšší důležité, aby člověk p. odstranil tím, že své konání založí výhradně na nezbytnosti a zaujme k němu naprosto neosobní postoj.

přirozenost psychicko-fyziologická soustava jako činitel poutající určité povahové a morální vlastnosti a hodnoty. V mystice se usiluje o to, aby byla p. změněna pomocí různých duševních, pocitových a mentálních popudů, které obsahují buď nadsvětské, nebo duchovní, nebo božské hodnoty. Když se mystikovi podaří tyto hodnoty v sobě uplatnit, je p. změněna. Může se podle okolností stát podobnou nebo totožnou s božstvím.

pseudomystika zdánlivá a nepravá *mystika*, jejíž původ zpravidla spočívá v zistných úmyslech propagátorů mystiky a její existence je umožněna nepochopením těch, kdo ji vyznávají.

Znakem p. je především to, že nepožaduje, aby se člověk upevnil ve stanovisku, že podléhá moci boží, která to s ním vždy myslí dobře. Je to sice akt víry, ale když člověk nedokáže být badatelem, pak se musí snažit vyhrát svou duchovní

cenu uznáváním boží moci. Když se mu podaří toto stanovisko zaujímat trvale, pak uvidí svět božima očima a tím se stane moudrým v posuzování svých i cizích věcí; to už je přímá cesta ke spáse.

Propagátoři p. vystihují lidskou slabost, která touží něco získat, ale není schopna se namáhat. Proto se hlavně opírají o sliby a méně už nebo vůbec nekladou nezbytné požadavky. A tak je z repertoáru p. vyloučena práce, která je nezbytná, má-li člověk sám sebe posunout z běžného do nebeského, božského nebo nadbožského stavu.

Mystika je věda, používající víry jako pozvedajícího nebo proměňujícího a osvěčujícího činitele; p. nepožaduje nic kromě pověry. Máme věřit v boží milost, v boží starostlivost, která nám za pouhé vyznání víry udělí moudrost a mystickou moc, aniž bychom za to zaplatili i tím nejnütnější - to je rozvahou, aby taková moc nebyla zneužita. To všechno jsou nejasnosti a nelogičnosti učení p., která skutečně nemůže poskytnout lidem nic dobrého; snad jen útěchu, působící jen na lidi mdlejšího rozumu. A příbuznou p. je laická mystika. I ta hodně slibuje a málo žádá, znak to nesolidní nauky.

pseudookultismus falešný *okultismus*, založený na zistných úmyslech propagátorů okultismu. Neopírá se o exaktní postup bádání v metapsychických nebo metafyzických věcech, nýbrž jen o pověsti o senzačních úkonech a skutcích okultistů. P. je nauka nebezpečná a za vědějící důvěřivé lidi.

psychiatrie (z řec.) nauka o duševních chorobách a jejich léčení. Pokud jsou duševní choroby podloženy změnami v mozkové koře nebo mozku vůbec, není p. v nesnázích. Někdy se však stává, že takové změny nelze nalézt a pak už se

může p. k duševním chorobám stavět di-letantsky. Může přijmout nebo nepřijmout mystické zjištění, že lidé mohou být atakováni duchovitými útvary, jejich vztah k člověku bývá často jen mírně podmíněný - to bývá mysticky zjišťováno při výbuších nepřičetné zlosti. Kromě toho bývají lidé ovlivněni psychickými komplexy a to je zase nejzřejmější při stavech trvalé sexuální vypjatosti. Sexualita bývá v tomto případě velmi vhodnou půdou pro posedající duchy, kteří jsou v jiné podobě právě psychickými komplexy. Násilná snaha vidět původ duševních chorob výhradně v disfunkcích mozku, podložených chemickou nerovnováhou, problém duševních chorob spíše komplikuje než vyjasňuje.

psychické síly lidského těla rozličné manifestace životní síly bytí, transformované ve vyšší její formy. Podle indické filozofie jsou tyto síly fixovány v různých centrech psychicko-fyziologické soustavy a působí podle toho, z kterého centra pocházejí. Některé mystické systémy, hlavně pak praktická mystika tibetská, tyto rozdílné manifestace psychických sil bytí chápou jen jako projevy mystické potenciality, rozdušené do různých vrstev; proto se operace s těmito silami pokládají za počátek mystické praxe. Později se přechází k operacím s těmito silami nefixovanými. Květnatá mluva tibetských mystiků tento stav při rovnává ke schopnosti vidět Polárku na jižním pólu.

psychický (z řec. zákl.) duševní, týkající se duševního života. V každém případě se musí do výrazu p. zahrnovat duševní funkce, mentální a jiné asociace i vzněty, jež jsou v souvislosti s organismem, ale nikoli v bezpodmínečné závislosti na něm, pokud myslíme na fyzický organis-

mus. Může se tedy myslet na reakce ob-
jektivně neúchopného subjektu na ob-
jektivní vjemy, nebo též na fikce jako
výsledek reakcí v samém subjektu.

psychoanalýza (z řec. zákl.) doslovně
rozbor duše. V jiném smyslu vědecké
zkoumání duševních vlastností pomocí
dotazů a pozorování za účelem určení
sklonů a schopností člověka, zejména
sklonů aktivně se projevujících. P. je
metoda velmi nespolehlivá a její vý-
sledky jsou spíše dílem náhody než skuteč-
ně vědeckého postupu.

psychofyzika (z řec.) odvětví psycholo-
gie, zabývající se spojitostí fyzikálních
vlastností podnětu a subjektivním po-
čítkem. Jako vědní obor je to odvětví
mystice cizí. V mystice se totiž předpo-
kládá, že tyto vztahy budou zřejmé ka-
ždému, jakmile dosáhne mystického pro-
zření.

psychofyziologie (z řec. zákl.) fyziolo-
gická psychologie, neboli odvětví psy-
chologie, které předpokládá, že psycho-
logické procesy jsou v přímé souvislosti
s procesy fyziologickými, jež se odehrá-
vají v centrální nervové soustavě. Pokud
tato souvislost existuje, nezdá se, že mů-
že být snadno vystopována. Už proto
ne, že fyziologická soustava může být
mentálně ovlivňována též přes centrální
nervový systém. Těto možnosti se velmi
mnoho využívá v mystice, která pouka-
zuje na to, že právě tímto způsobem mu-
sí být bytí vtisknut žádoucí, tj. božský
nebo duchovní ráz. To znamená, že
mystika p. uznává, ovšem jenom ve
smyslu oboustranného a nikoli pouze
jednostranného ovlivňování.

psychometrie (z řec. zákl.) nauka o me-
todách měření psychologických jevů
(psychometrika); jinak i schopnost zjiš-
ťovat vyzařování člověka ulpělé na věci,
jž měl v rukou. Toto vyzařování na vě-

cech skutečně ulpívá, ale je tak jemné,
že je může zjišťovat pouze člověk nad-
míru citlivý a ještě k tomu schopný od-
ovlivňování abstrahovat. U p. je zajíma-
vé i to, že vlastně dokazuje, že toto vya-
řování není pouze prostým vyzařováním
těla, nýbrž že v něm jsou stopy celé mi-
nulosti člověka, který se psychometricky
prověřované věci dotkl. Proto je p. jas-
novidectvím do minulosti, které se opírá
o konkrétní opory.

psychopatologie (z řec. zákl.) nauka
o duševních chorobách a jejich léčení.
P. zatím není věda pozitivní, která by
dokázala z určitých symptomů vypočítat
skutečný stav choroby v budoucnosti; je
doposud jen pasivní, protože s obtížemi
sbírá poznatky o duševních chorobách
a seřazuje je. Její úspěchy jsou proto jen
malé a někdy dokonce problematické.

psychóza (z řec.) duševní choroba, po-
rucha, šilenství; davová porucha duševní
rovnováhy, hromadný duševní ne-
klid. Individuálně může p. předcházet
silná těkavost myslí, a proto bývá pod-
ložena faktory ryze duševními; později
se vše může odrazit i v nervové nebo
mozkové soustavě. Podle mystické nau-
ky se dá p. léčit preventivně, a to vnímá-
ním, které konkretizuje každý vjem.
V tomto případě se mysl uklidní, přesta-
ne být těkavou a to je předchůdce du-
ševního zdraví.

pud duševně atakující síla, která má
sídlo ve fyziologické soustavě a v její
vlastní duševní potenci. Manifestuje se
jako určitý druh instinktu nebo také ja-
ko chtíč, a proto jej můžeme považovat
za agresivní uchopovací sílu bytí, proje-
vující se především spontánními akce-
mi, zaměřenými k účelům povšechné
bytostné výživy. P. je primitivnější for-
mou citu, existujícího v podvědomí, kde
je ve velmi úzkém vztahu s fyziologic-

kou bytností, v níž se pak chová jako síla, jejímž prostřednictvím je bytost vedena cestami nezměnitelného osudu. Jinak je p. část citu vymykající se vůli, a proto je to síla autonomní, příslušející neovladatelné části bytosti, která se v konečné fázi jeví jako funkce vegetativního nervového systému.

pudové já psychologický faktor, který je uváděn do funkce v souvislosti s činnými pudy a který je proto v mystice klasifikován jako *nižší já*.

pudové vědomí viz *vědomí*.

Pukkasí (sans.) hněvivá bohyně, která se zjevuje v *bardu*; přichází z jihovýchodu, je oranžově zbarvená, v pravé ruce drží střeva a levou je pojídá. Patří ke skupině hněvivých bohyň *gaurí*.

pulsace pravidelný rytmus pohybů, změn apod. Mystická zkušenost vede k poznání, že p. souvisí s existencí subjektivní časomíry, takže přenosy vědomí např. z fyziologické soustavy do kvalit odpovídajících absolutnu převádějí bytost do jiného druhu p. a tím se pojem času mění. V jógické praxi se člověk duševní zdrženlivostí může propracovat k dlouhodobému přílivu a odlivu psychického dechu; vědomí se tím přeneso do jiných dimenzí, v nichž budoucnost, minulost a přítomnost se slévá do přítomnosti, která se vždy rozkládá na tři doby následkem biologické p., jejíž oběť je člověk mysticky nezdokonalený.

púranka (sans.) jedna ze tří částí *pránajámy*, kontrola dechu. Další dvě jsou kontrola zadržetí dechu (*kumbhaka*) a výdechu (*réčaka*).

purána (sans.) staré indické náboženské básně, nejstarší z nich z doby několik set let př. Kr.; byly určeny k tomu,

aby uchovávaly staré tradice (puránam), odtud jejich jméno. Hlavních purán je osmnáct, jsou věnovány *Višnuovi*, *Šivovi*, *Brahmovi* aj.

puritanismus náboženský reformační směr 16. a 17. stol. směřující k očištění anglikánské církve na základě přísné mravnosti; přísné mravní zásady. Z mystického hlediska má p. spásonosný význam pouze za předpokladu, že se jeho mravní reformy dotýkají až duševní podstaty člověka. Důvod je čistě psychologický. Je totiž vždy třeba vyžadovat, aby byl člověk usměrňován jen silami spásné mravnosti. Jenom tak se vyhne duševnímu zlomení, jež může způsobit, že se člověk stane třeba i stroze mravným na povrchu, kdežto v nitru existují nadále přidušené nectnosti, jež ho psychicky oslabují. Závady v umravňování však může určit pouze ten, kdo je velmi dobrý psycholog a dovede proto zvážit všechny přednosti a závady každého psychického projevu nebo stavu.

puróhita (sans.) rodinný kněz, *bráhman* védské tradice (*vědy*), který obvykle po celé generace vykonává všechny potřebné náboženské obřady provázející život rodiny nebo rodu; neslouží tedy jako kněz chrámu, ale jedné nebo i mnoha rodinám.

puruša (sans.) duše jako tichý, nepohnutý svědek v nás, který vnímá všechno, co se v nás děje a co v nás též zůstává jako stopy dění.

Pušpa (sans., tib. Pušpe-ma), jedna ze dvou ženských *bóhdisattvů*, které doprovázejí *dhjánibuddhu Akšóbhju*; personifikace rozkvětu, „květinová bohyně“.

R

racionalismus (z lat. zákl.) názor o neo mezených schopnostech lidského rozumu; rozumový postoj k životu vůbec. Ale rozum není jako rozum. Je rozum primitivní a je rozum čistý. Primitivní rozum dovede usuzovat jen z pozice smyslového vnímání, kdežto čistý rozum dokáže nadsmyslové věci a jevy uvádět v soulad s reálnými zkušenostmi na smyslové úrovni. Teprve tento rozum můžeme považovat za kvalitní, neboť produkuje spolehlivé úsudky, dokonce tím spolehlivější, čím více se může opřít o nějakou nadsmyslovou zkušenost.

To ovšem neznamená, že rozum dovede vždy správně vysvětlit i věci vzdálené prožití; to se potvrzuje nejvíc u lidí, kteří zdánlivě bazírují pouze na rozumu, ačkoli se nikdy nepovznegli nad smyslové zkušenosti.

Vyšší rozum tyto znaky postrádá. Je kvalitou zasahující zčásti do transcendentní oblasti, a proto chápe, že věci mají i vyšší hodnotu než elementárně účelnou; to bylo dokázáno i fyzikou. Právě fyzika dokazuje, že uznávaný, tradiční rozum nedovede věci vůbec vysvětlit, leda jen ex post. Proto není ani schopen připustit, že to, co mu nyní fyzika předkládá, dříve uznat nemohl, protože to odporovalo zkušenosti. Proto má r. problematickou hodnotu, vyjma případy, kdy člověk nechává rozum následovat zkušenosti.

R. v tradičním pojetí zasluhuje často pouze úsměv. Byly doby, kdy se církev z „rozumových důvodů“ vzpírala uznat heliocentrický systém, který ovšem bořil celou církevní kosmologii do té doby bez pochyb platnou. Pak zase vědci

z „rozumových důvodů“ nemohli uznat mnohé technické novinky, neboť je dovedli snadno vyvracet „zákony matematiky a logiky“. Dnes tž rozum, tak často v minulosti blamovaný, zase ví, kde je hranice skutečnosti, stanovená vlastně empiricky. Jak by tedy mohl připustit zkušenosti a poznatky jogínů, že existují nesčetné sféry, jež lze identifikovat funkcí smyslů, pozměněnou praktickou jógou, sféry, do nichž mohou jogínové vstupovat někdy podle libosti, jindy jen z vážných důvodů.

Nehledě však k hodnotám životních zkušeností jogínů, nedovede r. ani po všech dosavadních omylech připustit poznatky a možnosti, které jsou v dosahu technického vývoje. Nejistoty a sebejistoty, jimiž r. tolik trpí, nutí vědu rozvíjet se po cestách laboratorní empirie, ačkoli největší pokrok učinila vždy teoretická větev vědy. Pravda, laboratorní empirie vede k vzniku oborů tzv. užitě vědy, ale teoretická větev vždy dovede proniknout až k poznání zákona o příčině a následku; toto poznání může ze života strast odstranit, kdežto užitá věda ji může rozmnožovat.

Bylo by dobré posuzovat věcně i r. Je žádoucí vidět a pochopit, že r. má takovou cenu, jak kvalitní rozum jej vytváří. Rozum, existující v mozku bytostí podléhajících živočišným zřetelům, dovede vytvořit r. lidskému rodu spíše neprospěšný než prospěšný. Je tedy nutné, aby r. vytvářeli lidé mravně velmi pokročilí. I kdyby tito lidé uměli vytvořit jen r. s primárním zřetelem na mravnost, jejíž nezbytnost vysvětluje zákon o příčině a následku, bude tento r. lidstvu prospěšnější než r. „technického ducha“, který proto, aby získal automobil nebo moc ve státě, je schopný zničit nebo i zabít desetitisíce svých bližních.

Nezakládejme si proto příliš na r. Bu deme-li muset jednat, vezměme na pora du srdce, kdežto rozum, hledící na všechno z hlediska elementární účelno sti, nechme zmlknout. Pak náš iraciona lismus bude lepší než r. zdánlivě neza sluhující žádnou výtku, ba spíš pochva lu.

radiace (z lat. zákl.) záření, vyzařování. R. se může týkat záření viditelného i ne viditelného. Viditelné záření je relativně tvrdé, kdežto neviditelné měkké. Toto neviditelné záření se často vyskytuje při jógickém úsilí a je zřejmě vyvoláváno intenzivní koncentrací mysli na tělo. Pod tlaky koncentrace se z těla uvolňují slabé radioaktivní náboje, z nichž se ko lem těla vytváří jemně zářící *aura*, svato zář, podobná vejci. Tato r. svědčí o tom, že mystik dosáhl významného stupně v mystickém vývoji, v němž je bytost v podstatné míře přetvářena.

radikální (z lat.) jdoucí do důsledků, na kořen věci, rychle, energicky, roz hodně. Takový postup je nutný při tou ze po mystické *realizaci*. Musí se něco riskovat, všechno obětovat a sám se se bou v obvyklém pojetí necítit. Jinak člo věk nebude mít sílu k překročení nejdů ležitějšího rozhraní, jež odděluje svět nám známý od světa ležícího za ním.

radioaktivita umělá je v živé přírodě vyvolávána mystickým postupem, při němž mysl působí velmi intenzivně na tělo. V takovém případě se tělo chová jako předmět podnicený k strukturální přeměně, jejíž vlastností také je, že vy tváří *auru* v podobě svítícího nebo do konce zářícího útvaru. Papsky tohoto záření však jsou měkčí, méně intenzivní než záření radioaktivních hmot. Toto záření je viditelné očím uzpůsobeným k dívání se introvertním zaměřením mysli, jež je uschopňuje přesáhnout hra

nici běžného vidma. Pro takové oči kaž dá hmota vydává záření, ale těla jogínů vydávají záření intenzivnější nebo tvrdší než třeba hmoty vegetabilní přírody. Je to tím, že soustřeďující se mysl zvyšuje kmitočet fyzikálních nábojů bytí, jež pak zaktivizuje hmotu těla.

Když jogín dosáhne stupně, v němž je ho tělo září byt' ve vlastní oktávě cítí se jako božstvo, neboť také překonal tamasické prvky v těle (viz *tamas*) a tím se jeho tělo stalo samozárným jako těla božstev. Možno říci, že to všechno zále ží na stavu mysli. Těkává nebo reflexiv ně činná mysl se nikdy nestane nástro jem, který uvede tělo z jeho obvyklé poddajnosti do stavu samozárního útvaru; taková mysl naopak činí tělo elektrolytickým.

radostivost je duševní stav, který má vždycky doprovázet mystické úsilí. R. je jiným projevem optimismu a oboje je protiváhou reakci na mystické úsilí. Jím se často vyvolávají temné a zlé astrální síly, zejména když se člověk stává mysti kem proto, že ho zklamal svět, jemuž se proto chce vyhnout, zřící se ho. V tomto případě ovšem r. nesmí být podmíněna vnějšími příčinami. Jen takové r. se v mystice používá jako náladového pro středku, jímž se paralyzují vlivy a po hnutí méně příznivá a mystickému vývo ji odporující. Má jí být proto použito jako trvalého stavu, neboť se jí čelí setr vačné síle stavů opačné povahy.

rádžajóga (sans.) královská jóga, razí si cestu k dokonalosti ovládním celé lid ské bytosti vůli a bdělým vědomím, na rozdíl od jóg prostších, zakládajících se především na způsobu života. U r. se předpokládá, že novicové jsou tak inte ligentní, že pochopí její metodu v celé její šíři. To znamená, že *jama* a *nijama* nevyvolá zápas s jejich vlastní bytostí,

ale budou neohebnou mravní směrnicí pro život; díky tomu je už možno věnovat se její vyšší části, která je systémem soustředování.

Soustředovací postupy, když už nejsou obměňovány nepevnou mravností ve smyslu jamy a nijamy, jsou většinou ryze technické povahy: tělo je objektem, jež soustředující se mysl mění a zpracovává jako nástroj vhodný k donesení ducha člověka k jeho nejvyššímu cíli, k vykoupení. Proto se jí nemají zabývat lidé prostí. Ti zkazí výsledek školení tohoto mystického typu tím, že tělo a tělesné sklony jim budou stále problémem, takže jejich soustředování tím bude zavedeno na zcela odchylné cesty.

R. může dělat člověk tak inteligentní, že chápe, že jóga je metoda vědecká a vyžaduje, aby se člověk postavil k svému tělu i celé bytosti jako třeba lékař k pacientovi, kterého má operovat. Ne smí se svou bytostí cítit, brát v úvahu její sklony, neboť by nikdy nedosáhl náležitě intenzity soustředění a tím méně pak jeho žádoucí kvality. R. je totiž mystická metoda, která člověku umožňuje dosáhnout mystického cíle soustředěním na nekonečně malý bod. K tomu se však musí propracovat pomalu nebo systematicky, aby takto vyvolávaná intenzita koncentrace nezužovala jeho vědomí a tím je spíš nezatemnila než osvitila.

Běžný člověk tedy svůj mystický vývoj nesmí zakládat na pouhé koncentraci, jíž r. v podstatě je. Problémy jeho osoby jsou velmi vážnou výstrahou před tímto postupem; měl by si uvědomit, že žádný druh jógy ani mystiky nemá sloužit k řešení malých bolestí, pramenících z neukojených tužeb, nýbrž k řešení problému strasti v nejširším, dalo by se říci světovém pojetí.

rádža-rši (sans.) královský rši nebo mu-

drc, který ovládá *rádžajógu*.

radžas (sans.) jeden aspekt trojjevné kosmické pralátky *prakrti* pudící k neustálé činnosti, neklidu a strasti, honbě za smyslovými požitky; moc žádosti, vášně. Nejvyšší z těchto tří projevů *prakrti* je *sattva*, druhý r. a třetí *tamas*. *Sattva* je světlem pravdy, r., jak bylo řečeno, mocí žádosti a *tamas* silou spontánního uchopování nebo nevědomostí, prostoupepnou pudy. Proto se říká, že *sattva* náleží bohům, kdežto r. a *tamas* bytostem nižším.

rága (sans.) touha po hmotných i nehmotných radostech na tomto i onom světě.

rága-bhakti (sans.) druhý stupeň, dosahovaný v *bhaktijóze*; pravé uskutečnění lásky k Bohu. Stav, kdy *bhakta* soustředí celé své myšlení na Boha. Podrobněji viz *bhaktijóga*.

ráj v buddhistickém pojetí šťastná sféra smyslových žádostí. Od nebí se ráj odlišuje tím, že bytosti v něm sídlící podléhají více vrozeným pudům a smyslovosti než bytosti nebeské. Viz *sféry*.

rákšasové (sans.) druh d'áblů v podobě gigantických bytostí lidského vzezření, démoni živící se lidskými mrtvolami. Mohou být srovnáváni se zlými impulsy, které se v nás objevují.

Ráma ústřední postava velikého eposu *Rámajána*, sedmé vtělení (*avatára*) boha *Višnu*.

Rámakršna šri, Parahansa, vlastním jménem Gagádhas Ča Hopádhjáj, bengálský *bráhman* a *bhaktijogín*, největší, v pravdu nejhluběji proniknuvší indický světec poslední doby (1834-1886). Byl považován za vtělení *Ráma* a boha *Višnu*.

raport (z franc.) vztah, spojení. V *okultismu* se r. chápe jako podmaňující psychický kontakt s nějakou osobou. V my-

stice pak vztah mezi *guruem* a *čelou*, mi strem a žákem.

rasa (z franc., arab. pův.) skupina lidstva, lišící se od jiné zděděnými druhotnými tělesnými znaky. Předpokládá se, že duchovně osvobozující mystické nauky jsou přeneseny do naší doby z dávných dob jako duchovní plody arijské rasy.

rasátala (sans.) šesté ze sedmi podsvětí *pátála*, sídlo bytostí *daitja* a *jakša*.

Ratnasambhava „vzniklý z klenotu“ nebo „vzácný“, z něhož pochází všech no vzácné. Jeden z pěti *dhjánibuddhů*. Jeho tělo je žluté, což znamená zemi; v ruce drží klenot, který znamená úrodnost ve smyslu bohatství a hojnosti, nepřítomnost chudoby. Sedí na koňském trůnu, přichází z jihu. Jeho ženská družka je *Mámakí*. Doprovázejí je mužští *bódhisattvové Akášagarbha* a *Samantabhadra*, ženští *bódhisattvové Mála* a *Dhúpa*.

reakce (z lat.) činnost vzbuzená vnějším podnětem, ohlas vnějšího popudu; zvrát, stav jsoucí v protikladu k stavu předcházejícímu. S r. máme co dělat i v mystice. Tělo reaguje na mentální úsilí, mysl na tělo, nálady a duševní stavy; to všechno se musí brát v úvahu, ne chceme-li dojít k nežádoucím výsledkům. A protože stejně *mystika* jako *jóga* je metoda, od níž máme čekat sebeře tvoření, musíme postupovat tak, aby reakce na mystické úsilí odpovídaly našemu záměru mysticky se přetvořit a tak se stát mystiky.

Mystické úsilí není vždy posvěceno r. nejkvalitnějšími, totiž osvícením, osvobozením a rozvitím mystické moci. Není to Bůh ve své moudrosti, kdo mystické úsilí odměňuje, nýbrž přesně odpovídající r. jako následek působení zákona o akci a r. Proto o výsledcích rozhoduje

moudrost, nikoli víra, že se mystikovi při jeho úsilí nemůže nic zlého stát, neboť důvěřuje v Boha. Záleží na dobře volených akcích, na kvalitě, která je do těchto akcí vložena, nebo také na intenzitě koncentrace, která vede k mystické proměně. Kvality totiž mění mravní základnu člověka; koncentraci musíme považovat za silového činitele, který mravní podklad nemá, ale v podstatě může působit jako světlo nebo jako tma. To znamená, že chce-li se někdo mysticky vyvíjet, musí, aby snad mravně a intelektuálně nepropadl, vyvodit úsilí mravní, aby „nosné vlny“ jeho bytí byly kvalitní po stránce prožitkové, a pak i úsilí mentální, aby byla struktura těla změněna a uzpůsobena k poznání, k rozvíjení kvalitního intelektu atd. Tyto výsledky jsou věcným projevem r. na naše snahy; kdo nepostupuje tak, aby r. byly právě takového druhu, ten nebude mít v mystickém úsilí žádný úspěch.

Vyšším stupněm mystického přetváření je taková koncentrace, kdy je mysl aktivní, kdežto tělo pasivní. Když bude aktivní mysl obsahovat vysoké duchovní kvality, protože nebude zatížena žádným negativním prvkem, pak už jsme dospěli k mystickému úsilí, jehož výsledky budou dobré podle našeho vyššího přání. Když však tato mysl neobsahuje pozitivní prvky, bude soustředění přinášet zatemnění a místo moudrosti často různé psychózy.

realismus (z lat. zákl.) střízlivé pojímání skutečnosti, smysl pro skutečnost, věcnost; filozofické stanovisko, že vesmír má svou vlastní jsoucnost, čili že bytí vnějšího světa je nezávislé na vnímajícím subjektu. Ve vyšším mystickopsychologickém pojetí je r. nutný, neboť člověk si nemůže být nikdy jist, kam jej city zavádějí a jak dalece mu zkresluji

pohled na svět. To však ještě neznamená, že r. je hmotařství, neboť každé hmotařství se zvrhává v hmotařství elementární, jež ničí rozum, snižuje intelekt i inteligenci. Je dosti na tom, že lidé jako ne vždy dobře intelektuálně vyvinuté typy vnášejí do svých úsudků zaujetí pro nebo proti tomu, čeho jsou svědky; to znamená, že jejich úsudky nejsou věcné, nýbrž idealistické. A k takovým úsudkům dospívají i lidé, kteří se domnívají, že jsou čistými realisty. Zpravidla jde o omyl v sebehodnocení. Musí se dávat pozor na to, zda r. není zaměňován s chtivostí bez mravních zábran, jaká činí člověka tvrdým, necitlivým a nedbajícím na nikoho druhého. To pak už není r., nýbrž elementární hmotařství.

Mystické musí být realisté, ale nikoli hmotaři. Musí se vyhýbat idealismu, neboť duchovní vývoj se ubírá reálnými cestami, i když jde o věci psychologické. Kdo z mystiků r. opomíjí, holduje fantaziím, a proto nezíská na cestě skutečnosti nic. Naopak žije v neskutečnosti, což je předzvěstí bloudění a rozpadu, špatného konce na cestě života.

realista (z lat. zákl.) stoupenec *realismu*, zpravidla však člověk uvažující pouze ve světských pojmech, čili hmotař a utilitarista.

realita (z lat. zákl.) skutečnost. Na rozdíl od mělkého pojetí skutečného světa cílí mystika jako r. i realizovatelné nebo realizované duchovní stavy, neboť právě duchovními stavy lidé žijí; mystikové však žijí v dobrých duchovních stavech. Pro mystika se kromě toho stávají r. i božské, nebeské a extatické stavy, nehledě na stavy vědomí, na nichž záleží, zda je člověk primitiv nebo inteligentní osoba. Považovat mystické výsledky za abstrakta tedy znamená, že

oblast skutečného světa byla zúžena na svět smyslových faktů.

realizace (z lat.) uskutečnění. V r. vrcholí každý mystický vývoj, pokud se člověk nedokáže rozhodnému vyvrcholení vyhnout trvalým prouděním vjemů božského dechu. To je ovšem neobyčejně obtížné. Snažící se lidé se postupně unaví, chtějí si odpočinout, a proto se zaměří zpravidla na jeden určitý vysoký mystický stupeň, který realizují, čili uskuteční jej jako stav definitivní. Z jistého hlediska je to vlastně mystický pád, ale když jsou realizovány vysoké duchovní stupně, např. nadbožské, pak se to za pád nepovažuje. Mystik to jen zaplatí smrtí těla, ale příchuť tohoto stavu, který na počátku r. zachytil, je zpravidla tím, na co se v okamžiku smrti upne. To je předpoklad r. tohoto stavu po smrti, zpravidla spojený s novou objektivací, resp. *inkarnací*.

Kolem vysokých realizací je rozhodujícím faktorem dech. Na něj musí mystik dbát, má-li udržet stav permanentní výměny duchovního dechu, který poskytuje bezčasnost. Ale jak už bylo řečeno: lidé se postupně unaví, chtějí si odpočinout a pak místo „věčné cesty“, tj. být nebo žít, dosáhnou r., která sice může přivodit stav naprosto nový a vysoký, ale nikoli spojený s nesmrtností. Kromě toho mysticky pracující lidé také nevědí, jak důležité je nechat „*dech ducha života*“ proudit, a proto se dokonce k r. kloní; nechtějí být na „věčné cestě“, cestě života. A tak je mystická cesta možno říci běžně omezena r. To způsobuje, že i mystikové musí jít od vtělení k vtělení, i když v linii vtělení božských. Ti nejmoudřejší se z toho poučují, že vykoupení ve stavu věčného bytí je nejvyšší nesnadno dosažitelné. To však běžní lidé posuzovat nemohou, i když jsou do

sti vzdělání v mystické teorii. Předně ne vědí, co znamená permanentní vdechování „dechu ducha života“ a potom ne vědí ani to, co znamenají r. Museli by zažít vysoké božské stavy, aby pochopili, co to je realizovat je, a zažít také stav provázající nezadržovaný dech. Božské stavy totiž budí pocit příjemného zaktvení, ale trvalé proudění dechu může vzbudit hrůzu pro provázající je bezčasnost, bezmravnost, neohraničení ničím, a proto také naprosto osamocení. To všechno je odstrašující. Na druhé straně však je dobré získat z toho zkušenost, neboť pak člověk uvidí, že mimo skutečnosti je všechno marnost. A můžeme jen připomenout: ti, kdo dosáhli bezčasnosti, jsou lidmi naprosto výjimečnými, s nimiž se nelze setkat.

reálný skutečně existující, skutečný. Slovem r. však nesmíme myslit jenom hmotný.

réčaka (sans.) jedna ze tří částí *prána-jámy*, totiž kontrola výdechu; druhé dvě jsou kontrola vdechu (*púráka*) a kontrola zadržení dechu (*kumbhaka*).

redukce (z lat.) omezení, zmenšení. V mystice se mluví o r. osobních potřeb člověka. Mnoho z toho, co běžný člověk pokládá za potřebné k životu, vidí mystika jako nadbytečné. Proto mají mystikové své potřeby redukovat až na minimum, aby získali čas na mystické školení a stali se v životě minimálně zranitelnými. Celý život se z hlediska potřeb jeví jako kolotoč. Když člověk opustí názor, že mu má stačit minimum potřeb, zaplétá se do existenčního boje a do osobní vypjatosti, která mu neposkytne čas na odpočinek. Zdá li se někomu, že jeho bližní má pohodlný život, protože je dobře vybaven příjmy, zařízeními a různými osobními potřebami, musí se snažit vidět hlouběji, aby postřehl, zda

toto zdánlivé pohodlí není vykupováno jinými osobními obětmi. Nezapomínejme totiž na minulost, která nám ilustruje změnu životních podmínek celé lidské společnosti. Když se např. objevily rychlé dopravní prostředky, intelektuální slepci se těšili, že v tom je jejich příležitost zbohatnout. Nyní ty prostředky máme k všeobecnému použití a ani s nimi nemůžeme stačit přijet včas do za městnání, dohonit konkurenci a stihnout všechny ty povinnosti, které nám technická vyspělost nasypala na hlavu nad míru. A přece se kdysi lidé těšili, že tyto technické prostředky život usnadní. Jenže pouze vytlačily idylické jevy prostějšího života, které jeho současníci přehlédli, protože touhy přesahovaly jejich možnosti. A i dnes tomu tak je. Touhy nás ženou vpřed k dalšímu ztechnizování a jak se už dnes ukazuje, ten toužebný blahobyt nedoženeme ani ještě více zrychlenou dopravou. Proto lze věřit: štěstí je záležitost vnitřní a nikoli vnější. Dostihneme je spíše omezením svých potřeb než snahou je ukojit v nejvyšší míře. Neboť se nikdy nestane, aby se technika zarazila kdesi u ukončení rozumných potřeb; jako šílený pan X chce dohnat, chytit a sevřít v náručí kdesi ve stratosféře plující obláček.

Mystik se tedy nesmí chovat jako běžný světský člověk, který si zakládá na domněnce, že jeho potřeby jsou vždy rozumné, i když nesplnitelné. Musí je jednoduše redukovat a tím poskytnout bytosti klid; její klid je také jejím štěstím.

reflex (z lat.) odraz (světla), odlesk, ohlas. Marxistická psychologie nás poučila, že jsme v jednání usměrňováni r.; dokonce jsme poučováni o tom, že celý náš život je podmíněn schopností smyslově reagovat. To už je tvrzení diletantské, neboť potencialita lidského bytí je

schopna se projevit akcemi, které r. na šich smyslů kategorizují. Proto je někdo násilník a vrah, jiný světec, další filozof a ještě další vynálezce atd. atd. S ohledem na to je nutné smyslové r. zařadit tam, kam náleží. Je totiž jisté, že v bytosti je princip vše zrcadlící. Ten však člověka neatakuje k bezuzdným chřtáčům, neboť jejich sídlo je kdesi v oblasti atavismů; odtud je člověk atakován k žádostem toho nebo onoho druhu. Jednání člověka tedy není podníceno reakcemi na zevní svět absolutně, což zase vyvrací poučku, že je člověk produktem přírody a že jí zcela podléhá s výhradou možnosti technicky vyspět a tím tu přírodu nějak ovládat.

Filozofické a příp. i tzv. vědecké poučky o vysokém významu r. ztrácejí platnost v tu chvíli, kdy se člověk ve stavu dokonalého sebezpozorování ponoří do svého nitra tak hluboko, kam už nesahá psychický nepokoj bytosti. V tu chvíli už r. nemají žádný význam a dokonce ustanou; člověk se stává schopným vidět a ničeho se nezúčastňovat vědomě ani podvědomě. Co se nazývá svět, to takový člověk vidí pouze jako soubor procesů, odehrávajících se mimo sféru jeho žití. „Zajímavé“ a „nezajímavé“ je vy a děje tohoto světa se za takového stavu ukáží být divadlem, odehrávajícím se před ním jako člověkem zcela apatickým. To nás nutí změnit názor na význam r. v psychologii; člověk se začíná jevit jako ten, kdo nepodléhá přírodě: je tím, kdo se ze světa vymanil a žije nyní mimo něj.

reflexní pohyb pohyb vznikající bez vlivu vůle, na pouhý popud zvenčí. Učení marxistické psychologie o r.p. a *reflexech* vůbec je založeno na názoru, že člověk je a zůstává produktem zevního, tj. tzv. objektivního světa; proto je jeho

organismus pouze jistou formou hmoty, kdežto jeho psychické vybavení pouze signální soustavou, jejímž prostřednictvím se uskutečňují reakce. Toto učení platí v plné míře pouze na elementární úrovni, u primitivních organismů. Neboť jakmile člověk přestane žít výhradně dravým saháním po věcech domněle ukájejících chťiče a odstoupí vnitřně ode všeho jako pozorovatel, r.p. začnou mizet a on se pohybuje i jedná pouze po úvaze. A tento odstup se při mystickém školení víc a víc zvěšuje a vrcholí v rozvoji apatie vůči všemu. Pak r.p. vůbec ustávají; člověk si je vědom sebe sama vždy a za všech okolností a to je vlastně jeho vítězství nad sebou samým i nad mnohými osudy, které souvisí s jeho bytím.

reformace (z lat.) přetváření, úprava. R. může být dobrá nebo špatná, podle toho, z jakých pohybů k ní dochází. Dějiny popisují různé r., nezdá se však, že by se tím něco zlepšilo, ačkoli slovem r. rozumíme opravování za účelem zlepšení. Reformační úsilí velmi často vyvěralo z vnitřních předpokladů reformátorů a tyto předpoklady byly někdy více, někdy méně dobré podle toho, jak dalece duch reformátorů byl pouze nebo podmíněně revoluční. Jisté je to, že r. způsobila většinou jen to, že se hromada problémů přesunula z jednoho místa na druhé; jinak to ani být nemůže, protože dobrá r. je možná pouze za předpokladu, že se každý jednotlivec začne zlepšovat sám od sebe a u sebe.

regenerace (z lat.) dodání nové kvality, obrození, obnova. V mystickém pojetí r. znamená zesílení ducha v těle až do stupně, kdy malátnost a celková flegmatičnost zmizí a člověk začne být svěží a optimistický. Předpokládá se totiž, že takový byl původní stav lidství, kdežto

malátnost, indolence aj. jsou výrazem degenerace.

reinkarnace (z lat.) znovuvtělení. Podle primitivních náboženských názorů se znovuvtěluje duše člověka, sídlící za života v jeho těle. Ale *buddhismus* vykládá r. v docela jiném smyslu. Představuje si to tak, že všechny síly bytí dohromady tvoří podmíněně ucelený svazek, je hož energie, daná sklony, chtěním a vůlí k životu, učiní z tohoto svazku přilnavého a aktivizujícího činitele, který si vyhledá vhodné tělo ke své r. Tento budhistický názor vyplynul z psychologického rozboru bytí. Při dobré analýze svého nitra můžeme zjistit, že síly našeho bytí mají tendenci ulpívat na všem, co slibuje příjemný zážitek, a chtějí se uplatňovat tak, aby byl život zachován. Od tohoto zjištění není daleko k poznání, že tyto síly jsou jen podmíněně závislé na těle, že se dovedou uvolňovat v nejnižší fázi tím způsobem, že člověk už duchem není u sebe sama, nýbrž u předmětů svých žádostí, čili že je odtělen. Při dalším průzkumu vysvitne, že toto oddělení ve formě nepřítomnosti duchem u sebe sama je v době smrti pouze dokonalejší; lze vystopovat i to, že v kritických momentech se tato nepřítomnost jeví jako hledání nového, příjemnějšího ulpení, čili hledání nového sídla, r.

Duše se tedy nepřevtěluje. Převtěluje se pouze soubor sil bytí, neboť je k tomu podněcován vůlí být nebo žít. Při přesné analýze se tedy skutečně reinkarnuje týž člověk, ale v jiné než jednoduše pocho-pitelné formě. Proto se v novém vtělení nemanifestuje *vědomí* minulého života, nýbrž linie, již zachovává energie novým vtělením opět zesílená. V novém vtělení tedy máme téhož člověka, ale také nikoli, neboť jeho vědomí je pouze

průvodcem jeho jedné existence.

Nejzajímavější zkušenost v r. nám mů-že dát mystické úsilí, směřující k rozsáhlému sebeponoření až na dno bytosti. Kdesi na cestě k tomuto centru mystik naráží na tkanivo bytí, rozvíjející se vždy do minulosti v konkrétních vzta-zích k hmotným bytostem. Nejzajíma-vější na tom je, že toto tkanivo nejde vždy po linii vlastního rodu. To vede k poznání, že „duch“ se může dědit ni-koli jen prostřednictvím těla. Může do-konce přecházet z jedné linie rodové do druhé asi tak, jako když se učiníme du-chem nepřítomní zde a přítomní jinde a zapomeneme přítom na dřívější pobyt našeho ducha, na pobyt třeba právě v našem těle. Je-li tímto místem tělo ji-ného člověka, zdá se, že vždy vše nebrá-ní tomuto přemístění; existence sympa-tií a nesympatií umožňují přechod do jiné rodové linie a tím vlastně převtělení z jednoho rodu do druhého. Jenom tak je totiž možné, aby karmickými zásluha-mi nebo nezásluhami přecházel člověk z jedné linie do druhé, kde naléhavěji vyžije osud, který si svým počínáním připravil.

R. tedy pro mystiku není otázkou víry, nýbrž výsledkem poznání pocházejícího z průzkumu vlastního bytí metodou mentálního ponoru. Nezapomínejme, že „po Adamovi jsme všichni příbuzní“, potomci rodu, ale diferenciací vytváře-ná *karmou* rody rozdělila a tím umožni-la úzkoprsým lidem vtělovat se pouze v linii jejich vlastního rodu. Předivo to-hoto rodu však nesahá až do centra na-šeho bytí. Kdesi hluboko je předivo člo-věka spjata s celým lidským rodem, kdežto v centru nachází mystik prapů-vod všeho. Ale může-li se člověk rein-karnovat až ve vztazích existujících v hlubokých vrstvách svého bytí, v cen-

tru už tato možnost není. Tam existuje přibuzenství pouze s absolutnem. A do absolutna se může vybavit, jakmile všechny vztahy prostřednictvím přediva rodového, rasového nebo lidského přestanou být významné pro nelpění.

V otázkách r. je též velmi důležitým činitelem *jáství*. Jáství tu je duchovní silou, poutající procesující síly bytí a tvořící z nich vždy svazek, jímž jediné bytí je. A toto jáství je podmínkou variability funkcí životních sil; když totiž jáství smrtnými procesy nemá dosti sil zůstat výraznou skutečností, pak procesy podmiňující jsou převedeny na hnací síly, vyplývající z touhy po životě, kdežto jejich tendence jsou závislé na tzv. *sanskárách* a *vásanách*. Ty určí kvalitu budoucí r. jako výsledek konečného vyzáření životních sil z těla smrtí. Tato vůle žít a celý psychický mechanismus, jenž se na to váže, zaručuje každému věčný život, ovšem v měnících se podmínkách, jež jsou častěji špatné a nežádoucí než dobré, a proto žádoucí. Proto jóga směřuje k zastavení kola r. A jedním z prostředků, jímž se jistě podaří odstranit pochyby, zda je možné je zastavit nebo nikoli, je vyhlazení životního pudu. Ale životní pud musí být vyhlazen jak na úrovni vědomí, tak i v celém podvědomí, kde hlavně najdeme skryté příčiny spontánního psychického uchopování, čili životní pud v činnosti. Viz též *cyklus* a dvanáct příčin znovutělování pod heslem *nidána*.

reintegrace (z lat.) opětné ucelení nebo zcelení. Na psychické r. by měli mít zájem především senzitivní lidé, neboť senzibilita je velmi často provázána uvolněním, ba i rozpadem psychických složek bytí. Jež bylo dosaženo r., stačí soustavné a permanentní sebeuvědomování, do něhož se ovšem musí zahrnout

i tělo; kvalita tohoto sebeuvědomování vede k opětnému utužení spojení těchto složek, čili k r. psychické.

relativita (z lat.) vzájemný vztah dvou nebo více jevů. Smysl slova r. je možno vztáhnout na všechny jevy a skutečnosti světa. To, co se našim smyslem jeví jako skutečné, může být fyzikálním rozbořením poznáno jako jen relativně skutečné, čili skutečné jen na základě poměru dvou jevů. A pokud chápeme jevy jako pohyb hmoty, pak r. ještě více vyniká. Jsme např. neustálým pohybem hmoty a rovněž tak jsou pohybem hmoty všechny jevy, ježichž hodnotu chceme určit. Můžeme ji určit pomocí proměnlivých prostředků a tudíž nespolehlivě. A pokud jde o fyzikální určování těchto hodnot, i zde se vměšuje proměnlivost prostředků; proto je možné stanovit princip r., který platí pro všechny jevy.

Jenom neopodstatněná víra může vést k přesvědčení, že r. je něčím omezena. Vpravdě není nikde pevného bodu nebo stanoviska, na němž by se mohl zachytit nejen běžný člověk, ale i mystik, jenž teprve dovršuje realizaci absolutna. Právě tím, že ON sám realizuje absolutno, zůstává tu vždy něco nerealizovaného; proto mystik může být pouze na hranici absolutna. Když totiž stav absolutna realizuje, je také absolutnem, a proto nemůže tomu, co existuje v r., sdělit zkušenost s realizací absolutna.

Na prahu absolutna však člověk může získat nesčetné zkušenosti, jež ho činí oprávněným stanovit, do jaké míry je svět relativní. Je však otázkou, zda tyto zkušenosti může sdělit těm, kdo věří v důkaz smyslů, jež určují, že svět a jevy v něm relativní nejsou.

relativní pohyb znamená změnu polohy tělesa v prostoru k jiným tělesům v témž prostoru, která považujeme za klidná.

Jelikož však neexistuje žádný bod, který by byl v absolutním klidu, je možno každý pohyb považovat za r.p. Platí to tedy i pro bytost, jež by ráda hodnotila jevy jako činitel absolutně neproměnlivý, ačkoli ve skutečnosti neproměnlivý není. Žití samo představuje neustálé vzdouvání psychické hladiny a tím je způsobeno, že i měřítka bytostí jsou proměnná; jenom úspěšná snaha o psychické ustálení dovede měřit rychlost psychických změn. Tím se vytváří stanovisko více nebo méně spolehlivé, přesně podle toho, do jaké míry je ustálení blízké ustálení absolutnímu.

relaxace (z lat.) uvolnění, oddech. V mystické praxi se vyžaduje fyzická r. provázená ovšem živou vnímavostí, používanou k bdělému pozorování celé bytosti. Jenom tak má bytost možnost projeviti všechny své sklony, kdežto uvědoměle vnímání pozorovat její tendence. To je poučný moment, který jasně ukáže, jaká bytost v mravním ohledu je a zda v ní jsou nebo nejsou tendence k dosahování cíle jógy. Jiný důvod r. v józe nemá.

reprodukce (z lat.) znovutvoření, napodobení, opětné provedení. Např. mystická nauka je r. mystických zkušeností a mystického poznání, jejich převod do naukového systému je však velmi ne snadný. Obyčejně se totiž ukazuje, že poznatky, jež mystik dosahuje, jsou na hranici vyjádřitelnosti. Proto ne každý člověk, který se propracoval k poznání a získal mystické zkušenosti, je může formulovat do naukového systému.

resorpce (z lat.) vstřebání, pohlcování. Na rozdíl od absorpce, jež znamená vstřebávání do sebe, znamená r. vstřebávání sebe do něčeho, např. já do kvalit absolutna; u absorpce se jedná o vstřebání kvalit absolutna do já.

retrospektivní (z lat. zák.) zpět hledící, minulé děje přehlížející. V mystice se za r. považuje zkoumavý soustředovací postup, který je usměrněn do centra vlastního bytí. Vědomí při něm opouští periferii bytí, tj. tělo a zevní svět, a postupně v r. sledu prochází dřívějšími stavy voje, až se propracuje k centru bytí, jež odpovídá prapočátku stvoření. O žádné dedukce se jogín nemusí opírat. Jako poznáváme smyslový svět, protože v něm sídlíme denním vědomím, tak také můžeme poznávat svět tomuto předcházející. Jeho stopy jsou v nás jakoby v různých vrstvách, jimiž k centru své bytosti musíme projít právě denním vědomím, jež musí každou dobrou koncentraci provázet.

Psychologickým problémem na tomto postupu do vlastního nitra nebo do svého centra vlastní bytosti je jen to, zda si člověk může nebo nemůže uvědomovat vše, co s tímto postupem souvisí. Jógická zkušenost říká, že ano, ba že si vše uvědomovat musí. Podle učení o józe se v našem zevním světě dobře orientuje me proto, že v něm setrváváme svým vědomím a že je v něm rozvíjíme nebo víc a víc rozněcujeme. Totéž se stává, když se snažíme nořit se systematicky do svého nitra. I v tomto případě se cvičením naučíme orientovat v nitru a uvědomovat si vše, čím v nitru procházíme. Jeliť v něm procházíme stavy předcházejícími stav současný, získáváme poznání minulosti jako vývojových stadií našeho bytí. Těmito stadiím se totiž ani nemůže me vyhnout, neboť sebeuvědomování nedovede naráz přeskočit přímo z periferie bytí do jeho centra. Vždy musí procházet mezistavy těchto dvou krajních stavů, totiž fyzického bytí a absolutna; tyto mezistavy jsou tvůrčí etapy od prapůvodu až k dnešnímu stavu člověka.

To znamená, že mystický postup nebo vývoj je vzhledem k tvůrčímu dění postupem r. a zjišťování jeho minulých stavů závisí jedině na tom, zda se v každém bodě r. postupu bude umět zevrubně uvědomit; takové sebeuvědomění je předpokladem vizuálního zjištění tvůrčího průběhu od počátku až do nynější ka.

revelace (z lat.) zjevení, nadsmyslové zjištění vyšších pravd, zjištění, které nemá oporu ani ve smyslové zkušenosti, ani v rozumovém poznání. Jde tedy o tzv. bezprostřední vnímání symbolů skutečností, ale také o schopnost vyložit je ve smyslu bezprostřední zkušenosti. Jelikož takové symboly existují, není r. nic absurdního. Záleží pouze na člověku, zda bude tato zjevení umět vysvětlit. Zpravidla je vysvětlit neumí, a to tím spíš, čím více se vědomím zdržuje ve sféře smyslů a jejich vjemů. Proto je lépe držet se přirozené cesty v poznávání; když už člověk nějaká zjevení má, musí vyšetřit, zda odpovídají skutečnosti a také jak dalece jí odpovídají. Jinak ho r. povede k dezorientaci.

rezignace (z lat.) vzdání se, trpná odezdánost v osud. Z mysticko-psychologického hlediska je r. celkem obecný jev. Rezignuje se na okolnosti i na vlastní stav nevědomosti, která je příčinou mnohých strastí, jakým se vědoucí lidé dokáží vyhnout. Snad je to ponejvíce následek duševní lenosti, že se lidé smířují s během života, jehož jsou obětí. R. je vede k tomu, že jsou spokojeni s tím, když se jim řekne, že elementárně prožívaný život je naprostým údělem lidstva i jich samých. Na základě toho akceptují všechny smyslově vzrušující momenty, až posléze na problematiku nevědomosti zapomínají a jdou pak již vstříc hrobu jako stádo nevědomých tvorů. To

je r., která lidem nejvíce škodí; přijímají ji jako důkaz, že příroda má nad člověkem moc, již jí vlastně poskytují r. na všechno dobré, co vyžaduje námahu, má-li to být uskutečněno.

rezonance (z lat. zákl.) ohlas, ozvuk, ozvěna. Z mystického hlediska je lidský organismus tak citlivý, že v něm neustále dochází k r. jako odezvěm na psychické tlaky jiných lidí, přírody nebo i duchovního prostředí, v němž organismus je. Záleží však na tom, zda člověk tuto r. vnímá. Překážkou bývá jinam než do organismu zaměřovaná pozornost, která tuto r. přehlušuje a r. v organismu nebývá zaznamenávána. Pak člověk bývá překvapen událostí, která se pro něho již připravovala a na niž organismus vždy reagoval r. Ostatně vrozená schopnost těla rozechvít se ve smyslu r. uděluje člověku možnost dělat zvukový průzkum duševních stavů, k jejichž uskutečnění se ubírá. Např. mentální kontakty s nebeskými světy úmyslně vyvolávané vůlí zprostředkují zvukové ozvy v těle nebo bytosti, jež už předem ukáží, jaká je jejich kvalita. Stejně tak lze poznat kvality stavů nižších, popřípadě pekelných nebo podsvětních, nebo i věcí a stavů jiných. Je jen třeba naučit se rozzeznávat organickou r., která vždy už předem ohlašuje to, co se má stát nebo co je v dosahu zdánlivých nahodilostí. Proto se zkoumání původu a druhu r. považuje za subjektivní, ale rozhodně vědecký průzkum povahy a existence kosmických stavů bytí a žití.

Rgvéd (sans.) nejstarší soubor posvátných staroindických spisů, véd. Obsahuje náboženské a morální předpisy a hymny na všechna božství védského panteonu. Další sbírky viz *védy*.

riskantní (z franc.) takový, který přináší nebezpečí. Za r. se považuje školení

v extrémních mystických školách, jež snad neexistují nikde jinde než v Tibetu, ev. ještě v Japonsku v *zenu*. Směřuje se v nich nejkratší cestou k vysokým mystickým výsledkům a cílům; jestliže však člověk nedodrží všechna pravidla kázně a postupů, může to vést i k jeho zkáze. Extrémní mystické školení je vlastně ústupkem dychtivosti po brzkých a význačných úspěších, což za se vyžaduje adekvátní respektování výchovných předpisů. Je jisté, že na těchto cestách si člověk nemá dovolit respektovat osobní sklony, které vždycky vedou k velikým oklikám na mystické cestě; nedbání těchto sklonů činí člověka schopným podstoupit extrémní školení příslušných mystických škol. Jsou-li všechny podmínky extrémního mystického školení splněny, dosahuje se zpravidla vynikajících mystických výsledků bez rizika.

rituál (z lat.) obřadní úkony, náboženský obřad, způsob obřadů, jimiž se liší církev nebo náboženská vyznání mezi sebou. Mystický ezoterismus zná zasvěcovací r., který může být zevní nebo vnitřní; v každém případě má mít r. ten účel, aby dopomáhal čekatelům náboženského nebo mystického zasvěcení k rychlému dosažení dílčích výsledků tohoto zasvěcování.

V mystických školách, které nemají tradici, děje se zasvěcování pomocí pouček, jež mají mystičtí žáci uvést v život. Velcí mystičtí mistři však mohou přenášet zasvěcení přímo. Ve starých mystických školách se to dělo zjevnými rituálními postupy, v novějších většinou tzv. tajnými přenosem. Výsledky obou způsobů jsou ekvivalentní.

Církevní r. jsou většinou formou bez živého obsahu. Jejich sestava však ukazuje na to, že kdysi byly životné, neboť

nepatrné zbytky této životnosti jsou v nich dosud. Ale cítí li se někdo církevním r. posílen nebo očištěn, je to pouze jeho subjektivní dojem; někdy také výsledkem aktu jeho víry, jejíž pomocí se vnitřně otevřel pro vjemy vyššího druhu. Výsledky však jsou vždy nepatrné, neodstraňují účinky mravní závady, která činí člověka neduchovným, i když ho ponechává věřícím.

rituální karma *karma* vznikající záměrným vzýváním nebeských, božských nebo duchovních kvalit s dobrým výsledkem, totiž s jejich uvedením do subjektivního života jedince. Např. vzývání Boha, jehož se účastnilo naše citění i uvědomování a jež tímto aktem přehlušil i citění a uvědomování světské, vytváří r.k., která při zpětném působení nebo účinku zapůsobí jako strhující síla. Ta má takový vliv na vědomí, že (třeba až v následujícím vtělení) násilně obrátí mysl i ducha k Bohu. Neprokázaným příkladem je život sv. Františka z Assisi.

romantika (z lat. zákl.) silně citově působící nevšednost, vzdálenost střízlivé skutečnosti. R. je známkou duševní mělkosti, a proto se v mystickém školení považuje za původce naprostého ztroskotání. S r. tedy nelze jít po mystické cestě. Nevede to nikdy k ničemu dobrému.

rosikruciani řád nebo bratrstvo Růže a Kříže, mystické hnutí, jehož předpokládaným zakladatelem byl v 15. stol. Christian Rosenkreutz; tento směr byl nebo měl být budován na starých interních mystických tradicích, přenášených soustavou mystických výsledků. Z toho se soudí, že r. pouze navázali na obecně platné vývojové procesy a že tedy ne jsou žádnou zevní společností, nýbrž neorganizovaným sdružením mystiků, kteří přijali určité stupně zasvěcení, třeba

i bez vnější závislosti na soustavě. Jejich zevním znamením je R + C, vnitřním znamením *bódhisattvický* duch. To znamená, že r. může být člověk jednak podle skutků, jednak podle hodnot svého mystického prožívání, nikdy však podle zevních znaků. R. musí prostě v sobě nosit světlo některého z *dhjánibuddhů* a tím i nadmyslově poznání. Mystic kým znakem příslušnosti k R + C je vypučení růže v prsou.

rotace (z lat.) otáčivý pohyb. V procesu mystického vývoje dochází k jakési r., která se projevuje krouživým pohybem ducha, způsobeným vrozenou přitažlivostí ducha k zemi a jeho nynějším pozvedáním se k výšinám Ducha. Dalo by se říci, že v bytí existují nositelé primitivního vědomí, které je koncentracemi vytlačeno ze své polohy; to má za následek, že se bytost projevuje jako gravitační činitel, který sám svou povahou uvádí všechny kvality bytí do rotačního pohybu. Stane-li se celá bytost opěrným bodem pro soustředění, je situace naprosto jiná. Centrální část bytí se stává jakýmsi elektromagnetickým polem, v němž se dá do krouživého pohybu všechno, co se dá považovat za fyzikální složky bytí. Tento pohyb je projevem duchovního vývoje v kolotavém smyslu; rychleji se opakující už třeba známé životní zkušenosti vedou k rychlému duchovnímu zrání, které je předpokladem dalšího, vyššího stupně duchovního vývoje. V tomto případě je r. symbolicky totéž, co mletí v mystickém smyslu.

roucho sannjásina zevní odznak nebo úbor mnichů jogínů, kteří se zřekli světa. Jejich roucho má většinou barvu okrově žlutou nebo oranžovou. Viz *sannjásin*.

rozhraní možného vnímání čtvrtý ze čtyř vyšších buddhistických vnorů, jež souvi

sí se schopností vnímat nebo nevnímat. Nevnímání tu souvisí s naprotým zastavením duševní činnosti a současně i s výsledkem tohoto jejího zastavení ne diferencovaným vědomím jako s permanentním zážitkem jeho bezmeznosti, blízké stavu absolutna. Ježto si však jogín může ve stavu r.m.v. zachovat vědomí vlastního bytí, může funkci vědomí, totiž vnímání, opět rozvinout; výraz r.m.v. tedy vystihuje skutečnost. R.m.v. je nejvyšší mystický stav, kterého je možno dosáhnout systematickým postupem a pomocí vůle; nad ním je pouze stav „zničení vědomí“, jež odpovídá *parinirváně* nebo *realizaci* stavu absolutna.

rozsvícení ducha mystický stav vznikající jako následek extatického nadšení, spojeného se soustředěním mysli na vlastní bytost. Tímto způsobem se totiž mysl uzavírá okolnímu světu; to se podobá kompresi životních sil, která způsobuje, že lehčí fyzikální náboje bytí jsou vyraženy ze své polohy, a proto za září. Je to záře snad rázu subjektivního, ale rozhodně osvětluje problémy jogína tak, že je může rozřešit.

rozum je považován za jednu z vlastností vyvinutého živého organismu, ale ve skutečnosti je kvalitou bytí, jednou z jeho složek. Mysticými žreči bývá identifikován jako světlo. Jeho kvalita je bližší tělesnému bytí, oproti *átmanovi*, který je světlem transcendentním. R. má dva póly: r. elementární a r. vyšší, schopný abstraktně chápat. V každém případě však jeho přítomnost v organismu svědčí o duchovně pokročilejším nebo karmicky vyvráždějším stavu; někdy dokonce ukazuje na počátek mystické ho probuzení.

Psychologicko fyzikálně lze r. definovat jako světelnou energii bytí, která se

vyvinula z ovládání živočišných popu dů. Ať už je toto ovládání dobrovolné, nebo vynucené, vždycky vede k transformaci duchovních sil bytí v r.

V opačném sledu vývoje symbolizuje r. druhý stupeň degenerace diferencované kvality absolutna, totiž átmana. V ezoterismu je nazýván *buddhi*, to je mou drost; tím ovšem koresponduje s nejvyššími božskými stavy a skutečnostmi. Je ho nižší pól je vyjádřením návratu *monády* z koloběhu bytí, výsledkem výcho vy tvora prostředím, v němž je. Jakmile je tento druh r. vyvinut, spojuje se s buddhi a tím se zažehává moudrost jako výsledek životních zkušeností, jež vrací tvora k zájmu o jeho vlastní prapůvod a tím k znovuvytváření kontaktů s nejvyššími duchovními elementy kosmu.

rši (sans.) mudrc, zřec, staroindický mystický zasvěcenec, duchovní vůdce svého lidu, autor védských hymnů (*védy*). *Višņupurána* rozeznává tři druhy r.: rádžaršiové, čili r. královští; dévaršiové, čili r. božští, mezi něž náleží např. *Nārada*; brahmaršiové, čili mudrci nebo sy nové *Brahmy*, kteří už za života v těle obývají brahmalóka, Brahmův svět.

ruach (hebr.) duše, podle *kabaly* lidský duch nebo dech, který se manifestuje jako rozumná duše, čili *buddhi manas*. To znamená, že r. je výraz, který nečiní rozdíl mezi dechem a duchem; to je správné, neboť duch jako soubor psychických schopností je vlastně v těle fixovaným dechem, jeho modifikací. Ostatně živý organismus má vždycky schopnost dech asimilovat; nejnižším

projevem asimilovaného dechu je bezděčná uchopovací funkce nejnižších organismů, jejímž účelem je zachování jejich existence.

Rudra ve *Rgvédu* zlomyslné božstvo, ničící dobytek; personifikace destruktivních přírodních sil. Ve védském panteonu (*védy*) se dostal do popředí dobrotivý aspekt Rudry *Šiva* a takto je uctíván v *hinduismu*.

rúpa (sans.) tělo, postava, svět forem. Viz *sféry*.

rúpa-déva bůh sféry čistých forem. Viz *sféry*.

rúpa-lóka svět čistých forem. Viz *sféry*.

rytmus (z řec.) pravidelné střídání fází nějakého děje nebo pohybu. Z jóg obrací zájem k r. především *hathajóga*. Tělesný r., vyvolaný rytmickým dýcháním, znamená rychlé a důkladné vylučování smrtících zplodin z těla a to se ohlašuje především stoupáním energie a osvěžením. Průzkumem v tomto směru se poznalo, že stálý r., zavedený *pránajámou*, vede dokonce k přetvoření organismu a ovlivňuje biologický čas jedinců do té míry, že se to odráží i v jejich vědomí jako stav bezčasnosti. To je jiný projev nesmrtnosti.

Hathajogínové vědí, že kdyby se neustále věnovali, nebo se mohli věnovat udržování pravého r. dechu v organismu, nemuseli by poznat smrt. Organismus totiž reaguje na bezčasnost ve vědomí stejně jako vědomí na bezčasnost, která se tím připomíná organismu. Tito jogínové vidí v r. klíč k nesmrtnosti a mnozí prý jej použili.

Ř

řád Růže a Kříže viz *rosikrucíáni*.

říše docela ničeho oblast třetího ze čtyř vyšších buddhistických vnorů. Odpoví dá stavu, jenž se projeví po překonání všech hlubokých psychických vznětů, které za normálních okolností nevstupují do vědomí a nejsou tedy evidentní. Aby byl vznik tohoto stavu snáze pochopitelný, je nutno uvést, že v zápase o očistu vědomí objevuje člověk vzruchy jemnější a jemnější; posléze se uka-

zuje být vzruchem i přirozené uvědomování si sebe ve fyzickém smyslu. Když je i tento druh vzruchů potlačen, dosahuje vědomí stavu „bez opor“, což souvisí s přesunem vědomí do vakua, jež je srovnáváno s oblastí, kde není docela ničeho.

Teprve v tomto stavu se jogín může nebo musí svobodně rozhodnout pro další existenci; protože se pro ni sám rozhodne, může dosáhnout „rozhraní možného vnímání“. Ř.d.n. symbolizuje proto psychické uvolnění na cestě zápasu o duševní nedotknutelnost, která proto, že je ovocem přímé snahy, má charakter výsledku duchovního úsilí.

S

sacca (sans.) „opravdovost“, sedmá z deseti *buddhistických dokonalostí* podle *mahájány*; podrobněji viz *abhimukhi*.

sadájatana (sans.) smyslové orgány, šest smyslových činností. Pátá ze dvanácti posloupných příčin znovuvtělování. Viz *nidána*.

sádhakakoti (sans.) člověk hledající duchovno na cestě k pravdě.

sádhana (sans.) dokonalá odevzdanost (Bohu), cesta k sebezdokonalení pomocí velmi přesně dodržované disciplíny.

sádhumatí devátý stupeň z deseti na cestě k *buddhistické dokonalosti* podle *mahájány*. Značí „jemně rozeznávající mysl“. Podrobněji viz *abhimukhi*.

sahadža (sans.) „přirozený“; podle hinduistických mudrců je pravda původním výrazem přirozenosti na rozdíl od nevědomosti, která je výplodem duševních konstrukcí.

sahasrára sedmý a nejvyšší tzv. tisíci plátečný lotos, psychické nervové centrum na temeni hlavy. Viz *čakra*.

sakridagamin (sans.; pálij. sakadaga min) ten, kdo kráčí druhou stezkou, nebo „ten, kdo se jen jednou vrací“ ve smyslu znovuvtělování, než dosáhne *nirvány*. Je to ten, kdo překonal čtvrté a páté z deseti pout v jejich hrubším projevu, totiž smyslový chtíč a zášti. O prvním a třetím stupni nebo stezce buddhistické svatosti a o deseti poutech koloběhu životů viz *anagamin* a *sótapatí*.

salamandr (z něm., řec. pův.) elemen tál, duch ohně; viz *elementální bytosti*.

sálový strom posvátný strom *Višnuův*; v jeho stínu se narodil Buddha a pod

ním též zemřel; zakladatel *džinismu* Mahávira pod ním došel osvícení. Jediný trám použitý při stavbě domu přináší mír a požehnání.

samádhi (sans.) extáze, vytržení; osmý člen *Pataňdžalího* jógického školení. Běžný význam slova s. značí ponoření mysli vůbec už nerušené zevnějškem. To je předpokladem přenosu nebo přesunutí vědomí do oblasti zaempirické, transcendentní. Neznamená trans, ani extazi, nýbrž ponoření, v němž se mysl i vědomí uvolnilo z našeho světa a za kotvily kdesi za jeho hranicemi ve skutečném i pochopitelném smyslu. Proto se v *buddhismu* slovem s. míní soustředění prováděné mimo vměšování rozruchů pramenících z neodstraněných pěti překážek.

S. je exaktně hodnotitelný stav mysli. Souvisí s její nečinností, jež byla výsledkem metodického a systematického po tlačování její činnosti, což se dělo ve stále se prohlubujícím noření sebevědomění do centra vlastního bytí. Když se však sebevědomění noří do nitra, nemusí vždy směřovat do absolutní nehybnosti jako svého vlastního prostředí. Podle stupně vnitřní vyzrállosti člověka pro zřeknutí nebo nezřeknutí se světa, může noření do nitra směřovat k různým stavům prožívání, např. nadpozemského nebo nadmyslového, čímž bývá stav s. obměněn. Kdo na základě neúplné vnitřní vyzrállosti touží třeba po slastném smyslovém prožívání, dosáhne dokonalého znehybnění mysli v s. právě na duševní úrovni, kde kvalitativně takové prožívání existuje jako přirozený stav. Vytváří-li však stupeň vnitřní vyzrállosti předpoklady pro zakotvení vědomí v oblasti nadmyslového blaženého prožívání ve sféře čistých forem, bude výsledný stav mentálního školení, s.,

znamenat realizaci tohoto stavu vědomí. Když však ten, kdo směřuje ke stavu s., je duchovně zcela zralý, a proto jakoby přirozeně směřuje do oblasti příslušné prázdnoty jako prostředí pro své osobní vědomí, u toho bude výsledným stavem mentálního školení absolutní zastavení duševní činnosti. To je tzv. nirvikalpasa mádhi, jehož výsledkem je dokonalé odumření vůči smyslovému světu a vznik vnitřní svobody, která mu poskytuje možnost vidět, do jisté míry se zúčastňovat, procházet nebo být v kterémkoli ze světů v kosmu, jejichž odezvami jsou různé stavy vědomí u člověka.

Nesrovnávejme tedy s. s extází, jak se někdy stává. Extáze znamená vytržení z místa pobytu nebo existujícího duševního stavu do nového místa pobytu nebo existujícího duševního stavu; toto vytržení se přitom děje prostřednictvím mentálního upětí ven, mimo vlastní bytost, takže nemá charakter interního osobního prožívání. Extatik jde tedy z bytosti ven za senzací; ten, kdo vstoupil do stavu s., jednak identifikuje, jednak prožívá stavy vědomí, které jako vrstvy tvoří hierarchickou řadu stavů, jimiž je vroubena cesta z periferie bytí do jeho centra.

Kvalita stavu s. se však také různí podle toho, v jakém poměru je jogín ke světu. Jestliže v presamadhických stavech své tělo zanedbával, neuvědomoval si je intenzivně, pak jeho duch bude od těla oddělen a on proto nedokáže s. prožít ve stavu bdělého vědomí. Podle okolností se buď ztotožní s předmětem své koncentrace, např. s božskými nebo jinými stavy, takže jeho tělo bude jevit známky zevní netečnosti, nebo je zcela opustí; pak se jeho s. bude podobat komatům různého typu. Někdy se jeho

stav může podobat tranzu, v němž bývá tělo ztrnulé, nebo hlubokému komatu, ze kterého se bude opět a opět probouzet, neboť k němu dospěl vědomě koncentrací mysli, což zaručuje zachování potenciální životnosti.

Tento druh s. se podobá spíš zimnímu spánku zvířat než čemukoli jinému. To je zaviněno tím, že jogín k němu nedospěl s vysokou ideou, nýbrž spíš jako někdo, kdo chce lehce utéci před těžkou problematikou života. Když však dělá jógu jako průzkum života a bytí svého druhu, pak dospěje k s. s plným uvědoměním si těla; to je předpoklad, že duch bude v jakési extázi, kdežto tělo ztrnulé jen do jisté míry, takže k potlačení vědomí, ke komatu v pravém slova smyslu vlastně nedojde.

Všechno tedy záleží na tom, jakým způsobem se člověk propracovává k s. Správně a k osvícení vedoucí soustředování ústí postupně do s., při němž si člověk uvědomuje tělo čím důkladněji, čím hlouběji a intenzivněji se soustřeďuje. Ale není dobré ani správně, když na tělo v procesu koncentrování zapomíná, nedbá ho a věnuje se pouze stavům, které kvalitní koncentraci zpravidla provázejí, totiž stavům šťastným, jež jsou však od našeho těla odtažitě. První způsob postupu k s. má — ovšem jen zpočátku své zdánlivé objektivní nedostatky, neboť nejde vše rychle k extázi; ale pokud člověk touží po poznání, pak extatické stavy lehko oželí. Poznání samo totiž také ústí do extáze, ale jen ve smyslu *tibetské mystiky*: do extatického stavu mysli. To znamená, že mysl je stále ve vytržení, zatím co duch člověka je schopen setrvávat v našem světě, což se jeví jako sepětí extatického ducha s duchem praktickým.

Ani v józe nesmí tedy člověk postupo-

vat neuvážlivě jako někdo, kdo se bez hlavě žene za nebeskými, božskými nebo i nadbožskými stavy. Strast, která zpravidla člověka na cestu jógy uvádí, není nikdy toho druhu, aby si člověk žádal útěk z tohoto světa. Naopak. Je to specifický způsob snahy naplnit tento život vším, co jako ujasněné i neujasněné touhy člověka žene vpřed. Když se člověk zmýlí a dělá jógu v tom smyslu, že z tohoto světa a života utíká, ukáže se, že dělal jógu, jaká nikoho nevábí. Získal sice efektní odtazitost od světa, domnělou nezranitelnost okolnostmi a osudem, ale světské touhy mohou tento stav provázet tak dlouho, dokud člověka nestrhnou do světa zpět, i kdyby to mělo trvat více vtělení.

Člověk chce poznat. Chce dosáhnout vítězství nad světem, ale v jeho nitru je vždy přání, aby to bylo vítězství toho, kdo analýzou všechno rozložil a tím si dokázal, že vše je nezajímavé. Než k tomuto poznání dospěje, dosáhne poznání jiného, toho, jímž si svět podrobí, nebo si s ním alespoň bude vědět rady. Když potom svět opustí, opustí jej jako někdo, kdo může poctivě tvrdit, že už v něm nic zajímavého nemůže ani získat ani najít.

Pro vstup na cestu vedoucí do s. není tedy dobré vycházet ze vzrušení a ukvapenosti, k nimž došlo proto, že nám svět hned neplní naše přání. Energický postup nás totiž může dovést až tam, kde začíná tělesná ztrnulost pocházející ze všeobecného soustředění sil bytí; to už je moment, který neumožňuje vrátit se zpět do původních podmínek. Život může být pokřiven nebo z úzce osobního hlediska zkažen. To je věc tak nepříjemná, že člověk už není ani dobrým jogínem ani člověkem schopným ve světě. Když však vstoupí na tuto cestu s úmys

lem prozkoumat, co jóga poskytuje, pak tam, kde začíná u prostě si počínajících lidí ztrnulost těla z vnitřních předpokladů, začíná být průzkum nejzajímavější. Člověk poznává zákony života a karmy, bezpodstatnosti všeho dění a tím i osobního žití a vše potom vyústí do odpoutanosti se zachováním předpokladů k úspěšnému prozkoumání i oblasti abstrakt, oněch metafyzických a metapsychických veličin, což dává poznání nejvyšší.

S., které člověku udělí fyzickou ztrnulost a vpravdě jen zimní spánek zvířete, není k ničemu dobré. Takový člověk může být pro fyziology zajímavý, ale přesto na něj nakupí tolik podezřívání a pochybných měřítek, že to nepovede k ničemu dobrému. A kromě toho: je vábné utíkat od života bez vyhlazení primitivních tužeb? Zimní spánek nezmění zvíře. Když se takové zvíře probudí, je to totéž zvíře se všemi nedokonalostmi; to je perspektiva naprosto nevyhovující.

Samajatára (sans.) „zachránkyně svého slova“, ženský aspekt družka *dhjáribuddhy Amóghasiddhi*.

samána (sans.) třetí z deseti *vájů* nebo psychických dechů, které udržují životní funkce; jeho sídlo je nad pupkem. Udržuje „zaživací oheň“, napomáhá trávení. Viz též *prána*.

Sámavéd poslední ze čtyř sbírek staroindických náboženských textů, tzv. *véd*; obsahuje lyrické modlitby a zpěvy, je jich melodie. Je to véd nejposvátnější.

Samantabhadra (sans.) „nejvyšší dobrý“, jeden z *bódhisattvů* v doprovodu *dhjáribuddhy Ratnasambhavy*.

sambhógakája (sans.) „tělo dokonalé ho vybavení“ nebo též „božské tělo dokonalé krásy“, jedno ze tří *kájů*. *Dharmakája* znamená pravdu nebo moudrost o sobě neznázornitelnou, bezbarvou, ne

osobní absolutno. S. znamená projevu moudrost, znázorněnou pěti nebeskými *buddhy*, z nichž každý září v jiné barvě. Jsou to *dhjánibuddhové Vairócana* (bílá), *Akšóbhja* (blankytná), *Ratnasambhava* (žlutá), *Amitábha* (červená), *Amóghasiddhi* (zelená). Třetí mystické tělo, *nirmánakája* je „záračně transformované tělo“, jež nosí vtělení buddhové. Podle učení *mahájány* jsou tato tři základní mystická těla sice prvotní emanací absolutna, přitom však *dharmakája* představuje jeho prvotní projev jako nediferencovanou kvalitu, s. tutéž kvalitu ve znacích (moudrosti), *nirmánakája* pak zformování kvality *dharmakája*.

V opačném sledu *nirmánakája* znamená stav, který se připisuje buddhům, kteří se vnitřně již odtělili a již nyní žijí v jasuplném éterickém těle, jaké např. získal *Ježíš* po svém vstání z mrtvých. Když nositel buddhického ducha po stoupí dál na své vývojové cestě, jeho tělo zvané *nirmánakája* zanikne a on se stane vlastností nebo vlastnostmi, což je s. Když si silou setrvačnosti zachová tento postup silou oblastí znaků a vlastností, odtělí se úplně a to je dosažení stavu *dharmakája*. Všechna uvedená tři těla bývají označována výrazem *trikája*.

sambódhi (sans.) osvícení; viz *bódhi*.

samé o sobě věc bez vztahů, čistá a nezávislá. V kladném smyslu se může vztah s.o s. vztahovat pouze na ducha od putávajícího se permanentně od světa; jinak není nic nezávislého. Tento výraz má také vystihnout minimální vztah něčeho ke všemu ostatnímu nebo se může vztahovat i na nadvědomí. O věcech, jež jsou vždy ve vztazích k věcem jiným ani o člověku podléhajícím přírodě nelze mluvit jako o věcech s.o s. Např. hmota s.o s. je vlastně stav naprosto nemožný, ale když se už o ní takto mluví, má to

znamenat pouze velkou převahu charakteru hmoty, totiž především tíže, jisté ztrnulosti vibrací. Mluví li se o vědomí s.o s., myslí se na jeho čistotu a odpoutanost od světa, čili osobní vědomí se mění ve vědomí s.o.s. po naprostém zrušení všech vztahů k hmotě a psychickým faktorům; v tomto případě se osobní vědomí stává vědomím kosmickým. Proto je třeba dávat vždy pozor tam, kde se mluví o věci s.o s.

samjama (sans.) stav mysli, jež zahrnuje v sobě *dháranu*, *dhjánu* i *samádhi*. To znamená, že jde o koncentraci mysli, v níž mysl má na zřeteli vše jako konkrétní pojem, což je *dhárana*; uvažuje o ní neomezeně vzhledem k času a kvalitám, což je *dhjána*; uvádí ji do ztotožnění se sebeuvědoměním *jogína*, což je *samádhi*. Vzhledem k tomu ji *Patañďžali* definuje jako mocného činitele v józe, použitelného k rozličným účelům.

sampradžňáta samádhi (sans.) *samádhi* s podporou; diferencované, členěné samádhi, při němž je zachován zbytek jáství jakožto stavu vyhraněného vědomí. Podle *Patañďžaliho* systému se s. poklá dá za nižší stupeň dosažený technikou koncentrace a meditace. Když však *jógín* dosáhl plného pochopení absolutna, do něhož nevstupuje nic jiného, cizího, pak realizoval nediferencované *samádhi* — *asampradžňáta* s.

S. se dělí na čtyři stupně: *savitarka* (vitarka) s. dokazující s.; *nirvitarka* (vičára) s. nedokazující s.; *savičára* (ánanda) s. rozjímající, zkoumající s.; *nirvičára* (asmíta) s. nerozjímající s.

samskára (sans., pl. *samskáry*) sklony, podvědomé tvořivé síly jako následky dřívějšího úsilí a dojmů. Druhá ze dvaceti posloupných příčin znovuvtělování (*nidána*). Projevují se ve formě psychického napětí, na němž se teprve za-

žehu je osobní vědomí a tím i významně osobní sklony, povaha každého jedince. S. rozhodují jak o současných životních a osudových okolnostech, tak i o budoucí existenci, o *reinkarnaci*. S. se tvrdšíjně uplatňují, neboť vytvářejí poměr člověka ke světu, jeho názor, který vždy pramení z vnitřních předpokladů. Tvoří obsah jeho vědomí, neboť jsou souborem bytostných sil jako podmíněk pro vznik osobního vědomí. Překonávat je lze pouze vědomým zachováváním určité zvolené linie v jednání, aby se toto jednání přetvořilo ve zvyk, chránící člověka z hlediska jógy před jednáním neuvědomělým, pramenícím z vrozených duševních dispozic.

samudaja (sans.) druhá ze čtyř Budhových ušlechtilých pravd (*árja-satja*).

samvrťi (sans.) jedna ze dvou pravd, která ukazuje na klamnou povahu nebo prázdnotu všech věcí. Je to pravda relativní a jejím znakem je názor, že každá věc existuje nebo neexistuje působením předcházející příčiny, čili že je nebo není ve spojení s druhou věcí. Mahájánská škola (*mahájána*) rozděluje tyto pravdy na paramártha satja (absolutní pravda) a samvrťi-satja, přičemž s. značí relativní pravdu, která je původcem veškerého klamu; satja znamená pravda.

samvrťi-satja (sans.) relativní pravda. Viz *samvrťi*.

sánanda (sans.) *samádhi*, které zanechává blaženosti.

sangha (sans.) řád buddhistických mnichů, stoupenců *Budhových*; jejich obec.

Sangjajčanma (tib., sans. Buddhaločana) „ta z Buddhova oka“; ženská forma *dhjánibuddhy* Vadžrasattvy *Akšóbhji*.

sangvinický (z lat. zákł.) horkokrevný, prchlivý, vznětlivý, popudlivý. Tento temperament náleží vzdušnému elementu a jeho nedostatkem je mělkost, jaká

se už nevyskytuje v temperamentu cholerickém. Pro sangvinika jóga doporučuje jako cvičení především potlačování vnitřních vzruchů a vznětů a současně upevňování ducha zpřítomňováním si hmoty nebo těla ve vědomí.

sankalpa (sans.) „úmysl, vůle“, kontrolované myšlení na rozdíl od pojmového myšlení *vikalpa*. Čistý stav s., osvobozený od vlivu vikalpa, značí neměnnou moudrost a svobodu ducha.

sánkhja (sans.) „výčet“, jeden z *hinduistických filozofických systémů*. Založil jej v 5. stol. př. Kr. mudrc Kapila. Jeho účelem je zničit utrpení, zabránit reinkarnaci a dosáhnout ztotožnění s Duchem univerza. Tento systém je považován za ateistický, jelikož odmítá diskusi o boží existenci. Za stvořitelský princip se považuje pradhana, čili prahmota, materiální to původ všech věcí. Duše, zvaná *puruša*, nebyla nikdy stvořena, ani netvoří, nýbrž je nezměnitelná a nehmotná. Rozděluje přírodu na dva cet pět principů, z nichž jenom *puruša* je neměnný. Ostatních čtyřadvacet jsou: oko, ucho, nos, jazyk, hmatové tělo, viditelný tvar, zvuk, pach, chuť, mužství, ženství, životnost, ústroj myšlení, posuněk, mluva, prostor, tj. dutina ušní, nosní atd., hbitost, pružnost, přizpůsobivost, vzrůst, trvání, rozpad, nestálost a proměnlivost hmoty. Filozofie s. se racionálními názory podobá *buddhismu*, s nímž má mnohé společné prvky.

sannjása (sans.) mnišství na základě složení slibu úplného zřeknutí se světa. Také označení pro čtvrté a poslední životní období příslušníka vyšší hinduistické *kasty*, období zasvěcené asketickému životu.

sannjásin (sans.) potulný mnich, který odešel do bezdomoví.

sansarický zákon viz *boží zákony*, *san-*

sáró.

sansáró (pálj.; sans. sansára; tib. 'khor-ba) kolotající; věčný koloběh zrozování a umírání, svět neklidu a klamu. Sansarický je každý jev, pokud jeho já i jeho bytí podléhá změnám vynucovaným přírodními zákony. Existence těchto jevů je pak udržována stálým chťením, jímž já strhuje nové a nové materiály, z nichž je bytí vytvářeno; v jiném smyslu pak já je něčím jako vlnou na moři tohoto materiálu, která se posouvá po tomto moři a nepřestane se posouvat, dokud tu bude vůle k životu, ona pohonná síla podobná větru vzdouvající címu hladinu vody. Jde tedy o to, aby ona pohonná síla zmizela tím, že vůle k životu bude potlačena; pak já přestane být vlnou na moři tvůrčího materiálu, což je jediný způsob k odstranění osobní strasti.

Lidé se domnívají, že toto řešení životní strasti je útekem od života, životní negací, ale nedomyslí, že jiné řešení není vůbec možné. Neboť když přehlédneme dějiny lidstva, najdeme v nich sice snahu odstranit nedostatky, jimiž trpí, ale ještě se je odstranit nepodařilo a také se je nikdy odstranit nepodaří. Důvody jsou spíše psychologické než jiné. Dokud existují lidé chtiví majetku a moci, vždycky budou ostatním lidem připravovat peklo, protože i majetek i moc chtějí získat násilím. Kdesi v zákoutích, která už těmto chtivým lidem neimproují, mohou vegetovat snahy odstranit strast a neduhy hospodářského a jiného rázu. A tak trvá s., věčné kolotání zaslepenců, kteří se vždycky vypnou do na ději, aby pak byli zklamáni a jako dobytek vláčeni na jatka, kde se loučí se životem s výkřikem: „Chceme žít!“ A to je nový popud proudu energie, aby se zase vytvořilo bytí a hra se opakuje dál

a její konce nejsou v dohledu.

Kdo se zříká světa jako věci nezajímavé a nepotřebné, vyhne se především zklamání a rozbití nadějí. Nic nechtějící člověk může být skutečně spokojený. Nevyhne se tím sice smrti, ale může prožít život bez toho, že ho někdo, když dobíhá ke korytu vysněného ráje, odstrčí, zabije, zničí, zatlačí do strasti. Jelikož se mu to všechno nestane, bude se moci rozvíjet do tvůrčích šťastných pocitů, které tvoří příznivý osud, štěstí. A štěstí se pak už stává vlnou přenašející ho přes smrt bez zděšení a výkřiků, do lepších životních podmínek. Když pak jeho touha být nebo žít docela zhasne, bude osvobozen.

S. je cosi strašného. Je to síť pavučiny a lidé, kteří se nezříkají světa, jsou mouchy v ní. A pavouci osudu číhají kdesi v této pavučině, aby o jejich osudu sami rozhodli. Zřeknutí je podmínkou nepadnutí do této pavučiny.

sanskrt (ze sans. samskrita dokonalý) starý spisovný indický jazyk, později posvátný jazyk indických kněží a učenců. Je to latina nebo řečtina dalekého Východu a jsou v něm napsány téměř všechny posvátné indické knihy.

Sarvanivarana viškambhin (sans.) „odstranitel všech překážek“, jeden ze dvou mužských *bódhisattvů* v doprovodu páteho *dhjánibuddhy Amóghasiddhi*.

sat (sans.) jediná, věčná a absolutní skutečnost a pravda; všechno ostatní je pouze klam.

satan (z hebr.) kniže pekel, *Lucifer*; d'ábel.

sat-čít-ánanda (sans.) jsoucnost, neko-nečná existence; vědomí, absolutní pravda; blaženost, nadmyslové blaho. Ideál duchovního snažení jogínů, ústřední skutečnost, k níž vedou *upanišady*.

satja (sans.) svět pravdy a nevtělené moudrosti (viz *sféry*). Je to také jméno druhé ze zdrženlivostí *jamy*, prvního stupně jógického systému podle *Pataňdžalího*. Znamená nelhaní, pravdivost myšlenek, slov i činů.

satjalóka (sans.) jinde též Brahmalóka, nejvyšší ze sedmi vyšších světů (*lóka*); sídlo bohů, kteří se po zániku kosmu ponořují do nejvyššího *brahman*. Jogín jej nachází v psychickém nervovém centru (*čakra*) *sahasrára*.

satori (jap.) náhlé osvícení v *zen budhismu*.

sattva (sans.) nejvyšší ze tří *gun*, složek kosmické energie *prakti*, projevující se světlem, jasem, lehkostí, harmonií, čistotou. Druhý je *radžas* (neklid, moc žádosti), třetí *tamas* (nevědomost, tíže, temnota).

Saturn v pořadí od Slunce šestá z velkých planet, symbolizující v *astrologii* představu hmotného světa, jehož oblast uzavírá. Spolu s Jupiterem uplatňuje svůj vliv na zevní osudy člověka; v jeho bytosti zastupuje podvědomé komplexy a ne zcela rozvinuté vlastnosti především mravní a intelektuální. Působí-li nejhůř, zkracuje život, kdežto když působí nejlépe, napomáhá rozvinout a dosáhnout stav *buddhi*.

S. ovšem jako každá jiná planeta mění své působení nejen svými vztahy k jiným planetám, nýbrž i svým postavením v jednotlivých znameních zvířetníku. Ve Skopci je v neharmonickém postavení, takže symbolizuje podráždění, nevlídnost, nízké společenské postavení, příp. společenský pád, škody, zabití, pokaže ní mravů. V Býku praktický smysl a sklony k manuální práci, příp. k zemědělství, stavitelství a ke všemu, co souvisí se zemí. V Blížencích přináší neúspěchy, které si člověk zavinuje rozrži-

ností nebo mělkostí myšlení; nehody všeho druhu a fantastické teorie. V Raku skryté nemoci, zničení plánů a vyhlídka v podnikání nebo v životě, ztrátu milých osob, příp. rozvrat ve společenském a rodinném životě. Ve Lvu uděluje dravost ve snaze propracovat se výš na společenském žebříčku; mnoho vlivných nepřátel, pád z výše moci a neblahé zakončení životní pouti. V Panně zájem o hospodářské otázky, snahu o zbohatnutí, systematickosti, praktičnost a obtíže ve snaze povznést se vnitřně nad hmotnou úroveň. — Ve Vahách poměrně snadný vývoj k filozofickému pojetí života, ale neúspěch ve společenském životě; na druhé straně náklonnost k mravní čistotě a k náboženskému citění. — Ve Štíru může S. přinést stejně neštěstí jako člověka obdařit silou k překonání všech překážek v životě. V zevních osudech se neprojevuje příliš významně, ale způsobuje škody na zdraví prostřednictvím disfunkcí žláz; také pohlavní nemírnost vyvolává v tomto znamení. — Ve Střelci budí náklonnost k filozofii a obdařuje člověka vysokou schopností intelektu použitelného v mnohém směru. Postihuje oběh lymfy i funkce vnitřních sekretů. V Kozorožci učleňuje pro praktický život, dává sílu k překonávání překážek, které se staví do cesty při budování existence; dává také praktického ducha a mírní osudové zlo. Ve Vodnáři podněcuje k duchovnímu nebo společenskému vzestupu, dává dobrý úsudek a přináší úspěch ve snaze vyniknout ve vědě, filozofii a v povolání inženýra. V Rybách vyvolává překážky všeho druhu, postihuje člověka neustálými neúspěchy, nutí ke společenskému ústupu, zavádí do ústraní a oslabuje životnost. Elementy S. pro rok 1850, 0, 0:

střední délka: 14°49'39''95; střední délka přísluní: 90°6'39''53; střední délka výstupného uzlu: 112°20'51''38; inklinace: 2°29'39''26; excentricita: 3°12'49''42; střední denní pohyb siderický: 120''45504214.

savičára (sans.) meditace na jemné látce (*tanmátra*), pralátky stvořeného, vztažená k času a prostoru. Viz též *samádhí*.

savikalpa samádhi (sans.) *samádhi*, v němž je zachován určitý objekt a je hož výsledkem je poznání v konkrétních věcech a nikoli ztotožnění s absolutnem.

savitarka (sans.) soustředování na hrubší elementy v časově prostorových vztazích.

savitarka samádhi (sans.) různé stupně tzv. *sampradžňáta samádhi*, dosažitelné technikou koncentrace a meditace se zachováním rozdílu mezi subjektem a objektem.

seance (z franc.) spiritistické zasedání s vyvoláváním domnělých duchů (viz *spiritismus*).

sebeovládání kázeň vedoucí k rozvoji tzv. silné osobnosti. Ale v mystice se nehledí ani tak na zevní ovládání jako na vnitřní, na ovládání různých impulsů a reakcí na zevní podněty a na ovládání nálady. Tím se vlastně s. mystické od s. vnějšího značně liší; zevní s. vytváří tvrdou osobnost, s. vnitřní vede k nevzrušitelnosti. Mystikové používají zevního s. jen za tím účelem, aby činili snesitelnějším soužití ve světě, kde také musí žít jako lidé ostatní. S. pro ně tedy není samoúčelné, ani příkaz boží, jež musí dodržovat, nýbrž pouze účelný akt, který jim umožňuje žít dobře ve světě. Proto nemávají rukou nad očividnou nespravedlností, s níž se v životě setkávají, ale reagují podle místa a účelnosti. Potud je s. mystiků přínosem do společenského

života a lidského soužití.

sebezpoznaní se v mystickém smyslu netýká poznání těla a jeho různých orgánů, ale duševních a mravních hodnot, neboť jenom tak se mystikové mohou dobře orientovat ve věcech osobní *karmy*. Mystikové nesmějí jako jiní lidé být přesvědčeni, že jednají správně a že ne mají mravních vad. Musí být schopni dívat se na své jednání z hlediska jiných lidí, jichž se jejich jednání dotýká. Pak poznají, že úmysl může být zvrácen popudy vyvolávanými okolím, že mínění o vlastní osobě se vůbec nemusí krýt s činy, jimiž se dávají poznávat jiným, že tu je vždy náklonnost vidět sebe v nejlepší mravní a skutkovém světle.

Toto s. se týká mravních hodnot. Ale mystika směřuje dál a hlouběji do bytosti. Z toho důvodu doporučuje pro hlubovat a zostřovat sebezpozorování, aby se před rozeznávajícím intelektem bytost rozpadla na složky a tím aby došlo k s. ve smyslu kvalit bytí. Když se to podaří, pak už člověk není pro sebe sama zlý nebo hodný, nýbrž nebožský nebo božský, podle toho, jaké sklony a tendence v něm převážně vystupují. V sebezpoznávání je nutno pokračovat dál a dál, až člověk zví, že je souborem kvalit a substancí, které samy určují povahu jednání (skutků), jimiž se projevu je ve světě.

Kvality a substance bytí ovšem už nejsou osobité, nýbrž neutrální hodnoty, jež se teprve formují do povahových hodnot. S. ve vyšším smyslu tedy ukáže, že bytost je složeninou fyzikálních hodnot, jejichž povaha teprve vzniká tendencemi. V této spleti kvalit dochází k poznání, že kromě kvalit s tendencemi existují kvality s tendencemi méně a méně výraznými až dokonce nevýraznými

a konečně i kvalita, která nikdy žádnou tendenci neobsahuje. Tím je bytost rozložena ve fyzikální prvky, v nichž lze vystopovat i jejich příslušnost, tu nebeskou, tu světskou, tu elementární a tu třeba k absolutnu. Tím člověk přestává být osobností a je už souborem kvalit, je jichž rozdužení je snazší; i příslušnost k té nebo oné sféře se stává proniknutel nější.

S., které pouze ukazuje, zda jsme dobří nebo špatní, není k ničemu, pokud si odmyslíme naše začlenění do lidské společnosti. Ale s., které ukazuje bytost jako soubor kvalit, z nichž relativní převažování vždy určuje naši příslušnost do určité sféry, je s., o které každý jogín nebo mystik má usilovat. Pak jeho úsilí má smysl a vede příp. k osvobození, když jsou kvality bytí dobře rozpoznány a eliminovány nežádoucí, nízké, vedoucí na cestě do pekelných světů.

sebezpozorování má mít dva aspekty: pozorování povrchu a pozorování nitra. Pozorování povrchu se vyznačuje tím, že víte, co dělají vaše ruce, nohy, hlas a jakou máte mimiku, čili vás to vede ke společenské vychovanosti v zevním smyslu a k mystickému zdokonalení na povrchu; jím se totiž doceluje mystická dokonalost vcelku. Je však nutno dávat pozor na to, aby s. povrchu bytosti nebylo pouze formulí o s., nýbrž skutečnou kázní. Jinak by nikdo žádného úspěchu v mystickém školení nedosáhl. To znamená, že se vyžaduje práce a nikoli čistě teoretické vědomosti o tom, co se má dělat.

Pozorování nitra znamená, že víte, co činí váš cit, mysl, nálada, duševní stavy. A musíte o tom nejen vědět, ale také s tím vším něco činit. Musíte mysl odtaňovat ode všeho, na čem chce ulpět, cit pozvedat, abyste se nestali tupými, nála-

du musíte mít radostnou: duševní stavy se musí vyznačovat optimismem, důvěrou v dobro, spíš nadšením než vnitřní pokleslostí. Když toto všechno budete činit, s. se zjemní, takže už pak budete moci poznat, že bytí je souborem fyzikálních faktorů, které jsou v podmínkách vztahů k různým sféram životnosti a prožívání. Teprve toto poznání umožní volit spásu nebo cestu nebeskými světy. O cestu nižšími světy totiž nikdo nikdy nemá zájem.

sebevědomí je založeno na připomínání si vlastní bytosti nebo já; z toho se soudí, že s. je záležitostí mysli. Průzkum v tomto směru však ukazuje, že vědomí jako kvalita bytí má samo diskriminující schopnost; její použití vede k přetváření prapůvodní kvality vědomí v mysl, která má schopnost připomínat si to, co se projevuje jako já.

To však je jen jeden z psychologických pochodů. Zkušenost ukazuje, že i po vyloučení všech procesů uvědomování může trvat a skutečně trvá — stav označitelný jako sebeuvědomění, jehož charakter se liší od empirického, psychicky zaznamatelného sebeuvědomění, téměř neznatelnou závislostí na bytí. Tento stav je však poznáván až na vyšších stupních jógy, jež se vyznačují schopností potlačit nebo i téměř úplně vyhladit uvědomovací procesy. Za těchto okolností může jogín dospět až k tomu, že nebude vědět ani o sobě ani o světě, ale přece pozná, že v něm existuje pohotovost k rozvíjení s. To však je stav na rozhraní světa empirického a transcendentního. Jakmile je toto rozhraní překročeno, s. v obvyklém smyslu sice mizí, ale vyšlehně jiný jeho druh, totiž sebeuvědomění definovatelné jako připomínání si sebe v pojetí už absolutním.

To tedy znamená, že vědomí na této experimentální cestě nejeví tendenci k zániku. Jen si zachovává nízkou obsahovou variabilitu, jejímiž výraznými momenty jsou empirické projevy, vyrovnávací stavy a transcendence. V každém z těchto druhů nebo stavů vědomí zůstává jistý stupeň s., z nichž jogíny nejvíce zajímá s. nezřetelné, tryskající za nehlubšího útlumu psychických vzduchů. V tomto stavu se ukazuje, že s. bylo změněno v potenciální sebeuvědomění, z jehož charakteru vyplývá, že spojitost uvědomovacích aktů neustává ani zánikem vnější existence; tu se jen stává, že se s. rozvine do nových podmínek, které nemusí být spojeny nití vzpomínek s podmínkami minulými. To však už je otázka reinkarnační (viz *reinkarnace*). S. je podmíněně poutáno na tělesnou existenci, ale zkušenost z rozhraní psychické aktivity v našem smyslu na jedné straně a z vědomého nebytí na straně druhé ukazuje, že s. může skutečně existovat i mimo oblast tělesného bytí.

Z hlediska funkcionálního je s. psychickým faktorem, slučujícím a poutajícím životní síly bytí.

sebevražda je náboženskými naukami snad naprosto jednotně hodnocená. Pochopit k ní však nevyplývá z poznání a správného hodnocení všech životních dějů a procesů. Teprve když se přihlíží k obvyklým motivům k s., je nutno souhlasit s tím, že je to čin nemoudrý, a proto snad i hodný zavržení. Z mystického hlediska má totiž být každý vliv životních nahodilostí subjektem vyrovnán a pokud tomu tak skutečně je, pak s. není hříchem hodným pouze zatracení. Ovšem vyrovnávání vlivů životních na hodilosti odstraňuje příčiny k s.; to zase zdanlivě znamená, že člověk je bytostí natolik povrchní, aby se mu právo na s.

upíralo. Jakmile však je dosaženo stavu „vykoupení za živa“, tu otázka s. jako hříšného činu nepřichází vůbec v úvahu. Kdo totiž tohoto stavu dosáhl, je již stejně mrtev; jeho žití v těle se podobá žití v astrální slupce, tedy v čemsi ducha už zbaveném. Dokud však člověk tohoto stavu nedosáhl, má přijmout k s. zamítnuté stanovisko; jeho život je sbíráním životních zkušeností, jež ho mají dovést ke zřeknutí se sebe i světa a tím k vítězství nad oběma.

sedmé peklo nejnižší, duchovním světem téměř neozářované a v nicotnosti stupidního ducha se ztrácející prožívání. Psychologicky odpovídá nejnižší hranici vědomého žití; za ním už následuje nikoli vegetabilní, nýbrž minerální existence.

séfer (hebr.) kniha. V okultní literatuře je tímto slovem většinou označována kabalistická kniha Séfer *Jesirá* o stvoření světa. Občas je termínem s. míněn i jiný spis, *Zóhar*.

sefirót (hebr., v jednotném čísle sefirah) podle *kabaly* deset základních pojmů, slov; jsou spojeny s deseti znaky prvotní abecedy, které značily zároveň principy a čísla — tvůrčí číselnou hodnotu nejvyššího světa, světa božské tvorby, zvaného acilah. Všechny dohromady stvořily pračlověka, makrokosmos jako intelektuální typ materiálního světa. Sefirót tvoří triady, obsahující vždy dva principy proti sobě jsoucí a třetí je spojující. První triada reprezentuje metafyzické atributy boží, druhá náleží světu mravnímu, třetí fyzickému. Poslední sefirá je výslednicí všech, harmonií světa. S. se dělí na pravé, bílé (2, 4, 7), živel mužský, aktivní, s atributy dobroty a slitování; dále na levé, červené (3, 5, 8), živel ženský, pasivní, s atributy reflexe a spravedlnosti. Skupina střední zpro-

středkuje mezi oběma (modrá, žlutá ne bo zelená).

1. Kéter koruna; první a nejdůležitější; nejvyšší jsoucno; síla, jež stvořila ostatní a tím i celý svět.

2. Chochmach nejvyšší moudrost; udržovaná inteligencí v rovnováze a ve svém neměnitelném řádu.

3. Binah poznání, duch; činná inteligence udržovaná v rovnováze moudrostí.

4. Cheset milosrdenství; druhé pojetí moudrosti, vždy laskavé a silné.

5. Geburah — důstojenství, přísnost, které jsou nutné pro samou moudrost a dobrotivost: trpět zlo znamená překážit dobro.

6. Tifereth — krása; prostředkující princip mezi stvořitelem a stvořením.

7. Necah vítězství; mužská činnost mohutnost; věčné vítězství inteligence a spravedlnosti.

8. Hod sláva a čest; věčnost vítězství ducha nad hmotou, činnosti nad trpností, života nad smrtí.

9. Jesod základna všech věcí; základ veškeré víry a pravdy; činná mužská síla, svět tvoření.

10. Malkut říše království, značící vesmír, výslednice všech sefirót, harmonie světa a veškerého stvoření.

Božská jména a písmena: Eheieh, alef; Jah, beth; Jehovah, gimel; El, dalet; Elohim, he; Jehovah, vau; Je Hovah a Sabaoth, zain; Elohim Sabaoth, heth; Elhoi, teth; Adonai, jód.

sekta (z lat.) malá náboženská skupina odštěpená od církve pro odlišné učení nebo obřad. S. obvykle vznikají z reformních pokusů, jež jsou dobré nebo špatné jednak podle myšlenky, jednak podle doby jejich trvání. Do tvoření s. obvykle zasahují dekadentní vlivy, protože jejich zakladatelé, i když zavedli

podstatné změny do původní formy, stejně nemívají dobré následovníky. Hlubší náboženské pojetí následovníci zakladatele s. nezachovají, neboť spíše organizují než uskutečňují reformy. S ohledem na to se reformy tohoto druhu zdají zbytečné, někdy dokonce škodlivé. Lépe by bylo plnit původní náboženské příkazy; reformy vznikají na základě jejich výkladu a nikoli uskutečňování.

sektor (z lat.) úsek, část celku. Z mystického hlediska je možno bytost, již máme mysticky zpracovat a přetvořit, též rozdělit na s., z nichž se za nejdůležitější považuje psychická přirozenost. Tato přirozenost představuje střední fyzikální faktor bytí, který je odpovědný za veškeré psychické stavy, jimiž je člověk postihován nebo jimž podléhá. Proto je nutné zaměřit se na tento s. bytí a zpracovávat ho v tom smyslu, aby se mu zabránilo v nekontrolovaných změnách. Když se to podaří, musí člověk vytvořit vztahy mezi ním a tělesným bytím; tím dostane pod kontrolu a vládu celou svou bytost, kterou pak může celkem snadno usměřovat do oblasti ne diferencované.

sekundární (z lat.) druhotný, vedlejší, odvozený. V mystice se např. mluví o soustředování, jehož primární větví má být buď soustředování na psychologickou bytnost, nebo na symbol ducha, totiž bod; v obou případech se však nesmí zapomínat na tělo, jež v pozornosti zaujímá druhé místo, čili se stává činitelem druhotným, s.

sen v psychologickém smyslu se s. obvykle považuje za opětné vybavování prožitků ze bdění, příp. psychicky zpracovaných. Tato definice snové mechaniky není, řečeno jednoduše, správná. Mohlo by se říci, že je „příliš vědec

ka“, neboť se snaží podat vysvětlení, aniž se odváží přihlížet k nesčetným ne vysvětlitelným jevům snového života. Jestliže „věda“ takovému nevysvětlitelné jevy prostě nepřipouští, pak se jen snaží problém snového života zjednodušit a tak život ochudit o mystického činitele.

Existují např. sny jasnovidické, ale také prorocké. První druh buď podle skutečnosti, nebo v symbolech zobrazuje snícímu člověku děj, který se právě odehrává mimo dosah jeho smyslového vnímání. Druhý druh zobrazuje též podle skutečnosti nebo v symbolech události budoucí.

Z mystického hlediska je snový život podmíněn vnitřními vztahy snícího člo věka k centrům formujících se událostí, které se ho mají dotknout. Někdy jde (v náležité pasivním stavu) o vnímání úmyslů lidí, kteří chtějí nějakou událost připravit, jindy o vnímání vlastních vnitřních stavů, které se stávají významnými činiteli připravujících se osudů. V obou případech jsou kontakty, přenášené vnímáním do vědomí snících lidí, velmi jemné, ale vždy velmi konkrétní; kdyby nebylo nitro stále přehlušováno upětím celé duševnosti do vnějšího světa, pak totiž, co zprostředkuje snění, by vnímání „dopravilo“ do vědomí tak, jako se to děje se smyslovými vjemy zcela zevního rázu.

Žije-li člověk převážně ve vztazích k zevnímu světu, neubírá to nic na jeho trvalém zapředení do formujících se osudů na úrovni dejme tomu příčinné. A osudové události čím jsou vyzrálejší a blíže uskutečnění, tím víc se derou do vědomí; když je toto vědomí zaměstná váno jinak než pozorováním vlastního bytí člověka, pak podle okolností je dozrávající osud uváděn do vědomí právě sny.

Sny předvídající budoucí události svědčí také o tom, že je člověk zapředen do oblasti formujících se osudů. Není proto nic chybnějšího než se domnívat, že události nejsou vůbec připravované, nýbrž že jsou jen dílem okamžiku nebo náhody. Velmi pečlivý průzkum nitra ukazuje, že člověk je vrostlý jak do své přítomnosti, tak i minulosti a budoucnosti; pouze psychická organizace jeho bytí umožňuje někdy lépe, jindy hůře tyto tři doby sjednotit do přítomnosti. Snový život někdy bývá na této spojnici tří dob; proto mohou vystávat sny oznamující budoucí události.

sen za bdění jóga zná snění v bdělosti. Vysvětluje je tak, že člověk dovede opustit věcnou přítomnost, tj. své tělo a jeho robustní zapředení do věcného prostředí, v němž se člověk právě nachází, a zpřítomnit se svým vědomím na úrovni příčinné. Pak dojde k vjemům, které mají někdy povahu vizí, jindy snění. Když je bdělost dobře udržována, pak člověk sní za bdění velké a dlouhé sny; někdy ovšem těžko pozná, zda už přestal snít a nepřešel k vizím. Ale na tom konečně mnoho nezáleží. Důležité je, že došlo ke změně mechaniky vnímání, k přesunu vjemů ze světa viděného očima, do světa viděného jaksi duchem. Z toho totiž plyne poučení, že mechanika vnímání není přímo a jedinečně závislá na smyslových vjemech, nýbrž že tu jsou ještě další možnosti. Ty už patří do sféry *mystiky*, do světa, který nelze vnímat při smyslové tuposti, jaká se projevuje možností vnímat pouze hmotu a její projevy; za příslušných okolností jej však vnímat lze. Tak se člověk konečně dostává k pochopení vzniku mystiky i jejích realit.

sentimentalita (z lat.) přílišná citovost, rozcitlivělost. S. je jednou z velkých pře-

kázek na mystické cestě, neboť vlastně zužuje vědomí. V józe se doporučuje nebo i přikazuje boj s citovostí, se s.

senzace (z franc., lat. pův.) silný rozruch, překvapení, vzrušující moment, událost. Nerozumní a duševně primitivní lidé se domnívají, že jógické školení směřuje výhradně k rozmnožení s. Ale jóga nepřispívá k ještě většímu zaplétání se člověka do světa; v tom právě spatřuje pravý původ strastí. Proto poukazuje na to, aby každý její žák usiloval o potlačení všech chtíčů — to je vlastně cesta směřující od s. ke klidnému a vyrovnanému životu.

Pokud jógické školení vede vůbec k senzačním prožitkům a jevům, pak se na tyto s. hledí jen jako na průvodní jevy. Ovšem jóga je nauka přístupná téměř každému, a proto mezi jejími stoupci najdeme i lidi, kteří ji provádějí z jiných příčin, než aby řešili základní problémy života. Imponují jim sliby, že získají nadlidskou moc a proniknou do tajemství, které je obdaří mnoha výhodami. Takoví lidé už vůbec nemohou pochopit nejhlubší význam jógy a podle okolností z ní vytvářejí nauku, která má vzbudit zájem jiných zaslepených lidí, toužících po obohacení smyslového života. To však není jóga, nýbrž pouze jakási její bludná odnož. Na této skutečnosti nemění nic ani to, když se někteří lidé takto chápané józe oddají a případně v ní dosahují jakýchsi senzačních výsledků nebo stavů.

senzitivní (z lat. zákl.) citlivý, silně citově založený. Obyčejně se předpokládá, že jenom s. lidé jsou disponovaní pro mystiku nebo že vůbec mystiky jsou. Jenže utápění se v citech nebo pocitech není *mystika*. Je to nauka s přesným systémem výchovy a výsledky mystického školení jsou vlastně vyhrazeny lidem,

zakládajícím svůj postup na metodě, čehož vlastně s. lidé nejsou vůbec schopni.

Přesto však mystický postup senzitivní vyvolává. Příčinou je postupné tišení mysli, což činí člověka vnímavějším a vnějším působením ovlivnitelnějším. Ale mystická výchova vede k ovládnutí této vnímavosti a skutečné mistrovství v mystice učiní člověka schopným této vnímavosti používat k prověřování věcí, jež na první pohled prověřit nelze.

senzualismus (z lat. zákl.) filozofický směr vyvozující všechno poznání ze smyslového vnímání. Osobní hodnocení zevních skutečností závisí na smyslových zjištěních, proto vždy záleží na tom, do jaké míry jsou smysly rozvinuty moudrým duchem člověka. U běžného člověka jsou smysly rozvinuty jen do té míry, že může vnímat pouze zevnějšek jevů, jejich masku. Mystik, jenž dosáhl úspěchu ve snaze ponořovat se do své bytosti vědomím, má smysly rozvinutější. Jenom na základě toho může uvádět hluboké vnitřní zkušenosti do mysli a pak je zpracovat jako objektivní pravdy.

Všechna mystická filozofická fakta vzházejí také ze smyslových postřehů, ovšem mystickou praxí zdokonalených; proto se tato fakta shodují s poznatky empirické vědy. Mimo to se ovšem v mystice setkáváme s různými teoriemi, jež se s poznatky vědy nekryjí; ty však jsou výsledkem sofistiky, která nahradí la přímé zkušenosti a postřehy. Zkušenosti dokonce svědčí o tom, že i nejvyšší mystické pravdy byly založeny na smyslových vjemech; z toho nutno soudit, že nejvyšší vyspělí mystikové dospěli až na práh absolutna v průvodu sebevědomí, a proto mohli popsat to, co běžnému člověku úplně uniká.

serafové (hebr., pl. serafim) andělé

prvního z devíti andělských sborů, kteří symbolicky obklopují boží trůn a bez ustání velebí Boha slovy „Svatý, svatý, svatý pán Bůh zástupů, veškerá země je naplněna jeho slávou“. Jsou popisováni jako andělé se třemi dvojicemi křídel; dvě jsou podle hlavy, dvě zakrývají nohy a dvě jim slouží k létání. Slovo s. se odvozuje od hebr. slova zaraf, jež znamená hořet, kov tavit a čistit. Ukazují ke čtvrté knize Mojžíšově (21, 6), kde v hebrejském textu stojí psáno, že Bůh do pustil na lidi hady serafim nebo sarafim, tj. ohnivý, létající. Na mystické cestě dosahuje mystik stavu s. tím, že ta ké vnitřně neustále velebí Boha, jak je výše uvedeno.

sex (z lat.) pohlavnost, pohlavní chťivost, pohlavní pud. Duchovní a mystické nauky obecně přikazují sexuální zdrženlivost. Z toho lze dedukovat, že po hlavní zdrženlivost přímo souvisí s duchovním a mystickým vývojem nebo do konce je tento vývoj přímo na ni závislý. Ve skutečnosti se sexuální zdrženlivosti řeší otázky pouze duchovní a psychologické. Když rozdělíme problémy sexuální zdrženlivosti z tohoto hlediska, do spějeme ke třem hlediskům: speciálnímu, obecnému a prostému.

Ze speciálního hlediska je sexuální zdrženlivost nezbytná proto, že s. je nej mocnější hnací silou bytí, která se nadto projevuje dosti mnohostranně. Tuto hnací sílu i její obměňované tendence musí mystik nezbytně dobře znát. To je možné jen prostřednictvím absolutní pohlavní zdrženlivosti. Právě její pomocí člověk pozná, že všechno jeho snažení, ať už světské, nebo duchovní, je podmíněno pohlavním pudem, jehož projevy jsou za příslušných psychologických podmínek modifikovány od prosté pohlavní říje až k neidealističtějším pod

nětným silám.

Prakticky má sexuální zdrženlivost do věst každého až do stavu, kdy jeho by tost klade požadavek „pohlavního partnera za každou cenu“. To teprve je psychologický moment, jenž člověka dovádí k poznání, která to hnací síla v jeho životě nejvíce rozhoduje. Pohlavní pud se už přestane přetvářet v budovatelské nadšení, v erudici jakéhokoli druhu nebo v rozličné idealistické touhy; pak se vždy jeví pouze jako pohlavní pud. To je moment poskytující člověku realističtější pohled jak na sebe, tak i na okolní svět. Proto od tohoto okamžiku, kdy se člověku podaří získat správné poučení, dospívá postupně nejen k vítězství nad pohlavním pudem, nýbrž také k poznání, jakým způsobem lze poskytovat po hlavnímu pudu volný průchod, aniž do chází ke kolizi s mystickými příkazy.

Z obecného hlediska se sexuální zdrženlivost musí přikazovat proto, že se pro ideál mystického uskutečnění ne nadchne člověk kolektivně, nýbrž pouze individuálně. Nebesa na to reagují tím, že hledajícího zavalí nebo zalijí svými vlivy. Není li novic už předem rozhodnut nedat průchod projevům pohlavnosti, pak dotyk jeho těla s nebeskými vlivy jeho sexuální pud zasílí tak, že vyvolá podmínky k získání pohlavního partnera, zpravidla však nevhodného typu.

Když tedy tento partner právě nezahří stejným mystickým nadšením pro týž mystický ideál, stává se novicovi svodem nebeských vlivů do sféry prožívání, v níž tonou všichni světští lidé. Novic se tím stává „hříšníkem“, který permanentně profanuje nebesa i jejich působení. Tím se dostává postupně k vlastnímu prokletí, jehož výsledkem bývá nejen návrat do jeho dřívějšího neutěšeného duševního stavu, nýbrž dokonce do sta

vu zhoršeného podle bible k „horším věcem na konci, než tomu bylo na začátku“. Kromě toho tento „trest“ nepřichází pouze po tzv. pohlavním poklesku, nýbrž i po navázání duševních vztahů s nevhodným pohlavním partnerem. V ezoterismu se dokonce dovíme, že takto přišla na svět technika a s ní i to, čím nás zatěžuje a trápí.

Když tedy někdo nadšením vzešlým z obměněného duševního napětí dojde k vypětí svých sil k nebesům, což se většinou pojí na seznámení se s mystickou naukou, má se s ozvěnou tohoto vypětí, manifestujícího se jako pocit nebeského omilostnění, uzavřít do sebe, aby nesdílel tyto stavy se světskými lidmi a nepřispíval tím k rozmnožování zla na světě. Není to otázka duchovní, nýbrž čistě psychologická; poznání duševních akcí a reakcí. Jako mystický fakt z toho vyplývá, že právě tímto způsobem upadají ti, kdo nedodržují mravní předpisy dané mystickou naukou, do velmi bědných stavů novic dokonce může takto dozpět k pocitům viny, jež jej přivedou až k šílenství. To podpovrchové psychické síly, dané do pohybu mystickým vypětím, konají své dílo. Je dobře obezřele se vyhnout tomuto úskalí.

Z prostého mystického hlediska není pohlavní život na překážku, pokud je mezi mužem a ženou ideální soulad v názoru na mystický cíl. Tu je možno počítat pouze s přirozenými následky, o nichž se kdesi v mystické literatuře praví, že jeden král, který žádal rady od světců a asketů, byl jimi odmítán; žádali, aby s nimi král sám chodil, oni se obtěžovat chozením za ním nebudou. To krále přivedlo na myšlenku přikázat asketům, aby se oženili. Pak už ostatní přišlo samo sebou. Když měli rodiny, asketi chodili neustále za králem, zda

nepotřebuje jejich služby nebo rady. To jsou přirozené následky toho, když se dá volný průchod pohlavnosti. Leč při ideálním souladu obou pohlavních partnerů ve snaze dosáhnout mystického cíle tvoří oba jednotu; když oba tito partneři dodržují zásadu nesdílení nebeských ovlivnění s ostatními světskými lidmi, pak jsou oba jako jeden. Trápení z toho vzniklé je už jen malé, jako je např. zpětný odraz nemoci jednoho na druhého a cosi podobného.

Jestliže však ten, kdo upřením se na nebesa dosáhne omilostňujících vlivů a pak vstoupí do manželství se světským partnerem, uvede na sebe nejen permanentní prokletí za profanaci nebeských sil, kvalit a prožitkových procesů, nýbrž propadne tomuto prokletí i za to, že žije v konkubinátě, jehož výsledkem jsou nesnáze neštěstím pronásledované rodiny leda by přijal stav mravní zkaženosti; v tomto případě následky chybného postupu přijdou odjinud.

sex-appeal (z angl.) pohlavní přitažlivost, erotické kouzlo. S zesiluje sexuální zdrženlivostí, ale podle mystických příkazů má být potlačován tím, že zdržující se člověk příp. se i zaklíná do stavu nejobyčejnějšího. Tento předpis je stanoven proto, že zesilující erotické kouzlo zatarasuje mystickou cestu stále novými druhy obdivovatelů, kteří mohou v mysticky pracujícím člověku vzbuzovat sympatii; jejím vlivem může být opět stržen smyslovým světem, kterého se má už na počátku mystické cesty zříci. Jakmile je s. potlačen, je mystik zpravidla opuštěn svou dosavadní společností, zato další se mu začne nabízet. To je ukazatel, že zřeknutí se světa bude pravděpodobně úspěšné.

sféra proroků jedno z nebi blaženého prožívání.

sféra spravedlivých první z božských (Brahmových) nebi.

sféry kvalitativně rozdílné, v sebe uzavřené oblasti prožívání, odpovídající rozsahu vnímání jejich bytostí. Proto nejde o oblasti od sebe prostorově vzdálené. Při průzkumu psychické oblasti lze s. poznat jednak jako určité pocitové kategorie, jednak jako stavy vědomí. Tím je také vyjádřena totožnost mikrokosmu v psychologickém smyslu na jedné stra-

ně a makrokosmu ve smyslu fyzických objektivací na straně druhé. Obecně pak mohou být s. symbolizovány spektrem. Prožívání jistého duševního stavu znamená vlastně pobyt vědomí v určité sféře, která je obydlena personifikovanými jevy s převahou příslušné karmy.

Buddhismus rozdělil s. na základě různých stavů vědomí. Podle sbírky textů Anguttara Nikájó 14/24 vypadají s. takto:

Jména bytostí	Kolo životů	Délka života
1. Nirajika	I. peklo	
2. Tiračchanagata	II. zvířecí svět	
3. Préta	III. astrální svět	
4. Asura	a svět démonů	
5. Manussa	IV. lidské bytosti	84 000-10 let

Následují světy bohů jako šťastné sféry smyslových žádostí:

6. Déva Čatumharadžika	1. nižší ráj	9.10 ⁶ roků
7. Déva tavatimsa	2. vyšší ráj	36.10 ⁶ roků
8. Déva jama	3. vyšší ráj	144.10 ⁶ roků
9. Tušita	4. nebeské světy	576.10 ⁶ roků
10. Nimmanaratio	5. nebeské světy	2 304.10 ⁶ roků
11. Paranimittavasavattino	6. nebeské světy	9 216.10 ⁶ roků

Končí světy bohů a začínají světy brahmů (brahmalóka) ve tvaru:

12. Brahma-parisadža	nižší dvořané Brahmovi	1/3 svět. období
13. Brahma-purohita	velcí hodnostáři Brahmovi	1/2 svět. období
14. Mahá-Brahmano	Velký Brahma	1 svět. období

Tři nebeské světy dosažitelné v prvním džhana:

15. Parittabha	ti, jejichž záře je ohraničena	2 svět. období
16. Appamanabha	jejichž záře je neměřitelná	4 svět. období
17. Abhassara	zářící	8 svět. období

Tři nebeské světy dosažitelné ve druhém džhana:

18. Paritta-subhá	jejichž lesk je ohraničen	16 svět. období
19. Appamana-subhá	jejichž zářící lesk je neohraničen	32 svět. období
20. Subha-kinha	utkaní z nezměrné záře	64 svět. období

Nebeské světy dosažitelné ve třetím džhana:

21. Vehapphala	jejichž zásluhy jsou ohromné	500 svět. období
22. Asaňna sattva	bez postřehovací, zjišťovací a pociťovací schopnosti	500 svět.období

Čisté sféry blažených, dosažitelné ve čtvrtém džhana (stále ještě ve tvaru):

23. Aviha	nemožno rozluštit	1000 svět. období
24. Atappa	bez námahy	2000 svět.období
25. Sudassa	krásně vypadající	4000 svět. období
26. Sudassino	nádherně zářící	8000 svět. období
27. Akaništha	nejvyšší	16000 svět. období

Nebeské světy a bytosti bez tvaru:

28. Akasanaňčayatanupaga	(dosaž. v 5. džhana)	20000 s.období
29. Viňňanaňčayatanupaga	(dosaž. v 6. džhana)	40000 s.období
30. Akinčaňňayatanupaga	(dosaž. v 7. džhana)	60000 s.období
31. Nevasaňňanasaňňaya-tanupaga	(dosaž. v 8. džhana)	84000 s.období

Poznámky k tomuto rozdělení:

ad 1: Je osm velkých pekel a každé má šestnáct předpekli, což je celkem 136 pekel, kde jeden každý hřích musí být zvlášť odpykán. K tomu se druží mezi-svět, kde je pustá temnota.

ad 5: Kolísání délky lidského života je způsobeno mravními hodnotami lidských bytostí. Záleží na tom, zda lidé žijí v *satja*, *tréta*, *dvápara* nebo v *kalijuga*. Nyní žijeme na počátku druhého pětitisíciletí kalijugy, kdy se ještě krátí délka lidského života.

ad 6: Nižší ráj, obývaný polobožskými a polodémonickými bytostmi.

ad 7: Rajští bohové zvaní třiatřicet.

ad 8: Bozi smrti, vládce Indra.

ad 9: Spokojení bozi.

ad 10: Bozi radující se nad tím, co v sobě vytvořili.

ad 11: Bozi vládnoucí nad tím, co vytvořili ostatní. Bytosti, které přebývají ve sféře 7 11, zveme anděly.

ad 12—14: Světy Brahmů. Jejich charaktery jsou uvedeny v tabulce ve sloupci „Jména bytostí“. Jedno světové období se rovná asi délce života *Brahmy*, což je $31104 \cdot 10^7$ roků. Jinak se uvádí, že je den světový systém trvá po život jednoho *Rudra*, což je $2239488 \cdot 10^{19}$ roků. Kromě toho: mezi tisíci světy se pokládá Maha Brahma za nejvyššího a čtrnáctým světem končí vláda Maha Brahmý, Velikého Brahmý.

ad 17: Při zániku kosmu se většina tvorů zrodí mezi bohy abhassara. Asi proto, že byli očištěni utrpením a hrůzami posledních dnů světa. V této sféře žijí pouze v radosti, putují kosmem a žijí nezměrnou dobu.

Tvary a zjišťovací schopnosti tvorů různých světů:

1	11 různé tvary a různé sch.
12—14	různé tvary a stejné sch.
15	17 stejné tvary a různé sch.

18—20 stejné tvary a stejné sch.

21 22 nemají zjišťovací a pociťovací schopnosti

23 28 ani tvar ani různost, ale znají nekonečný prostor

29 znají jen nekonečné vědomí.

30 neuznávají ani něco ani nic.

31 jsou stavu, v němž nezjišťují ani něco ani nic.

Bráhmánismus proti buddhismu zase uvádí sféry do souvislosti s psychickými nervovými centry (*čakra*). Základním centrem je *muládhára*, jež odpovídá pozemské pláni, zvané *bhúrlóka*. Rozkládá se od *aviči* až k hoře *Méru* a bydlí tam lidé, bohové, polobozi a démoni. Pod centrem *muládhára* se nalézá sedm krajin *pátála*. Jsou to: *atala*, *vitala*, *sutala*, *talátala*, *mahátala*, *rasátala*, *Pátála*. Pod těmito světy je forma boha *Višnu*, známá jako *Had Věčnosti* (*Šeša* nebo *Ananta*), jež nese celý svět jako nádherný diadém. Mezi světy *pátála* a pozemskou pláň jsou *naraka*, pekla; odpovídají četným mukám a trestům za provinění během pozemského života. Z celého počtu *naraka* je šest velikých pekel s různými názvy, která částečně odpovídají živlům: element země, voda, oheň, vítr a vzduch a temnota či éter.

Nad *muládhára*, jež odpovídá *bhúrlóka*, nacházíme v oblasti *svádhístána* svět *bhuvarlóka*, který odpovídá atmosféře nad zemí (*antarikša*). Rozpíná se od hory *Méru* až k polární hvězdě (příp. slunci), sídlo *múni* a *siddhů*.

Pak následují nebeské světy, z nichž první odpovídá psychickému nervovému centru *manipúra*. Nazývá se *svarga* nebo *svarlóka* a je umístěn na hvězdě nebe. Je obýván šesti druhy bohů a jeho vládcem je *Indra*. Pak následuje nebe *maharlóka*, v němž sídlí pět tříd bohů, ovládajících hrubé elementy a ži-

jících z koncentrace. Koresponduje s psychickým nervovým centrem *anáhatá*, které je v oblasti srdce.

Dále jsou světy *Brahmy*, z nichž první je *džanalóka*, korespondující s psychickým nervovým centrem v krku, s *višuddha*. Je osídlen čtyřmi druhy bohů, kteří ovládají jemné elementy jako *tatva*, *prána* apod., též i jemné orgány. Následujícím světem je *taparlóka*, jež koresponduje s psychickým nervovým centrem *ádžña* mezi obočím. Je osídlen třemi třídami bohů, ovládajících kromě hrubých a jemných elementů také pralátku, *prakrti*. Žijí dvakrát déle než bozi světa předcházejícího a ti zase dvakrát déle než obyvatelé *svarlóka*, kteří žijí po dobu jedné *kalpa*. Jejich poznání směrem dolů a nahoru není ničím omezeno.

Následující svět, korespondující s psychickým nervovým centrem na temeni hlavy, se *sahasrára*, nazývá se *satjalóka*. Je osídlen čtyřmi druhy bohů, kteří kromě předcházejícího ovládají též *guny*, totiž *tamas*, *sattva* a *radžas*. Délka jejich života není omezena; při zániku kosmu se ponořují do nejvyššího *brahman*.

Křesťané naproti tomu rozdělují světy prožívání pouze na tři, totiž nebe, peklo a očistec. K tomu však Ježíš podotýká, že v domě jeho Otce jsou mnohé přibytky, jež však nerozvedl ani nespecifikoval.

Zdánlivé rozdíly popisu sfér v buddhismu a brahmanismu vyplývají pouze z toho, že buddhisté je rozdělili podle stavů vědomí, kdežto bráhmani podle působení potenciálních energií sídlících v jednotlivých psychických nervových centrech. Tato centra mají širší rozsah než jednotlivé stavy vědomí; odpovídají prožitkovým kategoriím, jež zahrnují daleko více duševních stavů než jednot-

livé uvědomovací vzněty. A co se týká délky života obyvatelů těchto sfér, za to musíme nechat odpovědnost na jogínech — zřecích, na něž se vztahuje poučka *Patañžaliho*. Říká se v ní: „Užitím všestranné výchovy dosáhne se znalosti vesmíru se všemi jeho hořeními světa a pekly i s jejich obyvateli“. A jinde se k tomu praví: „To všechno je jogí noví bezprostředně zřejmé s výjimkou světa nejvyššího“.

schéma (z řec.) náčrt, nástin, nákres. S. si má mystik utvořit z naukových pouček a pak jich užít v mystické praxi.

schizofrenie (z řec. zákl.) duševní choroba, při níž postupně nebo náhle dochází k různému stupni rozpadu osobnosti. Při jógických vývojových procesech se však bytost také musí rozdvoujit; to se děje soustředěním, při němž se dbá na to, aby si byl člověk vědom nejen se be niterně, nýbrž i věci v okolí. To vede k takovému soustředění, v němž se vědomí rozdvoují, ovšem empiricky; to život velmi obohacuje, protože vnímání je rozsáhlejší, postřehy dokonalejší a hlubší a kromě toho se člověk díky svému věcnému úspěchu cítí subjektivně lépe.

Někdy se však stává, že dochází k rozdvoujení vědomí proto, že si mystik ne počínal naprosto správně. Pak záleží na tom, zda si bude umět připomínat sebe v konkrétním smyslu; jinak by dospěl k matoucím vjemům, jejichž abstraktní formy začne pokládat za konkrétní. Proto je žádoucí dokonale ovládnout teorii jógy; tím se člověk uchrání před záľudným zlem.

scholastika (z lat., řec. pův.) církevní filozofie, která se přednášela v církevních učilištích od dob Karla Velikého v 9. stol. po celý středověk až do 16. stol. Postupně se vyvíjela, jak stoupala znalost Aristotelovy filozofie, a snažila

se zdůvodnit křesťanskou věroukou pře devším aristotelským myšlením. S. byla podřízena teologii a dogmatice, čímž pozbyla pravé duchovní náplně, pocházející z mystických nebo duchovních zkušeností.

schopnosti duševní jsou ovocem kar mických zásluh (viz *karma*), jež tvorové získávají žitím ve světě a omezováním, s nímž se v tomto světě setkávají. Každé toto omezování, překážka na cestě za smyslovým požitkem, bytost zastavuje a nutí ji uvažovat nebo se okolnostem přizpůsobovat. Dokud jsou tvorové na nízké intelektuální úrovni, nezískají z jednotlivých omezení mnoho. Přesto však to je získání nějaké životní zkušenosti, která se postupně transformuje v intelekt. Jakmile je intelekt rozvinut do jisté míry, pak každé omezení udělí příslušné poznání; inteligence tvora se pak vyvíjí rychleji a rychleji a mění se v posledních stupních tohoto vývoje v moudrost, jakou jsou obdařeni duchovně nejvyšší vyvinutí jogínové nebo mystikové.

schopnosti magické mají kořeny především ve zdrženlivosti, zasahující až do změny bytostného vyzářování. Zdrženlivost se totiž začne měnit energie bytí v napětí, jehož výboje mohou mít ráz magických sil. Jógická výchova ovšem nemá na zřeteli vybíjení takto získaných magických sil. Ukládá svým žákům, aby toto vyzářování zadrželi, ale to zase mohou učinit jenom v přesném poměru k poznání, že jejich bytost příslušné síly vyzářuje. Jedná se dokonce o to, aby poznali, že i hmota jejich těl se chová jako činitel vyzářující velmi jemnou energii, a pak se postupně propracovali k tomu pochopit její povahu a zadržet ji. Tím si totiž podrobují nejmocnějšího magického činitele. Právě tato energie může to

tiž být používána k vyvolávání vyšších magických fenomenů; přitom je ovšem nutno vědět, že na každý takový fenomen se spotřebuje velké množství této energie, tak nutné k dosažení nejvyšších mystických cílů. Za vyšší magické fenomeny se pak považuje schopnost přímé zvidavosti, tzv. jasnovidnost, i práce na vytváření příčin určitých okolností nebo událostí.

Schopnosti mystické jsou výsledkem zcela zharmonizovaného vyzařování životní síly. Bývá vyvoláváno především absolutní duševní zdrženlivostí, je již pomocí se ruší vyzařování samovolné, a též duševním vypětím usměrněným na nejvyšší principy bytí nebo kosmu. Za těchto okolností působí bytostné vyzařování pouze jedním směrem, a to k nejvyšším bytostným principům bytí nebo kosmu jako zřídům mystických sil. Sta-ne-li se, že toto vyzařování zasáhne nějakým způsobem do světa dění, protože byla do něho lehce upjata pozornost, přinese poznání jak tohoto dění, tak i jeho smyslu.

V hrubším smyslu mohou s.m. vyvolat celou řadu zvláštních fenomenů. Záleží pouze na tom, aby mystik usměrňující své vyzařování, věnoval pozornost světu hrubších faktů. S.m. se od schopnosti magických liší tím, že působí na vyšší úrovni jako síly jemnější (a tím ovšem i působivější); magické schopnosti se projevují na základě chtěných popudů, kdežto mystické na základě zesílené a dobře ustálené pozornosti.

siddha (sans.) ten, který dosáhl, tedy polobůh jakožto bytost očištěná *jógou*, která tím, že náleží našemu světu, může být považována za vyšší bytost než nižší druh andělů.

siddhi (sans.) osm jógických sil vyvinutých *jógou* a karmickými zásluhami (viz

karma). Jsou to: 1. animan, schopnost stát se malým; 2. mahiman, schopnost stát se velkým jako hora nebo se rozšířit do prostoru; 3. laghiman, schopnost stát se lehkým jako bavlna; 4. gariman, schopnost stát se těžkým jako země; 5. prápti, schopnost dosáhnout všude, třeba na Měsíc; 6. prákamja, schopnost dosáhnout splnění všech přání; 7. iša tva, tvůrčí schopnost; 8. vašitva, síla vše mu rozkazovat.

V *buddhismu* se bere zřetel ještě na jiné s. Jsou to: 1. „nebeským uchem“, zbystrěným, nadlidským, vnímat oba druhy zvuků, totiž nebeský a pozemský, vzdálený a blízký; 2. nahlédnout myslí do srdce druhých; 3. získat vzpomínky na mnohá vlastní předchozí vtělení; 4. „nebeským okem“, zbystrěným, nadlidským, vnímat zánik tvorů a jejich nový vznik, tvorů ušlechtilých a nízkých, krásných a ohavných, šťastných a nešťastných; možnost spatřit, jak jsou tvorové znovuzrození podle svých činů; 5. „přestání vášní“ a dospět k vlastnímu poznání ještě v tomto životě a vykoupení mysli, vykoupení věděním.

Tato poslední schopnost je považována za nadsvětskou a je výhradně příznakem, že bytost dosáhla dokonalosti.

siddhický magický, nadaný nadpřirozenými silami, jako je např. telepatie, jasnovidnost apod. Viz *siddhi*.

siderické tělo (z lat.) doslovně hvězděné; jinak je to výraz pro *astrální tělo*, jež se nesmí ztotožňovat s astrální slupkou. Je to tělo čistší než astrální slupka a není tedy nositelem elementárních tendencí. A poněvadž tu platí rovnocenné vztahy, může být s.t. přivedeno zaklínáním k zjevení pouze příslušnou mravní očiistou zaklínače; astrální slupka se čas to zjeví při mravním úpadku média v momentě, kdy se jeho astrální bytost

rozkládá. O s.t. se zpravidla dobře neví, zda při zjevení zaklínači pochází ze žitého člověka, nebo zda je to bytost žijící ve volném kosmickém prostoru. Nedá se to dobře poznat proto, že neexistují žádné značky určitého rozlišení. V s.t. se může zjevit „duch“ člověka stejně jako nižší duše bohů rajských sfér. Teprve když magik klade správné otázky, může zjistit, z které úrovně s.t. pochází. Ovšem ve vyšším typu magických škol se výrazem s.t. myslí vždy tělo evokovaných bytostí z nadsvětských sfér, např. andělů a bohů.

signální soustava je podle marxistické fyziologie snad celá soustava duševnosti tvorů. Je to konečný výsledek názoru, že se psychická bytnost vyvinula z těla v jeho hlavní část, totiž mozek, představují cí podle této fyziologie organizovanější hmotu, která má úlohu duševnosti sloužící především k zachování hmotné existence.

Učení o s.s. je snad dobře vymyšlené, pokud se na bytosti díváme z hlediska chemie. Z fyzikálního hlediska je to učení neúplné, neboť nezachycuje vývoj involucí, jak jej vidíme u vzniku hvězdných soustav od mlhovin počínaje. V tomto vývoji je problémem, jak vlastně došlo k zastávkám na cestě postupné degenerace, kde vznikly útvary nebo složky, které se vyvinuly v tzv. vysoce organizovanou hmotu. Nezáleží zde na vývoji zpět k té kosmické nicotě; víme totiž dobře, že když už tyto různé organizované hmoty vznikly, pak se ty vyšší musely vyvíjet po zpětné cestě, jestliže jejich nositelé nebyli sami, nýbrž tvořili kolektivy. V kolektivu totiž dochází vždycky ke střetnutím a střetávání zase nositele duševnosti nutí k tomu, aby nezahynul; tak se tu skutečně objevil nový druh vývoje, který ovšem nezačal od ka-

mine, jak by se dalo předpokládat, když bychom přijali nauku o vývoji hmoty do posledního důsledku.

V aspektu vývoje stvoření z fyzikálního hlediska je ona fyzikální soustava pozůstatkem procesu degenerace. Co ta soustava dělá, když se navlékne do „vysoce organizované hmoty“, už není tak zajímavé. Je to běhání po onom biblickém Jakubově žebříku a do nesnázi se tu dostane každý badatel, který touží poctivě poznat, odkud kam tento žebřík sahá. Ale s.s. tu je a my jsme povinni při jejím zkoumání poznat, jaká je její funkce. Je-li totiž mozek schopný abstraktního myšlení, pak teorie o s.s. nikdy nevyšetří, jak se do té vysoce organizované hmoty abstraktní myšlení dostalo. Zkušenost nás totiž učí, že obsahy nositelů funkcí nemohou nikdy přesáhnout jejich nejjemnější kvality, takže žádná organizace hmoty nemůže do této hmoty vnést to, co nazýváme abstraktní myšlením.

Priléhavější je tedy teorie, že abstraktní myšlení je pozůstatek z cesty postupující degenerace. V duchovních naukách Orientu existuje filozofický závěr, že původní stav vesmíru byl podle našich měřítek spíše duchovní než hmotný a tím i lépe vybavený jak po stránce fyzické, tak psychické. Ztrácí se pouze článek přechodu z tohoto duchovního stavu bytostí do stavu fyzického; tento fyzický stav má už jen stopy duševnosti, již byly vybaveny bytostí nás předcházející.

Když se někdo z lidí správnou duševní kázní (v jógickém smyslu soustředováním, jež pojímá v sebe věci světa jemně utajených představ i hmotných skutečností) začne kvalitativně vracet zpět po cestě dřívějšího sestupu bytostí, začnou se v něm opět rozvíjet původní ideje; ty,

kteřé byly oněm původním, pro nás duchovním bytostem, běžné.

S.s. se v našem stavu objevuje jako duševnost primitivního stavu, do něhož se v některých involučních vývojových stupních dostalo něco z degenerující původní životnosti. Tato soustava však má své kořeny až v míše, odkud jsou dávány mozku impulsy k zachování existence; tyto impulsy jsou obměnou projevu smyslu hmatu, prasmyslu vegetabilní a nejnižší animální přírody.

Ve filozofickém pojetí vývoje hmoty až k vyskytnutí se s.s. je mnoho nedůsledností. Víme, že materialismus chápal vždy hmotu zcela primitivně; že potom už i z prázdnoty udělal určitou formu hmoty, to byl jen ústupek, dokonce nezbytný, odsuzovanému idealismu. Že se hmota může vyvíjet až k podivným formám složitě a jemně organizace, to jistě je pravda. Ale obsahy hmoty nemohou být nikdy duchovní, abstraktní, neboť hmota je v sobě prostě nemá. Proto s marxistickou filozofií v této oblasti nevystačíme. Při dobrém a velmi poctivém průzkumu vlastního bytí koncentrací, jež nás zavede až do centra našeho bytí, na žádnou podstatu ve formě nějakého stavu hmoty nenarazíme. Ale určitě na razím na nic, které se podivuhodným způsobem přetváří v něco asi tímž způsobem, jako když v kosmu tam, kde nebylo nic, vznikne náhle hvězdný oblak, předchůdce galaxie nebo nějakého hvězdného systému. A odtud začíná koloběh tvoření, které z původního nic vydobývá něco, co se vyvíjí k různě organizovaným formám, které zase přecházejí vývojem v nic. A nikde nenajdeme smysl tohoto dění; pouze skutečnost, že v tomto koloběhu můžeme jít pouze cestami jevů jiným podřízených nebo nadřízených. To znamená, že např. lidé

s démonickým duchem budou vždycky jevy ubíjenými a trápenými, protože jsou pod stálým závalem zplodin, kdežto lidé s duchem božským budou vždycky ve výhodě, protože náležejí do forem samozárných, jejichž světlo svítí i jejich vlastnímu duchu nebo i smyslům. Přechod se nedá najít. Proto vznikla teorie o dvou základních principech stvoření, o *akáše* a *práně*. První je materiál tvůrčí, druhé činitel dávající tomuto materiálu životnost. Jen ve vesmíru toto rozdělení neplatí. Tam mohou pouze svítící atomy vytvořit galaxie a tyto atomy mohou vytvářet podmínky k vzniku jevů, jako je např. země a vše živé, co na ní nacházíme.

Síla přímá příčina pohybu. Pokud se s. neprojeví tímto účinkem, je to energie. Proto je v józe problém, jak přecházet od energie k s. Zpravidla anebo vůbec se to dělá tak, že se energie zvyšuje stupňováním napětí mezi uvědoměním a tělem pomocí koncentrace zaměřované na tělo; tím se energie vychýlí ze své původní polohy a vznikne nový faktor, s., která uvádí bytí na cestu v józe na cestu chtěného vývoje.

Problém tedy je, aby se prakticky statická bytnost vychýlila ze své původní polohy. A to je možné uvedením energie do takového stavu, aby se jevila jako s. Ostatní jde už samo sebou. Jenom záleží na tom, aby se takto založený vývoj děl v žádoucích mezích. To se zase uskutečňuje tím, že v procesu soustředování pojme do svého vědomí celou svou bytnost a „zalévá“ ji stavy mentální a duchovní pohody, bez příčin zevních vyvolané. Tím je totiž dán směr vývoje; mysl, která se takto propracovala ke správnému pojetí prázdnoty jako absolutna, usměrňuje vývoj do nejvyšších možných stavů.

síla fohatická velká prvotní síla, která je podkladem neústrojné i ústrojné hmoty a má charakter síly ohnivé a elektrické. Synonymum *hadí síly*. Viz *fohat*.

síla odstředivá a dostředivá v mysticko-psychologickém smyslu je odstředivá životní síla, již člověk nebrání soustředěním mysli do sebe sama, aby odstředivou přestala být. A naopak je dostředivá životní síla, již člověk soustředěním do sebe usměřňuje do své bytosti. Odstředivá tendence životní síly se vždy považuje za špatnou, neboť nechává unikat veškerou duševnost člověka ven a to jej zeslabuje a povahově zpovrchňuje.

Soustředování, jež uděluje životní síle tendenci dostředivou, je vždycky předzvěstí zesílení člověka po stránce duševní i energetické. Neboť i životní síla může být akumulovaná, jestliže jsou k tomu dány předpoklady. Tato akumulovaná životní síla je vždy dobrodiním člověka. Můžeme tak soudit především z toho, když sledujeme roztěkaného člověka. Takový člověk není nikdy silný ani povahově stálý; je otrokem zevních okolností, jež jej modelují od okamžiku k okamžiku. Kdo tedy myslí na své dobro, musí mysl v úprku za senzacemi v zevním světě zadržet a navyknout si dle mysli u své bytosti. Tím změní tendenci životní síly z odstředivé na dostředivou, čímž pak začne duševně i morálně silít k svému dobru i k dobru druhých.

síly nižší přirozenosti mají po vystupňování povahu sil magických, příp. čeromagických. Jsou to totiž agresivně se uplatňující síly chtíčů, zaměřené výhradně do zevního světa a působící jako strhující činitelé, kteří přitahují to, co si nekompromisně chtějí člověk přeje mít ze smyslového světa.

Je-li uplatňování se těchto sil náhle rušeno nechtěním, vybíjejí se ve formě silových formací — normálně ovšem neviditelných — jež se často projevují jako jevy nižšího aspektu astrálního světa.

similia similibus curantur (lat.) podobné se léčí podobným.

skarabeus (z řec.) brouk z rodu chrobáků, vruboun posvátný; gema nebo šperk představující tohoto brouka. Mystikové považují s. za symbol vztahující se k mystickému vývoji.

skandha (sans., tib. phung-po) bytostní složka, tvořící tzv. já, manifestované projevy osobního vědomí. Jsou to: 1. tělesné smyslové vjemy; 2. pocity; 3. rozlišující představy; 4. volní hnutí; 5. akty uvědomování. Jinými slovy: části těla, cit, vnímání, myšlení a vědomí.

skypse (z řec.) pochybování, nedůvěra v platnost poznání, nedůvěra k něčemu vůbec. S. není překážkou na mystické cestě, ale nesmí to být s. zásadní, totiž nepřipouštějící jiný druh důkazů, než je dinec požaduje. Jakmile se totiž s. projeví zásadním a apriorním odmítáním všech důkazů, jež v mystice pocházejí ze zkušenosti z mystického úsilí, pak je to s. destruktivní a bere člověku právo po dávat o tématu úsudek. V takovém případě bývá s. důkazem nezralosti člověka, příp. i jeho zaujatosti a úzkoprsosti.

sklony vrozené mravní korektivy, jež jsou současně popudovými faktory k jednání. Tím se totiž udržuje běh sansarického utváření (viz *sansaró*), jež člověk není schopen přemáhat proto, že nezasahuje vůlí tak hluboko do psychické mechaniky vlastního bytí. Dobrou a systematickou výchovou může však být přiveden k tomu, aby s. ovládal nebo měnil. Když se mu podaří vzbudit s. k realizaci kvalit absolutna, pak se s. mění v tendence, což jsou též hnací síly,

ale průhledněji se uplatňující, a proto ovladatelnější.

skutečnost to, co je pro subjekt mocně působivým činitelem v životě a ve sféře prožívání. Kromě toho není pro subjekt s., i když se to zdá být s. objektivní.

Z absolutního hlediska není s. nic z toho, co je složené a představuje jakýmkoliv způsobem pomíjivý jev. A tak zůstává s. pouze prázdnota kdesi uvnitř atomů, která je polem nebo prostředím pro děje, jež teprve vykouzlují fantomatické tzv. objektivní s. Tato prázdnota je totiž s. prostupující všechny jevy, ale je zastírána ději neurčitelných faktorů, jež teprve jevy vytvářejí. Proto jsou jevy iluzí, kdežto prázdnota s.

Je tedy nesmyslné mluvit o něčem existujícím, projeveném, jako o s. a nemyslit přítom na relativní vztahy věcí k pozorovateli. To platí zejména v zásadních tezích; v obvyklé mluvě na významu s. příliš nezáleží. V zásadních tezích by bylo nutno uvést, v jakém poměru má být s. chápána. Absolutno totiž nedává žádně svědectví o něčem projeveném jako o s. Je příliš „prázdné“, nebo příliš „ničím“, než aby připouštělo existenci něčeho jiného, co by bylo možno považovat za s.

slast příznivě působící tělesně smyslový dotyk, který může mít vyšší nebo nižší původ. Vzhledem k tomu, že je každou s. nutno hodnotit jako smyslový a tím i tělesný vzruch, považují buddhisté slasti za psychologické činitele, jichž je nutno se zřít. Mnozí mystikové však naproti tomu hodnotí s. jako projevy boží milosti, což jim často uzavírá cestu k realizaci stavu absolutna. Slasti jsou totiž vždycky něčím, co rozněcuje smyslnost, i když třeba nadsvětského typu; když je tedy někdo akceptuje, je mu vždy určeno dále putovat *sansárem*. Ta-

to okolnost by měla mystiky přimět k revidici názorů na prožitky, byť mystické; nejlépe by bylo, kdyby se zřekli každého smyslového vzruchu, i když se manifestuje jako mystické vytržení, které se projevuje záplavou příjemných prožitků.

slepota duševní je následek úzkého duševního zaměření člověka. Toto úzké zaměření vyplývá zpravidla z toho, že člověk neovládá smyslové sklony. Tím se ovšem zároveň dokazuje, že rozvoj *intelektu* a *inteligence* přímo souvisí s rozvojem mravní ušlechtilosti, kdežto zaujatost a úzký duševní obzor z neutlumeného lpění na smyslových rozkoších.

To znamená, že výchova k inteligenci se musí díť prostřednictvím elementárních (smyslových) sklonů; inteligence bez mravnosti je inteligence pouze zdánlivá, vyplývající z vynucované mentální zdrženlivosti. Je-li zdrženlivost do brovolná, zasahuje již do mravních zřetelů; mravní ušlechtilost, za níž se již neskrývá ani potenciální chtivost, působí na rozvoj pravé a hodnotné inteligence.

slovo je z fyzikálního hlediska výsledkem schopnosti organismu vyvolávat silou, zvuky se projevující vibraci, která organismus opouští a stává se šířícím se chvěním éteru, dalo by se říci. Tato skutečnost vedla ezoterismus k vyložení s. jako prvotního impulsu v kosmické tvorbě. Neboť s., toť vibrace, a vibrace je to, čeho je nezbytně třeba k započatí tvoření. V tomto případě však není pouze s. vibrací, nýbrž vibrace též s. v jeho širším pojetí. Proto podle bible bylo na počátku s., jež vyřkl Bůh, nebo také které vzniklo z kosmické prázdnoty jako *primum mobile*, jež se už samo rozvíjelo do tvorby, která může trvat jen potud, pokud je zde s., to znamená vibrace,

vnitřní faktor každého jevu.

Z jiného hlediska je s. činitelem použitelným k magickým účelům. S. je totiž faktor silový a vzhledem k své povaze snadno použitelný, neboť se na ně lze snadno soustředit a dále pak na ně myslit. S. se tím stává vibrací, která může, když je magicky správně použita, hřmít v citované bytosti, tím na sebe snadněji upozornit než v jiném případě a sloužit tak k navázání raportu, jenž je nutný, sleduje-li se nějaký magický účel.

Ve starých mystických, magických i jógických školách se používalo s. ve formě průpovědí k inkantacím, z nichž pravé, základní, sloužily vždy k navazování kontaktů s nebeskými bytostmi; ty potom byly svolány do bytostné sféry inkantátora, jehož měly osvitit nebo mu udělit poznání v různých tzv. skrytých věcech. To bylo zasvěcení, jehož pomocí se mohl člověk domoci různých sil, jimiž byli vybaveni jeho zasvětitelé. Tím se také s. stalo základem jedné větve mystické praxe, která až dosud přináší nesčetným lidem hluboké zasvěcení do mystických tajemství.

složky jednotlivé orgány pole sil a schopností tvorů i kosmického prostoru a stejně tak i ustálené duchovní jevy, např. jáství, sebevědomí, souhrn určitých pocitů, názorů a ustálených přesvědčení. Proto musíme s. rozdělovat do tří kategorií: a) fyzické; b) duševní; c) duchovní. Jejich vzájemným sepětím je vytvořen celý vesmír i každé individuální duševní s jeho povahovými, morálními, duševními i fyzickými znaky.

Slunce centrální těleso našeho planetárního systému, jehož velikost vzhledem k velikosti planet vede k předpokladu, že planety jsou vedlejšími útvary vzniklými v době jeho utváření. Celý je ho systém budí dojem, že v dávných do

bách, kdy se S. teprve tvořilo, podobalo se více mlhovině než pevnému nebeskému tělesu; jeho okraj pravděpodobně sahá až za planetu Neptuna, který stejně jako ostatní planety vznikl ze štěpící se masy sluneční koule. Přitom je zajímavé, že všechna tato tělesa vznikla na nejvyšším místě rotujícího S., tj. na jeho rovníku, takže celý sluneční systém je vlastně disk nebo kruhová plocha, která nemění svůj tvar.

V astrologickém smyslu je S. dárce tepelných paprsků, jež ve spolupůsobení s hmotou země umožňuje nebo podporuje vznik živých jevů. Tyto jevy stejně jako plod matky získávají nezávislost na těle S., ale obsahová příbuznost mezi nimi a S. způsobuje, že podléhají právě slunečnímu působení. Proto v ustrojení těchto jevů symbolizuje S. jejich základního činitele, tj. individualitu, která jim umožňuje udržet si svou autonomii.

V časovém průběhu se však poloha S. mezi hvězdami mění, a tím se mění také S. vytvářené pole. Kromě toho i vzájemné gravitační ovlivňování S. a těles jeho planetární soustavy mění jeho působení, které se pak odráží i ve všech pozemských jevech, tedy i v bytostech. A jelikož S. symbolizuje individualitu těchto jevů a individualita je zase v souvislosti se stavu těla, symbolizuje S. stav životních sil v těle a tím i stav vůle, energie a povšechných vztahů jedince k okolí. To všechno symbolizuje S., jehož působení je obměňováno nejen vztahy planety k němu vzhledem k Zemi, nýbrž i jeho postavením v jednotlivých znameních zvěřníku. S. ve Skopci je v harmonickém silovém poli, a proto člověka učleňuje dobře pro život. Přitom se jeho energie projevuje více elánem, než psychicko-fyziologickým stavem; člověk se S. ve Skopci bude tedy mít dost elánu

a svou energii prorazí i v okolnostech plných překážek. V Byku je S. v neharmonicky působícím silovém poli, a proto se snadno „dusí“; tento stav pak překonává mocným hnutím vůle, je hož účinek se může projevit v tvrdě se uplatňující energii, v despotismu a ne povolnosti. V Blížencích je S. v harmoničtějším silovém poli a jeho působení se zde projevuje v mentální čilosti, v logickém a pohotovém myšlení, v snaze vytvářet bratrské prostředí nebo obchodovat a cestovat. Také časté změny ve všem jsou výsledkem polohy S. v Blížencích. V Raku je S. v neharmonickém poli, ale to jeho chráněncům neubírá nic na energii uplatnit se v prostředí, ve kterém žijí. Člověk s tímto postavením S. bude pořádat hospodářské věci své rodiny, k jejimuž vytvoření vždy lne. I ve společenském životě se snadno uplatní, protože si snadno získá vá sympatie nebo respekt. Ve Lvu S. nachází vyhovující prostředí, pole svého působení. Proto se ti, kdo mají S. zde, cítí povzneseni nebo jako páni vzhledem k svému okolí. Z toho mohou vzejít komplikace, ale člověku „typu Lva“ to neubere na pocitu převahy nebo na úrovni sebevědomí. Ostatně člověk „typu Lva“ má dosti síly, kterou za nezbytných podmínek vždycky uplatní. S. v Panně již ztratilo na jarosti a síle k vytváření sebevědomí a v bytostech zrozených v tomto znamení probouzí již sklon k pochopení situace, problému nebo podmínek. Proto ti, kdo mají S. v Panně, budou se jevit jako lidé praktičtí, s mnohými teoriemi, lidé studující nesčetné životní, technické, hospodářské i vědecké problémy a budou mít štěstí své teorie uplatňovat. Jejich zdraví nebývá pevné. S. ve Vahách se ocitá v poli „sekundárních životních proje-

vů“, totiž vzhledem ke znamení Skopce, a proto lidé s tímto jeho postavením jakoby nemohli najít své místo, rovnováhu. Později se však vnitřně upevňují a projevují rozvahu a sílu, jejichž prostřednictvím si dovedou vytvořit životní okolnosti, přispívající k harmonizaci jejich zevního života. Jindy zase mohou projevit velice mnoho energie, jejíž pomocí se dopracovávají významného postavení v životě. A protože milují spíše klid než rozruch, skončí jejich akce v úsilí situaci opět zkonsolidovat a zharmonizovat. S. ve Štíru je v disharmonickém poli působení. Člověk s tímto postavením S. má mnoho práce se sebou samým, protože jeho city a vášně jsou prudké a je ze svého těla vystaven nesčetným popudům, jež se uplatňují vyvoláváním rozruchu kolem jeho osoby. Vůle je pevná, spíše tvrdě se projevující, zdrženlivost má všechny znaky snahy něčeho se domoci a tyto snahy jasně ukazují, že hledá osobní prospěch, ať již dobře zřejmý, nebo méně zřetelný. Životní síla neobíhá harmonicky, a proto dochází k chorobám, často velmi prudkým. S. ve Střelci je sice v harmonickém poli, ale nikoli v poli, odkud může příznivě působit. Proto lidé s tímto postavením S. bývají dosti povrchní, s vadami charakteru, neboť se snaží snadno získat prospěch. Zato zase mívají zdraví, jehož všechny poruchy se snadno vyrovnávají; touží cestovat, vidět něco, idealizují, a proto se přepočítávají. Vyniknou-li v životě, pak jenom proto, že něco zprostředkovávají nebo jsou ve službách jiných lidí. Na vedoucí místa se dostávají jenom zrozením nebo protekcí. — S. v Kozorožci činí člověka spíše skeptickým než optimistickým a s tím souvisí snaha domoci se něčeho vlastní pílí a energií. Lidé „typu Kozo-

roha“ jsou vážní, mívají pevnou vůli, jsou praktičtí, lnou ke hmotě a věří pouze v hmotné skutečnosti, s výjimkou ty pů velmi pokročilých nebo karmicky starých. S. ve Vodnáři je v „poli rozporů“. Proto lidé s tímto postavením S. mají mnoho problémů, jejichž odleskem na povrchu je „revolucionářský duch“. Pouze u vyšších lidských typů se vyskytuje velká moudrost, intelektuální pronikavost, snaha vytvářet harmonii a při spětu k všeobecnému štěstí. S. ve Vodnáři dává vzniknout duchům, které označujeme slovem mudrc. S. v Rybách je v neharmonickém poli podle živlu, ale nikoli podle kvality. To způsobuje, že lidé s tímto postavením S. jsou přizpůsobiví, cituplní a také ohleduplní, jsou vybaveni dobrým úsudkem i myšlením, mají vyšší zájmy a dovedou si získat sympatii. Jen při neharmonickém ovlivnění S. vystupují charakterové vady, z nichž nejvýznačnější je nestálost, ne spolehlivost, neodolnost (slabá vůle), nerozeznávání a přílišná poddajnost. Z toho důvodu bývají takoví lidé hříčkou osudů.

Pokud jde o elementy S., nejsou uváděny, neboť musí být vlastně uváděny elementy *Země*.

Smaragdová deska (tabula smaragdina) je slovesné dílo, v němž jsou stručně a výstižně vyjádřeny základní poučky hermetismu. Toto hermetické „vznání víry a vědy“ bylo, jak sděluje legenda, napsáno na s. d., jež byla nalezena v hrobce jejího původce, *Herma Trismegista*. Zní: „Toť pravdivé, beze lži a nejpravdivější: co je dole, je jako to, co je nahoře, a co je nahoře, je jako to, co je dole, aby byly způsobeny zázraky jediné věci.

A jako všechny věci povstaly z jednoho, tak se uzpůsobením zrodily všechny

věci z této jediné.

Slunce je jejím otcem, Měsíc její matkou, vítr ji nosil ve svém lůně, Země je její živitelkou; otec všeho tělesna celého světa je zde, síla její je úplná, byla li obrácena k Zemi.

Oddělíš-li zemi od ohně, jemné od hrubého, jemné s velkou dovedností, vystoupí ze země na nebe a opět sestoupí na zem a přijme sílu věci hořejších a dolejších. Tím se ti dostane veškeré slávy světa a všechna temnota od tebe odstoupí.

Toť silná síla nad všechny síly, neboť přemůže každou jemnou věc a pronikne každou věc pevnou.

Tak byl stvořen svět.

Z toho vzejdou bezpočetná přizpůsobení, jejichž prostředek je zde.

Proto jsem byl nazván Hermem Trismegistem, máje tři části filozofie světa.

Dokonáno jest, co jsem pravil o díle Slunce.“

smrt není jen zánik starého organismu, ale i počátek nového upoutávání životních energií, jež byly s. z organismu uvolněny. Dokonce se zdá být pravdě, že zmrávající bytost úměrně k blízkosti konce života pracuje k tomu, aby se psychicky někde zachytila, což je rozhodující moment pro opětné vtělení. To znamená, že jenom ten, kdo dospěl k vyhasnutí žízně po životě neulpívá znovu na konkrétních věcech a tím vlastně zastavuje kolo reinkarnací.

Podle ezoterismu je toto vyhasnutí ovocem vážné snahy v tomto směru a výsledkem nejvyšší karmické zralosti; proto je to spíše výjimečné než běžné. Tím je také řečeno, že pro člověka běžného typu bývá s. vždy počátkem jeho nové objektivace, která soustředí určité kvality jeho minulého bytí. Proto je s. pokládána za snížení amplitudy uvědo

mování za jeho krátkodobou latenci, po níž následuje nové vzepětí jeho hladiny. Je tedy lépe nepovažovat s. za konec všeho dosavadního dění.

smrtná duše je vlastně pomíjející *já*, oživované výšlehy přirozeného uvědomování. Přesto však to je nejvyšší vnitřní faktor v bytosti, která se upíná toliko na smyslové věci. Tato duše umírá stejně jako člověk, její nositel.

smysl význam. Ptáme se po s. života a máme přítom na mysli pouze život přítomný. Ten však nemá žádný s. kromě toho, aby člověk získal životní zkušenosti, jež ho přesvědčí o marnosti všeho, i života. S. života by se snad měl hledat až kdesi v jeho prapočátku, kdy se *džíva* zapletl do vtělení; nyní je na ně připoután stále existujícími touhami a chťiči. Proto až člověk pochopí, že žítí nemá žádný s., odvrátí se ode všeho, co budí jeho touhy a chťiče; tím okamžikem život pro něho ztratí s., protože on sám to bude, kdo bude vykoupěn.

smyslnost je výrazem karmické nezralosti, přichylnosti k světu a karmického scestí (viz *karma*). Proti s. je třeba intenzivně bojovat, neboť stahuje do nízkých světů, kde jsou bytosti ovládané mocnými silami své přirozenosti a tak se rozmnožuje jejich vlastní utrpení. Naopak překonávání s. vede k rozvoji blažených pocitů vznikajících z vnitřní nezávislosti.

smyslové vědomí je *vědomí* vyšlehuující jen ve vztahu k smyslovým vjemům ve formě ideje *já*, jež na sebe každý vjem vztahuje jako prožitek. S. v. je projevem *átmana* sídlícího v sansarickém bytí (viz *sansáró*), který je tu oporou pro odraz dění; toto dění se jednak odráží, jednak transformuje v usuzovací schopnost, v rozum. Je to duchovní činitel stojící za smysly a jejich funkcemi. Je nutno po-

dotknout, že buddhisté neuznávají žádný jiný druh vědomí než smyslové, totiž oka, ucha, nosu, jazyka, těla (hmat) a kromě toho i vědomí myšlenkové. Do oblasti funkcí myšlenkového vědomí náleží všechny abstraktní jevy, např. představy.

smýšlení soubor myšlenek a úvah. Jogí nové musí s. dobře kontrolovat a jeho sféru rozšiřovat, zejména když se zabývá pouze málo věcmi nebo předměty. Světské s. se má vůbec zaměřit za mystické nebo duchovní.

snaha vede k uskutečňování ideálů, ale musí se v nich projevovat vytrvalost. Naprosto nedostatečné je vyvinout určitou snahu a pak ji zase ztratit; takový postup je neúspěšným pokusnictvím a nikdy nepovede k dobrým výsledkům. Zejména v józe je nezbytné vyvinout s. a vytrvat v ní tak dlouho, dokud nepřinese žádoucí výsledek nebo evidentní poznání kvality jógické nauky.

sociální (z lat.) vztahující se k lidské společnosti, společenský, směřující ke zlepšení společenských poměrů. Světští přívrženci mystiky, kteří z mystiky nedělají vědu, nýbrž ji používají pouze jako prostředku ke svému obšťastnění, by se měli především věnovat s. službě. Tato služba člověka odosobňuje, činí ho vskutku dobrým a to je mystika pojatá sice v nižší, ale zato v konkrétnější formě. Mystika totiž, pokud není vědou, nevede k žádným kladným výsledkům, jež by mohly člověka potěšit. Kdežto s. služba je mravním a karmickým očištěváním, které přinese tytéž výsledky jako jiné mystické snahy, ale bez nebezpečí vnitřního pádu. Nevěnuje-li totiž světský přívržec mystiky všechnu energii mystickému vývoji, je vždy zapleten do světa; to mu má být připomínkou, aby svou energii věnoval ušlechtilé činnosti.

Taková činnost je v jiném smyslu *kar-majógou*, mysticky mírně očistnou cestou, na niž se bytost postupně uklidní právě tím, že vytváří *karmu* radostného života.

sofisma (z řec.) důkaz zdánlivě správný, lstivý výmysl. S. nemají místo na cestě těch, kdo se zajímají o mystiku nebo o jógu, protože tyto nauky nejsou k tomu, aby pomohly lidem zevně vyniknout. Ovšem skutečností je, že je do sti lidí hlásících se k mystice, kteří se uchylují k s., aby si pomohli k popularitě nebo k nějaké žádoucí pověsti. To je ovšem veliká mravní překážka na duchovních cestách.

sóma (sans.) původně posvátný opojný nápoj, který védský obětník obětoval stejnojmennému bohovi; později byla sóma ztotožňována s měsícem. Znamená též posvátný nápoj, jenž se vylévá z patra v ústech a kane do plexu solaris, do mystického slunce, které ji pohlcuje, takže je zmařena.

Jogínové se s tímto stavem věcí nespojují. Proto usilují o přemístění duchovního slunce a měsíce jsoucích v těle. To se děje především tak hlubokým ponořením v sebe, že se nástroj myšlení přenesou do srdce, kdežto citění do hlavy. Tím se citění podrobuje rozumu, kdežto rozumu se vnucuje pochopení, které se manifestuje formou soucitu. Tomuto stavu se říká výměna světél; je li tato výměna dokonalá, získá rozum moudrost a cit principy odosobnění. To je znak mystické dokonalosti v příslušném smyslu; dokonalost, která pokud není provázána mystickými silami a nadnormálními schopnostmi, je jistě spojena s neviností a tím s příslibem vykoupení prostřednictvím mravní očisty.

V józe existují poučky o způsobu, jak

přemístit tato světla vlastně čistě technicky. Zejména *hathajóga* na to myslí a sleduje tím hlavně to, aby s. nebyla pohlcována sluncem, nýbrž aby přivedla k rozvoji síly měsíce. Od toho si slibují zachování života na libovolnou dobu. Ovšem přesto všechno můžeme duchovní hlediska považovat za důležitější, neboť ten, v němž byla světla přemístěna, žije moudrostí, což je tolik jako nesmrtelnost.

somniaambulismus (z lat. zákl.) náměsíčnost; doslovně chození ve spaní. Somnambulní spánek však není běžný, nýbrž magnetický a znamená tedy trans v jistém stupni. Existuje v něm jistý stupeň bdělosti, při níž vědomí není zavoláno robustními smyslovými vjemy. Proto je somnambul vždy tak trochu jasnovidec, vidící prostorově. Průvodním zjevem s. je veliké zcitlivění organismu a tzv. přímé vnímání, jež převažuje vnímání běžné.

Někdy bývá s. stavem vrozeným. Astrologicky se to jeví zpravidla v poloze nativního měsíce, jehož dignita musí být velmi výrazná. To totiž vždycky poukazuje na senzitivní založení, jež má zpravidla velice blízko k neovládaným magickým schopnostem. V dřívějších dobách byli somnambulové považováni za lidi božsky omilostněné.

Uměle vyvolávaný s. stav je ovšem zcela jiný než vrozený. Člověk tu není zmagnetisován hvězdnými vlivy, nýbrž jiným člověkem a to už pak není čistý somnambulní stav. Zpravidla při něm bývá vůle postupně ochromována a tak somnambulní stav postupně přechází ve stav citlivců zaměřených pouze k jasnození. A i když je člověk někdy schopen sám se uvádět do somnambulního stavu, vždy to všechno ústí do stavu citlivce, jímž se somnambulní stav znečišťuje

a je proto člověku na škodu. Je lepší, když se do vrozených schopností tohoto druhu nikdy nezasahuje. Vždy to je ke škodě subjektu, kterou somnambulní výsledky nevyváží.

sótapatti (sans.) „do proudu vstupují cí“, čili ten, kdo vstoupil do proudu ve doucího k *nirváně*. Je to ten, kdo překonal první tři z deseti pout koloběhu životů, totiž blud Já, pochybovačnost a lpění na pravidlech a obřadech. S. je termín buddhistický a překonání prvních překážek je tu vztaženo na specifické poměry, v nichž se buddhismus vyvíjel. O druhém stupni viz *sakadagamin*, o třetím stupni a všech deseti poutech viz *anagamín*.

soucítí ctnost těch, kdo mysticky rostou do krásné šíře pravého lidství. S. je průvodní stav dhjániů (viz *dhjána*), kteří opouštějí zemi prožitím; to je proces mravní čistoty, která musí nezbytně podírat stav *buddhi*. Jen s. mystik roste v harmonii, beze zbytků chtíčů, jež mystikům jdoucím snad empirickou, snad magickou cestou bývají nejmocnějšími pokušíti, přivádějícími je k mystickému, duchovnímu i mravnímu pádu. Ale s. není rozcitlivění, jež nesnáší pohled na kruté události, postihující lidstvo. S. je cit dobře ovládaný rozumem; jeho základním znakem je to, že dokáže vykonat skutky ctnosti ve správné době a na správném místě ke skutečnému dobru druhých. Proto si nesmíme myslet, že jsme soucitní, když pláčeme a dopouštíme se dobrých skutků bez myšlení. To je mystická překážka, která musí být překonána. Jinak místo soucitní budeme citoví a nepomůžeme tím ani sobě ani druhým. S. je ctnost odosobňující a očisťující, a když jej provázejí nadsvět ské zřetele, kráčí už mystik tzv. nadsvět skou stezkou k nadsvětským výsledkům

a stavům. Nutno též snad upozornit na to, že tzv. mystická cvičení sama o sobě nevedou k probuzení s., a proto ani k nadsvětské stezce.

spánek je v první řadě vyrovnávajícím činitelem v silách a funkcích organismu. V druhé řadě pak ukazatelem toho, zda duchovní snahy, jež člověk vyvíjí za bdění, se už vtiskly do organismu, nebo zda dosud existují jen v mysli. Když se totiž člověk už opravdu dostane na mystickou cestu, pak ihned po probuzení myslí zase na mystiku a na její praktické poučky.

Z vyššího hlediska je spánek zdržováním na mystické cestě, dokud se po probuzení zase znovu hlásí v mysli pouze věci světské. Stálé vracení se k věcem mystického vývoje tuto překážku postupně odstraní, takže člověk při probuzení setrvává u myšlenek na mystiku stejně jako ve dne, kdy se o to snaží. Když se to stane, označuje se spánek termínem *jóganidra*. Ve stavu jóganidra vnitřní upoutání na mystiku a mystickou praxi nepřestává a když se stav jóganidra prohloubí, posouvá se potenciální bdělost k bdělosti skutečné. Člověk pak žije na rozhraní bdění a spánku, což je vlastně stav vytržení, jak mu rozuměli staří mistři Indie. Když se mystické věci staly v člověku už tak živé, že jsou relativně stejně intenzivní ve s. i za bdění, znamená to, že člověk postupuje na mystické cestě velmi rychle. Pak musí pochopit, že mystickým vývojem vlastně za ničím neběží, že hodnoty, jež hledá, jsou v centru jeho bytosti, a proto musí svůj postup pozměnit. Rychlý postup na mystické cestě má totiž sloužit výhradně k rychlému přepodstatňování bytosti, nikoli k dostižení dokonalosti.

sparša (sans.) smyslový dotyk jako podmínka prožívání. Šestá ze dvanácti

posloupných příčin znovuvtělování. Viz *nidána*.

spása vysvobození osobního vědomí ze sansarických stavů (viz *sansáro*), v nichž toto vědomí setrvává dotud, dokud člo věk touží po životě ve smyslových senzacích. Když toto odpadne, duch člověka se uklidní a tím konečně nalezne prastav svého bytí, odkud je pouze krok ke s. Vzhledem k tomu ovšem slovo s. ne znamená přenos nebo přechod osobního vědomí z našeho světa do nebeských stavů nebo světů, nýbrž jeho sestup na dno naší bytosti, tam, kde je v člověku absolutno. Jinak slovo s. znamená též zánik nebo vyhlazení jáství, konečnou likvidaci „duše“, zánik osobního vědomí v psychickém stavu, který se vyznačuje „pobytem“ za všemi druhy projevu stvoření a prožívání smyslového.

spasit to, co člověk žije jako určitou kategorii stavu božství. Proto s. nemusí být vnější činitel, který se staví proti světským tendencím lidí, milujících svět; musí to být činitel duchovní, jež běžný člověk dostihuje otevřením se pro spasitelské vlivy.

spásné stavy okamžiky prožívání blažných nadosobních stavů nebo též okamžikové vjemy stavů nebo kvalit absolutna, k nimž došlo rozvojem příslušných morálních a duševních hodnot. Kromě toho jsou s.s. ustáleným již citem lásky ke všemu, co žije, a také stavy prýstící z očistění vědomí od světskosti v každé její formě.

specifická hmotnost hmotnost látky v objemové jednotce (tj. *hustota*). Podle jógického průzkumu přírody je s.h. (hustota) fyzikálně i psychicky přímo závislá na intenzitě koncentrace. Koncentrace sice působí jen v oblasti usebrání elektromagnetických kvant pomocí správného používání vůle, ale vztahy

mezi psychickými a kosmickými činiteli ukazují, že zde můžeme hledat impulsy ke sbalování substancí, manifestujících se kdesi dále od tohoto středu jako hmota. Tato fakta mají zajímavé důsledky v mystických koncentracích. Mystikové, kteří při koncentracích nepožívají do svého vědomí tělo jako jev specificky působící na vědomí, nýbrž pouze představy odtažené, nedopracovávají se nikdy k zesílení energie jako ti, kdo tělo do vědomí požívají. Tím se nepřímo dokazuje, že hmota je jiný výraz pro energii, zvláště když na hmotu nenazíráme jako na hmatově dokazatelný jev. Po znatky jogínů jsou tedy zajímavé a mohou být aplikované na hodnocení kvalit hmoty.

spektrum (z lat.) sled základních barev, duhový pás vznikající rozkladem světla. V józe se předpokládá, že jogínové rozvinou vnitřní zrání, jímž mohou spektrálně hodnotit všechny jevy. Podle s. mohou jogínové určovat vnitřní stavy a duchovní stupně jiných lidí a rovněž tak kvalitativně rozdělit všechny sféry, neboť i tato kvalita se poznává podle barvy světla. I nesevitící hmota, která se nám zdá být černá nebo šedá, je pro jogíny světlem a světlem je jim všechno vůbec. To záleží na pozorovacích podmínkách. Je-li tu totiž vidění, pak neexistuje nic nesevitícího. Spěch běžných lidí za smyslovými prožitky jim neumožňuje vidět světlo kromě paprsků ležících mezi čarou červenou a fialovou ve s.

Podle jogínů je tedy všechno světlem. Ale mezi útvary, jež všechny svítí, jsou světelné rozdíly. Jevy podlidských sfér vidí jogínové svítit tak nedostatečně, že je mohou vidět jen když vnitřně zpasivní, aby měly jejich vjemy možnost vstoupovat do jejich vědomí ve velkých kvan-

tech; k vidění světelných sfér takových opatření není třeba. Teprve máme-li vidět světy bytostí samozárných, je nutné upravit vidění tzv. bodovou koncentrací, při čemž se tento bod musí vidět v těle v krajíně pupeční. Všechna tato vidění se opírají o s., zasahující ovšem především za čáru fialovou; za červenou čárou se vidění vyskytuje častěji, jako se vyskytuje více lidí vnitřně pasivních než tak aktivních, aby jejich vidění rozkládalo strukturu jevů a mohlo ji vidět jako cary mlhy. Teprve když se dospěje k tomu, může jogin pomocí analyzujícího přesně zaměřeného divání objevit jevy *sfér* od brahmických počínaje vzhůru k jevům světa *aripa* a prázdnotu za těmito světy. Tento náš, smyslový svět, ne může jogin vidět jinak než jako valící se mlhu, která se co chvíli přetváří v nové a nové jevy; jejich obsah schopný zářit je velmi malý a svědčí tím o vnitřní pasivitě, osudovém otroctví, nebo dokonce o ničem projevujícím se jako něco ve velmi malém výseku s.

spekulace (z lat.) uvažování, přemýšlení, poznávání cestou čistě rozumovou. Slovo s. se ovšem může chápat spíše ve smyslu pejorativním, neboť s. zpravidla nevede k ničemu jinému než k prázdnotě teoriím. Z jógického hlediska se člověk s. nemůže dopátrat pravdy. Neboť i nejrozvinutější rozum v nižším aspektu dovede být činný pouze v určitých pojmech, kdežto poznání leží v oblastech pojmů z našeho hlediska už bezmezných. Jen zřídkakdy může člověk s. dospět k utvoření správného náhledu, který je ovšem nutno teprve v praxi vyzkoušet, aby s. nevedla zase k planým teoriím.

spiritismus (z franc., pův. lat. zákl.) nauka o tom, že lidská duše přežívá život hmotný a o styku těchto duší jakož

to duchů s lidmi pomocí medií. Primitivní spiritistické teorie svědčí o tom, že se o celém tzv. záhrobním životě obecně neví nic víc než to, co vyplývá z obsednutí medií rozpadajícími se zbytky ze mřelých lidí. Nezáleží přitom na tom, že se obsedající „duše“ představují jako odtělení lidé slavných jmen nebo do konce inteligence vyššího duchovního světa; vždy totiž jde jen o obsednutí zbytky bytostí nejelementárnějšího typu. Žádná astrální, tj. hvězdná inteligence nikdy nepoužije média k svému projevu, jestliže je médium osoba světská, neinteligentní, nepovznesená.

Co ovšem je ve s. horší a běžnému člověku neodhalitelné, je reprodukce podvědomí média, jeho obsahů, což bývá zpravidla materiál kvalitativně velmi nízký. Při těchto reprodukcích není rozhodující, že někdy médium čte v nitru tazatelů nebo i z jejich prostředí. Na úrovni podvědomí jsme všichni jasnovidní; duševní pasivita se pak stará o to, aby tyto jasnovidné vjemy nebyly přehlušovány akcemi mysli, jakými se projevují lidé bdělí a zevně činní. Tato pasivita umožňuje médiím sestoupit na úroveň podvědomí tak hluboko, kde všichni běžní lidé tvoří jednotu a jen zaměření na určitou osobu pak způsobuje, že se vjemy z této oblasti neslíjí v jedno; to by pak znemožnilo dovést se tímto způsobem cokoli o jednotlivých lidech.

Mediumita je tedy schopnost přenášet věci uložené v podvědomí na úroveň denního vědomí a ze zvláštního způsobu těchto přenosů se dedukuje, že obsednutí není prostý projev media, nýbrž obsednutí neviditelnou bytostí větší. Aby se mohlo stát toto druhé, muselo by být médium schopné citovat vždy určitou bytost nějak podobně, jako to činí magikové; když to médium nedovede

a v transu se vystavuje náhodnému ob sednutí, pak nemusíme věřit, že je obsedl cizí duch, nýbrž vždy jen jeho podvě domí. Kromě toho vystavování se těmto náhodným obsednutím bývá už před zvěstí špatného konce média, pokud médium není alespoň polosvětcem.

Je hodné doporučení, aby nikdo nena vazoval kontakty s „neviditelnem“ tak, jak to činí media. Jestliže totiž jeho trans byl vykoupen přílivem energií z vnějška při zpasivnění, pak se nikdy neví, k jakým koncům tato činnost povede. Jedinec je totiž příliš malá veliči na, aby mohl doufat, že ho příliv obsedajících sil nezničí. Je li medium dychtí vé peněz, které si chce takto opatřovat, pak se dalo do hazardního podniku, pokud není přímo podvodníkem.

spiritualismus (z lat.) nauka, podle níž je základem světa a prapříčinou všeho dění duchovní prvek, takže všechny hmotné jevy jsou produktem Ducha. V zorném poli lidí, kteří realizovali stavu jsoucí na hranici absolutna, je toto učení správné. Jogínové, kteří setrvávají na tomto stupni, poznávají a prožívají skutečnost, že mentální síly, jež ze sebe nechají vyzařovat, mají vždy tendenci přetvářet se v hutné substance. Nikdy však nezjišťují, že by těla za běžných okolností měla tendenci přetvářet se v ducha, ba ani v psychické faktory.

Výzkumné a pracovní postupy, jimiž se jogínové snaží přetvářet tělo a vůbec všechny fyzické složky v činitele vyšší, jako je např. mysl a vědomí, jsou spojeny s neobyčejnou námahou, kdežto převod mentálních energií na faktory hlubší je úplně samočinný. Proto jsou jogínové svými názory vždy spiritualisté; jogínové, kteří nazírají na svět materialisticky, nemají zkušenost z těchto prací a úsilí.

splynutí resp. sjednocení v jógickém pojetí znamená, že se osobní uvědomění předpodstatnilo v uvědomování transcendentní nebo kosmické. Pokud ještě člo věk žije, nebývá toto s. dokonalé. I nej výš vyvinutí jogínové nesou ve svém bytí stopy jáství, ale tyto stopy mohou být tak nepatrné, že fyzickou smrtí úplně zmizí. Tímto okamžikem přestává bytí a zůstává absolutno; podle *Rámakršny* se loutka ze soli ponořila do oceánu a spojila se s jeho nekonečnými vodami. A to se považuje za *spásu*.

správný dotaz je výraz mystický a vzta huje se na stav mysli, jenž nevnáší do úsudku předsudek, ale vzdává se každého úsudku. Když za tohoto stavu myslí jogín upne pozornost na nějaké místo na těle nebo v těle, je mysl v očekávání vjemu, jež zvidavost vložená do koncentrace změní v poznatek. Jako je tedy reakcí na pád kladiva na kovadlinu rána, tak je reakcí na soustředění zvané s.d. poznání nebo vědění.

sprul-sku (tib.) totéž co sanskrtský výraz *tulku*; synonymum sanskrtského výrazu *nirmánakája* čisté tělo vtělení.

srděční centrum psychické nervové centrum v hrudi nazývané *anáhata*. Viz *čakra*.

stabilita (z lat.) pevnost, stálost, ustálenost. Mystika vychovává své žáky k tomu, aby dosáhli vnitřní s., především na úrovni mentální, potom citové a konečně na úrovni funkcí vědomí. K s. se pak dospívá prostým zabraňováním vstupu vjemů a reakcím na ně. Přesně vzato mystikové směřjí všechno vnímat, ba dokonce ti, co mají náklonnost k duševní pasivitě se musí snažit vnímat velmi živě, ale musí zamezit reakcím na vjemy. Když se to podaří, dospějí postupně k vnitřní s., ba až k nevzrušitelnosti.

Člověka olupují o vnitřní s. právě ne-

sčtené reakce na nespočetné vjemy, jež na sebe nechá působit a jimž dovolí, aby u něho vzbuzovaly dojmy. To nepříspívá k jeho blahu. Příliš mnoho reakcí na svět je totiž počátkem ztráty vnitřní ho klidu a pak se již vše rozvíjí dál, tak že konečným výsledkem neovládání se je tékavost, vnitřní neodolnost a slabost ve vztahu k poměrům, v nichž člověk je. Proti tomu ti, kdo reakcím na nesčetné vjemy zabrání, dosáhnou takové vnitřní s., že se postupně stanou pouze pozorovateli všech dějů v okolí, což je psychologický moment nadměrné vnitřní odolnosti vůči všemu, co jiné přivádí z míry. Když se člověk stane pouze pozorovatelem a nikoli proživitelem toho, co vidí a může se ho pocitově nebo smyslově dotýkat, rozloží celou přírodu v procesy, jejichž pantomima ho už nikdy neokouzlí. Neboť absolutní psychická s. posunuje vědomí na nejvnitřnější základnu, z níž lze vidět záznaky prapočátku stvoření a jeho nesčetné kombinace jako cosi poučného o *karmě* od příčin až k následkům. Člověk tedy už není proživitelem, nýbrž pouze pozorovatelem.

stagnace (z lat.) zastavení, uváznutí,ustrnutí; opak pokroku. V duchovním vývoji je s. způsobena nedostatkem energie v mystickém snažení. Je-li někdo zainteresován ve světě, pak nevěnuje tolik energie mystickému snažení; má-li však toto snažení přinést kladné výsledky, nikdy na ně nestačí energie, jakou věnuje třeba zábavě. Takto způsobená s. v duchovním vývoji vede často k přesvědčení, že duchovní snahy nemají význam, neboť k ničemu pozitivnímu nevedou. Ale v józe je tomu stejně jako třeba v zaměstnání. Komu je zaměstnání překážkou ve věcech osobních zájmů, ten v něm také nikdy nemá úspěch. Když však vloží do něho velmi mnoho

energie, stává se zpravidla velmi úspěšným člověkem. Lidé bývají z velké části líní, ale tužeb mají tolik, jako jich smějí mít ti nejpilnější; to je vede k vnitřnímu rozvratu, na nečisté cesty za úspěchy. Tato „metoda“ se ovšem v duchovním snažení neosvědčuje stejně jako ve snažení světském.

Mystikové musí být lidé velmi činní. Jen tak ze sebe postupně vykoření po všechnou vnitřní s., čímž si zase otevírá jí cestu nejen k duchovnímu, ale i k ze vnitřnímu úspěchu.

stáří znamená nejen zralost organismu, ale i postupně přesouvání zájmů z oblasti vnější do oblasti vnitřní, alespoň v normálním vývojovém procesu. Psychologické hodnoty s. však nejsou přímo závislé na zralosti organismu; záleží vždy na tom, zda před příchodem s. byl člověk intenzivně činný či nikoli.

Lidé, jejichž hlavní zájem je upjat k požitkům, nebývají ve s. čilí. Proto je čilost s. přímo závislá na tom, jak dalece byl člověk výkonný v mladším věku; kdo však pracoval výhradně mentálně, spekulací, ten ve s. nemusí být čilý, naopak se může stát debilním. Nejlepší vyhlídka na čilost ve s. mají ti, kdo si počítají jako mystikové jdoucí správnou cestou. Tím se myslí, že usilovali o to, aby pojali do své mysli co nejvíce prostoru dění, a přitom setrvali vždy myslí u sebe, u svého psychického i fyzického bytí jako celku. V takovém případě má uvědomělé myšlení správný rozsah i kvalitu. Je totiž dostatečně rozptýlené i soustředěné a to tvoří nejlepší předpoklady pro čilost s. Také by se dalo říci, že je to myšlení používané: tak jako každý používaný orgán bývá silný a zdatný, tak i myšlení.

V obecném pojetí má s. své přednosti i nedostatky. Přednosti v tom, že je

uvážlivější a netrpí horečnou nenasatno stí jako mládí, nedostatky v tom, že není dosti způsobilé přijímat a zpracovávat nové věci a ideje. Proto se doporučuje, aby se lidé začali zabývat mystikou už v mládí. To je sice spojeno s prudkými boji s tendencemi bytí, ale současně se tím připravuje s., jehož tendence jsou tím duchovněji, čím důsledněji člověk v mládí bojoval se svými přirozenými tendencemi. A duchovní tendence s. jsou dobrou zárukou pro možnost mystického dosažení a dokonání, jestliže člověk pro vnitřní překážky v mládí ne mohl na mystické cestě dostatečně po stoupit.

statický (z řec. zákl.) klidný, stálý, nehybný, neměnicí polohu, neměnicí se. Mystikovi se jeví podmíněně s. fyzická *bytnost*, a to strukturálně. Proto se namáhá, aby ostrým zaměřením myslí tuto situaci zrušil a uvedl tuto bytnost více do vibrace. To proto, že strukturálně s. bytnost nepřipouští, aby v ní vzniklo vě dění, jež vyplývá ze zkušeností. Kromě toho vychýlení bytnosti ze s. polohy znamená její uvedení na cesty, z nichž mystickou je ta, která vyplývá z mentálních a volních tendencí k božským nebo duchovním kvalitám.

stav v mysticko psychologickém pojetí znamená relativní stabilitu souboru mravních a psychických momentů. Mystická nauka přihlíží k tomu, aby bylo dosaženo s., jež je nejlepším předpokladem trvalého proudění duchovních vjemů a který také nepřipouští zatížení psýchy člověka vjemy nízkými a dojmy z nich. Když se to podaří, dosahuje člověk pocitu štěstí.

stezka rozumí se mystická, o níž je zmínka ve všech mystických dílech. *Kršna* v *Džhānešvare* o ní praví: „Když je tato stezka spatřena, tu ať se dáme ke

květu *Východu* nebo ke komnatám *Západu*, jdeme, ó lučištníku, po této cestě, aniž bychom se hnuli. A ať člověk přijde na kterékoli místo této stezky, jeho vlastní já se stane tímto místem“. „Ty jsi stezka“, praví se *adeptu guruovi* a ten to sděluje opět po zasvěcení žákovi.

Jak se člověk stane Stezkou? Když mystik pohne *bytností* tak, že ji celou zaměří k božským kvalitám nebo k absolutnu. Tak totiž vzniknou tendence v bytí; tyto tendence učiní z bytnosti Stezku, neboť proměny, k nimž v bytí dochází, neskončí, dokud tyto kvality nebudou realizovány.

stezka spravedlnosti je vlastně odezvou správného a dobrého konání, jež vrostlo do bytnosti a stalo se jejími tendencemi. Po s.s. dovedou kráčet *bódhisattvové*, neboť dobrota se jim stala korektivem, předpokladem rozeznávání dobra a zla. Světští lidé bývají zaujati přemírou svých přání, a proto po s.s. nedovedou kráčet.

sthúla (sans.) „hrubý“, hmotné tělo vů bec.

sthúla-dhjána (sans.) jeden ze čtyř způsobů uctívání božského principu: soustředování se na zevní tvar — obraz, sochu nebo jiný symbol představující božství. *Viz upásána*.

sthúla-šarira (sans.) hmotné, okem viditelné a hmatatelné tělo (lidské); hrubohmotné tělo jako protiklad a zároveň pátý obal duše. *Viz džívátman, súkšma-šarira, annamaja-kóša*.

stigma (z řec.) jizva, stopa, známka Ježíšových ran po ukřižování, které jsou křesťanskému mystikovi pečeti nebo smlouvou s vyšší jsoucností s Bohem. Stigmata se považují za všeobecný projev definitivního odvrácení vědomí od pomíjejícího světa k světu vyššímu.

stigmatizace (řec. pův.) označení, po-

znamenání *stigmaty*. V mystické praxi je zajímavé, že se tomu, kdo cvičí jednoduchou mentální introverzi, otevřou tato stigmata přesně v místech, kde je měl Ježíš. Když však člověk provádí jógu a především *pránajámu*, stigmata necítí. To svědčí o tom, že místa Ježíšových stigmat jsou místa vstupu duchovního dechu, *prány* (viz *prána*), a dostávají se do funkce teprve introverzí. Dokonce se otevírají násilně, takže jsou cítit především vrtavými bolestmi. Když se to stane, je to důkazem, že světský člověk zvnitřněl a duchovní dech, *prána*, jej očisťuje. Když tato očista dosáhne příslušného stupně, stigmata jsou otevřena; jelikož tudy proudí *prána* bez překážek, mizí i bolesti.

Jóga se těmto efektům vyhýbá. Jogíni bývají seznámeni s *pránajámou*, tj. s vnímáním duchovního dechu; to samo je akce do té míry očistná, že se stigmata nedostanou do činnosti, leda jako velmi jemný a lehký pocit. Ale to se jedná o stigmata na rukou a nohou. V srdci i jogínové pocítí stigmata, neboť srdce, centrum citového života, se musí vždy přetvořit. Proto jogínové trpí více s. srdce než rukou a nohou. Stejně tak je tomu s trnovou korunou. Symbolizuje poslední fáze ustávání reflexní činnosti myslí; to se jeví trnovou korunou jako zevní zábrana tomuto myšlení.

Jinak je s. projevem duchovního dýchání, tj. *pránajámou*, jež se vyznačuje tím, že dech v těle neustále proudí; když člověk vydechuje z plic, vdechuje končetinami, a když vdechuje do plic, vydechuje končetinami. Dokonalý typ toho druhu dýchání je *pránajáma*, o níž jogínové tvrdí, že napomáhá k rozvinutí nesčetných mystických schopností, včetně prodlužování doby života v těle.

stoicismus (z řec.) filozofická nauka za

ložená řeckým filozofem Zénónem z Kitia na Kypru (340-264 př. Kr.); učil své žáky v Athénách v sloupové síni, stoa. Jeho základní ctností je moudrost a příroda je mu rozumnou vesmírnou jednotkou, oživenou Bohem; proto se má člověk řídit přírodou jako mravním základem. Nejvyšší dobro je ctnost povzneseň nad všechno smyslové stvoření a znamená tedy netečnost k smyslovým pocitům radosti a bolesti. Tato netečnost vzbuzuje klid duše. Ctnost sama je tožná s blažeností, a proto je stoický mudrc blažen vždy, byť byl např. otrokem, bohatcem, vladařem, i když ho nikdo neposlouchá. Smrt ve stoupencích s. nevzbuzuje obavy. Umírající člověk je přirovnáván ke zralé olivě, která padá k zemi a je vděčná zemi i stromu, že ji zplodily. Tělesná smrt pak není smrtí; je pouze novým rozením, osvobozením duše od služebnosti hříšnému tělu.

strach je znamení nejistoty před něčím neznámým, ale též známka mravního narušení. S. je velmi výrazný psychologický činitel, jenž člověku zavírá dveře do mystického světa. Proto jsou záci mystiky vychovávání k tomu, aby s. vykořenili.

Nejúčinnějším prostředkem proti strachu je přijmout poučení, že s čím se žák mystiky na této cestě potká, jsou jen mechanické jevy, jejichž reakce jsou rovněž mechanické. Toto přesvědčení nebo zjištění stírá představu životnosti mystických jevů a dějů, a proto se zasvěcení děje pomocí obezřelých postupů. Je totiž naprosto jisté, že silné akce a reakce na mystické cestě mohou vzbudit s., ale dobrý mystický vůdce dovede svého žáka provést všemi úskalími, aniž dojde k překvapivým reakcím.

strážce prahu ,mystická personifikace nevhodných morálních vlastností, jež na

prudkých mystických cestách bývá z těla vyloučena a pak se žák mystiky manifestuje jako jeho odpůrce na cestě dobroty. Viz *Márá*.

strážce vědomí viz *svědomí*.

strážná zeď zeď ochrany, jež je budována duchovním úsilím jogínů, světců a *nirmánakájů*. Jejím materiálem jsou duchovně mravní kvality, jež joginí, světci a *nirmánakájové* upoutali ve sféře běžného lidského uvědomování. Jsou-li tyto kvality v menšině, rozmáhá se na světě zlo, jež hrozí pohlcením všeho, co dýchá a žije. Proto jsou mysticky pracující lidé nabádáni k tomu, aby se úsilí jogínů, světců a *nirmánakájů* též zúčastnili a přispěli tím k záchraně lidstva pro dobro. Působení těchto kvalit je totiž neustále vyvažováno nebo i převažováno zlem, jež je stále v odboji proti mravnímu základu světa a je stále víc živeno než dobro a nesobeckost. Přesto však žádné úsilí v tomto směru, totiž k rozmnožení dobra, není marné; může se totiž stát, že dobrý příklad bude mít následovníky, jejichž větší počet zvýší sílu dobra, a proto může odvrátit hrozící zlo.

strom poznání název, jež dávají stoupenci bóhidharmy těm, kdo dosáhli výšin mystického poznání, totiž *adeptům*. Např. Nágárdžuna, zakladatel mystické školy *mádhjamika*, byl zván „Dračí Strom“, protože drak je symbolem moudrosti a poznání. Strom je uctíván, neboť to bylo pod stromem *bóधि* (moudrosti), kde se Buddha narodil a došel též osvícení, kde proslvil své první kázání a kde též zemřel.

strukturnalismus (z lat. zákl.) filozofický směr zdůrazňující strukturální souvislost jevů jako celku vzájemně se podmiňujících nebo funkčně souvisících složek. Z mystického hlediska je to směr

správný, jak o tom svědčí jednotnost podstaty materiálu hmotných jevů.

střední nerv ústřední psychický nerv, *sušumna*, který probíhá středem míchy a který je základem nebo sídlem reprodukovaných prvotních tvůrčích forem nejvyšší kosmické prázdnoty v živé přírodě. Vrchol je v hlavě a symbolizuje átmický princip (viz *átman*), kdežto spodní konec na kořenu rozplozovacích orgánů a symbolizuje *primum mobile* živé přírody, její tvůrčí prapočátek. Proto ten, kdo přinutí osobní vědomí, aby prošlo středním nebo ústředním psychickým nervem, dosahuje osvícení a osvobození.

stúpa (sans.) stavba v podobě jehlance nebo kupole. S. staví buddhisté v Indii, na Cejloně a jinde nad ostatky buddhů, světců a znamenitých mužů vůbec.

Styx řeka v podsvětí podle řeckého bájesloví. Při ní přísahali bohové.

stvoření světa je vysvětlováno různě podle toho, kdo je chce vysvětlit, a také podle toho, jak dalece vnikl do podstaty tvůrčího procesu. Kdysi se tvrdilo, že svět byl stvořen Bohem; naproti tomu se dnes určitá část vědy snaží s.s. vysvětlit jako proces nepřetržitého vývoje nebo přetváření hmoty. V obou případech se lidé snažili přiblížit s.s. svému pochození, jež se nedovede vyprostit z primitivního názoru na svět. V symbolickém pojetí je dokonce výklad s.s. podle bible, že totiž na počátku bylo Slovo, které bylo u Boha atd., blíže skutečnosti než ten, který chce s.s. vtěsnat do jedno duchých procesů přetváření hmoty.

Podle jógických zkušeností s.s. probíhá na vertikální ose, příp. od centra kruhu kvalit k jeho okraji. Neboť vstupuje-li jogín postupně do centra vlastní bytosti, opouští nejprve periferii, již je náš smyslový svět, pak prochází „oblasti du-

ševnosti“, světem příčinným, kde se setkává s neviditelnými modely hmotných jevů, a posléze přechází do centra. Tam není ani smyslově zjizitelných jevů ani jevů neviditelných, smyslově zjizitelné jevy předcházějících, nýbrž pouze po tenciální možnost vzniku všech jevů vůbec. A kdesi hlouběji za oblastí těchto potencialit je úplná prázdnota, která se má k předchozím jevům kladně; to vede k předpokladu, že tam právě je začátek všeho stvoření. A tak jako ve vesmíru můžeme objevit vznik hvězdného mraku v dříve naprosto prázdňém prostoru, tak také v prázdnotě centra našeho bytí můžeme nacházet vznik prvního pohybu jako předchůdce celého procesu s.s.

Je až podivné, jak přesnou analogii tvůrčího momentu bytosti a vesmíru můžeme při ponoření v sebe zjistit. Je podivuhodné, že jako kdesi v prázdnotě kosmu můžeme ze vzniku hvězdného oblaku soudit na relativně bezpříčinný prapohyb, tak i v centru své bytosti, kam už svým vlivem nezasahují senzace získávané smyslovým žitím, vzniká bez důvodný prapohyb, z něhož se pak rozvíjí *sansáró*, nepřetržitý proces, jímž se udržuje v běhu bytí jako samo a ze svých předpokladů se rozvíjející dění, věčné obnovování naší existence. Zkušenosť pak dokazuje, že tyto dva prapohyby jsou identické, byť k jednomu dochází v bytosti a k druhému v kosmu. Dokonce poznání této tvůrčí shody budí v jogínech radostné zjištění, že člověk není jednotkou z kosmického tvoření vytrženou, nýbrž jedním z kosmických případů v miniatuře, prostě mikrokosmem.

Pokud jde o korespondence kosmických kvalit od prázdnoty po hmotné jevy a kvality našeho bytí, pak jsou analogické prázdnota a k domí, síly a dušev-

nost, jevy a tělo. A jako je obtížné zjistit u živého organismu, zda začal tělem nebo božími substancí, tak je obtížné zjistit, zda vesmír začal existovat hmotou nebo prázdnotou, v níž je hmota pomíjivým případem. Tady jsme totiž na neobyčejně labilní půdě. Ale oko dobře vše sledujícího jogína poznává, že jen v prázdnotě se vyskytují jevy a v prázdnotě také mizí; proto dobrou analýzou všeho zjistí, že hmota je iluze, náhodný a bezpodstatný jev, leda když ji hodnotíme ze stanoviska našeho tělesného bytí. V tomto případě se klam chová jako skutečnost a jen ze stálého zanikání jevů můžeme soudit, že za vším bytím existuje mysterium, jímž je prázdno a v jiném smyslu tvořící Bůh.

sub specie aeternitatis (lat.) pod zorným úhlem věčnosti.

sub specie temporis (lat.) z časného hlediska, z hlediska času.

subjekt (z lat.) individuální bytost, osoba vnímající, myslící a jednající, individuální nositel stavů a vlastností, člověk jakožto jedinec.

subjektivismus (z lat. zákl.) názor, že člověk je měřítkem všeho, filozofický směr zdůrazňující závislost poznání na poznávajícím subjektu.

subjektivní (z lat.) vztahující se k subjektu, vycházející ze subjektu; jednostranný. S. názory lze vždy považovat za nejzávažnější překážku kvalitativního poznání. Jsou to vlastně předsudky a apriorní mínění, které vždy vidí věci jinak, než skutečně jsou. Jóga se snaží své žáky vychovávat k tomu, aby své pocity, přesvědčení a názory potlačovali a jen se dívali. Tak se naučí postupně vidět bez předpokladů, což je začátek cesty k poznání. Předpokladem všeho je však odosobnění. Nezdůrazňování jáství, nerespektování pocitů, to jsou vlastnosti překoná-

vající subjektivismus.

sublimace (z lat.) přechod z pevného skupenství v plynné. V józe se s tímto jevem setkávají ti, kdo používají koncen trace na tělo s myslí neextatickou. V takovém případě soustředění přetváří tělo tím způsobem, že se z něho odpařují tamasické prvky (viz *tamas*), jež jsou jeho hmotností, zcela viditelně. To znamená, že za příslušných podmínek vystupuje z těla soustřeďujícího se jogína cosi mezi párou a kouřem. Jogínovu atmosféru to činí podobnou místnosti plné páry, ovšem s tou odchylkou, že tato atmosféra světélkuje nebo jiskří. V nejzdařilejším postupu, založeném na tomto způsobu práce, mizí tělo jogína v této „páře“ jako v oblaku ctností a to je také důkazem, že tu došlo k proměně formou s., ovšem myšlené duchovně.

subliminální vědomí *vědomí* nezřetelné, podprahové, jež vládne nejskrytějším hlubinám bytí tomu, co činí bytost identifikovatelnou jenom jako praživotný element. S. v. je proto elementární duchovou silou živého organismu. Jeho funkce se jeví spíše v mechanické uchovací síle organismu, již považujeme spíše za pud sebezáchovy než za empirické uvědomování. Přesto však se tato duchovní síla rozvíjí do stavu vědomí denního, jehož variační schopnost může být rozvíjena do té míry, že opět bude zasa hovat až do s.v. Z toho lze soudit, že s.v. je identické s vědomím denním, ale projevuje se pouze pod čarou empirického uvědomování; v zevní oblasti se s.v. projevuje jako bezděčná reakce, která se ukáže jako účelná a bývá quasi rozum ná.

substance (z lat.) podstata, základ, jsoucnost, *bytnost*; co nepotřebuje nic jiného ke své existenci, co je nositelem dějů, stavů a vlastností. Z univerzálního

hlediska ještě látka duchovní povahy, která je základem veškeré bytnosti, projevující se žitím. Je to druhý stav dekadence vyhraněného vědomí (já), které se následkem všeobecné gravitace dále zhutňuje a přetváří v alchymistické žily, totiž ve vzduch, oheň, vodu a zemi. Tedy vlastně prahmota v jemném stavu, resp. ve vyšší vibraci. Jejimi bezprostředními formacemi jsou duchovité útvary, jež se dalším úpadkem mění v útvary pro nás hmotné.

subtilní (z lat.) jemný, útlý, drobný. Mystika chápe jako s. některé psychické jemné stavy, jež nesnesou žádný otřes formou určitého nárazu nebo myšlenky. Existují např. duševní stavy, jež zanikají ihned, jakmile se člověk nechá zaujmout nějakou myšlenkou nebo přesvědčením. Proto sebezpozorování musí být provázeno mentálním utišením. Jinak nejjemnější duchovní stavy zmizí, ačkoli právě z nich se může člověk nejvíce poučit o zákonech vládnoucích psychické *bytnosti*.

sudurdžajá pátý stupeň z deseti na cestě k buddhistické dokonalosti podle *mahájány*. Značí „velmi obtížné ke cvičení“. V literatuře se uvádí jako nepřemožitelný stupeň, v němž převládá *samádhi*. Podrobněji viz *abhimukhi*.

súfismus (z arab. zákl.) mystický směr v islámu, spojený s novoplatónským učením, indickou askezí a panteizmem. Člověk podle něho přeměňuje Boha v abstraktní pojem bytí a sám jako část absolutního bytí se s ním ztotožní.

sugesce (z lat.) podmanivé působení na myšlení, citění nebo vůli jiné osoby; změna mínění vlivem jiné osoby. Podstatou s. je mentální indukce, již ten, kdo s. vykonává, musí kvalitativně za barvit a zaměřením na subjekt usměrnit jeho mysl podle svého vlastního přání.

Tímto způsobem se uplatňuje tzv. světový názor, jež vytvářejí mentálně silní je dinci. To zavazuje všechny mystiky k tomu, aby při zvyšování intenzity napětí mysli dbali na její kvalitu. K dosažení této kvality stanovili buddhisté tzv. *meta*, přání všeho dobrého všem bytostem na všech světových stranách sídlícím.

sugestibilita (z lat. zákl.) přístupnost *sugesci*. Sugestibilní jsou lidé senzitivní a pak hlavně ti, kdo nemyslí uvědoměle a intenzivně si nepřipomínají konkrétní myšlenky jako problémy pro myšlení. Od mystické nauky vždy musíme očekávat poučení o nezbytnosti cílevědomého a uvědomělého myšlení, jímž se odstraňuje s. a tím ovšem i ovlivnitelnost činí cí z člověka nástroj cizí vůle.

sugestivní (z lat. zákl.) působivý, podmanivý, vykonávající duševní vliv na někoho. Na běžného člověka mají s. vliv nejen lidé, ale i věci. Je totiž mnoho věcí, jimiž se tito lidé nechávají citově podmanit; to je stav hypnotizující stejně jako přímé uspávání někoho někým prostřednictvím *sugesce*. Je tedy nutné vědět, že podrobování se podmanivým momentům jednoho druhu činí člověka poddajným i k vlivům jiného druhu; takto se člověk stává sugestibilním a tím ovšem i duševně slabým a neodolným.

Sukhávati (sans.) „blažený“, ráj západu, jedna ze základních říší buddhů, uznávaných *mahájánou*. Buddha *Amítábhha* jej vytvořil svými karmickými zásluhami a vládne v něm.

súkšma-šarira (sans.) jemnohmotné mentální nebo rozumové „tělo“, složené z *vidžňánamaja-kóši*, *manómaja-kóši* a *pránamaja-kóši*. Je protikladem hru bohmotného těla (*sthúla-šarira*), jež je pátým a posledním obalem duše *džívátmana*.

supranaturalismus (z lat. zákl.) víra

v nadmyslné bytosti, věci a události, ja kož i v bezprostřední, neobyčejné zjevení boží. Podle toho je tedy s. víra, že mimo smyslovou a rozumovou skutečnost jako jsoucno a přirozené dějství existuje ještě skutečnost převyšující přírodu a přirozenost. Do s. např. náleží víra ve stvoření světa z ničeho, v zázraky podle obvyklých představ apod. Proto se s. nekryje s mystickým úsilím o poznání; s. je pouze věc víry.

supranormální normální, či pravidelné jevy převyšující. Je to výraz, jehož se užívá pro jevy, pro něž nemáme spolehlivého normálního vysvětlení.

súrja (sans.) slunce; *Súrja* védský bůh slunce (*vědy*).

surrealismus (z fr.) umělecký směr, jenž zdůrazňuje podvědomí a snovou fantazii; jakýsi nadrealismus, ovšem v naprosto chybném pojetí. Právě s. ukazuje propastné hlubiny duševního úpadku umělců tohoto typu; s. je důkazem jejich duševního rozvinutí do světa astrálních stínů a tzv. slupek a svědčí i o tom, že tito umělci jsou na cestě k realizaci velmi bedných duševních stavů. Bylo by dobré bojovat proti rozvíjení postřehů tohoto druhu a duševním povznášením se snažit o rozvinutí vjemů čistých a ušlechtilých. Z hlediska mystiky surrealisté, ať jsou povahově dobří nebo špatní, vždy směřují duševně dolů, do propastných pekelných světů.

sušumna (sans.) nejdůležitější tzv. psychický nerv, u nejořinů neprůchodný; probíhá středem míchy. Viz *střední nerv*, *ida*, *pingala*.

sušupti (sans.) třetí ze čtyř stavů vědomí *avasthá*; stav hlubokého spánku. Z obecného hlediska jej považujeme za zdravý, z hlediska mystiky však souvisí s vyčištěním vědomí, jež se následkem toho uvolňuje pro vjemy duchovního rázu.

sutala (sans.) třetí ze sedmi podsvětí *pátala*, podřízené králi démonů *daitja* jménem Bali.

sútra (sans.) krátká poučka, stručné pravidlo. S. tvořily stručný souhrn budhistické filozofie; pocházejí z doby kolem r. 200 po Kr. Byly určeny hlavně laikům, kteří se je měli učit zpaměti. Ve snaze o maximální stručnost se staly bez komentářů téměř nesrozumitelnými, proto později komentáře k nim nabyly větší důležitosti než samy s. V pozdější době byly nahrazeny skutečnými veršovanými učebnicemi *śástrami*.

Suttapitaka (sans.) „koš kázání“, první ze tří základních textů buddhistického kánonu. Obsahuje povídky a podobnosti, kázání a dialogy pocházející od Buddhy. Nejmilejší Buddhův žák Ánandó je zopakoval na concilu v Rádžagrte u Magadhy krátce po Buddhově smrti. Dělí se na pět nikájů (sbírek): 1. Dígha nikájó, 2. Madžžhimanikájó, 3. Sam pattanikájó, 4. *Anguttaranikájó*, 5. Khuddakanikájó. O dalších dvou pitakách viz *pitaka*, *Abhidhammapitaka*, *Vinajapitaka*.

svabhávikája (sans.) „tělo pravé, vnitřní, skutečné podstaty“; mystické tělo, do něhož transcendují *dharmakája*, *sambhógakája* a *nirmánakája*.

svádhištána (sans.) druhý ze sedmi hlavních lotosů nebo psychických nervových center v těle. Leží v míšni oblasti nad genitáliemi. Viz *čakra*.

svapna (sans.) druhý ze čtyř stavů vědomí *avasthá*; je to stav snění, „snové vědomí“ ve spánku, kdy myšlení probíhá nezávisle na těle a okolním světě.

svarga (sans.) nebe; hvězdné nebe *Indrovo*; viz *svarlóka*.

svarlóka (sans.) třetí ze sedmi vyšších světů (viz *lóka*), první nebeský svět; nebe, jemuž vládne *Indra*. Jogín je nachází

v psychickém nervovém centru (*čakra*) manipúra.

svasavédana (sans.) „vědomí sebe“; analyzující přemítání, jež je provázeno sebeuvědomováním. Těmito vztahy meditativních akcí jsou vytvořeny předpoklady pro vznik poznání a pro převod zkušeností nabývaných meditací do vědomí; je to tedy přemítání vedoucí k vědění. Přemítání samo o sobě, totiž bez vztahu k vyhraněnému psychologickému faktoru, jímž je *já*, k poznání nebo vědění vést nemůže. Musí zde být opora, jíž je *já*, činitel přivlastňující si všechno to, co pátrající mysl může na sbírat. Každý žák mystiky se proto musí uschnout k tomu, aby jeho soustředění nebo přemítání bylo hluboké, ale nikoli abstraktní nebo bezobsahové tím, že by při něm zapomněl na sebe sama.

Zapomene-li člověk na sebe při těchto mystických pracích, může při dosti hlubokém mentálním ponoření dospět k mnohým mystickým prožitkům, jež jsou závislé na podvědomém vlnobití citů, jejichž slabé ozvy se mohou přenést až do vědomí. Poznání nezbytné na cestě k dosažení vysokých realizací se však nedostaví. Takové přemítání je tedy marné a nevede k ničemu pozitivnímu.

svastika (sans.) indický náboženský symbol prastarého původu. Má podobu kříže, jehož ramena jsou v pravém úhlu lomena. Tím má být naznačeno, že je stvoření jako zauzlina pozemských a duchovních prvků ve věčném koloběhu.

S. byla nalezena na mnohých starověkých památkách nejen árijských, nýbrž i slovanských a na památkách starých národů amerických. Tento symbol zneužili i němečtí nacisté; jeho ramena však obrátili na druhou stranu a tím naznačili koloběh sestupný.

svatá Matka synonymum bohyně *Káli*; tohoto jména používal *Rámakršna*, aby vyjádřil svůj poměr k ní.

svatost je výrazem změněného působení bytosti. S. je podmíněna mravními hodnotami, vzniklými z dodržování mravních předpisů pravých náboženských nauk. Není projevem „světobolu“ církevních světců a jeho úplnou realizací, nýbrž skutečného předpodstatnění bytosti, k níž došlo na základě poměru k nejvyšším principům nebo kvalitám. Tento poměr musí být potvrzen skutky nesobeckosti a lásky, čili ctnostmi. Pro to nelze s. pokládat za stav, doprovázený nepřijemnými duševními stavy, nýbrž jenom stavy dobrými, jaké mohou vzniknout pouze tehdy, když byly splněny nejvyšší nadsmyslové tužby člověka.

S. je zpravidla provázena moudrostí. Proto člověk, jenž dosáhl s., nebývá nikdy bláznivě radostný. Pochopení tragiky života jeho radost uvádí do střízlivých mezí, ale nikdy světce nezbavuje vnitřní harmonie, již by si každý světský člověk vážil víc než všech příjemných pocitů vznikajících z úspěchů v zevním světě. Tyto pocity jsou totiž jenom slabým odstínem radostí, jež se projevují vnitřní harmonií u těch, kdo dosáhli s.

S. je však spojena i s poznáním. Proto ti, kdo dosáhli s., nepřestávají usilovat o ještě hlubší očištění své bytosti; tím se dostávají na cestu tzv. Velikého předpodstatnění, jemuž je nutno rozumět jako proměně člověka v Boha. To znamená, že vyvrcholení s. souvisí se stavem zářících bohů, se stavem bytosti plně slávy, je jimž prostřednictvím člověk jako bytost dobře učeněná a sebe si plně vědomá vystoupí na nebesa a zmizí zraku těch, kdo jsou odkázáni na vnímání hrubými smysly.

svatost nebo sakramentum, posvěcení;

znamená také posvátný úkon, jímž má být člověku udělena zvláštní milost, při spívající k duchovnímu vzestupu. Mystická nauka vysvětluje, že s. může udílet pouze člověk, který dosáhl posvěcení kontakty s božskými kvalitami a setrvává v těchto kontaktech. Jinak jsou s. pouze symboly, jejichž význam je závislý na věřícím člověku, jenž jich je účasten.

Katolicismus zná sedm s. Jsou to: křest; biřmování; nejsvětější s. oltářní; pokání; poslední pomazání; svěcení kněžstva; manželství. V mystické symbolice to znamená: křest jako první odezva navazovaných kontaktů s Bohem. Biřmování jako mystická pečeť a tím současně příslib mystického zasvěcení. Nejsvětější s. oltářní jako tajemství celkového předpodstatňovacího procesu, k němuž dochází během mystické cesty. Pokání jako hluboké, ba rituální zřikání se bytí, které je zatíženo egoismem a jástvím téhož druhu. Poslední pomazání znamená sestup božských elementů nebo vlastností na člověka, jež se dotýkají jeho těla a naznačují průběh božské realizace. Svěcení kněžstva zasvěcení, jež je v souladu s kvalitou zvanou Bůh a též s božskými principy. Manželství jako spojení diferencovaného (lidského) já s absolutnem v jeho božském aspektu.

svatý od sanskrtského slova *svit* nebo *cvit*, což znamená zářit nebo svítit, ale též vnitřní jas nebo i jas vnější. Právě tento *svit* znamená úspěch ve snaze proměnit statické prvky bytí v prvky kinetické nebo i dynamické, čímž je totiž hmota bytí předpodstatněna ve vyšší faktor, ve svítící „látku“ nebo „hmotu“, což znamená podstatně přiblížení zmrtvělých již principů bytí k principům tzv. nehmotným, jež jsou ve vyšším aspektu symbolem Ducha nebo Boha.

svatý Pán jméno dávané bohu *Višnuovi* a jeho *avatárům*. Viz též *Kršna*.

svědek synonymum čistého *vědomí*, principu v nás, jenž nepodléhá změnám následkem reakcí na vjemy, a proto je disponován odrážet dění z okolního světa tak, jako zrcadlo odráží jevy. Viz *Bůh-pozorovatel*.

svědomí mravní korektiv vrostlý do bytosti, jehož působením člověk sám kvalifikuje své činy z mravního hlediska. Proto nic Bohem do nás vloženého, nýbrž pouze vytvořeného nebo vypěstovaného během generací v rodě, v místech nebo ve stavech bez ohledu na zrození nebo smrti toho, kdo je nositelem s. Vzhledem k tomu pouze fiktivní, ale přesto psychologicky mocný a konkrétně působící činitel, jenž uděluje kvality nebo charakter napětím v těle, která jsou pak *karmou* v permanentní funkci. Proto také vlastně nejvyšší a pro jedince jedině směřodatný božský soudce všeho jeho vědomého počínání a karmy jeho působením se vytvářející a udržující v činnosti.

svět pro individua velmi mocný činitel, jehož projevy je možno rozdělit do tří kategorií: hmotný, psychický a nadsansarický (viz *sansaró*), jenž kvalitativně odpovídá *vědomí*. Hmotný s. je vytvořen degenerovanými vibracemi na periferii kosmických kvalit, jež si však v jistém stupni zachovávají charakter síly. Je podkladem existence i těl nadaných duševností, jejichž účelem je to, aby se přetvářející hmota vrátila ke své původní povaze, jež je duchovní. Duševnost se v nejnižší fázi manifestuje jako prostá životnost, jejíž vznik je nutno hledat ve směřování kvalit poznávaných jako vědomí s kvalitami, které již obsahují zplodiny jako průvodce a dohromady vytvářejí látky nebo hmoty. Indické

mystické filozofické systémy vysvětlují celý proces vzniku s. jako upoutání *džívátmana*, vědomé duše, na *grbha*, nevědomou materii. Smíšením těchto dvou činitelů se zrodí *džíva* nebo *pinda*, a to nejprve jako rostlina. Tímto okamžikem pak začíná cesta k dokonalosti, cesta návratu do původního stavu, duchovnosti, již už nelze identifikovat smysly. Tato cesta z hlediska sahadža karmy, *karmy* samočinné, probíhá po 20 lakh v oblasti rostlinné, po 11 lakh v oblasti života zárodkového, po 19 lakh v oblasti zrodu z vejce a po 34 lakh v oblasti zrození z těla, přičemž dosahuje stupně člověka. Jako člověk musí pinda procházet po 2 lakh životem barbara, než se stane člověkem civilizovaným.

V prvních čtyřech stupních vývoje *džívy* nebo *pindy* probíhá vývoj poměrně lehce a hladce, bez překážek a nepřátelských sil. Ale když se začne vměšovat karma vytvořená *džívou*, je tento vývoj rušen působením mocných karmických sil, vyvolávaných zintenzivňováním vědomého napínání vůle k určitým činům. Až teprve na konci tohoto období se člověk ve smyslu *pinda* nebo *džíva* začne zase podrobovat samočinné karmě, čímž se jeho vývoj opět zharmonizuje.

Lidský stav se však i přes vměšování vytvořené karmy považuje za stav hodný závidění, protože se člověk už může opírat o trojí karma, totiž sahadža (samočinnou), *džíva* (osobitou) a *aiša* (božskou). Sahadža karma může být zesilována poslušností zákona vývoje, což znamená, že člověk musí pečlivě naslouchat touhám své bytosti a bezpodmínečně uspokojovat všechny, které ho pozvedají v oblasti stvoření k transcendentním stavům. Jiné touhy, které zesilují upoutávání ducha člověka na zemi, musí být postupně eliminovány. Tím se vy

radí z činnosti džíva karma stahující člověka na duchovní scestí. Ale aby působením sahadža karmy bylo urychleno, musí být džíva karma zesílena chtěným konáním dobra a skutků ctnosti, souvisejících s odosobňováním. Někdy však je žádoucí pomáhat si na cestě vývoje závislého na sahadža karmě; to je možné zesilováním aiša karmy záměrnou oddaností Bohu, jindy i zaklínáním nejvyšších kosmických kvalit. Tímto postupem může bytost, již jako člověk, pomoci sahadža-karmy dosáhnout buď vykoupení za živa, což je *džívanmukta*, nebo po smrti, což je *mukti*. Pomocí džíva karmy může dospět pouze na práh dokonalosti, do sedmého horního světa osobním vývojem, kdežto pomocí aiša-karmy může dosáhnout božské moci v *trimúrti* (Brahma, Višnu a Šiva) a splynout s nimi.

Náš psychický s. můžeme považovat za sféru smyslově neviditelného bytí a myslit si o něm, že obsahuje všechny duchovní, nebeské a nižší než zemské s., o nichž nás poučuje náboženství a v nichž člověk může být proto, že v něm vystupují a trvají určité duševní stavy. Proti tomu s. nadsansarický, ten, který je kvalitativně shodný s vědomím, není diferencován, a proto v něm neexistují individuality v našem smyslu. Proto je to s. světla a svatosti, s. čistý a nediferencovaný.

S. však, jak my jej můžeme chápat, jsme-li odkázáni pouze na smyslové vje my, podléhá kvalitativní pulsaci, která se projevuje postupným rozvíjením do čtyř tzv. věků (viz *juga*), totiž do krtajury, trétajury, dváparajury a konečně do kalijury. V našich pojmech jsou to ve stejném pořadí věky: zlatý, jenž podle indické mytologie trvá 1,728.000 let, stříbrný, jenž trvá 1,296.000 let, železný,

jenž trvá 864.000 let a černý, jenž trvá 432.000 let. V těchto věcích délka lidského života a velikost lidského těla kolísají ve stejném pořadí takto: 84.000 let a 12 m výšky lidského těla; 10.000 let a 8 m výšky; 1000 let a 4 m výšky; 10 let a 2 m výšky.

Kromě toho s. ve tvůrčím smyslu probíhá ve třech odděleních: 1. *Ádibhúta*, tj. stvoření pinda nebo džíva jako individuální bytosti. Tento pinda je trojího druhu: a) sahadžapinda, tj. džíva prvních čtyř vývojových nevědomých stupňů; b) lidský pinda a c) božský pinda. Podle *šaster* se pinda nalézájí všude; na naší zemi i na jiných světech. 2. *Adhidaiva*, tj. stvoření jednoho světového systému, *brahmanda*. 3. *Adhiátmá*, tj. stvoření vůbec, nepřetržitě se valící proud tvorby bez počátku a konce.

Tímto způsobem je stvořen s. a celé univerzum se všemi slunci, hvězdami a planetami, se všemi džíva (sahadža pinda) na spodních vývojových stupních, s lidskými a božskými bytostmi a čtrnácti světy. To je ono adhidaiva, stvoření. Při zániku světa, *pralaja*, klesne vše ve svou první příčinu, aby to bylo opět stvořeno a opět zničeno v nekonečném koloběhu. To je ono sansaró, které nikdy nekončí, což je adhiátmá, nepřetržitý proud tvorby.

Divák věčného tvoření jakožto hry *prakti* je *Íšvara*. A kromě toho existuje beztvárné Jedno, *parabrahman*.

svět brahmana čtyři úrovně bytí bez tvaru. Představují čtyři stupně vývoje, při nichž je vědomí oprošťováno od svých nejjemnějších sansarických představ (*sansaró*), a získává se vyšší sansarické bytí jako příprava na *nirvánu*. To znamená, že s.b. symbolizuje sféru, již lze dosáhnout odpovídajícími stavy vědomí. S.b. je oblast prožívání na nejvyš

ší hranici projeveného světa, který může být zjištěn pouze dokonale rozvinutou schopností smyslových postřehů; to závisí na úplném zastavení duševní činnosti. S.b. pak označuje svět jako absolutno; svět *Brahmy* je nižší, je to svět *Boha Stvořitele*. Viz *sféry*.

světec mravně úplně bezúhonný člověk nikoli z lidského, nýbrž z duchovního hlediska. Viz *svatost*, *svatý*.

světelná absorpce v psychologicko-mystickém smyslu jev, k němuž dochází vyzýváním svítících elementů jako např. božství, jasu, nebeských kvalit apod. Za těchto okolností vstupuje nebo vniká do mystika záření duchovní povahy, jehož intenzita je sice bytím utlumená podle zákona absorpce, ale za vhodných okolností se může opět projevit zpětně, což znamená, že mystik září buď viditelně, nebo neviditelně.

světelná bytostná podstata zosobňuje síci se světelné emanace, pocházející z mravnosti. Tyto emanace se srážejí ve dvojníka, jenž může bytovat v člověku, aniž si ho člověk uvědomuje. Když takovýto člověk stárne, stává se jeho dvojník obydlím vědomí svého nositele. Když člověk posléze umírá, je to předpokladem pro jeho novou budoucí objektivaci, která se udá ve sféře, kam kvalitativně s.b.p. patří, totiž v nebi. Podle toho možno s.b.p. považovat za substantiálně stav emanací mravnosti, jenž postupně dozrává do bytostného stavu.

světelná účinnost v bytí i v mystickém smyslu je závislá na intenzitě kmitů fyzikálních nábojů tvořících pole bytí. Intenzita těchto kmitů je zvyšována mystickým úsilím; takto dochází k vyzářování sil člověka směrem k jeho mystickému ideálu. Nejintenzivnější vyzářování těchto nábojů, jež je vyvoláno buď silnou koncentrací, nebo zbožností, ne

bo obojím současně, zasahuje jako jogínovo světlo bytí univerzální centrální (duchovní) skutečnost bytí; z toho vzniká odezva, projevující se realizačním procesem, jímž se do jogína vtěluje božské světlo nebo božské kvality.

světelný kosmický prvek transcendentní prvek, který není ovlivňován tvůrčím děním, a proto je disponován odrážet jako v zrcadle všechny tyto procesy. Je to vlastně *Bůh-pozorovatel*.

světlé moci viz *bohové*.

světlé prázdno kosmické prázdno, ob sahující tvůrčí potenciál, jenž podle své vibrační povahy je vlastně jemným světlem nebo jaselem nebo zářením. Těž *Bůh-pozorovatel*.

světlo se obvykle chápe jako ta část zářivé energie, která v oku vzbuzuje zrakové vjemy. Při mystických empirických postupech se ukazuje, že s. není nic jiného než vyzářování, jež jogín vyvolá intenzivní koncentrací myslí na tělo; toto vyzářování je tím silnější, čím více se tato koncentrace zaměřuje na bod. Pak se zdá, že s., které bývá někdy objektivní, je vyvoláno uvolňováním a vymršťováním nábojů, jež způsobila právě koncentrace myslí. Ale ať už se to má s podstatou s. jakkoli, jogín vytváří světelné záření prostě tím, že působivou a intenzivní koncentrací mentální energie přivede relativně statické fyzikální faktory bytí do chvění; ty pak, jakmile probíhají jedním směrem, začnou povšechně zářit. Je pravda, že záření, jež jogín vyvolává tímto způsobem, je velmi jemné, dokonce tak jemné, že je lze vnímat pouze tzv. vnitřním zrakem. Povaha tohoto s. je však naprosto shodná se s. obyčejným. Zajímavé na tomto s. je jenom to, že na ně reagují duchovní bytosti vnitřního světa, kdežto na s. obyčejné nikoli; stává se také, že kvůli tomuto s.

sestupují tyto duchovité útvary do jogí nova běžného zorného pole jako božské existence. Z toho se dá soudit, že záření vydávané mentálními popudy, totiž sou středováním, má takový charakter, že vyhovuje i bohům jako příjemné prostředí, kde se rádi zdržují.

Takovéto záření však nelze pozorovat u člověka, jenž se nepodrobil příslušné mystické kázni. Jeho bytí je totiž pouze souborem fyzikálně málo hybných složek, což netvoří předpoklady k záření. Teprve když uvede fyzikální faktory organismu do vibrace, pak nezůstává jeho bytí pouze u chvění, nýbrž přechází i do záření. A toto vnitřní, mystické záření, jehož povaha, jak už bylo řečeno, je shodná s povahou záření normálního, je projevem předpodstatňovacího procesu, který má na příslušném stupni vyvrcholit v úplném rozzáření bytosti do oblasti nedostupné běžnému smyslovému vnímání.

Toto rozzáření je možné, neboť jak ukazují mystické zkušenosti, všechna hmota může být proměněna ve s., jakmile jsou její základní částice vysunuty ze své polohy a mají už dosti síly uniknout z okruhu pole, v němž jsou běžně vázány.

Při nejhlubších a nejenergičtějších sou středěních, v nichž člověk vytvoří z uvědomělého myšlení jeden bod a z bytí druhý, se skutečně celé bytí začne měnit ve vibraci, která se stává s. v tom okamžiku, kdy ji jogín promění ze statické v kinetickou. Od tohoto okamžiku je jeho bytost hmotně ochuzována; stává se zářením, v němž se posléze rozpustí, a tím se vlastně také rozepne do nekonečna, aby se v tomto stavu dočkala realizace stavu absolutna.

světlo kosmické nezosobňující se nebo nediferencované světlo, jehož emanace

projektují vesmír na vyšším stupni v jemné, na nižším v hrubé formě.

světy viz *sféry, svět*.

svítící totéž jako *Bůh-pozorovatel*.

svítící duchovno nejvyšší a nezosobněná božská sféra, bezmezný oceán čiré, všepřonikající zářnosti.

svoboda je věc relativní i v obvyklém lidském citění a přesvědčení. Domníváme se, že si můžeme myslit a cítit, co chceme; přece si však myslíme a cítíme jen to, co je právě v dosahu našeho myšlení. Zasahují tu psychologické faktory a v duchovním smyslu faktory karmické (viz *karma*), na nichž se teprve zažehuje naše myšlení a citění. Přitom ovšem vnější hrubé vlivy nemohou povahu myšlení a citění nadiktovat s výjimkou toho, když postihují tělo a vytvářejí příslušné okolnosti. Z toho hlediska má tedy člověk svobodu myšlení a citění; je však k myšlení a citění určité povahy nucen niterným uzpůsobením. Když se z moci tohoto uzpůsobení vymkne nesobním sebepozorováním, má opravdu s. ve všem myšlení a citění.

svobodná vůle domnělá schopnost užít energii a rozhodnost zcela nezávisle, bezpodmínečně, svobodně. Ve skutečnosti však člověk tak nezávislý není. Jeho chtění je omezovalo nejen zevními okolnostmi, nýbrž i vnitřními sklony, mravními zřeteli a psychologickými následky výchovy. Na druhé straně je zase nucen něco chtít nebo na něčem trvat následkem svého psychického uzpůsobení; co v něm nevzbuzuje chtění, to nepodněcuje jeho snahy a někdy dokonce ničí jeho energii, když se na něčí popud pokusí chtít to.

V širším smyslu s.v. vůbec neexistuje. Člověk chce jen to, k čemu má vztah, a není schopen chtít, k čemu vztah nemá. Teprve vnitřní vztahy k něčemu, co

si prostřednictvím vnímání uvědomil, v něm budí reflex, který ho může podnítit o to usilovat, kdežto k ostatním věcem zůstává nadále pasivní. Tyto vztahy jsou pak výsledkem karmy ve formě vnitřního přibuzenství člověka k určitým zevním věcem, takže teprve když rozbije dosavadní psychické uzpůsobení, stává se na zevních věcech nezávislým; tím se také stává na úrovni vůle svobodnějším.

Umění a schopnost rozbít dosavadní psychické uzpůsobení nejsou člověku nikdy dány do vínku při jeho zrození. A když žije jako jiní lidé, totiž věnuje všem, nikdy se mu nepodaří tyto schopnosti rozvinout. Musí se podrobit psychologické výchově, jaká je známá je nom v józe. Musí pomocí přesného se bezoporování poznat psychickou mechaniku svého bytí a pak se postupně do ní naučit zasahovat, až posléze získá nad ní vládu do té míry, že bez jeho vůle zůstane jeho bytnost v nečinnosti. V tom okamžiku pozná, že energetické napětí, jež se jeví jako vůle, je nejen podmíněné, ale že se dokonce podobá pulsaci, jež je příčinou neustálého zesilování a poklesávání napětí myslí, čili že vůle je jev neexistující. On sám však proto, že dosáhl stupně, kdy jeho bytnost zůstává v nečinnosti až do okamžiku jeho přímého popudu, je skutečným vlastníkem vůle; může, kdy chce, vyvolat duševní napětí a skutečně je také vyvolá, když z utvářejících se situací usoudí, že je dobré přestat být nečinný.

Je tedy zbytečné uvažovat o s.v. a je dokonce zbytečné uvažovat i o existenci vůle samotné. V obvyklých situacích je jedinec jako faktor, jehož bytnost existuje v nesčetných příbojích vlivů zevního světa, na něž reaguje jen na základě

psychických vztahů k situacím, jež vytvářejí tyto vlivy. Nedovede vzniku těchto vztahů vzdorovat, protože jsou podmíněny jeho přibuzenstvím s věcmi zevního světa. Když chce něco z toho, co vstupuje nebo se děje před jeho očima, pak to chce pouze na základě těchto vztahů. Nemá-li k vytvářejícím se situacím vztah, nevznikne jeho chťič, a proto se ani vůle u něho neprojeví.

syľfa (z lat., řec. zákl.) vzdušná bytost, živlový duch vzduchu; je jich více druhů.

symbol (z řec.) obrazné označení abstraktního pojmu. V mystice s. naznačuje mystické děje a etapy předpodstatněji a jsou buď pouze znakem, nebo zevním zasvěcovacím pochodem, nebo rituálem.

symptom (z řec.) příznak (zvláště nemoci). V mystice se mluví o s. v souvislosti se smyslovými sklony člověka, neboť je to duchovní nemoc, která má být vyléčena mystickým úsilím.

synkretismus (z lat., řec. pův.) spojování různých názorů, směrů, soustav; snaží se spojit různá vyznání náboženská nebo různé soustavy filozofické.

systém (z řec.) záměrný, účelný postup; uspořádání jednotlivých poznatků nebo jednotlivých věcí v celek, soustava. Na rozdíl od obecného mínění, že mystika znamená tápání city s tendencí k extázím, je tato nauka dokonalý s., pokud je to nauka dobře poznaná a propracovaná. Avšak vzhledem k individuálním potřebám mystiků začátečníků a k jejich neschopnosti poznat potřeby duchovního vývoje, je s. vždy ukryt v pokynech mystických vůdců. To se ovšem pozná často až po velmi dlouhé době, až když hledající lidé dosahují mystických úspěchů.

Objektivně je jistě možné zpracovat

nezbytné mystické pokyny v ucelenou a průhlednou psychologickou teorii, v učení, jímž by se mohli s úspěchem řídit všichni, kdo se vnitřně znají. Ale běžně tomu tak není. Co se totiž zdá běžnému člověku nejvíc vzdálené, je právě psychická mechanika a účelné zásahy do ní. Tyto zásahy nikdy nesmějí vést k zavalení člověka věcmi, jež mají ukojit jeho smyslové chtíče, nýbrž k od-

bourávání chtíčů, aby se jeho život zjednodušil a nebyl už pro rozsáhlé chtíče tolik zranitelný. To ovšem běžný člověk nikdy nechápe. Proto je mystická nauka jako s. zpravidla osobním majetkem praktických a úspěšných mystiků a jak se zdá, jedinec by sotva mohl všechnu látku praktické mystiky zpracovat jako použitelnou metodu.

Š

šabda brahman (sans.) božská síla tvořící světy a obsažená jak ve vesmíru, tak i v lidském těle. Značí neprojevené *lo-gos*, slovo.

šadžátana (sans.) pátá z dvanácti poloslopných příčin znovuvtělování *nidána*; smyslové orgány, šest smyslových činností zapřádajících člověka do vztahu s vnějším světem.

Šag-na-dordže (tib., sans. Vadžrapáni) „ten se žezlem v ruce“, mocný ve vyhánění ďábla. *Bódhisattva* doprovázející *dhjá nibuddhu Amóghasiddhi*.

Šákjamuni (sans.) světec z rodu Šákjů. Jedno z nesčenných jmen *Buddhy Gautamy*.

šakti (sans.) ženský princip příslušející ke každému božstvu. Jméno Šakti má také ženský pól boha *Šivy*.

šaman (z tunguz., sanskr. pův.) kouzelník v některých kmenů přebývajících v severních končinách Asie a Severní Ameriky. Jejich náboženství, šamanismus, se zakládá na fetišismu a animismu, tj. na bučících oživených jednak přírodními duchy, jednak duchy zemřelých předků. S touto vírou je spojeno čarodějství a zaklínání duchů.

šaríra (sans.) tělo jako hmotný obal duše. Viz *súkšma-šaríra*, *sthúla-šaríra*.

šastra (sans.) veršovaná sanskrtská učebnice náboženství; některé z nich se dodnes užívají např. u hinduistů. Viz též *sútra*.

šest sfér prvních jedenáct světů pěti nejnižších oblastí. Představují kolo nevědomého převtělování. Tedy oblast sansarická (*sansáró*). Podrobněji viz *sféry*.

šestinasobné vyzářování bytosti člověka

odpovídá potenciálním vlastnostem *čaker* a podle povahy myšlení, cítění, uvažování atd. náleží šesti úrovním *bhúrlóky*, totiž *dévům*, *asurům*, lidskému světu, zvířecímu světu, světu *prétů* (nešťastných tvorů) a světu pekelnému (*naraka*). Všechny tyto kvality záření jsou v bytosti stále obsaženy, ale některé z nich vždy převažuje na základě duševních tendencí a skutkových projevů jedince.

Toto vyzářování je tedy nejen momentálním dokladem povahy jedince, nýbrž i předzvěstí jeho budoucího vtělení v jedné z těchto sfér, pokud k němu má dojít. Jóga má sloužit tomu, aby člověk svoje vyzářování změnil, přetvořil ve vyšší, neboť to je předpoklad pro zrození ve vyšších říších.

šest slabik v Tibetu nejvíce používaná krátká vroucí modlitba, totiž Óm, maní padme, húm. Překládá se většinou: „Ó, klenote v lotosu, húm (smiluj se nad námi)!“ Š. s. má tentýž účel jako křesťanská modlitba; má totiž odpoutat mysl od světa a upoutat ji na božské principy. Viz též mantra.

šikša (sans.) buddhistický žák.

šíla (sans.) „kážeň, dobrý mrav“. Druhá z deseti *buddhistických dokonalostí*.

Šiva (sans.) „milostivý“, nejvíce uctíváný hinduistický bůh, jehož podstata není snadno zbadatelná; personifikace rozkladných kosmických sil, ničitel všeho, co brání duchovnímu vývoji. Je to třetí postava hinduistické svaté trojice *trimúrti*, kterou tvoří kromě něho *Brahma* jako Stvořitel a *Višnu* jako Udržovatel. Je též uváděn jako *asketa* a zakladatel *jógy*. Ve svém hněvivém aspektu jako *Bhairava*, hrozný, působí hrůzu a je příčinou zániku světa. Jako bůh plodnosti je spojen se svou manželkou bohyní *Durgou* a vstupuje s ní do tak úzkého spojení, že tím vzniká dvojpohlavní by-

tost Ardhanarišvara (půl žena, půl muž).

Šmašání (sans.) osmá a poslední z hněvivých bohyní *gaurí*, které se zjevují v *bardu*. Je tmavomodrá, přichází od severovýchodu, trhá hlavu mrtvolý a pojídá ji.

šraman (sans.) *asketa*. Viz též *šrávaka*.

šrávaka (sans.) posluchač nebo žák, který se účastní náboženského vyučování. Toto jméno je odvozeno od kořene šru. Když š. postoupí od teorie k praxi nebo se stane *asketou*, stává se *šramanem*, čili praktikem, neboť šrama znamená činnost. Tato dvě pojmenování podle některých pramenů odpovídají řeckým slovům *akoustikoi* a *asketai*. Slovo *šrávakajána* znamená totéž co *hínajána*.

šúdra (sans.) sluha. Příslušník nejnižšího ze čtyř stavů staroindické společnosti. Š. musili ostatním stavům sloužit, byli zbaveni jakýchkoli práv.

šúnja (sans.) prázdnota, prázdny; učení buddhistického mudrce Nágardžuny, mahájánského myslitele (viz *mahájána*), podle něhož je základem bytí i jeho nositelů prázdno. Učení školy *madhjámika*, kterou Nágardžuna založil asi ve 3. stol. po Kr., se tedy shoduje s nejhlubším poznáním mystiků, kteří své postřehy zdokonalili kázní smyslového vnímání. Tedy kázní, jež se týká potlačení veškeré smyslové vnímavosti, ovšem za permanentní kontroly bdělého vědomí. Za těchto okolností je možno zjistit, že to je relativní prázdnota, která vyvrhuje ze svých potenciálních fondů všechny formy bytí a jevů, které se po čase do ní zase vracejí, protože pozbyly vnitřní soudržnosti; u bytostí to vzniká ztrátou vůle k životu.

Tendenci ke ztrátě vnitřní soudržnosti

(organismu) může pozorující mystik pozorovat i u sebe sama, neboť poznává, že síla věčné obnovy jeho bytí je závislá na nekompromisní touze po životě nebo bytí. Tato síla obnovy tkví v pudu, jež jmenujeme pudem sebezáchovy; tento pud lze najít ve věcech živých i neživých. Na základě pudu sebezáchovy například obíhají planety kolem slunce a satelity kolem planet; na jeho základě nejnižší organismy, u nichž nelze vypořádat žádný duševní život, bojují ve vhodném prostředí o zachování svého života; na jeho základě vykonává člověk mechanické pohyby a úkony to všechno jenom proto, aby byl oddálen okamžik zániku soudržnosti bytí.

Prázdnota však jakoby bedlivě střežila všechny své emanace, jež se po relativním odloučení od ní dopracovávají k pojmu individuality; přesto je prázdnota zase absorbuje, aby se tím dokázalo, že jenom ona sama je univerzální a nezanikající skutečností. A tvrdí-li se někdy, že š., prázdnota, je určitou formou hmoty, nic to na věci nemění. Ať ji totiž jmenujeme „hmota“ nebo „pytel odpadků“, vždycky pro nás, kteří můžeme fyzicky žít pouze na základě kontaktů se smyslovými skutečnostmi, zůstává prázdnotou; jinak se totiž neprojevuje ani nejvíce zdokonalenému smyslovému vnímání. A tak rozkol ve vědeckém hodnocení š., prázdnoty, člověku vůbec nepomůže. Jogín, jakožto člověk hodnotící skutečnosti věcně, bude vždy zjišťovat, že š. je š. a nikdy nic jiného, zvláště když se o ní tvrdí, že je „zvláštní formou hmoty“, tj. něco, pro čehož přirozenost se musí teprve hledat nějaký naprosto nový termín, který by uspokojoval marivce.

T

tabernákl (z lat.) svatostánek; stánek úmluvy u židů; u katolíků schránka, v níž se přechovává nejsvětější svátost oltářní.

tabu (polynés.) posvátný nedotknutelný předmět u polynéských domorodců; výraz, který se z důvodů společenských nebo náboženských nesmí objevit při vyjadřování; věc vůbec zapovězená, nedotknutelná; zakázaný, nedotknutelný (z důvodů náboženských nebo jiných).

tabula rasa (lat.) hladká, čistá deska; podle senzualistů prvotní stav mysli bez dojmů a představ; součást metafyzického materialismu, jenž chápal poznání jako pasivní proces přijímání vnějších dojmů. V mystickém učení se t.r., čistý stav mysli, považuje za jediný způsob, jak získat poznání. Proto mystický ezoterismus pokládá za nutné neustále rušit dojmy, neboť se tím dosáhne schopnosti tzv. přímého vnímání. Ale aby poznání mohlo vůbec vzniknout, nesmí být stav bez dojmů provázen útlumem bdělosti, nýbrž naopak jejím vystupňováním. Po tom t.r. v podobě čisté mysli, ba ještě lépe v podobě čistého vědomí, nebude za temnělá pasivitou a zatemněním z nečinnosti; to je tolik jako vyčištění zrcadla, jež má jasně odrážet jevy nebo skutečnost.

Když člověk dosáhne stavů bez dojmů a s náležitým stupněm bdělosti, schopnost jeho postřehování se stane neobyčejně pronikavou. A když už je vůči dojmům naprosto imunní, a přece přitom dostatečně bdělý, začne vidět svět „ze vně i uvnitř“, čili nebude již vidět pouze jeho tvary, jeho masku, nýbrž i činnost, jež tyto masky překrývají předstíraným

zdáním. A pokud jde o bytosti, spatřuje takový člověk i je zevně i vnitřně, čili stává se podle běžného mínění jasnovidným pouze na základě toho, že vytvořil to, co nazýváme t.r.

tabula smaragdina (lat.) *Smaragdová deska*.

taktika (z řec.) promyšlený, záměrný postup. *Rámakršna* řekl, že mystik ne smí být hlupák. Proto musí být taktik, aby vůbec mohl jít vytčenou mystickou cestou a aby jinými nebyl proto znemožněn. Jen pomocí správné t. může člověk dosáhnout úspěchu na tak obtížné cestě, jako je cesta mystická.

talátala (sans.) čtvrté ze sedmi podsvětí *pátála*, jemuž vládne zosobněná iluze *Mája*.

Talmúd (aram.) poučení o zákoně, od tud zákon sám; novohebrejsky je T. ekvivalent starého *tóra*, jeho znalost a výklad. Je to sbírka právních a mravních zákonů židovských, věroučných výkladů a předpisů pro obřady shrnutých v obou hlavních sbírkách *mišná* a *gemára*. Existuje dvojí T.: starší a menší, zvaný podle svého původu jeruzalémský; mladší a asi třikrát objemnější, zvaný babylónský. Jeruzalémský obsahuje rozpravy palestinských učenců o mišně z období od 2. do 5. stol.; babylónský rozpravy babylónských učenců v období asi 190 po Kr. až do konce 6. stol. T. se formálně dělí na dvě části: mišnu, vlastní text jako základ T., a gemáru, jež tento základ vykládá pro každodenní životní potřebu.

tamas (sans.) nejnižší ze tří složek kosmické energie nebo pralátky *prakrti*, projevující se temnotou, tíhou, nevědomostí. Nejvyšší z těchto složek je *sattva*, světlo pravdy, druhá je *radžas*, moc žádosti. Viz *guna*.

Tandžur „překlad komentářů“, druhá

část tibetského buddhistického kánonu; sbírka tibetských překladů ze sanskrtu o 225 svazcích, která vedle důležitých exegetických a dogmatických spisů buddhistické teologie obsahuje též spisy profánní. Tyto překlady se vyznačují velkou přesností, takže mohou zčásti nahradit i ztracené sanskrtské originály. První část kánonu viz *Kandžur*.

tanhá (pálj.; sans. tršna) touha po životě. Osmá ze dvanácti posloupných příčin znovuvtělování *nidána*. Podle *buddhismu* máme rozeznávat troji t. Jsou to: touha po smyslových požitcích, touha po věčném životě, touha pod dočasným štěstím. Touha po věčném životě je úzce spojena s vírou ve věčnost, tj. s vírou ve věčné já, nezávislé na hmotném těle. Proti tomu touha po dočasném štěstí je důsledkem „víry ve zničení“, tj. mylného hmotářského názoru o víceméně hmotném já, jež zaniká smrtí a není tedy v žádném příčinném vztahu s dobou před fyzickým zrozením a po fyzické smrti jedince. A dále se dovozuje: cokoli se zdá být na světě radostné a rozkošné, po tom vzniká touha, tam koření. Oko, ucho, nos, jazyk, tělo a mysl zprostředkují věci rozkošné a radostné, proto jimi vzniká touha, v nich koření. Rovněž tak skrze tvary, zvuky, pachy, chutě, hmaty a představy; dále pak skrze smyslový dotyk, pociťování, vnímání, vůli, chtění myšlení a uvažování; to všechno vyvolává touhu, na níž závisí dění, zrození, rozpad a smrt, dále pak nářek, starost, bolest, žal a zoufalství, čili celá oblast strastí.

tanmátra (sans.) představitelný, ale nevnímátný element, podstata zvuku, čichu, hmatu, chuti, tvaru a barvy. Pět t., spojených ve *vidžňánamaja-kóša*, druhém obalu individuální duše, s *buddhi*, vytváří na tělesné úrovni pět smyslo-

vých orgánů. Viz též *džívátman*.

tantrismus okultní systém založený na učení *tanter*, zaměřený na magické rituály, diagramy, kouzla.

tantry (sans.) náboženská pojednání buddhistická a hinduistická, která vznikala od konce 8. stol. po Kr. Mají velmi různý obsah, jsou jich stovky. Mnohé z nich se zabývají magickými vztahy ve vesmíru, např. představou o tajemné a naprostě souvislosti všech věcí v makrokosmu i v mikrokosmu. Část t. se zabývá magickými rituály, náboženskými obřady, *mantrami*, *jógou* aj. Učení *tanter*, *tantrismus*, vytlačilo u některých hinduistických sekt všechnu ostatní náboženskou literaturu, mělo obrovský vliv.

taoismus (z čín.) mystické učení čínského mudrce Lao'c (6.—5. stol. př. Kr.); jako pravou ctnost vyžadovalo „sjednocení s Tao“, nejvyšším TO, principem vesmíru. Tao je totožné s mystickým prázdnotou, absolutnem v duchovním pojetí.

taparlóka (sans.) sféra *asketů* — *vaivagjů*, ovládajících všechnu přírodu, jejich vědění je absolutní. Jejich poznání směrem dolů i nahoru není ničím omezeno. Jogin je najde v nerovném psychickém centru (*čakra*) ádžňa.

tapas (sans. žár) *askenze*, sebekázeň, která otvírá brány veliké duchovní moci. Nejvyšší druh t. se vidí v naprostém zastavení funkcí mysli, duchovního chaosu světa a jeho věcí.

Tára (sans.) jedno ze 108 jmen Durgy, Šivovy manželky; tato hinduistická bohyně je také uctívána jako matka světa, základ všeho (svabháva), nejvyšší světový princip a počátek, z něhož ve věčné hře pochází všechno existující a v němž všechno opět periodicky mizí. V Tibetu je uctívána jako národní bohyně také pod jménem *Dolma*, ženský *bódhisattva*,

protějšek bódhisattvy *Avalókitéšvary* (uváděná i pod dalším jménem Gíta).

tathágata (sans.) „tako jdoucí“, totiž cestou ze *sansára* k osvobození; běžně užívaný přívlastek pro *buddhy*, zároveň i synonymum *buddhy*.

tattva (sans.) „pravda, skutečná povaha, základní princip“; „tat“ ve smyslu „to“ označuje prazáklad, přítomný ve všech věcech.

tattva-džňána (sans.) ten kdo poznává a může od sebe odlišit principy v přírodě a v člověku; ten, kdo mysticky zkoumá materiály bytí analytickou koncentrací myslí a nedospěl dosud k poznání prapřincipu, jímž je *átmá*. *Tattva* je základní princip hmotné přírody, *džňána* je moudrost pramenící z poznání těchto principů.

teismus (z řec. zákl.) filozofický směr, podle něhož je původcem a prapříčinou projeveného světa Bůh, jenž je neustále v činném a živém spojení se světem; víra v určitého, osobního zjeveného Boha; uznání božstva. Podle jogínských zkušeností a skutečností vůbec je t. extrémní. Když totiž jogínové analytickým soustředěním myslí rozkládají své bytí na elementy, pak sice nacházejí rozličné kvality tvořící ve své jednotě jejich bytost, nikdy však živého Boha jako stvořitele světa; najdou pouze celou hierarchii kvalit, z nichž nejvyšším s výjimkou centrální kvality lze přisoudit charakter božských jsočností.

Kromě těchto bohů není jiného Boha. Když se vzdálíme od centrální kvality kosmu, od absolutna, najdeme sice emanace samozárné a různě zářící vůbec, ale to už jsme vždy v diferencovaném světě; co je nějak vymezené, je ve svých možnostech omezené. A svědčí-li zákonitost a řád vládnoucí v kosmu o přítomnosti inteligence toto všechno pořá-

dající, najdeme ji už v přirozeně se vyvíjejících emanacích, jež se postupně řádově rozdužují. Tento kvalitativní sestup emanací absolutna sám sebou vytváří zákonitost a řád, jenž je zřejmý z toho, že degenerativní proces není plynulý, ale uzavírá se do rozličných kategorií tvůrčích skutečností. Zde je totiž počátek gravitačních momentů, toho, co už jasně vytváří zákonitost a řady.

I když tedy neexistuje Bůh chovající se tak, jak nám jej vysvětlují církve, existují jistě bohové. Jsou to existence, jejichž životní podmínky jsou lepší než životní podmínky lidí, ale ve svém prostředí a ve vzájemných vztazích nežijí příliš odlišně od jednotlivce člověka v lidské společnosti. Dalo by se říci, že jejich radosti a strasti jsou jiného druhu než radosti a strasti lidí.

Teprve bohové vyššího řádu žijí odlišně. To proto, že nejsou ve svém prostoru namačkáni jako třeba lidé ve svém. Samozární bohové mají dost prostoru na to, aby byli v relativní samotě, která jim umožňuje „žít meditací“, dostředivými vtoky energií; to pro nás může znamenat totéž, jako žijí králové pozemští, pokud ovšem nejsou vystaveni intrikám svého okolí. I tito králové mohou sami sebe silít nenarušovaným a klidně se rozpínajícím sebevědomím. To je v přeneseném smyslu ono duchovní dýchání, které jogínové musí provádět, chtějí-li dosáhnout duchovního osvobození.

V Boha se však doporučuje věřit. Věřeli totiž člověk v Boha, věří v kvality nadsvětské; tím s nimi navazuje kontakt a pomocí tohoto kontaktu může jistě dospět k dobrým stavům a pocitům osvobození. Když v Boha nevěří a věří pouze ve hmotu, věří v zatemňující a vědomí zužující činitele, kteří ho zavedou

na špatnou stopu, dolů, do pekelného světa. Nebo jinak: kdo nevěří v Boha, nýbrž pouze ve hmotu, je vždycky egocentrista. Egocentrismus zužuje prostoru jeho uvědomování a uzavírá jej víc a víc do temnot, jež mu už nedovolí vdechnout ani nejmenší kvantum osvětujícího duchovního vánku.

teleologie (z řec.) nauka o účelnosti všech událostí jako výsledku sil zaměřených k předem určenému cíli; odtud se také bere teleologický důkaz pro božskou jsoucnost. Tato nauka trpí po vrchnosti, neboť je založena na povrchním pozorování a stejně povrchních vývodech.

telepatie (z řec. zákl.) sdělování myšlenek a citů do dálky; přenášení myšlenek. Toto je ovšem oficiální význam slova t. Ve skutečnosti t. není přenášení myšlenek ani imaginace vytvářených obrazů, ale sdílení stavu myslí a tím ovšem v druhém pořadí i jejího obsahu. Tento obsah však musí příjemce rozluštit, což zase vyžaduje schopnost permanentního rozlišování psychických jevů a stavů. Proto mohou být telepatické pokusy mnohdy neúspěšné. Podmínkou úspěchu je totiž vnitřní naladění telepata; naprostý úspěch vyžaduje, aby celá jeho bytost byla tím, co chce sdělit. Proto se v ezoterismu soudí, že telepatické fenomény nelze vynutit; dokáže to jen profesionál v tomto oboru, mystik, který dospěl k naprostému ovládnutí své psychy a všech duševních funkcí vůbec. Jinak i při nejméně úspěšných telepatických pokusech se příjemci budou vměšovat obrazy jiné a tyto obrazy jsou nekontrolované myšlenky, vzněty a výtvořivé obrazotvornosti telepata. Neboť schopnost upnout mysl na někoho vůli ještě neznamená její naprosté ovládnutí; kromě toho se do mentální činnosti neustále

vměšují vzněty celého komplexu duševnosti. To jsou nejzávažnější faktory, jež vylučují t. pokusnickou.

Mystičtí mistři používají t. Ovšem vždy pouze v okamžiku vypětí vnitřních sil, k němuž došlo následkem pozvednutí „duše“ žáka na úroveň, kde probíhá jeho vývoj sledovaný mystickým mistrem. Žádná jiná okolnost mystiky k t. nenutí. Leda ve velmi vážných případech; tehdy se mystičtí mistři uchylují k volnému napětí přímo zaměřenému na příslušného adresáta; v tomto případě adresáta nenapadne myšlenka jeho mistra, ale tato mistrova myšlenka, jeho poselství, se prodírá do vědomí adresáta jako nápad.

U t. je nejzajímavější to, že myšlenky nebo vnitřní hnutí telepata najdou správného adresáta, i když telepat na něho nemyslí. Tu stačí vždy přesná příbuznost duševních tendencí obou, telepata i adresáta. A ještě zajímavější je snad to, že poselství v podobě určitých myšlenek nebo vnitřních hnutí jsou tak dobře poznamenána osobou telepata, že nikdy nedochází k omylu v poznání osoby toto poselství vysílající. Tu totiž rozhodují jinak nepoznávané značky, jež vlastně svědčí o tom, že každý z nás jsme typickou individualitou, která není tak zřejmá, když se tu tato poselství ne vyskytují.

Další zajímavost v oboru t. je to, s čím se na své mystické cestě setkává každý její stoupenec. Nemá-li totiž narazit na překážky, které ho z jeho cesty odvedou, pak se musí vyškolit na příjemce v oboru t. Musí stále pátrat po osobním ovlivňování, jež pochází jakoby z prostoru a stále z něho vybírat ovlivňování sobě příznivé; jinak by na své cestě určitě ztroskotal. Ale tento rozbor ovlivňujících momentů má také svou stinnou stránku. Mystik se může stát citlivcem,

který už ovlivnění nedokáže rozlišovat a to je další faktor odvádějící ho z na stoupené cesty. Teprve když si při tomto permanentním rozboru ovlivňování do káže přesně uvědomovat sebe, svou bytost, citlivcem se nestane; to mu je pak zárukou, že se stane mystikem velmi úspěšným.

Pokusy s rozlišováním ovlivnění se nedoporučují; požaduje se běžně jejich permanentní likvidace. Mystik se tu totiž pohybuje na prahu temného mystického světa, kde se snáze zbloudí než vyjde v žádoucím místě.

tělo se podle jógické filozofie dělí na sedm kategorií nebo principů: hmotné tělo; *astrální* tělo; *prána*; *káma*; *manas*; *budhi* a *átman*. Hmotné t. je chápáno jako soubor duchovitých substancí, jež se promítají do oblasti smyslových skutečností pouze podmíněně. Záleží jen na uzpůsobení smyslů, aby se hmotné t. mohlo jevit jako hmotné. Jeho relativní povaha vysvětluje již z toho, že v něm působí síly, jež hmotu t. v tradičním pojetí slova „hmota“ přetvářejí v biologický faktor. Na této úrovni již tedy zřejmě působí abstraktnější činitele; o nich se běžně neví, které z nich působí dostředivě a tím tvořivě a které odstředivě a tím jako síly přetvářející. Proto hmotné t. není jevem stabilním; věda se smíruje s tím, že zkoumá, za jakých podmínek je t. trvanlivější nebo méně trvanlivé.

Jógická výchova dovede více nebo méně než věda zasahovat do jeho trvanlivosti proto, že není disciplinou pasivní, pozorovací, nýbrž aktivní, zkoumá. Na základě toho manipuluje s energií hmotného t. a tím dospívá k poznání, že t. není útvar definitivně daný, ale jen podmíněně stabilní. Další zkoumání vedlo jógy k poznání dalších substancionálních a esenciálních činitelů v t.

Prvním substancionálním činitelem v hmotném t. je t. astrální. Bez ohledu na jeho rozdílný popis je astrální t. otiskem t. hmotného. Je to útvar vznikající fosforescencí t. hmotného a tato fosforescence je podmíněna působením dalších substancí a esencí přítomných ve hmotném t. Proto se astrální t. podobá tak věrně t. hmotnému. A protože se následkem souhry působení všech faktorů tvořících bytost může astrální t. od t. hmotného odlučovat, zdá se být astrální t. jevem okultním a tím hmotnému t. nadřazeným. Ve skutečnosti však nelze tak snadno určit, zda je původní astrální t. nebo t. hmotné. Některé známky svědčí pro to, že astrální t. je kadlub formující t. hmotné, jiné zase pro to, že je to fantom zanechaný v prostoru vyzařováním hmotného t. Nejistotu o jeho prvotnosti nebo druhotnosti vyvolává skutečnost, že astrální t. se velmi snadno zabarvuje podle stavu toho, kdo je vidí. V magii je známo, že astrální t. se může jevit jako skutečně hvězdné, tj. čisté a nadzemské, jestliže magik v něm hvězdnou povahu předpokládá. Jinak je to t. dobře soudržné a kromě toho se dá znovu a znovu vyvolat, pokud víme, že zde kdy bylo. Je to tak, jako kdyby astrální t. snadno přešlo do potenciality.

Třetí složkou bytí a tím i jeho průvodcem je *prána*, životní síla. Nefixovaná jednotka, energie bez přívlastků ve smyslu morálně výkonnostním, ale s přívlastky ve stavech napětí, jež se vždy v životě člověka mění. Nejběžnějším stavem je to, když člověk dává volný průchod všem chťičům, jež se v něm vynořují; pak *prána* proudí shora dolů, od hlavy do nohou. Proto jógická výchova klade požadavek, aby každý usiloval o duševní pozvednutí, soustavně pěstoval nadšení, horoval pro něco ideálního

nebo byl tak činný, aby se jeho pudy a vášně pro samou činnost nemohly rozvinout a činnost se tak stala hnací silou jeho života. Pak začne prána proudit na horu, od nohou k hlavě a potom obloukem zpět do nohou; tím se uzavře vývojový okruh, který se pak sám sebou udržuje v chodu. K odchylce tu dochází, když se člověk mentálně omezuje na pevný fiktivní bod v t.; pak totiž prána neproudí, nýbrž kmitá, čímž napomáhá získat vědění nebo vede k rozvinutí robustních magických sil, podle toho, zda je člověk zvědavý nebo je pouhým pozorovatelem sebe samého. Prána je tedy životní silou, s níž lze disponovat nikoli však podle pouhého přání, nýbrž usměřňováním mysli.

Čtvrtá složka bytí, káma, je personifikovaným a polarizovaným vyzařováním astrálních a pránických látek, nebo také polarizovanou fosforescencí t. Polarizace směřuje dolů, ven z t. pohlavím. Je to jiný projev chťiče buď smyslového, nebo pohlavního, nebo společenského. Tato rozdílnost je výsledkem vzájemného působení všech silových složek bytí na sebe.

Káma se stejně jako astrální t. může také personifikovat, ale projevy tohoto druhu jsou u kámického principu robustnější. Příčinou toho je zesílený a konkretizovaný chťič, jemuž dává agresivní vůle tvar, s jakým se můžeme setkat na tzv. strašidelných místech. Stopy uvědomování, jež se v kámickém t. projevují, jsou ukazatelem toho, že denní vědomí může při závadné funkci klesnout až na tuto úroveň. A když se denní vědomí promítne do kámického principu v plné síle, považuje se to za vtělení do pekla, kteréžto vtělení je stejně reálné nebo ne reálné jako vtělení nebo umístění denního vědomí do běžného prožívání každé-

ho individua. Jenom zde totiž prožívá člověk nebe nebo peklo, podle toho, v jakých vnitřních vztazích je.

Pátou složkou t. je manas, myslící princip. Manas je vysoká fyzikální substance bytí a je tu vlastně proto, aby zprostředkovala hmatové počítky, čili prožitky sobě nadřazeným složkám. Tvoří tedy rozhraní mezi abstraktními faktory bytí, jež jsou ve vztazích k času, prostoru a neomezenosti, a faktory biologickými; je jejich jediným účelem je přilnout, vysát nebo pohltit a tím získat obšťastňující striktně individuální prožitky, jaké vznikají z nasycení jídlem nebo pohlavním ukojením.

Tento most, manas, se zdá vznikat vývojem živé hmoty. Potenciální touha nebo snad potřeba živých buněk ZAŽÍT a překážky s tím spojené přináší životní zkušenosti s překážkami, jež zabraňují zažít bez komplikací; to je „místo“ vzniku intelektu, vytvářejícího se vynucováním opatrností, zdrženlivostí atd.

Když však zkoumáme manas z „nabbiologického“ hlediska, nacházíme ho jako kosmickou kvalitu ve třetím stupni dekadence diferencujícího se absolutna. Následkem toho je člověk jakožto bytí spjat prostřednictvím manasu s absolutnem; pouze manas mu může pomoci vyšplhat se zpět do transcendentního světa. Aby se to však mohlo stát, nesmí být člověk pasivním nositelem manasu. To znamená, že musí své mysli zabránit, aby se neprojevovala přilnavostí k smyslovému světu, jaká přísluší k biologickému stavu. Má mysl přimět, aby se upjala k abstraktnějším kvalitám, k pocitům volnosti, k bezmeznosti prostoru a k ne přilnavosti k světu hmoty vůbec. Pak manas už nebude obloukem směřovat k zemi, nýbrž v jakýchsi spirálách k prožitkovým stavům nebeské povahy a po-

sléze dokonce k absolutní abstrakci vůči všemu vyhraněnému. Tak je pátý člen t. dvojobličejem bytí, vstupním momentem do duševního osvobození nebo do strasti.

Buddhi, šestá složka t., je vlastně ma nas postrádající energii agresivně se do máhat vstupu do světa, prožívání nebo duševní volnosti. Proto si buddhi může me představit jako neaktivní mysl, která je schopna pro příslušnou neaktivitu pozorovat, usuzovat a moudře rozhodovat. To je pravá povaha buddhi. Nižším jejím aspektem je utilitaristické rozumářství. Tento aspekt však mizí v okamžiku, kdy se člověk neopírá o svá osobní přesvědčení, získaná zrozením nebo výchovou, ale usiluje o objektivní hodnocení situací. Pak buddhi zesílí a tím člověku poskytne zjištění, že se v životě kromě horka pocházejícího z výrazně činné kámy vyskytuje i chlad vznikající z bezžádostivosti — tedy stav vzdálený všech běžných útrap. Když se může buddhi takto projevit, pak automaticky vzniká i moudrost, která je nejlepším ochráncem před pádem do utrpení.

Átmá, sedmý princip t., je absolutnem v mikrokosmu, centrem, jež dalo vzniknout všem periferiím, ostatním složkám t. pouze proto, že s makrokosmem přestalo být totožné a pod gravitačními silami světa degenerovalo, až vytvořilo živou přírodu, v našem případě pak člověka.

V retrográdním sledu, tj. když člověk přinucuje mysl, jak už bylo řečeno, k abstraktnějším kvalitám a tím i k rozvinutí vyššího aspektu buddhi, bude již moci identifikovat *átmana* a tím evidentně pozná, že našel ve svém bytí princip, který je totožný s absolutnem. A když *átmana* objeví, přestane mít zá-

jem o všechno, co vede k životním zkušebnostem zprostředkovaným funkcemi ostatních složek t. Tak postupně dosáhne realizace stavu absolutna, které se stane bezbřehým, kosmickým, protože se jeho zájem upíná jen k bezbřehosti. Átmá tedy pohltí celé stvoření a vrátí se k svému původnímu stavu: tam, kde vesmír stvořených bytostí ještě neexistoval, tam, kde sice nějaké potenciální stavy jsou, kde však jsou tyto stavy pouze vnitřním obsahem prázdnoty a nikoli jako v našem stavu prázdnota obsahem naší jsočnosti.

Všechny uvedené složky t. nemají tedy provždy vymezené funkce. Podle toho, jak člověk žije, je výraznější ta nebo ona složka; elementární typy lidí se svým vědomím promítají do nižší čtveřice, vyšší typy do čtveřice vyšší; *manas* se projevuje u obou typů, ovšem s rozdílnou tendencí.

temná guna *tamas*. Viz *guna*.

temné moci bytosti a vlivy nižších neviditelných světů a světů pekelných.

tendence (z franc.) záměr, směr, ráz, sklon k něčemu. V mystice se musí věnovat největší pozornost t. bytí. Nejsou totiž jen odezvou nápadu nebo momentálního náporu vůle, rozhoduje v nich zákon setrvačnosti; na něm ztroskotávají snahy usměrnit život jinam, než kam nás t. nutí jít. Proto každý může být úspěšným mystikem jen s ohledem na t. Musí totiž vytvářet t. nové, a to vyžaduje nejvyšší vytrvalost v pozvedávání se duchem nad svět, v zaměřování celé bytosti k duchovnu, transcendentnu nebo absolutnu. Kdo na to nedbá, může sice počátečním elánem vytlačit dosavadní t. na druhé místo, ale když elán opadne a je nutno k mystickému cíli šplhat s pocitem povinnosti dokonat mystické dílo, pak staré t. nabudou na síle a nevytrvalý

člověk je vůbec nepřekonán.

Člověk musí nejprve poznat své t., aby si snad nedělal iluze o svých duchovních, mravních a intelektuálních hodnotách na základě toho, že zahořel pro mystickou nauku a dokonce se už začal řídit jejími pravidly. Musí počítat s tím, že staré t. zapadly na čas do úrovně potenciálních hnacích sil bytí a že čas jim opět umožní zmocňovat se dřívější nadvlády, jestliže se už mystické úsilí neodrazilo ve velkých hlubinách bytosti mystika; teprve pak se t. začnou měnit.

Je zřejmá a stále se opakující zkušenost, že nezasahuje-li mystické úsilí do největších hlubin vlastního bytí mystika, stává se jeho cítění lidským ihned, jakmile odstraní zábrany jeho projevům. Skutečného psychického a bytostného předpodstatnění nelze snadno dosáhnout; když člověk v mystickém úsilí jen poněkud povolí, stává se bytost znovu takovou, jaká byla před nastoupením mystické cesty.

Kdo se tím nenechá poučit, může se ke své škodě domnívat, že jeho formální přiznání k mystice má nějaký podstatný význam. T. jeho vlastní bytosti ho ovšem znovu a znovu budou vyvádět z omylu. Kdyby však byl vytrvalý jako fanatik a tak vryl do svého bytí nadsvětské sklony, mohl by mystickou bitvu vyhrát, ale aniž by třeba věděl, vyhrál by ji zase jen tím, že ve své bytosti prosadil ji ně t.

Pro zlepšení objektivní situace je ovšem vždy lepší utvořit si správný obraz o významu mystické snahy pro vlastní bytost sledováním t., jež se objevují po zkusem odstranění bezprostředního zaujetí pro mystické úsilí. T., které vystupují až po uvolnění od napětí vyvolávaného mystickým úsilím, jsou totiž nejlepším ukazatelem významu

mystického snažení. Když po odložení všech volních a psychických zábran bude moci člověk konstatovat, že se v něm nevynořují žádné světské sklony, ale jen touha po uskutečnění mystického ideálu, bude moci soudit, že podle buddhistické terminologie již vstoupil do proudu, čili se stal s $\acute{o}$ tapattim. A když po odložení všech volních a psychických napětí bude moci konstatovat, že je v něm pouze uvědomování se jako čehosi totožného s absolutnem, může soudit, že dosáhl podstatného výsledku na mystické cestě. Ale když po odstranění těchto napětí zjistí pouze to, že v něm vystupují chtíče, bude muset soudit, že doposud v mystickém úsilí nemá ani nejmenší úspěch. To všechno jsou tedy ukazatele jeho skutečného stavu, totiž t. v jejich skutečném psychologickém významu.

teogonie (z řec. zákl.) nauka o vzniku a zrození bohů. Nauka v podstatě sofistická, neracionální.

teokracie (z řec. zákl.) bohovláda; stát založený na vládě samotného Boha, jež vůli hlásají a jež zastupují jeho kněží. Vzorem t. byla ústava židovského národního státu, pocházející od Mojžíše. Jiným vzorem byl státní útvar Tibetu. Jeho vládcem byl státní útvar Tibe tu. Jeho vládcem byl *dalajlama*, *tulku* (božské vtělení) *Avalókitéšvary*, jenž ovšem může vykonávat svou vůli, považovanou za božskou. Dalajlama neumí rá, znovuzrozuje se (znovuvtěluje), takže jeho původ od Avalókitéšvary je nepřerušovaný. Tento druh znovuvtělování má být provázen zřetelnými vzpomínkami na minulý život; znovuvtělený dalajlama musí poznat předměty po zemi lém dalajlamovi. Tím se dokazuje, že je tulku stejně jako jsou všichni opati tibetských klášterů. O jejich vzpomínkách na předchozí vtělení zajímavě píše

v několika svých dílech o Tibetu paní Alexandra David Neelová (1868 — 1969).

teologie (z řec. zákl.) nauka o Bohu a o náboženských dogmatech; bohosloví. T. je ovšem lidské učení, vytvořené spekulací, a podle toho vypadá. Chybí tu mystické zkušenosti z průzkumu skutečnosti a její odvozování z bible kvalitu t. nepozvedá. Vyplývá to z toho, že teologové biblické výroky nerealizovali ve svém životě, jen je vykládají. Když se k tomu připočtou mocenské síly, jež ve středověké církvi vládly, byla tím t. za vedena velmi daleko od mystického života, jenž jediný by ji mohl vytvářet.

teorie (z řec.) soustava poznatků založených na poznání skutečnosti; zevšeobecněné výsledky praxe. Vyplývá li t. z praxe, je vždy potřebná. Neboť každé učení se může přenášet jen jako t.; je li t. podložena praxí, vede vždy k dobrým a brzkým výsledkům. V mystickém učení však t. nebývá vždy podložena praxí; bývá to výběr pouček ze starých učebnic zpracovaný podle dobrozdání interpretů, ovlivněných dokonce zbožným přáním nebo planou touhou. Takové učení bývá bezcenné. T. v tomto případě ukazuje svou „levou tvář“, učení zavádějící na scesti a škodící sobě samému.

Každý odpovědný mystik se proto má držet mystické praxe až do okamžiku, kdy se mu celé mystické učení potvrdí jako permanentní a živá zkušenost, která rozmetá všechny t. nepodložené zkušenosti, s nimiž se může setkat v knihách. Pak už dožrál k tomu, aby sám přispěl k osvětlení mystického učení, prost veškeré t., spekulací, neboť jen to je předpokladem, že jeho učení bude spásanosné.

Spekulace mohou prostoupit mystické učení do velmi vysokých stupňů vývoje

každého jedince. Jemná hranice odděluje domněnky od výsledků zkušenosti způsobuje, že ani vysoké dílčí zkušenosti nazaručují, že učení bude čisté; ona živá zkušenost, o níž je zmínka nahoře, vyplývá zpravidla z poznání, jež tibetská mystika definuje jako dosažení stupně, za nímž už neexistuje žádná poznatelná země.

Ne, v mystice lidé nemají právo do mnívat se, že této nauce rozumějí. Mystická praxe, která člověka dovedla k nejzazší mezi životních zkušeností, dokazuje snad vždy, že t. a praxe bývají diametrálně protichůdné; každá mystická teorie zjednodušuje skutečnosti žití a mystického vývoje, aby její učení bylo vůbec přehledné. T. mystické nauky, založená na pouhých domněnkách, nemůže nikdy ukázat všechna úskalí mystického vývoje a tak člověka přivést k dobrým a nikoli špatným výsledkům.

O t. mystického vývoje je snad dobře ještě doložit, že nauku mají formulovat ti, kdo dosáhli nejzazší meze mystického vývoje. Kdo ji neformulují, náleží podle Buddha nižšímu řádu, řádu mystiků, kteří jsou ohroženi zblouděním. Člověk, který tohoto stupně nedosáhl, a přece nauku formuluje, je slepým vůdcem slepých; on i ti, kdo jej následují, skončí v duchovní propasti.

teorie gravitace v původním Newtonově gravitačním zákonu (Isaac Newton 1643 — 1727) byla obsažena záhada, na jejímž základě se muselo předpokládat bezprostřední působení na dálku. Tuto věc nechtěla tehdejší fyzika přijmout, čekalo se tedy až na Einsteinovu t.g., která je vyjádřena slovy obecné relativity. V podstatě jde o názor, že teprve přítomností hmoty a jejich změn je vytvářen čas a prostor, jejichž vlastnosti jsou měněny velikostí (množstvím) hmoty.

Např. daleko od velkých hmot, kde není gravitační pole, je vliv hmoty na prostor a čas malý, čímž soubor času a prostoru má vlastnosti, jaké jim při kládá Euklidova geometrie; fyzikálně se to projevuje tím, že se tam malá hmota pohybuje přímočaře, rovnoměrně, čili tam neplatí princip setrvačnosti. Poblíž velkých hmot, kde je silné gravitační pole, má prostoročas jiné vlastnosti; někdy se to vyjadřuje výrokem, že prostoročas je hmotou zakřivován. A jako na zakřivené ploše nastupují místo přímek nejkratší spojnice dvou bodů, tzv. čáry geodetické, tak i v zakřiveném prostoročasu je přímočarý rovnoměrný (setrvačný) pohyb nahrazen pohybem podle geodetických světočar a tato odchylka se pak jeví jako gravitační působení okolních hmot.

Pro logické myšlení je toto vysvětlení vyhovující, zejména když je vztáhneme na kosmos sám. Jogínové však pátrají ve vnitřním světě a dospívají zpravidla až za soudržné síly bytí, jež také identifikují jako gravitační fenomen. A jelikož oni sami jsou jako biologické jevy tzv. živou přírodou, nacházejí jiný původ gravitace: sebevědomění. Za soudržnými silami bytí nenacházejí jogínové pouze bytostného činitele, vyvolávajícího gravitační fenomen, totiž sebevědomí jako jev náležející do říše živé přírody, nýbrž centrální vesmírný faktor, který je kvalitativně v poloze, již přisuzujeme absolutnu. Dokonce lze říci, že rozlišení absolutna ve formě kvality od sebevědomí jako kvality já nebo bytí není vůbec možné. Proto v józe vznikla poučka, že vesmír je vyšší živou jednotkou ve své vlastní poloze než např. člověk. Jenom tvůrčí proces je shodný. Neboť když se jogín ocitne za soudržnými silami vlastního bytí a poznává, že je vlastně „v ob-

lasti absolutna“, pak nachází prapohyb, vytvářející stvoření, ve vyhranění momentu zvaného sebevědomění.

Sebevědomění se tedy poznává jako první akce, která vyhraňuje prázdnotu absolutna; vyhranění samo je prapohybem v gravitačním smyslu. Toto sebevědomění je podle indické filozofie zrodem pindy nebo *dživy*, který není „velkou hmotou“, nýbrž elektromagnetickým momentem, jenž zase vyvolává rotaci; následkem rotace se teprve začíná vytvářet hmota se svým gravitačním atributem.

Podle toho gravitace vzniká v prakticky rotujícím nic, jehož soudržnost je podmíněna sebevědoměním formou já. Podle jógické zkušenosti mohou jogínové stanovením ideje já v dlouhodobém procesu vytvářet ony velké hmoty, jež vytvářejí podle fyziky prostoročas. Tak první impuls manifestující se jako sebevědomění uvádí do chodu celý tvůrčí proces a nikdy se nenajde rozdíl mezi takto vzniklým tvůrčím procesem v kosmu nebo v „malé“ lidské bytosti. Čas tu prostě vzniká už aktem sebevědomění, prostor nezřetelně těž, kdežto zřetelně v momentu, kdy toto sebevědomění je původcem shromažďování a tím i nabalování elektromagnetických nábojů na moment sebevědomění.

Sebevědomění jogínové nacházejí jako potenciální schopnost prázdnoty zvané absolutno.

teorie magnetismu z mystického hlediska se organismus stává magnetickým tehdy, když jogín vytvoří opěrný bod pro soustředující se mysl v těle a neakceptuje v mysli reakce z místa, kam se soustřeďuje. Když tyto reakce akceptuje, začne energie soustředující se mysl kmitat mezi sídlem uvědomování a opěrným bodem pro soustředění, čímž

vzniká fenomen elektrický. To znamená, že pro vznik magnetického fenomenu je nezbytné alespoň na úrovni lidského organismu aby energie soustřeďující se myslí byla fixována v příslušném místě v opěrném bodě pro soustřeďování a nemohla se tedy vybijet zpět do energetizujícího místa, jímž se soustřeďující mysl stává tím, že je fyzikálně vyšším činitelem.

Z toho vyplývá, že jogín ze své bytosti vytváří magnet tím, že ve fyzickém organismu upoutá mentál, mysl, a nedopustí, aby tato mysl jako kvalita svého druhu mohla organismus opustit. Jde tedy o poměry mezi organismem a kvalitami, jež řádově náležejí myslí; jejich spojením vzniká fenomen magnetismu jak v podobě vlivné osobnosti, tak i osobnosti, jež indukuje energii do každého organismu, který se jí dostane do žádoucí blízkosti.

Soustřeďování tedy znamená vytváření spojnice mezi myslícím principem jako středem sebeuvědomování a oporou pro soustřeďování, jež má být vždy polože na dále od středu sebeuvědomování. Nazveme-li tuto spojnici čarou X, pak soustřeďování, které vždy znamená zesilující napětí, vytváří fenomen kmitání za sahující do promítající se linie Y. Je-li intenzita kmitočtu dosti vysoká, vzniká energetické pole šířící se po linii Z, jež už je polem magnetickým nebo magnetismu. Kmitočet probíhající po linii X se pak chová jako elektrická energie. Proto je prostorové kontinuum vždy vyjádřitelné jako prostředí elektromagnetické, přičemž energie jak elektrická, tak i magnetická mají týž podklad: chvění potenciálně silových nábojů. Rozdílnost tu vzniká pouze tím, že elektrina se tu ukazuje jako přímý postup rozkvyvu po linii X, kdežto magnetismus jako vedlej-

ší produkt prudkého kmitočtu po linii Z, tedy vlastně jakýsi druh radioaktivity šířící se do prostoru, ježž musíme chápat jako vlastnost bočních rozměrů od linií X a Y.

Vzhledem k tomu, že magnetismus vzniká jako boční výboje kmitajících nábojů vytvářejících elektrinu, považují jogínové magnetismus za vyššího činitele než elektrinu. Poznávají totiž, že teprve zánikem magnetických siločar vznikají náboje, vyvolávající fenomen elektrický, čili s ohledem na tvůrčí proces teprve zánikem potenciálně energetického faktoru, jímž je magnetismus, vzniká proces lineární, vlnový nebo kmitavý, který je příčinou objevení se tvůrčích jevů, resp. jevů vůbec. Tak totiž podle jogínů vznikl vesmír, který v silném gravitačním poli zase vytvoří na hlavní linii energetických kmitů boční výboje, fenomen magnetismu, ježž v dostatečně silném gravitačním poli přivede jevy, světy, k zániku.

teorie světla je jev dvojný, totiž emanační a undulační. Obě teorie jsou z hlediska jógy správné. Neboť když jogín soustřeďením na koncentrační oporu v těle rozkmitá uvolněnější fyzikální náboje bytí, jež svým soustřeďováním zasahuje, pak jejich část začne vystřelovat v podobě fotonů, svítících nábojů, jež se dají považovat za tzv. tvrdé světlo, jaké např. vydává oheň, slunce nebo jiný hmotný světelný zdroj. Když však jogín setrvává v tomto intenzivním soustřeďování nadále, pak kromě tzv. tvrdého světla vzniká ještě tzv. světlo měkké, což se jeví jako postupné rozsvěcování prostoru. Toto měkké světlo náleží do kategorie undulačního záření.

Jogín tedy zjišťuje, že záření, jež vzniká intenzivní koncentrací a jejími následky ve sféře fyzikálních nábojů, je

provázáno i změnou světelného jevu pole; tu však už máme co dělat s undulační povahou světla, neboť se tu mění světlost prostoru a nikoli světlo konkrétního zdroje. V jiném smyslu v konkrétním případě nezáří tělo jogína, nýbrž prostor, v němž jeho tělo je.

teozofie (z řec. theos — bůh, sophia moudrost) božská moudrost, vyšší poznání Boha, mystické učení o podstatě světa. Teozofické učení formulovala zakladatelka Teozofické společnosti, paní H.P. Blavatská (1831-1891). Tato společnost byla založena v roce 1875 v Novém Yorku, od r. 1876 má hlavní sídlo v Adyaru blízko Madrasu v Indii; do dnes existuje a její pobočky jsou téměř ve všech státech světa. Má zahrnovat všechny druhy mystických studií praktických i teoretických. Učení H.P. Blavatské je obsaženo v jejích spisech Tajná doktrína z r. 1888 a Klíč k teozofii z r. 1889.

teplo je podle mystických zkušeností jogínů v úzké souvislosti se stavy velmi vzdálenými nejvyššímu žádoucím mystickému stavu. To znamená, že čím víc člověk ze sebe vyhladil živočišné tendence, tím více se vymaňuje i z pocitů vzbuzovaných fyziologickou teplotou. Při realizaci nejvyššího mystického nebo duchovního stavu, který už není pro vázaný žádným chtěním, je vliv fyziologického t. na vědomí téměř vyloučen. Není tedy vyloučen úplně; bytí už tím, že je, vytváří t. a toto zbývající t. je hranicí, kam člověk s běžným pojetím skutečností a věcí může v metodickém mystickém vývoji dospět. Další stavy je možno uskutečnit pouze mimo hranice běžného pojetí skutečností.

Každé bytí je nerozlučně spjata s t., které se ovšem projevuje fyzikálními hodnotami těla. Proto je jinou otázkou,

zda i za těchto okolností vyrovná dobře vliv vnější teploty. Z tepelného hlediska prostor totiž obsahuje tzv. absolutní nulu; těla nebo jevy mají vždy teplotu vyšší, protože jsou skupenstvím fyzikálních nábojů, jež pro blízkost a samozřejmě i hustotu podle zákonů fyziky vytvářejí t. Když je tělo nebo těleso malé, nemůže vliv vnější teploty vyrovnat, jestliže dostředivý tok energie není dostatečně silný; když dostatečně silný je, jsou těla tzv. samozárná, tedy na vnější teplotě nezávislá. To však je obtížně dosažitelné. Dostupnější je vyloučení živočišného t. Toto t. se snižuje, už když se člověk podaří odstranit životní a sexuální pudy. A když tento pud není vůbec přítomný a jogín se věnuje koncentracím na prázdnotu, *sušumnu*, jeho vědomí se z t. úplně vyprostí a dosáhne zážitek chladu, s jehož vznikem souvisí zánik času. Vědomí takového jogína není ničím omežováno; pak také pozná, že spolu úzce souvisí t. a smrt stejně jako chlad a bezčasnost.

T. je tedy faktor, který sice v kosmu činí stvoření skutečným, ale současně je příčinou i základem *sansára*, které končí tam, kde už nezasahuje svým vlivem t.; za touto hranicí existuje vychladnutí a bezčasnost a k nim příslušná nebesa různých stupňů; absolutno začíná pro jogína tam, kde neexistují dva protiklady, totiž t. a chlad, nýbrž jen bezpocitovost.

teurgie (z řec.) magické zaklínání bohů nebo démonů. U Řeků to byla věda o spojení člověka s nadpozemskými bytostmi pomocí magických obřadů a mystických cvičení. V obou případech se má člověk svými vnitřními kvalitami pro tento styk uzpůsobit a zdá se, že tyto nadpozemské bytosti na toto uzpůsobení reagují tak příznivě, že tím člověk

získává velmi mnoho výhod v životě i mnohé konkrétní poznání.

Bez tohoto uzpůsobení člověk spojení nedosáhne. Pokud zaklínání nevede ke změně polaritě vlastní bytosti zaklínače, je naprosto neúčinné. A pokud vůbec kdy k nějakým magickým jevům dojde, jsou to vždy zjevy z nižšího světa, do něhož je člověk vtělen svým nekvalitním podvědomím; zjevy nadmyslového světa na toto zaklínání nikdy nereagují. Když zaklínání vede ke změně polaritě vlastní bytosti, pak se kontakt s nadpozemskými zjevy stává trvalým a bezprostředním; teurg se dostává do takové situace, že má nadpozemskou společnost u sebe trvale, aniž se musí uchýlovat k formálnímu zaklínání. To znamená, že formální zaklínání náleží do stavů počátek; později člověk vymění svou do savadní neviditelnou společnost za novou, nadpozemskou.

theraváda (sans.) nauky sebrané na prvním buddhistickém koncilu od thé-rů, čili starších, bezprostředních žáků Buddhových. Koncil byl svolán krátce po Buddhově smrti, „když světlo mou drosti bylo zhašeno větrem nestálosti“, do Rádžagrhy u Magadhy. Tři Buddha vi žáci Kassapó, Upáli a Ánandó tam přednesli Buddhovu nauku. Jejich příspěvky *pitaky* tvoří podstatu *pálijského kánonu*. Slovo t. je rovněž označením *hinajány*.

tiára (z lat., řec. pův.) trojitá papežská koruna jako symbol královské moci ve třech světech, totiž pozemském, astrálním a duchovním. Fyzická t. je tedy opravdu pouze symbolem, která se skutečně korunovaci duchovní nemá společného. Tato duchovní t. se získává teprve vysokým mystickým zasvěcením.

Tibet až do čínské okupace v r. 1959 byl T. státem, kde vládla *teokracie*, opí-

rající se o tzv. severní buddhismus, *mahájánu*; oficiálnímu tibetskému náboženství se však v Evropě říká *lamaismus*. Bylo to jediné území, stát, kde se zachovalo nejlepší mystické učení udělující správné místo jak bohům, tak i lidem. Viz též *tibetská mystika*.

tibetská mystika na rozdíl od křesťanské je veskrze racionalistická. Nevidí původ člověka u Boha a vlastně ani po jeho původu nepátrá, nýbrž jej bere tak, jak je. Chápe jej jako bytost, v níž jsou seskupeny rozličné síly, jež je možno přivést do odboje; podle kvality akcí vyvolávajících tento odboj se některé manifestují jako bozi, některé jako démoni a jiné bytosti neviditelného světa. Toto všechno má být uvedeno do harmonie, aby to člověka vedlo k vzestupu v řádu živoucího stvoření.

Vzhledem k těmto názorům nezaují mají vyšší tibetské mystické školy postoj člověka k bohu nebo bohům jako na Západě. Vědí totiž, že dokud člověk neviditelné prostředí neprovokuje, nevzniká mezi ním a bytostmi neviditelného světa žádný významnější poměr. Teprve nezkratné touhy tento poměr mění; pak je už třeba zařídít se tak, aby si člověk bohy naklonil a demony podrobil.

Vykoupení nebo spása je v t.m. otázkou správného niterného postoje a jeho úpravy. Člověk podle t.m. může věřit v bohy nebo nikoli, a přece mu to v otázce spásy nebude nic platné, jestliže se v životě nezařídí tak, jak je to s ohledem na spásu nutné. Jedná se o to, aby byl člověk z hlediska osobních přání vyžehnut, a nesmí vlastnit vůli k životu. K tomu se dospívá zvláštní mysticko-psychologickou výchovou, jež člověka zpravidla vede přes vývoj obrovské duševní moci k poznání, že všechno je marnost. To je moment tlu-

mící žízeň po životě. A pak už lze slučovat váním já s kvalitou absolutna dosáhnout totožnosti s absolutnem a tím dovést k vykoupení. Jeho prvním a konkrétním projevem je přerušování všech vztahů k projevenému okolnímu světu, což se jeví výrazným nezájmem o svět.

Vzhledem k tomu je svět t.m. bohatý na bohy a demony, ale nikoli na zbožnost, jak ji chápou křesťané. Všechno jednání se zde chápe jako bezprostředně účelné; kdo např. jede na koni, může z něho spadnout, aniž se o to bude Bůh Stvořitel starat. Dokonce i vykoupení, spása, je výhradně otázkou správných postupů, do nichž se Bůh sám o sobě neplete, protože všechno náleží do sféry zákona, jenž vládne skutkům i jejich následkům.

tifereth (hebr.) kráska, šestá z deseti *sefirót*, rovnováha ve tvarech.

ticho v mystickém smyslu neznamená jenom slovní mlčení, nýbrž i zánik myšlení, citění a všech duševních hnutí a změn, pokud vystupují jako reakce na vnější popudy. Nejvyšší stupeň mlčení se spatřuje v zániku přirozených výše hů sebevědomí ve formě já.

Je-li bytost zcela umlčena, je t. skutečnou a pravou a je kvalitativně totožnou s absolutnem v jeho pravé povaze. Z toho důvodu se mystik musí snažit utichnout: neutichne-li, nepozná absolutno a nebude moci jeho kvality realizovat.

tírthaňkara (sans.) „ten, kdo připravuje brod“, jeden ze 24 džinistických mistrů. Poslední z nich, Mahávira (sans. „velký hrdina“) žil v 6.-5. stol. př. Kr. a postavil se se svými 11 žáky proti nadvládě *bráhmanů*. Založil *džinismus* jako náboženství, které zamítá bráhmské rituální oběti a autoritu *véd*.

titikšá (sans.) „stálost, trpělivost“; páť stav v rádzájóze, stav dokonalého in-

diferentismu. V případě nutnosti je to podrobení se „radostem a bolestem všech bytostí“, přičemž jogin žádnou radost ani bolest neprožívá. V jiném pojetí je to tedy stav naprosté apatie a pouze mravní předvýchova způsobila, že v joginovi zůstává potenciální náklonnost „přijmout bolesti zrození“ k dobru všem bytostem. Je to tedy jiný projev bóddhisattvického ducha (*bóddhisattva*). Jinak synonymum *avadhúta*.

tolerance (z lat.) snášenlivost zvláště náboženská. Vzhledem k tomu, že se náboženství většinou nezakládá na zkušenostech, ale jen na názorech, setkáváme se s t. velice zřídka. Neexistuje totiž pro ni mravní podklad, jež náboženské zkušenosti vytvářejí.

tóra (z hebr.) zákon; název pěti prvních knih bible, tzv. Pentateuchu, tj. pěti knih Mojžíšových ve Starém zákonu. Běžně se slovem t. označuje celý svitek, na němž je zapsán židovský zákon a z něhož se předčítá při bohoslužbách v synagoze.

tradice (z lat.) souhrn zvyklostí přenášených z pokolení na pokolení a udržovaných souvislost s minulými dobami; ústní podání. V dávných dobách se udržovaly t. především náboženská nauka, čímž se do nich vměšovalo různé legendy, které neměly nic společného se skutečností. Jen v buddhismu se t. osvědčila stereotypním opakováním podrobností, obsažených v poučkách. Když se však vmísí do náboženského učení přenášeného t. legendy, dá se sotva poznat jádro tohoto učení. Tim ostatně trpí každé neživé náboženství, které už se nevyznává jako mravní a psychologická výchova, ale jen jako víra.

trajloka (sans.) „tři světy“; viz *trilóka*.

trans (z franc., lat. pův.) vytržení, nadšení, vyšinutí ducha, záchvat nebo snivý

stav media. Známkou pravého t. je ni terné napětí provázené alespoň počínající fyzickou ztrnulostí. Kvalita t. se však mění podle zaměření mysli. Je-li při t. mysl kvalitativně povznesena do sfér transcendentních, jeví se t. jako vytržení mysli nebo i vědomí do některého z božských světů. Je-li však mysl za t. upjata na světské věci, pak je t. pouze fyzická ztrnulost, rozpoutávající síly bytosti za tím účelem, aby těchto věcí dosáhla. Ale t. může být také vyvolán zaměřováním mysli do oblasti lidského podvědomí; v tomto případě t. souvisí s obsednutím některým z komplexů utajených ve vlastním bytí takového člověka. Navenek se může jevit, jako by se ho zmocnil nějaký duch, zpravidla zlý, primitivní a samozřejmě prorocký, neboť to je projev pozůstatku stálého předvídání druhým za bdělého stavu.

T. je stav vymykající se vůli člověka. Je to nadprůměrné zaktivisování nějakou ideou, nepřičetnou dychtivostí tuto ideu realizovat; to není dobré ani ve světských ani v duchovních věcech. Je mylné se domnívat, že duchovní oblasti nejsou dosažitelné jiným způsobem než mánií. Právě duchovní školy učí, že člověk musí pozvedat mysl nad smyslovou sféru, ale toto pozvedání stále kontrolovat, aby souborem pocitů vázaných na pozvedání mysli nad smyslovou sféru nebyl duševně stržen a nevyšinul se tak ze své obvyklé psychické polohy. To znamená, že když se povznášení mysli mění v pocitové unesení, musí se člověk znovu a znovu zachytávat tzv. střízlivých skutečností; stálým opakováním tohoto pozvedávání a vracení se k střízlivým skutečnostem odporová síla člověka vzroste tak, že žádný stav t. ho duševně nevychýlí z polohy střízlivě uvažujícího člověka.

Nejkvalitnější jógická výchova připraví člověka na to, aby stavy t. snášel bez nejmenšího vnitřního vychylování. Když je tohoto stavu dosaženo, neupadá už do transu tělo, nýbrž pouze mysl. Dosažení extatického stavu mysli znamená už dokonalé mystické přerození člověka, dosažení oblasti mystických výšek, zasvěcení, jakého se dosahuje jenom zřídka. V tomto stavu je totiž stav t. permanentně kontrolován a konečně člověk dosáhne schopnosti přecházet vědomě ze sféry do sféry. Může s běžným vědomím a takřka tělesně navštěvovat všechny sféry světa existujícího za oblastí běžného smyslového vidma, tj. nebesa i světy podlidské a tím se poučit že „nikde nic nového pod sluncem“, čili že vysvobození existuje ve zřeknutí se všeho.

Stav t. tedy nemusíme hodnotit vysoko, i když je provázen nebeskými vjemy. Význam má, pokud vniká do bytosti jako zkušenost za neztenčené funkce empirického vědomí; co je nebo přichází mimo tento duševní stav, je vždycky nedostatečné, ne-li závadné. Transy, s nimiž se setkáváme u spiritistických medií, jsou pak z tohoto hlediska škodlivé; vždycky znamenají rozklad duševnosti a tím i duchovní úpadek.

transcendentismus (z lat. zákl.) nauka uznávající existenci nadmyslového světa. T. má kořeny v postřezích a zkušenostech lidí, kteří své vědomí vyprostili z psychologické sítě vlastního bytí; tím vlastně překonali primitivnější stav, v němž všechno vnímání závisí na smyslových reflexech. Vyproštění vědomí z této nehmatatelné a těžko zjiřitelné sítě se děje v etapách. A každá z těchto etap svědčí o postupu uvědomování z prostředí smyslových věcí do prostředí věcí nadmyslových, aniž musí vznik-

nout mezera v logických vztazích těchto jednotlivých etap. Když člověk správně poučen ví, že tento postup musí být v přímé souvislosti s vjemy vlastního těla jakožto jasné reality svého druhu, pak transcendentní svět nebude pro něho nikdy souborem rozplývající se vizí, nýbrž pouze sférou docela nových skutečností, v nichž se bude moci orientovat postupně jako narozené dítě v našem světě.

T. by však měl nalézat vztahy nadmyslového světa k světu smyslovému. To ovšem není snadné. Když už se vědomí člověka přesune z oblasti smyslové do nadmyslové, sotva najde kritickou hranici, kde se přediva tohoto a onoho světa proplétají. Existuje tu neviditelná hráz, která nás poučí o tom, že vědomí nikdy nedokáže dokonale kvalitativně obsáhnout tyto dva diametrálně protikladné světy; proto t. vždy hlásá jenom existenci transcendentního světa, ale nikoli už oba světy jako kontinuum.

Světy tedy jsou ohraničeny; smyslový svět kdesi končí a vědomí se z něho do stává, pouze když se kvalitativně změní. Když se změní bez stoupající tendence kvalit, najde se ve světě podvědomí; když kvalitativní tendenci obsahuje, přejde do oblasti nadmyslné. A pak, při dobré sebekontrolce, kterou se rozu mí identifikovat samotné tělo bez nejmenší poruchy uvědomování, ukáže se transcendentno jako oblast mnohých sfér. Jejich vzájemné vztahy jsou patrné pouze ve sféře podnětů, jejichž prapůvod nedovedou lidé najít. Ale tímto způsobem jsou všechny světy vetkány do sebe; nelze z jednoho do druhého přecházet pouze smyslovým vnímáním, nýbrž hlavně mravními a citovými kvalitami.

Ve sféře podnětů vlastně člověk není

nic jiného než stroj, jehož páka je vždy v jiné sféře; tu ve sférah podvědomí, tu nadvědomí. Když si najde cestu v oblasti podnětů, může tedy přejít do podvědomých oblastí stejně jako do transcendentna, a to jako bytost s neztenčenou schopností vnímat a jednat.

Teprve v tomto pojetí je t. naukou úplnou a věcnou.

transcendentní (transcendentální, z lat.) lidské smysly přesahující, nadmyslný, vyšší; v biologické oblasti fyzikální.

transfigurace (z lat.) přetvoření, proměnění, předobdobnění. T. také znamená realizační proces, k němuž v praktické mystice dochází až na vyšších stupních mystického vývoje, neboť jeho cílem je přetvoření spojené s postupem z nižšího stavu do vyššího. Nejprve jde o t. vnitřní, ale cílem je t. fyzická. První stupeň fyzické t. je totožný s proměněním Ježíšovým a má svůj speciální latinský název, totiž transfiguratio Domini. V józe pak je známý i druhý stupeň t., který souvisí se zmizením těla jogína a jeho definitivní fyzické předpodstatnění končící ve vytvoření úplně nové tělesnosti. Tak totiž vznikají tzv. živi *buddhové*, lidé, kteří zmizeli jako biblický prorok Eliáš; tito buddhové už nenáleží do našeho smyslového světa a nezdá se, že se kdy do něho vůbec mohou vrátit.

transformace (z lat.) přetvoření, přeměna, proměna; např. změna sil, napětí energie a stavů vědomí. Na rozdíl od *transfigurace*, která se týká spíše zjevu a je spíše jevem výsledným, znamená t. stav, jenž je v dosahu operativních mystických postupů. Představují li např. duševní asociace linii kvalitativně příbuzných stavů, může jogín duševním ponorením dosáhnout stavů docela jiných a vynést je na povrch jako řadu stavů kvalitativně od dřívějších odlišných.

To je t. v oblasti duševních stavů, vlastností a sil.

transmutace (z lat.) přeměna, přetvoření prvků v jiné. Z hlediska mystické praxe se t. týká přeskupení „nosných sil psychické přirozenosti“. Je to možné jen za předpokladu, že se člověk dokáže vědomím ponořit do bytosti tak, že se mysl chopí i těla a přinutí je, aby místo elementárních popudů, týkajících se za chování těla prostřednictvím výživy, vy silala popudy ryze energetické. Pak se místo chtivosti objeví síla, umožňující člověku potlačit tendenci k prožívání a vyvinout sílu k překonání přirozených vztahů bytí ke světu.

transsubstanciace (z lat.) přepodstatnění; v církevním smyslu chleba a vína v tělo a krev Ježíšovu. V mystickém smyslu přepodstatnění bytí, jež svými kvalitami odpovídá nižším duchovním stavům, v bytí, vyznačující se božskými nebo nadbožskými stavy. Mystik má totiž dosáhnout takového stavu mentální usebranosti, aby se po odstranění všech přirozených cenzurních vznětů uvědomění našel v uvědomění božském místo v uvědomění lidském. Má prostě o sobě vědět z přirozených příčin, že on je Bůh; toto poznání má vyvěrat z jeho přirozeného, mentálně necenzurovaného stavu.

trétajuga (sans.) věk stříbrný. Druhý ze čtyř věků podle indické mytologie. Blíže viz *juga, kalpa*.

trikája (sans.) „trojí tělo“ téměř všemi náboženstvími uctívaný zákon tří; v mahájánské symbolice (viz *mahájána*) je vyjádřen třemi „těly pravdy“, totiž *dharmakája, sambhógakája* a *nirmánakája* nebo trojností, totiž *Buddhou, dharmou* (učením) a *sanghou* (řádem). V křesťanské symbolice se vyjadřuje třemi projevy *Boha*, totiž Otce, Syna a Ducha svatého.

ho. Viz též *trimúrti*.

trilóka (sans.; také trajlokja, traidhátu ka) „tři světy, tři sféry bytí“; buddhisticke rozdělení světa na oblast sansarickou (*sansaró*), oblast tvarů a oblast bez tvarou. Všechny tři světy jsou popsány pod heslem *sféry* a v tomto třídění jsou rozděleny takto: 1 – 4 = nešťastné oblasti, 5 – 11 = šťastné oblasti. Prvých pět světů se označuje jako *kámalóka*, svět smyslů. Zbývající jako *dévalóka*, šest nižších božských oblastí. Těchto 11 světů tvoří nejnižší stupeň t.

Světy 12 – 22 se nazývají *rúpálóka*, čili světy čistých (nebeských) forem. Světy 23 – 27 odpovídají přechodu mezi světy *rúpa* a *arúpa*, ale se světy 12 – 22 tvoří druhý stupeň t.

Světy 28 – 31 jsou tzv. *arúpa*, čili nebeské světy bez tvaru, přičemž jedenatřicátý svět je vlastně prahem absolutna.

trimúrti (sans.) hinduistická svatá trojice, pojetí nejvyššího božstva *Íšvary* ve třech aspektech. Tvoří ji: *Brahma* jako Stvořitel, *Višnu* jako udržovatel a *Šiva* jako ničitel. Někdy bývá znázorňována i jako jediný bůh se třemi hlavami.

Tripitaka (sans.) „trojí koš“ sbírka kánonických (za pravé uznaných) buddhisticke spisů. Obsahuje tři oddíly: *Abhidhammapitaka, Suttapitaka, Vinajapitaka*. Viz též *pitaka*.

trojice v křesťanství nejsvětější T., tři božské osoby, totiž Bůh Otec, Bůh Syn a Bůh Duch svatý. Odpovídá hinduistické trojici *trimúrti* a buddhisticke *trikája*.

tulku (tib.) „tělo proměny“ vtělených lamů, tzv. žijících *buddhů*. V podstatě jde o stav závisející na dokonalém sebeuvědomění, to jest sebe jakožto já i těla jako schránky já. Když toto sebeuvědomění trvá velmi dlouho, přestává člověk ztrácet sebe sama z vědomí nejdříve za běžných okolností, kdy množství do-

jmů může vědomí sebe setřít, ale později i za kritických okolností, jež jiné lidi z těla doslova vyháňejí do té míry, že jejich osobní uvědomění zhasí. Když se člověk dostane tuhou kázní sebeuvědomování až na tento stupeň, předpokládá se o něm, že posune uvědomování si se sama do nejtěsnější blízkosti okamžiku smrti; to mu umožní upamatovat se na existenci, právě rušenou smrtí, v novém vtělení, k němuž nedochází pouze výjimečně.

Při hodnocení stavu uvědomování před smrtí těla z hlediska času je nutno připomenout, že poměry se mění až v posledních, téměř už časově neměřitelných okamžicích. Je nutné setrvat vědomím v těle až do okamžiku, kdy se smrt chápe vlády nad tělem; je to psychologický moment, kdy člověk doslova vidí rýsovat se nový svět, což už souvisí s hledáním místa vtělení. Není-li vzpomínková nit přesunem vědomí z tohoto do nového vtělení narušena, je upamatování se v nové existenci na starou téměř nebo vůbec dokonalé. O t. se předpokládá, že takto odcházejí ze světa. A když se t. příliš dobře neupamatová vají na předchozí svou existenci, přece tu je nesčetně znaků totožnosti těchto dvou existencí, totiž zemřelého a právě zrozeného t. Kromě toho vystupují i záblesky vzpomínek, jež t. poznávají jako zvyky minulosti přesahující okamžik jejich vlastního současného narození.

Z praktického hlediska je posouvání hranice uvědomění do těsné blízkosti okamžiku smrti velmi užitečné i jako životní zkušenost. V novém vtělení jsou lidé, jimž se toto daří, vždy lépe fundovaní a nebývají tedy otroky vnějších okolností jako jiní lidé. Jasná vzpomínka na minulou existenci tu hraje roli až ve

druhé řadě jako okultní fenomen, který už člověka z tohoto světa vyřazuje a pozvedá do světa transcendentního.

tulpa (tib.) magická podoba, fantom, vytvářený tibetskými mystiky vtisknutím jasných představ do vizuálního prostoru. Prostor sám obstarává dozrání t. do té míry, že může být viděn a považován za skutečnou bytost. Vytvářet t. se hodnotí jako světská schopnost, jež může být vyěstována kýmkoli.

tumo (tib.) „vnitřní teplo“, vzbuzované určitým jógickým cvičením; umožňuje tibetským mystikům, kteří je provádějí, aby chodili oblečení pouze lněným rouchem i za nejsilnějších mrazů. V našem pojetí se toto teplo vyvolává dostředivou koncentrací mysli, která strhává i ostatní bytostné síly k dostředivému toku; tento fenomen vzbuzuje jakousi kompresi nábojů těla, což již samo budí vnitřní teplo. T. má tři varianty: teplo fyzické; teplo psychické; teplo duchovní. Fyzické teplo se vyvolává kompresí fyzických nábojů, resp. nábojů fyzikálních, psychické teplo napětím duševním a teplo duchovní, jeví se ve vývoji různých stavů blaženosti, čistou bdělostí, která musí být kontrolována připomínkami těla.

turijs (sans.) „čtvrtý“, tj. čtvrtý stav vědomí *avasthá*. Stav „nadvědomí“, celistvá zkušenost; stav, který se nachází za stavem bezesným a je nadřazen všem stavům ostatním. Ve stavu t. jogín už ví o stavu absolutna, jenž je zastíněn vědomím o bytí. Jde tedy o stav vysokého duchovního vědomí.

tušení je projevem senzibility. Jeho kořeny jsou v těle, které se rozechvívá pod tlaky různých návestí; toto rozechvívání se přenáší do vědomí v podobě matných připomínek. Je to tedy jasnocitění s nekontrolovanými vjemy.

tvar je z mystického hlediska pouhým projevem periferních vibrací a náleží tedy do oblasti fyzikálních jevů. Jeho při rozenou tendenci je vyzařovat jemné fyzikální náboje navenek, proto je to jev zanikající. Teprve jóga učí, jak tyto jemné náboje usměrnit do centra t., což prodlužuje jeho existenci. Při rozvinutém mystickém zření se t. ukazují jako soudržný, avšak mlžný celek; proto může být t. kvalitativně pokládán za nižší součást bytí, které náleží do astrálního světa, světa mátoh.

tvůrčí schopnost náleží do jógických abnormálních schopností a sil. Je založena na silné imaginaci a tvůrčí moci víry. Imaginace je tu významná proto, že i obrazy jsou stvořeny z něčeho. Když je obraz vytvořený obrazivostí vtisknut do prostoru, je z hlediska jógy vlastně vtisknut do fyzikální látky, kde vytvoří příslušný jev, který už sám sebou zraje prostřednictvím vnitřních popudů. Viz

tulpa.

typ (z řec.) znak, základní tvar, ustálená představa. V základním pojetí může být t. považován za jev vnitřně i zevně relativně stálý; v mystice se to může vztahovat na různé obyvatele světového prostoru, kteří se zdají být jakoby domem nebo útlukem „putujících duší“ cestou k dokonalosti. Lidské a jiné bytosti, jež jsou vybaveny tzv. boží jiskrou, t. nejsou, neboť jsou to jevy procesující.

Zdá se, že ve vesmíru je velmi mnoho typů božské a démonické povahy; je opravdu velmi těžké určit, zda to jsou bytosti mocné své vůle nebo pouze t. Pouze v linii duchovního vývoje přicházejí jogínové do styku s bytostmi netelého světa, které mají všechny znaky bytostí živých. Tyto bytosti jsou obyvateli rozličných sfér, jakoby řadou měst, jimiž musí projít každý, kdo jde cestou k dokonalosti.

U

účinky jež chce vyvolávat *jóga*, jsou podmíněny tlaky mysli nebo vůle; do chází k nim za týchž podmínek jako k ú. vyvolávaným fyzickou silou nebo zevní činností v oblasti zevní. V obou případech dech je nezbytné, aby činitel abstrahoval od energie, která ú. vyvolala; v psychické oblasti to není tak snadné jako ve světě smyslových jevů. Kromě toho jogínové musí pracovat v říši příčin, kde „zanechané činy“ zrají a do skutečnosti se tedy promítnou později. Ú. svalových akcí nebo rozličné intelektuální činnosti je okamžitý a patrný. Ú. v říši příčin se mohou promítnout do smyslového světa jen za předpokladu, že psychické akce joginů jsou adresované prostřednictvím ucelených představ, od nichž je nutno niterně odstoupit a zapomenout na ně; pak mohou v říši příčin uzrát a jejich energie nebude činitelem, jogínem, spotřebována, než dozrají.

Mravní povinnosti joginů je pracovat v říši příčin se zřetelem na pozvedání tendencí celého lidského rodu. Proto mají být trvale pozvednutí mysli i ducha k pocitům štěstí, radosti a rozletu ducha a dobře ucelenými, přesně modelovanými představami tyto stavy v prostoru upevňovat, odloučit se od nich a zapomenout na ně; teprve tím pracují k dobru světa jako praví karmajogínové (viz *karmajóga*). Nejvýše mravně vyvinutí jogínové právě tyto stavy zanechávají na světě jako dědictví těch, kdo přijdou po nich nejen k jejich dobru, ale i k dobru všech lidí ostatních.

V takovém případě se dobro zanechané na světě teprve zrodí. Jako vnitřně působící energie má přemoci tendence

vedoucí k úpadku a uvést do činnosti tendence vedoucí k mravnosti a k dobru. Jinak totiž zlepšit osudy světa vůbec nelze. A protože v současnosti, v níž do zrály tendence ke zlu vedoucí, je málo těch, kdo za sebou nechávají dobro podle představ jógy, je dobře připomenout tento její mravní základ.

udána (sans.) čtvrtý z deseti *vájů*, které ovládají tělesné funkce; vnitřní dech ovládající plíce a všechny horní části těla. Viz též *prána*.

úchylnost (abnormalita) je duševní choroba a může být považována za výsledek zlé *karmy*, vyvolané těžkým mravním proviněním, činy proti vlastnímu dobrému svědomí. Ježto však přiči na ú. není v bezprostředním, a proto ve zcela zřejmém vztahu s tímto následkem, považuje se ú. za projev organické vady svého druhu. Leč podle jógické zkušenosti je vnitřní harmonie, protějšek nemocnosti vyvolávající ú., v přímé souvislosti s rozvojem pokojné a dobrých přání plně mysli. Jakmile tedy jogín vstoupí na cestu této mentální kázně, poznává, že duševní harmonie se u něho dostala do rozvoje; to je předzvěst přetváření nositele duševních vlastností v nositele vybaveného skvělými duševními vlastnostmi. Z toho si pak může jogín dovodit, že duševní nekázeň je cestou k vyvinutí nositele vadných duševních vlastností. Skutky se tedy jeví jako činitelé vytvářející karmu ve smyslu zachování psychické energie.

ultrazářeni ultrafialové paprsky, kosmické záření. V mystice u. leží za hranicí normálních uvědomovacích schopností, ale tato oblast je dosažitelná zkrocováním kmitů-činné mysli; to je možné toliko soustředěním, jehož objektem je sám jogín. Mezi jeho soustředující se myslí a oporou pro soustředění dochází

ke kmitání principu myslí jako energie a tato skutečnost vytváří nebo nachází nové pole pro uvědomování. Toto pole nemá žádný vztah k našemu smyslovému světu, nýbrž jen ke světu transcendentnímu, jenž je oblastí u. Není to však svět, kde kotvíme svým podvědomím, nýbrž nadvědomím; onou částí vědomí, které se dostává do funkce teprve duševním povznesením, exaltovanou myslí, vytržením svého druhu. Tímto se oblast u. může považovat za nebeský svět. Podvědomím člověk sídlí ve světech pekelných nebo démonických nebo ve světě strašidel.

úmysl symbolizuje mentální usebrání za nějakým konkrétním účelem. Shodu je se s prvním popudem něco vykonat a záleží tedy pouze na tom, zda člověk setrvá při původní myšlence, při svém ú. Setrvání při jedné myšlence je vždycky předpokladem úspěchu. Kdo mění ú., nevykoná zpravidla nic k svému dobru ani k dobru jiných. V pozadí nesetrvání u jediné myšlenky je těkavost moderního člověka, jenž touží zažívat jen to, co se mu v určitém okamžiku jeví jako věc dominantní.

undína (z lat.) vodní víla, duch vodní ho živlu; patří mezi tzv. vodní elementály (viz elementální bytosti).

undulace (z lat.) vlnění. Fyzika chápe u. jako pohyb vznikající v libovolném prostředí z nějakého rozruchu; např. hozením kaménku do vody vzniká místo rozruchu, šířící se po hladině vody v podobě vln. Stejný rozruch může nastat v jakémkoli prostředí; z toho je nutno soudit, že se každá u. opírá o rozruch v něčem, čímž se stává jevem druhotným. Mystik nebo jogín se dostává k principu u. v té části mystické praxe, která se zakládá na soustředění. Je-li totiž bytost jako statický faktor napade-

na soustředěnou myslí, nejprve na to reaguje tím, že její energie přechází do vlnivého pohybu. I když je tedy zdánlivě stabilní, její složky stabilními přestávají být; to se jeví stejně v pocitech těla jako v myšlení a v celé duševní činnosti. Když se v těchto složkách bytost stane „pohybovou“, pak se vlastně její struktura mění; chovala-li se totiž z fyzikálního hlediska dříve jako elektrolyt, přechází postupně do stavu vibračního, je hož počátky jsou charakterizovány pohybem vlnivým, později kmitavým. A poněvadž se stále jedná o téhož činitele, totiž tělo, může se předpokládat, že hmota zvaná tělo a povšechně hmota vůbec, je v nejnižší fázi jev podobný mraku nebo chuchvalci mlhy, ve vyšší fázi jev vlnivý a v nejvyšší kmitavý, což vlastně znamená pouze kvantum energetických nábojů. Proto je teorie světla jednou pokládána za jev undulační a podruhé za korpuskulární, vždy správně.

uniformita (z franc., lat. pův.) jednotnost, jednotný ráz. V *buddhismu* se mluví o různých druzích vědomí, z nichž nejnižší je vědomí uniformní. Je to vědomí primitivní, společné v podstatě všem tvorům a z hlediska empirického vědomí je to hluboké podvědomí, jímž je spojena celá živá příroda jako jediné individuum. Jeho empirickým projevem je smysl hmatu, jehož pomocí si primitivní organismy opatřují vše, co jim umožňuje zachovat svou existenci. Proto v zevním smyslu lze i u. považovat za nižší stupeň vývoje; na vyšších stupních vývoje dospívají bytosti k rozvoji individuality.

úniková rychlost rychlost překonávající gravitační sílu nebeských těles. Na zemském povrchu má ú. r. hodnotu 11,2 km/s; na slunečném povrchu

617 km/s. Rychlosti menší než 11,2 km/s na Zemi a 617 km/s na Slunci znamenají vždy rychlosti, jež vzhledem ke gravitační síle těchto těles vytvářejí elipsu. Když rychlost předmětu u zemského povrchu klesne na 7,9 km/s, pohybuje se tento předmět v kruhu kolem země; při menší rychlosti padají předměty na zemský povrch. Proti tomu těleso ve vzdálenosti jedné planetární (astronomické) jednotky, to jest 149,5 mil. km od Slunce, musí mít rychlost přibližně 29,8 km/s, aby se udrželo v kruhové dráze; je-li rychlost nějakého tělesa větší než $29,8 \cdot \sqrt{2} = 42,1$ km/s, unikne těleso jsoucí ve vzdálenosti jedné planetární jednotky po hyperbole do nekonečného prostoru.

Teorii rychlosti vysvětlující dopad kruhovou dráhu a únik z gravitačního pole Země nebo Slunce ve vzdálenosti jedné planetární jednotky můžeme vztáhnout též na duchovní hodnoty tvorů. Kdyby např. byla v této oblasti stejná směrná čísla pro urychlování jako v oblasti hmot, mohli bychom provést tuto aplikaci:

Člověk žijící pouze prostřednictvím smyslových reflexů je podoben kameni ležícímu trvale na zemi. Když ho smyslový chtíč přiměje, aby usiloval o to, co tento chtíč ukáží, je sice tvorem expresivním, ale pouze v rámci přichylnosti k zemi; to se podobá urychlení energetických potenciálů pod mez 7,9 km/s. Takový člověk může být tedy energický, ale ani jeho myšlení ani vědomí se ne povznese nad zemi, a proto jeho názory budou vždy tzv. realistické, spíše nebo přesněji však hmotařské.

Existuje však ještě třetí skupina světých lidí – lidé čínorodí nebo idealisté. Čisté typy těchto lidí už nemyslí na bezprostřední prospěch, nýbrž spíše na

ideu v oblasti vědy, sociologie, mravnosti nebo i na něco ideálního, jako je všeobecné sbratření nebo žití pro určitý ideál. Když se mysl těchto lidí nepozve dá nad sféru světských věcí, je to tak, jako když přirychlení duševních potenciálů fyzikálního charakteru nedosáhne 7,9 km/s, takže není překonána přitažlivost hmoty; jsou proto tito lidé příslušníky země a tím i jejími otroky.

Jóga je výchovná metoda, která, ať už se o tom ví, nebo ne, má člověku pomoci, aby se vyprostil z této příslušnosti i z otroctví. Mravními příkazy pomáhá člověku k mentálnímu povznesení nad svět: ze sobectví k prostému nelpění a po splnění toho mentální kázně k rozkmitání duševních potenciálů, aby jejich frekvence energií urychlila a tím člověku pomohla k dosažení oblasti nadsvětských. Jogínové se mají soustřeďovat tak, aby upevněním dvou center potřebných pro koncentraci, totiž vědomí a opory koncentrace, znemožnili myslí unikat do prostoru, za hranice těchto dvou center. Tím se vyvolává fenomen napětí, přecházejícího postupně v kmity fyzikálních kvant, tvořících duševno člověka.

Když jogín udrží soustřeďující se mysl mezi subjektem, jímž je on sám jako uvědomující se bytost, a objektem, jímž je koncentrační předmět upevňovaný v jeho těle, jeho mysl se rozkmitá; jako taková svým kmítočtem dosáhne, obrazně řečeno, krajní rychlosti 7,9 km/s. To se ohlašuje klidem duševně vyrovnané ho člověka, jenž není týrán, alespoň bezprostředně, smyslovými chtíči.

Tento stav jóga nehodnotí jako vítězství jogína nad světem. Vnitřní vyrovnanost se vyčerpává, neboť není možno zabránit pokušení zevními věcmi, pokud základní struktura bytosti není dosud

nijak narušena. Ale intenzita koncentrace joginovi umožňuje tuto rovnováhu narušit s tendencí k zvýšení kmitočtu duševních potenciálů fyzikálního charakteru. Tímto způsobem se jogin opět stává neklidným, avšak nikoli pro podněty pocházející ze smyslových sklonů a chtíčů, nýbrž proto, že se mu právě otevřely nové perspektivy jako dosažitelné mety. Průběh by se mohl zdát jednoduchý, neboť soustředění se mu ukázalo jako činitel, který pomáhá dosáhnout těchto cílů naprosto jistě. Praxe však ukazuje, že se nesmí zanedbat udržování mysli v oblasti konkrétních pojmů, třebaže tendence mysli je jednoznačná: uniknout do abstrakt.

Není-li toto poznání zanedbáno, pak další a další přirychlování kmitočtu psychických potenciálů se podobá protahování elipsy, jež je závislé na rychlosti v mezích od 7,9 km/s do 11,2 km/s. Ale to už člověk nežije vědomím na zemi, nýbrž ve sférách různých duchovních bytostí, bohů, kteří neunikli depresi vznikající tvarem, tělem, kteří však žijí v podmínkách nesrovnatelně lepších než např. lidé.

Když se kmitočet psychických potenciálů blíží krajní ú.r. platící pro Zemi, tedy 11,2 km/s, jogin pozoruje, že jeho mysl už není ztrnule „věcná“, nýbrž spíše nakloněná vytržení. Její tendence do oblasti abstrakt je však při správném postupu tlumena, neboť jogin se musí řídit příkazem neodchylovat se od konkrétního vnímání, které je spojnicí mezi ním ve tvaru jáství a hmotným světem. A pak dochází k joginovu obohacování v oblasti poznání a zkušenosti. Jakmile totiž intenzitou koncentrace překročí moment krajní rychlosti, při níž je mysl schopná uvědomovat si smyslové vjemy ze sféry nadpozemské, ze světa různých

druhů bohů nepoutaných zemí vůbec, seznamuje se s dalšími a dalšími obyvateli nebeských sfér, jejichž vědomí je omezeno orientací na různé kvality slunečního systému. Především tu jde o vědomí moci a převahy, což je analogické gravitační převaze Slunce nad Zemí. Vyrovnaní jogin najde tehdy, když se přirychlení psychických energetických potenciálů blíží kruhové rychlosti hmoty na dráze v jedné planetární jednotce, tj. 29,8 km/s. Tento stav je jogíny poznáván jako vyrovnanost překonávající každý vliv přírody, jímž by si je chtěla příroda podrobit. To se hodnotí jako nevzrušitelnost toho, kdo vše překonává nepřerušovanou meditací nebo permanentně meditující myslí.

Na tomto bodě mystického vývoje vzniká u mnohých touha poznat vše a tím se nejen osvobodit, nýbrž překonat každý bytost formující moment v rámci zákona o slučování materiálů silou karmy. A tohoto poznání je možno dosáhnout dalším zintenzivněním koncentrace, jímž se vibrace energetických potenciálů bytí přirychlí tak, aby byla překonána krajní kruhová rychlost v jedné planetární jednotce, totiž 29,8 km/s. Když se to podaří, opustí vědomí jogína všechny sféry bohů, náležejících potenciálně naší přírodě, konkrétně slunečnímu systému, a vstoupí do sfér *rúpa*. Najde je ve stavu urychlení energetických potenciálů svého bytí v mezích od 29,8 km/s do 42,1 km/s. Ale i v této fázi jógického vývoje má jogin tlumit tendenci mysli k trvalému vytržení pomocí uvědomování v konkrétních pojmech. Pak i s empirickým vědomím projde všemi sférami *rúpa* dhátu, jež jsou na hoření hranici omezeny právě ú.r. v jedné planetární jednotce, tj. 42,1 km/s. Pak už jogin svou myslí i vědo-

mím vstoupí do oblasti *arúpa* dhátu. Tato oblast se v jogínově vědomí ma nifestuje jako bezbřehé uvědomování, přičemž myšlení funguje v pojmech neomezených. Tím jogín zažívá pocit nekonečného rozpětí sebe sama, kdežto jeho mysl už nebývá pozastavována žádným konkrétním jevem.

Oblast *arúpa* dhátu tedy zaujímá sféry od únikové rychlosti 29,8 km/s v jedné planetární jednotce až ke krajní rychlosti energetických potenciálů, rovnající se rychlosti světla, tj. 3×10^5 km/s. V těchto sférách je jogínovo vědomí oprošťováno ode všech potenciálních prvků příbuznosti s našim hmotným i pomyslným světem, což se ve vědomí manifestuje jako pobyt v oblasti podmínené prázdnoty. Jeho psychická bytnost prochází strukturálními proměnami, jež koření ve stavu zvaném *nirvikalpa samádhi*, v němž se už vědomí dotýká absolutna. V prožitkovém pojetí se oblast *arúpa* dhátu manifestuje jako realizace různých božských vlastností, jež proto, že se právem označují jako vlastnosti, jsou vlastně diferencovanými stavy. V osobním pociťování se bytnost jeví jako bezbřehá, ale empirické vědomí už zaniklo a je zastupováno vědomím transcendentním. A to je charakter bytnosti oblasti *arúpa*.

Absolutní, tj. světelná rychlost 3×10^5 km/s není však na zkusmé jógické cestě nejvyšší. Může být dobře překročena právě stále se zvyšující intenzitou koncentrace; když už překročena je, začnou se energetické potenciály bytí pohybovat po „druhém ramenu hyperboly“ fyzikálních nábojů bytí, což souvisí se „zrodem zrcadelné moudrosti buddhi“, což je stav, v němž se bytí jogína ocitá „na opačném konci gravitačních hmot“, čili ve stavu, v němž již nebude dotýkán

žádným vztahem já k něčemu, aniž při tom zanikne moudrost Buddha.

Převedeme li tyto příklady o přirychlování energetických potenciálů bytí do řeči psychologů, pak nám vysvětlí, že u těch, kdo žijí pouze reflexy smyslů na zevní podněty, je rychlost jejich bytnostně energetických potenciálů minimální. Takový člověk je naprostý slaboch, hříčka osudu a okolností. Když tento „životní styl“ opustí tím, že se začne duševně mobilizovat podněcen tížádností nebo hmotným ideálem, energetické potenciály jeho bytí už nezůstanou v trvalém klidu, ale začnou se dostávat do vlnového pohybu; příp. se dostanou i do pohybu kmitavého, který odpovídá přirychlení pod kruhovou rychlost předmětu obíhajícího zemi. Když se hmotného ideálu člověk vzdá a překoná působení světa vědomím, že není na zemi nic dosti zajímavého, aby stálo za to o to usilovat, pak už se energetické potenciály jeho bytí přirychlí až k dosažení kruhové rychlosti, již je překonávána gravitace země. Pak nežájem o světské věci a pochopení toho, že intenzivní upoutávání myslí na nějaký předmět je pramenem dobrých vnitřních stavů, dovede člověka k přirychlení energetických potenciálů jeho bytí do té míry, že jeho upoutání na zemi bude překonáváno v podobě přirychlení těchto potenciálů až k eliptickým křivkám. Pak, když bude dosaženo kruhové rychlosti energetických potenciálů bytí ve vzdálenosti jedné planetární jednotky, bude se člověk cítit povznesen nad zemi a jeho mysl bude činná v pojmech světových, čemuž říkáme kosmopolitismus.

Tento stav se nepadno překonává, ale jóga tu může velmi pomoci. Její poučky člověka naučí energetické potenciály bytí rozkmitat do té míry, že kruhová

rychlost ve vzdálenosti jedné planetární jednotky bude překročena, což se pak promítá do víc a více protahované elipsy vzhledem k slunci. Pak už vědomí přechází do gravitačních vztahů mimo-slunečných, příp. galaktických; po překročení absolutní rychlosti, rychlosti světla, přejde vědomí do sféry jevů a idejí nejen hmotných, ale i pomyslných. Tam skončí sansarická pouť (viz *sansáró*) člověka, který se cítí evidentně vykoupen. Je tu jeden požadavek: celým tímto kursem může projít pouze člověk, jenž začne tuto jógickou pouť s dostatečnou vitalitou. Neboť i když je tato vitalita moc strhující do přírodní podřízenosti, je též potřebnou energií, takřka hmotnou silou, která člověku dodá dosti materiálů k rozkmitání energetických činitelů, jež ho dovedou až na konec této zkusmé jógické cesty. Kromě toho tuto pouť nelze opakovat; po projití celé této cesty je energie vyčerpána a už nikdy není nahrazena. Ostatně toho není třeba. Když člověk dojde na konec nějaké cesty, proč by ji měl opakovat? Vykoupení je cíl, na jehož dosažení je vždy spotřebována všechna energie člověka.

univerzální já v člověku nejvyšší já, nadřazené jáství osobnímu; totéž jako *porozovatel*.

univerzum (z lat.) vesmír, veškerenstvo; svět vcelku jak ve smyslu hmotném, tak i duševním.

upádána (sans.) ulpění, lpění; hmotná, z činnosti smyslů vzniklá devátá příčina znovuvtělování ze dvanácti posloupných příčin *nidána*.

upádhi (sans.) označuje obecně vše, co příkrývá a zastírá *brahmana*.

upádjhája (sans.) buddhistický duchovní učitel, *guru*. Buddhisté severní školy si je obyčejně volí mezi *naldžorpy*, svět

ci, kteří znají tzv. tajné moudrosti.

upanišady (sans.) závěrečná část vědu (viz *vědy*). Slovo u. pochází ze sanskrtského *upa ni-sad* „sedět blízko“ (učitele). Později slovo u. dostalo význam ctnost, pravda. U. jsou základem, na němž spočívá většina pozdějších indických filozofií a náboženství. Ze 108 u. je asi 10 hlavních; nejstarší pochází z doby kolem 6. stol. př. Kr., tj. ještě před *buddhismem*, některé jsou pozdější.

upásaka (sans.) laik, světský žák *buddhismu*, jenž se podrobuje duchovní kázni a koná duchovní cvičení při svém světském zaměstnání na rozdíl od *buddhistických* mnichů *asketů*, kteří podléhají přísnější kázni a nesmějí mít žádné zaměstnání.

upásana (sans.) uctívání božského principu v různých tvarech: *sthúla-dhjána*, čili obrácení pozornosti soustředování se na zevní tvar, totiž obraz, sochu nebo symbol představující božství; *džiotyr dhjána*, čili obrácení pozornosti, soustředování se na světlo v nitru vlastní bytosti; *bindu dhjána*, čili soustředování se na bod v těle a konečně *Brahma dhjána*, čili obrácení se přímo k Bohu.

upásika (sans., pálij.) ženský rod sanskrtského termínu *upásaka*; označuje je laickou žačku buddhismu.

upekha (sans.) „rovnodušnost“, desátá z deseti *buddhistických dokonalostí*.

Uran sedmá z velkých planet slunečního systému, která v astrologickém pojetí působí jako transcendentní činitel, a to právě na hranici hmotného nebo smyslového a nadhmotného nebo nadsmyslového světa. Je vyšší oktávou Merkura. Působí skutečně na myšlení, v němž vyvolává náhlé změny, které vedou k vyvolávání náhlých změn v životě, k nehodám, neštěstím a katastrofám, ale i k náhlým dobrým nápadům, k úspěchům

v životě, k přátelstvím a protekcím. Po lohy U. se mají pozorovat zejména při podnikání, neboť charakterizují změny situací, ošizení obchodními partnery nebo ztráty. Je li vliv U. v horoskopu silný a dobrý, činí z člověka filozofa nebo duchovní bytost; tak U. symbolizuje i podporu duchovního pokroku, růstu a vývoje. V povýšení působí silně, ale jinak je jeho vliv neznatelný, ačkoli naznačuje celou řadu životních okolností.

Elementy Urana pro rok 1900, 0, 0: střední délka: 243,3624°; střední délka přísluní: 169,54878°; střední délka výstupného uzlu: 73,49251°; inklinace: 0°46'21''60; excentricita: 2,70°; střední denní pohyb hvězdný: 42''23434.

úrdhvaréatas (sans.) jeden z výkladů tohoto slova je „ten, kdo nikdy neporušil cudnost“ a dosáhl toho, že transformovaná pohlavní síla už prostoupila celé jeho tělo. Neporušená cudnost je však v otázce sexuální zdrženlivosti širším problémem. Nejde o to jen pohlavně nežit, ale i o to, aby se tato zdrženlivost nezměnila ve chtivost násilně potlačovanou. V takovém případě sexuální materie neprostoupí tělo, aby je prozářila, nýbrž vyvolá napětí v mysli i v celé psýše s pravděpodobným vyústěním do různých duševních závad a disharmonií.

U. tedy vzniká tím, že pohlavní zdrženlivost využije k přeměně sexuálního materiálu pomocí vyloučení každé myšlenky na pohlaví. Jde vlastně o kázeň smyslového vnímání. U. se nikdy nesmí zabývat ani představou ženy ani myšlenkami na ni, ale musí se zabývat něčím jiným, co nebudí nebo nerozněcuje pohlavní chtíč. Pak duševní napětí ze zdrženlivosti nevznikne a člověk má čáku stát se u.

úsuděk je závislý na psychologických a mravních hodnotách bytosti. Kdo se

nesnaží mysl soustředit na nějaké místo v těle nebo na nějaký vhodný fiktivní předmět, bývá vnitřně tak labilní, že je ho ú. v konkrétním i filozofickém smyslu může být mylný. Kdo však přijme základní poučky jógické nauky a podle nich pak začne soustavně usilovat o mentální a tím i psychické upevnění na fiktivních nebo skutečných psychických oporách, dosáhne vnitřní stability, která je podmínkou správného usuzování. Tím jógická nauka vychovává lidi k rozvoji inteligence.

utilitarismus (z lat. zákl.) vadný názor, že základem morálky je osobní užitek. Prospěchářství.

utkvělé představy (utkvělé myšlenky) jsou výrazem duševní nepružnosti, již jóga doporučuje odstraňovat tím, že nabádá člověka k tomu, aby poskytl uvědomování větší prostor. Kdo trpí náchylností k u.p. (myšlenkám), má se rozptylovat tím způsobem, že se bude zabývat o co největší množství detailů okolního světa. To má dělat tak dlouho, až mentální utkvění přestane a člověk bude moci živě reagovat na všechno, co se odehrává v jeho okolí. Pak teprve se má snažit ovládnout mysl tím, že začne věnovat zvýšenou pozornost jednotlivým věcem; když se mentální utkvění začne znovu vracet, má se znovu rozptylovat, dokud nebude reagovat uvědoměle a vyrovnaně.

utopista (z řec. zákl.) blouznivec, sník, člověk věřící přeludům. Mezi laickými mystiky našeho kontinentu je mnoho u. Příčina tkví ve špatných informacích o věcech mystiky. Na jejich základě se mnozí lidé domnívají, že vesměrné uspořádání je tak jednoduché, jak nám to předkládá církevní učení; proto si myslí, že všechny problémy životě vyřeší kladným poměrem k Bohu,

kterého si sami vymyslí. Nenapadne je vůbec myšlenka, že v celém vesmíru vládne neovlivnitelná zákonitost, z jejíhož vlivu se jogínové vyprošťují povahovým, morálním a duchovním přetvořením sebe samých.

Teprve když se člověk předpodstatní správnými psychickými postupy, může doufat, že se vyprostí ze zákonitosti vládnoucí světu bytí i dění, v nichž si příslušné karmické napětí vynucují rozličné síly. Když člověk neposlouchá vnitřní popudy živočišného rázu, přemístí se do sféry jiné kvalitativní zákonitosti, která již umožňuje žít harmoničtěji. A kdo touží být spasen, může to učinit teprve dokonale rozvinutým nelpěním na vnějším světě i na své zevní osobě.

Všechny stavy vyskytující se ve vesmíru jsou hierarchicky odstupňovány. Proto nemohou být získány jako prostý dar od Boha, ale jen jako ovoce vlastního úsilí. Je tedy nutné se snažit, abychom nebyli u.

uvědomění zpřítomnění něčeho ve vědomí. Může to být člověk sám jako já-

ství, nebo nějaká připomínající se věc, nebo tělo samo sebe vědomí připomínající; vždy tedy u. znamená akt vědomí, jímž se v něm něco zpřítomňuje.

Běžné u. je ovlivňováno řadou vjemů, jež je podle své povahy tlumí nebo rozjasňuje. Jogínové v tom vidí neutěšený stav otroctví, a proto usilují o to, aby u. nebylo ovlivňováno žádnými vjemy nebo duševními stavy. Toho docílují nelpěním na žádné věci vzbuzující smyslové chťiče. Když se to podaří, pak je u. čisté, čili vlastně zrcadlí nezkrasovaná fakta. Tak člověku jóga pomáhá k lepšímu rozhledu po světě, k duševní rovnováze, k intelektuálnímu rozvoji. Ale ani to se nepovažuje za dostačující. Jogínové v sobě mají rozvinout příznivé pocity dokonce do té míry, aby vytvářely nebo vyvolávaly konkretizující se vjemy jasu, čímž je u. uvede na cestu božských postřehů. Tyto postřehy pomáhají rozvinout nový druh u., jenž spolu s u. běžným zlepší stav člověka tak, že se stane člověkem duchovním, jemuž nechybí dobrá orientace v našem světě.

V

vadžra (sans.) „hromový klín“, modlitební žezlo, ale také zbraň nebo nástroj v ruce některých bohů, *dévu*, ochraňujících lidi. Z kulatého středu vybíhají na obě strany vždy čtyři zahnuté paprsky. Jindy je termínem v. zase míněna *mu-dra*, čili gesto nebo poloha těla, která se zaujímá při meditaci. Vcelku je to symbol síly nad neviditelnými zlými vlivy.

vadžradhára (sans.) „nositel *vadžry*“, rovněž „neotřesitelný“, „nehybný“; „démantová duše“. Viz též *dhjánibuddhové*.

vadžrajána (sans.) „diamantové vozdlo“; odvětví *buddhismu*, které se na základě učení *mahájány* rozšířilo v polovině prvního tisíciletí zejména na severovýchodě a severozápadě Indie, odkud postupně proniklo do Tibetu, Číny a Japonska. Zdůrazňuje obřady.

Vadžrapáni (sans., tib. Šag na dordže) „ten, kdo drží *vadžru*“; symbol fantastické energie. Spolu s dalším *bódhisattvou* doprovází pátého *dhjánibuddhu Amóghasiddhi*.

vadžrasattva (sans.) „triumfující s božským heroickým duchem“. Je to „ztělesnění zrcadelně jasně moudrosti“, jež vychází z nitra buddhy Vadžrasattvy *Akšóbhji*, druhého z pěti *dhjánibuddhů*.

vaiddi-bhakti (sans.) přípravný stupeň v *bhaktijóze* vzývání Boha a odevzdávání se do vůle boží.

vairágya (sans.) klid mysli; zánik všech přání, lhostejnost ke všemu světskému, osvobození od světských věcí; naprostá lhostejnost k objektivnímu vesmíru, k radosti i bolesti. Podobá se jí slovo nechuť, pokud není provázena odporem.

Vairócana (sans.) „ten, který činí vidi-

telem (něco) ve tvarech“, tedy „projevitel“, též všudepřítomný, Otec Matka, sjednocující pozitivní i negativní principy; ztělesňuje mužský princip vesmíru. Ve všech *mandalách*, symbolických obrazcích, trůní uprostřed a je centrálním sluncem, kolem něhož jsou seskupeni ostatní čtyři nebeští *buddhové*; je symbolem jádra všech meditací a pravdy. Barva jeho těla je bílá, sedí na lvím trůnu, v ruce drží osmipaprskové kolo. Jeho ženský protipól a družka je *Akášadhátvišvari*, „vládkyně nebeského prostoru“; ztělesňuje ženský princip. V. je ústřední buddha z pěti tzv. nebeských, meditačních nebo *dhjánibuddhů*.

vaišéšika (sans.) nejstarší ze šesti hinduistických filozofických systémů *daršana*. Založil jej Kanáda, autor původní *Vaišéšikasútra*, ve 2. stol. př. Kr. Systém v. bychom mohli nazvat atomový; je dávným předchůdcem fyziky. Je vlastně diagnózou přírody, již chápeme myslí, a proto rozeznáváme od hmoty duchovní substanci, duši.

Systém v. rozkládá mnohost přírody do šesti padartha, kategorií; k jejich poznání může vést plnění povinností a toto poznání pak vede ke štěstí. Padartha jsou: dravja substance; *guny* jakosti; *karma* jednání a provinění; *samánja* společenství; višeša různost a samavaja nejužší spojení, vztah mezi celkem a částí, kvalitou a substancí. Substance dravja se dělí na devět tříd: *prthivi* země; *apas* voda; *teđžas* energie nebo oheň; *váju* vzduch; *akáša* éter; *kala* — čas; *diš* prostor; *manas* mysl a *átmá* duch.

Vaivasvata (sans.) „zrozený ze slunce“; sedmý *Manu*, praotec bílého lidstva.

vajšja (sans.) příslušník třetí hinduistické *kasty*, totiž obchodníků, řemeslníků apod.

váju (sans.) deset psychických dechů v těle nebo název pro vzdušný princip. Váju — védský bůh větru a vzduchu (viz *vědy*). Psychické dechy zvané v. se dělí do skupiny základních (prvních pět) a vedlejších. Mají v těle různá místa, ovládají různé funkce. 1. *prána* (váju-prána) v prsou; 2. *apána* v krajně vyměšovacích ústrojích; 3. *samána* v pupku; 4. *udána* ve středu hrtanu; 5. *vjána* proniká celé tělo; 6. *krikára* v žaludku (vzbujuje hlad); 7. *kurma* v oku, které pomáhá otevřít; 8. *nága* způsobuje dávení; 9. *déavadatta* zaviňuje zívání a 10. *dhanandžaja*, která neopouští tělo ani po smrti. Těchto deset v. udržuje veškeré funkce těla v rovnováze; když nepůsobí harmonicky, dostávají se nemoci.

vakuum (z lat.) vzduchoprázdný prostor nebo prostor se silně zředěným vzduchem; prázdnota. V mystickém pojetí se v. vztahuje i na vizuální prázdnotu, která se vytváří zastavením mentální, příp. i duševní činnosti. Když jogín jednobodovým soustředěním zastaví činnost mysli i činnost duševní, ocitá se v duševním v., jehož vlastnosti se v kladném smyslu mění tím, že je jogín činný pouze zíráním. Zírání totiž vizuální prázdnotu oživí světelnými záblesky; to se klasifikuje jako zření do prostoru, který je oblastí příčin. Pak je možno postřehnout tzv. stínové obrazy jako předzvěsti budoucích událostí, jindy jako vidění do sfér nezaznamenatelných běžnými smyslovými vjemy. Kromě toho v. tohoto druhu umožňuje identifikovat podstatu sansarického i nirvanického stavu (viz *sansaró*, *nirvána*) jako podstatu objektivních sfér.

V kursu mystického vývoje mentální v. často souvisí se zvyšováním mentálního napětí, neboť toto v. vystupuje až po zastavení mysli. Z tohoto momentu my-

stického vývoje se vychází k silové mystické empirii, jejíž hlavním účelem je poznání poměrů různých silových faktorů, z jejichž neznalosti vždy pramení otroctví člověka různým osudům, jež mohou postihovat všechny lidi. V nejvyšším pojetí však mentální v. znamená předzvědění úspěšných postupů na cestě silové mystiky i spásy. Tyto předzvěsti jsou totiž vždy v souvislosti se zastavením duševní činnosti; objevení se mentálního v. svědčí o úspěchu na cestě k zastavení duševní činnosti.

Vstup mentálního v. do vědomí je tedy v mystice velice důležitý moment. Na je ho objevení je možno budovat důvěru, že bude možno dosáhnout mystického cíle, i když až dosud člověk ze skromnosti nebo z jiného dobrého důvodu o takové možnosti neuvažoval. Jen zadržením duševní činnosti je každému dána možnost orientovat se ve věcech světských i nadsvětských, ale často se stává, že člověk není dost odvázný soudit tak příznivě o svém úsilí a úspěchu v něm.

Jiné, vadné v., se představuje našemu vidění za předpokladu, že mysl nebyla přinucena k zastavení, ale zastavila se sama následkem naší duševní malátnosti nebo nečinnosti. Toto v. není naplněno světelnými záblesky; je to pouze temnota, v níž není nic, nebo je v ní nehybnost. Toto v. svědčí o tom, že mystická kázeň nebyla pochopena, ale zavedla mystika k pouhé nečinnosti, o níž si mnozí myslí, že je to ono správné vyprázdnění mysli. Je nutno připomenout, že mystik má dosáhnout prázdnoty za nejvyšším vypětím v činnosti, za snahou o naprosté potlačení každého stavu duševní nečinnosti. Pak se mysl zastaví za plné bdělosti člověka, za každým stavem těkavosti, za překonaným chtěním, za plným duševním rozvitím, jež je vždy

provázeno optimismem. V prázdnotě bez světelných záblesků se ocitá jen člověk, který ještě slevil i z té malátné činnosti, do níž ho nutí povolání nebo jeho vetkání do společenského života. Tato prázdnota mu neposkytuje z mystiky vůbec nic; je to spíš úpadek do medií.

vânaprasthja (sans.) třetí životní obdoba příslušníka vyšší hinduistické *kasty*, kdy odešel do ústraní a cvičil se v odříkání. Viz *ášrama*.

variabilita (z lat.) proměnlivost. Pozoruje li jogín svou bytost s dostatečným odstupem od stavu pocíťování a různých zaujetí, nenajde ji jako stabilní, nýbrž jako rytmicky se vlnící, variabilní. Mění se předměty úvah, nálady, city a vůbec všechno, co náleží do psychické bytnosti. To je ona v. ve stavech bytí, z níž se jogín poučuje o vnitřních tendencích. O tom, že jeho bytost je pomíjívá pro rychlé změny, především duševních stavů, pro jejich naprostou nestálost. Potom zjišťuje, že je pomíjivé všechno, neboť všechno je v podstatě variabilní.

Vyprostit se z tohoto neutěšeného stavu lze pouze cvičením se v duševní nepohnutelnosti. Když vědomí nemění svou náplň a mysl netěká, ale oba tyto činitelé zůstávají u jednoho předmětu, vnitřní variabilita přestává. Pulsy změn pak už zachvacují jen tělo, kdežto duševně dosahuje člověk takového klidu, stability nebo rovnováhy, že se cítí osvozen od sansarického putování (viz *sansáró*).

vásana (sans.) tendence minulých životů, karmické příbuznosti a vztahy (viz *karma*), jejichž prostřednictvím je člověk vždy vetkán do lidské společnosti a stává se dědicem jejich mravních nedostatečností. Tyto nedostatečnosti totiž

světskému člověku vždy imponují víc než mravní vzory těch, kdo se všeho vzdali. V. jsou tedy na mystické cestě činitelem, který musí být přemožen, překonán. Ale to je možné jen za předpokladu, že je člověk ve své bytosti vyhledá a působením na ně je zbaví vlivu. Konkrétně je to možné jen tak, že vyhledané už v. překonává anulací příbuznosti buněk svého těla s těly jinými. Je tu však nutná schopnost velmi jemného rozlišování všech stupňů buněčného napětí.

vášeň silné citové sklony nebo vztahy, které se dají utlumit jen s velkými obtížemi. Obecně se za v. považují smyslové sklony, jež člověka strhávají k prudkému ukájení smyslových chťičů. Psychologie, zejména mystická, však zná v. méně zřetelné, ale v oblasti životního pudu stejně nebo i více působivé, než v. prudké a zřejmé. Existuje např. prudký životní pud, jenž člověka vždy přiměje zachraňovat si nekompromisně život; to je v. vnitřní, hluboká, na povrchu jako v. málo zřetelná. Pak tu je touha po životě, inspirující člověka k jednání, jehož účelem je jeho osobní vyniknutí. I to je v., která se se zřetelem na snahu vyniknout může charakterisovat jako žhavé vnitřní přilnutí k něčemu; toto lnutí se pak projevuje činy zaměřenými na osobní vyniknutí nebo zbohatnutí apod.

vašitva (sans.) poslední z osmi jógických sil, která jogínovi umožňuje s úspěchem všemu rozkazovat. Viz *siddhi*.

védaná (sans.) citění jako následek smyslového dotyku. Sedmá ze dvanácti posloupných příčin znovuvtělování *nidána*.

védánta (sans.) staroindická vědecká filozofie. Její základní text Védantasútra pochází asi z 2. stol. př. Kr. Učí, že duch

je totožný s absolutnem, kdežto příroda je světem pomíjivým, jenž musí být překonán silou nejvyššího sebepoznání, jímž se dosáhne spásy.

vědy (sans.) nejstarší indické náboženské texty, které sloužily náboženskému životu Indů. Učí mimo jiné, že duch je totožný s absolutnem, kdežto příroda je světem pomíjivým, jenž musí být překonán silou nejvyššího sebepoznání, jímž se dosáhne spásy. V raném období (1200–1000 př. Kr.) tvořily v. čtyři sbírky (sanhity). Nejstarší je *Rgvéd*, oslavující jednotlivé bohy védského panteonu. Poněkud mladší *Atharvavéd* obsahuje magické formule a zaklínadla. *Jadžurvéd* je sbírka obětních formulí védského rituálu. *Sámavéd* je vlastně zpěvník me lodí, jichž se užívalo při liturgiích.

vegetativní nervstvo nervstvo autonomní, jež zpravidla nelze ovládat vůlí. V józe nejde o to, aby člověk toto nervstvo ovládal, jako spíš o to, aby změnil jeho impulsy. To se děje jeho dlouhodobým ovlivňováním něčím podobným, jako je autosugesce – totiž tím, že jogín „zalevá“ vnitřní strukturu své bytosti dobořnými mentálními a citovými stavy, zaměřenými přesně na tuto strukturu. Tím postupně v.n. změní své impulsy a to se projeví tím, že popudy z bytosti do mysli budou příznivé a dobré; tak se jogín stane člověkem, který v sobě nosí úsměv, jako lidé, kteří své v.n. dráždí vzruchy z chtivé mysli, nosí v sobě posléze duševní rozvrat a pesimismus.

vehikl (z lat.) vehikulum, vozidlo, nositel, prostředník. Tělo je v., mysl je v., celá přirozenost ovlivňující myšlení, nazírání a vytvářející náplň vědomí je v. Proto základní povahové, pocitové a jiné psychické hodnoty bytí nelze snadno měnit. Psychický a bytostný v. se totiž jednorázovým akcím vždycky ubrání,

neboť ve smyslu slova v. je obsažena také setrvačnost, která se jednorázovým akcím na chvíli přizpůsobí; pak setrvačné síly opět nabudou vrchu a strhnou bytost na staré, zžitě způsoby nebo cesty životem.

veliká cesta úplný cyklus existencí v jediném časovém úseku nebo okruhu, resp. mystická cesta, na níž se vyžívají všechny karmické zauzliny (viz *karma*), jinak podmiňující a znovuvytvářející další existenci bytí.

V.c. je založena na rozvoji vědomí do centra bytí, do átmického principu (viz *átman*) při současné evidenci všech jevů smyslového světa. Toto duševní obohačení, přítomnost átmického principu i věcí zevního světa ve vědomí, urychlí proces zrání životními zkušenostmi, neboť jsou permanentně konfrontovány dvě krajní kvality projeveného světa, totiž oblast ducha a smyslů.

veliký mistr v ezoterním smyslu jméno pro označení vyššího já. Má stejný význam jako *Avalókitéšvara*; je tímž jako *ádi-buddha* u severských buddhistů, *átmá*, čili vyšší *já* u bráhmanů a *Christos* u starých gnostiků.

velký symbol také „velká pečeť“ (mahámudrá), jedno z nejvyšších učení *vadžrajógy* v Indii, později název mystické cesty tibetské školy Kagjüpa, k níž náleží básník a světec Milarepa. V.s. je cíl mystický, manifestovaný stavem trvale extatické mysli, jejíž kvalita je tím totožná s kvalitou absolutna.

vesmír prostor obsazený hmotnými i fyzikálními činiteli, jejichž rozložení budí dojem, že je to prostor nekonečný. Z ezoterního hlediska je však v. pouze prostředím dějů, jehož rozměry jsou pomyslné, protože jsou závislé na rozsahu uvědomění a vnímání jeho pozorovatelů. Proto joginové, kteří se pracovali

vnímáním až do centra svého vlastního bytí, nacházejí toto centrum prostorově v. nadřazené, neboť v něm je v. obsažen. Vzhledem k tomu je celá metrika snažící se stanovit rozměry v. naprosto nespolehlivá; míry v něm zřejmě vznikají zakřivením měřených drah.

Když jogínové vyprázdňují mysl i vědomí a zbaví je každé náplně, jež je pouze symbolem jevů, v. jim mizí. Nikoli je nom vyopojením vnímací schopnosti, nýbrž svou metrikou, již centrální sebeuvědomění přesahuje. Toto poznání vede k filozofickému závěru, že všechny vzdálenosti ve v. jsou pouze pomyslné, zdánlivé; mají svou specifickou platnost jenom vzhledem k funkcím smyslového uvědomování, jež si své rozsahy a rozměry vytyčilo vnímáním detailů, do nichž náleží např. povrch našich těl. Kromě těchto subjektivních poměrů a vzdáleností jsou všechny rozměry iluzorní.

vesmírné vědomí viz *kosmické vědomí*; *vedomí*.

Vétáli (sans.) jedna ze skupiny osmi hněvivých bohyň *gaurí*, zjevujících se v *bardu*. Je černá, v ruce drží *vadžru* a lebku naplněnou krví; přichází od severu.

věčná podstata átmá nebo *pozorovatel* v nás, jenž je v podstatě totožný se základnou všeho bytí, s absolutnem. V.p. není tedy prahmota ani nějaká hmotná substance, nýbrž pouze potenciálně energetické faktory spjaté s prázdnotou kosmu, která se v bytí manifestuje jako pozorovací princip. Kromě tohoto principu je v bytí všechno složkami, a proto je to předurčeno pro rozklad a zkázu.

věčnost má v Orientě zcela jiný význam než na našem kontinentu. Obyčejně se vztahuje na jedno světové období, *kalpu*. Viz *věky*.

vědění je výsledek odezvy *vedomí* na činitele mimo subjekt, provokující k funkci usuzující schopnost nebo sílu. Proto se v. nejvíce vyskytuje tam, kde je zachován citový odstup od jevů a dění ve prospěch nezaújatého pozorování.

V. jako výsledek zvidacích postupů, v jejichž pozadí je neodolnost vůči ulpívání na pozorovaných předmětech, nebývá nikdy kvalitní. Lpění totiž způsobuje, že poznání bývá zkruslováno vměšujícími se subjektivními názory a úsudky; v. pak nebývá ihned čisté, ale musí se z něho eliminovat nesčetné bludy, vzniklé z osobitých závěrů.

Při zrodu a rozvoji v. získávaného jógou je naprosto zřejmé, že poznávání je ve své kvalitě přímo závislé na duševním odstupu a překonání té části vlastní přirozenosti pozorovatele, která se projevuje jako citění ve všech jeho modifikacích. Proto se s nečistším, nejkvalitnějším a nejvyšším v. setkáváme výhradně u jogínů, kteří postoupili velmi daleko na cestě odosobnění a nepozbyli při tom schopnost analyzujícího pozorování. Když tito jogínové posléze dosáhnou dokonalého odstupu od samočinných funkcí psychické přirozenosti, jejíž činnost vykazuje vždy jistou autonomii, dosahují tzv. absolutního v. Za absolutní v. lze pokládat poznání, že vědomí, sebeuvědomování a jáství jsou něčím zcela odlišným od toho, co v bytí řídí sama příroda. Toto poznání je vlastně duchovně osvobozující. Kdo k němu dospěje, ten se vždy cítí být vyproštěn ze sansarického kolotání (viz *sansáró*), vyjadřujícího se snad pouze strastí.

Zevní v., k němuž dospívá každé odvětví vědy, má stejný původ jako v., o němž byla právě řeč. Rozdíl v jeho získávání spočívá pouze v tom, že vědci nepodrobují tak úzkostlivě kontrole

všechny procesy ve svém bytí jako čini tele, které jsou neustále ve funkčních změnách. Kontrolují takto pouze mate riály zevní, proto musí tak často opravovat teorie vytvářené na základě pozorování. Kromě toho jim také nebývá jasné, zda jejich v. nebude užito ke zlu. Jogí nové proto, že svou bytost sledují nebo pozorují, se mohou vyhnout tomu, aby jejich v. bylo zneužito.

vědomí nejvyšší kvalita skutečnosti jako jev fyzikální. Z hlediska animální přírody pak je v. nejvyšší životný element a tím i prvek nadřazený zákonům, vládnoucím všem funkcím organismu. Kvalitu, zvanou v., poznává jogín ve třech aspektech: v prvé řadě v nejvyšším aspektu, v. nadosobní nebo kosmické, jež se dá také poznávat jako latentní jas obsažený v celém kosmickém prostoru; potom v. empirické a posléze podvědomí.

Kosmické v. lze považovat za původ živé přírody, za živou esenci vesmíru. Jeví se nám jako kosmická prázdnota, která přechází v jevy, jež identifikujeme ve vesmíru jako hvězdný oblak, substance kosmické prázdnoty. Ta se postupně přetváří ve slunce a planety, ve tvary, jež se po vypršení lhůty svého bytí zase rozpadají v prach a později v substance, v nesoudržné částičky rozplynulých nebeských těles. Tento kosmický prach se zčásti slučuje ve hmotu, zčásti v prázdnotu potenciálně živou, totiž ve vesmírné v. Toto v. je kosmický jas, jež nelze postřehnout smysly; proto je můžeme považovat za kvalitu bezmezně prázdnoty a tudíž i za vizuální temnotu univerza. Čili je to vlastně v., jež je podle Mojžiše světlem stvořeným Bohem prvního dne jeho tvoření, kdežto hmotné světlo, světlo slunce a měsíce až ve dni čtvrtém.

Z funkčního hlediska je kosmické nebo vesmírné v. kvalitativně totožné s v. bytostným. Při této jeho identifikaci může dělat obtíž nezbytná představa o univerzu jako živé bytosti; ve vysokých školách mystických je vždy univerzum pokládáno za živou bytost.

Empirické, denní v. můžeme zase rozdělit ve v. prosté či bytostné, jehož funkce jsou takřka autonomní, pak ve v. projevující se vyhraněným jástvím a posléze ve v. smyslové.

Prosté bytostné v., to je v. empirické, denní, se zúčastňuje na životě jako jeho průvodce; při povrchním zkoumání je ho funkcí může vzniknout dojem, že je druhotným jevem žití, jeho výplodem nebo emanací. Ve skutečnosti však je esencí bytí, která tím, že se vyhranila, navrstvila na sebe hmotné materiály asi jako gravitačně silné těleso v kosmu může zachytit satelity, jež až dosud bloudily prostorem daleko od svých původních center. Když však tyto materiály v. jakožto kvalita svého druhu získalo, začalo v nich být činné v podobě prostého bytostného v. Zde pak, v dalším životním sledu, toto v. zprostředkovává kontakty organismu se světem prostřednictvím vjemů, čímž také udržuje v chodu všechny funkce organismu, dokud nejsou závažně narušeny disharmonií ve všech jeho funkcích.

Prosté bytostné v. je v józe velmi důležité. Především proto, že je lze přivést do rozkyvu, který se přetváří v jeho variabilní schopnost, jejíž hoření a dolení hroty mohou přesáhnout hranice vymezené smyslovým vjemům. Tímto způsobem získává jogín velmi vhodný nástroj k průzkumu hlubší podstaty bytí i života. Je totiž naprosto jisté, že neuschopní-li člověk toto empirické v. k větší amplitudě, zůstává jeho svět omezený pro-

to, že jeho postřehy mohou převádět do jeho v. pouze masku zevních jevů; pod stata mu vždy zůstává skryta. Když však donutí empirické v. k většímu rozkyvu, překročí jako bytost schopná užívat to hoto v. hranice běžných smyslových skutečností; u těch se poměry značně mění při okrajových fyzikálních činnos tech, uzavírajících každou sféru do přes ného rozměru.

K většímu rozkyvu přiměje jogín „vlní cí se“ empirické v. koncentrací myslí. Když mysl nemůže tĕkat, protože je po zornost řízena na jeden předmět, býf fiktivní, v těle, pak prostě bytostné v. nezůstává nehybné, ale snaží se dostat ze své momentální tísně alespoň pohybem vlnivým až kmitavým. Když se jeho pohyb stal kmitavým, pak je pozornost jogína schopná registrovat „zasmyslo vé“ skutečnosti: onen svět, který se nám při duševní netečnosti skrývá za čarou červenou, kdežto při pozvednutí ducha za čarou fialovou. Když v tomto stadiu jogín nezapomene dále konkrétně mys lit a vše si též konkrétně uvědomovat, pak se oba světy, ten za čarou červenou i fialovou, ukážou jako konkrétní. Tím se jogín dostal k možnostem zkoumat přírodu správným používáním mentální síly. Když však pochopí, že vědění pro samo vědění nemá cenu, pak nepřipustí, aby tento rozkyv empirického v. zpro středkovával poznání, nýbrž bude jej tlumit. Když je variační schopnost em pirického v. potlačována vůlí až ke kri tickému minimu, pozná, jak dochází k smrti a též i čím se stává to, že smrt ne ní koncem individua, ale jeho pokračo váním v žití za jiných poměrů. Tak jogi nové mohou prozkoumat nejen přírodu, ale i zákony života a smrti.

Druhý druh v., vyšlehující vyhraněným jástvím, je pouze fiktivní skuteč-

nost, ale představuje duchovní faktor, vytvářející linii v rámci trvání určité *karmy*. Jáství je totiž v tomto případě silo vým duchovním jevem, slučujícím silo vé momenty, z nichž je vlastně bytost stvořena; tyto momenty přivádějí v. na pláň našeho zdánlivě tak skutečného bytí. Proto v. vyšlehující v ideji jáství, tedy v. já, unáší všechny příčinné karmické síly bytí až k okamžikům smrti. Zde zase, v kritických okamžicích, na prahu života a smrti, v. já, jehož hladina se zpravidla začne mocně vzdouvat jako vůle k životu, sdruží všechny karmické síly, jež se přidržují žití. Já samo je pak přenese na místo jejich určení podle zá kona o realizaci karmických kvalit v ur čité existenci. Jinými slovy: právě v. já je psychický činitel, jenž přenáší příčin né síly bytostných existencí k novým ob jektivacím. V okamžiku smrti v. já tyto síly sdruží nebo sloučí a náklonnosti vzešlé z karmických dispozic je usměrní ke vhodné a jim odpovídající nové ob jektivaci. Potom jáství zaniká jako hou senka v kukle a nový „motýl vědo mí“ přeskočí na nový materiál, kde po kračuje v nepřetržité linii sebeobnovy.

Smyslové v., třetí druh denního nebo empirického v., vyšlehuje v akcích od povídajících jednotlivým smyslovým vjemům. Buddhisté je rozdělují na v. oka, ucha, nosu, jazyka a hmatu, k ně muž přidávají jako další smyslové v. též v. myšlenkové, které jsme zařadili do kategorie prostého bytostného v. a do v. já. Touto klasifikací zjednodušili du chovní problematiku lidí na kázeň smyslů; její pomocí se odstraní chtivost jako činitel uvádějící odbojně karmické síly do nové a nové činnosti, která lidi zotročuje tak, že se způsobem života po dobají spíš zvířatům než bytostem vlád noucím volně svou vůlí. Právě klasifika-

cí v. jako jevu smyslového odstranili z problémů životní strasti a vykoupení z ní i každou mystiku, která nehledá příčiny osudů jedinců v nich samých, ale v nadmyslových silách, ovládajících je podle své vůle. Ale ať už se v buddhis mu problém osobní strasti jakkoli zúžil na funkce smyslového v., je jisté, že káz ní na úrovni smyslového v. se vyvíjí ono v. myšlenkové; to se pak manifestuje jako prosté bytostné v., jež do sebe pojímá prapočátky vzniku tvorů a jevů, a to souvisí s vývojem blaženosti, příslušejících buddhistickým vnorům. Tím myšlenkové v. ukazuje, že v poměru k zevnímu světu je člověk v počátečních duchovních stadiích vývoje tvorem plázcím se svým empirickým v. po zemi za jejími dary. Když se funkce smyslového v. kázní smyslů potlačí, vystoupí na scénu v. prosté bytostné, jež člověka vrací k jeho karmickému mládí, k jeho úplné nevinosti.

Vzhledem k tomu všemu můžeme smyslové v. považovat za průvodce živých organismů, za jejich duchovní faktor, který tomuto organismu umožňuje žít a pomalu se individualizovat. Tím už vzniká problém věčnosti jeho existence, neboť když si organismus něco uvědomuje, mnohé z toho chce a chtění je podněcující silou, schopnou udržovat v chodu síly sdružující všechny potřebné složky k vytváření a udržování toho to organismu. Ve smyslovém v. je tedy klíč k rozvoji i k potlačení strastí, jimiž trpí všechno, co žije.

Třetí aspekt v., podvědomí, je onou částí denního v., jehož funkce se vymyká naší evidenci. Jeho jedna část náleží do fyziologické sféry, druhá do sféry psychické. První druh podvědomí je vlastně v. primitivní nebo subliminální, čímž je mu přičtena úloha sjednocovat

a inspirovat funkce orgánů tvořících vcelku bytost. Je téměř totožné s funkcí hmatu, jež si musíme představovat jako tykadlo uvádějící nejjednodušší organismy do kontaktu s tím, co jim může sloužit za potravu. To je jeden pól v jeho činnosti. Druhý pól sdílí s organismem tyto kontakty a tímto způsobem se do stává do činnosti ve formě živého organismu každý útvar animální přírody.

Při jednoduchém pozorování funkcí tohoto druhu podvědomí nebo v. subliminálního se zdá, že z něho se vyvinulo v. empirické. Ježto však lze dobře pozorovat, že toto podvědomí je od v. empirického dobře odděleno, tak dobře, že mezi nimi neexistuje sdílení uvědomovaných vjemů, dá se spíš soudit na to, že

přiznáme-li jejich činnost činnosti mozku — tyto druhy v. náležejí jeho různým vrstvám a že tyto vrstvy nejsou stavbou kontinuální, nýbrž zvrátovou, strukturálně relativně dobře oddělenou. Avšak, ať je tomu jakkoli, tento druh podvědomí je neustále výkonný; bez jeho funkcí bychom byli neschopni dovědět se o potřebách organismu, jejichž smyslem je jeho zachování. Obtíž při jeho identifikaci vzniká jenom proto, že těžko rozeznáme, zda jde o druh v. nebo pouze o smysl hmatu. Z vyššího hlediska ovšem zde není žádného rozdílu. Hmat je možno poznat jako smysl, jež potenciálně živou buňku činí skutečně živou; smyslem hmatu je organismus oživen a vybaven přiměřeným stupněm v.

Psychický aspekt podvědomí je jednak abstrahovaným smyslem hmatu, hmatu intelektualizovaného, jednak duchovním prvkem, v němž nacházejí živí tvorové svou jednotu. Podvědomí jako intelektualizovaný smysl hmatu se jeví jako činitel fiktivní; i když jogín zjistí je-

ho existenci, sotva najde, k čemu se je ho funkce vztahují. Ale totéž podvědomí jako činitel sjednocující na úrovni ducha celé lidstvo je skutečnost, z níž vyvěrají všechny mystické představy. Právě sledováním funkcí tohoto druhu podvědomí vznikla v indických filozofických systémech představa o světech zvaných *pátála*, podsvětích, neboť kvality tohoto podvědomí přímo souvisejí s různými kategoriemi citů a citového prožívání, jež se tak snadno pojí na různé produkty obrazotvornosti. Tady je pak kromě toho těžko poznat, zda tyto kategorie citů vytvářejí příslušné obrazy, či zda vystupování těchto obrazů souvisí s postřehy k nim příslušících sfér a jejich obyvatel.

Ať však je tomu jakkoli, je jisté, že ko mu se podařilo empirickým vědomím prostřednictvím utlumení jeho normální funkce sestoupit na úroveň tohoto podvědomí, ocitne se vždy v podsvětí, rozdruženém v různé sféry a personifikace, jejichž kvalitativní konkretizace je pak už závislá pouze na precizním sledování povahy citů, vlnících se pod úrovní denního v.

Ve snaze poznat a identifikovat povahu a funkce v. dospěje jogín k zajímavému zjištění: v. ve svých jednotlivých aspektech není vždy uspořádáno tak jako např. dnes. Jsou-li bytosti ve svém celku mravně pokročilé, takže hlavní mravní závada, sobectví, je v nich potlačena ve prospěch dobře rozvinutého nelpění na věcech ukázejících smyslový chtíč, pak se stává nejvýznačnějším jeho nejvyšším aspektem, totiž nadvědomí. Empiricky se to manifestuje jako moudrost a tím i vůle nechat žít. Když však lidé mravně degenerují, pak se nejdůležitějším aspektem v. stává v. smyslové, jehož mravním základem je utilitarismus.

A když mravní závady zesílí, pak i empirické v. ztrácí na významu a vlády se zmocňuje v. primitivní, subliminální. V opačném sledu jogín vidí, že subliminální v. souvisí se stavem pod absolutní mocí tzv. sahadža-karmy. Tvorové, je jejich empirickým v. je v. subliminální, už nemohou chytračit a tím vytvářet osobní karmu. Chytračení už nejsou schopni a nemohou se vracet po vývojové linii zpět k rozvinutí empirického v. v našem pojetí a tím zase ke schopnosti vytvářet osobní karmu, jak je tomu u dnešních lidí.

Zpravidla se tento sestup a výstup opakuje; lidé dosahují a opět ztrácejí schopnost abstraktně myslet a s tím současně i schopnost chytračením se vyhýbat mnohým karmickým následkům své činnosti. To trvá tak dlouho, než budou životními zkušenostmi dosti obohaceni, aby pochopili, že cesta ke štěstí nevede snadným těžením ze situací, nýbrž ze správné mravní základny, prikazující žít a nechat žít. Pak se pomalu rozvíjí nejvyšší aspekt v., totiž nadvědomí, a tím i všeobecně se uplatňující mravnost a moudrost. Jiné cesty v osudech světa není.

U kvality a funkcí v. je zajímavé i to, že jsou v úzkém vztahu k tělu. Čím mdlejší v., tím degenerovanější tělo. Je-li v. empirické velmi znehodnoceno, bývá tělo deformováno. Běžné pozorování vede lidi k tomu, že vadnému tělu připisují i vadné v., jak tomu je např. u kreténů, ale z jógického hlediska není jisté, že tělo je faktorem primárním, kdežto v. sekundárním. Někteří ukazatelé mluví ve prospěch druhé alternativy: vadné v. je příčinou vadného těla.

Při stanovení definice pro v. vznikají některé nejasnosti. Zpravidla se do podvědomí zahrnuje všechno, co pochází

z oblasti, která není v dosahu denního v., ačkoli některé z vjemů, jež nepramení z v. denního, pocházejí z nadvědomí. Rozlišení těchto dvou druhů v. však není tak nesnadné. Jestliže je dobře patrné, že vjemy tohoto druhu přicházejí ve stavu silně emocionálním, pak máme co činit s podvědomím. Vjemy pocházející z nadvědomí nepotřebují potlačit funkci dobře fungujícího rozumu. Konkrétně bychom se mohli řídit směrnicí, že inspirace, přinášející vědecký pokrok, pramení z nadvědomí, kdežto většina vjemů senzitivů pochází z rozvlákněného podvědomí.

Jinak je nutno v. chápat jako nejvyšší reálnou složku všeobecné tvorby. Projevili-li se v. jako jáství, a to ať bytostně, nebo kosmicky, vždy se vymezuje; tím dochází k jeho postupnému zhutňování, až se stane substancí a v dalším stupni své degenerace samým stvořením. Proto je možné považovat všechno stvoření za v. ve specifickém projevu. Nevymezí-li se toto v., zůstává v kosmu pouze duchovním světlem, světlem celého světa i jeho bytostí a tvorů. A toto světlo svítí v bezedné propasti vesmíru v největších hlubinách bytosti, aniž může být obsáhuto temnotou.

Z fyzikálního hlediska je v. látkou nebo prastancí, která se vyvinula z abstraktní prázdnoty, z našeho hlediska z vizuální temnoty vesmíru. Z toho důvodu je v. prvotním vesmírným jevem, jež v organických sloučeninách zvaných živé organismy zastupuje prapůvodní kosmický element. Chceme-li je tedy definovat, musíme dávat pozor na to, zda je chápeme bytostně nebo kosmicky. Z kosmického hlediska může být v. pouze funkcí nebo silou v tvůrčím průběhu, kdežto z bytostného hlediska esencí, resp. materií primou, která je

pro svou kvalitu faktorem nadfyzikálním.

Z tohoto důvodu musí probíhat resorpce fyzikálních faktorů bytostné existence do kosmické (absolutní) prázdnoty právě též kvalitou označitelnou v adekvátním projevu za v.; na úrovni této kvality poznávají jogínové svou bytost jako vesmírnou esenci, jež dosahuje absolutna tím, že se jí vezme její charakter rozpětím osobního uvědomění až do bezmezna. I z toho důvodu lze v. poznávat pouze jako první projev absolutna, jeho první emisi, již můžeme vnímat hrubými smysly jako absolutní prázdnotu; v procesu bytostné proměny v absolutno můžeme však poznávat v. i jako prastanci stvoření, symbolizující vlastně tzv. Nejvyšší Uskutečnění. Proto se stalo, že v mystických spisech je výraz v. překládán jako nejvyšší stav, ale též jako jev nebo projev nebo funkce. Různá konkrétní hlediska v textech zřejmá to dokonce vyžadují.

vědomí nadbytostně nadvědomí. Viz *vědomí; kosmické vědomí*.

vědomí o sobě buď *vědomí* jako kvalita, nebo i jako prosté, takřka samo sebou vyšlehující uvědomění nebo vědomí.

vědoucí vědomí ve formě já, jež je schopné pozorovat a hodnotit duševní stavy a světské dění. V. je přítomen v každém člověku. Neprojevuje-li se svou pravou funkcí, je to pouze proto, že na něj člověk nedbá a místo na něho a jeho funkce dbá pouze na jáství, k němuž se upíná uvědomováním si popudů vyvěrajících z pudové oblasti.

věky v hinduistickém pojetí znamenají v poměru k věčnosti, již křesťanství připisuje Bohu, nebi, peklu a spáse, racionálnější stanovisko ke skutečnosti a dění, jaké provází život Boha i psýchy člověka. V křesťanském pojetí může jít

o věčnost pouze z hlediska lidské existence. Hinduisté se s touto metafrází ne spokojili a stanovili čas i pro existenci Boha. Tento čas však obsahuje skutečně velmi dlouhé, nepředstavitelné v.

Východiskem je jim rozdělení doby na čtyři v., *jagy*, totiž na zlatý, stříbrný, železný a černý a připisují jim ve stejném pořadí toto trvání: 1,728.000 roků; 1,296.000 roků; 864.000 roků a 432.000 roků, což činí celkem 4,320.000 roků. Toto období nazývají *mahájuga*.

Božstvo, jež čas ovládá, jmenuje se *Manu* a vládne asi 308 a půl milionu let, což je jedna *manvantara*. Po periodě 71 *mahájuga* je tento *Manu* nahrazen jiným. 14 *Manuů* s mezidobami tvoří období zvané *kalpa*, jež obnáší $432 \cdot 10^7$ roků.

Každý světový systém má jednoho *Brahmu* jako stvořitele, jednoho *Višnu* jako udržovatele a jednoho *Rudru* nebo *Šivu* jako ničitele. *Brahma* je nejmladší, *Rudra* nejstarší. Přitom jeden den *Brahmy* pozůstává z jedné *kalpy* a stejně tak i jeho noc. Délka života *Brahmy* je 100 *Brahmových* roků, což je $31104 \cdot 10^7$ roků.

Ke stejné délce života *Brahmy* se také dostaneme tímto dělením: jeden náš rok se rovná jednomu dni a noci dévů, bohů. 12.000 dévických roků jsou 4 *jagy*. 1000 čtverojujuga je jedním dnem *Brahmy*. Jeho noc má stejné trvání. 360 dní a nocí *Brahmy* je jeho jeden rok. 100 jeho roků je jeho věk.

1000 dnů *Brahmy* je jedna *ghatika*, 24 min. boha *Višnu*, který žije 100 roků *Višnuových*, čili $93312 \cdot 10^{14}$ pozemských roků. Podle toho vzniknou a zaniknou mnozí *Brahmové* během trvání života *Višnuova*. 12 lakh, tj. $12 \times 432 \cdot 10^7$, jež se rovnají $12 \cdot 10^6$ *ghatika* boha *Višnu*, tvoří jednu polovinu *ghatika* boha

Rudry. *Rudra* žije 100 roků *Rudra*, což je $2239488 \cdot 10^{19}$ pozemských roků. Různí *Višnuové* se objeví pod jedním *Rudra* (*Šiva*).

Tato trojice, *Brahma*, *Višnu* a *Rudra*, představují nejzazší stupeň ve vývoji božstva; po svém skonu se ponoří do nejvyššího *brahman*. Jeden světový systém, *brahmanda*, trvá po život jednoho *Rudra*, s jehož koncem nadchází též zničení onoho světového systému, což je počátkem *mahápralája*.

Dalším obdobím je *asankheja*, čili nesčitelnost, která se dělí na čtyři údobí, z nichž během prvního trvá zničení světa, během druhého prázdnota, během třetího svět vzniká a během čtvrtého svět trvá. Tato čtyři období se jmenují *kappa* a tvoří jedno světové období. V našem počtu to jsou čtyři koti povýšené na dvacátou mocninu, což je $4 \cdot 10^{140}$ roků. Tak dlouho trvá jedno světové období, jichž se podle hinduistů vystřídalo tolik, kolik časových jednotek obsahuje nesčetné množství nesčítatelností, *asankheja*.

Takto je podle hinduistů omezena „věčnost“.

vhled analyzující rozjímavé soustředění myslí na tělo nebo bytost, jímž lze tu to bytost, příp. přirozenost, poznat a rozčlenit nebo rozložit ve složky. Vzhledem k tomu je v. jediným nástrojem, jímž lze pronikat do živé bytosti, aniž se naruší její celkové uspořádání. Zevními nástroji lze totiž pitvat pouze mrtvoly.

Člověk může rozvinout v. tím způsobem, že upne pozornost na vnitřní skutečný nebo pomyslný předmět a tuto pozornost provází analyzujícím myšlením, což se jeví v tom, že setrvává v dokonalé bdělosti, v potenciální schopnosti ihned živě vnímat okolní svět. V tomto přípa-

dě je pozorování intenzivní koncentrací, která musí mít vždy jako oporu nějaký skutečný nebo pomyslný objekt; extenzita koncentrace je závislá na snaze všechno živě vnímat, co je nebo se děje v okolí soustředujícího se člověka. Tím teprve je dosaženo v., který je nástrojem k dosažení osvícení.

vibrace (z lat.) kmitání, chvění. Mystika má zájem na vyvolání v. základních fyzikálních nábojů jevů nebo stvoření, které vždy vzniká křížením sil v gravitačním poli. Pouze počet kmitů v určité časové jednotce rozhoduje o fyzikální kvalitě jevů těmito kmity vyvolaných nebo vytvořených. Z hlediska fyzického bytí a jeho smyslových schopností tvoří v. tři základní faktory poznatelné přírody. Jsou to: a) druh kvality vědomí; b) okruh bytnosti nebo sféry psychické, do níž jsou zahrnovány všechny jevy *astrální* nebo jevy sféry neviditelné, jejichž existenci lze zjišťovat buď smysly jógou zostřenými, nebo fyzikálně; c) okruh sféry fyzické.

Každý z těchto faktorů nebo okruhů jevů dovoluje dělit tyto jevy nebo skutečnosti vizuálně. Všechny tyto jevy a skutečnosti jsou rozdílné zevně i vnitřně a tato jejich rozdílnost je způsobena kmitočtem základních fyzikálních částic v elektromagnetickém poli, což vždy způsobuje, že se tento kmitočet vyjádří nějakou formou nebo jevem. Forma nebo také bytí je ovšem zase gravitačním činitelem se třemi okruhy v., takže je považována za mikrokosmos.

vičára (sans.) „uvažování, rozlišování, analýza, prohloubení“; snaha o určení kvalit objektů, čili pátrání hlavně po vyšším nebo nejvyšším principu bytí.

vidéha (sans.) odtělení, jehož se dosahuje pomocí jógického vylučovacího postupu, kdy se z mysli vylučují všech

ny složky bytí, jež jsou pomíjivé. Za takových okolností zůstane posléze ve vědomí pouze sebeuvědomění, jež je kvalitativně stejně jako absolutno. To je stav v. v podobě dokonalé nepřítomnosti pomíjivého bytí ve vědomí, jehož bdělost není snížena; když tento stav zcela uzraje, tj. když je vědomí oproštěno od kvalit pomíjivého světa a naplněno kvalitami netělesného božství, nazývá se tento stav *mahávidéha*, veliké odtělení.

vidění je vnitřní a zevní. Zevní v. se zakládá na nervovém vzruchu, jež je způsoben zrakovým vjemem. Tento vzruch se přenesení do vědomí, jež je identifikuje jako zrakový počitek. Vnitřní v. je vyvolávaně celobytným vzruchem, jež člověk snahou tento vzruch poznat přiměje k vstupu do vědomí, kde se pak stejně jako při procesu v. transformuje ve zrakový počitek. Vzruchy způsobující vnitřní v. jsou zpravidla vyvolávány mentální silou jiných lidí, kteří na nás myslí a tímto způsobem „rozehrávají náš aparát“, bytnost. Jindy vyvolává zrakové vjemy působení osudových sil, které se vždy formují dávno před tím, než se osudové události dostaví. To je snadno pochopitelné, když takový osud přichází prostřednictvím druhých lidí. Ně kdy však má člověk přijít do neštěstí, do něhož jej nikdo úmyslně nepřivádí, a přece se toto neštěstí vloučí do vědomí v podobě zrakového vjemu. Ezoteris mus tuto skutečnost vykládat jako tlak dozrávající *karmy*, která si razí cestu do našeho života stejně jako úmysl lidí, kteří nám chtějí nějaký osud připravit.

S ohledem na to je v. převodem energetických tlaků zvenčí, jež lidská těla i zvířecí zpracovávají v tom smyslu, aby je přetvořila ve zrakové vjemy. Filozoficky to mystická nauka vysvětluje jako schopnost převádět prostřednictvím

samočinných funkcí psýchy všechny energetické tlaky zvenčí ve zrakový vjem následkem touhy zvědět, jaký je původ těchto tlaků. Myslí se tu však jen na případy, kdy člověk má zájem výhradně o tyto tlaky; jiné, ale bezcenné vize, se dostávají i z prosté zvědavosti. Psychologové soudí, že ze zvědavosti pramení vize patologické; to je správné i podle nauky mystické.

Osud lidí se tedy vytváří vždy v silovém poli, v poměru těchto sil a v jejich vztahu k jedincům. Podle toho i při hromadných neštěstích bývají vždy uchráněni ti, kdo nejsou v náležitém vztahu k osudovým nahodilostem, formovaným poměry sil v silovém poli. V takovém případě může mít člověk vizi tohoto neštěstí, protože je v kontaktu s tímto silovým polem, ale jeho osobní nepřibuznost jej ochrání před účastí na něm.

V. je v přímém vztahu k osobní vůli je dinců vidět nebo vědět; všechny bytostné síly transformují nezkonkretizovaná nebo nezformovaná napětí v obraz jako předchůdce dokonale už zformované události. Tak totiž pracuje bytost neustále. Teprve když člověk přestane být zvědavý, jeho obrazotvornost přestane pracovat a pak se už žádný energetický tlak nepřetváří v obraz, v akt možného v., což zpravidla zabraňuje i vytváření se osudových nahodilostí. S ohledem na to jógická filozofie soudí, že vizuální vesmír byl stvořen vůli vidět; bez touhy vidět, bez zvědavosti na senzace vesmír subjektivně neexistuje a neexistují ani osudy, které nás mohou postihovat. Tak utlumením smyslu v. dospívá člověk k vnitřnímu klidu, k bezžádostivosti, která je podmínkou vykoupení.

To by si měli uvědomit laičtí mystikové, kteří tím, že chtějí vidět bez ustání

a všechno možné, a protože netlumí zvědavost projevenou touhou po vizích, nejdou už po cestě vykoupení. Jdou cestou *sansára*, k vnitřnímu nepokoji, tvůrci specifických osudů, ale nikoli dobrých, jak by si přáli.

vidiny se od vidění odlišují tím, že jsou odpovědí na touhu nebo snění subjektu. Jsou to mátožné vize, jež člověka víc a víc oslabují stejně jako např. nějaká droga. Viz *vidění*.

vidjá (sans.) „vědění, poznání“; *hinduismus* rozlišuje dva druhy v.: omezené vědění (apara-vidjá), které spočívá ve vědění intelektuálním; nejvyšší poznání (para-vidjá), tj. intuice a duchovní zkušenost. Jen tato druhá forma umožňuje dospět k osvícení, osvobození a pochopení nejzazší skutečnosti.

vidžňána (sans.) vědomí nebo poznává jící vědomí, tedy vědomí čisté, nezakalené změnami reflexivně činné mysli. V., vědomí já, se uvádí jako třetí ze dvanácti posloupných příčin znovuvtělování *nidána*, první člen přítomného života.

vidžňánamaja-kóša (sans.) druhý obal *džívátmana*, individuální duše. Jinak řečeno: rozumové, kauzální tělo jako obal rozumové schopnosti těla, jež je podle jógické filozofie nejen nástrojem těla, nýbrž i jednou z jeho složek. Vyšší intelekt (*buddhi*) se v něm napojuje na pět *tanmáter*, podstatu složek, z nichž se na tělesné úrovni vytvářejí smyslové orgány.

vikalpa (sans. „pochybnost, nesprávná idea“) pramení z podvědomí, kde je tvoří *sanskáry*, skryté tendence pocházející z minulosti. Jogín se pokouší je kontrolovat, aby zcela ovládl své myšlení. Tím se dostane od stavu *sankalpa*.

vimála (sans.) druhý stupeň z deseti na cestě k buddhistické dokonalosti podle *mahájány*. Překládá se jako neposkvrně-

ný, očištěný. Podrobněji viz *abhimukhi*.

vína je pocit, jenž se z mystického hle diská považuje za dobrý, když je pouze připomínkou, aby se člověk opět nedo pustil chybného nebo závadného činu. Jinak je tento pocit škodlivý. Proto se mysticky se školícím lidem doporučuje, aby se po dobrém předsevzetí, vzniklém z pocitu viny, zase obrátili k Bohu nebo božským kvalitám v důvěře, že je zase všechno v pořádku. Jinak by byli zbytečně zdržováni na cestě mystického vývoje.

víná (sans.) indický strunový nástroj podobný loutně se čtyřmi strunami.

Vinajapítaka (sans.) „koš kázně“, druhý ze tří základních textů buddhistického *pálijského kánonu*. Pojednává o církevní kázní, stanoví předpisy pro život mnichů. Zopakoval je nejstarší tehdy žijící Buddhův žák Upáli krátce po Buddhově smrti na koncilu v Rádžagře u Magadhy. V. má tři hlavní oddíly: 1. Suttavibhaṅgó, rozdělený na Páradžikó, Pácittiji. 2. Khandakó, rozdělený na Máhávaggó, Čullavaggó. 3. Pariváró.

O dalších dvou textech viz *pítaka*, *Abhidhammapítaka*, *Suttapítaka*.

vinice Páně obrazné rčení o zušlechťující duchovní snaze.

víra symbolizuje jednu z důležitých morálních hodnot člověka a bývá zpravidla průvodcem náklonnosti k dobru. Zlý člověk v. postrádá, snad pouze proto, že si je pamětliv svých zlých skutků, jež musí vždy připravovat v tajnosti a zakrývat je předstíráním. Nedostatek v. v božství nebo v božské hodnoty symbolizuje dokonce démonického ducha. Příslušnost k nějaké církvi nesouvisí vždy s pravou v. Někdy je tato příslušnost pokračující tradicí v rodě, jindy sklon organizovat a tím zastávat nebo uplatňovat nějaký životní názor. Stejně

tak nelze v. definovat jako přijetí něčeho tvrzení nebo názoru bez důkazu; to je totiž pouze sklon k pověře. V. je prostě vyjádřením vysoké ušlechtilosti a kvalitního mravního postoje k životu.

Skutečně dobrý a nezálužný člověk nemá žádný vztah k nevěře. Protože by sám nikoho nepodváděl předstíráním, předpokládá, že to, co slyší od jiných, je sama pravda. Když je to člověk prostý, když to není intelektuál, naráží jistě na podvody a zklamání; to však pravou hodnotu v. nesnižuje. Spíše je tím dán důkaz, že takový člověk žije v mravně zkažené lidské společnosti.

Zvykli jsme si spojovat v. s intelektuální zaostalostí a hloupostí. A zvykáme si nebo si máme zvyknout na to, že i slovům se dává jiný smysl, aby lež mohla dokázat svůj naprostý triumf. Lež, která ovšem musí podezírat, nedůvěřovat, aby její moc nebyla podlomena tím, že by byla odhalena. To ovšem není žádný pokrok, jen úpadek. A pod vládou lži bude život těžší a těžší, i když propaganda bude vše zastírat svádějícími sliby. V této atmosféře ovšem v. nemůže vůbec existovat; je nutno předpokládat pouze předstírání a podvod.

Člověk mravně čistý a ušlechtilý už ze svého povahového založení věří v existenci vyšších duchovních hodnot, z nichž vše vzešlo a k nimž se zase všechno vrátí. Zájmy takového člověka se proto upínají k těmto principům a to vytváří cestu k jejich uskutečnění. Je to vlastně druh v. přinášející požehnání. Je totiž úzce spojen s v. v život a posléze i s v. v úspěch. To ezoterismus považuje za magickou sílu umožňující vždy dosáhnout toho, o co usilujeme. Tak v., zdánlivě se vybičející pouze v abstraktních oblastech, přechází i do oblasti jevů konkrétních, spojujících vlastně

transcendentno se zemí, jak tomu má být vždy ve stavu duchovní dokonalosti.

virjá (sans.) „píle, energie“. Čtvrtá z deseti buddhistických dokonalostí (viz tam).

Visuddhimaggó (pálj.) „cesta čistoty“, základní postkanonické dílo *theravády*, sepsané Buddhagóšou v 5. stol.

Višnu (sans.) „všepronikající“ bůh udržovatel, druhá osoba hinduistické svaté trojice *trimúrti*; tvůrčí a udržující podstata světa. Kdykoli je svět v nebezpečí, sestupuje jako *avatára*, aby zachránil lidstvo před mravní a tím i všeobecnou zkázou. Podle těchto názorů se již vtělil devětkrát a čeká se na jeho vtělení desáté.

Podle Mahábháraty bylo prvním vtělením Višnuovým na zemi vtělení do ryby, která jako *avatára* vedla loď spravedlivých lidí. Druhým vtělením byla želva, která vystoupila z vod a poučovala lidi. Jeho třetím vtělením byl zeha, kanec, jenž svými kly vyhrabal zemi potopenou démony. Jeho čtvrtým vtělením byl půl člověk, půl lev, který zahubil krále démonů Hiranjakašipu. Jeho pátým vtělením byl trpaslík, který si na knížeti démonů Balim vyžádal kus země tak velký, jaký třemi kroky obkročí. Když mu byla dána, vzrostl okamžitě tak, že objal celý svět a démonovi zůstalo pouze podsvětí. Jeho šestým vtělením byl Parašuráma, sedmým *Ráma*, osmým *Kršna*, de vátým *Buddha*.

Višnupurána (sans.) jedna ze základních višnuistických *purán*, určených k uchování starých tradic.

višuddha (sans.) páté psychické nervo ve centrum. Leží v hrdle. Viz *čakra*.

vitala (sans.) jedno ze sedmi podsvětí *pátála*, ovládané jednou formou boha *Šivy* nazývanou *Hátakéšvara*.

vitalismus (z lat.) filozofický směr, kte

rý předpokládá existenci životní síly, samostatného životního principu, jenž je odlišný od těla a duše; na něm činí závislou veškerou ústrojnou činnost v přírodě vůbec a v člověku zvláště. Tato nauka je založena na názoru, že tělo, životnost a vědomí jsou jevy v podstatě rozdílné, což ovšem neodpovídá pravdě. Pokud např. existuje životní síla, je to jenom jiný projev sil jemnějších, tedy vyšších, a též sil hutnějších, tedy nižších, jež vytvářejí jak vědomí, tak i tělo. Jde tu o různé stupně projevů potenciální energie, jež se na nejvyšším stupni projevuje ve formě vědomí, na nejnižším ve formě těla.

vivéka (sans.) rozlišování, schopnost rozeznávat skutečné od neskutečného, jež může člověka dovést k odvození nebo poznání *átmana*, který je nejvyšší kvalitou animálního bytí.

Vivekánanda, svámí (1860-1902) hlavní žák *Rámakršnúv*. Vlastním jménem Narendranáth Datta, Bengálec z kasty *kšatriú*. Procestoval Indii, Evropu i Ameriku, kde konal přednášky o józe.

vizionář (z lat. zákl.) ten, kdo mívá vidění; zpravidla člověk nepraktický, unášený vídinami. Vidiny v. však mohou být nejen abstraktní, ale i předzvědením něčeho, co se má dostavit v budoucnosti jako osudový úděl jednotlivce nebo i lidstva. Tato předzvědení svědčí o tom, že v. svým viděním vešel do říše příčin, kde se budoucí události formují, a že vystopoval cestu této události nebo událostí. To svědčí o vyšší kvalitě vizí, jež musíme odlučovat od vizí těch v., kteří si je jako předzvěsti budoucích událostí sami ve své fantazii nebo ve svých domyslech formují; taková v. jsou vlastně bezcenná, přinejmenším duševně vychýlení lidé.

Jiným druhem v. jsou v. náboženští.

Jedni z nich pro duševní unesení mívají vize nadsvětské povahy; jsou to přesto vize zavádějící, tím spíš, když vzbuzují fanatismus. Dalo by se říci, že jejich vize vznikají převáděním jejich snových vidin do vizuální oblasti, odkud se jim vracejí do vědomí jako zcela jim cizí vnější vjemy. To mnohdy mohlo vzbudit důvěru nejen jich samých v jejich vize, ale též důvěru u prostých lidí; tak se mnohdy tvořila náboženská hnutí, jež lidem nepřispěla k dobru, jen k ještě většímu zlu. Z toho důvodu se považuje za dobré všechny vize potlačovat a neuznávat, i když je tímto počínáním člověk někdy ochuzen o dobré pokyny, jež mu mohou být prospěšné na jeho cestě životem.

Mystické nauky mají v plánu učinit z lidí k nim příslušející v., ovšem v nejlepším smyslu toho slova. To je však možné pouze za předpokladu, že se tyto lidé vycvičí v exaktním sebezorování při velmi ustálené myslí dostatečně ovšem intelektualizované. Takováto mysl dobře zakotvená proto, že je za měštnána sebezorováním, brzy umožňuje vize, jež se vesměs ukáží jako předzvěsti pravdy. Je to mysl, která podivu hodně dovede stopovat hnutí i v jiných lidech až k východiskům těchto hnutí. To je velmi poučné, neboť to vede k poznání velmi úzkého vztahu mezi příčinami; vztahu tak úzkého, že se tím svou bodná vůle jeví jako jev, který můžeme vyloučit. Někdy takovýto stav myslí umožňuje vidět se formovat i celosvětové osudy, neboť i ty jsou závislé na vztahu mezi příčinami a následky; v tomto případě tento vztah snadno mizí z oblasti postřehů proto, že momentální činy celého lidského rodu tiše pracující příčiny překryjí. To však nemůže zmást člověka, počínajícího si tak, jak bylo právě

řečeno.

Lidé, kteří takto „vidí“, se však zpravidla za v. nepovažují. Nelze v nich totiž najít ani stopu po duševním unesení nebo horování pro něco, kterážto vlastnost s v. tak úzce souvisí. V širším smyslu však tyto lidi v. jsou, neboť vztahy mezi příčinami a následky skutečně vidí; je nom jejich duševní vyrovnanost je odlišuje od běžných v.

vjána (sans.) pátý z deseti *vájů* vnitřních dechů, které ovládají tělesné funkce. Prostupuje celé tělo a distribuuje energii získanou z potravy a vzduchu. Viz též *prána*.

vjemy odezva smyslovými čidly převáděných vzruchů ve vědomí, jež je rozčleňuje a eviduje. Kromě těchto v. existují v. přenášené pocity, vznikajícími čerenním fyzické soustavy myšlenkami jiných lidí. Tyto v. připisují buddhisté vědomí myšlenkovému, ačkoli mají nebo mohou mít povahu v. zrakových, sluchových, čichových, chuťových i hmatových. Obecně se však uvědomování do těchto oblastí nerozvíjí, a proto se tyto v. považují za jasnozření nebo jasnocítění. V obou případech jde o v. hmatové v širším pojetí hmatu.

vlny milosti popudy vycházející z nadsmyslové úrovně a poskytující jistotu a víru tomu, kdo prochází *bardem*, po smrtným stavem od okamžiku smrti do opětovného vtělení. Tibeťané si každý paprsek v.m. představují konkrétně, totiž s hákem nebo háčkem na konci, podobně jako v egyptských znázorněních končívají paprsky v rukou slunečního boha Ra; tyto paprsky mají zachytit duši zemřelého člověka.

vnější já *nižší já*, jež na sebe vztahuje všechny zevní projevy člověka, který své konání provádí myšlenkou, tvrzením nebo zjištěním: „já činím“, „já myslím“,

„já vím“, „já jsem“ apod.

vnitřní energie je celkově obsah (záso-
ba) energie, již fyzika připisuje každé
hmotné soustavě. Z mystického hledis-
ka je i člověk zásobárnou energie, tího-
vou soustavou, která může vydávat v.e.
na popudy z různých duševních akcí ne-
bo duševního napětí, ale i mystického
úsilí nebo mystické práce. Mystickými
cvičeními lze např. vydobýt z bytostné
soustavy stavy, jaké jsme v ní až dosud
nezjišťovali, neboť byly utajeny ve for-
mě v.e., již jsme postupně uvedli na scé-
nu koncentračními cvičeními; jimi prá-
vě se tato energie uvolňuje.

V.e. bytí ve shodě s poznáním fyziky
závisí také na stavu tělesné soustavy;
zkušenost ukazuje, že jí je přesně takové
množství, že s ní právě vystačíme na jed-
no bytostné přetvoření, na trvalou struk-
turní proměnu, na tzv. realizaci trans-
cendentního stavu. Tato skutečnost
svědčí o tom, že náš fyzický stav je vý-
sledkem degeneračního procesu, takže
energie v našem bytí uložená nám po-
skytuje možnost obnovit původní stav,
jenž jako prvotní vznikl tzv. zauzlením
ducha a materie, ovšem v podobě du-
chovního bytí.

Neboť když je tohoto stavu opět dosa-
ženo, energetické napětí v bytosti se vy-
rovnává a popudy v bytí k dalšímu úsilí
o vývoj přestávají. Řečeno fyzikálními
termíny tedy energie hmotného bodu,
jež se nastřádala naším úpadkem, byla
opět získána a tím nám umožnila vrátit
se na naše snad původní kvalitativní
místo, do našeho původního stavu.

vnitřní hlas hlas boží v člověku. Vyvíjí
se z úsilí vyvinout v bytí božské nebo
duchovní hodnoty, když toto úsilí bylo
provázáno otázkou, zda tyto hodnoty
jsou skutečně duchovní nebo božské.
Jenže lidé touží vniknout do vnitřního

života a poznat jej i z mnohem nižších
zájmových poloh, než je zájem o realiza-
ci stavů absolutna. Proto mají tzv. v.h.
různé kvality, dokonce v podstatě tak
rozdílné, že nás to varuje přikládat jim
jakýkoli význam. Ve vztahu k tomuto
hlasu jsme především vystaveni zavádě-
jícímu hlasu, zavádějícím vnitřním po-
pudům a nutkáním, což jsou jiné aspek-
ty v.h., neboť i mystické snahy jsou pro-
vázeny různými světskými úmysly, jež
tyto hlasy vyvolaly.

Z vyššího mystického hlediska není
žádný projev v.h. důkazem, že to je hlas
skutečně boží, duchovní; od něho oče-
káváme vždy takové vedení, abychom
dospěli ke svému všestrannému dobru,
a to i když neklame. Rezonuje-li např.
nitro v podobě v.h. následkem utaje-
ných psychických komplexů, pak to již
není v.h.; je to pouze jasnohat, který
nás vede za splněním našich přání
správnými nebo mylnými cestami podle
toho, kolik omylů jsme vložili do svých
přání. Takový hlas totiž může být speci-
fickým projevem našich lidských přání
a nikoli projevem božské skutečnosti,
která stojí na vyšším stanovisku. Proto
nemáme v.h. věřit nikdy dříve, než se
projeví svým zvláštním způsobem.

Rozpoznání skutečného v.h. závisí pře-
devším na trvalé kritické konfrontaci
všech vnitřních ozev na jedné straně
a skutečností, jež jimi byly předzvěděny,
na straně druhé. Připomínají-li tyto
ozvy události, jež nemohly být žádným
způsobem očekávány, pak nechť člověk
soudí, že se v něm ozval pravý v.h. Ten
to v.h. se však může stát vodítkem a rád-
cem v životě člověka pouze tehdy, když
byl nesčetněkrát vážen velmi kritickým
duchem člověka. To už zpravidla se ten-
to hlas manifestuje jako rozhovor s dru-
hou osobou i v tom smyslu, že vysvětlí

všechny důvody a podrobnosti týkající se okolností, do nichž člověka svými radami nebo podněty zavádí.

V nejvyšším mystickém pojetí musí být v.h. člověku mystickým vůdcem, který je schopen rozvinout všechny logické podrobnosti cesty nebo pokroku, k nimž člověka nabádá. Musí být schopen rozvinout je do obrazů, do logických a přesných vizí; když toho není schopen, máme jej považovat za nespolehlivý a odmítnout všechny jeho manifestace.

vnitřní život duševní život, který mystikové žijí pouze se zřetelem na vyšší nebo nejvyšší skutečnosti a jejich popudy, jež se v mysticích ozývají. V.ž. může být považován za dobrý jenom tehdy, když vykazuje tendence k božským věcem nebo k absolutnu, ovšem nikoli jako k věcem smyšleným, nýbrž skutečným. Není-li tomu tak, můžeme v.ž. považovat za defektní vychýlení z obecného lidského průměru. To znamená, že ani nadšení ani přichylnost k mystickým nebo duchovním naukám, ba ani k Bohu, není důkazem pravého v.ž.; tyto vlastnosti mohou totiž být projevem vnitřní nespokojenosti a touhy dosáhnout obšťastnění v jakékoli situaci a za každou cenu.

volná energie část energie, již můžeme za stálé teploty přeměnit v práci. Tuto energii musí každý člověk, který chce být mystikem, nalézt v sobě a použít jí vždy, když chce dosáhnout výsledků na mystické cestě. V.e. totiž není v bytí tak mnoho. Mnohem více je energie vázané, která je příčinou toho, že lidé hromadu problémů přesouvají z jedné polohy do druhé, aniž tím kdy něco vyřeší. Ale to málo v.e. se může rozmnožit. Právě k tomu chce jóga lidi dovést především tím, že poukazuje na to, aby lidé setrvali duchem, tj. myslí i vědomím v sobě, ne

boť pouze tak se zabrání vybití v.e. smyslovými kontakty s vnějším světem.

S ohledem na kvantum v.e. je problém jejího rozmnožování velmi zajímavý. Když soustředující se člověk nepřipustí, aby jeho mysl byla bytí v nepatrné míře těkavá, pak se jeho prostor obsáhnutelný smyslovými vjemy zvětšuje a zčišťuje a z jeho těla se stává zářič, jehož emance lze velmi snadno vracet do těla zpět a tak vytvořit v bytosti druh magnetu, který právě póly usměrněného působení v.e. rozmnoží. V józe se mluví o tom, že správně soustředěná mysl jogína není omezoována ani časem ani prostorem. V tomto stavu dochází k zakřivení dráhy vyzařovaných fyzikálních nábojů bytí, jež se v adekvátním stavu soustředění vracejí zpět, čímž se jogínovo bytí napojuje na v.e. kosmu; pak jogín duchovně mohutní a vlastně se pomalu dopracovává moci jako jeden z důležitých činitelů buď v živé, nebo i v minerální přírodě. Jen tímto způsobem totiž podle jógické nauky vznikají bohové, vládcové kosmických říší nebo oblastí (viz *karma*), jako jedno z vyústění mystických snah o nadlidství nebo osvobození.

vrtti (sans. vzruch) změny v *čittě* nebo myslícím principu, jež jsou vlastně myšlením nebo ještě přesněji: myšlenkami. V. mohou být jógou úplně potlačeny, aniž se to projeví stavem, jaký připisuje me nemyslicímu člověku, nýbrž naopak snazším chápáním a větším rozhledem po světě. V. se totiž srovnávají s rozčeřenou vodní hladinou, v níž nelze vidět obraz měsíce, nýbrž pouze třísť jeho svítící tváře; to se zase srovnává s třetím duchem, který vidí skutečnost pouze skrze toto třetění. Kromě toho v. nezkreslují jen zevní skutečnosti, ale neumožňují spatřit bezbřehého ducha našeho bytí, neboť i on se pro v. tříští v ne

spořádaný jev, v něco, co lze pokládat za tohoto stavu za přírodu. Proto potlačení v. zaniká zkrslující reflexní vnímání a uvažování a místo něho dochází k čirému zrcadlení jevů. Zanikají též popudy ihned na vnímané reagovat a vzniká nemyšlení, které umožňuje vše dobře vidět, ale nereagovat. Takže kdo získá zkušenost ze zrušení v., pozná neporovnatelně lepší duševní stav, než jaký poznával až dosud, stav nerušený mentálními procesy, v.

V. však jóga přikazuje potlačit a nikoli se z nich vymanit duševní pasivitou. K tomu totiž dospívají lidé, kteří smysl jógy nepochopili a jednoduše dali průchod své lenosti v myšlení; přestávají myslet, aby měli větší pohodlí. To však není cesta k úspěchu v józe, nýbrž k neúspěchu, k duchovnímu sestupu, případně i k duchovnímu pádu.

všeduch synonymum Boha *pozorovatele*.

všejoucnost vesmír jako prostředí duchovních, astrálních nebo duševních a fyzických jevů v pojetí, jež všechno chápe jako jednotu.

všemohoucí přídomek Boha *pozorovatele* v jeho aspektu, jenž uděluje popudy bytostem v oblasti vůle; ve vesmíru popudy fyzikální, jež vyúsťují ve vzniku stvoření.

všeživující kosmická Prázdnota kosmické *vědomí*.

všeřídící viz všemohoucí.

vševědomí kosmické *vědomí*.

vůdce myšlen někdy mystický vůdce v lidské podobě, jindy naše vyšší já. V každém případě však činitel, jež nás vede k Nejvyššímu Uskutečnění, a který nás vždy nabádá ke vzbuzení tendencí ke spáse. Viz *guru*.

V naukovém systému *tibetské mystiky* znamená v. buď lidského v. v duchov-

ním vývoji člověka, nebo řadu v. v podobě litaní, jež mají člověka šťastně provázet jak tímto životem, tak posmrtnými stavy *barda*. V Tibetu jsou nauky zvané všeobecně Vůdci známy mnohým lidem.

vůle z psychologického hlediska schopnost něco chtít nebo prosazovat. Proto v. symbolizuje schopnost vyvolávat duševní napětí s tendencí k dosažení vytčeného osobního cíle. To znamená, že v. samu nelze považovat za podstatu despotismu; despotismus vyplývá z nekompromisního lpění, chtění a vášně, za nimiž se dokonce může skrývat velmi slabá v. Zato se však silná v. projevuje vždy ve vytrvalosti na cestě uskutečňování toho, s čím elementární bytnost nesuslasi, ale čemu se při neodchýlitelné snaze podrobuje. V mystickém smyslu je nejvyšším projevem silné v. schopnost zachovat dokonalý nezájem o všechno, co mravní část nauky zakazuje jako věci mravně závadné. I kdybychom si mysleli, že tyto věci mravně škodlivé nejsou, je zřeknutí se jich formou vyhlazení zájmu o ně cvičením silné v., již jogín nebo mystik vždy na mystické cestě nezbytně potřebuje. Pokušení totiž jsou nesčetná a setkáme se s nimi na každém stupni mystického vývoje; kdo je schopen vyhladit zájem o elementární věci a hodnoty, k nimž smysloví lidé lnou, ten na vyšších stupních mystického vývoje dosti snadno překoná pokušení jemnější a někdy velmi záluďná.

vykoupení též spása ve smyslu pojetí, že je člověk vykoupěn, to je někým jiným vysvobozen buď ze všech strastí (to je mnišský názor), nebo z bezprostředních zevních strastí (to je laický názor). V obou případech je názor na v. nesprávný, neboť se obvykle poji na předstihu, že stav vyjadřovaný dosavadním

sebecitěním bude zachován. Zejména křesťanské názory na v. jsou bludné, ne bož se vůbec neopírají o psychologická fakta, rozhodující o stavu v. nebo otroctví přírodě.

V. však není pojem čistě křesťanský. Nacházíme jej i v *buddhismu*, kde se mluví jednak o bluduprostém v. myslí, jednak o bluduprostém v. srdce a konečně o oboustranném v.

Mluví-li se o bluduprostém vykoupení myslí, myslí se tím na konečné zbavení se mentálního zatížení, jež je příčinou neustálého předpokládání něčeho, co nám ani v událostech ani v pocitech a plánech nevychází. V tomto případě tedy mysl nic nepředpokládá, nýbrž sleduje a hodnotí bezprostřední skutečnosti a upravuje tendence bytnosti tak, aby člověka vedly k zaniknutí veškerého duševního nepokoje a k rozvinutí naprosto stejho klidu.

Pokud jde o bluduprosté v. srdce, myslí se jím vyproštění celé bytnosti ze zaujetí pro smyslové prožitky. Běžný člověk nemá ani chvilku pokoje od chtivosti. Chtivost věcí absorbuje jeho mysl, zužuje ji, a proto také nedovolí prožít ani mi nimální chvilku stavu oproštění od věcí, jež člověka smyslově dráždí k touze mít je. Když člověk od těchto věcí odtáhne své nitro a mysl a vědomí oprostí, pak náhle pocítí, že už není v zajetí chtivosti. V buddhismu se tento moment popíše dramaticky. Když se totiž *Buddhovi* podařilo uvolnit srdce od předmětů chtivosti, poznal, že to byl *Máró*, ďábel v jeho srdci, který ho právě opustil. Týž ďábel se však pokouší do člověka, jenž se ho takto zbavil, opět vrátit. Jeho pokus vrátit se odrazil Buddha kdesi v háji Sumsumaragira těmito slovy: „Tak tedy Tě vidím zde, Zlý! Zanechej naděje: On nezná mne jsi *Máró*, zlý! — Netrap

Dokonalého, ani žáka Dokonalého! Opusť srdce *Máró*, opusť srdce, *Máró!*“ To je snad citát, ježž mnozí budou považovat za symbolický. Ale není tomu tak. Kdo se vytrhává ze lpění srdcem na světských věcech, ten prožívá dramatickou chvíli s personifikujícími se jevy. A věru je potom třeba se velmi pozorovat, aby vyhoštěný *Máró* nezískal našimi sklony průkaz k opětovnému vstupu do nás. A *Máró* bude každého sledovat dlouho. Nezabitě lidství produkuje neustále sklony, opravňující *Máru* k opětovnému vstupu do člověka. Jen když se člověk udrží jako prostý sklonů dlouhá léta, zahradí *Márovi* vstup navždycky a pak pozná, co znamená termín bludu prosté v. srdce.

Bluduprosté v. srdce je tedy považováno za velmi vysoký stupeň mystického vývoje i vzhledem k bluduprostému v. myslí. Je totiž poměrně snadné „vyprostit mysl z klece mechanického myšlení“, ale je velmi nesnadné přimět bytost k tomu, aby „prostě denní potřeby“ neuznala jako potřeby, jako věčně chtivé bytí toho, co je jejím základem připoutávání na smyslový svět. Tak při úsilí oprostít bytost od dosavadních vztahů vměšují se, zjevně nebo skrytě, různé atavistické tendence, jež se tak nesnadno stopují, protože jsou nositeli výšlehu osobního vědomí. Ale přesto lze bludu prostého v. srdce dosáhnout, a to záměrným a vytrvalým úsilím neposkytovat bytosti ukojení žádné z jejích mechanicky vystupujících tužeb. Když po vytrvalé askezi tohoto druhu se bytost zřekne sama od sebe smyslových žádostí, dospívá k momentu, jenž se ohlašuje evidentním pocitem, že blud žití byl zničen a tím také bylo dosaženo bluduprostého v. srdce.

V. se dosahuje ve dvou etapách: nejpr

ve zaniká názorový nebo mentální blud a teprve potom blud životní nebo emocionální. A k tomu nutno doložit: ani první ani druhý z těchto bludů nezanikne vlivem třetího činitele, nýbrž pouze vlastním úsilím, jež má osvěčující vliv.

vysoká magie užívání abnormální duševní moci bez ohledu na osobní prospěch, nebo přesněji: za účelem vyrovnávání *karmy* světa. Ale i v.m. má dva aspekty; existuje totiž tzv. v.m. černá a bílá. První z nich znamená práci, sledující jako cíl splnění vůle magika bez ohledu na tendence; účelem druhé je věst bytost podrobenou vůli magika k vyústění do stavu, jež každý, kdo jej prožívá, považuje za spásu. Podle toho lze soudit, že v.m. černá tají v sobě tendence k vyhranění osoby magikovy, kdežto v.m. bílá vůli věst každou věc k jejímu nevyzpytatelnému cíli a určení.

Termín *magies* označením černá a bílá má v Evropě význam, s nímž se v zasvěcených kruzích na Východě vůbec nesetkáváme. Dobro a zlo se tu považují za poustající činitele v podstatě stejně tísnící každého jedince, takže v.m. je pouze mocí v dobro a zlu působící. Tato moc má význam jen za předpokladu, že člověk svým duchem dlí nad dobrem a zlem a pak už záleží pouze na tom, kam magik znalý v.m. věci nebo jevy na cestě životem usměřňuje. Černí magikové mají zájem na tom, aby na konci jejich činnosti byla splněna jejich osobní vůle bez ohledu na vnitřní tendence těchto věcí nebo jevů, kdežto bílí magikové tohoto typu ustupují přáním a tužbám těchto jednotlivých věcí nebo jevů, a proto se snaží uvolnit jim cestu do vykoupení, po němž každý potenciálně touží. Tím se zdá, že černá a bílá magie vysokého typu se liší pouze pochopením významu kvalit absolutna. Kdo

z těchto magiků jejich význam pochopí, ten bude vždy magikem bílým, kdo jejich význam nechápe, stane se vždy magikem černým. Přitom pojetí zla těch, kdo znají v.m., je naprosto jiné než u běžných lidí; kdo dobře vidí, vidí někdy zlo, jež někoho postihuje, jako dobro a zase naopak dobro jako zlo. Proto v.m. tzv. černá nedbá na utrpení toho, komu utrpení činí, neboť tu bezprostředně rozhoduje pouze možnost karmického vyrovnání, jež je možné pouze utrpením. Naproti tomu v.m. tzv. bílá má ohled na osobnost, na niž právě magik tohoto typu působí, a proto se snaží k tomuto karmickému vyrovnání každého přivést jeho zřeknutím se světa.

Zde už jsme u *bódhisattvů*, kteří vůli věst celé lidstvo k vykoupení operují též v intencích v.m. Jelikož však tuto vůli prosazují formou přání, aby byli lidé spaseni, nutí je vlastně jít cestou pochození rozdílu toho, co se nazývá *nirvána* a *sansáró*, takže jde vždy o v.m. bílou. Tato magie je tedy do snahy jít cestou svobody včleněna vůli nejit sám a bez ohledu na ostatní. Může se ukázat, že v každém případě tu je stopa bludu, jež *buddhové* postrádají, a proto setrvávají malinko napravo od střední cesty zvané v.m. tichým přáním nebo reakcí na hledání jedinců přispět druhým k vykoupení. Jinak jsou *buddhové* k bloudícímu lidství neteční, vědouce, že ať jde kdo špatnou nebo dobrou cestou, vždy spěchá za životní zkušeností, která jej má poučit, že jen zanecháním všeho bude vykoupěn.

Ve v.m. se tedy nesetkáváme s působením zaměřeným na ukájení smyslových přání těch, kdo ji provádějí. Ale setkááme se v ní s vysokou ctižádostí, přerůstající každý smyslový chťič ve formě chuti na něco, s ctižádostí, která zpravi-

dla zabíhá do poznání okultních zákonů života, do rozvinutí moci nad všemi okolnostmi a ve vyšším stupni do snahy dosáhnout božského života, který má být žit stejně reálně jako život fyzický s jeho všemi osudy. Proti této magii je snaha domoci se magickými praktikami bezprostředních výhod ve světě a smyslového vyžití pouhým čarováním, aby červ získal výhody mezi jinými červy.

vyšší duchovní centra neuropsychická centra, obsahující potenciální energii, umožňující dosahovat rozličných prožitků nadmyslové povahy. Také čtyři nejvyšší psychická nervová centra, totiž *sahasrara*, *ádžňa*, *višuddha* a *anáhata*. Viz *čakra*.

vyšší Já *jáství* zažehující se v božských nebo i nadbožských stavech.

vývoj z mystického hlediska přetvářečím proces týkající se nehlubší části naší bytosti a směřující k realizacím vysokých, příp. transcendentních stavů. Obecně se pod slovem v. myslí změna související s postupem k nejvyššímu stavu lidství, ale univerzálně se jedná výhradně o proces vedoucí ke kvalitativnímu přerodu člověka, tedy na úrovni hnacích a utvářečích sil bytí. Duchovní nauky totiž chápou náš současný stav jako úpadkový; došlo k němu degenerací našeho prastavu, který nebyl fyzický, nýbrž duchovní. Od té doby jsme opouštěli svůj základní kvalitativní charakter, čemuž se může rozumět tak, že jsme se vyvíjeli do hmotného stavu, až se nám stal základnou i kriteriem pro měření hodnot. Ale tento v. směřuje kvalitativně k nižším a nižším stupňům, předznamenáním duševním úpadkem, s jakým se setkáváme u lidí zaostalých. Kdo neotupil své instinktivní citění, strážící dožívající stavy duchovna, ten stále hledá způsob, jak tyto stavy rozví-

nout a dosáhnout tím tušeného štěstí.

Tento způsob je obsažen v interním učení mystickém. Jeho použitím se proces vnitřní degenerace zastaví a pak se dokonce všechno obrátí ve formě cesty zpět, k našemu původnímu stavu. To se může pokládat za v., jehož charakteristickým rysem je přetváření po týchž stupních, po nichž jsme sestupovali do svého nynějšího stavu. Tak člověk znovu objevuje to, čím kdysi byl a co žil. Když v. ve zpětné linii skončí, člověk poznává, že se vrátil, odkud vyšel, do svého původního domova. A v. se ukazuje být přetvářečím procesem, při němž celá bytost prochází i strukturálními změnami, které se později ukáží být vylučováním a ztrátou fyzické tělesnosti a v. nefyzického; ten končí zmizením člověka z pláně bytí viditelnosti.

vzpomínky jsou výrazem schopnosti zpřítomňovat si znovu ve vědomí události dříve prožité nebo viděné. Proto jsou v. vázány na paměť, která se vysvětluje jako zachované latentní rozechvění: to, co jsme viděli nebo prožili, v nás vyvolalo dojem, rozechvění. V. jsou rozechvěním vystupňovaným ve schopnosti zvané paměť do té míry, že z toho vzniká doslova opětný smyslový počitek.

Z hlediska jógického vývoje se nedoporučuje vzpomínat si na minulost. Co kdysi bylo reálné, nemůže pouhá v. v plné míře oživit; proto vzpomínání oslabuje a je nutno je vyloučit. Máme žít jen v přítomnosti, která má být vždy tvůrcem osudů budoucnosti. Když moment přítomnosti využijeme k rozvinutí nejlepších stavů, můžeme doufat, že si tím připravujeme pomyslitelně nejlepší budoucnost. Vzhledem k takové budoucnosti jsou v. nepotřebné a obtěžující momenty.

X**X-paprsky** paprsky Roentgenovy. Je-

jich vlastností je pronikat hmotou. Pro to je v mystice otázkou, zda skutečné jasnozření, jímž člověk prohlédá prostory a hmotu, se neopírá o tytéž paprsky.

Z

záchvat kundaliní šakti sebevražda podržením *hadí síly* v hlavě. V tomto případě totiž dochází k překrvení mozku a následkem toho ke smrti. V józe je z.k.š. stále lákavý, poněvadž s jeho při bližování mizí všechny problémy a strasti, aniž se dostavuje hrůza, jaká provází sebevraždu. Ostatně jogínové chápou z.k.š. jako definitivní východisko ze sansarické problematiky (viz *sansáró*), kdy už nedojde k opětovnému vytvoření *karmy*, která musí být vyžita, ať si to člověk přeje, nebo nikoli. Vzhledem k těmto souvztažnostem není z.k.š. útekem ze života ze zbabělosti; jogínové tu vždy váží okolnosti a jejich výhody i nevýhody.

Z.k.š. se v procesu mystického vývoje ohlašuje tehdy, když jogín mocí své vůle zastaví duševní činnost. Tento stav souvisí s dočasnou rovnováhou všech duševních sil, s jejich nefunkcí, s prožitím stavu strnulosti; ta je provázena rozvojem utlumeného empirického vědomí do všemohoucnosti v jejím lákavém aspektu, v jejím působení na vědomí, kdy zbavuje člověka pocitu každého omezení. Proto z.k.š. nemusí světský člověk ani odsuzovat, ba ani o něm cokoli soudit. Kdyby totiž jogínové nebyli už předem vychováni k tomu, aby netoužili po smyslových rozkoších, nabízel by jim z.k.š. tyto rozkoše v takové formě, že by to bylo běžné jejich ukončování života. Stane-li se někdy, že jogínové použijí tohoto řešení životních problémů, můžeme v tom vidět tolik jejich závažných momentů, že ani nemáme právo jejich čin odsuzovat. Zpravidla se to děje, když jogín dosáhne podstatných

úspěchů v józe, dokud je ještě mlád. V tomto případě bývá poměr sil jeho bytí a zevního světa takový, že jeho setrvanost na světě se stane neřešitelným problémem. Jeho odchodem ze světa pomocí z.k.š. nedojde k jeho zaplétání do magických sil ani k založení karmických napětí, jež by později mohly celý život neúnosně zkomplikovat.

Dokud tedy nevíme, co znamená situace jogína plného sil v odbojném světě na vrcholu mystického vývoje, nemáme nejmenší možnost vážit všechny okolnosti vedoucí k z.k.š. A lze ještě připomenout: nejrychleji jsou vždy s úsudkem o něčem hotoví lidé, kteří si myslí, že příliš mnoho vědí, ale v životní praxi jsou samý kompromis. Skutečné utkání s životními problémy činí každého rozvážnějším.

základní veličiny jsou v jógickém pojetí tytéž jako ve fyzice. V józe podmiňují existenci bytí samého, ve fyzice existenci světa. Hmotný bod ve fyzice, jenž vytváří tíhové centrum, nachází jogín v těle, které získal zrozením a jehož tendence může hodnotit jako centripetální. Magnetismus, reprezentovaný ve fyzice polem siločar fyzikálních nábojů s difuzní tendencí nachází jogín v kapacitě a ve fyzikálním chování duševních sil těla. Napětí reprezentované ve fyzice vzájemným vztahem dvou hmotných bodů, kterýžto vztah vytváří dráhu, tedy vzdálenost a čas, nachází jogín v duševních vztazích k zevním předmětům jako k hmotným bodům, které v něm vyvolávají reflexy.

Když se jogín snaží objektivně hodnotit tyto tři z.v. lidského bytí, musí vycházet z prostého poznání, že hmotný bod, tělo, je nezbytným předpokladem přítomnosti ostatních dvou fyzikálních faktorů bytí. To může vzbudit dojem, že

stejně jako v Einsteinově teorii relativity pouze fyzické bytí vytváří čas a prostor. To ovšem činí nejistou skutečnost, že ze silování napětí vyvolávaného vztahem myslícího principu k tělu mění vlastnosti fyzického bytí; zkvalitňuje je, zpřučňuje je a mění jeho tíhové vlastnosti. Právě vzhledem k této skutečnosti se stává nejistým stanovení hmoty jako základního činitele projeveného kosmu. Jogín poznává, že teprve napětím, které je možné pouze vytvořením vztahu mezi subjektem vědomím a objektem předmětem koncentrace vznikají podmínky vzniku veškerých hmotných skutečností, aniž je k tomuto vzniku třeba „rozprášeného materiálu“ v prostorách kosmu. Jogín doslova vidí, že vznik jeví je událostí v silovém poli. Tato událost znamená vznik a „sbírání“ materiálů k možnosti vzniku skutečnosti.

Z hlediska jógy je však zajímavá i další skutečnost: nerozvinutá funkce vědomě usměrňovaného myšlení způsobuje, že její fyzikální náboje mají vždy zakřivenou dráhu podobně jako předměty, jejichž pohyb je podmíněn působením gravitačních faktorů gravitačně silnějšího centra. Napětí, jehož fyzikální význam snad dosud nebyl odhalen, nachází jogín ve vnitřní vazbě buněčných substancí, která je zdánlivě podmínkou existence těla. Ve skutečnosti to je napětí potenciální, totožné s napětím ve fyzikálním prostoru, jímž je ve fyzice vesmír, kdežto v jógickém průzkumu tělo. Pak jogín dochází k závěru, že pouze existenci potenciálního napětí, udržování snad ve vesmíru vztahy galaxií, existují i prostory, ať už za ně považuje me tělo, nebo planetární a sluneční systémy, nebo soustavu galaxií, nebo celé kontinuum, jež jmenujeme vesmírem.

Operativní postupy v józe vedou tedy

k zjištění, že hmotný bod, magnetismus a napětí jsou faktory ekvivalentní. Kdo se domnívá, že hmotný bod je ostatním dvěma veličinám nadřazený, nepozná prostě, co znamená mysl uzavřená ve svém vlastním okruhu, tedy mysl činná, ovšem bez vztahů k vnějším skutečnostem. Když je význam myslí v sobě samé uzavřeně poznán, pak zví, že trvání fyzikálního vesmíru je přímo závislé na variační vlastnosti tří z.v. Tímto způsobem tedy vzniká a trvá vesmír jak v makro, tak i v mikrorozměrech.

Hmotný bod, v józe zastoupený tělem, tu však je a tvoří zdánlivý základ veškeré smyslové metriky. Ale smyslem jógického školení je, aby člověk vystoupil nad úroveň takto vzniklých měřítek, což jóga našla v příslušné mentální praxi.

Jógická zkušenost, která vede k identifikaci rovnomocnosti hmotného bodu, těla, magnetismu, myslí a napětí, gravitačního fenomenu působícího v oblasti fyzikálních částic bytí, se zakládá na dvojí mentální empirii. Jogín může za stavit tékavost myslí buď zastavením mentálních a tím i duševních procesů se zřetelem na opěrný fiktivní bod, nebo bez zřetele na něj. Bude-li postupovat ve shodě s prvním poukazem na mystickou praxi, vzroste intenzita magnetismu, který je vzbuzován vzájemnými vztahy fyzikálních nábojů mentálu. Příčinu toho dlužno hledat ve frekvenci těchto částic, která zesiluje a zhušťuje se, jakmile její kvantum nepodléhá snižování této frekvence následkem reflexních reakcí myslí na zevní předměty. Ale zkušenost v této disciplíně vede k poznání, že sílu magnetismu nelze tímto způsobem neomezeně zvětšovat. Ale i přesto lze dospět k poznání, že relativní poměr takto zesilovaného magnetismu přechází ve prospěch mentálu

jakožto fyzikálního faktoru proti hmotnému bodu, tělu, jehož tíhová vlastnost následkem toho vykazuje zmenšení účinků. Racionální zhodnocení tohoto procesu dovoluje vytvářet předpoklad, že kdesi vně tohoto druhu jógické zkušenosti dochází k vyrovnání kvalitativního i kvantitativního fyzikálního obsahu hmotného bodu na jedné straně a magnetismu na straně druhé.

Budeme-li postupovat podle druhého způsobu mystické praxe, vytvoříme mezi principem pozorování a pozorovaným předmětem vztah, jehož pomocí vneseme do subjektivního fyzikálního prostoru napětí, jež se od napětí vyvolávaného zastavením mentální činnosti bez fiktivní pozorovací opory liší pevně vytčenou dráhou kmitů fyzikálních částic. Zkušenost ukazuje, že se tímto postupem může přesunout tíhová hodnota hmotného bodu na dráhu fyzikálních částic, čímž se vytváří zcela nová skutečnost mezi objekty stvoření.

Jogín tuto skutečnost identifikuje jako duchovní, její vlastnosti jako reálné. To je znamením faktického přesunu funkcí psychického aparátu jeho bytí ze sféry tzv. objektivního, tj. hmotného světa, do světa fyzikálního, který pozná jako svět příčinný i následkem převahy objemu prostoru fyzikálních polí nad objemy polí, jež známe jako hmotu. Tuto skutečnost nadto potvrzuje i zjištění, že tzv. objektivní svět je svými rozměry mikroskopický, neboť jeho jevy závisí zcela na hustotě, tj. místně omezeném kvantu fyzikálních částic a jejich kmitů.

Poznání a zkušenost jogína však nekončí identifikaci hmotných a fyzikálních faktorů. Napětí, vytvářené zesílením vztahů mezi dvěma zdánlivě fiktivními, avšak přece jen konkrétními činieli, totiž mezi principem pozorování

a oporou pro pozorování, posiluje fyzikální pole mentálního světa jogína do té míry, že psychologicky jasně zřejmé tíhové středisko, jímž je tělo, se přenáší na fyzikální faktory bytí, totiž na duševnost. Právě opora pro pozorování vyloučila tékavost mysli a následkem toho mohla zesílit frekvence těchto fyzikálních faktorů, duševnosti. Nadto je tento přesun provázen změnou kvalitativních kategorií — jogínovi se krátce řečeno tímto způsobem podaří přesunout vnímání i obsah duševního, tj. mentálně pocitového prožívání ze sféry chuťových a hmatových efektů do sféry efektů ryze vjemových, tedy abstraktních. Na úrovni sebeuvědomování tím přestupuje de facto z hmotného světa do fyzikálního, vyjádřeného duševnosti.

Jakmile dojde k tomuto přesunu, pak fyzikální částice, tvořící jogínovo hmotné bytí, začnou sledovat nebo již sledují stejnou dráhu. Přesune-li se dostatečně kvantum těchto částic, prožívá jogín stav bytosti, jež přestoupila z řádu bytostí orientovaných k prožívání prostřednictvím smyslového vnímání, do řádu bytostí za hranicí dosažitelnou našim smyslovým vnímáním. To se považuje za evidentní přechod z tísňe bytí, narážejícího na hmotná fakta jako na neproniknutelné zdi, do stavu bytostí tímto omezením netrpících. Přechod sám pak dokazuje rovnomocnost pole, skrývaného za zástěnou napětí, s polem, které nazýváme hmotným bodem, jakož i s polem, jež známe jako místně se uplatňující magnetický efekt. Kromě těchto tří z.v. ne nalazne jogín žádnou další, protože hmotný bod symbolizuje gravitační centrum, magnetismus pak symbolizuje prostor, neboť je vytvářen kmitajícími fyzikálními náboji na čáře Z. Třetí z.v., napětí, symbolizuje dráhu a tím i čas

a ten potom tmelí tento triumvirát do jednoty.

Při přesunech uvědomělého vnímání z pole smyslových vjemů do oblasti magnetických siločar a dále do fenomenální oblasti napětí dochází k podivuhodným zkušenostem. Nepohyblivá prázdnota prostoru, v němž jsou rozmístěny smyslové jevy, ukáže se být oblastí tvůrčích procesů, jež jsou v neobyčejném úzkém vztahu k procesujícím strukturám jevů, takže se každý jev ukazuje být vetkán do prostoru fenomenů magnetického světa poznávaného jako svět astrální čili hvězdný. Ale ani tato úroveň subjektivního jogínova světa nemusí ničím překvapovat, neboť ukazuje na to, že žádný jev ani tvor nejsou odtrženi od fyzikálního světa, že tedy materialistický názor na svět není zdaleka schopeň vystopovat a vysvětlit vnitřní souvislosti celé oblasti jevů spojených velmi těsně na jejich vlastní duševní úrovni.

K překvapením dochází teprve na úrovni napětí, vyjádřeného nade vším ostatním převládajícím přímým vztahem mezi dvěma činiteli, v józe mezi pozorovatelem a pozorovaným. Tento vztah totiž vytváří přesnou dráhu kmitů mentálních nábojů fyzikální povahy, přičemž se brzy ukazuje, že přesná dráha dvou snad fiktivních psychologických faktorů, pozorovatele a pozorovaného, je prostorově vždy tak velká, že přesahuje každou dráhu dvou faktorů, jež ve všeobecné tvorbě hrají hlavní tvůrčí roli. Tím se jogín ocitá ve stavu, v němž jeho vědomí převede objektivní vesmír na úroveň svého subjektivního života, v němž všechno snadno obsáhne jako svůj vnitřní svět.

Proto stadium vyspělosti na úrovni vůlí řízeného napětí, vytvářeného exaktně vytvořeným vztahem mezi pozorovatelem

a pozorovaným (opěrným bodem), učiní z neobsáhnutelného objektivního vesmíru obsáhnutelný subjektivní svět, jenž se sice duševně pobloudilému člo věku jeví jako gigant vše překonávající, který však tak snadno přepadá z oblasti jevů tzv. objektivních do oblasti subjektivní: tam, kde mysl jogína nachází všechno jako vnitřní objekt svého uvědomování.

zákon viz karma.

zákon odrazu zákon akce a reakce ve vztahu k energicky uplatňovanému úmyslu ve vnějším prostředí a jeho odezva v silovém nebo bytostném prostředí energicky činného člověka. V *magii* pak odezva psychologického prostředí vnějšího světa, v němž magik pracuje, nebo také odezva z jeho vlastní bytosti. Jindy také zvraty v prožitkových stavech nebo ve vnitřním napětí, k čemuž dochází následkem předcházejících energických akcí, jež vyžadují nejvyšší mobilizaci všech bytostných sil.

zákon výživy opírá se o nezbytnost látkové výměny u všech živých organismů. Aby tyto organismy mohly vůbec potřeby této výměny zjistit, musí být vybaveny jednotlivým činitelem, jímž je *vědomí*. U nejprimitivnějších organismů ovšem vědomí neuvědoměle registruje potřeby těla, na něž reaguje tak, že organismu dává povel k hledání a absorbování potravy. U těchto organismů však vědomí nemá stejnou funkci jako u organismů vývojově pokročilejších. Jejich vědomí je vlastně modifikací hmatu, který se chová aktivně, aby jako polyp přísál a vysál vše, co mu za potravu může sloužit. Teprve v pozdějších stadiích vývoje ukazuje vědomí funkci v podobě myšlenky a v nejvyšším stadiu tohoto vývoje dokonce v podobě myšlení abstraktního. Tělo se ovšem za duševním vývojem

opožďuje, proto se jen část vědomí vyvíjí k abstraktnímu myšlení a část vědomí zůstává na stupni původním, takže se tělo jako by samo stará o své potřeby.

Vývoj se tedy ubírá k abstrakci a dá se předpokládat, že tělesnost bytosti bude pozměněna až k její smyslové nepostřehnutelnosti. Do té doby bude nejen člověk, ale i jeho tělo vybaveno různými druhy vědomí, jejichž spolupráce bude udržovat lidství v takové podobě, v jaké je nyní, s pomalým vývojem k bytí duchovnímu.

Byli bychom na omylu, kdybychom se domnívali, že výživa ve svém celku znamená pouze transformaci hmotné potravy na všechny činitele, jimiž se vykazují žití. Velmi důležitou roli hrají „stopové prvky“ vzduchu, neboť právě ony organismus oživují a činí jej takovým, jakým právě je. O tom se lze nejlépe přesvědčit jógou. Ať se totiž jogínové zabývají formální *pránajámou*, nebo pouze kvalitou dýchání, vždycky poznávají, že kvalita dechu nesmírně mění celou duševnost člověka. Vědí ze zkušenosti, že setrvává-li bytost v elementárních zřetelích, vdechovaný vzduch vědomí zužuje, neboť rozněcuje chťiče a činí z potřeb organismu nekompromisní chťič, jemuž se celá duševnost podřizuje.

Běžný člověk je směsicí různých vlastností podle toho, jak dalece se odtrhl od principu jedení a rozvinul estetické zřetel. Jogín však tím, že podle příkazu své nauky dbá na to, aby jeho mysl byla prostá elementárních zřetelů, dosahuje etickými zřeteli tak vysokého stupně niterného očištění, že na úrovni vizuálních schopností bývá oslněn měkkým duchovním světlem, jehož pomocí se stává jasnozřícím mudrcem.

S ohledem na tyto znaky živých organismů se tedy problém výživy rozšiřuje

za hranici běžně absorbované hmotné potravy. Duševní orientací získává člověk potravu další a její přijímání je závislé na dýchání. Na vyšším stupni se potrava tohoto druhu přijímá už pouze pomocí příslušných vjemů, jejichž funkce v tomto smyslu je možná pouze tehdy, když jsou tyto zřetel zaměřené na úroveň dosažitelnou výhradně extatickým stavem mysli a vědomí.

Potravou tvoří tedy mohou být rozličné látky. Nejsubtilnější jsou „stopové prvky“ ve vzduchu, nejhrušší látky fyzické. Složky vzduchu způsobují, že se bytosti vyvíjejí k duchovnu dokonce celou bytností asi tak, jako je tomu například při procesu zvětrání půdy. Proto je jejich účinek duchovní. Naproti tomu fyzické látky jako potrava jsou jistým způsobem sublimovány nebo rozkládány, aby z nich organismus vydobyl subtilní prvky a tak nemusel být tak docela závislý na „stopových prvcích“ vzduchu.

Tato skutečnost vnáší nejasno do problému z.v. Povrchní pozorování a zkoumání nás může přesvědčit, že „pouze potravou je živ člověk“, ale jógická praxe nás může poučit, že tomu tak není. Z.v. je sice v nižším pojetí všedrtícím kolesem, jímž je přetvářeno všechno, co existuje, ale pouze v určité dimenzi. Její hranice lze překročit „výživou“ branou ze vzduchu.

Hathajóga sice dokázala, že se z fyzických látek vyživovacích vytváří i *nektar*, jehož působením se bytosti mohou cítit vždy velmi mladé, ale ani tento nektar, nejsubtilnější produkt fyzické potravy, nám neumožní překročit hranice příslušné fyzické dimenze. Člověk je vystaven zákonu chřadnutí, neboť i v tomto případě se v těle tvoří zplodiny, jejichž působením člověk stárne. A zdá-li se významné, že stárnutí je hathajógickou

praxi pozdrženo, větší rozhled nám může ukázat, že opravdu není zastaveno.

Vcelku ovšem je z.v. symbolem bezedného kosmického jícnu, do něhož neustále padá všechno živé i neživé, aby se přetvořilo v zářeni, jehož účelem je vznik nových forem bytí, obohacených strastmi, které vznikly jeho vznikáním a zanikáním. V nejnižším projevu je z.v. poznáván jako reálný projev pudu sebezáchovy, jenž se u nejnižších organismů projevuje pouze snahou zmocnit se všeho toho, co se jim hodí za potravu, a potom též snahou zachovat rod.

Zarathuštra (v lat. a řec. textech Zoroastres, Zoroaster) staroiránský (628 — 551 př. Kr.) reformátor *mazdismu*, zakladatel učení, které nese jeho jméno; čas tečně je obsaženo v *Avestě*. Učení Z. je dualistické s důrazem na božskou transcenci na jedné straně a morálku činu provázeného jistotou, že spravedlnost zvítězí, na straně druhé. Učení Z. bylo v 7. stol. po Kr. v Íránu vytlačeno *islámem*.

zářeni je vlastností každé hmoty, jestliže na ně neklademe požadavek, aby bylo světelné. Souvisí s rozpadem atomů nebo jen s jejich ochuzováním o jeho náboje. Proto jogínové zjišťují, že existuje z. nesvětelné i světelné. Nesvětelné z. souvisí s tíží hmoty, světelné s její radíací, závislou na větším kmitání jejich elektromagnetických nábojů. Toto poznávání získávají jogínové z jógického vývoje. Běžný člověk, který nemá žádný vztah k józe, je stejně „světelný“ jako každá mrtvá hmota; jógické úsilí však tento stav mění právě vlivem stupňujícím se soustředováním.

Když jogin položí své bytí před soustředující se mysl jako objekt neztotožněný s vědomím sebe sama, pak jeho tělo pod působením soustředěné mysli

mění svou strukturu. Molekuly jeho těla, dosud v relativní nehybnosti, začínou kmitat tím intenzivněji, čím je soustředění mysli větší. Při soustředění, pro něž existuje výhradně subjekt soustředující se mysl a objekt tělo jako předmět soustředění — začne tělo uvolňovat ony elektromagnetické náboje, které v běžném stavu zvyšují jeho smyslovou zjistitelnost, ale po tomto zásahu do jeho vyzařování se stává jeho bytí zřetelnější na úrovni nadsmyslové.

Jogínovo tělo vlivem adekvátní koncentrace bude tedy zářit. Z. je však měkké, a proto se podobá spíš fosforescenci. Subjektivně to však znamená rozšíření vjemů za hranici běžného vnímání, čili svět jogína se už začne jevit v jiném, větším a širším rozsahu. V dalším procesu jógického vývoje se fosforescence mění ve skutečné z. Ale z. ve smyslu radioaktivity přísluší k vysokým stupňům jógického vývoje. Již na počátku tohoto druhu z. tělo jogína mizí z dosahu běžného vidění. To znamená, že z hlediska jógických zkušeností je teorie z. poněkud jiná než ve fyzice, ačkoli i zde platí elementární pojetí teorie světla. Stupňová intenzita koncentrace je zvyšováním kmitočtu vyvolaného vztahem mezi subjektem, soustředující se myslí, a objektem, předmětem koncentrace. To způsobuje, že vyzařování se mění z „černého“ na světelné a postupně na bílé, které už též uniká smyslovým vjemům. Takový postup v józe znamená strukturální předpodstatňování bytosti a toto předpodstatňování je založeno na fyzikálních zákonech. Z toho lze soudit, že jógické školení má reálný základ.

Bylo by dobře dělat průzkumy přírody pomocí jógy, aby vědecké bádání bylo doplněno. Skutečná povaha z. se z jógického hlediska jeví jako výsledek

strukturálních změn hmoty a nikoli jen jako schopnost atomů zářit.

zasvěcenec ten, kdo mystickým vývojem vyvolaným příslušným vlastním úsilím a pozorováním dosáhl všech potřebných mystických zkušeností. Proti takovému zasvěcení je rituální zasvěcení ně kdy až bezcenné.

zázraky jsou činy mistrů mystiky, jež jsou vykonávány na základě znalostí přírodních zákonů obecně dosud neznámých, takže budí dojem výjimečnosti nebo nadnormální moci. Předpokládá se však, že to, co se dnes může považovat za z., bude později běžné, neboť lidstvo se vyvíjí i jako celek. Z toho důvodu nemají být v z. spatřovány skutky božské moci, nýbrž jenom skutky založené na hlubších znalostech obecné zákonitosti.

Skutečnými z. jsou ovšem činy v říši příčin, i když se také opírají o hlubší znalosti přírodních zákonů. V této říši totiž mistři mystiky nejvíce pracují, neboť jsou tím povinni. Protože jsou povinni konat dobro, činí to zpravidla zavedením těchto tendencí ve sféře podnětů; za čas pak jsou ostatní lidé inspirováni z říše příčin jakoby ze svého nitra, takže tyto podněty snadno akceptují. Čas tu hraje roli proto, že zlo je zpravidla činnější princip, jehož funkci může přemoci pouze čas. Podněty pak tu ne mohou být nahrazeny etickými poučkami.

zážehy vědomí okamžiky uvědomování v jistém místě, stavu a čase. Podle *buddhismu* se z.v. rovnají úplnému rozvinutí denního vědomí, což je vždy jev okamžikový. Podle toho jsou z.v. nejspřávnější mírou pro jednu životní existenci. To proto, že mimo okamžiky úplně rozvinutého sebeuvědomění probíhá žití stavem ne-jsočnosti.

Z hlediska buddhismu může být tedy život považován jen za časové zlomky plného sebeuvědomění v jistém stavu, podmínkách a místě. Jen tyto činitelé tvoří komplex, v němž se udá uvědomovací zážeh; význam tohoto komplexu zaniká vždy s uvědomovacím aktem a vynikne opět novým zážehem uvědomění.

Tak se tedy vytváří řetěz uvědomovacích okamžiků jako relativních jednotlivých existencí, probíhajících ovšem v pomaleji se utvářejícím a zanikajícím komplexu, jímž je fungující organismus. Jsou to tedy vlastně dvě řady reinkarnačního procesu, z nichž ovšem člověka běžného typu zajímá *reinkarnace* polí pro zážehy *vědomí*, totiž těl. Tato těla však jsou v životě sekundární a nemusí být a podle buddhismu ani nejsou v žití tak významná. Můžeme opakovat, že život lze měřit pouze na okamžiky plně rozvinutého uvědomění. Všechny ostatní stavy vědomí přerazují denní vědomí na druhé místo, čímž se stává, že při márním činitelem v životě se stává vědomí zastřené, podvědomí. V tu dobu člověk pouze vegetuje ve funkčním procesu organismu a jeho psychických faktorů, jejichž ústředním činitelem je podvědomí.

Kdyby tedy variační schopnost denního vědomí byla větší než od stavu rozvinutého denního vědomí až k vědomí za střeňem, k podvědomí, byly by jeho spodní meze ne-vědomím a tím vlastně z psychologického hlediska smrtí. V tomto případě by se pak okamžiky rozvinutého denního vědomí, resp. uvědomění, nezdály spojeny, a proto, pokud by se udávaly na téměř materiálu, v stejném těle, byly by vždy počátkem, průběhem a skončením jedné existence. To potvrzuje skutečnost, že se někdy

spodní mez sebeuvědomění sníží tak značně, že minulost bývá zapomenuta a člověk pak začne nový život pouze od okamžiku opět se rozvíjející a zvětšující variační schopnosti denního vědomí.

Křivka rozvíjení a snížení stupně denního vědomí však není tak docela závislá na křivce funkcí fyzického těla. Proto se může stát, že následující uvědomovací akt se může uskutečnit i mimo tělo, jak je dokázáno studiem parapsychologických jevů. Udá-li se však sebeuvědomovací akt až po zdravotní katastrofě v těle, udá se zpravidla jako akt počáteční v nové řadě sebeuvědomování, často už na jiném materiálu, v jiném těle, podle stejných směrnic. Stejně tomu je při přenosech vědomí za živa, což se v józe často praktikuje. Proto se uvědomění jeví jako řada zážehů sebeuvědomění, která nebývá přerušena fyzickým zánikem, leda by člověk během svého dosavadního života zničil žízeň nebo touhu po životě. Pouze žízeň po životě poutá uvědomování a jeho jednotlivé zážehy na tělo. Fyzická vyčerpanost je proti tomu pouze průchodem stavy snížené variační schopnosti vědomí.

Z nejvyššího duchovního hlediska jsou tedy z.v. do jisté míry autonomní řadou projevů života, jež nejsou tak vázány na tělo, aby s jeho zánikem také přestaly. Následkem toho dochází k reinkarnacím, které jsou však zase závislé na touze člověka být nebo žít. Když tato touha zmizí, člověk dožije v těle všechny zážehy sebeuvědomění. Proto pro něho neexistuje reinkarnace. Přitom ovšem touha žít nebývá zrušena odporem k životu; ten často koření v nesplněných touhách. Proto hledejme ložisko touhy po životě kdesi v organismu a tam ji zrušme dokonale rozvinutou spokojeností se životem, jaký máme a žijeme.

Země v pořadí od Slunce třetí z velkých planet slunečního systému. V *astrologii* pak ústřední těleso pro vy počítávání horoskopů a stanovení momentálních astrologických vlivů. Proto se polohy planet přepočítávají vůči ní, i když ústředním tělesem všech je Slunce. Jsou uváděny její elementy, jež zvýšeny o 180° mohou být považovány za elementy Slunce. Tyto elementy pro rok 1900, 0, 0: střední délka: 99°41'48''04; střední délka přísluní: 101°13'15''00; excentricita: 0,01675104; střední denní pohyb hvězdný: 3548,19 — 28323; sklon ekliptiky 23°27'8''26.

zen (jap.) zkratka jap. slova „zenna“, které je transkripce čín. „ch'an-na“, od vozeného od sans. terminu *dhjána*. **Z.** je jedna ze škol buddhistické *mahájány*; vyvinul se v 6. a 7. stol. spojením buddhistického učení, jež přivezl do Číny Bodhidharma, s *taoismem*. Mylně informovaní Evropané v z. často hledají chytráctví. V z. však mohou mít úspěch i lidé nevykající chytráctvím přejmenovaným na inteligenci. Jakmile někdo, ať chytrý, nebo hloupý, dokáže izolovat duševnost od tělesnosti a očištěnou duševností tělo stále prostupovat, stane se mistrem zenu, aniž ztratil původní prostotu, již zenem vždy obohatí o lepší vnímání a tím i o onu předpokládanou chytrost.

Zendavesta nesprávné označení zbytků staroiránských svatých písem; viz *Avesta*.

zirájící totéž co Bůh *pozorovatel*.

zjev to, co se nám představuje jako viděná skutečnost. Tedy nejen to, co zjišťujeme zrakem jako smyslovou skutečnost, nýbrž i to, co vidíme jako představy. V oblasti vidění může tedy být z. abstraktní nebo konkrétní. Za abstraktní z. můžeme považovat ty, které vystupují

v oblasti představ jako výsledek spolu práce fantazie a spekulace; za konkrétní ty, které vystupují při nečinné mysli, ovšem dobře kontrolované, a přímo před očima jakožto čirý jev vizuální. Ty to rozdily ve vidění z. jsou ovšem ne snadno stopovatelné, ale zkušenost s nimi při operaci se zastavováním mysli nám pomůže je rozlišit. Subjektivně by se dalo říci, že konkrétní z. se odrážejí pouze ve vidění, kdežto abstraktní z. nastupují ve stavu bloudícího myšlení. První tedy nevyžadují utlumení ostrosti bdělého vědomí, druhé vyžadují, aby vědomí bylo mdlé nebo zastřené.

V mystické praxi mohou být považována za konkrétní z. ty, které vystupují před zraky mystiků po tom, kdy dobře kontrolovanou mysl zastavili a na základě toho učinili celou duševnost nepohyblivou. Když za těchto okolností pozvednou sebe sami k vyšším, čistším a lepším duševním stavům, začnou se jejich zraku objevovat nebeské postavy. Bývají to vždy postavy živé a chovají se stejně jako lidé: logicky a věcně. Proti tomu abstraktní z., jaké se třeba objevují senzitivům, nejednají logicky a věcně, nýbrž jen jako náhodné jevy ve vizích: prchají z mysli i ze vzpomínek. Jsou to tedy většinou obrazy jakoby ve vzduchu nakreslené, bez přímého vlivu na vizionáře, ovšem s výjimkou vlivu na jeho mysl. Cit a hmat tu nebývají na z. účastny.

zkušenost zážitek, který se vryl do vědomí a paměti a v souhrnu se jeví i v chování a jednání. Na z. se tedy zakládá jednání člověka i jeho mravní a intelektuální orientace. Kdo je ovšem mdlého vědomí, zaujatý sám sebou, svou bytostí, toho se střetávání s okolím tolik nedotýká, takže události jeho z. nerozmnžují. Roli tu hrají z. věků, hod-

nota *karmy* těmito z. zlepšovaná a projevuující se už při zrození v podobě potenciálních hodnot intelektu, který se v následních stadiích vývoje rychle zvyšuje.

Trvá to tedy dlouho, než bytost nebo tvor díky životním z. dospěje k rozvíjení címu se intelektu, když však už k němu dospěje, pak každá další životní z. intelekt zkvalitňuje, přičemž se tento vývoj zrychluje. Když už člověk dospívá k poznání absolutnímu, tj. naprosto objektivnímu, pak vývoj probíhá takřka po kolmé linii. Toto přirychlování se zdá být univerzální: ve vývoji planet, v dozrávání vesmíru i člověka. Proto také dochází v nejvyšší fázi k náhlým zvrátům; jen jogínové však dokáží těmto zvrátům čelit.

Jen o z. se však opírá v životě pouze člověk primitivní, který se spokojí s reflexním chováním. Takový člověk je jakoby na konci vývoje. Ale vývoj tu je a zakládá se na myšlení, které je možno označit jako analytické, zkoumající a pátrající. Tím se oblast životních z. překračuje jakoby do transcendentna. Takové myšlení má povahu myšlení mystického. Kdo toto myšlení rozvíjí, musí postupovat velmi logicky, aby se neztratil v prázdných abstraktech. Proto mystikové mají sice rozvíjet abstraktní myšlení, ale ponechat mysl její reálnou náplň. Tím spojí abstraktní svět nebo i svět transcendentní s reálným, čímž budou jejich z. obohaceny o nadreálné a nadracionální hledisko a ukáží se být z. nadprůměrnými.

Z. čerpané z mystiky, která je chápána jako forma zpasivnění, mají v sobě cosi nespolehlivého. Jsou většinou individuální, nepřenosné, neaplikovatelné; mystikové se z nich mohou těšit jako z cetky, jež má cenu pouze pro jedince, kteří nemají smysl pro všeobecně uznávané

hodnoty. Kdežto z. čerpané ze sebezorování nebo sebeanalýzy jsou vždy obecně platné a aplikovatelné. Mystik tímto způsobem může získat z. celého lidského rodu a všech minulých generací.

znatel nestranně nás pozorující vyšší naše já, které je vždy v nás a je vlastně částí našeho vědomí.

zničení vědomí pátý z vyšších buddhistických vnorů a devátý stav v průběhu prohlubování vnorů vůbec. Odpovídá stavu *nirvány* dosažené za živa. Proto nejde o z.v. manifestující se jako vědomí já v běžném pojetí. Právě zničením tohoto vědomí se rozvine vědomí nadbytné, transcendentní, jako předpoklad uskutečnění *nirvány*, jež z tohoto hlediska znamená stav, v němž se už nemá rozvíjet žádné nové vědomí. V tomto případě pak termín z.v. znamená ponoreni mysli do centra, absolutna jakožto kvality svého druhu. V praxi se to jeví jako permanentní ponoření do prázdnoty. (Viz též *vědomí*.)

znovuvtělování viz *reinkarnace*.

znovuzrození vnitřní přerod, k němuž dochází odtažením mysli od světa a jejím zaměřením do centra bytosti. Tato změna v tendenci mysli se totiž neobejde bez toho, aby se na tom zúčastnila celá bytost. Kdo změnil tendenci mysli, kdo ji odtáhne od světa a setrvá neochvějně u svého nitra, pozná na sobě, že prochází revoluční změnou na úrovni vitálních sil. Souvisí to s měnicí se polaritou bytí a tento proces nekončí, dokud si mysl na tento svůj nový směr nezvykne. Když si na něj už zvykne, souvisí to se změnou polaritv všech duševních a vitálních sil.

Jelikož mystikové převádějí mysl ze světa do centra svého bytí s jejím pozvednutím do nadpozemských kvalit,

do transcendentna nebo do světa nad smyslového, znamená vlastně z. vzkříšení v nebeských, božských nebo nejvyšších duchovních stavech, které jsou polarizováním realizovány. Od této chvíle člověk žije nový život jako člověk z. Vzhledem k tomu existuje i z. nižší jako následek elementárních zřetelů. Po úplném vyloučení víry a dobroty existuje též z. pekelné jako realizace a po ní i po čátek nového žití v pekelných stavech.

V každém případě tedy z. znamená duševní anebo duchovní přerod ještě za živa; mluví li se o něm v souvislosti s mystikou, jde vždy o z. vyšší, jak bylo řečeno nahoře. A souvisí li tento přerod s fyzickou smrtí, jde místo o z. vlastně o znovuvtělení. Proto si nesmíme tyto dva termíny plést a zaměňovat je.

Zóhar (hebr.) lesk, jas, světlo. Jmenuje se tak sbírka kabalistických pojednání (viz *kabala*) z oboru židovské teologie, kosmologie, kosmogonie, pneumatologie atd. Vedle knihy o stvoření *Jesirá* je Z. nejproslulejší kabalistický spis. Vznikl ve Španělsku koncem 13. stol., autorem byl buď Moíše ben Šemtób z Leony, nebo někdo z jeho okolí, příp. skupina autorů. Je to kompilace ještě starší literatury, která sem v některých částech byla přímo přejata.

zorné pole to, co je v dosahu individuálního vidění. Ale z.p. není u každého člověka stejně velké. Kdo je roztěkaný, je schopen vnímat pouze zevnějšek, masku jevů, kdežto ten, kdo usiluje o introversi, své z.p. rozšiřuje. To se netýká pouze pronikavosti vidění, nýbrž i jeho zjemnění. Podle toho tedy člověk bdělý a následkem správného soustředění duševně nepohnutelný vidí to, co roztěkaný člověk vidět nemůže. Vidí za masku ducha, nitro člověka i duchovité útvary naplňující prostor a neviditelné lidem

s roztríštěným duchem. Rozsah z.p. závisí na podmínkách. Mystika se snaží toto z.p. co nejvíce rozšířit a prohloubit, protože to přispívá k dosažení moudrosti, stejně jako zase roztěkanost souvisí s úzkoprsostí a zatemnělostí ducha.

Soustředování mysli a centralizování na úrovni orientace ducha ruší statický stav napětí, které je podmínkou duševního života, a uvádí toto napětí do stavu kinetického, což je podmínkou překročení hranice omezující vjemy. Tím se člověk dostává svými smyslovými schopnostmi za fialovou čáru spektra; infračervený svět spatřuje ten, kdo je si ce v sebe zahlubaný, ale nečinný, neaktivní.

zření mystické je schopnost vyvinutá soustředěním v pozitivním stavu ducha na rozdíl od zření *astrálního*, při němž je nezbytné snížit aktivitu ducha pod mez běžné zvědavosti. Z.m. tedy umožňuje vidět světelné útvary neviditelného světa, kdežto zření astrální pouze svět vytvářený emanacemi životnosti, pudovosti a vášni, tedy svět stínovitých, potměných nebo i temných jevů. Viz *vidění*.

zvířetník zvěrokruh; zodiak; pás souhvězdí podél ekliptiky, kudy prochází Slunce během roku, a též dráha, po níž se s malou odchylkou od dráhy Slunce pohybují všechny velké planety. V astrologickém pojetí představují tato souhvězdí pole s charakteristickými vlivy, přičemž nerozhoduje samo souhvězdí, nýbrž stupně ekliptiky, počínající jarním bodem. Proto se nehledí na souhvězdí, nýbrž na znamení; ta si zachovávají svá jména podle souhvězdí, jak stála vůči jarnímu bodu asi před dvěma tisíci lety. Jsou to: Skopce, Býk, Blíženec, Rak, Lev, Panna, Váhy, Štír, Střelec, Kozorožec, Vodnář a Ryby.

Astrologie každému z těchto znamení přiřítá kvalitu a živel, kteréžto kombinace tato znamení charakterizují. Kvality jsou tři, živly čtyři. Kvality se hodnotí jako iniciativní, ustálená a přizpůsobující. Živly jsou oheň, země, vzduch a voda. Jsou za sebou tak, jak jsou uvedeny, a začínají znamením Skopce, jarním bodem. Podle toho je znamení Skopce charakterizováno jako iniciativní a ohňové, Býk jako ustálené a zemní, Blíženec jako přizpůsobující a vzdušné, Rak jako iniciativní vodní, Lev jako ustálené a ohňové, Panna jako přizpůsobující a zemní, Váhy jako iniciativní a vzdušné, Štír jako ustálené a vodní, Střelec jako přizpůsobující a ohňové, Kozorožec jako iniciativní a zemní, Vodnář jako ustálené a vzdušné a Ryby jako přizpůsobující a vodní.

Když uvažujeme o těchto spojeních kvalit a živlů, pak první tři znamení tvoří kombinaci nejpřirozenější. To se charakterizuje jako vstup do života, karmické mládí (viz *karma*) a přirozený optimismus, takže se tu setkáváme především s činností a nikoli s úvahami. Druhá trojice už charakterizuje karmickou dospělost, která se jeví především ve zdůrazňování svého já, sebecitění, osobnost která pouze v Panně je přizpůsobivá. Třetí trojice již charakterizuje karmickou zralost, která nachází svou sílu v aktivních citech i intelektu (Váhy), ve vášni (Štír) a ve snaze přizpůsobit se a uplatnit jako iniciátor původních idejí (Střelec). Čtvrtá trojice charakterizuje karmickou dospělost, pro niž se buď lne k zemi (Kozorožec), nebo se projevuje vyšším intelektem (Vodnář), nebo končí v začátku nového životního cyklu pro nedostatek životních zkušeností (Ryby).

Z preciznějšího rozboru jednotlivých znamení z. dospívá astrologie k těmto

závěrům:

Skopce, iniciativní a ohňové znamení, je polem ovlivňujícím planety, jež se v něm nacházejí, takto: podněcuje k aktivitě a k rozhodnosti, což směřuje k uplatnění se ve světě jako čelná osoba v užším nebo širším měřítku. Co si tedy člověk typu Skopce usmyslí, za tím jde s celou energií, neboť touží dosáhnout svého cíle v co nejkratší době. Býk,

ustálené zemní znamení, symbolizuje ducha klonícího se k realismu, který je následkem spojení aktivity a živlu obdařen optimismem a dispozicemi ke štěstí ve všech akcích. Bliženci, přizpůsobující vzdušné znamení, charakterizují čilé přizpůsobivé mentální typy, jež do sahu jí úspěchu ve světě na základě mentální zdatnosti. — Rak, iniciativní vodní znamení, vede k úsilí vytvářet kolem člověka společnost takřka v rodinné podobě, na čemž se také zakládá jeho štěstí. Ježto je to znamení tzv. plodné, je to znamení ve svých předsevzetích úspěšné, i když symbolizuje zralejšího ducha, který začíná dobře chápat vážnost životních problémů, což u typů předcházejících znamení není ještě výrazné. — Lev, ustálené ohňové znamení, se vyznačuje vědomím své osobní ceny, šlechtickým sebevědomím, což souvisí se stavem vnitřního dozrání, jež se vnitřně manifestuje jako pocity vítězství nad přírodou nebo společností, tvořící prostředí typu Lva. Jsou to pocity vlastně opodstatněné, neboť se zakládají na karmickém dozrání, jež způsobuje, že člověk již přechází ze života zcela orientovaného zevně do života orientovaného do nitra.

Panna, přizpůsobující zemní znamení, symbolizuje typy, jež už se svou myslí obracejí do svého nitra v podobě jakési introspekce. Protože to je znamení symbolizující ty, kdo již překročili hranici

karmického dozrání v nižším pojetí, zračí se to v jejich praktickém duchu, jenž dovede velmi snadno pochopit situaci a pracovat za účelem konstruktivní změny poměrů. Panna je znamením dnešních lidí, již stále usilují o změnu poměrů s ohledem na ryze praktické potřeby. Jinak Panna značí lidi, kteří své životní zkušenosti nedovedli použít k zastavení kola karmy, a proto vstupují do nového životního cyklu, jehož účelem je zastavit toto kolo. Váhy, iniciativní vzdušné znamení, je vlivem této kombinace představitelem typů postrádajících elán prvních znamení z., takže se jejich iniciativa projevuje především v jistotě, je jimž vlivem získávají v životě výhody prostřednictvím společnosti, v níž žijí a jejíž sympatii získávají. Je to znamení symbolizující karmickou zralost, projevující se vnitřní rovnováhou, tlmící však někdy podněty ke světské činnosti.

Štír, ustálené vodní znamení, symbolizuje typy nacházející se ve stálém příboji citů, jež je činí prudkými a s velmi vyhraněnými náklonnostmi nebo odporem vůči jiným lidem. Štír totiž ukazuje na karmickou zralost, jejimuž vlivu se člověk vzpírá, a to ho činí nepokojným, vášnivým a vyžadujícím, aby se mu jiní poddali, aby měl na ně vliv. Jeho symbol, totiž tlaky v klidu udržovaná voda, představuje mystického ducha, bytost potřebující se ponořit do svého nitra a řešit problémy citového neklidu. To někdy vede až k rozluštění otázek psychické mechaniky a jejího původu, což je už poznání mystické. Štíelec, přizpůsobující ohňové znamení, symbolizuje dočasný návrat ducha do našeho hmotného světa, což se projevuje hlavně rozvinutou schopností chápat situace a najít si cestu k úspěchu. Probozují také sklony vidět a učit se, příp. spekulovat.

— Kozorožec, iniciativní zemní znamení, vede k vážnému pojmání životní soutěže, neboť symbolizuje typy karmicky zcela vyvrážděné, jež jdou světským životem osamoceny s vážným úsilím a zájmy a starostmi, jež zpravidla s nikým nesdílejí. Jestliže však polohy planet pomohou rozvinout duchovnost u typu Kozorožce, pak toto znamení symbolizuje lidi s duchovním povoláním jako kněze nebo mnichy, ale též mystiky, jací postupují k svému cíli rozumně a uvážlivě.

— Vodnář, ustálené vzdušné znamení, je spíše znamením s duchovními než světskými vlivy. Proto typy tohoto znamení jsou vždycky pokročilé duchovně, což se v nepříznivém případě může projevit reformátorským úsilím nejen náboženským, nýbrž i politickým, a to především. Typ lidí Vodnáře je vždycky napojen na vyšší sféry, a proto to jsou lidé, obdaření intuicí, která často odhaluje fakta vědeckých, filozofických nebo ná-

boženských problémů. — Ryby, přízpusobující vodní znamení, symbolizuje typy poddajné na povrchu, ale vnitřně často velmi silné, opírající se o intuici, která jim dovoluje vytvářet si obrazy o životních faktech, jichž jsou svědky. Ryby jsou tedy znamením zvnitřnění, takže jejich nevýhodou je poddajnost, jejímž následkem se mohou rozvíjet závadné sklony, ačkoli jejich myšlení není nikdy zlé nebo kritické.

Takto se tedy rozlišuje dvanáct polí ekliptiky, v nichž planety, jež jimi procházejí, obměňují své působení; tím se posilují přednosti i vady charakteru i předpoklady pro uplatnění se ve světě. Význam jednotlivých znamení se pak zvyšuje tím, že v nich je více planet, především pak ascendent, Slunce a Měsíc. Znamení bez planet nebo na nedůležitých místech horoskopu mají vliv nevýrazný.

Ž

žádosti jsou znakem orientace na prožívání místo na poznání; mají tedy symbolizovat světskost oproti mystičnosti, která má usilovat o poznání. **Ž.** znamenají zaujetí světskostí a symbolizují závislost na démonických silách, jež ve doudu ducha člověka do nižších světů. Proto jsou ž. vážnou překážkou na mystické cestě, duševním zatemňováním, jehož původ je ve chtění. Mystikové bojují se ž., přemáhají je a tím si vlastně klestí cestu k poznání, jež symbolizuje jas. Jeho rozvoj je přímo závislý na duševní vyrovnanosti, která je možná jen tehdy, když člověk překonal chtění.

žák je v mystickém smyslu výraz pro člověka hledajícího a vstupujícího na mystickou cestu, kde se seznamuje s mystickou teorií i praxí.

žalm (z něm., řec. pův.) původní starohebrejské žalmy jsou biblické náboženské zpěvy, jež byly přesným vyjádřením duševních hnutí jejich skladatelů. Proto se staly zařikávkami, jejichž působení je podle okolností velmi mocné a má mystický ráz. Takové působení je však možná u těch, kdo se modlí, závislé na vnitřním naladění, jež odpovídá účelu a smyslu ž.

živá síla totéž co kinetická energie, jež závisí na práci, kterou jsme dodali hmotnému předmětu. Viz *polohová energie*.

život vzájemné prolínání vibrací vytvářejících fyzické skutečnosti, psychiku a vědomí. Tyto vibrace mají povahu elektromagnetickou a tím vlastně ž. náleží do oboru elektřiny. I vědomí je po vaha, mohlo by se říci, převážně elektrické, ale neaktivní, čímž vytváří pole

pro registrovatelné vjemy a reakce. Složky, počínaje od vědomí dolů, jsou též povahy jako vědomí, ale už ve svých projevech aktivní; celá tato souhra tvoří to, co nazýváme ž. Proto ž. nemá ráz mystický. Ale stává se mystickým tak dalece, jak dalece člověk dokáže rozmnožit nebo rozšířit onoho činitele živého organismu, který nazýváme vědomím. Má-li *vědomí* ve skupině těla a psychických faktorů malý rozsah, pak mu organismus vládne a to je příčinou elementárnějších tendencí ž. Když však člověk cvičením se v uvědomování vytvoří podmínky k rozšíření oblasti, vyhrazené vědomí, stane se bytostí duchovní v přesném poměru rozšířeného vědomí. Jsou-li tedy funkce žití redukovány ve prospěch uvědomování a tím i vědomí, pak v příslušném bodě převažuje těchto tří kvalit živých těl, totiž těla, psychické bytnosti a vědomí, se člověk stává bytostí čistě duchovní, bytostí podle náboženských představ již vykoupenou.

Z absolutního hlediska je živé všechno. Jen relativní poměry kvalit zvaných tělo, psychické faktory a vědomí budí dojem, že jsou věci živé a neživé. Podle mystických zkušeností jsou „neživé“ předměty dobře vybaveny tzv. hloubkovým vědomím. Proto záleží pouze na tom, kdy ve svém vývoji dosáhnou momentu, aby mohly svůj život projevit. Projev ž., jak mu lidé rozumějí, je vlastně dán pohybem rukou a nohou a na vyšším stupni látkovou výměnou. To všechno jsou však projevy nespolehlivé; záleží na tom, zda hmota obsahuje to, co nazýváme vědomím, jež vlastně mystik nachází všude, v každé hmotě, která je vybavena schopností stát se jevem viditelným. A takové je vlastně všechno.

život — **smrt** mystický termín pro život

ve formě, která se stále rozpadá smrtí a opět předpostatňuje. Týká se tedy i člověka, který svým vědomím žije ve světě pomíjivých skutečností.

Životní elixír na rozdíl od kamene mudrců, který se dobýval z kovů, je to rostlinná *kvintesence*, která údajně vedla k regeneraci celého těla, zaháněla choroby a navracela zdraví. Kdo v soustřeďovací praxi dospěl tak daleko, že učil nil mysl soustředěnou „jednobodově“, ten nachází elixír života v sobě. Nachází jej jako oživující a energetizující substrát bytí, který zřejmě pochází ze žláz a mystikovi se ohlašuje pouze proto, že jeho mysl setrvává v těle a tím v něm tento substrát nutí obíhat. Proto pokud je mysl mystika soustředěná ve smyslu „jednobodovosti“, jeho tělo nepodléhá zkáze; je tedy otázka, zda je možné v takovém soustředění navždy setrvat. Když nesetrvá, ale relativně není mentálně rozptýlený jako každý běžný člověk, pak v něm působí jen malá část tohoto elixíru, takže zadržuje rychlé upadání do marasmu.

V alchymickém smyslu je otázkou, jak ž.e. vydobýt z rostlin a požívat jej jako běžný lék. Když jej totiž mystik najde v těle, nachází jej jako něco ani tekutého ani plynného, ale v každém případě elektrizujícího. Z toho důvodu vzniká otázka, jak jej vázat jako hmotnou substanci. Jakmile se totiž ž.e. z těla uvolní, ihned prchá. Zkušenost ukazuje, že jej lze poutat právě jen jednobodovým měřením mysli, kterýžto postup už ne náleží do chemie, nýbrž do mystiky.

Filozoficky by se tedy dal konstruovat pouze rezultat, že ž.e. je možné použít nepřímo pomocí soustředování na vlastní bytí. Když lidé nebudou bez omezování prchat svou myslí za světskými předměty jako ukáječi svých chtíčů,

když následkem toho budou setrvávat u sebe a když přitom budou pozvedat mysl do nadsmyslového světa, pak v nich bude ž.e. pracovat, aniž ho poznají; to se projeví jejich pomalejším stárnutím. Když však budou myslit pouze na zevní věci, když o sobě, o svém bytí a těle nebudou ani vědět, pak budou stárnout a vrásčit velmi rychle, aniž to mu budou moci zabránit kosmetickými zásahy.

Životní energie napětí elektrické povahy, schopné vykonat nějakou práci. Vzniká usměrňováním mysli na tělo; potrava dodává sílu k tomuto usměrňování. Proto kdesi v oblasti vůle dochází k štěpení látek, jež tělo získává potravou a dýcháním. Celý stroj tělo se pak udržuje v chodu toliko energií získávanou další modifikací usměrněné mysli, totiž vůlí napjatou svým vztahem k tělu. Tímto způsobem se vyvíjí ž.e. jako permanentní pohotovost k činnosti; tato pohotovost stoupá nebo klesá podle stavu těkavosti, soustředění v zaujatosti nebo soustředění ve stavu adekvátně rozšířeného uvědomování.

Evidentní subjektivní projevy ž.e. člověk objeví až po náležitém zvýšení v braci zrychlených nebo zesílených pomocí dobře soustředované pozornosti na tělo bez toho, aby toto soustředění mohlo působit zpětně ve formě zatemňujících pulsů pocházejících z těla. To znamená, že použije-li člověk tělo jako objektu pro soustředovanou pozornost a působí na ně elektrizující silou vůle, aniž dovolí, aby tělo působilo na vědomí jako tvar se svými běžnými kvalitami, ale pouze jako pole vibrací, rozkmitá elektromagnetické náboje mysli mezi vědomím a tělem do té míry, že se to projeví jako použitelné napětí v těle. Těžiště tohoto napětí se postupně přesou-

vá a vzbuzuje dojem napětí silového. Jindy lze toto napětí identifikovat jako kvalitativní náplň bytosti; toto napětí se pak často vybíjí náhlými zvraty vůle k činům. Tím lze poznat, že člověk není pouze fyzickou existencí uváděnou do vnitřních pohybů smyslovými reflexy, nýbrž i polem, expresivním faktorem fyzikálních jevů a dějů, jejichž podklad svědčí o existenci ž.e. Pak se tedy ž.e. jeví jako silový nebo i duchovní jev ve sféře žijících existencí.

Životní síla modifikace *prány*, již bytost získává zrozením, potravou a dýcháním a již může rozmnožovat příslušnou orientaci mysli. Manifestuje se všemi úkony vědomého žití a lze ji akumulovat soustředováním a zastavováním duševní činnosti. Viz též *životní energie*.

Životospráva směrnice nebo způsob života, který mystika považuje za pravý základ mystického školení. Ž. se člověk dostává do lepších nebo horších duševních stavů a na ž. záleží, zda bude světským nebo duchovním člověkem. O tom diletantská mystika neví nic, a proto se zajímá především o psychická cvičení, která ovšem k postupu v řádu stvoření a tím i ke změně životních podmínek nevedou. Neboť duchovní, nebeské, pozemské a pekelné bytosti se neodlišují kvantitou a přesností nějakých mystických cvičení, nýbrž pouze ž.

Z mystického hlediska se ž. týká především orientace mysli a citu a teprve v druhé řadě zevního chování. Ovšem zdrženlivost v jídle a pití člověka duševně činí mírnějším, takže pak může ž. rozšířit na to, aby city byly dobré, mysl pokojná a přející dobro, a posléze to vše stmelit ve zdrženlivost absolutní s výjimkou permanentního přání všeho dobrého všem bytostem; to po tak dlouho, až člověk zapomene na sebe a své

malé osobní problémy. Tím dosáhne odosobnění, které je základnou nebo předpokladem pro rozvinutí dobrých pocitů v nejširším smyslu toho slova. To je stupeň, který lze označit jako dokonalost nižšího stupně, *realizaci* vyšších kvalit jako nositelů životních stavů a hodnot, počátek cesty osvobození, na níž se pak už člověk zbaví i nejjemnějších strusek nedokonalosti a tím i nevědomosti; ž. tedy člověka dovedla k reálnému celkovému zlepšení, kterého se marně snaží dosáhnout technickou jógou, soustředováním a jinými pracemi tohoto typu.

Jen ž., způsobem života, lze dosáhnout a realizovat vysoké kvality ducha, jichž povrchní lidé chtějí dosáhnout soustředováním. Když však jsou tyto kvality pomoci ž. dosaženy a realizovány, pak teprve lze použít soustředování k pochopení a poznání světa, jenž tím, že byl analyzující silou ducha poznán, přestává být lákadlem. To pak člověku umožňuje ž. dosažené a realizované kvality udržet jako atributy jeho duchovní dokonalosti.

živý Bůh *Bůh* jako pojem, jemuž uctívající člověk uděluje životnost kvalitou svého uctívání a svých představ. Takový Bůh se zúčastňuje na všech problémech života. Stává se kritériem na vysoké úrovni, jež se dostává do funkce vždy, když tyto problémy člověka zatěžují tak, že ho zatemňují. Ž.B. je proto pomocníkem člověka, jestliže jej člověk takovým učiní.

Lidé nemívají ž.B. Jejich Bůh bývá zpravidla abstraktní; někdy na něho si ce pomyslí, ale jinak žijí bez jeho účasti na svém životě. To ovšem k ničemu dobrému nevede. Nesmí se totiž zapomenout na to, že Bůh člověka je vždy pouze kvalitou, souborem vlastností shrnu-

tých v představě ponejvíce zosobnělé; tato kvalita se zúčastňuje na životě člověka pouze tehdy, když ji člověk k účastenství přiměje. Když to neučiní, má pouze fetiš, na jehož počest může činit cokoli, ale jinak je odkázán sám na sebe jako člověk nevěřící. Mystik, který svého Boha dovedl oživit, dosáhl toho, že

získal do života sondu, jejíž pomocí může už předem vypátrat úspěšnost a schůdnost cest, před nimiž se v životě ocitl.

Žluté čepice (sans. gelugpa, tib. dgelugs-pa) tibetská mahájánská buddhistická sekta, k níž náleží *dalajlamové*. Viz *Gelugpa*.

ZKRATKY

Upozornění: slova tištěná kurzívou jsou odkazy na další hesla.

V textu uvedené zkratky znamenají, že jde o výraz:

angl. *anglický*

arab. *arabský*

aram. *aramejský*

beng. *bengálský*

čin. *čínský*

drávid. *drávidský*

franc. *francouzský*

hebr. *hebrejský*

it. *italský*

jap. *japonský*

lat. *latinský*

mong. *mongolský*

něm. *německý*

novoind. *novoindický*

pálij. *pálijský*

pers. *perský*

polynéz. *polynézský*

portug. *portugalský*

řec. *řecký*

sans. *sanskrtský*

semit. *semitský*

tamil. *tamilský*

tib. *tibetský*

tunguz. *tunguzský*

BIBLIOGRAFIE

Poznámka: Květoslav Minařík psal tento slovník a vlastně téměř celé své dílo při neustálém skrývání před totalitním režimem, kdy bylo nežádoucí i nebezpečné přechovávat doma nejen rukopisy duchovního obsahu, ale i veškerou literaturu tohoto druhu. Svě vlastní spisy neměl dlouhá léta (v letech padesátých a prvé polovině let šedesátých) vůbec u sebe, byly vesměs zakopány na bezpečných místech. Tyto texty měly dramatické osudy, některé byly vyzdvíženy až v druhé polovině let šedesátých. Autor mezitím pracoval na nových titulech a postupně zpracovával další a další verze titulů starších, když byly na čas vyzvednuty, od r. 1968 už trvale. Při práci za takovýchto okolností také nikdy neuváděl prameny, z nichž případně čerpal; některé z nich se však podařilo dodatečně identifikovat jako zdroje tohoto slovníku. Je to např. Slovník cizích slov (Kubišta Rejman) z r. 1956; v této době začal K. M. pracovat na prvé verzi svého Malého mystického slovníku. Uvedený Slovník cizích slov mu sloužil k inspiraci ve výběru obecných termínů, které chtěl osvětlit z mystického hlediska; výběr z něho tvoří kostru všeobecných výrazů. Jako zdroj výrazů sanskrtských, tibetských apod. K. M. s největší pravděpodobností použil tituly, uvedené v prvním seznamu. Seznam však je jen přibližný a ani jiný nemůže být. V druhém seznamu uvádíme díla, jichž kromě uvedených v prvním seznamu bylo použito při přípravě textu do tisku, zejména pro ověření současného způsobu interpretace i transkripce sanskrtských, tibetských a dalších výrazů.

V Březové, v červenci 1992

Zora Šubrtová

1. Základní texty:

BARTOŇOVÁ BAŠNÝ MERHAUT SKARNITZL: **Jóga. (Od staré Indie k dnešku)**. Avicenum, Praha 1971.

BLAVATSKÁ, H.P.: **Základy tajných nauk**. Josef Boš, Praha 1921.

DAVID — NEEL, Alexandra: **Meister und Schüler**. Brockhaus, Leipzig 1934.

DOLEŽEL a kol.: **Slovník spisovného jazyka českého**. Československá akademie věd, Praha 1960.

EVANS — WENTZ: **Milarepa, Tibets grosser Yogi**. Otto Wilhelm Barth Verlag, München 1937.

EVANS WENTZ: **The Tibetan Book of the Dead**. Oxford University Press, London 1960.

FREUD, Zigmund: **O sobě i psychoanalýze**. Z něm. přeložil dr. Ota Friedmann. Orbis, Praha 1936.

JAN CHIN ŠUN: **Staročínský filosof Lao-c' a jeho učení**. Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1954.

KUBIŠTA — REJMAN: **Slovník cizích slov**. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1956.

NYANATILOKA: **Slovo Buddhovo**. Revata, Dvůr Králové nad Labem, 1935.

OLCOTT, H.S.: **Dharma. Buddhistický katechismus**. Z angl. přeložil Karel Cvrk. Orientální bibliotéka, Praha 1915.

PROCHÁZKA, Leopold: **Buddha a jeho učení**. Nákladem vlastním, Plzeň 1926.

PROCHÁZKA, Leopold: **Buddhismus světovým názorem, morálkou a náboženstvím**. Fr. Borový, Praha 1928.

PROCHÁZKA, Leopold: **O buddhistické meditaci**. Vladimír Žikeš, Praha 1930.

RÁDHAKRIŠNAN, S.: **Indická filosofie I, II**. Československá akademie věd, Praha 1961.

REJMAN, Ladislav: **Slovník cizích slov**. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1966.

ROLLAND, Romain: **Mystický a činný život dnešní Indie. Díl 1. Ramakrišna. Díl 2.**

- Vivekananda a jeho vesmírné evangelium.** Symposion, Praha 1931.
- VIVEKANANDA, Svami: **Karma yoga.** Z angl. přeložil Karel Weinfurter. 2. vydání. Zmatlík a Palička, Praha před r. 1939.
- VIVEKANANDA, Svami: **Radža joga. Díl II., Patandžaliho výroky o jogu.** Z angl. přeložil Karel Weinfurter. Zmatlík a Palička, Praha 1925.
- WEINFURTER, Karel: **Bhagavad-Gita.** Zmatlík a Palička, Praha 1935.
- WEINFURTER, Karel: **Druhý mystický slabikář.** Psyche, Praha 1932.
- WEINFURTER, Karel: **Mistr Ramakrišna a jeho učení.** Psyche, Praha 1933.
- WEINFURTER, Karel: **Mistr Ramakrišna, jeho učení a mystické zkušenosti. Díl II.** Psyche, Praha 1933.
- WEINFURTER, Karel: **Mystický slabikář.** 2. vyd. Zmatlík a Palička, Praha 1936.
- WEINFURTER, Karel: **Vnitřní člověk a hadí síla.** Psyche, Praha 1937.
- ZBAVITEL, Dušan a kol.: **Boží, bráhmani, lidé. Čtyři tisíciletí hinduismu.** Československá akademie věd, Praha 1964.

2. Texty použité jen v přípravě do tisku:

- ČTRNÁCTÝ DALAJLAMA: **Úvod do buddhismu.** Z angl. přel Eva Zahradničková. Radost, Praha 1990.
- DARGYAY, Eva K.: **Das tibetische Buch der Toten.** Otto Wilhelm Barth Verlag, Bern 1988.
- FILIPSKÝ, Jan VACEK, Jaroslav: **Bhagavadgíta.** Odeon, Praha 1976.
- FRIEDRICH, K. FISCHER-SCHREIBER, I. EHRHARD, F.K. DIENER, M.S.: **Dictionnaire de la sagesse orientale.** Robert Laffont, Paris 1991.
- FRÝBA, Mirko: **Abhidhamma.** Stratos, Praha 1991.
- HERBERT, Jean: **Lexique Ramakrishna — Vivekananda.** Adrien Maisonneuve, Paris 1943.
- JONGDÄN — DAVID NEELOVÁ, A.: **Mipam, lama s Paterou moudrostí.** Odeon, Praha 1990.
- KOLMAŠ, Josef: **Tibetská kniha mrtvých.** Odeon, Praha 1991.
- NOVOTNÝ, Adolf: **Biblický slovník.** Kalich, Praha 1956.
- Ottův slovník naučný.** J. Otto, Praha 1888 — 1908.
- PAPUS: **La cabbale.** 5e Edition, Paris 1895 (?)
- SCHUHMACHER, Stephan: **Das Totenbuch der Tibeter.** Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf Köln 1976.

SEZNAM HESEL

- A*
Abhidhammapitaka
abhimukhi
abhikéšam
abnormalita
absolutno
absorpce
abstrahovat
abstrakce
absurdní
ačalá
áčarja
Adam
Adam Kadmon
adept
adheze
adhiátmá
adhibhúta
adhidaiva
adhithana
ádi
Ádi-bhúta
ádi-buddha
ádi-buddhi
ádikája
ádišakti
Aditi
Áditjové
Adonai
advaita
advaitisté
adventismus
ádžňa
adžňána
aeon
afekt
ařinita
agens
Agni
agnosticismus
ahamkára
Ahasver
ahinsa
akáša
Akášadhátvišvari
Akášagarbha
akce
akcelerate
akceptovat
Akšóbhja
akt
aktivita
akumulace
álaja
alegorie
alchymie
Álóka
alopatie
alternativní řešení
altruismus
Ambika
ambrózie
amen
Amitábha
Amóghasiddhi
amoralismus
amorfní
amplituda
amrita
anagamin
anáhata
anáhata-šabda
analýza
analyzující přemítání
ánanda
ánandadita
ánandamaja-kóša
Ananta
anarchie
Ancikrist
anděl
anděl strážce
androgyn
Anguttaranikájó
anima mundi
animalita

<i>animan</i>	<i>asmitá</i>
<i>animismus</i>	<i>asmitásamádhi</i>
<i>annamaja-kóša</i>	<i>asociace</i>
<i>anomálie</i>	<i>aspekt</i>
<i>antagonismus</i>	<i>aspirace</i>
<i>antahkarana</i>	<i>ášram</i>
<i>antarikša</i>	<i>ášrama</i>
<i>antropocentrismus</i>	<i>astéja</i>
<i>antropomorfismus</i>	<i>astrál</i>
<i>antropozofie</i>	<i>astrální</i>
<i>antiklerikalismus</i>	<i>astrální tělo</i>
<i>Antikrist</i>	<i>astrální útvar</i>
<i>antipatie</i>	<i>astrální zrak</i>
<i>antiteze</i>	<i>astrologie</i>
<i>anupadaka</i>	<i>asura</i>
<i>apána</i>	<i>atala</i>
<i>aparigraha</i>	<i>atavismus</i>
<i>apatie</i>	<i>ateismus</i>
<i>apercepce</i>	<i>Atharvavéd</i>
<i>aplikace</i>	<i>Atiša</i>
<i>apokalypsa</i>	<i>átmá</i>
<i>apokatastaze</i>	<i>átmadžňání</i>
<i>apokryf</i>	<i>átman</i>
<i>apoštol</i>	<i>átmánam viddhi</i>
<i>a priori</i>	<i>átmaváda</i>
<i>apriorismus</i>	<i>átmá-vidjá</i>
<i>ápta</i>	<i>atmosféra</i>
<i>Áranjaka</i>	<i>atom</i>
<i>arcanum</i>	<i>AUM</i>
<i>arčišmati</i>	<i>aura</i>
<i>Ardžuna</i>	<i>aureola</i>
<i>arhat</i>	<i>autokritika</i>
<i>archanděl</i>	<i>automatický</i>
<i>archetyp</i>	<i>autonomie</i>
<i>arishtha</i>	<i>autorita</i>
<i>árja-satja</i>	<i>autosomnambulismus</i>
<i>arúpa</i>	<i>autosugesce</i>
<i>arúpa-dévas</i>	<i>avadhúta</i>
<i>arúpávačara</i>	<i>Avalókitéšvara</i>
<i>arzenik filozofů</i>	<i>avasthá</i>
<i>ásana</i>	<i>avatára</i>
<i>asimilace</i>	<i>Avesta</i>
<i>asketa</i>	<i>avidja</i>
<i>askeze</i>	<i>aviči</i>

axiom

azot

B

baptismus

barbar

bardo

Bardo thödol

bardo projeveného života

báulové

báze

bdění

bezpředmětno

Bhagavadgita

bhagaván

bhakta

bhaktijóga

bhava

bhávaná

bhikkhu

bhikšu

bhóga

bhúrlóka

bhúta

bhútádi

bhútam

bhúvarlóka

bible

bilá magie

bili bohové

binah

hindu-dhjána

biofyzikální

biologie

biomechanika

blud

bódhi

bodhisattva

bohové

bohové bez tvaru

bohové mudrci

bohové s tvarem

bön

boží zákony

božská jiskra v člověku

božská přirozenost

božská síla

božské já

božské omilostnění

božský duch

Brahma

brahmačárin

brahmačarjá

Brahma-dhjána

brahman

bráhman

brahmanda

bráhmanismus

Brahma pradžápati

brahmapura

brahmaputra

brahmarándhra

Brahma-Sahapati

brahmavidjá

Brahmova noc

Brahmův den

Brahmův rok

buddha

Buddha

Buddha Gautama

Buddhalóčana

buddha soucitu

Buddhgája

buddhi

buddhi manas

buddhismus

buddhistické dokonalosti

Buddhovo oko

buddhovství

Bůh

bůh bez formy

bůh karmy

bůh nevtělený

bůh osobní

Bůh Otec

bůh pozorovatel

bůh s formou

bůh soudce

*Bůh Stvořitel**buňka**byti**bytnost**bytosť**bytnostnost**C**celibát**centrální**centrencefalon**centrifugální**centripetální**centrum**cenzura**cesta bohů**cesta Duchů**cirkulace**cit**citovat**civilizace**conditio sine qua non**cyklus**Č**čakra**Čandáli**Čānrāzig**čas**čaturjoni**Čauri**čela**černá magie**červená karma**červené čepice**čétaná**čhi-kha'i-bardo**čhos-ñid-bardo**čidákáša**činný světelný Duch**čistší já**čít**čitta**čittákáša**člověk**čöd**čtyři Buddhovy pravdy**D**Daimon**daitjové**dákini**dalajlama**dana**dánavové**daršana**darwinismus**dary nebes**debata**deduktivní**defaitismus**defekt**defenziva**defilé**definice**definovat**degenerace**dech Duchů Života**deifikace**deismus**dekadence**démantová duše**dematerializace**demiurg**démon**démonická síla**démonické vlivy**demonstrace**demoralizace**denni vědomí**depresivní**destilace**destruktivismus**destruktivní**determinismus**déva**dévadatta*

dévatóka	dualismus
Dévamatri	dubíhab
déví	dubíhob
Dhammapadam	dugpa
dhanandža ja	duhkha
dhárana	duch
dharáni	duch celku
dharma	duch kosmický
dharma-čakra	duch moudrosti a zázraků
dharmadhátu	Duch svatý
dharmakája	duch Světa
dharmamégha	duchovní
Dharmarádža	duchovní centrum
dhátu	duchovní prvek
dhjána	duchovní síla
dhjána-márga	duchovní srdce
dhjánibuddhové	duchovní svět
Dhúpa	duchovní tělo
dialektika	duchovní úsili
diferenciace	duchovní vědomí
diferencované	duchovní vůdce
difúzní	duchovní vývoj proti přírodě
digambara	duchovnost
dilema	duchovnost materializovaná
dilematický	duchovost
diletant	důkaz
dimenze	důramgamá
disciplina	duše
disharmonie	duše univerzální
diskrétnost	duševní stavy
diskriminace	dvaita
disoluce	dváparajuga
dobrý zákon	dvija
dogmatika	dvojník
dojem	dynamika
Dolma	dynamismus
dominanta	džágrat
dordže	džágrat-sušupti
dordže-čang	Džampal
dosazení druhého břehu	Džanaka
drama	džanalóka
drastický	džapa
druhá smrt	džapa jóga
druhý břeh	džarámara

džáti

džin

džinismus

dživa

dživanmukta

dživátman

džňána

džňánajóga

džňána-lóka

džňánin

Ď

d'ábel

E

efekt

efektivní

ego

egocentrismus

egoteismus

egyptská magie

eidetika

eklekticismus

ektoplazma

eleison

elektrodynamika

elektrofyzologie

elektrokinetika

elektrolyt

elektrolýza

elektromagnetická indukce

elektromagnetismus

elektron

elektrostatika

elementál

elementální bytosti

elementární bytost

elementy

eleuzinie

eliminace

elixír

Elóa

elysium

emanace

embryo

emoce

empirismus

energetika

energie

ens

entuziasmus

eon

epikureismus

epizoda

erotismus

eroze

esence

esenciální

eschatologie

estét

estetismus

etapa

éter

éterické tělo

etika

etiketa

evangelická církev

evangelik

evangelium

evidence

evokace

evoluce

exaktní

exaltace

excentricita

excitace

exegeze

existence

existencialismus

exorcismus

exoterický

exoterismus

expanze

experiment

exploze

expresionismus

extaze

extatik
 extenzivní soustředění
 exteriorizace
 extrémní
 ezoterický

 F
 fakír
 fanatismus
 fantás
 fantasma
 fantasmagorie
 fantasta
 fantastický
 fantazie
 fantazírovat
 fantom
 farizeus
 fascinace
 fatalismus
 fata morgána
 fátum
 fáze
 fénix
 fenomen
 fenomenalismus
 fenomenální svět
 fetiš
 fetišismus
 fétus
 fideismus
 figura
 fikcionalismus
 fiktivní
 filozofie
 finesa
 fixace
 fixní
 fixní idea
 flegmatický
 flegmatik
 fluidum
 fluidické tělo
 fluorescence

fohat
 forma
 formace
 formalismus
 fosforescence
 foton
 frekvence
 freudismus
 funkce
 fúrie
 fyzický
 fyzika
 fyzikální projevy
 fyziognomie
 fyziologie

G
 Gaja
 gandharvové
 Gandhema
 Ganéša
 ganglie
 gariman
 Gauri
 Gautama
 geburah
 gedulah
 gehenna
 Gekarmo
 gelong
 Gelugpa
 Gemará
 gematria
 generace
 generalizace
 Genezé
 genialita
 génius
 Ghasmarí
 Girtima
 Gíta
 gnóm
 gnose
 gnosticimus

gnóthi seauton

Golem

gradace

grál

granthi

gravitace

grhastja

guna

guru

H

hadí sila

haggádá

Hajagríva

haláchá

halucinace

hamsa

harmonie

harmonizace

harpyje

hathajóga

hedonismus

hermafrodit

Hermés Trismegistos

hermetický

hermetika

héros

héruka

heuristika

hierarchie

hierofant

hinajána

hinduismus

hinduistické filozofické systémy

Hiranjagarbha

hmat

hmota

hmota o sobě

hod

holismus

homeopatie

homunkulus

horoskopie

hrídaja

humanismus

humanitismus

hustota

hutinost

hygiena

hylozoismus

hypnóza

hypotéza

hystereze

hysterie

CH

chaos

chantický

charakter

charakteristický

charakterní

chásidi

chemie

cherub

chesed

chiméra

chochmach

cholérický

Christos

chronický

I

ida

iddhi

ideál

idealismus

idealista

idealizovat

ideální

ideologie

idiotie

idol

idolatrie

idyla

ignorance

I.H.S

ikonodulie

ikonolatrie

iluminismus
iluze
imaginace
imaginární
imanentní filozofie
impuls
incubus
indeterminismus
indiferentismus
indispozice
individualismus
Indra
Indra-lóka
indrija
indukce
influence
informace
infračervené světlo
iniciace
iniciativní
inkarnace
inklinace
inkubace
inkvizice
inervace
I.N.R.I.
inspirace
instinkt
integrace
intelekt
intelektualismus
intelektuální
inteligence
intenzita
intenzivní
interference
intonace
introspekce
introverze
intuice
invokace
involuce
ionizace
iont

ironie
iracionalismus
islám
ířatva
lřta-devata
lřvara
izolace

J

já
jádro atomu
jadřňa
Jadžžurvéd
Jahve
jakřa
Jama
jama
jas
jasnozřeni
jáství
já ve tvaru nebo stavu kosmického vědomí
já univerza
Jehořua
Jehova
jenné tělo
Jesirá
jesod
jezuité
Ježíř
jóga
jógačára
jóganidra
Jógasútra
jogín
jógické pozice
juga
Jupiter

K

kabala
kabalistika
Kadampa
kaduceus
Kagjúpa

*Kainovo znamení**kaivalja**kala**kaleidoskop**Káli**kalijuga**Kálinág**kalorescence**kalpa**káma**kámalóka**káma-manas**káma-rúpa**kámen mudrců**Kanáda**Kandžur**kárama-šaríra**karma**karmajóga**karma příčinná**karma výsledná**karmické předurčení**karmické stáří**karmický zákon**kasta**kataplazma**katastrofa**kategorický imperativ**kategorie**katolicismus**kaulika**kauzalita**kauzální tělo**kauzální úroveň**kazualismus**kéčara**Kerima**kéter**khanti**khéčari-mudra**kinetická energie**kinetika**klam**klerikalismus**kléša**kleba**kmitočet**Knihy zlatých pravidel**koagulace**koan**koercitivní síla**kolektivismus**kolize**kombinace**kompenzace**kompetence**komplex**komplikace**kompromis**komunismus**koncentrace**kondenzace**konfese**konflikt**konfrontace**konkrétní**konsolidace**konstanta**konstatovat**konstruktivismus**konstruktivní**kontemplace**kontrola**konvenční**konzervatismus**Korán**korelativismus**korelát**korespondovat**kosmická duchovost**kosmické působení**kosmické sebevědomí**kosmické vědomí**kosmický dech**kosmický duch**kosmický oheň**kosmogonie**kosmografie*

kosmologie
 kosmonomie
 kosmopolitismus
 kosmozofie
 kóša
 královská cesta bohů
 krijajóga
 krikára
 Kristus
 kritérium
 kriticismus
 kritický
 kritika
 krize
 kródhéšvari
 Kršna
 krtajuga
 krystalizace
 křest
 křestanství
 kšatrija
 kšitikarbha
 Kuan-šin-jin
 kult
 kultura
 kumbhaka
 kumbhaka pránajáma
 kundalini
 kung
 kurma
 kvalita
 kvantifikace
 kvantita
 kvantová domněnka
 kvantová teorie
 kvantum
 kvietismus
 kvintesence

 L
 labilní
 labyrint
 laghiman
 laik

lája
 lájajóga
 lama
 lamaismus
 lapis philosophorum
 larva
 Lájsja
 láska
 latence
 legenda
 lemurové
 letargie
 letora
 levitace
 lidský duch
 lingam
 linga-šaríra
 litanie
 liturgie
 logicismus
 logika
 logos
 lóka
 lotos
 lotosová božstva
 Lucifer
 lunula
 lymfa

 M
 mádhjamika
 Magadha
 magická síla průchodů
 magické síly
 magický kruh
 magický shluk
 magický vir
 magie
 magik
 magisterium
 magnetické schopnosti
 magnetické vyzařování
 magnetický spánek
 magnetismus

magnetismus lidský
magnetizér
mágové
mahá
mahábhúta
mahadéva
mahájána
mahájuga
mahákála
mahákáša
mahámája
Mahámáro
Mahánirvánatantra
maharlóka
mahat
mahátala
mahátmá
mahávidéha
mahiman
mahr-lóka
Mahr Pradžapati
Maitréja
mája
májavi-rúpa
majestát
makrokosmos
Mála
malkut
Mámaki
mana
manas
manasaputra
manasarúpa
mandala
Mañđušri
mánie
manicheismus
manifestace
manipúra
manómaja-kóša
mantra
Mantra-dévata
mantrajóga
Manu

manvantara
mara-rúpa
márga
Mariči
Máro
Mars
Marut
marxismus
maska
materiál
materializace
materialismus
Matka světa
mazdismus
meditace
medium
mediumita
Medúza
mechanicismus
melancholie
Melchisedech
memento
mene tekel ufarsin
mentalita
mentální
mentální náplň
Merkabach
Merkur
Méru
Mesiáš
Měsíc
metafyzika
metapsychika
metapsychologie
metempsychóza
metoda
metta
midráš
Migmar
mikrokosmos
Milosrdný
milost boží
milost nejvyšší světlé moci
mimámsá

minerál
mistr jógy
mistrovská duše
mišná
mlčení
modifikace
modlici mlýnek
modlitba
modloslužba
moha
mohamedanismus
mókša
molekula
molekulární
Moloch
moment
monáda
monismus
monoteismus
monstrance
moralizovat
morálka
motiv
mozek
mrtvá země
mudra
mudra očarování
mukti
múládhára
múlaprakti
múni
myalba
mysl
mysterie
mysterium
mysticismus
mystická cesta
mystická smrt
mystická svatba
mystické stavy
mystické znovuzrození
mystický cíl
mystik
mystika

myšlení
myšlenkové formy
myšlenkové tělo
mýtus

N
náboženství
náda
nadpomyslno
nadsmyslno
nága
nágové
naivita
najáda
nálada
naldžorpa
námariipa
Nandin
nápad
napěti
Nárada
Nárájana
naraka
naturalismus
názor
nebe
nebula
necah
nediferencované skutečno
nefeš
negativismus
nejsvětější
nejsvětější duchovno
nejvyšší božství
nejvyšší Já
nejvyšší vůle
nekhamma
nekonečnost prostoru
nekonečnost vědomí
nekromancie
nektar
neměnitelný
neofyt
neomezené vědomí

neomezený prostor
 neovitalismus
 nepomijivé
 neprojeveno
 Neptun
 nerv
 nervová centra
 nervozita
 nesmrtelná duše
 nesmrtelnost
 nespásné stavy
 nešamah
 neutralita
 nevědomost
 Nezrozené světlo
 ngagpa
 nibbána
 nic
 nidána
 nihilismus
 nijama
 nimbus
 nirmánakája
 niródha
 Nirtima
 nirvána
 nirvičára
 nirvikalpa samádhi
 nirvitarka
 nižší já
 nižší přirozenost
 njája
 noetika
 nominalismus
 normální
 nositel světla
 nositel temnoty
 nositel zpětného působení
 novic
 novobuddhismus
 Nrtja
 nuance
 nymfa

Ň
 Ňingmapa
 O
 oběť
 objektivace
 objektivismus
 objektivita
 oblast plného duchovního vědomí
 obot
 očistec
 ód
 odštěpek celého našeho já
 ódžas
 ochranné božstvo
 okultismus
 ÓM
 óm, mani padme, hóm
 opiát
 oportunismus
 optimismus
 orgán
 organický
 organismus
 orgie
 Orient
 orientace
 ortodoxie
 oscilace
 oslavení těla
 osobnost
 osud
 osvobození
 P
 Padmasambhava
 padmāsana
 pakt
 pálijský kánon
 palingeneze
 panacea
 Pándaravásini
 panteismus
 paňňá

para-bhakti
 parabrahman
 paramártha
 paramártha-satja
 paramátmá
 páramitá
 parapsychologie
 pária
 parikalpita
 parinirvána
 pasivita
 pátála
 Patañdžali
 patologie
 pedagogika
 peklo
 percepce
 perfekcionismus
 periferní
 perpetuum mobile
 personifikace
 pesimismus
 pevné vody těla
 pho-ba
 pinda
 pingala
 písmenová cvičení
 pitaka
 pitha
 pitri
 pitrlóka
 plagiát
 planety
 Pluto
 pocitovost
 pocity
 podnět
 podsvětí
 podvědomí
 poetismus
 pohlavnost
 pohnutky
 pokání
 polarita

politika
 polobůh
 polohová energie
 polyteismus
 popud
 popularizace
 posedlost
 Poslední soud
 potenciál
 potenciální energie
 povaha
 pozice
 pozitivismus
 pozitivní
 poznání
 pozornost
 pozorovatel
 požitek
 prabhákari
 práce
 pradhána
 Pradžápati
 pradžňá
 pradžňápáramitá
 práh
 prahmota
 práh smrti
 prákamja
 prakrti
 pralaja
 pralátka já
 Pramóha
 pramuditá
 prána
 prána jáma
 prána jóga
 pránamaja-kóša
 pranava
 prápti
 pratibhá
 pratjáhára
 pratjékabuddha
 praxe
 prázdnost

predestinace
preexistence
préta
primitivní
primum mobile
princip
princip akce a reakce
princip energie
princip neurčitosti
problém
proces
projekce
propagace
prostor
prostředí
protestant
protoplazma
prototyp
prthivi
prvek
předkové
představa
předtucha
předurčení
předzvěst
přelom
přelud
přepodstatnění
přesvědčení
příčinnost
přirozenost
pseudomystika
pseudookultismus
psychiatrie
psychické síly lidského těla
psychický
psychoanalýza
psychofyzika
psychofyzologie
psychometrie
psychopatologie
psychóza
pud
pudové já

pudové vědomí
Pukkasi
pulsace
púraka
purána
puritanismus
puróhita
puruša
Puša

R

racionalismus
radiace
radikální
radioaktivita umělá
radostivost
rádžajóga
rádža-rši
radžas
rága
rága-bhakti
ráj
rákšasové
Ráma
Rámakršna
raport
rasa
rasátala
Ratnasambhava
reakce
realismus
realista
realita
realizace
reálný
rečaka
redukce
reflex
reflexní pohyb
reformace
regenerace
reinkarnace
reintegrace
relativita

relativní pohyb
 relaxace
 reprodukce
 resorpce
 retrospektivní
 revelace
 rezignace
 rezonance
 Rgvéd
 riskantní
 rituál
 rituální karma
 romantika
 rosikruciani
 rotace
 roucho sannjásina
 roucho šangna
 rozhraní možného vnímání
 rozsvícení ducha
 rozum
 rši
 ruach
 Rudra
 rúpa
 rúpa-déva
 rúpa-lóka
 rytmus

Ř
 řád Růže a Kříže
 říše docela ničeho

S
 sacca
 sadájatana
 sádhakakoti
 sádhana
 sádhumati
 sahadža
 sahasrára
 sakridagamin
 salamandr
 sálový strom
 samádhi

Samajatára
 samána
 Sámavéd
 Samantabhadra
 sambhógakája
 sambódhi
 samé o sobě
 samjama
 sampradžňáta samádhi
 samskára
 samudaja
 samvrti
 samvrti-satja
 sánanda
 sangha
 Sangjajčanma
 sangvinický
 sankalpa
 sánkhja
 sannjása
 sannjásin
 sansarický zákon
 sansaró
 sanskrt
 Sarvanivaranaviškambhin
 sat
 satan
 sat-čít-ánanda
 satja
 satjalóka
 satori
 sattva
 Saturn
 savičára
 savikalpa samádhi
 savitarka
 savitarka samádhi
 seance
 sebevládání
 sebepoznání
 sebepozorování
 sebevědomí
 sebevražda
 sedmé peklo

séfer
sefirót
sekta
sektor
sekundární
sen
sen za bdění
sentimentalita
senzace
senzitivni
senzualismus
serafové
sex
sex-appeal
sféra proroků
sféra spravedlivých
sféry
schéma
schizofrenie
scholastika
schopnosti duševní
schopnosti magické
schopnosti mystické
siddha
siddhi
siddhický
siderické tělo
signální soustava
síla
síla fohatická
síla odstředivá a dostředivá
síly nižší přirozenosti
similia similibus curantur
skarabeus
skandha
skepse
sklony
skutečnost
slast
slepota duševní
slovo
složky
Slunce
Smaragdová deska

smrt
smrtečná duše
smysl
smyslnost
smyslové vědomí
smýšlení
snaha
sociální
sofisma
sóma
somnambulismus
sótapatti
soucit
spánek
sparša
spása
spasitel
spásné stavy
specifická hmotnost
spektrum
spekulace
spiritismus
spiritualismus
splynutí
správný dotaz
sprul-sku
srdeční centrum
stabilita
stagnace
stáří
statický
stav
stezka
stezka spravedlnosti
sthúla
sthúla-dhjána
sthúla-šarira
stigma
stigmatizace
stoicismus
strach
strážce prahu
strážce vědomí
strážná zeď

strom poznání
 strukturalismus
 střední nerv
 stúpa
 Styx
 stvoření světa
 sub specie aeternitatis
 sub specie temporis
 subjekt
 subjektivismus
 subjektivní
 sublimace
 subliminální vědomí
 substance
 subtilní
 sudurdžaja
 súfismus
 sugesce
 sugestibilita
 sugestivní
 Sukhávati
 súkšma-šaríra
 supranaturalismus
 supranormální
 súrja
 surrealismus
 sušumna
 sušupti
 sutala
 súra
 Suttapítaka
 svabhávikája
 svádhištána
 svapna
 svarga
 svarlóka
 svasamvédana
 svastika
 svatá Matka
 svatost
 svátost
 svatý
 svatý Pán
 svědek

svědomí
 svět
 svět brahmana
 světec
 světelná absorpce
 světelná bytostná podstata
 světelná účinnost
 světelný kosmický prvek
 světlé moci
 světlé prázdno
 světlo
 světlo kosmické
 světy
 svítící
 svítící duchovno
 svoboda
 svobodná vůle
 sylfa
 symbol
 symptom
 synkretismus
 systém

 Š
 Šabda Brahman
 šadájatana
 Šag-na-dordže
 Šákjamuni
 šakti
 šaman
 šaríra
 šastra
 šest sfér
 šestinásobné vyzářování bytosti
 šest slabik
 šikša
 šila
 Šiva
 Šmašání
 šraman
 šrávaka
 šúdra
 šúnja

<i>T</i>	
<i>tabernákl</i>	<i>tirthaňkara</i>
<i>tabu</i>	<i>titikšá</i>
<i>tabula rasa</i>	<i>tolerance</i>
<i>tabula smaragdina</i>	<i>tóra</i>
<i>taktika</i>	<i>tradice</i>
<i>talátala</i>	<i>trajlokja</i>
<i>Talmúd</i>	<i>trans</i>
<i>tamas</i>	<i>transcendentismus</i>
<i>Tandžur</i>	<i>transcendentní</i>
<i>tanhá</i>	<i>transfigurace</i>
<i>tanmátra</i>	<i>transformace</i>
<i>tantrismus</i>	<i>transmutace</i>
<i>tantry</i>	<i>transsubstanciace</i>
<i>taoismus</i>	<i>trétajuga</i>
<i>taparlóka</i>	<i>trikája</i>
<i>tapas</i>	<i>trilóka</i>
<i>Tára</i>	<i>trimúrti</i>
<i>tathágata</i>	<i>Tripitaka</i>
<i>tattva</i>	<i>trojice</i>
<i>tattva-džňána</i>	<i>tulku</i>
<i>teismus</i>	<i>tulpa</i>
<i>teleologie</i>	<i>tumo</i>
<i>telepatie</i>	<i>turija</i>
<i>tělo</i>	<i>tušení</i>
<i>temná guna</i>	<i>tvar</i>
<i>temné moci</i>	<i>tvůrčí schopnost</i>
<i>tendence</i>	<i>typ</i>
<i>teogonie</i>	
<i>teokracie</i>	<i>U</i>
<i>teologie</i>	<i>účinky</i>
<i>teorie</i>	<i>udána</i>
<i>teorie gravitace</i>	<i>úchylnost</i>
<i>teorie magnetismu</i>	<i>ultrazářeni</i>
<i>teorie světa</i>	<i>úmysl</i>
<i>teozofie</i>	<i>undina</i>
<i>teplo</i>	<i>undulace</i>
<i>teurgie</i>	<i>uniformita</i>
<i>theraváda</i>	<i>úniková rychlost</i>
<i>tiára</i>	<i>univerzální já v člověku</i>
<i>Tibet</i>	<i>univerzum</i>
<i>tibetská mystika</i>	<i>upádána</i>
<i>tifereth</i>	<i>upádhi</i>
<i>ticho</i>	<i>upádhjája</i>
	<i>upanišady</i>

upásaka
 upásana
 upásika
 upekha
 Uran
 úrdhvarétaš
 úsudek
 utilitarismus
 utkvělé představy
 utopista
 uvědomění

V

vadžra
 vadžradhára
 vadžra jána
 vadžrapáni
 vadžrasattva
 vaidi-bhakti
 vairágja
 Vairócana
 vaišéšika
 Vaivasvata
 vajšja
 váju
 vakuum
 vánaprasthja
 variabilita
 vásanas
 vášeň
 vašitva
 védaná
 védanta
 vědy
 vegetativní nervstvo
 vehikl
 veliká cesta
 veliký mistr
 velký symbol
 vesmír
 vesmírné vědomí
 Vétáli
 věčná podstata
 věčnost

věděni
 vědomí
 vědomí nadbytošné
 vědomí o sobě
 vědoucí
 věky
 vhled
 vibrace
 vičára
 vidéha
 vidění
 vidiny
 vidjá
 vidžňána
 vidžňánamaja-kóša
 vikalpa
 vimála
 vina
 víná
 Vinajapitaka
 vinice Páně
 vira
 virjá
 Visuddhimaggó
 Višnu
 Višnupurána
 višuddha
 vitala
 vitalismus
 vivéka
 Vivekánanda
 vizionář
 vjana
 vjemy
 vlny milosti
 vnější já
 vnitřní energie
 vnitřní hlas
 vnitřní život
 volná energie
 vrtti
 všeduch
 všejšoucnost
 všemohoucí

všeoživující kosmická Prázdnota

všeřídící

vševědomí

vůdce

vůle

vykoupení

vysoká magie

vyšší duchovní centra

vyšší Já

vývoj

vzpomínky

X

x-paprsky

Z

záchvat kundalini šakti

základní veličiny

zákon

zákon odrazu

zákon výživy

Zarathuštra

záření

zasvěcenec

zázraky

zážehy vědomí

Země

zen

Zendavesta

zírající

zjev

zkušenost

znatel

zničení vědomí

znovuvtělování

znovuzrození

Zóhar

zorné pole

zření mystické

zvířetník

Ž

žádosti

žák

žalm

živá síla

život

život-smrt

životní elixír

životní energie

životní síla

životospráva

živý Bůh

žluté čepice

Od téhož autora:

Vydavatelská řada PŘÍMÁ STEZKA:

Květoslav Minařík: PŘÍMÁ STEZKA. Třetí vydání. Canopus, Praha 1995, 352 str.

Od rozebraného druhého vydání se liší tím, že zde byly opět doplněny všechny partie týkající se českých mystických škol; v minulém vydání, které vyšlo v r. 1988 v Kanadě, dotisk v r. 1990 u nás, byly zestručněny. Kniha je rovněž doplněna vysvětlivkami.

PŘÍMÁ STEZKA přináší základní informace o duchovním vývoji. Postupuje mystickým vývojem od stupně ke stupni, poučuje čtenáře o povaze dění na mystické cestě až k nejvyšším výsledkům.

První část vysvětluje nejběžnější duchovní směry současnosti (náboženství, spiritismus, magie, mystika). Ve druhé části autor rozebírá jednotlivé části filozofie Přímé Stezky, které mají vztah k její praxi. Ve třetí části je metodika této praxe a její výsledky.

Květoslav Minařík: BESEDA BOHŮ. Psychologie skutečnosti. První vydání, Canopus ve spolupráci s nakl. Horizont, Praha 1990. 371 stran.

Květoslav Minařík pokládal Besedu bohů za své stěžejní dílo. Je napsána jako učebnice jógy, určená těm, kdo se chtějí duchovně zdokonalit. Podává zevrubné informace o různých druzích jógy a v závěrečné „integrální józe“ z nich vybírá ty poučky, jež je u nás možno bez nebezpečí provádět. Problém duchovního vývoje se zde řeší především mravním předpokladem, založeným na vůli vyvolaných a záměrně udržovaných pocitech. Teprve na nich pak staví meditační, koncentrační a dechová cvičení.

Látka je zpracována formou otázek a odpovědí ve dvou dílech, na závěr jsou připojeny vysvětlivky vybraných pojmů a rejstřík pro snazší orientaci v textu. Díl první – Fyziologické, psychologické a karmické podklady pro sjednocení individuálního bytí s absolutnem – se zabývá např. otázkami způsobů prožívání a cest ke svobodě, psychologickými a parapsychologickými podklady jógy, problémy karmy, dobra, odosobnění aj.; druhý díl shrnuje obsah už v názvu – O speciálních jógách a o józe integrální.

Květoslav Minařík: JÓGA V ŽIVOTĚ SOUČASNÉHO ČLOVĚKA. První vydání, Canopus ve spolupráci s nakl. Kruh, Hradec Králové 1991. 257 stran.

Tématem tohoto svazku je jóga jako způsob života. Je to úzký výběr drobných prací, které Květoslav Minařík v průběhu tří desetiletí napsal jako odpovědi na otázky a problémy svých žáků. Úvodní práce nejprve vysvětlují, jaký smysl vlastně má jóga a jaké má místo v každodenním životě normálního občana, jak pomáhá řešit běžné životní problémy. Značnou pozornost věnuje autor způsobu soustředění, varuje před jeho nesprávným pochopením a v práci, jejímž spoluautorem je doc. MUDr. Antonín Bajer (Jóga a EEG), podává důkazy o činnosti mozku při různých typech jógického soustředování. Několik prací se dále zabývá různými filozofickými a duchovními směry, jež jsou dnes znovu aktuální, jako je např. buddhismus a zen buddhismus. Následují práce osvětlující vztahy mezi jógou a zdravím fyzickým a duševním, otázky nesmrtnosti a sexuální problém. K snazší orientaci v méně známých nebo pro autora specifických výrazech jsou připojeny vysvětlivky. V závěru je

uvedeno několik osobních vzpomínek předního českého indologa PhDr. Borise Merhauta na Květoslava Minaříka.

Květoslav Minařík: SVĚTLO GÉNIŮ. První vydání, Canopus, Praha 1991. 177 stran.

SVĚTLO GÉNIŮ systematicky jako učebnice pojednává v sedmi kapitolách o praktické józe.

I. **Pojem mystiky:** Jaké jsou předpoklady úspěchu v mystickém poznání? Proč jsou osobní osudy rozdílné?

II. **Karma:** zpětný vliv činů, myšlenek a pocitů na vlastní osudy, vysvětlený z psychologického a fyzikálního hlediska.

III. **Mravní předpoklady mystického vývoje.**

IV. **Soustředění jako psychický nástroj jógy.**

V. **Soustředění s kvalitami:** pokyny, jak kvalitativně ovlivnit psychickou přirozenost soustředováním, jež se opírá o určité ideje.

VI. **Mystické stavy:** stigmatizace, křty, znovuzrození, tzv. vnitřní hlas, Práh smrti; co k nim vede, jak je hodnotit.

VII. **Proč být jogínem:** důvody, které člověka vedou k tomu, aby se jogínem stal.

Květoslav Minařík: CESTA K DOKONALOSTI. První vydání, Canopus, Praha 1991. 142 stran.

V každé ze svých knih vysvětluje Květoslav Minařík duchovní nauky z jiného aspektu, aby je tak lépe zpřístupnil širokým vrstvám čtenářů. CESTA K DOKONALOSTI podává praxí ověřený návod, jak správně postupovat při proměně bytosti – především psychické – a zároveň upozorňuje na nebezpečí, kterým je nutno se vyhnout. Dává metodické pokyny, jak soustavným sebezpozorováním, sebekontrolou a sebeovládáním, kladnými zásahy vůle ve smyslu „vzhůru srdce“ zasáhnout do automatiky, v níž se jednotlivé psychické složky uplatňují u každého z nás individuálně odlišně.

Kapitoly **Poukazy k praxi** a **O kázni** rozebírají filozofický základ pro jógu nezbytného umravnění a popisují základní postupy práce na rozvoji vlastního ducha. Kapitoly **O soustředování**, **Konečné poučky** a **Průvodní jevy a výsledky duchovního úsilí** jsou kromě rozboru, popisu a zdůvodnění tří stupňů soustředění věnovány i reakcím na jeho různé druhy, tzv. mystickým silám. Závěrečný **Vstup do mystiky všeobecně** shrnuje všechny poučky v jednoduchý a přehledný systém psychických prací.

Květoslav Minařík: SPÁSA. Řešení psychicko-fyzikální. První vydání. Canopus, Praha 1992, dotisk 1995. 96 stran.

SPÁSA je neobvykle pojatá studie o hloubkové psychologii, jež používá terminologie moderní vědy k vysvětlení metodiky a výsledků jógických postupů. Je možno ji pokládat za náročnou učebnici jógy. Autor poukazuje na vztahy mezi biologickými jevy na biologických membránách živého lidského organismu a jeho psychickými složkami. Ukazuje, že jsou vzájemně ovlivnitelné jak různými postojí člověka v běžném životě, tak speciálními jógickými metodami, jež autor svými zkušenostmi prověřil, nebo zásahy do psychické oblasti dle pouček buddhismu a křesťanství. Rozvíjí zde velkolepé možnosti praktických manipulací s elektromagnetickým polem na biologických membránách živých buněk při řešení

všech životních problémů až k nejvyšším dosažitelným kladným cílům, jaké znají všechny hodnotné duchovní nauky.

Květoslav Minařík: VNITŘNÍ SMYSL NOVÉHO ZÁKONA. Druhé přepracované vydání. Canopus, Praha 1992. 400 stran, váz.

První vydání VNITŘNÍHO SMYSLU NOVÉHO ZÁKONA vydal autor vlastním nákladem v r. 1945. Toto druhé přepracované vydání připravil do tisku již v r. 1957, ale teprve nyní okolnosti dovolují, aby s ním byla seznámena široká veřejnost.

Květoslav Minařík vybírá citáty ze všech čtyř evangelií, Skutků apoštolů a některých epištol a doprovází je vysvětlujícími komentáři. Křesťanské učení Nového Zákona interpretuje jako nauku o věděni, moci a osvobození, která člověka vede cestou spásné mravnosti až do úplného ozdravení a nabytí moudrosti. Obhazuje hloubku a velikost přínosu křesťanství, které někteří současní tzv. mystici podceňují ve srovnání s orientálními naukami. Cesta prosté morálky, jak ji ukazuje Nový Zákon, je předepsána každému, kdo chce dospět do světa Veliké mystiky všech dob a směrů. Tato kniha ukazuje, jak po této cestě jít.

Květoslav Minařík: TAJEMSTVÍ TIBETU 1, 2. Mravní, psychologická a mystická studie s použitím knih Tibetská jóga a tajná učení (Sedm tibetských textů) a Tibetská kniha mrtvých od W. Y. Evans Wentze. První vydání, Canopus, Praha 1994, dotisk 1995. 416 a 256 stran, váz.

Tajemství Tibetu 1: SEM TIBETSKÝCH TEXTŮ obsahuje tyto texty: 1. Růženec skvostných drahokamů. 2. Stezka k nirváně: Jóga velkého symbolu. 3. Stezka vědění: Jóga šesti nauk (o psychickém teple, o klamném těle, o stavu snu, o čirém světle, o stavu po smrti, o přenosu vědomí). 4. Stezka přenesení: Jóga přenosu vědomí. 5. Stezka mystické oběti: Jóga podrobení nižšího já. 6. Stezka pateré moudrosti: Jóga dlouhého HŮM. 7. Stezka nadsmyslové moudrosti: Jóga prázdnoty.

Tibetské texty shrnuté v TAJEMSTVÍ TIBETU označil Květoslav Minařík za nejhlubší a nejzajímavější spis v evropské mystické a psychologické literatuře. Do komentářů promítl své přímé životní a mystické zkušenosti a na jejich základě vysvětluje tibetský text moderní psychologickou terminologií. Zejména tam, kde se věnuje povaze a funkci vědomí jako nejdůležitějšího faktoru bytí, ukazuje světové psychologii směr další cesty a nové obzory.

Zdůrazňuje především vztahy mezi správnou životosprávou z hlediska mravnosti a osobními osudy jedince i celé společnosti. Proto je tato kniha nejvýznamnější příručkou životní metodiky; její pomocí může čtenář nejen odstranit nepoznání, ale vytvořit si též předpoklady ke spokojenosti.

Tajemství Tibetu 2: TIBETSKÁ KNIHA MRTVÝCH, komentovaná Květoslavem Minaříkem, je dokladem, že našel pravdu překonávající každé poznání získané jen teoreticky. Poznat a ukazuje cestu k řešení psychologických problémů v rovině časové i nadčasové, použitelnou pro každého člověka. Je to učebnice pojednávající o zákonech duševního života a o vztazích těchto zákonů k veškerým životním situacím. Autor komentářů zde sleduje v souladu s tibetským textem duševní život až za okamžik smrti a vysvětluje veškeré jeho proměny, k nimž může dojít. Tibetská mystika zde není ponechána v přitní mysticismu, ale převedena do světla moderní psychologie.

Tuto knihu by měl alespoň jednou v životě prostudovat každý člověk, věřící i ateista, aby vzpomínkou na ni našel posilu v kritických životních situacích i ve chvíli umírání.

Květoslav Minařík – H. P. Blavacká: MAHÁJÁNSKÉ TEXTY. První vydání. Canopus, Praha. Vyjde 1995, cca 200 str., váz.

Mahájánské texty jsou rozborů úryvků, které H. P. Blavacká vybrala (1889) z tzv. Knihy zlatých předpisů: Hlas ticha, Dvě stezky, Sedm bran. Některé z nich podle ní pocházejí až z dob předbuddhistických. Vznešená duchovní stezka, již tyto prastaré zlomky popisují, je však současnému člověku nesrozumitelná, proto jsou těžištěm této knihy jejich rozbor od Květoslava Minaříka. Ve víře v upřímnost hledajících v nich ještě více než jinde odhaluje clonu z pravé mystiky, která je založena na způsobu života a mravním úsilí, nikoli na technických cvičeních. Květoslav Minařík zde podává metodiku životního mystického úsilí jak překonat světskost a přes nebeské stavy dosáhnout nirvány.

Vydavatelská řada DRAHOKAMY:

Květoslav Minařík: TAJNÉ ZASVĚCENÍ. První vydání. Canopus, Praha 1992. 144 stran, váz.

Autor v tomto spisu čtenáři názorně vysvětluje, kde má hledat kořeny neúspěchu v duchovním úsilí: ve sklonech, jež jako podvědomé hnací síly ovlivňují projevy jeho pudové a emocionální přirozenosti a tím i jeho myšlení a jednání. Ovládnutí sklonů lze dosáhnout jen nekompromisní soustavnou sebevýchovou pomocí analytického sebezpozorování, jež je nakonec odhalí z hlubin podvědomí a tím umožní je ovládat. **Tajné zasvěcení** zdůrazňuje metodiku správně prováděné introverze, vedoucí ke kladnému duchovnímu vývoji, která je do podrobností rozvedena v ostatních spisech Květoslava Minaříka.

Květoslav Minařík: DRAHOKAMY 1, 2. První vydání. Canopus, Praha 1993, dotisk 1995. 288 a 288 stran.

Drobné práce, shrnuté do dvou svazků DRAHOKAMŮ, vyplynuly z dotazů zájemců o duchovní život a duchovní nauky a z rozhovorů s nimi. Jsou stejně různorodé jako podněty, které k nim vedly. Čtenář v nich může najít odpověď na některé vlastní problémy, které jsou v ostatních spisech tohoto autora řešeny jen globálně.

Společnou hlavní myšlenkou prací seskupených ve svazku DRAHOKAMY 1 je metodicko didaktická problematika související s duchovním vývojem, především sdělení týkající se správného řešení rozličných složitých životních situací ve společnosti, zaměstnání i soukromí. Zároveň je zde zdůvodněn význam těchto pravidel na cestě k dokonalosti v různých jejích etapách od vstupu na cestu až k jejímu cíli.

Druhý díl výběru drobných prací tohoto významného českého mystika a filozofa DRAHOKAMY 2 stejně jako prvý navazuje na jeho nauku, kterou nazval „integrální jóga“, aby ji odlišil od neúplných jógických systémů, s nimiž se v Evropě setkáváme a které často opomíjejí hluboké morální požadavky, takže se mění v bezduchá tělesná cvičení. Jsou zde uvedena především autobiografická sdělení o vlastním jógickém vývoji, po nich následuje

několik sdělení, zabývajících se vztahy k různým vědním oborům a filozofickým systémům duchovních nauk, a práce se speciálním zaměřením.

Nyánatiloka: SLOVO BUDDHOVO. Květoslav Minařík: KOMENTÁŘE KE SLOVU BUDDHOVU. Vydáno společně nakladatelstvím Stratos a Canopus, Praha 1993. 120 a 126 str.

Nyánatilikovo SLOVO BUDDHOVO je první v evropském jazyce sepsané systematické pojednání o Buddhově učení, založené na překladu základních buddhistických textů z jazyka páli (poprvé v r. 1906). Nyánatiloka je vybral, přeložil do němčiny a doprovodil stručnými vysvětlujícími komentáři, aby evropskému čtenáři umožnil proniknout do Buddhova učení a pochopit je. Dr. Mirko Frýba přeložil Nyánatilikou vybrané pálijské texty a německé komentáře do současné češtiny. Květoslav Minařík pokládal SLOVO BUDDHOVO za nesmírně užitečný a živý základní text pro každého, kdo by se rád obeznámil s buddhismem, i pro toho, kdo chce putovat po cestě ke svému zdokonalení jinou cestou než prostřednictvím náboženské víry. Jeho komentáře nejsou jen rozvíjením myšlenek, obsažených v původním textu, ale vyvěrají z vlastních zkušeností praktika, který poznal a uskutečnil až do konce cestu, která se zakládá na Slovu Buddhově.

Alexandra David-Neelová – Květoslav Minařík: PRONIKAVÝ VHLED. První vydání. Canopus, Praha 1993. 222 stran, váz.

Dílo této autorky, vynikající znalkyně tibetského náboženství a filozofie, je u nás již několik desetiletí známo z úspěšných vydání několika jejích prací. Její spisek PRONIKAVÝ VHLED (Tajná učení tibetských buddhistů) je u nás prozatím téměř neznámý. Sama jej označila za jedinečný doklad filozofických názorů tibetských zdělanců, který patřil mezi nevěřejně nauky sdělované od ucha k uchu.

Květoslav Minařík pokládal pravdy v tomto spisu obsažené za nesmírně užitečné pro rozvoj duchovních kvalit a zároveň blízké modernímu způsobu evropského myšlení, proto jej doprovodil četnými vysvětlujícími komentáři a tím tento malý skvost duchovní literatury ještě obohatil.

Květoslav Minařík: PATAŇŽALIHO JÓGASÚTRA. První vydání. Canopus, Praha 1994. 176 str., váz.

„Otcí jógy“ Pataňžalimu bývá připisována nejstarší klasická učebnice jógy z doby asi 200 let př. Kr., zvaná „Jógasútra“. Je zpracována do dvou set stručných aforismů ve čtyřech kapitolách: Výroky o mystických cvičeních, Krijajóga, O silách, Svoboda. Smysl těchto prastarých aforismů se Květoslav Minařík snaží vysvětlit čtenáři dnešní doby. Jako podklad si vybral překlad ze sanskrutu od německého učenice J. W. Hauera, který pokládal za nejsrozumitelnější. Výklad Květoslava Minaříka není zaměřen na rozvíjení mystické filozofie, ale na podporu praxe při cestě mystické proměny. Každý jedinec jí může použít pro své dobro a po osobních zkušenostech i k dobru druhých.

Květoslav Minařík: LAO C'OVO TAO-TE-ŤING. První vydání. Canopus, Praha, vyjde 1995. Cca 150 stran, váz.

Podle Květoslava Minaříka je Lao C' „mudrc, který popisuje svět a upozorňuje na to, co jej dělá špatným nebo dobrým“. Byly mu zřejmé vnitřní příčiny zla, jímž je svět

postihován, a věděl, že jen dobro a nesobeckost je může ze světa odstranit. Své poselství adresuje všem lidem. Květoslav Minařík jeho učení porozuměl přes hranice věků a jiné civilizace na základě souhlasných duchovních zkušeností a činí je ve svých komentářích srozumitelným svým současníkům jako vysoce aktuální výzvu.

OBJEDNÁVKY přijímá:

Canopus – Nadace Květoslava Minaříka

Lékařská 36/2, Praha 5

Květoslav Minařík
MALÝ MYSTICKÝ SLOVNÍK NAUČNÝ

Vydavatelská řada PŘÍMÁ STEZKA

Svazek 8

Obálku navrhl Richard Bergant

Odpovědná redaktorka PhDr. Zora Šubrtová

Vydal CANOPUS, Nadace Květoslava Minaříka, Praha

Vydání první, dotisk 1995

Stran 512

Tematická skupina 02

Fotosazbu zhotovila Svoboda, a. s., Praha

Vytiskla ☉ Těšínská tiskárna, a. s., Český Těšín